

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΑΙ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΤΑΥΤΗΝ ΧΩΡΑΣ

ΩΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΤΑΥΘΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

Υπὸ

ΞΑΒ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Διδασκάλου τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1870.

ΤΥΠΟΓΡ. Ι. Α. ΒΡΕΤΟΥ.

123939

ΥΠΑΤΙΑ ΔΑΣΚΑΡΙΑΔΟΥ

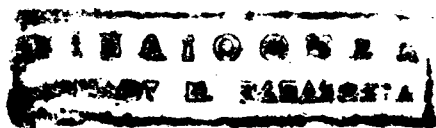
ΤΗΙ ΑΟΙΔΗΜΩΙ ΣΥΖΥΓΩΙ ΜΟΥ

ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΑΓΑΘΗ ΓΕΝΟΜΕΝΗ

ἀγάπης καὶ μνήμης αἰωνίου ἕνεκα

Τὸ παρὸν ἀνατίθημι

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

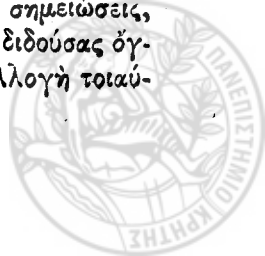

Τοῖς φίλοις ἀναγνώσταις,

Πᾶσα μὲν ἡ χώρα τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἶναι πλήρης ἱστορικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, καὶ πολλὴν παρέχει ὕλην ἱστορικὴν καὶ γεωγραφικὴν, πολλὰ πανταχοῦ περιλαμβάνουσα ἄξια περιεργείας, πλήρη ἀναμνήσεων ἔθνικῶν τε καὶ θρησκευτικῶν· οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ἡ περὶ τὴν Τραπεζοῦντα, καὶ ἡ τοῦ Πόντου ἰδίως χώρα βρίθεται τοιαύτης ὕλης, ἥτις πάντα περιέργον διερχόμενον αὐτὰ, καιαναγκάζει εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν μελέτην τῶν ἐν αὐτῇ ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν ἀντικειμένων.

Τοῦτο δέ μοι συνέβη, ὅτε ἀπὸ ἐξ ἐτῶν διατελῶν διδάσκαλος ἐν Τραπεζοῦντι, ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ἴδω, καὶ ἐπισκεφθῶ τὴν χώραν ταύτην. Ὅθεν ταύτην περιηγηθεὶς, καὶ πολλὰς πολλαχόθεν συλλεξάμενος ἀγράφους τε καὶ γραπτὰς εἰδήσεις, πολλοὺς δὲ καὶ ἀρχαίους καὶ νεωτέρους, ξένους τε καὶ ἰμετέρους συγγραφεῖς τοὺς περὶ ταύτης τῆς χώρας γράψαντας διεξελθὼν, συνῆψα συνοπτικὴν τινα ἱστορίαν ταύτης. Ταύτην δὲ ἀναγνοὺς εἰς διάφορα ἀναγνώσματα ἐν τῇ Λέσχῃ Τραπεζοῦντος, παρεκλήθην ὅπως καὶ δημοσιεύσω συμπληρώσας δὲ αὐτὴν ὅσον τὰ ἐν Τραπεζοῦντι μέσα μοι συνχωρῶν, ἀποφασίζω καὶ διὰ τοῦ τύπου νὰ ἐκδώσω, οὐ μόνον ἱστορικὰς, ἀλλὰ καὶ στατιστικὰς καὶ ἄλλας εἰδήσεις περιέργους τῆς χώρας συρράψας, ἀλλὰ πανταχοῦ διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ βιβλίου, συντομίαν μεταχειριζόμενος, καὶ τοι ἰκανῆς οὔσης ὕλης.

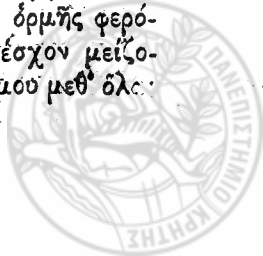
Μεταχειρίσθην δὲ ὅσον τὸ δυνατόν γλῶσσαν ἀπλουστέραν, εἰς τοῦτο παρακληθεὶς ὑπὸ πολλῶν συνδρομητῶν, καὶ περιωρίσθην μόνον, χάριν συντομίας, εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν ἱστορουμένων, χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶ σχόλια, ἢ σημειώσεις, καὶ ἄλλας παρατηρήσεις ἀναγκαίας μὲν, ἀλλὰ διδούσας ὄγκον εἰς τὴν συγγραφὴν γινώσκων δὲ, ὅτι ἡ συλλογὴ τοιαύ-

της ποικίλης ὕλης ἀνευ ἐπαρκῶν βοηθημάτων εἶναι δύσκολος καὶ ἀτελής, δὲν ἐδίστασα νὰ τὴν ἐκδώσω χάριν τῶν κατοίκων τῆς χώρας, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν τῶν ἀγνωσούντων τὰ κατὰ ταύτην. Καὶ πιστεύω, ὅτι οἱ ἀναγνῶσαι θὰ φανῶσιν ἐπιεικεῖς εἰς τὰς παρακλουθούσας τὸ ἔργον μου ἐλλείψεις, καθόσον μάλιστα πρώτην ἤδη φοράν παρήχθη εἰς τοιαύτην ἐργασίαν, ἣτις οὐ μικρὰς εἶχε τὰς δυσκολίας διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ὕλης, καὶ τὴν κατάταξιν αὐτῆς. Εἶτα δὲ ἐν πολλοῖς δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ γείνη ἐπαρκῆς ἡ ἐκθεσις, μὴ συγχωρῶντος οὔτε τοῦ τόπου, οὔτε τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ εἰμεθα· ἄλλως δὲ καὶ οἰκογενειακὰ δυστυχήματα ἐπιουμβάντα μοι, πολὺ ἐπηρέασάν με εἰς τὸ ἔργον. Εὐχαρίστως δὲ θὰ ἰδῶ πᾶσαν παρατήρησιν, ἣτις ἀφορᾷ καθὲν τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐκτεθέντων, ἀποτελειομένην πρὸς με.

Ἐλπίζω δὲ ὅτι οἱ κατὰ ταύτην τὴν χώραν λόγιοι, οἵτινες εὐγενῶς ἤρξαντο νὰ κάμνωσιν ἐρεῦνας περὶ αὐτῆς, ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ πονήματός μου, θὰ ἀναπτύξωσι τὴν ἱστορικὴν καὶ στατιστικὴν ὕλην, ἀφοῦ μάλιστα νέαι ἀναφαίνονται παραδόσεις καθ' ἑκάστην, γραπταὶ καὶ ἄγραφοι, αἵτινες πολλὰ τῶν ὅσα ἐξέθεσα δύνανται νὰ παραλλάξωσιν. Ὅμοιως δὲ καὶ οἱ κατὰ τόπον δυνάμενοι δὲν πρέπει νὰ διστάζωσι νὰ εἰσέρχωνται εἰς τοιοῦτους ἀγῶνας, καὶ νὰ παραθέτωσιν εἰς τὸ ἔθνος τοιαῦτα πονήματα, ἅτινα διδάσκουσιν εἰς ἕνα ἕκαστον τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας του, καὶ ἄλλους παρόρμουσιν εἰς τελειότερα. Ἐπειδὴ εἶναι λυπηρὸν, οἱ μὲν ξένοι νὰ περιτρέχωσι τὴν χώραν ἡμῶν, καὶ νὰ μανθάνωσι τὰ κατὰ ταύτην, καὶ νὰ γνωστοποιῶσι πρὸς τοὺς ὁμοφίλους τῶν, ἡμεῖς δὲ οἱ ἐν αὐτῇ γεννηθέντες νὰ εὐρισκώμεθα εἰς πάντελή ταύτης ἀγνοίαν, καὶ νὰ μὴ ἐρευνήσωμεν αὐτὴν, ὅσον τὸ δυνατὸν, ἀφοῦ μάλιστα σήμερον καὶ σύλλογοι ὑποστηρίζουσι τὰ τοιαῦτα, καὶ ἡ κοινὴ τοῦ ἔθνους γνώμη τὰ ἐπιζητῆ· καὶ πάνυ εὐγενῶς· ἐπειδὴ, ἀφοῦ ἀπὸ τῶν τοιούτων ἢ τε ἱστορία, καὶ ἡ γεωγραφία τῆς ἐνδόξου ἡμῶν χώρας θὰ πλουτισθῇ, καὶ θὰ σαφηνισθῇ τελειότερον, ἐκτελοῦμεν καὶ τὸ πατριωτικώτερον τῶν ἔργων.

Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἐθνικῆς καὶ φιλοστοργου ὁρμῆς φερόμεναι καὶ οἱ περὶ τὴν χώραν, ἣν ἐξιστορῶ, παρέσχον μείζονα, ἢ ὅσην ἠλπίζον ὑποστήριξιν εἰς τὸ πόνημά μου μεθ' ὅλα·

τὰς ἐμπορικὰς δυσχερείας· καὶ πᾶσαι μὲν αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία αὐτῆς φιλοτίμως συνέδραμον εἰς τοῦτο, ἰδίως δὲ οἱ τῆς Τραπεζοῦντος διαφερόντως· ἧς μάλιστα τὸ σεβαστὸν Συμβούλιον τῶν Σχολείων διὰ τοῦ προέδρου αὐτοῦ Κ. Π. Κακουλίδου ἐγγράφως καὶ τὴν πρόθεσίν μου ἐπήνεσε, καὶ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ ὑποστήριξιν πάνυ φιλοστόργως καὶ ἐλευθερίως ἐξεδήλωσεν· ὅπερ καὶ μόνον μὲ ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν ἐκδοσιν. Οὐχ ὑπελείφθη δὲ εἰς τοῦτο καὶ ὁ ἱερός κληρὸς, ἡ μαθητιῶσα γενεὰ, ὡς καὶ ὁ ἐμπορικὸς ἐνταῦθα κόσμος, οἵτινες ἅπαντες πάνυ φιλογενῶς καὶ αὐτοπροαιρέτως παρέσχον μοι τὴν γενναίαν αὐτῶν συνδρομὴν.

Εὐγνωμονῶν λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ τὰς ἄλλας πρὸς ἐμὲ ἐνδείξεις τῆς ἀγάπης, ὡς καὶ διὰ τὰ ἀνωτέρω, εὐχομαι αὐτοῖς ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν πρόοδον πρὸς τιμὴν τῆς αὐτῶν πατρίδος, καὶ σύμπαντος τοῦ ἔθνους.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 28 Ἰουλίου 1870.

ΣΑΒ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΚΕΦ. Α΄.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.

Ἡ χώρα αὕτη ἢ ἀναφερομένη εἰς τὴν παροῦσαν ἱστορίαν κατὰ μέγα μέρος σύγκειται ἀπὸ τῆς σημερινῆς Νομαρχίας Τραπεζοῦντος, καὶ ἀπὸ τινων μερῶν τῆς Νομαρχίας Θεοδοσιουπόλεως (Ἐρζουρουμ), τῆς Σεβαστείας καὶ τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Φάσιδος Ἑρζουρικῆς ἐπικρατείας· κεῖται δὲ εἰς γεωγραφικὸν μὲν πλάτος $39^{\circ}30'—42^{\circ}$, μῆκος δὲ $54^{\circ}—60^{\circ}$, ἔχουσα περίπου 2800 [] μίλια. Ὁρίζεται δὲ πρὸς Βορρᾶν ἀπὸ τῆς Ν. Ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Ἀνατολικῶς ἀπὸ τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ καὶ τῆς Ἰβηρίας, πρὸς Δυσμᾶς δὲ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἄλυος, καὶ πρὸς Νότον ἀπὸ τῶν ὀρέων Ἀργαίου καὶ Ἀντιταύρου. Καὶ ὁ μὲν Ἀντίταυρος ὀρμώμενος ἐκ Καππαδοκίας πρὸς Βορρᾶν, εἶτα δὲ στρέφων πρὸς ἀνατολὰς ὀρίζει τὴν χώραν ταύτην ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας, καὶ κατανεύων ἐντὸς τῆς Ἰβηρίας, ἐνταῦθα συναντᾶται μετὰ τῆς σειρᾶς τῶν Καυκασίων ὀρέων. Τὸ δὲ ὄρος Ἀργαίον λαμβάνον τὴν πρὸς Δυσμᾶς διεύθυνσιν ὀρίζει τὴν Καππαδοκίαν ἀπὸ τοῦ ἰδίου Πόντου.

Ἡ ἀνωτέρω δὲ ὀρισθεῖσα χώρα εἶχε μὲν κατὰ διαφόρους χρόνους διαφόρους ὑποδιαιρέσεις καὶ πολλὰς ὀνομασίας, κυρίως ὅμως δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς τέσσαρα μέρη, τὴν Κολχίδα, τὴν Σχυθικὴν, τὴν Χαλδίαν καὶ τὸν Πόντον. Καὶ ὁ μὲν Πόντος ἀποτελῶν τὸ μέγιστον τῆς χώρας περιλαμβάνεται μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ἄλυος, τοῦ Ἀργαίου ὄρους καὶ

τῶν πρὸς δυσμὰς τοῦ Παρυάδρου μερῶν μέχρι τοῦ Ἰασωγίου ἄκρου· κατωκίετο δὲ τὸ πάλαι ὑπὸ τῶν λεγομένων Λευκοσύρων καὶ Ἀμαζόνων, εἶτα δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων, ἔχων πόλεις ἀρχαιοτέρας μεσογείου, μὲν τὰ Ζήλα, τὰ Κόμανα, τὰ Κάβειρα, τὴν Γαζίουραν καὶ τὴν Ἀμισίαν, παραλίους δὲ τὴν Θεμίσκυραν καὶ τὴν Ἀμισίαν, ἐπὶ Χριστοῦ δὲ τὴν Σεβάστειαν, τὴν Νικόπολιν, τὴν πρὸ τῶν Καβείρων Νεοκαισάρειαν, τὴν Μαγνόπολιν, τὴν Οἰνόην, καὶ τὸν Πολεμόνιον ποταμὸν καὶ πόλιν. Ἐπὶ δὲ τῶν Περθικῶν χρόνων ἐγενικεύθη ἡ ὀνομασία τοῦ Πόντου οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ὀρισθείσης χώρας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ Φάσιδος μέχρι τοῦ Βοσπόρου, διὰ τῆς ὀνομασίας « Βασιλείον τοῦ Πόντου ». Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πόντος Πολεμωνιακὸς πάλιν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τὰ ἀνωτέρω ὀρισθέντα ὄριά του.

Ἡ δὲ Χαλδία, (ἢ ἡ Χαλυβία, καὶ οἱ κάτοικοι Χαλδαῖοι ἢ Χάλυβες), εἶναι ὅπως μεσόγειος· κείται δὲ μεταξὺ τοῦ Πόντου, Ἀντιταύρου, Κολχίδας καὶ Σκυθικῆς, συνισταμένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ὀρεινῶν χωρίων ἐκτὸς μέρους τινός, τῆς μετὰ ταῦτα Χαιριένης ὀνομαθείσης· διὰ τοῦτο οὔτε πόλεις ἐνταῦθα ἀρχαῖαι ὑπῆρχον, ἐκτὸς τινῶν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν, κατοικουμένης τῆς χώρας ὡς καὶ νῦν κατὰ χωρία μικρά.

Ἀμέσως δὲ πρὸς ἀνατολὰς μεταξὺ τῆς Ἀρμενίας, Κολχίδας καὶ τῆς Ἰθηρίας κείται ἡ Σκυθικὴ, πολλὰ κατὰ διαφόρους χρόνους λαβοῦσα ὀνόματα, περιλαμβάνουσα καὶ πολλὰ ἔθνη, οἷον Τάσχος, Ἠνιόχος, Μόσχοντας καὶ λοιπούς. Ὑπερῆς δὲ ἡ μᾶλλον δυσχείμερος καὶ βάρβαρος χώρα, οὐδεμίαν ἔχουσα πόλιν, ἀλλὰ κατὰ κώμης κατοικουμένη, καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ Βυζαντινῶν μόνον φαίνονται φρούριά τινα, λαβόντα μορφήν μετέπειτα πόλεων. Ἐντεῦθεν ἀρχονται αἱ πηγαὶ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, ὡς καὶ τοῦ κατὰ Ξενοφῶντα Φάσιδος, αἱ τοῦ Ἀράξου ποταμοῦ.

Μεταξὺ δὲ τῆς Χαλδίας καὶ τῆς Σκυθικῆς πρὸς Μερμηβρίαν καὶ τοῦ Πόντου πρὸς Δ: καὶ τοῦ Φάσιδος καὶ τῆς Ἰθηρίας πρὸς Ἀνατολὰς ἐκτείνεται παραλίως ἡ Κολχίς, ἔχουσα καὶ αὕτη πολλὰ καὶ διάφορα ἔθνη, τοὺς ἰδίως Κόλχους, Λαζεύς, Μάκρωνας, Δρίλεις καὶ Σανούς, ἢ Σίντας, καὶ Φόανας καὶ Μοσονοίκους· ἐν δὲ τῇ σημερινῇ Ἰθηρίᾳ ἢ Γεωργίᾳ

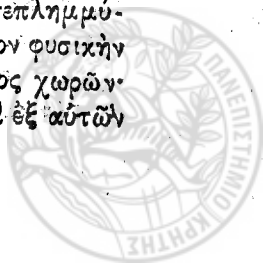
ὁμόφυλοι αὐτῶν ἦσαν οἱ Σάσπειρες, Ἀχαιοὶ, Ἀλβανοὶ καὶ ἄλλοι λαοί. Χώρα ὀρεινὴ καὶ δασώδης συνισταμένη ὑπὸ φαράγγων καὶ αὐλώνων καὶ ἔχουσα πλῆθος ποταμῶν, μικρῶν μὲν, ἀλλ' ἀναφερομένων καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων ὧν ἐπισημότερος ὁ Φάσις. Ἐνταῦθα μεσόγειοι μὲν πόλεις οὐδέποτε ὑπῆρξαν, διὰ τὸ ὅτι ἔκπαλαι ὡς καὶ νῦν κατοικεῖται κατὰ κώμας· εἰς τὰ παράλια ὁμῶς ἐπὶ τῶν μυθικῶν χρόνων πόλεις ἀναφέρονται ἢ Αἴη, μεταξὺ Βαθέως καὶ Φάσιδος, πατρὶς τοῦ Αἰήτου, ὅπου καὶ ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν ἐγένετο πρὸς ἀρπυγὴν τοῦ χρυσοῦ δέρατος· νεώτεροι δὲ πόλεις Ἑλληνίδες ἢ Διοσκουριάς, Πιτυοῦς, Τραπεζοῦς, Κερασοῦς καὶ Κοτούρα. Κατόπιν δὲ ἡ Κολχίς μετωνομάσθη Λαζία, ἐγγαταλειφθείσης τῆς ἐπωνυμίας ἐκείνης ἕνεκα τῶν Λαζῶν ἐπικρατησάντων μετὰ Χριστόν· μένει ὁμῶς τὸ ὄνομα μόνον εἰς τι ὑπὲρ τὸν Βαθὺν χωρίον, ὀνομαζόμενον Κολχοί.

ΚΕΦ. Β΄.

ΠΡΩΤΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΑΥΤΗΣ.

Πολλοὶ τῶν γεωγράφων κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς διασπορὰν τῶν ἀπογόνων τοῦ Νῶε, ἀποδίδουσι τὴν χώραν ταύτην ὡς κληρὸν εἰς τρεῖς τῶν υἱῶν τοῦ Ἰάφεθ· εἰς μὲν τὸν Ῥιφὰδ τὴν Κολχίδα, εἰς τὸν Μοσοῦχ τὴν Χαλδίαν, εἰς τὸν Θόβελ τὸν ἰδίως Πόντον, τὴν δὲ Παφλαγονίαν εἰς τὸν Ἀσχανάξ, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Εὐξείνιος Πόντος Ἀσχανάξ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἐκαλεῖτο, καὶ τούτων οἱ ἀπόγονοι ἐγένοντο οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης.

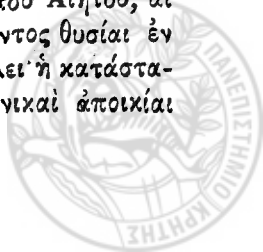
Ἡ μεγάλη Ἀσία κοινῶς ὁμολογεῖται ἡ πρώτη τροφὸς καὶ κοιτίς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅθεν πολλαὶ καὶ διάφοροι φυλαὶ ὀρμώμεναι εἰς ἀμνημονεύτους ἐποχάς, κατεπλημμύρησαν τὴν δυτικὴν ἢ μικρὰν Ἀσίαν, ἔχουσαι διόδον φυσικὴν τὴν ἀπὸ Ἀξάρου ποταμοῦ μέχρι τῶν τῆς Κολχίδος χωρῶν· καὶ ἐντεῦθεν πάλιν τὴν Θράκην καὶ Ἑλλάδα, καὶ ἐξ αὐτῶν

τὴν λοιπὴν μ. δυτικὴν Εὐρώπην· καθὼς καὶ ἄλλαι ὑπὲρ τὴν Μαιώτιδα διαβαίνουσαι κατέσχον τὴν βόρειον Εὐρώπην, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ αἱ μετὰ Χριστὸν ἀναφερόμεναι μεταναστατεύσεις τῶν Ἑθνῶν· καὶ μόνῃ ἢ διαφορὰ τῶν δύο μεταναστεύσεων εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν πρώτῃν μὲν τὸ πλεῖστον διήρχοντο διὰ ταύτης τῆς χώρας, οὐδενὸς τότε ὄντος τοῦ κωλύοντος· ἐνῶ εἰς τὰς μετὰ Χριστὸν μεταναστεύσεις, ἐπειδὴ ἡ χώρα ἦτο φύσει μὲν ὀχυρὰ, κατείχετο δὲ ὑπὸ μαχίμων ἐθνῶν ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν Ἑλληνορωμαίων, ἠναγκάσθησαν νὰ λάβωσι τὴν διὰ τῆς Νοτίου Ῥωσσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην ὁδόν. Καὶ οὐδόλως ἴσως ἀμαρτάνει τις ἐκλαμβάνων τὴν λέξιν Κολχίδα κέλευθον ἢ δίοδον τῶν τότε μεταναστευόντων ἐθνῶν πρὸς δυσμὰς.

Ἀπὸ δὲ τῶν μυθικῶν χρόνων ἡ χώρα αὕτη καὶ ἰδίως ἡ παραλία, ἦτον ἀρκετὰ γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοῦτο καταφαίνεται εἰς τὴν μυθολογικὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνοπελασγικῶν φυλῶν ἀπὸ τῶν μύθων τῆς Ἰοῦς, τοῦ Προμηθέως, τοῦ Φρίξου, τοῦ Αἰήτου καὶ τῆς Μηδείας, τῶν Ἀργοναυτῶν, τῶν Ἀμαζόνων, τῆς Ἰφιγενείας καὶ τῶν κατὰ τὸν Ὀρέστην καὶ Πυλάδην εἰς τὴν χώραν τοῦ Θόαντος· καὶ αἱ εἰδήσεις αὗται ἄλλως μυθικαὶ ἔχουσιν ὅμως ἱστορικὴν ἀξίαν· καὶ τὰ πρῶτα αὐτῶν ταξειδία εἰς ταύτην τὴν χώραν παρήχθησαν ἀπὸ ἀρχαίων παραδόσεων τῶν πρώτων ἐκείνων τῶν διαβάντων ἐντεῦθεν προγόνων των καὶ ἀποκαταστηθέντων ἤδη ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ μὴ λησμονησάντων τὴν χώραν, ὅπου ἴσως συγγενικαὶ καὶ φιλικαὶ σχέσεις συνέδεον εἰσέτι αὐτοὺς, καὶ εἰδήσεις τοιαῦται ὑπῆρχον παρέχουσαι ἐλπίδας κέρδους καὶ πλουτισμοῦ.

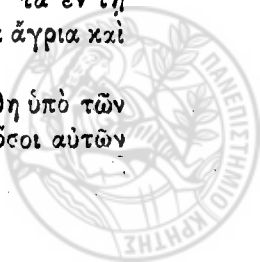
Τοὺς ἐνταῦθα ὅμως ἐναπολειφθέντας κατοίκους ἡ χώρα τραχεῖα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄγονος εὔσα καὶ μόνον εἰς βοσκὴν τότε ἐπιτηδεῖα δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐκπολιτίσῃ· ὅθεν ἐφημίζοντο ὡς ἄγριοι ὠμοὶ καὶ βάρβαροι καὶ ἄξενοι, διὸ καὶ ὁ Πόντος Ἄξεινος καὶ κατ' εὐφημισμὸν Εὐξείνος ἐκαλεῖτο. Καὶ τοῦτο ἀρκούντως ἀποδεικνύει ἡ ὠμότης τοῦ Αἰήτου, αἱ παραφοραὶ τῆς Μηδείας, ὡς καὶ αἱ τοῦ Θόαντος θυσίαι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Θοανῶν. Καὶ τοιαύτη δὲ διετέλει ἡ κατάστασις τῶν κατοίκων, ἕως οὗ ἐγένοντο αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι

πρῶτον κατὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, βραδύτερον δὲ καὶ ἐπὶ τὰ μεσόγεια ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὅτε ὀριστικῶς τὰ μέρη ταῦτα κατεσχέθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων, τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπωσθέντων ἢ καὶ ἐξεληγησθέντων, ὡς περὶ τούτου γενήσεται λόγος.

Ἐκ τῶν παλαιῶν δὲ κατοίκων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ Κόλχοι ἦσαν γνωστοὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται. Καὶ οὗτοι πολλὰς ὀνομασίας κατὰ διάσπορα μέρη ἔχοντες, ὡς ἐρρήθη, ἰδίως ἐκαλοῦντο Κόλχοι καθὼς καὶ σήμερον οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων εἰς πολλὰ ἔθνη διαιρούμενοι καὶ πολλὰ ἔχοντες ἄλλα ὀνόματα, Λαζοὶ δὲ νῦν καλοῦνται καὶ ἡ χώρα Λαζία. Ἐκλήθησαν δὲ Κόλχοι ἀπὸ τοῦ Κόλχου ἀπογόνου τοῦ Αἰήτου. Μερὶς δὲ τῶν Κόλχων τούτων κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἦσαν ἀπόσπασμα Αἴγυπτιακοῦ στρατοῦ, ὃν ὁ μέγας Σέσωστρις φέρων διήλασε μέχρι τῆς Κασπίας Θαλάσσης· οὗτοι δὲ εἴτε ἀποπλανηθέντες εἴτε ἀποκαταστηθέντες ὑπὸ τοῦ Σεσωστριδος καὶ μὴ ἐπανακάμψαντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, διέμειναν εἰς τὴν Κολχίδα· διετήρουν ὁμως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου πολλὰ τῶν Αἴγυπτίων ἦθη καὶ ἔθιμα, καὶ πρὸ πάντων μόνοι τῶν περὶ αὐτοὺς εἶχον τὴν περιτομήν· ἐκτὸς δὲ ὅτι οὗτοι εἶχον καὶ παραδόσεις περὶ τῆς Αἴγυπτιακῆς καταγωγῆς των, ἢ φυσιογνωμίας των ὁμως καὶ ὁ οἰκιακὸς των βίος, ἢ γλῶσσα καὶ λοιπὰ πικρωμοιάζον αὐτοὺς με τοῦ Αἴγυπτίου· διότι, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, «μελάγχροές εἰσι καὶ οὐλότριχες . . . λίνον μόνοι οὐταί τε καὶ Αἴγυπτιοὶ ἐργάζονται· κατὰ ταῦτα καὶ ἡ ζῶη πάσῃ καὶ ἡ γλῶσσα ἐμφερί, ἐστὶν ἀλλήλοισιν». Ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν οἱ κυρίως Λαζοὶ τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ ἔχουσιν οἷα καὶ οἱ σημερινοὶ Αἴγυπτιοί, ἐκτὸς τοῦ μελανοῦ χρώματος, ὅπερ ὁ χρόνος ἐξήλειψεν ἀπ' αὐτῶν· μεταχειρίζονται δὲ καὶ μόνοι τὸν ἀραβόσιτον εἰς ἄρτον, ὃν κατὰ τινὰς ἀπ' ἀρχῆς παρὰ τῶν Αἴγυπτίων παρέλαβοι, ὀνομάζοντες λαζοῦδι. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐν τῇ Κολχίδι ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ Σκυθικῇ ἔθνη ἦσαν συγγενῆ τῶν Κόλχων, ἅπαντα ἄγρια καὶ βάρβαρα.

Ἡ δὲ Χαλδία μέρος μὲν λέγεται ὅτι κατωκίσθη ὑπὸ τῶν Μεσοποταμιά Χαλδαιῶν, μέρος δὲ μάλιστα ὅσοι αὐτῶν

θάλασσα και ἐλευθέρα εἰς πάντας τοὺς Ἑλληνας. Ἐπειδὴ ἐκτὸς ὅτι ἡ Μίλητος ἀπώκισέ τὴν Σινώπην, κατόπιν καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἀποικίζουσι τὴν Ἡράκλειαν τοῦ Πόντου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Ἀμισόν.

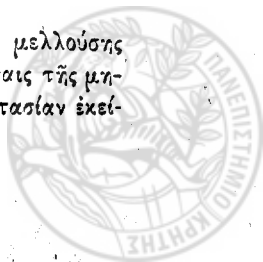
Ἡ Σινώπη ὁμῶς οἰκισθεῖσα εἰς τὸ κέντρον τοῦ Εὐξείνου καὶ ἔχουσα λιμένα εὐρυχωρότατον καὶ ἀσφαλέςτατον καὶ γῆν καρποσορωτάτην, ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ αὕτη ἡδυνήθη νὰ ἀποστείλῃ τσαύτας ἀποικίας ἐνταῦθα, ὥστε γενομένη πολυτεκνωτάτη ὡς καὶ ἡ μητρόπολις τῆς Μίλητος, σχεδὸν κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὸν Πόντον ἰδίαν τῆς λίμνης, καὶ αἱ ἀποικίαι αὐτῆς ἐγένοντο μεγάλαι καὶ ὀνομασταί, καὶ τούτων τινὲς οὐ μόνον σῶζουσι τὰ ὀνόματά των, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους των Ἑλληνας, καὶ μετὰ τσαύτας καταστροφάς, ὅσας ὁ χρόνος ἐπέφερε καὶ ἡ ἱστορία διηγεῖται. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀποικιῶν τῆς Σινώπης πρωτεύει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν σημαντικότητα αὐτῆς ἡ Τραπεζοῦς, γενομένη μὲν εἰς διάστημα τριῶν περίπου χιλιετηρίδων περιφανῆς καὶ ὀνομαστή, ὑπερβάσα δὲ καὶ τὴν μητρόπολιν τῆς κατὰ πολλὰς ἐποχάς· ἐπειδὴ διетήρησε τὴν ἀκμὴν τῆς ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς ἀξίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων ἀναφαίνεται ἡ πρώτη τῶν ἐν Εὐξείνῳ πόλεων. Καὶ ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ Τραπεζοῦς φαίνεται μητρόπολις τῆς ὅλης χώρας καὶ ἡ ἰσορῖα ἐκάστης ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν, ἐκτίθεται πρῶτον ἡ ἰσορῖα αὐτῆς ἀπὸ τῆς κτίσεώς τῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐν τῇ διαγραφείσῃ χώρᾳ πόλεων καὶ μερῶν γενήσεται λόγος ἐν τῇ κατ' ἰδίαν αὐτῶν στατιστικῇ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς παρούσης αὐτῶν καταστάσεως.

Ἡ Τραπεζοῦς καὶ ἐνίοτε ὁ Τραπεζοῦς ἀρσενικῶς γραφομένη, κατὰ τὰς ἀκριβεστέρας πληροφορίας τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, ἐκτίσθη κατὰ τὸ 756 Π.Χ. ὀλίγον δηλαδὴ πρότερον τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου. Οἰκιστὴς δὲ αὐτῆς λέγεται ὁ Ἀσκληρὸς πιθανὸν Μιλήσιος· ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἀποικιακὸν δίκαιον τῶν Ἑλλήνων ὁ οἰκιστὴς ἐλαμβάνετο ἀπὸ τῆς μητροπόλεως τῆς ἀποικιζούσης πόλεως. Ὁ δὲ οἰκιστὴς οὗτος ἔπρεπε νὰ ἦτο διακεκριμένος καὶ τὸ γένος καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἰκανότητα· καὶ πρῶτον οὐ

τος ἐχρεώσται νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν χώραν ὅπου θὰ ἐγίνετο ἡ ἀποικία, ὥστε νὰ ἦναι κατάλληλος καὶ εὐθετος διὰ τε τὴν στρατιωτικὴν καὶ ἐμπορικὴν καὶ γεωργικὴν αὐτῆς θέσιν, καὶ τὴν καλὴν εὐκрасίαν καὶ κατάστασιν τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ὑδάτων.*) Καὶ ἡ ἐκλογὴ ταύτης τῆς θέσεως τῆς Τραπεζοῦντος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ οἰκιστὴς αὐτῆς ἦτο πνεύματος πολιτικοῦ, πρὸ πάντων δὲ ἐμπορικοῦ· καὶ τῶ ὄντι οὐδεμία ἄλλη ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ πόλις οὐδ' αὐτῆς τῆς Σινώπης ἐξαιρουμένης ἔχει τοιαύτην εὐθετον θέσιν ἐμπορίου, οἷαν ἡ Τραπεζοῦς. Διότι εἰσερχόμενός τις εἰς τὸν Πόντον, δὲν εὐρίσκει καμμίαν ἄλλην πόλιν τόσοον εὐκόλως καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους δυναμένην νὰ συγκοινωνῆ τόσοον ἀσφαλῶς μὲ τὸ ἔσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Ἐπειδὴ ἄλλαι τῶν πόλεων κωλύονται ἀπὸ ἀνυπερβλήτα ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τὸν χειμῶνα ὄρη, ἄλλαι δὲ ἀπὸ τοιαῦτα καὶ μεγάλους ποταμούς· μόνη δὲ ἡ Τραπεζοῦς διὰ ταπεινῆς καὶ ὀμαλῆς ὁδοῦ ὑποκάτωθεν τῶν ὄροπεδίων εὐκόλως καὶ ἄνευ καμμίας δυσκολίας ἀπὸ πλημμύρας ποταμῶν πάντα τὸν χρόνον κοινωνεῖ μετὰ τῆς Ἀσίας ἀπάσης· καὶ εἰς αὐτὸ δὴ τοῦτο χρεωστεῖται τὸ μεγαλεῖον καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆς.

Ἐκλήθη δὲ Τραπεζοῦς ἀπὸ τῶν ἐν γένει τραπεζοειδῶν λόφων ὑφ' ὧν περιστοιχίζεται αὐτὴ, καθὼς καὶ ἄλλαι πολλαὶ πόλεις οὕτως ἐπωνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ αὐτόθι ἐπικρατοῦντος φυτοῦ ἢ σχήματος τῆς πόλεως. Ἡ δὲ περὶ αὐτὴν χώρα καλεῖται Τραπεζουντία ἢ μᾶλλον Τραπεζουσία, ὁ δὲ κάτοικος Τραπεζούντιος. Μόνος δὲ ὁ Παιουσανίας ἱστορεῖ τὴν Τραπεζοῦντα ἀποικίαν τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Τραπεζοῦντος. Δὲν ἔχει ὅμως οὐδεμίαν πιθανότητα ἢ γνώμη αὐτὴ, ἐπειδὴ πάντες οἱ ἀρχαιότεροι αὐτοῦ καὶ ἰδίως ὁ Ξενοφῶν ὁμολογοῦσιν αὐτὴν ἀποικίαν Σινώπης, καὶ ἐπομένως μεσόγειος πόλις τῆς Ἀρκαδίας δὲν ἠδύνατο νὰ γάμῃ ἀποικίαν ἐντὸς τοῦ μυχοῦ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτὴν περιστοιχιζο

(*) Μετὰ τὴν εὐρεσιν δὲ καὶ ἐκλογὴν τῆς χώρας τῆς μελλούσης ἀποικίας ὁ οἰκιστὴς προεκήρυττεν ἐν ὀνόματι καὶ δαπάναις τῆς μητροπόλεως ἀποικίαν, ἧτις πάντοτε ἦτον ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐκείνης, τελοῦσα ἀποικιακὸν τινα φόρον αὐτῇ.

μένην ὑπὸ ἄλλων ἀποικίων πρὸ πάντων Ἰωνικῶν καὶ ὑπὸ τόσων ἀγρίων καὶ φιλοπόλεμων ἔθνων.

Οὕτω δὲ κατοικισθεῖσα ἡ Τραπεζοῦς, καὶ οὕσα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μητροπόλεως τῆς Σινώπης καὶ ἔχουσα εὐθετον εἰς ἐμπόριον χώραν, ταχέως προήχθη, ὥστε καὶ ἀποικίας ἀπέπεμψε πρὸς τὰ ἀνατολικά αὐτῆς παράλια, καὶ τοιαῦται εἶναι αἱ κατὰ τὸν Πόντον Ἀθηναὶ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ἡ νέα Τραπεζοῦς καὶ λοιπαὶ πρὸς αὐτὴν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ἀναφέρει περὶ τῆς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας πολιτικῆς καὶ διοικητικῆς καταστάσεως, εἶναι ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς τό,τε πολίτευμα τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ πόλεων καὶ αἱ περαιτέρω πολιτικαὶ αὐτῶν τύχαι. Εἶναι δυνατόν ὁμως νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἡ Τραπεζοῦς διετέλει δημοκρατουμένη ὡς Ἰωνικὴ ἀποικία καὶ ἀνεξάρτητος, φόρον μόνον τελοῦσα, ὡς καὶ ὁ Ξενοφῶν μαρτυρεῖ διὰ χρέος ἀποικιακὸν εἰς τὴν Σινώπην. Ἐκ τῶν λεγομένων δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος, ἡ μερὶς αὐτῆ τοῦ Πόντου τοῦλάχιστον ἡ παράλια δὲν ὑπέκυψεν εἰς τὸν Περσικὸν ζυγόν· διότι κατ' αὐτοῦς οὐδ' οἱ Κόλχοι οὐδ' οἱ Χαλδαῖοι ἀνεγνώριζον τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν, ἀλλ' αὐτόνομοι διετέλουν· ἀπ' οὗ λοιπὸν αἱ ὑπερκείμεναι χῶραι ἤσαν ἀνεξάρτητοι, πολὺ περισσότερον αἱ παράλια κατὰ τὴν Κολχίδα πόλεις. Ἡ δὲ Περσικὴ μοναρχία, ἥτις πάσας τὰς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν παραλίους Ἑλληνίδας πόλεις ἐξαρῶσατο, κατὰ τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας, εἰς τὰς περὶ τὴν Τραπεζοῦντα πόλεις δὲν θὰ ἀπέβαλε τὴν κυριαρχίαν· διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν ὁμιλῶν περὶ Τραπεζοῦντος οὐδὲν ἄλλο λέγει, εἰμὴ ὅτι φόρον ἐτέλει τῇ μητροπόλει αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὁ Κύρος, ὁ πρῶτος κατακτητὴς Πέρσης ἑλληνίδων πόλεων, εὐθύς ἔδωκε τὴν προσοχὴν του εἰς τὰς Σκυθικὰς χώρας, ὅπου καὶ κατεστράφη· ὁ δὲ Καμβύσης πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀρχίαν· ὁ δὲ Δαρεῖος περιπλακεῖς εἰς τοὺς κατὰ τὸν Ἰστρον καὶ τὴν Ἑλλάδα πολέμους, δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρατεύῃ εἰς ταῦτα τὰ μέρη, ὅπου μάλιστα ἔπρεπε νὰ διαβῇ μέρη ἀγρία καὶ πτωχὰ, οἷα τὰ τῶν Χαλδαίων καὶ Κόλχων· ὁ δὲ Ξέρξης ὅλως ἀφιερῶσας τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἑλλάδα, δὲν φαίνεται ὅτι ἔπραξέ τι οὔτε κατὰ γῆν

οὔτε κατὰ θάλασσαν πρὸς ταῦτα τὰ μέρη κατόπιν δὲ ἐπι-
 συμβάντων τῶν Μηδικῶν ἐν Ἑλλάδι πολέμων καὶ ἐφεξῆς
 τῶν ἐπὶ Κίμωνος, κατεστράφη μὲν ἡ θαλάσσιος αὐτῶν δύνα-
 μεις, ἐσβέσθη δὲ καὶ ἡ πρὸς τὰς κατακτήσεις ῥοπή τῶν Περσῶν.

Διὰ τὰ ἀνωτέρω λοιπὸν ἔπρεπεν ἡ Τραπεζοῦς καὶ πᾶσαι
 αἱ περὶ αὐτὴν παράλιοι πόλεις νὰ διατελῶσιν ἀνεξάρτητοι
 καὶ αὐτόνομοι καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων
 ὡς καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν, θεωρούμεναι ὑπὸ τῶν τελευταίων
 ἐλεύθεραι πόλεις, καὶ διατηροῦσαι τὴν αὐτονομίαν καὶ ἐκ-
 δίδουσαι ἴδια νομίσματα, ὡς θέλομεν ἰδεῖ. Ἐπαθε δὲ ἡ αὐ-
 τονομία τινῶν αὐτῶν ἐπὶ τῶν Μιθριδατικῶν χρόνων ἐπὶ μι-
 κρὸν καὶ πάλιν ἐπὶ Σεβήρου κατὰ τὸ 205 μ. Χ. Ὅριστικῶς
 δὲ ἔπαθεν ἡ αὐτονομία αὐτῶν ὡς καὶ ὄλων τῶν Ἑλληνίδων
 πόλεων ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅποτε τὰ πάντα ἰσοπεδώ-
 θησαν πολιτικῶς καὶ διοικητικῶς.

Ποῖα δὲ ἔργα πολεμικὰ διεπράχθησαν ὑπὸ τε τῆς Τραπε-
 ζοῦντος καὶ τῶν ἄλλων πόλεων κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Ξενο-
 φῶντος χρόνους ὄλως ἀγνοεῖται, καίτοι δὲν θὰ ἔμενον ὄλως
 ἡσυχοὶ περικυκλούμενοι ὑπὸ τοιούτων βαρβάρων· μόνον δυ-
 νάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ Πελο-
 ποννησιακοῦ πολέμου ἐπειδὴ ἡ Σινώπη συνεμάχει μετὰ τῶν
 Ἀθηναίων, ἀναγκαῖον ἦτο καὶ ἡ Τραπεζοῦς καὶ αἱ λοιπαὶ
 χῶραι νὰ ἦσαν αὐτῶν σύμμαχοι. Ἐπίσης δὲ ἀγνοεῖται ποῖα
 ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτῶν τέχνη καὶ ἡ φιλολογικὴ, ἐπειδὴ ἐν-
 ταῦθα οὔτε καλλιτεχνικὰ ἔργαστήρια ἀναφέρονται, οὔτε συγ-
 γραφῶν καὶ πεπαιδευμένων ταύτης τῆς ἐποχῆς ὀνόματα
 σώζονται μέχρις ἡμῶν. Καίτοι ὅμως δὲν ἀπαντῶνται εἰς
 τὴν ἀρχαιότητα κατὰ ταῦτα τὰ μέρη οὔτε συγγραφεῖς οὔτε
 καλλιτέχναι, ὡς Ἴωνικὴ φυλὴ ὅμως ἔπρεπε νὰ εἶχον κλίσειν
 εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, ἄλλως δὲ ἰδίως οἱ
 Τραπεζοῦντιοὶ κατὰ τὸν Βησσαρίωνα ἐφημίζοντο ὡς φίλοι
 τῶν γραμμάτων· προϊόντα δὲ γλυπτικῆς ὀλίγιστα καὶ ταῦ-
 τα θραύσματα φαίνονται εἰς τὰς πόλεις ταύτας, καίτοι ἀναγ-
 κατὰ εἰς τὴν φύσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν λατρεία αὐ-
 τῶν· καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἔλλειψιν μαρ-
 μάρου· ἐπειδὴ μεταχειριζόμενοι ἐγγχώριον λίθον ὄντα εὐθρυ-
 πτον καὶ εὐκόλως ἐπηρεαζόμενον ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ

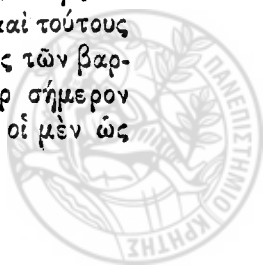
τοῦ χρόνου, δὲν ἠδύναντο νὰ μᾶς ἀφήσωσιν ἀξιόλογόν τι μνημεῖον, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ τε Ἀρειανὸς καὶ αὐταὶ αἱ εὐρισκόμεναι κατὰ ταῦτα τὰ μέρη δυσανάγνωστοι ἐπιγραφαὶ αἱ ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος.

Καὶ τοιαύτη μὲν εἶναι ἡ κατάστασις τῶν μερῶν τούτων ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας μέχρι τῆς ἐντεῦθεν διαβάσεως τῶν Μυρίων ὀδηγουμένων ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ στρατηγοῦ Ξενοφῶντος, τῆς ὁποίας πρέπει νὰ σημειώσωμεν συμβάντα τινὰ ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ, καθ' ὅσον μάλιστα ἐξ αὐτῶν πολλὰς λαμβάνομεν εἰδήσεις ἱστορικὰς τε καὶ τοπογραφικὰς τῶν μερῶν ὧν ἀντικείμενόν ἐστὶν ἡ παροῦσα πραγματεία.

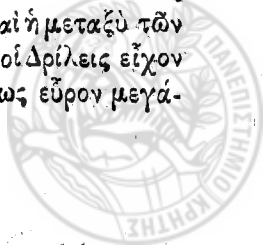
Ἡ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορουμένη Ἀνάβασις τοῦ Κύρου ἢ μάλλον ἡ Κάθοδος τῶν Μυρίων λεγομένη ἐκ τῆς Περσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀποτελεῖ ἐν τῶν ἀξιοθαυμαστοτέρων μερῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας· ἐπειδὴ καὶ τὰς παλαιὰς ἐνδόξους πράξεις τῶν Ἑλλήνων ἐπεκύρωσε καὶ τὴν ἀμίμητον πολεμικὴν τέχνην καὶ ὑπεροχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπεβεβαίωσε, καὶ ἀπὸ ταύτης τέλος πολλοὶ ἐνεθάρρυνθησαν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν νὰ τολμήσωσι κατὰ τῆς Περσικῆς ἀρχῆς, ὧν ὁ εὐτυχέστερος ὑπῆρξεν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, καταλύσας αὐτήν.

Εἶναι δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστὸν, ὅτι Κύρος ὁ νεώτερος θέλων νὰ ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ Ἀρταξέρξου, συνήθροισε μὲν πολλοὺς βαρβάρους, συνέλεξε δὲ καὶ περὶ τὰς 14 χιλ. Ἑλλήνων, ἔχων ἐπ' αὐτῶν τὴν ἐλπίδα τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τῶν πλεονεκτικῶν σκοπῶν του· καὶ δὲν ἐψεύσθη μὲν τῆς ἐλπίδος του ταύτης, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες εὐκόλως κατενίκησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὰς πολλὰς μυριάδας τοῦ Ἀρταξέρξου καὶ αὐτὸς ἤδη ἐπροσκυνεῖτο ὡς βασιλεὺς, δυστυχῶς ὁμῶς ἐπληθεὶς ἀπὸ τούτου ἀκατάσχετος ὄρμηξ κατὰ τοῦ ἤδη φεύγοντος ἀδελφοῦ, ὅπως ἰδιοχείρως τὸν φονεύσῃ, καὶ ἐκεῖ συμπλοκῆς γενομένης πεισματώδους φονεύεται ὁ Κύρος, καὶ οὕτω καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εὐθύς προσετέθησαν εἰς τὸν Ἀρταξέρξην, ὡς καὶ ὅλος ὁ βαρβαρικὸς τοῦ Κύρου στρατός. Ἐμειναν δὲ τότε οἱ Ἕλληνες μακρὰν καὶ ἐντὸς πολεμικῆς χώρας, πολε-

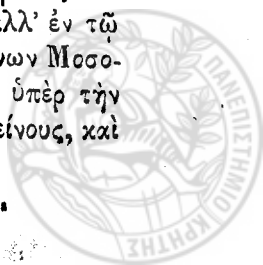
μούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν φίλων καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀπεφάσι-
σαν λοιπὸν πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι νὰ ἐπιστρέψωσιν
εἰς τὴν Ἑλλάδα. Βλέποντες δὲ οἱ βάρβαροι ὅτι οἱ Ἕλληνες
ἦσαν ἀκαταγώνιστοι καὶ κατὰ πάντων ἐδεικνύοντο νικηταί,
καταφεύγουσιν εἰς δόλον. Προσκαλέσαντες λοιπὸν ἐνόρκως
τοὺς δέκα στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων ὅπως συνθηκολογή-
σωσι καὶ ἐλευθέρως καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ βασιλέως ἔλθω-
σιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, φονεύουσιν αὐτοὺς παρὰ τοὺς ὄρκους,
καὶ οὕτως οἱ Ἕλληνες φθάνουσιν εἰς τὸ ἔπακρον τῆς ἀθυμίας
καὶ ἀπελπισίας. Ἀλλὰ τότε ἐνθαρρύνει αὐτοὺς ὁ Ξενοφῶν,
καὶ ἐκλέγουσι δέκα ἄλλους στρατηγοὺς, μεταξύ δὲ τούτων
καὶ αὐτὸν τὸν Ξενοφῶνα. Τότε δὲ μετὰ πολλῶν πόνων στε-
ρήσεων καὶ ἄλλων δεινοπαθημάτων καὶ διηνεκῶς πολεμού-
νοι ὑπὸ τε τῶν βασιλικῶν στρατῶν καὶ τῶν ἀγρίων ἔ-
θνῶν ἅπερ διήρχοντο, διαβαίνουσι τὰ καρδουρικὰ ὄρη, τὰς
πηγὰς τοῦ Τιγριδος ποταμοῦ, καὶ πορευόμενοι πάντοτε πρὸς
βορρᾶν ἔρχονται εἰς τὴν Ἀρμενίαν, καὶ ἐκεῖθεν διαβάντες
τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου κατὰ τὴν μεταξύ Ἐρζιγγάνης καὶ
Ἐρζερουμ χώραν, στρέφουσιν ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν
χώραν τῶν Ταόχων, εἰς τὰ σημερινὰ ὄρια τῆς Ῥωσσίας καὶ
Τουρκίας πρὸς τὸ Κάρσιον, καὶ οὕτως ἀποφεύγουσι μὲν τὰς
προσβολὰς τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀρταξέρξου, οὐχὶ ὁμως καὶ
τὰς στερήσεις καὶ τὰς κακοπαθείας· ἐκεῖθεν δὲ στρέψαντες
πρὸς βορρᾶν, διὰ τῶν Σκυθικῶν χωρῶν τῶν μεταξύ τοῦ
Βατοῦμ καὶ Κάρς, μετὰ πέντε ἡμέρας ἔρχονται εἰς τὸ ὄρος
Θῆξιν, τὸ ὑπεράνω καὶ δυσμὰς τοῦ Βατοῦμ, Κατιρλιτάγι·
ἐντεῦθεν ἰδόντες τὴν θάλασσαν πρώτην ἤδη φοράν χαίρουσι
καὶ περιπτύσσονται ἀλλήλους, τρέχοντες καὶ ἀναφωνοῦντες
θάλασση, θάλασσα. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας πορευ-
όμενοι διὰ τῶν Μακρῶνων πρὸς δυσμὰς, καταφθάνουσιν εἰς
τὰ ὄρια τῶν Κόλχων, ὅπισθεν τῶν σημερινῶν Σουρμένων καὶ
εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὄφεως. Ἐνταῦθα δὲ πάλιν εὖρον με-
γάλην ἀντίσασιν, μέλλοντες νὰ διαβῶσι δύσβατον καὶ ὑψηλὸν
ὄρος καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν Κόλχων· ἀλλὰ καὶ τούτους
ἀποδιώξαντες ἦλθον καὶ κατέλυσαν εἰς τὰς κώμας τῶν βαρ-
βάρων ὅπου εὐρόντες πολὺ δηλητήριον μέλι (ὅπερ σήμερον
παλαλὸν καλοῦσι) καὶ φαγόντες πολὺ, ἐγένοντο οἱ μὲν ὡς

μεθύοντες, οἱ δὲ ὡς μαινόμενοι, πολλοὶ δὲ καὶ ὡς νεκροί· τοῦτο δὲ, ὡς εἰκὸς, παρήγαγεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην ἀθυμίαν, ἐπειδὴ ὅλος ὁ στρατὸς ἔκειτο ὡς μετὰ καταστρεπτικὴν ἤτταν· ἀλλ' εὐτυχῶς οὐδεὶς αὐτῶν ἔπαθε, καὶ ἐντὸς 24 ὥρων πάλιν συνῆλθον εἰς ἑαυτοὺς, ἐντελῶς δὲ ἀνελάμβανον μετὰ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἡμέρας. Ἀπ' ἐδῶ δὲ ἐπορεύθησάν ἐπὶ 12 ὥρας, καὶ ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα· [ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας 30· εἰς τοῦτο δὲ τὸ διάστημα ὀρμώμενοι ἔβλαπτον τὴν ὑπερκειμένην χώραν, τῇ προτροπῇ τῶν Τραπεζουντίων, οὖσαν αἰεὶ πολεμίαν, χωρὶς ὅμως νὰ βλάβῃ τὴν πλησίον, ὡς φιλίαν.] Μετὰ τοσαύτην λοιπὸν ἀπελπιστικὴν πορείαν καὶ τοσαῦτα δεινὰ καὶ στερήσεις καὶ χαλεποὺς κινδύνους, ἰδόντες πρῶτον Ἕλληνας καὶ ἀκούσαντες ἑλληνικὴν φωνήν, ὁποῖαν τῶ ὄντι χαρὰν ἔσχον καὶ ὁποῖα δάκρυα δὲν ἔχυσαν, ἀσπαζόμενοι ἀλλήλους τὸν Ἑλληνικὸν ἀσπασμὸν, ἀλλὰ καὶ οἱ Τραπεζοῦντιοὶ ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην χαρὰν καὶ συγκινηθέντες, εὐχαρίστως ἐπὶ 30 ἡμέρας ἐφιλοξένησαν αὐτοὺς, διδόντες ξένια καὶ βοῦς καὶ ἄλφιστα καὶ οἶνον καὶ παρέχοντες αὐτοῖς ἀγοράν· συνειώρτασαν δὲ ὁμοῦ καὶ ἀπὸ κοινοῦ θυσίας ἔθυσαν εἰς τὸν Σωτῆρα Δία καὶ εἰς τὸν Ἡρακλῆν καὶ τοὺς λοιποὺς θεοὺς· τὴν δὲ ἑορτὴν ταύτην ἐπεσφράγισαν καὶ δι' ἀγώνων τελεσθέντων ἐν τῷ χώρῳ ἔνθα ἔσκήνουν, ἐκεῖθεν τῆς γεφύρας τοῦ Πυξίτου καὶ μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῆς Χότζης· μεταξύ δὲ τῶν ἀγώνων τούτων διασκεδαστικώτερος ὑπῆρξεν ὁ ἵππικὸς, ἐπειδὴ διὰ τὸ κατωφερὲς τοῦ χωρίου οἱ πρὸς τὰ κάτω τρέχοντες σπεύδοντες ἵνα περάσωσιν ἀλλήλους ἐκυλίοντο καὶ ἐκ τούτου πολλὴν μὲν κραυγὴν πρὸς ἀλλήλους ἐποίουν, πολὺν δὲ καὶ τοῖς θεαταῖς παρεῖχον γέλωτα. Διαμένοντες δὲ ἐνταῦθα οἱ Ἕλληνες, κατὰ παραίνεσιν τῶν Τραπεζουντίων καὶ πρὸς λείαν ἰδίαν ἐξεστράτευσαν μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ πρὸς τὰ μεσημβρινὰ ὄρη κατὰ τῶν Δριλῶν, αἰείποτε ἐχθρῶν διατελούντων τοῖς Τραπεζουντίοις· καίτοι δὲ εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορίσῃ τις ἀκριβῶς τὸ μέρος ὅπου ἐγένετο ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ἑλλήνων ἴσως ὅμως ἦτο τὸ μεταξύ Καπίκιοι καὶ Λιβεράς, καὶ ἡ μεταξύ τῶν δύο χωρίων ὀνομαζομένη Λεκάνα θὰ ἦτο ὅπου οἱ Δρίλεις εἶχον πρόφυλαγμένα τὰ ποίμνιά των. Ἐνταῦθα ὅμως εὖρον μεγά-

λην ἀντίστασιν καὶ παρ' ὀλίγον θὰ ἐτρέποντο μὲ μεγάλην ζημίαν, ἂν ὁ Ξενοφῶν δὲν ἐπρόφθανε διὰ στρατηγήματος νὰ ἐπισυναξῆ τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ γείνωσι κύριοι τοῦ χωρίου· καὶ οἱ μὲν βάρβαροι ἔφυγον εἰς τὰ ὑπερκείμενα δάση, λεία δὲ πλουσία καὶ ἐπιθυμητὴ περιῆλθεν εἰς αὐτοὺς βοῶν καὶ ἄλλων ζώων καὶ παντοδαπῶν χρημάτων, ἅπερ παραλαβόντες χωρὶς οὐδένα νὰ ἀπολέσωσιν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Ἀφ' ἧς δὲ ἡμέρας ἔφθασαν ἐνταῦθα οἱ Ἕλληνες, πολυειδῶς ἐπροσπάθουν νὰ εὐκολύνωσι τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀναχώρησίν των, καὶ πρῶτον μὲν ὁ Χειρίσοφος, εἰς τῶν στρατηγῶν, ἐπῆγεν εἰς Βυζάντιον νὰ ζητήσῃ ἐκεῖθεν ἀπὸ τοῦ ναυάρχου τῶν Λακεδαιμονίων πλοῖα, πολλὰ δὲ καὶ πλοῖα ἐναύλωσαν, καὶ τελευταῖον διέταξαν τοὺς μεταξὺ Τραπεζοῦντος καὶ Κερασσοῦντος κατοίκους νὰ ὁδοποιήσωσι τὴν μεταξὺ τῶν δύο πάλαιων ὁδῶν, ἣν καὶ προθύμως ἐν βραχεί ἔκαμον, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ τῶν τοιούτων ξένων· τέλος ὅμως βλέπων ὁ Ξενοφῶν ὅτι δὲν ἔρχονται πλοῖα, καὶ τὰ ἐν Τραπεζοῦντι δὲν ἦσαν ἱκανὰ, ἀφ' οὗ ἔβαλε γυναῖκας παῖδας γέροντας καὶ ἀσθενεῖς καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν ἐντὸς πλοίων, τοὺς ἄλλους λαβὼν διὰ ξηρᾶς ἔφθασεν εἰς τρεῖς ἡμέρας εἰς Κερασσοῦντα, ἐπειδὴ ἦτο ἡ ὁδὸς ὠδοποιημένη· εἶχε δὲ μεθ' αὐτοῦ καὶ ὡς ὁδηγὸν καὶ ὡς διερμηνέα Τραπεζοῦντιόν τινα Τιμησίθεον ὀνομαζόμενον. Καὶ τοιαύτη ἐγένετο ἡ εἰς Τραπεζοῦντα καθόδος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀδελφικὴ ὑποδεξίωσις, ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες εὐγνωμοσύνη φερόμενοι ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀνήγγειλαν, ὁ Ξενοφῶν ὅμως ἀπέδωκε καὶ κατέλιπε ταύτην τῇ πόλει ταύτῃ ἐν τῇ γραφικωτάτῃ τῶν ἱστοριῶν εἰς μνημόσυνον αἰώνιον· ἐν δὲ Κερασσοῦντι ἔμειναν δέκα ἡμέρας, ὅπου ἐξετάσως γενομένης τῶν ἐναπολειφθέντων Ἑλλήνων ὀπλιτῶν εὐρέθησαν 8600, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπέθνηον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ψύχους καὶ ὑπὸ τῶν νόσων. Ἐντεῦθεν μετὰ πλοίων ἀνεχώρουν ὅσοι καὶ πρότερον ἐκ Τραπεζοῦντος, οἱ δὲ ἄλλοι κατὰ ξηρὰν εἰς τὰ Κοτύωρα, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ἐμποδισθέντες ὑπὸ τῶν ὑπερκειμένων Μοσσονοίκων, ἠναγκάσθησαν νὰ συμμαχήσωσι μὲ τοὺς ὑπὲρ τὴν Κερασσοῦντα Μοσσονοίκους διαφερομένους πρὸς ἐκείνους, καὶ

οὕτω λαβόντες τὴν πρὸς μεσημβρίαν ὁδὸν ἐπολέμησαν τοὺς βαρβάρους συναχθέντας εἰς τὸ ὑψηλότερον τῶν ὀρέων τὸ νῦν ὀνομαζόμενον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ νικήσαντες ἠχμαλώτισαν καὶ τὸν βασιλέα των, καὶ τοὺς ἄλλους καταδιώκοντες προέβησαν μέχρι τῶν Χαλύβων πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Νικοπόλεως· ἐκεῖθεν δὲ ἐπανερχόμενοι διέβησαν τὴν χώραν τῶν Τιβαρηνῶν μὲ συνθήκας, καὶ μετὰ 12 ἡμερῶν δρόμον ἀπὸ Κερασσῶντος ἔφθασαν εἰς Κοτύωρα, πόλιν Ἑλληνίδα ἀποικον τῶν Σινωπέων ἐπὶ τῆς παραλίας τῶν Τιβαρηνῶν, ὅπου ἐκάθησαν ἡμέρας 45 περιμένοντες πλοῖα, τὰ δὲ τρόφιμα λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ Πόντου, ὃν Παφλαγονίαν καλεῖ ὁ Ξενοφῶν· διότι οἱ Κοτυωρεῖς δὲν ἔδειξαν πρὸς αὐτοὺς τὴν φιλοξενίαν τῶν Τραπεζουντίων καὶ Κερασσωντίων, κλείσαντες τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ μὴ παρέχοντες αὐτοῖς ἀγοράν· διόπερ καὶ αὐτοὶ ἠναγκάζοντο νὰ λεηλατήσωσι τὴν χώραν των. Ἐπὶ τέλους δὲ οἱ Σινωπεῖς ἀκούσαντες ταῦτα καὶ φοβούμενοι μήπως πάθῃ τι ἡ πόλις, ἔπεμψαν πρέσβεις, οἵτινες ἐλθόντες εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον τοὺς ἔπαυσαν τῆς λεηλατήσεως, δώσαντες αὐτοῖς τροφάς καὶ λοιπὰ, ἅπερ ἀπεστάλησαν ἐκ Σινώπης καὶ ἐμβιδάσαντες αὐτοὺς εἰς πλοῖα ἀπέστειλαν· οἱ δὲ ἐλθόντες εἰς Ἡράκλειαν καὶ ἐκεῖθεν διαφόρους ὑποστάντες ἄλλας τύχας ἔφθασαν εἰς Ἑλλάδα.

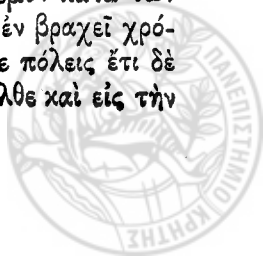
ΚΕΦ. Δ΄.

ΑΠΟ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ.

Ἐκ τῆς ἐντεῦθεν διαβάσεως τοῦ Ξενοφώντος μέχρι τῆς κοσμοκρατορίας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἢ Τραπεζοῦς καὶ ὅλαι αἱ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Ἑλληνίδες πόλεις ἀπήλαυον βαθείας εἰρήνης, ἐπολλαπλασιάζοντο διὰ νεωτέρων ἀποικιῶν γιγνομένων δὲ πάντοτε εἰς τὴν παραλίαν. Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου δὲ καὶ τῶν διαδόχων του φαίνεται ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπικρατῶν καὶ εἰς τὰ μεσογειότερα τῆς χώρας, καὶ ἰδίως εἰς τὸν Πόντον, καὶ τότε ἀναφαίνονται ἑλληνίζουσαι τὰ Κόμανα, τὰ Κάβειρα, ἡ Γαζίουρα καὶ ἡ τότε νεωστὶ κτιθεῖσα Ἀμάσεια καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικοῦμεναι. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἐποχὴν καὶ αὐταὶ αἱ πόλεις, ὡς καὶ αἱ παράλια Τραπεζοῦς, Κοτύωρα, Ἀμισὸς καὶ Σινώπη, ὡς εἶναι δυνατόν νὰ συμπεράνη τις ἐκ τῶν πολυαριθμῶν καὶ ὠραίων νομισμάτων ἔφθασαν εἰς μέγαν βαθμὸν ἐμπορικῆς δυνάμεως καὶ πολιτικῆς· ἀκόμη δὲ καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀπήλαυον μεγάλης ἡσυχίας, ἐπειδὴ αἱ μεταξὺ αὐτῶν διαφοραὶ ἐξηκολούθουν μᾶλλον πρὸς τὴν κυρίως μικρὰν Ἀσίαν τὴν Συρίαν καὶ Αἴγυπτον καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ μ. Ἀλεξάνδρου καὶ αὐτῶν τῶν διαδόχων του ἐπὶ ταύτης τῆς χώρας τοῦλάχιστον δὲν ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε νὰ στερῆσθαι αὐτὰς τὴν πολιτικὴν των ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτονομίαν. Ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ὅτι τὴν Ἀμισὸν στερηθεῖσαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐπὶ Περσοκρατίας, ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτὴν κατέστησε πολιτεύμα. Πρῶτος δὲ τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων ὅστις φαίνεται ὑπερισχύων περὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ μέρος τι τοῦ Πόντου ἦτον ὁ Εὐμένης, εἶτα δὲ ὁ Μιθριδάτης, ἡ Μιθραδάτης, κατὰ τὰ νομίσματα αὐτῶν, καὶ πρὸ πάντων Σέλευκος ὁ Νικάτωρ καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ Σελευκίδαι, ἕως οὗ πάλιν

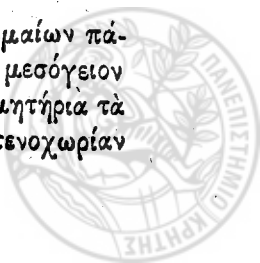
ἐπεκράτησαν οἱ Μιθριδάται. Διαταράχθη δὲ ἡ ἰσυχία τῶν πόλεων τούτων μίαν πρὸ χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, ἐπὶ τοῦ πάππου τοῦ Μιθριδάτου τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅτε καὶ ἡ Σινώπη ἐκυριεύθη ὑπ' αὐτῶν καὶ καθέδρα τοῦ Παρρικοῦ βασιλείου ἢ τοῦ Πόντου ἐγένετο, καὶ ἡ Κερασσοῦς μετωνομάσθη Φαρνακία, ὁπότε καὶ ἄλλη ὁμώνυμος μεταξὺ Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἱεροῦ ὄρους ὑπὸ τοῦ Φαρνάκου ἐκτίσθη παρὰ τῇ Ἐρμωνάσση.

Ἄλλ' ὅτε ἡ πλεονεξία αὐτῶν καὶ ἡ πρὸς τὰς κατακτιήσεις τάσις ἠρέθισε τὴν Ῥώμην κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπεστάλησαν ἄλληπαλλήλως οἱ στρατηγοὶ Σύλλας, Λούκουλος καὶ Πομπήιος, ἔλαβον πάλιν αἱ χώραι αὗται τὴν παλαιὰν τῶν αὐτονομίαν, θεωρούμεναι σύμμαχοι τῆς Ῥώμης καὶ ἐλεύθεραι πολιτεῖαι, ὡς καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην νομισμάτων φαίνεται. Καὶ οἱ βασιλεῖς δὲ τοῦ Πόντου ἔχοντες τὴν ἀνάγκην αὐτῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων, δὲν ἐπέβαλον πλήρη τὴν κυριαρχίαν τῶν, ἀλλὰ φιλικῶς πρὸς αὐτοὺς ἐπολιτεύοντο, ὀνομαζόμενοι φιλέλληνες, ὡς καὶ ἐν τοῖς νομίσμασι τῶν ἀναγράφονται, καὶ μάλιστα πάντες οἱ ἐχθροὶ τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖς δὲ τοῦ Πόντου μετὰ τὸν Εὐμένην ἄξιοι σημειώσεως ὑπῆρξαν· Μιθριδάτης ὁ ς'. ὁ εὐεργέτης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φαρνάκης, Μιθριδάτης ὁ γ'. ὁ καὶ Εὐπάτωρ, ὁ ἐπονομασθεὶς μέγας, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φαρνάκης ὁ γενόμενος καὶ πατραλοίας· καὶ τούτων ὀνομαστότερος ὑπῆρξεν ὁ Εὐπάτωρ καὶ ἰδίως ἄξιος σημειώσεως διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Πόντου, ἐπειδὴ καὶ μεγάλους ἐνταῦθα πολέμους διεπράξατο καὶ πολλὰ πόλεις ὑπ' αὐτοῦ ἐλαμπρύνθησαν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν σωζομένων τοῦ Μιθριδάτου κτιρίων· Διότι ὁ Μιθριδάτης οὗτος, ὄγδος γενόμενος βασιλεὺς τοῦ Πόντου ἀπὸ τοῦ πρώτου Μιθριδάτου, Πέρσου μὲν τὸ γένος στρατηγοῦ δὲ καὶ φίλου τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὴν τοῦ Εὐμένους καταστροφὴν βασιλεύσαντος εἰς τὰ μέρη ταῦτα, δύναμιν πολλὴν κτησάμενος καὶ πλοῦτον, πολλὰς δὲ χώρας διὰ συμμαχιῶν καὶ συγγενειῶν οἰκειωσάμενος, ἐπέφερε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν συμμάχων τε καὶ ὑποτελῶν, καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἀφ' οὗ πάσας τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ προσέλαβε πόλεις ἐτι δὲ καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἦλθε καὶ εἰς τὴν

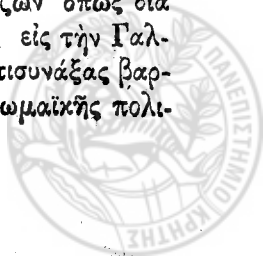
Ἑλλάδα, καὶ ἐντεῦθεν ἐμελέτα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν· ἀλλὰ τέλος ἀποστέλλεται ὁ Σύλλας καὶ κατανικᾷ τοὺς στρατηγούς αὐτοῦ καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς παλαιάς του κτήσεις. Κατόπιν δὲ ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἐμφιλίους πολέμους, πάλιν ὁ Μιθριδάτης ἐντεῦθεν ὀρμώμενος κατέλαβε πᾶσαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν· τότε δὲ στέλλεται ὁ Λούκουλος κατ' αὐτοῦ, καὶ διὰ στρατηγήματος νικᾷ περὶ τὴν Κίζυκον αὐτὸν καὶ φέρει τὸν πόλεμον ἐν αὐτῷ τῷ Πόντῳ, μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀρμενίας, ὅπου πολλὰς καὶ διαφόρους ὑπέστη ἤττας ὁ Μιθριδάτης· εἰς ταύτας δὲ οἱ μὲν περὶ τὴν Θεμισκυραν καὶ ἡ Ἀμισὸς καὶ αἱ μεσόγειαι ἦσαν σύμμαχοι Μιθριδάτου, αἱ δὲ παράλιοι πλεῖσται τοῦ Πόντου πόλεις ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, ἐν αἷς καὶ ἡ Τραπεζοῦς· τέλος νικηθεὶς περὶ τὰ Κάβειρα καὶ κατόπιν περὶ τὰ Κόμανα, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν πρὸς τὸν γαμβρόν του Τιγράνην. Οὗτος δὲ ὑποτελὴς τῶν Σελευκιδῶν ἄρχων τῆς Ἀρμενίας, ἰδὼν τοὺς Σελευκίδας ἤδη καταστραφέντας ὑπὸ διαφόρων πολέμων ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος καὶ ὠνομάσθη βασιλεὺς πρῶτος Ἀρμενίας καὶ πολλὰς χώρας κατέκτησεν αὐτῶν, καὶ ἤδη ἰσχυρὸς ἐνομιζέτο ἄρχων ἐν Ἀσίᾳ, πολλὰς καὶ διαφόρους πόλεις κτίσας, ἐν αἷς τὴν Τιγρანούπολιν ἀπὸ Ἑλλήνων ἀποίκων· ἀλλὰ τότε μετὰ μεγίστης δυνάμεως ἐπελθὼν κατὰ τοῦ Λουκούλου, αὐτὸς μὲν ἠττηθεὶς ἔφυγεν εἰς τὴν ἐνδωτέρω Ἀρμενίαν, ὅλαι δὲ αὐτοῦ αἱ νεωστὶ κτηθεῖσαι χώραι ὡς καὶ ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Τιγρανούπολις ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τοῦ Λουκούλου· καὶ οὕτω πάλιν ὁ μὲν Τιγράνης ἐκ τῆς ἐντὸς Ἀρμενίας ἐστρατολόγει καὶ ἀπὸ τῶν Πάρθων ἐζήτηι βοήθειαν καὶ πᾶσαν ἕκαμνεν ἐτοιμασίαν εἰς δεῦτερον πόλεμον· ὁ δὲ Μιθριδάτης περὶ τὸν Πόντον τρέχων καὶ στρατολογήσας ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Λουκούλου, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκα, τέλος ὅμως πάλιν ἐνικήθη, καὶ οὕτως ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς Ἀρμενίαν· ὁ δὲ Λούκουλος προσκληθεὶς ὀπίσω ἔδωκε τέλος εἰς τὸν πόλεμον.

Ἄλλ' ὁ Μιθριδάτης ἀναχωρησάντων τῶν Ῥωμαίων πάλιν κατελάμβανε τὰ μέρη καὶ μὲ τοὺς κατὰ τὴν μεσόγειον θάλασσαν ληστὰς συνεννοεῖτο, οἵτινες ἔχοντες ὀρηκτῆρια τὰ περὶ τὴν Κιλικίαν παράλια πολλὰ κακὰ καὶ στενοχωρίαν

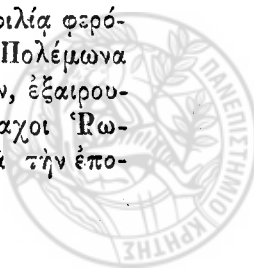
παρεῖχον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν καὶ ἐπιφοβώτατοι κατέστησαν, κατὰ τούτων πέμπεται αὐτοκράτωρ στρατηγὸς ὁ Πομπήϊος, ὃς καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἀνελπίστως περιώρισε καὶ ἐξηφάνισεν αὐτούς· ἐκ τούτου δὲ μεγάλην λαβὴν φήμην ὁ Πομπήϊος πέμπεται κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, καὶ συνάξα· ἰκανὴν δύναμιν ἤλθεν εἰς τὰ ὄρια τοῦ Ποντικοῦ κράτους· ὁ δὲ Μιθριδάτης βλέπων τὴν κατ' αὐτοῦ δύναμιν τοῦ Πομπήϊου καὶ τὴν χώραν ἐρημωθείσαν ἐπὶ τῶν πρώτων πολέμων καὶ μὴ πτρέχουσαν εὐκολίαν τροφῶν εἰς αὐτὸν, ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Πομπήϊον, ἐπιθυμῶν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ παύσῃ ὁ πόλεμος· ὁ δὲ ἀπήντησεν, ὅτι παύει τὸν πόλεμον ἂν τῷ ἐπιτρέψῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς φυγάδας· βλέπων λοιπὸν ἀδύνατον τὴν συνεννόησιν ἤλθεν εἰς τὰ μεταξὺ τοῦ Πόντου χωρία, ἀφήσας τὰς ἐρημωθείσας χώρας εἰς τὸν Πομπήϊον, ὅπως τὸν στενοχωρήσῃ ἀπὸ τῶν τροφῶν, ἔχων αὐτὸς ὀπισθεν ἀφθόνους· Ἐνταῦθα ὁμως ἀναγκασθεὶς νὰ δώσῃ μάχην ἐνίκηθη καὶ ἔφυγε πρὸς τὸν Εὐφράτην, καὶ ἐκεῖθεν διατρέχων τὴν Ἀρμενίαν καὶ Ἰβηρίαν ἐλθὼν διεχειμάσεν εἰς τὴν Διοσκουριάδα, πόλιν ὑπὲρ τὸν Φάσιν· ὁ δὲ Πομπήϊος ἔνθα μὲν ἐγένετο ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη καὶ ἡ λαμπρὰ νίκη, καθ' ἣν λέγεται ὅτι ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τὰς 60 χιλιάδας τοῦ Μιθριδάτου, ἔκτισε πόλιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων συμμάχων τοῦ ὀνομάσας Νικόπολιν· καταπολεμήσας δὲ τοὺς Πάρθους καὶ Ἀρμενίους καὶ ἄλλα ἔθνη κατέστησεν ὑπήκοα τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, τὸν δὲ Τιγράνην στερήσας πολλῆς χώρας ἀφῆκε μέρος τῆς Ἀρμενίας εἰς αὐτὸν μέρος δὲ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Τιγράνην, γενομένους ὑπηκόους Ῥωμαίων· τὰς δὲ ἑλληνικὰς πόλεις ὅσαι ἐπὶ τῶν πολέμων ἐδουλώθησαν αὐτονόμως ἐποίησε καὶ τὰς καταστραφείσας ἀνεκαίνισε καὶ νέας ἔκτισεν ἐξ Ἑλλήνων κατοίκων, ὡς τὴν Νικόπολιν τοῦ Πόντου καὶ τὴν Μαγνόπολιν παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἰριδος καὶ Λύκου.

Ὁ δὲ Μιθριδάτης περὶ τὸν Κιμερικὸν Βόσπορον ἔοικεν πάντοτε καίτοι γέρων ἐστρατολόγει, σχεδιάζων ὅπως διὰ τῆς σημερινῆς Ῥωσσίας καὶ Γερμανίας ἔλθῃ εἰς τὴν Γαλιαν καὶ πολλοὺς ἐκείθεν κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπισυναξάσας βαρβάρους ἐπιφέρῃ καίριον τραῦμα κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς πολι-

τείας· ἀλλ' ἐπαναστατήσας ὁ τε στρατὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φαρνάκης διέλυσάν τὰ σχέδιά του, καὶ ἐν τούτῳ φοβηθεὶς μὴ παραδοθῆ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, πρῶτον μὲν ἔλαβε φάρμακον, ἐπειδὴ ὁμως αὐτὸ δὲν ἐνήργησε διέταξεν ἕνα τῶν ὑπασιπιστῶν του καὶ τὸν ἐφόνευσε· καὶ οὕτως ἀπέθανεν ὁ μέγας Μιθριδάτης, ὃς καὶ Εὐπάτωρ Διόνυσος ἐπεκαλεῖτο, βασιλεύσας 57 ἔτη. Οὗτος δὲ καὶ ἐβδομηκοντούτης ἔτι ὢν, ἦτον ἀκαταγώνιστος καὶ ἀπὸ κινδύνων καὶ συμφορῶν, διατηρῶν πάντοτε ἀκμαίας τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἄριστος μὲν πολεμιστῆς, συγχρόνως δὲ καὶ φιλόμουσος καὶ φιλόκαλος βασιλεύς. Τὸν θάνατόν του μαθόντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐώρταζον ὡς ἐπιφόδου καὶ δεινοῦ ἐχθροῦ ἀπαλλαγέντες· ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ σταλεῖς εἰς Σινώπην ἐτάφη ἐκεῖ μεγαλοπρεπῶς, ἐπιτρέψαντος τοῦ Πομπηίου· ὁ δὲ Φαρνάκης ὡς ἀπαλλάξας τὴν Ῥώμην φοβεροῦ ἐχθροῦ φίλος καὶ σύμμαχος αὐτῆς ἐψηφίσθη, λαβὼν μόνον ὡς κράτος τὰ κατὰ τὸν Κιμμερ. Βόσπορον μέρη, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνίδος πόλεως Φαναγορέων. Ὁ Φαρνάκης δὲ ἐνθυμούμενος τὸ μεγαλεῖον τοῦ πατρὸς, ἤρχισε καὶ αὐτὸς τὰς κατακτήσεις του, καὶ πρῶτον κυριεύει τὰς Φαναγορέας, εἶτα διαβαίνει εἰς Πόντον καὶ τὴν Σινώπην καὶ ἐπολιόρχει τὴν Ἀμισὸν, ὅτε φθὰς ἀπροσδοκῆτως ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ἀφήσῃ τὰ μέρη ταῦτα καὶ νὰ ἀπέλθῃ πάλιν εἰς τὸν Κιμμερικὸν Βόσπορον, ὅπου πάλιν ἐξεπολιόρχησε τὰς Ἑλληνίδας πόλεις Παντικάπαιον καὶ Θεοδοσίαν· ἀλλὰ ἐκεῖ πολεμηθεὶς ὑπὸ γείτονός τινος καὶ νικηθεὶς καὶ πληγωθεὶς ἀπέθανε βασιλεύσας 15 ἔτη· καὶ οὕτω μετ' αὐτοῦ ἠφανίσθη καὶ τὸ γένος τῶν Μιθριδατῶν.

Οὕτω λοιπὸν ἀφανισθέντος τοῦ τῶν Μιθριδατῶν γένους ἐκ τοῦ Πόντου, ἔδωκεν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ εἰς τὸν Ἑλληνα Μιθριδάτην βασιλεῖα τῆς Περγάμου φίλον αὐτοῦ ὄντα καὶ σύμμαχον τὴν ἀρχὴν τοῦ Φαρνάκου· ἀλλὰ κατόπιν ἰθαγενεὶς κηθίσταντο αὐτοῦ ἄρχοντες· εἰς δὲ τὸν Πόντον κατ' ἔτος ἐστέλλετο ἄρχων, ἕως ὅτου ὁ Αὐγουστος φίλιᾷ φερόμενος κατέστησε τὸν ἀπὸ Τράλεων τῆς Φρυγίας Πολέμωνα βασιλεῖα τοῦ Πόντου ἀπὸ Βοσπόρου μέχρι Κόλχων, ἐξαιρουμένων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, αἵτινες ὡς σύμμαχοι Ῥωμαίων καὶ αὐτόνομοι διετέλεσαν, ὡς ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐπο-

χὴν ταύτην νομισμάτων των μάλιστα φαίνεται· καὶ ἰδίως περὶ Τραπεζοῦντος ἀναφέρει ὁ ἱστορικός Εὐγενικός, ὅτι ὁ Πομπήιος «Ῥωμαίοις τε καὶ τῇ παγκρατεῖ αὐτῶν ἀρχῇ Τραπεζοῦντα περιποιήσατο πειθοῖ μόνῃ καὶ συνθήκαις, ἀλλ' οὐ βία καὶ νόμῳ πολέμου αὐτοῖς ὤκνειώσατο».

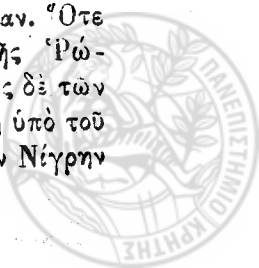
Εἰς δὲ τὴν ἥσυχον ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου τὰ μέρη ταῦτα ἠδυνήθησαν πάλιν νὰ ἀναλαμβάνωσι, καθ' ὅσον τὸ ἐμπόριον ἤδη ἀσφαλέστερον ἔφερε μεγάλην τὴν εὐτυχίαν· καὶ ὁ κατασταθεὶς ἐνταῦθα Πολέμων πολλὰς μὲν τῶν πόλεων ἀνώρθωσεν ἢ καὶ νέας ἔκτισεν ὀνομάσας Πολεμώνια, ἀλλὰ πολεμῶν κατὰ τῶν πρὸς ἀνατολὰς χωρῶν καὶ ἐμπεσῶν εἰς ἐνεδρὰν φονεύεται, ἀναγνωρίζεται δὲ βασίλισσα ἡ σύζυγος τοῦ Πυθιδωρίς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ νομίσματα τοῦ Πολέμωνος γράφεται βασιλεὺς Πολέμων καὶ βασίλισσα Τρυφλίνη, πρέπει ἡ Πυθιδωρίς αὕτη ἡ θεία τοῦ γεωγράφου Στράβωνος νὰ ᾔηται δευτέρα γυνὴ τοῦ Πολέμωνος. Αὕτη δὲ ἐκυβέρνα κατὰ τὸν Στράβωνα σοφῶς καὶ εἰρηνικῶς, καὶ ἔκτισε καὶ ἐμεγέθυσε τὴν πόλιν τῶν Καβείρων τὴν ὑπὲρ τὴν μετὰ ταῦτα Νεοκαισάρειαν, ἣν καὶ κατέστησε μητρόπολιν τοῦ κράτους στολίσασα αὐτὴν μὲ πολλὰ καὶ ὠραία κτίρια, ἅπερ μέχρις ἡμῶν σώζονται, καὶ ὀνομάσασα Σεβαστήν.

Τοιαύτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς χώρας ταύτης μέχρι τῶν Ῥωμοϊκῶν χρόνων. Ἦδη δὲ βαθείας οὐσης εἰρήνης πλέον ἐνταῦθα ἡ χώρα αὕτη εὐδαιμόνει καὶ ἰδίως ἡ Τραπεζοῦς προαχθεῖσα εἰς μέγα ἐμπόριον· ἐπειδὴ διὰ τὸ εὐθετον αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ γενικωτέρα ἐν Εὐξείνῳ ἀποθήκη τῶν κυριωτέρων ἐμπορευμάτων ἐξαγομένων καὶ εἰσαγομένων ἀπὸ τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τὴν λοιπὴν μεγάλην Ἀσίαν καὶ τὰνάπαλιν· καὶ ἡ πόλις αὕτη ἤκμασε τὸν τε πληθυσμὸν καὶ τὸν πλοῦτον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν· καὶ ὁ μὲν Ἀμμιανὸς Μαρκελῆνος ἀποκαλεῖ αὐτὴν πόλιν ἐνδοξον καὶ λαμπρὰν, ὁ δὲ Πλίνιος πόλιν ἐλευθέραν καὶ αὐτόνομον, ὁ δὲ Ζώσιμος πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, καὶ ὁ Πίτιος πόλιν ἐπιφανῆ· οἱ δὲ μετὰ τὸν Αὐγούστου Ἀυτοκράτορες τῆς Ῥώμης ἐπροστάτευον πολὺ αὐτὴν καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐμπόριον, ἰδίως δὲ ὁ Τραϊανὸς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀδριανὸς, ὅστις καὶ ἐπεσ-

κέφθη αὐτήν. Οὗτος δὲ κουχώμενος ἐπὶ φιλελληνισμῷ, πολ-
 λὰς μὲν καὶ ἄλλας πόλεις Ἑλληνίδας εὐηργέτησε καλλωπί-
 σας μείερά καὶ θεάτρα, ἰδίως δὲ ταύτην τὴν πόλιν, ἰδίους ἀ-
 ναλώμασιν οἰκοδομησάμενος ναοὺς καὶ πολλὰ ἄλλα δη-
 μόσια κτίρια, ἐπεσκεύασε δὲ καὶ τοὺς λιμένας αὐτῆς καὶ
 μὲ πολλὰ ἀναθήματα καθωραΐσεν· ἐτι δὲ ναὸν καὶ ἀγάλ-
 ματα κατεσκευάσατο εἰς τιμὴν τοῦ πολιούχου τῆς Τραπε-
 ζοῦντος θεοῦ τοῦ Φιλιζίου ἀπογόνου τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Τραπεζοῦς προστατευομένη καὶ ἀποκτή-
 σασα ἐμπορικὴν σημασίαν διὰ τὴν θαυμαστὴν μεταξὺ τῆς
 Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας θέσιν της, τοὺς μὲν κατοίκους ἐμ-
 πορικωτέρους καθίστα, πολὺν δὲ ἐνταῦθα πληθυσμὸν προ-
 σεκάλεσε δραστηρίων καὶ φιλέργων νέων κατοίκων, ἀπολαύ-
 οντα οὐ μόνον εἰρήνης ἀλλὰ καὶ εὐνομίας καὶ πολιτικῆς ἀνε-
 ξαρτησίας. Καὶ καθὼς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ὅτι αἱ δημοκρατι-
 καὶ νομοθεσίαι καὶ ἡ ἐλευθέρη πολιτεία τῶν Ἑλληνίδων πό-
 λεων ἤδη ἤττον ἐξηρημένων τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας τῶν
 Ῥωμαίων, ἐξησφάλιζον ἐξοχὸν καὶ συμφέρουσαν τὴν ἀστυκὴν
 καὶ ἐμπορικὴν διαχείρησιν εἰς τὰς ἐμπορικὰς ταύτας Ἑλ-
 ληνικὰς μᾶλλον πόλεις, ἢ εἰς τὰς ἰδίως Ῥωμαϊκὰς, τοῦτο
 συνέβη καὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πα-
 ραλίους. Τρεῖς δὲ μεγάλαι ὁδοὶ εἶχον αὐτὴν εἰς ἐμπορικὴν
 συγκοινωνίαν· ἡ μὲν πρὸς δυσμὰς μὲ τὰς μεγαλητέρας πό-
 λεις τοῦ Εὐξείνου Πόντου Νικόπολιν καὶ λοιπὰς, ἡ δὲ πρὸς
 ἀνατολὰς μὲ τὰς περὶ τὸν Καύκασον καὶ Κασπίαν θάλασσαν,
 καὶ ἡ τρίτη καὶ σημαντικωτέρα πρὸς μεσημβρίαν κατὰ τὴν
 Ἀρμενίαν, ὅπου σχιζομένη εἰς δύο, ἡ μὲν διὰ τοῦ Ἀξάρου
 ποταμοῦ ἔφερεν εἰς Περσίαν, ἡ δὲ διὰ τοῦ Εὐφράτου εἰς Με-
 σοποταμίαν καὶ τὴν λοιπὴν Συρίαν. Δύο ὁμως περιστατικὰ
 ἐβλαψαν πρὸς κχιρὸν τὴν εὐημερίαν καὶ ἐν μέρει τὴν αὐτο-
 νομίαν οὐ μόνον αὐτῆς ἀλλὰ καὶ ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων.

Καὶ πρῶτον μὲν ἡ διαφορὰ ἢ μεταξὺ τοῦ Νίγρου καὶ τοῦ
 αὐτοκράτορος Σεβήρου, γινομένη διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ὅτε
 δηλ. κατὰ τὸ 205 μ. χ. ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώ-
 μης Δίδιος, ὁ Σεβήρος Σύρος μὲν τὸ γένος στρατηγὸς δὲ τῶν
 κατα τὴν Δύσιν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ
 στρατοῦ Αὐτοκράτωρ, ἐνῶ ἡ βουλὴ ἀνηγόρευσε τὸν Νίγηρην

τὸν στρατηγὸν τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ στρατευμάτων. Προφθάσαντος δὲ τοῦ Σεβήρου εἰς Ῥώμην, φοβηθεῖσα ἡ βουλή καὶ χαριζομένη εἰς τὸν ἰσχυρὸν τῆς ἡμέρας Σεβήρον, ἀνεγνώρισεν αὐτὸν αὐτοκράτορα· ὅστις ἀφ' οὗ διέθεσε καλῶς τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Νίγρου ἀντιποιοιμένου τὴν ἀρχήν, νικᾷ εἰς διαφόρους μάχας καὶ τέλος φονεύει αὐτόν· τότε ἐπέπεσεν ἡ ὀργὴ τοῦ Σεβήρου κατὰ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ὅσαι συνεμάχισαν μετὰ τοῦ Νίγρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ Τραπεζοῦς. Ἄξιον δὲ περιεργείας εἶναι ὅτι πάντοτε αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις συνεμάχουν μετὰ τοῦ ὑπερσπιστοῦ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ τῆς βουλῆς· ἐτιμώρησε δὲ καὶ ἄλλας πόλεις καὶ ταύτην ἀποστερήσας μέρος τῆς αὐτονομίας καὶ τῶν προνομίων τῆς σκληρότερον ἐφέρθη ὅμως εἰς τὸ Βυζάντιον, πόλιν τότε σημαντικὴν καὶ οὐ μόνον αὐτόνομον ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν ἐξασκοῦσαν ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν Θράκην καὶ Ἀσίαν πόλεων· κατασκάψας δὲ αὐτὴν κατέστησεν ἀφανῆ, προσαρτήσας εἰς τὴν Ἡρακλείαν τέως ὑποτελεῖ τοῦ Βυζαντίου ἤδη δὲ κατασταθεῖσαν μητρόπολιν· ὅθεν καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῆς Ἡρακλείας. Διὰ τοῦτο καὶ ἀφοῦ τὸ Βυζάντιον ἐγένετο βασιλεῖς, ὁ κατὰ καιρὸν Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὅταν χειροτονηθῆ, μέχρι καὶ νῦν ὁ Ἡρακλείας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐγχειρίζῃ τὴν Ἱεραρχικὴν ράβδον εἰς τὸν νέον Πατριάρχην.

Ἄλλ' ὅσον τὸ ἀνωτέρω περιστατικὸν καὶ ἂν ἀπεστέρησε τὴν Τραπεζοῦντα μικρὸν τὰ προνόμιά της, δὲν ἔπαθαν ὅμως καὶ τὴν ὕλικὴν ζημίαν ὅσην εἰς τὸ ἐφεξῆς. Ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὸ 260 μ. Χ. ἔθνη Σκυθικὰ Γότθοι καὶ ἄλλοι ἀπὸ Διοσκουριάδος ὀρμηθέντες μὲ μακρὰ πλοῖα, πολλὰ τῶν παραλίων τῆς χώρας ταύτης ἐλεηλάτουν, καὶ δὴ καὶ κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος ἐλθόντες ἐπολιόρχουν αὐτὴν, καὶ ἡ πόλις περιτειχισμένη καλῶς καὶ ἔχουσα ἀξιόμαχον φρουρὰν πρὸς δὲ καὶ 10 χιλ. ἐκ τῶν περιχώρων προσλαβοῦσα ἐφαίνετο ἀπόρθητος· διὸ καὶ πολλοὶ τῶν ἔξω πόλεων καὶ τῆς ἄλλης πέριξ χώρας ὡς εἰς ἀσφαλὲς δῆθεν εἰσηλθόν ἐνταῦθα· δυστυχῶς ὅμως οἱ φρουροῦντες ἐλπίζοντες εἰς τὸ ἰσχυρὸν τῆς πόλεως καὶ τὸ πλῆθος τῶν, παρεδόθησαν εἰς τὴν μέθην ἀμελήσαντες τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως· τοῦτο πρακ-

τηρήσαντες οἱ βάρβαροι, πολλὰ κόψαντες δένδρα καὶ νύκτωρ ἐπ' αὐτῶν εἰσπηδῆσαντες εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ μεγάλην καταστροφὴν ἐπροξένησαν. Ὁ Ζώσιμος ἱστορεῖ τὸ περιστατικὸν οὕτω πως· « Πλοίων πολλῶν εὐπορήσαντες (οἱ βάρβαροι), γαλήνης παρὰ πάντα σχεδὸν τὸν τοῦ θέρους καιρὸν γενομένης, τῇ Τραπεζοῦντι προσέπλευσαν, πόλει μεγάλῃ καὶ πολυανθρώπῳ καὶ πρὸς τοῖς ἰθάσι στρατιώταις μυρίων ἐτέρων δύναμιν προσλαβούσῃ· καταστάντες δὲ εἰς πολιορκίαν, κρατήσῃν μὲν οὐδὲ ὄναρ τῆς πόλεως δύο τείχεσι περιειλημμένης· αἰσθανόμενοι δὲ τοὺς στρατιώτας ῥαθυμῖα καὶ μέθη κατηλειμμένους καὶ οὔτε εἰς τὸ τεῖχος λοιπὸν ἀνιόντας οὐδένα δὲ καιρὸν τὴν τρυφὴν καὶ τὰ συμπόσια παριέντας, δένδρα πάλαι πρὸς τοῦτο εὐτρέπισθέντα προσθέντες τῷ τείχει καθ' ὃ βάσιμον ἦν, κατ' ὀλίγους δὲ νυκτὸς διὰ τούτων ἀναδάντες αἰροῦσι τὴν πόλιν, τῶν μὲν στρατιωτῶν τῷ αἰφνηδίῳ τῆς ἐφόδου καταπλαγέντων καὶ τοῦ ἄστεως ὑποδραμόντων δι' ἑτέρας πύλης, τῶν δὲ ἄλλων ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναιρεθέντων· τῆς δὲ πόλεως τοῦτον τὸν τρόπον ἀλούσης γεγόνασι πλήθους ἀπάτου χρημάτων καὶ αἰχμαλώτων οἱ βάρβαροι κύριοι πάντας γὰρ τοὺς περίξ οἰκοῦντας συνέβη κατ' αὐτὴν ὡς εἰς ὄχυρὸν χωρίον συναλισθῆναι· διαφθείραντες δὲ τὰ τε ἱερά καὶ τὰ οἰκοδομήματα καὶ πᾶν ὅ τι πρὸς κάλλος καὶ μέγεθος ἤσκητο καὶ προσέτι καὶ τὴν ἄλλην χώραν καταδραμόντες, ἅμα πλήθει παμπολλῶν νεῶν ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου».

Καίτοι ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως φαίνεται ὅτι δὲν εἰσῆλθον οἱ βάρβαροι εἰς τὸ ἄστυ τῆς πόλεως, ὅμως τὸ πάθος αὐτῆς ὑπῆρξε μέγα καὶ δὲν ἀνέλαβεν ἢ ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίου καὶ τῶν συναυτοκρατόρων των, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ πόλις ἀνεκοσμήθη πάλιν· διὸ καὶ εὐχαριστήριος ἐπιγραφή πρὸς αὐτοὺς ἐγένετο σωζομένη μέχρις ἡμῶν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Τραπεζοῦντος· καθ' ἣν ἐποχὴν φαίνεται καὶ Ἀνθύπατος ἀποσταλεῖς ὑπ' αὐτῶν Λύβιος, καὶ ἕκτοτε παύει καὶ ἡ αὐτοδιοίκησις τῆς πόλεως καθὼς καὶ ὅλων τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων, μάλιστα ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου συγχωνεύσαντος πᾶσας τὰς πολιτείας καὶ ἀπαρτήσαντος μίαν καὶ μόνην τὴν τῆς Κων-

σταντινουπόλεως κυβέρνησιν. Καί ένταύθα λήγει ό άρχαίος πολιτικός κόσμος και διαδέχεται αυτόν ό μεσαιωνικός.

Έν δέ τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ περαιωθείσης τῆς ιστορικῆς ἐκθέσεως τῆς χώρας, ἀναγκαῖον ὅπως ἐπισυναφθῶσιν εἰδήσεις τινές και ἐπὶ τῆς ἐθνολογικῆς και θρησκευτικῆς ἀλλοιώσεως τῆς χώρας γενομένης κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Εἰς τὸ πρῶτον μὲν ἐξετέθη ὅποιοι λαοὶ και ἔθνη κατεῖχον τὴν χώραν, και ἐπομένως ὅτι ἡ παραλία τοῦ Εὐξείνου διὰ τῶν ἀρχῆθεν πολλῶν και συχνῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἐξελληνίσθη και ἠλλάξε τὴν ἐθνολογικὴν αὐτῆς φάσιν· νῦν δὲ ἐκ τῶν ιστορηθέντων και ἐξ ἄλλων εἰκασιῶν δεόν νὰ ἀποδειχθῇ πῶς και τὰ μεσόγεια τῆς χώρας ἐξελληνίσθησαν, και ἡ πρὶν τρισθάρβαρος χώρα ἐπολιτίσθη, ὡς και ὁ ἐν αὐτῇ ἐναπολειφθεὶς ἑλληνισμὸς μαρτυρεῖ και τὰ πολλῶν και μεγάλων πόλεων ὀνόματα και ἐρείπια διασωζόμενα μέχρις ἡμῶν δηλοποιοῦσι· και κατὰ τόσον μᾶλλον, καθ' ὅσον και οἱ μέχρι τοῦ νῦν κάτοικοι αὐτῆς ὅπωςδῆποτε και ἂν ἠλλάξαν θρησκευμα γλῶσσαν και ἐθνισμὸν, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως μέρος ἀνήκουσιν εἰς τὴν γενεὰν ἐκείνην τὴν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν κατασχούσαν τὴν χώραν, δηλ. τὴν ἑλληνικὴν, καθὼς μάλιστα ἐκ τῆς φυσιογνωμίας και τῶν διαφορῶν ἑλληνικῶν τῶν ἐθίμων καταφαίνεται.

Ἀπὸ τῶν Περσῶν ἐσυχνάζετο ἡ χώρα αὕτη, και ἐμπορικαι ἀποικίαι ἦσαν εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη· ὅτε ὅμως ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐθρυσσε τὴν πολιτικὴν δύναμιν αὐτῶν, τότε πλέον ἀδεῶς και ἐπικερδῶς ἐπλημμύρησαν ταῦτα τὰ μέρη, καθὸσον μάλιστα και πόλεις Ἑλληνικαι σινωκίζοντο και εἰς διάφορα μέρη στρατόπεδα συνιστῶντο. Ἐπὶ τῶν διαδόχων δὲ αὐτοῦ ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ ἀποικίαι αὗται, και τούτων Σέλευκος ὁ Νικάτωρ ἑκατοντάδας ιστορεῖται ὅτι ἔκτισε κατὰ τὴν Καππαδοκίαν Ἀρμενίαν και Μεσοποταμίαν ὀνομάσας μὲ Ἑλληνικὰς ὀνομασίας. Ἐν δὲ τῷ ἰδίῳ Πόντῳ ἀναφέρονται τότε Ἑλληνικαι πόλεις τὰ Κάβειρα τα Κόμανα ἡ Ἀμάσεια, ἐνῶ βαθμηδὸν και ἄλλαι τοικῦται ὡς και κωμοπόλεις εἰς εὐθετα μέρη κατ' ἐποχὰς ἐκτίζοντο. Καὶ ἐπὶ τῶν Μιθριδατῶν πάντοτε φιλελλήνων και Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐχόντων ὡς ἐπίσημον και Ἑλληνικὸν πολι-

τισμὸν καὶ τέχνην πολὺς ἐνταῦθα ἐπεσώρευθη Ἑλληνισμὸς, οἱ μὲν πρὸς ἐξάσκησιν τέχνης καὶ ἐπιστήμης, οἱ δὲ χάριν ἐμπορίας καὶ γεωργίας ἢ καὶ ὑπ' ἄλλων αἰτιῶν, ὡς οἱ Χῆοι αἰχμαλωτισθέντες ὑπὸ τοῦ τελευταίου Μιθριδάτου συνωκίσθησαν κατὰ τὸν Ἀθήναιον τὸν Δειπνοσοφιστὴν περὶ τὴν Κολχίδα. Διότι ἀπαξ ἀπολέσασα ἡ παλαιὰ Ἑλλάς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ὑπεροχὴν δὲν ἠδύνατο νὰ τρέφῃ τοὺς πολυπληθεῖς αὐτῆς λαοὺς, οὔτε οἱ τεχνῖται καὶ βιομήχανοι αὐτῆς ἠδύναντο νὰ ἐξασκῶσι τὰ ἔργα τῶν ἐπωφελῶς· ἐπρεπε λοιπὸν τὰ πολλὰ ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος νὰ καταπλημμυρήσωσι τὰς ὠραίας χώρας τῆς δυτικῆς Ἀσίας καὶ νὰ κατάσχωσιν αὐτάς καὶ νὰ συνοικήσωσι τοσαύτας νέας πόλεις αἵτινες ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ὑπερέβησαν τὰς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν πληθυσμὸν πλοῦτον καὶ λαμπρότητα. Οὕτω λοιπὸν ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ παραλίῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ἐξ ἄλλου διὰ τῶν μεσογείων τούτων κυματισμῶν τῆς Ἑλληνικῆς παλιρροίας, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χώρας ἠλλαξεν ἐθνικὴν φυσιογνωμίαν, τῶν ἀρχαίων κατοίκων βεβημηδὸν πρὸς ἀνατολὰς ἀπωσθέντων, τῶν δὲ καὶ ὑποχωρησάντων εἰς τὸ πολυπληθέστερον Ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ ἐξελληνισθέντων. Κατόπιν δὲ αἱ Ῥωμαϊκαὶ ἐκστρατεῖαι, πρὸ πάντων αἱ ἐπὶ τοῦ Πομπηίου Καίσαρος καὶ Αὐγούστου γενόμεναι, συνεπλήρωσαν τὴν ἐξελληνίσιν τῆς χώρας· ἐπειδὴ τότε πλεῖστοι καὶ πυκναὶ πόλεις πανταχοῦ ἢ ἀνεενώθησαν ἢ καὶ ὄλως νέαι ἐκτίσθησαν. Καὶ αὐτὸς ὁ Τιγράνης συνοικίζων τὴν Τιγρανούπολιν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του, κατώκισεν αὐτὴν ἐξ Ἑλλήνων. Ὡστε κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἐκτὸς τῶν παραλίῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἢ Ἀμάσεια ἢ τομητρόπολις πολλῶν ἄλλων περιοίκων πόλεων, καὶ ἡ Νεοκαισάρεια, ἡ Νικόπολις, τὰ Κόμωνα καὶ ἡ Σεβάστεια. Συνεπλήρωθη δὲ ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς χώρας μέχρι τῶν Μοσχικῶν ὄρεων καὶ τοῦ Ἀράξου ἐπὶ τῶν πρώτων Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων, ὅτε ἐκτίσθη ἡ Ῥάβρακα ἐν Χαϊριάνῃ, καὶ ἡ Ζάγγα ἐν Χαλδίᾳ, ἡ Θεοδοσιούπολις (ἣτις νῦν Ἐρζερουμ καλεῖται, τούτέστιν ὄριον τῶν Ἑλλήνων), καὶ ἄλλαι ὑποδεεσθαι, περὶ ὧν ἐν τῇ Στατιστικῇ γενήσεται λόγος. Συνεπλήρωσε δὲ ἐνταῦθα ὅ,τι αἱ ἀποικίαι δὲν ἴσχυσαν εἰσεῖτι καὶ ὁ

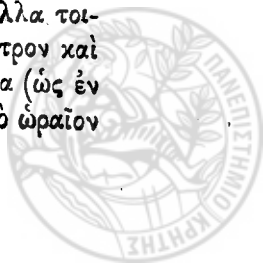
κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰσδύσας χριστιανισμὸς μεταβίβασας διὰ τῆς θρησκείας καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπρόσιτα τῆς χώρας μέρη καὶ χωρία. Τελευταῖον δὲ καὶ ἰδίως περὶ τοὺς Κολχούς ἢ Λαζοὺς τοὺς ὑπὲρ τὸν Βαθὺν ποταμὸν ἔφερε τὸν ἑλληνισμὸν ἢ ἐν Τραπεζοῦντι Αὐτοκρατορία· ὅστις ὅμως μὴ λαβὼν βραθείας ρίζας ἐνταῦθα ἐξηφανίσθη ὅτε καὶ ἡ Αὐτοκρατορία αὕτη ἔπεσεν.

Καίτοι δὲ ἐκ τῶν ἀνωτέρω δῆλον γίνεται ὅτι ἡ χώρα κατωκίσθη ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ οἱ σήμερον σωζόμενοι ὑπὸ διάφορον θρήσκευμα εἶναι γνήσιοι Ἑλληνες γνησίων Ἑλλήνων, πρέπει ὅμως νὰ ἐξετασθῇ καὶ ἐκ τῆς φυσιογνωμίας καὶ τῆς γλώσσης τῶν σημερινῶν αὐτῆς κατοίκων, ἂν καὶ περὶ τούτου κατὰ πλάτος γενήσεται λόγος ἐν τῷ δευτέρῳ Μέρει, δηλ. ἐν τῇ στατιστικῇ τῆς χώρας. Καίτοι δὲ οἱ κατὰ τὰ διάφορα μέρη αὐτῆς κάτοικοι ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἔχουσιν οἱ τε Χριστιανοὶ καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ γνήσιον τύπον ἑλληνικὸν διακρίνοντα αὐτοὺς τῶν ἄλλων μετὰ ταῦτα ἐπεληθόντων λαῶν, ὅμως πάλιν κατὰ πολλὰ μέρη διατηροῦσιν αὐτὸν ποικίλως, καὶ ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι οὔτε ἀπὸ ἐν μέρους τῆς Ἑλλάδος συνωκίσθησαν οὔτε εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καὶ ἐπομένως ἡ ποικιλία τῶν χαρακτήρων αὕτη μᾶλλον ἐμφαίνει τὴν γνησίαν αὐτῶν ἑλληνικὴν καταγωγὴν. Καὶ οἱ μὲν παράλιοι ἔχουσι τὸν τύπον καὶ τὸν χαρακτήρα ὄλων τῶν παραλίων καὶ νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ποικίλεται δὲ ὁ χαρακτήρ αὐτῶν μᾶλλον εἰς τὰ μεσόγεια, καὶ τούτων οἱ μὲν περὶ τὸν Πόντον φέρουσι μᾶλλον ἢ ἤττον Μακεδονικὸν χαρακτήρα, οἱ δὲ περὶ τὴν Χαϊριαίαν Θεσσαλικόν, οἱ δὲ περὶ τὴν Χαλδίαν ἰδίως δὲ τὴν Μούζεναν καὶ τὴν Κρώμνην τὸν Ἠπειρωτικόν, οἱ δὲ περὶ τὴν Γαλιαίαν καὶ Μασσοῦκαν τὸν τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Καὶ τοιαύτην ἔχοντες ποικιλίαν, κατ' οὐδὲν ὁμοιάζουσιν οὔτε μὲ τοὺς Ἀρμενίους ἢ Τουρκομάνους οὔτε μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ Λαζοὺς, ὧν ὁ χαρακτήρ εἶναι τοιοῦτος οἷος καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περιζανόμενος.

Καὶ εἰς τὸ γλωσσικὸν μέρος ὡς καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα φαίνονται ὅτι ἔχουσι διαφορὰν τινα, ὅμως κατὰ τὸ σύνολον ἡ γλῶσση αὐτῶν μᾶλλον ἢ διάλεκτός των ἔχει πολλὰ κοινὰ καὶ ὁμοιάζει κατὰ τὰς φράσεις καὶ τὴν χρῆσιν τῶν λέ-

ξεων πολὺ μὲ ἐκείνην τῆς ἐποχῆς τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἀρχαίζουσα δὲ αὐτῶν διάλεκτος προφανῶς δεικνύει τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνταῦθα ἀποκαταστάσεως των· καὶ αὐτὴ ἡ προφορὰ πολλῶν γραμμάτων (ὡς ἡ τοῦ Η ἀντὶ δύο Ε καὶ τοῦ Ο εἰς ΟΥ καὶ τοῦ Χ ὡς Ξ δασέως προφερομένου) καὶ πολλαὶ ἀρχαῖαι λέξεις αἰτινες οὐδαμοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ ὑπάρχουσι, ἀποδεικνύουσι ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἀπωκίσθησαν ἐνταῦθα, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν εὐκόλον τὴν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐπιμιξίαν δὲν συνεμόρφωσαν τὴν γλῶσσάν των μετὰς κατὰ καιρὸν παραλλαγὰς αὐτῆς· διὸ καὶ ὀλίγιστοι λατινισμοὶ καὶ βυζαντισμοὶ ἐνταῦθα ἀπαντῶνται. Ἐπομένως δὲ καὶ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά των ἀρχαιοπρεπέστερα φαίνονται· καὶ τοῦτο ἀποδεικνύουσι τὰ ἄσματά των, οἱ χοροί, αἱ ἐνδυμασίαι πρὸ πάντων τῶν γυναικῶν, αἱ δεισιδαιμονίαι, καὶ ὁ οἰκιακὸς αὐτῶν βίος· Καὶ ὅτι ἀνέκαθεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἐπεκράτησεν ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ εἰσέτι ἐπικρατεῖ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν τῶν ἐθίμων ἔχουσιν ἀπὸ ξένων, ἀλλὰ μᾶλλον μετέδωκαν καὶ τὰ ἰδικὰ των εἰς αὐτούς. Ὅθεν σήμερον καὶ Ὀθωμανοὶ καὶ Ἀρμένιοι καὶ μουσικὴν καὶ χορὸν καὶ πολλὰ ἔθιμα αὐτῶν μεταχειρίζονται ξένα ὄντα εἰς τοὺς ἀλλαχοῦ ὁμογενοῖς των. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐνταῦθα ἀρκετὰ.

Τοιαῦτα μὲν ὑπῆρξαν τὰ ἱστορικὰ συμβάντα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Φυσικὴ δὲ συνέπεια νὰ ἀναφερθῶσι καὶ τινὰ περὶ τῆς τότε ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς καταστάσεως αὐτῆς. Καὶ γενικαί μὲν εἰδήσεις ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς ἐνταῦθα καλλιργείας τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν φαίνονται δὲ εἰς τὸν τότε φιλολογικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος καὶ τινες συγγραφεῖς, ἰδίως ὁμως ἐκ τῶν σωζομένων χιτρίων καὶ μνημείων δεικνύεται, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ἐπιστῆμη ἐκαλλιεργεῖτο καθ' ὅλας ταύτας τὰς πόλεις. Ἐπειδὴ πανταχοῦ ἀπαντᾷ τις διαφόρου ρυθμοῦ δημόσια κτίρια, θέατρα καὶ ἄλλα τοιαύτης φύσεως, (ὡς τὸ ἐν Ἀμισῷ εἰς ἐρείπια θέατρον καὶ τὸ ἐν Ἀμασειᾷ), ξενῶνας καὶ φιλοσοφικὰ καταγῶγια (ὡς ἐν Ἀμασειᾷ τὴν βιβλιοθήκην καὶ καταντικρὺ αὐτῆς τὸ ὠραιὸν

Πρυτανείον), τὰ πάντα Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ, τάφους καὶ λοιπά, πάντα ταῦτα ἐμφαίνονται τὸν πλοῦταν καὶ τὴν τότε τέχνην τῶν διαφόρων αὐτόθι πόλεων· ἐξ ἀπάντων δὲ τούτων δῆλον γίνεται ὅτι αἱ Μοῦσαι πάντοτε συμβαδίζουσαι τῷ Ἑλληνι ἐθεραπεύοντο πανταχοῦ τῶν μερῶν τούτων ἀναπτύσσουσαι αὐτά.

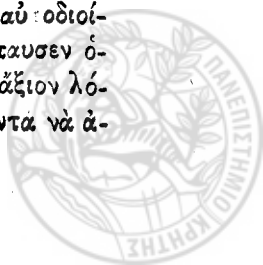
Περιλαβόντες δὲ συντόμως περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐθνολογικῶν συμβάντων κατὰ τοῦτο τὸ τμήμα τῆς ἱστορίας, ὑπολείπεται νὰ εἰπωμέν τινα καὶ περὶ τῆς αὐτόθι διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, συμπληροῦντες καὶ τὸ μέρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ μέρους τούτου. Πᾶσα μὲν πόλις καὶ πᾶσα χώρα φιλοτιμεῖται νὰ ἀνάγῃ τὴν ἀρχὴν τῆς παραλαβῆς τοῦ Εὐαγγελίου εἰς Ἀπόστολόν τινα ἢ ἀποστολικὸν Πατέρα τῆς ἐκκλησίας, καὶ σεμνύνεται οὕτως ἐπὶ τὰ πρεσβεῖα τῆς χριστιανικῆς αὐτῆς πίστεως· εἰς τὴν χώραν δὲ ταύτην καὶ τοὶ πολλοὶ τῶν Ἀποστόλων ἦλθον ἐπὶ τούτῳ, πλείστα ὁμῶς ἐνταῦθα πόλεις καὶ ἰδίως ἡ Τραπεζοῦς εὐχεται ὅτι ἀμέσως παρέλαβε τὸν θεῖον λόγον παρὰ τοῦ Πρωτοκλήτου καὶ ἐνδόξου Ἀποστόλου Ἀνδρέου, καὶ εἶπερ τις ἄλλη πόλις σεμνηνομένη εἰς τὰ πρεσβεῖα τῆς ἐκκλησίας τῆς. Οὗτος ὁ Ἀπόστολος διελθὼν τὸν Πόντον ἀπὸ τῆς Νικοπόλεως ἦλθεν εἰς Τραπεζοῦντα· Ἐντεῦθεν δὲ ἀπελθὼν εἰς Σινώπην καὶ κακῶθεις ἐκεῖ ἀπώλεσε τὸν ἕνα δάκτυλον τῆς χειρὸς του· ὅθεν ἐπέστρεψεν εἰς Τραπεζοῦντα τὸ δεύτερον, ὅπου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας πολὺν ἔσπειρε τὸν σπόρον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀφθονον τὸν θερισμὸν τῆς πίστεως ἐθέρισεν· ἐδίδασκε δὲ καθήμενος εἰς παράλιον τι σπήλαιον, ἀπὸ τοῦ φόβου τῶν ἐχθρῶν τοῦ θείου λόγου, ὑπὸ τὴν σημερινὴν πιθανῶς μητρόπολιν, ὅπου καὶ γὰρ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου σῴζεται. Ἐνταῦθα δὲ οὕτω πολὺν καιρὸν διδάξας καὶ καταστήσας ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, ὡς καὶ ἐν Νικοπόλει καὶ Νεοκαισαρείᾳ καὶ πανταχοῦ ὅθεν διήρχετο, ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν Πάτραις ὑπέστη τὸν διὰ σταυροῦ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐντεῦθεν δὲ ὀρμώμενοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, διέδωκαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὴν παρακαλουθοῦσαν ἐκπολίτευσιν εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν μέχρι τῆς Κασπίας χώραν. Ὁ δὲ

χριστιανισμός ἔκτοτε χωρὶς μεγάλων ἐμποδίων προήγετο ἡσύχως, ἐπειδὴ αἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διαταγαὶ τῶν πρώτων Αὐτοκρατόρων ἀσθενῶς ἐφηρμόζοντο, ἐκτὸς ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τῶν συναιτέρων του, ὁπότε φαίνεται πλῆθος πολὺ Μαρτύρων κατὰ τὰς χώρας ταύτας. Καὶ τοιοῦτοι ἀναφείνονται ἐν μὲν τῇ Τραπεζοῦντι ὁ μεγαλομάρτυς ὁ καὶ μετὰ ταῦτα πολιτοῦχος αὐτῆς Εὐγένιος, χρηματήσας καὶ ἐπίσκοπός της, μαρτυρήσας ἐπὶ Λυσίου Ἀνθυπάτου μετὰ τῶν μαρτύρων Βαλεριανοῦ Κανδίδου καὶ Ἀχύλα, ὧν ὁ μὲν Βαλεριανὸς ἦτον ἀπὸ τῆς Ἐδίσκης κατὰ τὴν Μασσοῦκαν, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἐκ τῆς Σολοχαίνης περὶ τὴν Σουμελαῶν. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν οἱ μάρτυρες Εὐστράτιος Αὐξέντιος καὶ Εὐγένιος ἀπὸ Ῥιζοῦντος ἐμαρτύρησαν εἰς Ἀράβρακα πέραν τῆς Χαλδίας· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ ἀδελφοί, ὁ Ἐρως, Ὁρόντης, Φαρνάκης, Φίρμος, Φιρμῖνος, Κυριακὸς, καὶ Λογγῖνος ἐμαρτύρησαν εἰς τὰ Ζύγανα· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὴν Νικόπολιν οἱ 45 μαρτυρες, καὶ οἱ ἐν Σεβαστείᾳ 40 μάρτυρες, ἐν δὲ Κομάνοις ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν Βασιλίσκος, καὶ ὁ τῆς Ἀμασειᾶς Βασιλεὺς, ὁ Ἀθηνογένης εἰς τὴν Πηδαχλόνην περὶ τὰ Ζήλα, ἡ μεγάλη Βαρβάρα ἐν Τροχάλοις, καὶ ἄλλοι πολλοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων πάλιν ἐξέχει Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας ὁ θαυματουργὸς, διαλάμπων περὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὸν χριστιανικὸν αὐτοῦ ζῆλον μάλιστα πάντων τῶν συγχρόνων του.

ΚΕΦ. Ε΄.

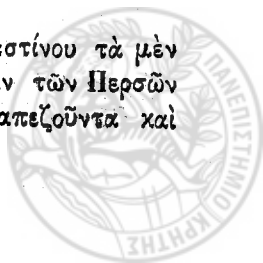
ΑΠΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

Ἐπειδὴ, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω, ἡ αὐτονομία καὶ αὐτοδιοικήσεις τῶν πόλεων καὶ μάλιστα τῶν Ἑλληνίδων ἐπαυσεὶν ὀριστικῶς ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, δὲν ἔχομέν τι ἄξιον λόγου συμβάν πολιτικὸν καὶ δι' αὐτὴν τὴν Τραπεζοῦντα νὰ ἀ-

ναφέρωμεν ὄθεν ἀπλῶς καὶ ἐπιτροχάδην γενήσεται λόγος περὶ μονομερῶν συμβάντων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἕως οὐ φθάσωμεν εἰς τὸ μέρος τῆς ἐν Τραπεζοῦντι Αὐτοκρατορίας. Εἰς τὴν πολιτικὴν δὲ ταύτην μεταβολὴν τῆς χώρας πρῶτος Ἀνθύπατος φαίνεται ὁ Ἀγρικόλας, εἶτα δὲ ὁ Λυσίας, καὶ μετὰ τούτους Ἀντιβαλιανὸς ἑπαρχος Πόντου Καππαδοκίας. Ὁ τελευταῖος δὲ οὗτος χριστιανὸς γενόμενος συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ μ. Κωνσταντίνου Φλοβίαν Ἰουλίαν Κωνσταντίαν, τιμηθεὶς μεγάλως ὑπ' αὐτοῦ. Οὗτος ὠκοδόμησε τὸν μέγιστον ναὸν ἐν Τραπεζοῦντι ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ὅστις ὕστερον ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν ἀνακαινισθεὶς ὠνομάσθη Χρυσοκέφαλος. Μετὰ δὲ τοῦτον ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου φημίζεται Αὐγουστάλιος Κορτίκιος δαυὲς ἀπάσης ταύτης τῆς χώρας, ὃν πολλοὶ τῶν Τραπεζοῦντιῶν χρονογράφων βασιλέα καλοῦσι πρῶτον Χριστιανὸν Τραπεζοῦντος, Κολχίδος, Λαζικῆς, Τζανίκων καὶ Περαιτίας. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου ἀναφέρεται καὶ ἡ κτίσις τοῦ περιφημοτέρου τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ μοναστηρίων τῆς Σουμελάς· ὁπότε ἐλθόντες δύο Πατέρες ἐξ Ἀθηνῶν Βαρνάβας καὶ Σωφρόνιος μετὰ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καὶ περιπλανηθέντες ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τέλος ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ ὄρος Μελά δέκα ὥρας πρὸς μεσημβρίαν τῆς πόλεως, ὅπου εἰς ἡν θέσιν ὑπάρχει σήμερον ἡ μονὴ ἐν σπηλαίῳ ἕκαμαν τὴν πρωτὴν σκῆτην των, ἣτις ἐφεξῆς ὑπὸ τοῦ Αὐγουσταλίου ἐκτίσθη μεγαλοπρεπέστερον κατὰ τὸ 386. ὅστις ἀνελθὼν μετὰ τοῦ ἀρχιερέως Τραπεζοῦντος ἐνεκαινίασε τὸν ναὸν τῆς μονῆς ταύτης προσαγορευθεὶς καὶ πρῶτος κτίτωρ αὐτῆς. Ἡ εἰκὼν δὲ αὕτη τῆς Θεοτόκου σωζομένη εἰσέτι λέγεται ὅτι εἶναι μία τῶν τριῶν ἐκείνων τοῦ Λουκᾶ εἰκόνων. Μετὰ τοῦτον δὲ καὶ ἄλλοι ὑπῆρξαν βασιλεῖς ἰδίως τῆς Λαζίας ἐφεξῆς ἀναγνωρίζοντες τὴν κυριαρχίαν τῶν τότε ἀχμασάντων Περσῶν καὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Ἡ Τραπεζοῦς ὅμως καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα ἀνήκε πάντοτε εἰς τὴν Κ)πολιν.

Μετὰ τὸν μέγαν Θεοδοσίον μέχρι τοῦ Ἰουστίνου τὰ μὲν πρὸς ἀνοτολάς μέρη ἦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Περσῶν ἔχοντα ἰδίους ἡγεμόνας, τὰ δὲ περὶ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ

τὸν Πόντον καὶ τὴν Χαλδίαν ὑπὸ τὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατόρων ἀπολαύοντα βαθείας εἰρήνης, ὡς ἐλέχθη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄρχων τῆς Λαζίας Τσάθιος ἀσπασθεὶς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ βαπτισθεὶς ἐν Κ)π)ίλει, ὅπου ἔλαβε καὶ σύζυγον τὴν Βαλερίαν ἐπισήμου οἰκογενείας τῶν Κουροπηλατῶν, καὶ τιμηθεὶς παρὰ τοῦ Ἰουστίνου μὲ δῶρα βασιλικά καὶ λοιπὰ παράσημα ἀνεγνωρίσθη ἄρχων Λαζίας ὑπὸ τὴν τῶν Βυζαντινῶν προστασίαν, ἠρέθισε τὸν τότε βασιλέα τῶν Περσῶν Χουάδην καθ' ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Ἰουστίνου, ὅστις ἀμέσως ἐδήλωσε τὰ παράπονά του διὰ πρέσβεως πρὸς τὸν Ἰουστίνον λέγων «φιλίας καὶ εἰρήνης μεταξὺ ἡμῶν ὑπαρχούσης, τὰ ἐχθρῶν πράττεις παραδεξάμενος ὑπὸ τὴν τῶν Ῥωμαίων διοίκησιν τὸν Λαζῶν βασιλέα ὑπὸ τὴν τῶν Περσῶν τάξιν ὄντα ἀπ' αἰῶνος». ὁ δὲ Ἰουστίνος ἀπεκρίθη «οὐδένα ὑπήκοον Περσῶν ἐλάβομεν· ἀλλὰ τις τῶν Λαζῶν Τσάθιος ὀνόματι ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς χριστιανὸς γενέσθαι ἠξίου, καὶ ποιήσαντες εἰς τὴν ἰδίαν ἀπελύομεν χώραν». Ἄλλ' ἐκ τούτου προήλθε ῥῆξις μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Περσῶν καὶ ἐφεξῆς πόλεμος, ὅστις ἀποθανόντος τοῦ Ἰουστίνου διεξήχθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Εἰς τὸ πρῶτον δὲ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤρξαντο οἱ Πέρσαι τὸν κατὰ τῆς Λαζίας πόλεμον. Κατὰ τούτων δὲ ἀπεστάλησαν οἱ στρατηγοὶ Βελησάριος, Κύρικος, καὶ Εἰρηναῖος. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἐσυμφώνουν καὶ δι' ἀντιζηλίαν κατ' ἀλλήλων ἀντιπράττοντες ἐμειονέκτου, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Πέτρος, ὁ στρατηλάτης, ὅστις κατενίκησε τοὺς Πέρσας καὶ ἐξέβαλεν οὐ μόνον τῆς Λαζικῆς ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν χωρῶν. Ἐπὶ τοῦ πολέμου δὲ τούτου κέντρον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἦν ἡ Τραπεζοῦς, ὀρμητήριον δὲ ἡ Ῥιζοῦς, ἣτις καὶ τότε ἀνεκαινίσθη καὶ κατέστη ἡ πρώτη στρατιωτικὴ πόλις τοῦ κράτους, περιτειχισθεῖσα μὲ ὄχυρά τεῖχη πύργους καὶ λοιπὰ, ἅτινα καὶ νῦν σώζονται.

Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπὶ πολὺν καιρὸν διαρκείας τοῦ Περσικοῦ τούτου πολέμου, οἱ ἐπισημότεροι τῶν στρατηγῶν καὶ μάλιστα ὁ Βελησάριος πολλὰ μὲν δημόσια κτίρια ἔκτισαν καὶ πολλὰ ἀνεκαινίσαν ἐνταῦθα καὶ ἰδίως ὁ Βελησάριος ἐν Τραπε-

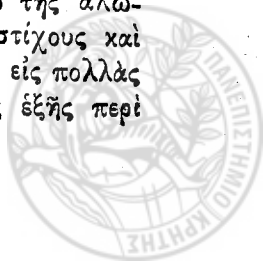
ζοῦντι ἐκ βάρων ναοὺς ἀνήγειρον, ὡς τοῦ ἀγίου Εὐγενίου καὶ τοῦ ἀγίου Βασιλείου σωζόμενον ἔτι, εἰς τὴν θύραν τοῦ ὁποίου εἰσέτι ἐσώζετο ἡ εἰκὼν τοῦ Βελησσαρίου ἐφίππου· τοῦ ναοῦ τούτου λέγεται ὅτι ὁ Βελησάριος ἔλαβε τὰς στήλας ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ Ἱερὸν ἄκρον ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ αὐτὸς ἀνεκαίνισε καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Βαζελῶνος ὡς ἡ παράδοσις λέγει, καὶ τὸ τοῦ Σουμελαῖ. Πρὸς δὲ τούτοις ὑδραγωγεῖα ἐγένοντο τότε ὑπ' αὐτοῦ, ὧν τὰ λείψανα εἰσέτι σώζονται. Ἐπὶ δὲ τῶν τότε μεγάλων σεισμῶν, ὅτε πολλαὶ πόλεις καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ κατέπεσον, ἐπειδὴ ἔπαθε καὶ ἡ Τραπεζοῦς, ὁ Ἰουστινιανὸς ἰδίῳι ἀναλώμασιν ἔκτισε καὶ τὰ τεῖχη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δημόσια κτίρια, ἐπὶ Εἰρηναίου Ἀρχιεπισκόπου Τραπεζοῦντος, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πύλης σωζομένη ἔτι ἐπιγραφὴ δηλοῖ. Πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὸ Ῥίζαιον ἀνωκοδομήθησαν καὶ ἡ Πιτυοῦς καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐνταῦθα πόλεις.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῆς τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου εἰς τὴν αὐτὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν διετέλει ἡ χώρα αὕτη, ὅμως ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων ἰδίως ἡ Τραπεζοῦς ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα μεγάλης καὶ σημαντικῆς Νομαρχίας χρησιμεύσασα ὡς ἀφετηρία τῶν κατὰ Περσῶν Τουρκομάνων καὶ Ἀράβων πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν ἐργασιῶν· τότε δὲ αὕτη κατέστη μητρόπολις πασῶν τῶν περιούκων πόλεων καὶ κέντρον τῶν πολεμικῶν, πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀρμενίας καὶ Ἰσθρίκας. Ἐπειδὴ ὁ κατὰ καιρὸν ἐν Τραπεζοῦντι ἑπαρχὸς αὐτῆς τε καὶ τῆς Χαλδίας ἦτον ὁ μόνος διεκπεραιωτῆς καὶ διευθυντῆς ἐφ' ὅλων τῶν ὑποθέσεων, αἵτινες ἀδιαλείπτως ἀνεφαίνοντο ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἀρμενίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σαρακηνῶν, ὡς καὶ ἄλλων πρὸς ἀνατολὰς χριστιανῶν φυλῶν καὶ μῆ. Τοῦτο δὲ μάλιστα ἰσχυροποιεῖ τὸν ἐνταῦθα Ἑλληνισμόν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἀναγκάειως κατὰ πλεῖστον μέρος ἐνεπιστεύετο ἢ τε ἄμυνα καὶ ἡ ὑπόληψις τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ κράτους. Ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ προνομίων μεγάλων ἀπήλαυεν ἡ χώρα καὶ ἀσιδουσιῶν, καὶ οἱ ἑπαρχοὶ αὐτῆς διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας οἰοῦντι ἀντιβασιλεῖς ἔθεωροῦντο καὶ ὡς ἡμιανεξάρτητοι,

ἐπολιτεύοντο, καί τινές αὐτῶν ὅλως ἐκηρύττοντο καί ἀνεξάρτητοι, ὁσάκις ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει κεντρικῇ ἐξουσία ἐτύγγχανεν ἔχουσα ἀλλαχοῦ περισπασμούς.

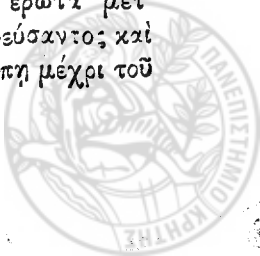
Ὅσον ἢ ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ χώρα διὰ τοὺς συχνοὺς καὶ πολυειδεῖς πολέμους ἡρημοῦτο καὶ τὸ ἐμπόριον ἐκεῖ, ὡς ἦτον ἐπόμενον, παρέλυσεν, ὁ ἐνταῦθα ὅμως πληθυσμὸς ὑπὸ τε τῆς πολιτικῆς καὶ ἐμπορικῆς θέσεως ἐπωφελοῦμενος ἤκμαζεν· ἐπομένως δὲ πλούσιοι γιγνόμενοι καὶ ἤδη ἡμιανεξάρτητοι ὄντες δὲν ἐπιέζοντο καὶ τόσον ἀπὸ τῶν ἐξ ἀνάγκης φορολογιῶν τοῦ κράτους ἀπαραιτήτων οὐσῶν πρὸς διεξαγωγὴν τῶν πολλῶν καὶ δαπανηρῶν πολέμων τῶν πρὸς ἐξασφάλησιν καὶ τιμῆν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας. Ἐνῶ δὲ αἱ ραδιουργίαι καὶ αἱ καταπίσεις τῶν Αὐτοκρατορικῶν ὑπαλλήλων δὲν διῆκον μέχρι Τραπεζοῦντος, ἀφ' ἐτέρου οὐδὲ οἱ Αὐτοκράτορες ἐτόλμων νὰ πιέσωσι τοὺς ἐνταῦθα μὲ τοὺς πολυειδεῖς φόρους, πρῶτον ἐπειδὴ ἐμπόρους τὸ πλειστον δὲν εὔρισκον ἀφορμὰς νὰ φορολογῶσιν ὡς τοὺς κτηματί-
ας, καὶ δεῦτερον ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο μήπως τοὺς δυσαρρεστή-
σουν καὶ ἀποχωρῶσιν εἰς ἄλλας ἐμπορικὰς χώρας ἢ καὶ δὲν παρέχουσι τὴν τότε ἀναγκαίαν αὐτῶν συνδρομὴν εἰς τὰς κατὰ ταῦτα τὰ μέρη σπουδαίας πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἐπιχειρήσεις τοῦ κράτους.

Οὕτω λοιπὸν τὰ πράγματα τῆς χώρας εἶχον μέχρι τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος μετὰ Χριστόν. Περὶ τὰ τέλη δὲ αὐτῆς ἀπαντᾶται ἄξιον σημειώσεως διὰ ταύτην τὴν χώραν τὸ ἀκόλουθον ἱστορικόν, ἐμφαῖνον καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῆς τε καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· τοῦτο δὲ ἀνάγεται εἰς ἐπίσημόν τινα ἐνταῦθα οἰκογένειαν, ἧς μέλος ἦτο καὶ ὁ Βασίλειος Ἀκρίτας, ἀκμάσας ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Β' καὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκά, (960—990). Καὶ τοῦτο μὲν τὰ ἄσματα μέχρι τοῦ νῦν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καίτοι ἄδονται, ἀναφέροντα αὐτὸν ὡς τὸν ἥρωα τῆς χώρας, ἠγνοεῖτο ὅμως ἡ ἐποχὴ τῆς ὑπάρξεώς του· ἀπὸ μίαν ὅμως χειρόγραφον ἱστορίαν τοῦ Ἀκρίτου, γραφεῖσαν πρὸ τῆς ἀλώσεως Τραπεζοῦντος εἰς δεκαπεντασυντάβους στίχους καὶ ἰδίωμα τοπικὸν τῆς γλώσσης καὶ διηρημένον εἰς πολλὰς ὠδὰς ἐκ τρισχιλίων στίχων, λαμβάνομεν τὰς ἐξῆς περὶ

τοῦ χρόνου ἐκείνου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀκρίτου πληροφορία:

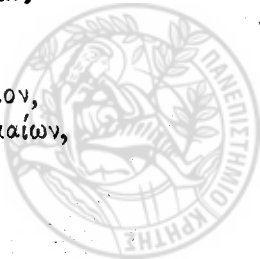
Κατὰ τὸ ποίημα τοῦτο ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ὑπῆρχε δούξ τῆς Χαιριάνης καὶ Καππαδοκίας Ἀνδρόνικος, ὅστις κατήγετο ἐκ τοῦ γένους τῶν δουκῶν τῶν Κιναμάδων, ἔχων τὴν ἔδραν του εἰς Λευκόπετραν φρούριον μεταξύ Χαιριάνης καὶ Καππαδοκίας καὶ ἐπιτετραμμένος τὴν φύλαξιν τῶν χωρῶν τούτων ἀπὸ τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν διαφόρων ἀγρίων καὶ βρβάρων λιτῶν καὶ ἰδίως τῶν Σαρακηνῶν. Οὗτος δὲ εἶχε πέντε υἱοῦ; ἔχοντας αὐτοῦ τὸ αὐτὸ ἀξίωμα. Ἐνῶ δὲ οὗτοι εἶχον τὴν προσοχὴν των εἰς ἐπιδραμόντας τινὰς πρὸς τὸν Εὐφράτην ἔχθρους, εἰσβάλλει ὁ Ἀμυραῆς, ἔγγονο; μὲν τοῦ Ἀμυρῶν καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Καρῶν στρατηγὸς δὲ τῶν κατὰ Κιλικίαν Σαρακηνῶν, ἐπὶ κεφαλῆ; τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ εὐρῶν ἔρημον φυλακῆς πρὸς τοῖς ἄλλοις αἰχμαλωτίζει καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ δουκὸς Ἀνδρονίκου περίφημον τότε δὲ διὰ τὸ κάλλο; τῆς. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ Ἀδελφοί τῆς ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτοῦ ἀνετοίμου ὄντο;, ὅστις τότε πείθεται ὅπως γενόμενος Χριστιανὸς γείνη γαμβρὸς των, μετονομασθεὶς Ἰωάννης, Μουσοῦλ πρότερον καλούμενος. Ὁ Ἰωάννης δὲ οὗτος ἐγέννησεν υἱὸν ὀνομασθέντα Βασίλειον, ὃν καὶ πάση παιδείᾳ πολιτικῇ καὶ στρατιωτικῇ ἐξεπίδευσεν. Ὁ δὲ Βασίλειος οὗτος ἐξαισίου ὠραιότητο; καὶ ῥώμης καὶ μεγέθους φύσει ὦν διὰ τῶν στρατιωτικῶν γυμνασμάτων ἐγένετο ἀκαταγώνιστος ἀφόβως καταπίπτων κατὰ ἀγρίων θηρίων καὶ ἐχθρῶν τιχέω; δὲ ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τῶν θείων του, καὶ διὰ τῆς δραστηριότητο; καὶ ἀνδρείασ του οὐ μόνον ἠλευθέρωσεν ἐπὶ ζωῆ; του πᾶσαν τὴν Ῥωμανίαν ἀπὸ πάση; ἐπιδρομῆ; ἀλλὰ καὶ πολλὰς χώρα; προσέθηκεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτο;. καθυπέταξε δὴλ. πέραν τοῦ Εὐφράτου μίαν φυλὴν, ἧ; ἡ βασίλισσα Μαξιμᾶ κατήγετο κατὰ τὸν Ποιητὴν ἀπὸ τῶν Ἀμαζόνων, καὶ πολλὰ τῆ; Συρίας καὶ Βαβυλωνίασ, ταπείνωσας τοῖ; ἐκεῖ Σαρακηνοῖ;. Ἰδὼν δὲ ποτε τὴν θυγατέρα ἑνὸ; τῶν πλησίον δουκῶν ἔδωκεν ἔρωτι μετ' αὐτῆ; καὶ ἀρπίασα; συνεζεύχθη αὐτὴν συγκατανεύσαντο; καὶ τοῦ πατρο; τῆ;, μεθ' ἧ; ἔζησεν ἐν μεγάλῃ ἀγάπῃ μέχρι τοῦ θανάτου του, μείνας ὁμω; ἄτεκνο;.

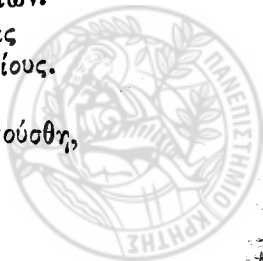
Ὁ βίος τοῦ Βασιλείου (ὅστις ἐπωνομάσθη Διγενῆς μὲν ὡς κατὰ γόμην, ἐκ πατρὸς Σύρου, μητρὸς δὲ Ἑλληνίδος, Ἀκρίτης δὲ διὰ τὸ ὅτι ἐφύλαττε τὰς ἄκρας ἢ τὰ ὄρια τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἢ Κλεισούραρχος τῶν περὶ τὴν Χαλδίαν καὶ Καππαδοκίαν μέχρι τοῦ Εὐφράτου χωρῶν) εἶναι πλήρης ἐρωτικῶν περιπετειῶν καὶ πολεμικῶν καὶ ἡρωικῶν ἔργων. Ἡ φήμη αὐτοῦ ἐφθασε καὶ μέχρι Βυζαντίου, διὸ καὶ Ῥωμανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ γράφων τὸν συνεχάρη διὰ τὴν ἀνδρίαν του καὶ πίστιν, ἐπομένως καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ ἐλθὼν τὸν ἐπισκέφθη καὶ πολλὰ ἀντήλλαξε μετ' αὐτοῦ δῶρα, ὅτε καὶ ὁ Ἀκρίτης πολλὰ τὸν ἐδίδαξε περὶ τῆς τοῦ βασιλείου διοικήσεως, ἴσως διότι ἐγνώριζε τὴν χαυνότητα αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ θαμποῦρα (τὸ ταμποῦρι), καὶ ἡ κιθάρα, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸ ξίφος ἦσαν ἢ μᾶλλον ἐπιθυμητὰ του διασκεδάσεις καὶ τέρψεις. Καίτοι δὲ ὅλη ἡ περὶ αὐτὸν διήγησις ὡς καὶ εἰς τὰ μείναντα περὶ αὐτοῦ τραγῳδία ἔχει τι Ῥωμαντικὸν καὶ μυθολογικὸν ὕφος, ὅπως δὴ ποτε ὅμως μᾶς γίνεται ἐκ τούτων γνωστὸν, ὅτι ἡ χώρα αὕτη ὡς καὶ ἡ τῆς Καππαδοκίας μέχρι Συρίας καὶ Βαβυλωνίας κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἦτον ἐλληνίζουσα καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀντιπαρατάττωνται κατὰ τοιοῦτων ἐχθρῶν καὶ μάλιστα τόσο ἐπιτυχῶς· καὶ ἐπομένως οἱ δοῦκες ἢ οἱ διοικηταὶ τῆς χώρας ταύτης καὶ τοὶ φαινόμενοι ἡμιανεξάρτητοι, συνεδέοντο ὅμως στενωπῶς μετὰ τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἅπας εἰς αὐτὸ ἀπέβλεπεν ὡς τὴν ἐστίαν τοῦ ἔθνους, καὶ μάλιστα εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὅτε τὰ ὄπλα τῶν Αὐτοκρατόρων Νικηφόρου, Τσιμισκῆ καὶ Βασιλείου τοῦ Β' ἦσαν σεβαστὰ καὶ μέχρι τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Κασπίας.

Παραθέτομεν δὲ ἐνταῦθα μόνον χωρίον τι τοῦ μνησθέντος ποιήματος, ὅπου ἐκθέτων ὁ ποιητὴς ὅλας τὰς πράξεις τοῦ Ἀκρίτου, τοὺς ἀθλοὺς πρὸς λέοντας καὶ δράκοντας καὶ ἄλλα θηρία καὶ τὰς μάχας καὶ μονομαχίας ἐν αἷς πάντοτε ἢ ἀτρόμητος καὶ νικητὴς, ἐπιλέγει τὰ ἑξῆς:

Φοβερός γὰρ γενόμενος εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον,
Τῶν βασιλέων καύχημα, ἡ δόξα τῶν Ῥωμαίων,

Ἀνδρείων τε ὁ ἔπαινος ὁ τολμηρὸς Ἀκρίτης,
 Φρονήσεως ἀγλαΐσμα, τῶν ἀρετῶν τὸ κλέος,
 Ὁ παροχεὺς βαθύτατος εἰρήνης Ῥωμανίας,
 Πρὶν γὰρ αὐτοῦ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀγαρηνῶν τὸ γένος
 Εἰς Ῥωμανίαν ἤρχετο, πολλὴν βλάβην ἐποίει,
 Οἰκήσεις τῶν Χαρσιανῶν ἅμα καὶ Ἡρακλέων,
 Ἄμορον καὶ Ἰκόνιον μέχρι Καππαδοκίας,
 Ὅμοίως καὶ τὴν Ἀγκυραν καὶ τὴν καλλίστην Σμύρνην·
 Ὡν καὶ ὁ πρῶτος στρατηγὸς ὑπῆρξεν ὁ Χοζρόης·
 Σχεδὸν γὰρ οὗτος ἄπασαν Ἀνατολὴν ἐκτρέψας,
 Ἦλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον θέλων πολιορκῆσαι·
 Καὶ μετ' ἐκείνον ὁ Ἀμβρῶν ὁ μέγας ὁ Σουλτάνος,
 Ὁ τοῦ Ἀκρίτου πρόπαππος, ἐκείνος ὁ Ταρσίτης
 Βλάβην ἐποίησε πολλὴν κατὰ τῆς Ῥωμανίας·
 Καὶ μετὰ τούτου ὁ Μουσοῦλ ὁ γυῖός ὁ τοῦ Ταρσίου·
 Καὶ μέχρι τούτου τὰ δεινὰ ἔστησαν κατὰ κράτος·
 Ἐπαυσαν γὰρ σφαζόμενοι, πολέμους συγκροτοῦντες,
 Τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει τε τοῦ μόνου φιλανθρώπου,
 Τοῦ ἐλεοῦντος πάντοτε Χριστιανῶν τὸ γένος
 Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Ἀμηρᾶς, ὡς ἔμπροσθεν ἐρρέθη,
 Ὡκῆσε μὲν σὺν γυναικὶ εἰς τὴν Καππαδοκίαν·
 Οὗτος γενναῖόν τὸν θαυμαστὸν καὶ ἔνδοξον Ἀκρίαν·
 Ἐκτοτε χάριτι Θεοῦ καυχᾶτ' ἡ Ῥωμανία,
 Ἐχθροὺς καθυποτάττουσα, τρέπουσα κατὰ κράτος,
 Ἀφ' οὗ γὰρ ὁ πανάριστος γενναῖός ὁ Ἀκρίτης
 Ἀνδραγαθῶν ἀπῆρξατο μόνος ἐν τῇ Συρίᾳ,
 Οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἔλθειν ἔμπροσθεν τούτου νέου.
 Καὶ ἦν εἰρήνη πανταχοῦ καὶ ἀνενοχλησία·
 Αὐτὸς γὰρ ὁ θαυμάσιος πάντας καθυποτάξας,
 Φρικωδέστατος ἐδείκνυτο πρὸς πάντας ἀπελάτας,
 Τοὺς τὰς κλεισούρας τὰς δεινὰς κρατοῦντας καὶ τὰ ἄνω,
 Οὐδεὶς ποτέ τις ἄτακτον ποιῆσαι ἠβουλήθη,
 Αὐτὸς οὐχ ὑπελείπετο ἐν τῇ μερίδι ζώντων.
 Κατὰ πολὺ δὲ φοβερός, τὰ ἔθνη ὑποτάξας
 Ὡστε καὶ φόρους βασιλεῖ παρέχειν ἐτησίους.
 Οὐδέποτε πολέμοι γεγόνασιν οἰκέται·
 Ἡ γὰρ Ἀκρίτου ὄνομα τοῦ Διγενοῦς ἠκούσθη,

Φρίκη ἐλάμβανεν αὐτοὺς ἀνήκουστος τε τρόμος.
 Καὶ ἦν εἰρήνη πανταχοῦ καὶ ἀνενοχλησία,
 Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματος ἐνδόξου τοῦ Ἀκριτοῦ,
 Οὗ καὶ τὰ κατωρθώματα ὁ βασιλεὺς ἀκούων,
 Ὁ Νικηφόρος ὁ λαμπρὸς ὁ μέγας τροπαιοῦχος
 Ὁ τῶν Ῥωμαίων τὴν ἀρχὴν κάλλιστα διοικήσας,
 Μεγίστων ἄγαν δωρεῶν πεπλουτισμένον κάλλος
 Τῷ Διγενεῖ ἀπέστειλεν ἡμέραν καθ' ἡμέραν.
 Ἄφ' οὗ δὲ ἐτελείωσε πάσας ἀνδραγαθίας,
 Καὶ δὴ κατετροπώσατο πόλεις ὁμοῦ καὶ χώρας
 Καὶ παντελῶς ὑπέταξε πάντας τοὺς ἀπειθοῦντας,
 Καὶ γέγονε περίφημος εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον,
 Ἐν τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ ποιήσας τὴν οἰκίαν,
 Ἐκεῖσε ἀνεπαύσατο ἡδόμενος παράπην.

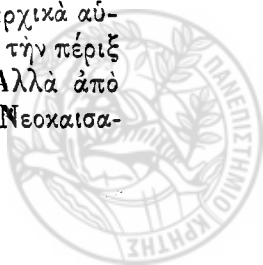
Εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀκριτοῦ ἀναφέρονται ἐπίσης ὀνόματα καὶ ἄλλων ἡρώων τῆς χώρας, οἷον τοῦ Φιλοπάππου καὶ τοῦ Ἰωαννικίου, μεθ' ὧν μονομαχήσας ἐνίκησεν αὐτοῦς. Ὡς δὲ τοῦ Ἀκριτοῦ οὕτω καὶ τοῦ Ἰωαννικίου, ὑπάρχουσι πολλὰ τραγῳδία σωζόμενα εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἐκτὸς δὲ ὅτι σώζονται πολλὰ τοιαῦτα καὶ ἐκτενῆ ἄσματα τοῦ Ἀκριτοῦ, καὶ πολλὰ φρούρια ἀναφέρονται κτίρια αὐτοῦ, καὶ χωρίον τι τῆς Χαλδίας μέχρι τοῦ νῦν Ἀκριτάντε καλεῖται καὶ πολλὰ οἰκογενειακὰ ἐπίθετα ἀπαντῶνται Ἀκριτίδαι καὶ Ἀκριτόπουλοι. Αἱ περὶ αὐτοῦ παραδόσεις ἐπεκράτησαν πολὺ μάλιστα περὶ τὴν Τραπεζοῦντα, ἃν καὶ οὗτος οὐδόλως ἀναφέρεται περὶ τὰ παράλια, καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ δείκνυται πλησίον τῆς Τραπεζοῦντος περὶ τὸ Τελικλή-τασι (τετρυπημένη πέτρα), ὅπου συνήθως φέρουσι τὰ νεογνά διὰ νὰ μὴ βασκαίνωνται, καὶ τὰ ἄσματα τοῦ Ἀκριτοῦ ἐναυθὰ ὡς ἐθνικὰ καὶ ἡρωικὰ προέχουν εἰς τοὺς χοροὺς καὶ τὰς διασκεδάσεις.)

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ἡ Τραπεζοῦς ὡς καὶ ἡ Χαλδία ἀπετέλουν τὸ 21ον θέμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἡ δὲ Τραπεζοῦς ἦτον ἡ ἔδρα τῶν ἐπάρχων. Τινὲς δὲ τῶν ἐπάρχων τούτων εἰς ἀνωμάλους καταστάσεις τοῦ Βυζαντίου ἠθέλησαν καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀνσλάβωσι τὴν ἐπωνυμίαν ἀνεξαρτήτου ἡγεμόνος, ἀλλ' οὐχὶ ὀριστικῶς. Ἦτον ὁμοῦς

κους πολλὰς ὑποστάντας ζημίας. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ἡ φύσει ὀχνηρὰ δι' ἄλληλαλλήλων ὀροπεδίων καὶ κλεισουριῶν χώρα, ὅσον καὶ ἡ φρόνησις καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἱκανότης τοῦ Γαβρᾶ, καὶ ἀπήλλαξε μὲν τὴν χώραν ἀπὸ τῶν Τούρκων, ἡ ἐπιτυχία ὅμως αὕτη εὐκόλυνεν αὐτὸν νὰ καταστῇ τύραννος καὶ ἀνεξάρτητος ἡγεμῶν, ὁ δὲ Ἀλέξιος φοβούμενος αὐτὸν οὐδόλως ἐπεθύμει νὰ τὸν κάμῃ ἐπὶ τούτῳ παρατήρησίν τινα ἐπιστηριζόμενον ἐπὶ τῆς εὐνοίας τῶν κατοίκων. Ἀλλὰ δολίως μετακαλέσας αὐτὸν ἔφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτε καὶ ἠῤῥαχωνίασε τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γαβρᾶ Γρηγορίου, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι θὰ βάλῃ τὸν Γρηγόριον ὑπὸ παιδαγωγούς καὶ διδασκάλους, τὸν ἐκράτησεν ὡς ὄμηρον τῆς περαιτέρω διαγωγῆς τοῦ Γαβρᾶ. Κατόπιν δὲ καὶ αὐτὸν ἐπὶ τινι αἰτίᾳ συνωμοσίας μετακαλεῖ καὶ συλλαβῶν πέμπει δέσμιον εἰς τι φρούριον περὶ τὴν Φιλιππούπολιν.

Μετὰ τὸν Γαβρᾶν ἀπεστάλη ἐνταῦθα ἑπαρχος Γρηγόριος ὁ Ταρωνίτης συγγενῆς τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις προέβη πολὺ καὶ αὐτὸν τὸν Γαβρᾶν ἐνεργῶν ὡς ἀπόλυτος ἄρχων καὶ ὀλιγορῶν φανερώς τῶν διαταγῶν τοῦ Αὐτοκράτορος· ὅστις διὰ τοῦτο ἀποστείλας κατ' αὐτοῦ ἱκανὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τὸν ἤγαγεν αἰχμάλωτον εἰς Βυζάντιον. Μετὰ τινα ἔτη ὅμως πάλιν ἐπεμψεν αὐτὸν εἰς Τραπεζοῦντα ὡς διοικητὴν. Οὗτος δὲ κατὰ τὸ 1119 συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τοῦ ἐμίρου τοῦ Καμάν ὅπως πολεμήσωσι τὸν κατὰ τὸν Εὐφράτην ἡγεμόνα τῶν Τούρκων· ἀλλ' ἐνίκηθησαν, καὶ ὁ Ταρωνίτης αἰχμαλωτισθεὶς ἐπλήρωσε 30 χιλιάδας χρυσῶν καὶ ἀπηλευθερώθη.

Ἄλλος δὲ Γαβρᾶς Κωνσταντῖνος ὀνομαζόμενος ἐκυβέρνησε τὴν Τραπεζοῦντα μετὰ τὸν Ταρωνίτην. Ὅμοίως δὲ καὶ αὗτος ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τῶν προκατόχων του διοικῶν ἀνεξαρτήτως. Λατ' αὐτοῦ δὲ τὸ 1139 ἐξεστράτευσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Κομνηνός, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς λοιπῆς χώρας κυριαρχικὰ αὐτοῦ δικαίωματα, καὶ ἐντεῦθεν κατακτήσῃ πᾶσαν τὴν πέραν τῆς Παφλαγονίας ὀρμώμενος φθάνει μέχρι τῆς Νεοκαισα-

ρείας, ἦν καὶ ἐπολιόρκησε κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ θέρος παρήλθε καὶ ὁ τόπος ἦτον ἔρημος καὶ ὁ στρατὸς ἐδυσκολεύετο τὰ πρὸς τροφήν, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς Βυζάντιον. Ἄλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μανουὴλ Α' ὁ Κομνηνὸς καθυπέταξε ταύτας τε τὰς χώρας καὶ τὴν Τραπεζοῦντα· ἥτις πλέον διετέλει ὑπὸ τοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐν Τραπεζοῦντι Αὐτοκρατορίας, γενομένης ὑπὸ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τὸ 1204, περὶ ἧς ἐφεξῆς γενήσεται λόγος.

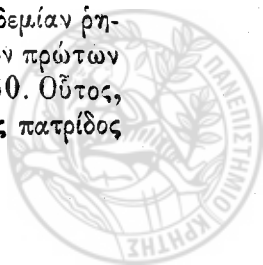
Τὸ ἐπώνυμον δὲ Γαβρᾶ δὲν ἔλειπεν ἐκ τῆς χώρας, καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὑπάρχουσιν ἐν τῇ χωρᾷ Γαβράδες. Ἀναφέρεται δὲ καὶ Θεόδωρος Γαβρᾶς μαρτυρήσας, θεῖος τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ, ὅστις πολέμων πρὸς τὴν Ἀρμενίαν ἠγματοπίστη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἐν Θεοδοσιουπόλει μαρτυρικῶς ἐτελεύτησεν· ὁ δὲ ἀνεψιὸς του Κωνσταντίνου ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἔκτισεν ἐν Τραπεζοῦντι ναόν.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ ἱστορία τῆς χώρας ταύτης μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος. Ὀλίγα δέ τινα ἐπιεικόντες καὶ περὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐρχόμεθα καὶ εἰς τὴν περαιτέρω ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῆς ἐνταῦθα αὐτοκρατορίας.

Εἶδομεν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Ῥωμαίων μέρος τῆς παρούσης ἱστορίας, ὅτι πολλαὶ πόλεις ἑλληνικαὶ καὶ ἑλληνισμὸς πολὺς κατέσχε τὴν χώραν ταύτην καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ παιδεία κατεφώτισε τὰ μέρη ταῦτα. Ἐξηκολούθησε δὲ καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐν ἡσυχίᾳ νὰ προάγῃ ἤδη καὶ τὸν χριστιανισμὸν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· καὶ πρὸ πάντων ἡ Τραπεζοῦς, ὑπάρχουσα τὸ κέντρον καὶ πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς καὶ μητρόπολις τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ Ἀμάσεια καὶ Νεοκαισάρεια ἤρθον κατὰ τε τὴν παιδείαν καὶ τὸν χριστιανισμὸν. Ἡ Τραπεζοῦς ὁμως λαβοῦσα ἀμέσως τὸ κήρυγμα τῆς ἱεράς ἡμῶν πίστεως παρὰ τοῦ Πρωτοκλήτου τῶν Ἀποστόλων Ἀνδρέου ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολικωτέρα τῶν περὶ τὸν Εὐξείνιον πόλεων. Ἐχουσα δὲ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως αἰετοτε μητρόπολις διετέλεσε. Καὶ ὁ ταχέως διαδοθεὶς σπóρος τοῦ Εὐαγγελίου ἐνταῦθα εἰς τῶν μαθητῶν

τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου διεχύθη εἰς τὴν Χαλδίαν καὶ Ἀρμενίαν ὡς καὶ εἰς τὴν περὶ τὸν Καύκασον χώραν. Συνεισέφερε δὲ καὶ τὸ μαρτυρικόν τῆς αἵμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς καὶ μετέπειτα κατὰ τῶν ἀναφεισῶν αἱρέσεων ἀντεπροσωπεύθη ἐπαξίως ἐν ταῖς οἰκουμηνικαῖς Συνόδοις ὑπὸ ἐπαξίων προμάχων τῶν ὀρθῶν δογμάτων. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐνταῦθα τοπικῶν συνόδων αἱ ὁποῖαι τότε συνήθως ἐγίνοντο πανταχοῦ δὲν ὑπάρχει πληροφορία, ἐκτὸς τῆς ἐν Νεοκαισαρεία κατὰ τὸ 370· εἰς τὴν πρώτην ὅμως Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἀντεπροσωπεύετο ἡ Τραπεζοῦς ὑπὸ τοῦ κλεινοῦ αὐτῆς Ἱεράρχου Δόμνου. Οὗτος δὲ ὡς ἀπὸ τῆς συνηθείας, ἣτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ, ἦτον Τραπεζοῦντιος· ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ ἐπιτάφιόν τινα ἐπιγραφὴν τῆς πέμπτης ἑκατονταέτηριδος δείκνυται, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Τραπεζοῦντι οἰκογένεια, ἣς πολλὰ μέλη καλοῦνται Δόμνοι, ὧν εἷς ἦτον ἰατρός. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἦν Ἀνθιμος ὁ Α΄, ὁ Τραπεζοῦντος· εἰς δὲ τὴν τετάρτην ὁ Ἀρτάβιος, ἔχων τὸν τίλον ὑπέρτιμος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἑξαρχος τῶν ἐξάρχων τῆς Ποντικῆς διοικήσεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς· εἰς δὲ τὴν ἐδδόμην Χριστόφορος ὁ Τραπεζοῦντος. Ἐπὶ δὲ τοῦ Α΄, Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὁ Ἰλαρίων φαίνεται μέλος τῆς Συνόδου γενομένης πρὸς κανονισμόν τῶν μοναστηρίων τοῦ ἀγίου Ὄρους, ὅπου φαίνεται καὶ Κερασσοῦντος Γαβριήλ. Τραπεζοῦντος δὲ ἱεράρχαι ἀναφέρονται προσέτι ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ Νικηφόρος καὶ Ἀθανάσιος ὁ θαυματουργός, ὅστις πρότερον πάση παιδείᾳ ἀνατραφεὶς καὶ ἐν τῆμονῇ τῇ παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα τοῦ ἀγίου Φωκᾶ (νῦν δὲ τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου) περιβόητος γενόμενος μετεκαλέσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου πολλὰς ἰάσεις ποιησάμενος προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου· μετὰ τοῦτον δὲ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὁ Εἰρηνοῖς.

Περὶ δὲ τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καταστάσεως τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Τραπεζοῦντος δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν ῥητὴν μαρτυρίαν, ἢ τοῦ Ἀρμενίου Ἀνανίου ἐνός τῶν πρώτων Ἀρμενίων συγγραφέων ἀκμάσαντος περὶ τὸ 660. Οὗτος, κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν, ἀποσταλεὶς ἀπὸ τῆς πατρίδος

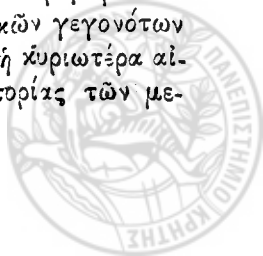

του Χιράκ, παρά τῇ Θεοδοσιουπόλει ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, ἐπή-
 γεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ. Ἀφ' οὗ ὁ-
 μως ἔφθασεν ἐκεῖ, τοῦ ἕκαμαν παρτήρησιν, ὅτι ἀδίκως ὑ-
 πέστη τόσον ἐπίπονον ὁδοιπορίαν, ἐνῶ ἐν Τραπεζοῦν-
 τι ὑπάρχει Σχολή καὶ διδάσκαλος ὁ Δούκιγγος, κάτοχος
 πάσης παιδείας καὶ ποικίλων γνώσεων, ὅπου πανταχόθεν
 προσήρχοντο χάριν τελειότερας σπουδῆς. Ὅθεν ἐπέστρεψεν
 εἰς Τραπεζοῦντα μετὰ τοῦ δικόνου τοῦ τότε Πατριάρχου
 Κωνσταντινουπόλεως Φιλατουῦρ, καὶ ἄλλων πολλῶν προ-
 τιθεμένων νὰ ἀκροασθῶσι πρὸν Δούκιγγον, καὶ ἐμαθήτευσαν
 παρ' αὐτῶ, καὶ ἐμυθήθησαν πάντα τὰ μυστήρια τῆς φιλοσο-
 φίας καὶ λοιπῶν ἐπιστημῶν· διέτριψε δὲ οὗτος ὀκτῶ ἔτη
 παρ' αὐτῶ καὶ πολλὰ βιβλία παρ' αὐτοῦ ἐφωδιάσθη καὶ με-
 γάλας ιδέας ἀπέκτησεν, ὥστε ἐγένετο ὁ πρῶτος τῶν Ἀρ-
 μενίων συγγραφέων. Ἄξιος δὲ σημειώσεως κατὰ τὴν 11ην
 ἑκατονταετηρίδα καὶ ὁ Ἀθανάσιος Ξιφιλῖνος περίφημος ἐπὶ
 παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ, γενόμενος καὶ Πατριάρχης, καὶ ἄλλοι
 τινές.

ΚΕΦ. ΣΓ'.

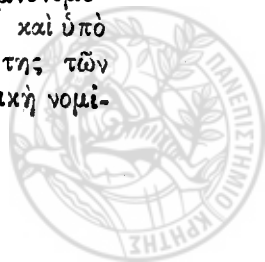
ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙ ΚΑΘΙΔΡΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟ
 ΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ.

Ἀρχίζοντες τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῆς ἐν Τραπεζοῦντι
 Αὐτοκρατορίας, εἰτερχόμεθα εἰς ἐποχὴν ἣτις διὰ τὴν χώραν
 καὶ ἰδίως τὴν Τραπεζοῦντα ἔχει μεγάλην τὴν ἱστορικὴν ση-
 μαντικότητα· διότι δι' αὐτὴν καταχωρεῖται ἤδη εἰς τὴν Γε-
 νικὴν ἱστορίαν, καὶ ἡ τέως ἰδιωτεύουσα πόλις πορφύραν πε-
 ριβάλλεται καὶ διαδήμητος αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώτητι. Πρὶν
 δὲ ἀρχίσωμεν τὴν ἐξιστόρησιν, πρέπον εἶναι νὰ ρίψωμεν ἐν
 βλέμμα ἐπὶ τῆς καθόλου θέσεως τῶν πολιτικῶν γεγονότων
 τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἅτινα ὑπῆρξαν ἢ χυριωτέρα αἰ-
 τία τῆς ἐνταῦθα καθιέρωσεως τῆς Αὐτοκρατορίας τῶν με-
 γάλων Κομνηνῶν.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ταπεινωθὲν πολιτικῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων διέσωζεν ὁμως καὶ ἐν μέρει τὴν αὐτονομίαν του. Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν δὲν εἶχε μεγάλην πολιτικὴν ἀξίαν, θαυμάσιως ὁμως καὶ διὰ θείας ἐνεργείας γίνεται ὄργανον τῆς θείας βουλῆς, καὶ ὁ πρῶτος ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τῆς γλώσσης τῆς παιδείας καὶ τοῦ αἵματος ἐξετέλεσεν ἀγωνίας ἄλλους παρὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι, οἵτινες ἐπίσης ἐτίμησαν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ ἕνεκα τῶν ὁποίων δικαιούται τῆς συμπαθείας καὶ ἀγάπης ὅλων τῶν πεφωτισμένων τέκνων τῆς Εὐρώπης. Οὕτω λοιπὸν τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀρχαίαν δεισιδαιμονίαν τοῦ κόσμου ἐκκαθάρισαν βαθμηδὸν καὶ τὸ τερατῶδες φάσμα τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας ἐξαφανίσαν, ἰδρῶσατο ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος αἰώνια μὲν βασιλεία, θεσπέσιον δὲ καὶ ἀρρήκτον θρησκευτικὸν οἰκοδόμημα, δύο ἐπισημώτατα καὶ αἰώνια σύμβολα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐνότητος καὶ μεγαλειότητος· καὶ ταῦτα καταρτίσαν δὲν ἔπαυσε κατ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα ἀγωγόμενον ὑπὲρ ἀμφοτέρων, ὡς κτημάτων ἐναφαιρέτων, οὐδὲ θέλει παύσει ἐφεξῆς.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς μέχρι ταύτης ἐν ἣ εὐρισκόμεθα πολλοὶ μὲν καὶ δεινοὶ ἐχθροὶ, οἵοι εἰς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος, ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ καὶ πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοί· οἵτινες καὶ πολλάκις ἐφαντάσθησαν ὅτι κατηγωνίσαντο καὶ τὴν ἱερὰν καὶ πνυσθενῆ αὐτοῦ πίστιν ὡς καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν. Ἄλλ' ὁ Ἕλληνας οἷσις ἐν τοῖς κινδύνοις προῦρισται ὑπὸ τῆς θείας προνοίας πάντοτε νὰ τερατοῦγῃ, πάντοτε ἐξήρχετο νικητῆς καὶ θριαμβεύων πρὸς τε καταισχύνῃν καὶ καταστροφὴν τελείαν τῶν ἐχθρῶν του. Πολλοὶ μὲν ἦσαν καὶ δεινοὶ οὗτοι οἱ ἐχθροὶ, πάντες ὁμως ἠφανίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ὁ δὲ Ἕλληνας ἐπέζησε καὶ θὰ ἐπιζήσῃ αἰωνίως, ἐπειδὴ αἰώνια ἔθηκε καὶ δίκαια καὶ ἀπαρμάρυτα τὰ θεμέλια τῆς ὑπάρξεως, τὴν πίστιν καὶ ἐθνικὴν συνείδησιν. Καὶ ἔθεν μὲν χαράξας τὸ ὀρθὸν τῆς πίστεως δόγμα, πᾶσαν αἵρεσιν ἠφάνισεν ἢ κατήσχυεν, ἢ δὲ ἀγία αὐτοῦ Ἐκκλησία σεμνυνομένη ἐπὶ τῆ τῶν δογμάτων ὀρθότητι δικαίως τιμᾶται καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς εἶπερ τις ἄλλη, ὑπὸ μιᾶς ἐκάστης τῶν ἑτεροδόξων μία καὶ ἀγία καὶ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ νομί-

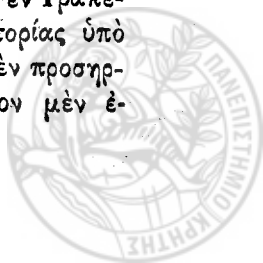
ζομένη και πιστευομένη. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀμυνόμενος τὰ φυσικά ὄρια τοῦ ἑλληνισμοῦ, πολεμῶν και πολεμούμενος ἐν τέλει κατίσχυσε τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, και ἡ ὀλοσχερῶς κατέβαλεν ἡ και ἐν μέρει ἐταπείνωσεν· ὡς ἡ Περσική ἀρχὴ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου μαρανθεῖσα οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἀνακύψη, και ὁ Ἀραβισμὸς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Τσιμισκῆ και Βασιλείου πολλακίς εὐρώστως καταπολεμηθεὶς κατέστη ἀκατονόμαστος· οἱ Βούλγαροι δὲ και οἱ λοιποὶ Σλαβικοὶ λαοὶ ταπεινωθέντες οὐδέποτε ἔδειξαν σημεῖα ζωῆς.

Οὕτω λοιπὸν θρησκευτικῶς και πολιτικῶς ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ θριαμβεύσας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐφαίνετο πλέον ὅτι ἐμελλε νὰ ἡσυχάσῃ και οὕτω νὰ ῥυθμίσῃ τὰ ἐσωτερικά αὐτοῦ παθήματα ἅτινα ἡ ἀέννος ἄμυνα ἐνεποίησεν εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ἀπρόοπτοι ἐχθροὶ και ἔτι δεινότεροι κίνδυνοι, ἐξ ἀνατολῶν μὲν οἱ Τοῦρκοι, ἐκ δυσμῶν δὲ οἱ Φράγχοι ἐπρόσβαλον αὐτὸν ἀλλεπαλλήλως και πολλοὶ ἄλλοι δευτερεύοντες ἐχθροὶ, ὥστε κατίσχυσαν νὰ διασχίσωσι τὴν ἐνότητά τοῦ κράτους αὐτοῦ και τέλος κατώρθωσαν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν δεινὴν αὐτοῦ ταπείνωσιν. Ἀλλὰ και οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἠγωνίσθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, και πολλακίς ἐνίκηθη και πολλακίς ὁμως ἐνίκησε, και δὲν ὑπεχώρησεν εἰμὴ ἀφοῦ ἔβρανε διὰ τοῦ αἵματός του πᾶσαν σπιθαμὴν τῆς πατρικῆς του γῆς και ἔπεσε μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας. Ἔσωσεν ὁμως πάλιν ἂν ὄχι τὴν πολιτικὴν του θέσιν, τοῦλάχιστον τὴν ἐθνικότητα και τὴν θρησκείαν.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ θέαμα τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς ἱστορίας και ἡς ἐξεθέσαμεν και ἐκείνης ἣν ἀρχόμεθα νὰ ἐκθέσωμεν εἰς τὴν κατ' ἰδίαν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Ἡ καθόλου δὲ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος οὐδένα ἡμῖν παρίστησιν ἀγῶνα δυναμέμενον νὰ παραβληθῇ και κατὰ τὴν πληθύν τῶν χρόνων τῆς ἀντιστάσεως και κατὰ τὴν πολεμικὴν και πολιτικὴν ἀξίαν και τὴν ἐθνικὴν καρτερίαν πρὸς τὴν πολυχρόνιον και ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην πάλην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὡστε μετὰ βεβαίας πεποιθήσεως δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι τὸ ἔθνος τὸ διεληθὸν ὦον διὰ τοιούτων και τηλικούτων δοκιμασιῶν ἐσώθη οὐχὶ διὰ νὰ μείνῃ οὕτω μικρὸν και ἀκατονόμασον, ἀλλ' ἵνα πληρῶσῃ πάλιν μεγάλην τινὰ ἀποσολὴν ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀπὸ τοιούτων λοιπὸν δοκιμασιῶν καὶ μεγάλων κινδύνων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους παρήχθη εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ ἐβλάστησεν ἢ ἐν Τραπεζοῦντι Αὐτοκρατορία, οὐσα μάλιστα προῖον τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῦ κατὰ πρῶτον ἤδη διαμελισμοῦ τοῦ ἐν Βυζαντίῳ κράτους· οὗτοι δηλαδὴ ἐτοιμαζόμενοι εἰς τὴν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν σταυροφορίαν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν Ἀγίων τόπων, καὶ ἔχοντες πρόφασιν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει θρόνου ἀξιώσεων Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλου, ἦλθον ὡς σύμμαχοι αὐτοῦ· ἀλλὰ καταλαβόντες αὐτὴν ὡς κατακτηταί, βαρβαρώτατα καὶ βανδαλικιώτατα καταστρέψαντες πᾶν ἱερὸν καὶ κάλὸν ἐν αὐτῇ μὲ πῦρ καὶ σίδηρον, ἴδρυσαν ἰδίαν αὐτοκρατορίαν τὴν τῶν Λατίνων ἢ Φράγκων ὀνομαζομένην. Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ κυβερνήσις μετὰ τοῦ Πατριάρχου, μόλις προφθάσασα κατέφυγον εἰς τὴν ἀντικρῦ Ἀσίαν· καὶ πρῶτον μὲν ἦλθον εἰς Προῦσαν, ἀλλὰ φοβούμενοι ἐνταῦθα εὐκολὸν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Φράγκων, κατέφυγον εἰς τὴν οὐ μακρὰν αὐτῆς πόλιν ὀχυρωτέραν Νίκιαν, ὅπου ἀναγορεύσαντες Αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν, ἐξηκολούθουν ἐντεῦθεν τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον καὶ τῶν Φράγκων, ἕως οὗ μετὰ 56 ἐτῆ ἀπωθοῦντες καὶ ἀμυνόμενοι πρὸς ἀμφοτέρους ἀνέκτησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκδιώξαντες τοὺς Φράγκους· καὶ ἀποκατεστάθη μὲν πάλιν ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἀναμεταξὺ ὁμῶς αὐτοῦ τοῦ χρόνου ἐπειδὴ ἐγένοντο ἰδιαίτεραι Ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις, δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ συνενωθῶσιν, ὅπερ ἐπροξένησε τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ καθόλου Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν τελείαν καταστροφὴν αὐτοῦ.

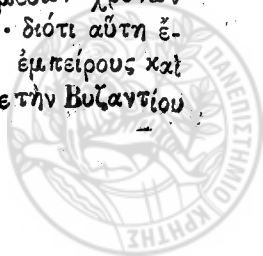
Τοιαῦται δὲ μονομερεῖς Ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις ἐγένοντο μὲν πολλαὶ οἷον ἢ ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου καὶ ἄλλαι τινές· αἵτινες ἐπειδὴ μεταξὺ αὐτῶν εἰσέτι κατεῖχον χώρας οἱ Φράγκοι δὲν ἠδύναντο, καὶ ἂν ἤθελον, νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Αὐτοκρατορίας· ἢ ἐν Τραπεζοῦντι ὁμῶς λαβοῦσα καὶ τὸν τίτλον Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, καίτοι ἦτον εὐκολόν, δὲν προσηρτίσθη πλέον εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρῶτον μὲν ἐ-

πειδὴ ὁ λαὸς ἐνταῦθα, ὡς εἶδομεν, ἐσυνείθισεν ἐπὶ τῶν Γαβράδων νὰ αὐτοδιοικῆται· δεύτερον οἱ τῆς Τραπεζούντος Αὐτοκράτορες θεώρουν ἑαυτοὺς ὡς νομίμους Αὐτοκράτορας μᾶλλον ἢ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤδη Αὐτοκράτορας Παλαιολόγους. Καὶ τοῦτο ἐγένετο τὸ μέγα πολιτικὸν λάθος τῶν τότε Ἑλλήνων, ὅπερ ἔφερε τὴν μεγάλην τοῦ ἔθνους ταπείνωσιν· καὶ ἔκτοτε πάντες οἱ μονομερεῖς γενόμενος ἀγῶνες καίτοι ἐνδοξοὶ καθ' ἑαυτοὺς, ἔμενον ἀτελέσφοροι.

Ὁ δ' ἐν Τραπεζούντι πρῶτος ἰδρύτας τὴν Αὐτοκρατορίαν εἶναι Ἀλέξιος υἱὸς Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐγγονος δὲ Ἀνδρονίκου τοῦ τελευταίου ἐν Βυζαντίῳ Κομνηνοῦ Αὐτοκράτορος. Τὸν Ἀνδρόνικον δὲ τοῦτον ὅστις περιέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ, καὶ πολλὰ παθῶν ἀπέθανε, διεδέχθη μὲν Ἰσαάκιος Ἀγγελος, φοβούμενος δὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρονίκου, Μανουὴλ ὡς ὄντα δημοτικόν, καὶ δυνάμενον νὰ διαφιλονεικῆσθαι τὴν Αὐτοκρατορίαν πρὸς αὐτόν, ἐτύφλωσε, παρέβλεψε ὅμως τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ· τὸν Ἀλέξιο καὶ τὸν Δαβίδ ὡς ἀνηλίκους, οἵτινες ἔζον ἀνενοχλήτως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰδιωτεύοντες. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν οἱ Σταυροφόροι ἐπήρχοντο κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὶν ἔτι κυριεύσωσιν αὐτὴν καταφεύγουσιν οἱ δύο ἀδελφοὶ πρὸς τὰ μέρη ταῦτα τοῦ Εὐξείνου, καὶ ἀποκατασταθέντες ἐνταῦθα ἰδρύσαν τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντου, ὅτε ἤδη καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Φράγκων· τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ καταγωγὴ τῶν ἐνταθα Αὐτοκρατόρων Μεγάλων Κομνηνῶν, καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς πόλεως Τραπεζούντος.

Ἐπειδὴ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν Κομνηνῶν, ἀνάγκη νὰ προτάξωμέν τινα περὶ αὐτῶν, καθότι πολὺς περὶ αὐτῶν ἐγένετο λόγος, καὶ πολλοὶ πολλὰ ἔγραψαν καὶ εἰκοτολόγησαν περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἢ οἰκογένεια δὲ τῶν Κομνηνῶν, καθὼς καὶ ἄλλων Αὐτοκρατορικῶν οἰκογενειῶν ὑπῆρξε μία τῶν σημαντικωτέρων ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων τοῦ Μεσαιῶνος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν· διότι αὕτη ἔδωκεν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν καὶ στρατηγούς ἐμπείρους καὶ πολιτικούς καὶ Αὐτοκράτορας ἐνδόξους εἰς τὴν Βυζαντίου.

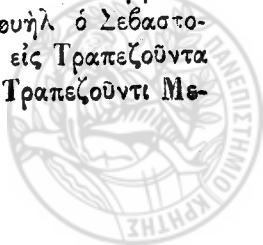

καὶ Τραπεζοῦντος Αὐτοκρατορίαν, καὶ τὸ γένος αὐτῶν ἐπὶ πολὺ ἐπικρατήσαν μέχρι τοῦ νῦν δείκνυσι τοὺς ἀπογόνους των. Πρῶτος δὲ Κομνηνὸς ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἱστορίαν περὶ τὸ 976 εἶναι ὁ Ἐμμανουὴλ Κομνηνὸς ἑπαρχὸς ἐν τῇ Ἀσίᾳ κατὰ τὴν Παφλαγονίαν· οὗ τὰς ποικίλας ἀρετὰς γνωρίζας ἐκ τοῦ πλησίον Αὐτοκράτωρ ὁ Βασιλεὺς Β'. παρέλαβεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους· ἀποθνήσκων δὲ ὁ Ἐμμανουὴλ ἀφῆκε τὰ τέκνα του ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Βασιλείου, ὧν πρεσβύτερος ἦν ὁ Ἰσαάκιος, ὅστις μετὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Βασιλείου, ἀνεκηρύχθη καὶ Αὐτοκράτωρ ὧν τότε ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη παραιτηθέντος αὐτοῦ καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασαμένου ἀνέβη εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῷ 1059 ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλέξιος ὁ Α'. ὅστις καὶ κυρίως ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν τῶν τε ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι.

Καὶ πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν ἀνάγουσι τὸ γένος τῶν Κομνηνῶν εἰς ἀρχαίαν τιὰ τῆς Ῥώμης οἰκογένειαν τῶν Φλαβίων, ὧν μεταγενέστερός τις Φλάβιος Μάξιμος ἐπεκλήθη Κουμάνος, ὅτι ἐνίκησε τῷ 460 τοὺς Κουμάνους ἔθνος βάρβαρον ἐν Εὐρώπῃ· ἀπὸ τούτου λοιπὸν πλάττουσι τὴν καταγωγὴν τοῦ Νικηφόρου Ἀργυροῦ ἡγεμόνος Ἀστραχανίας, ὅστις ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ'. συλληφθεὶς, καὶ ὑπὸ Ῥωμανοῦ τοῦ Β'. τῷ 1028 ἐλευθερωθεὶς εἶναι πατὴρ τοῦ Ἐμμανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, πατρὸς τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Α'. καὶ πάππου τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α'. τοῦ κυρίως ἀρχηγοῦ τοῦ γένους τῶν Αὐτοκρατόρων Κομνηνῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ γενεαλογία αὕτη καταντᾷ μυθολογικὴ καὶ ἀπίθανος, καὶ τὸ ἐπιθετὸν Κουμάνος ἦτο δύσκολον νὰ μετατραπῆ Κομνηνός, ἐπομένως περὶ τούτου οὔτε οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς οὔτε ἡ Ἄνα Κομνηνὴ οὐδὲν ἀναφέρει, ἐν ᾧ ἂν ἦτο τοιοῦτόν τι, καὶ μόνον ἐκ φήμης, εὐχαρίστως θὰ τὸ ἀνέφερον ὡς ἀνάγον τὸ γένος τῆς εἰς ἀρχαιοτάτην τῆς Ῥώμης οἰκογένειαν, (ὅπερ πολὺ θὰ συνέφερον εἰς τὸν θρόνον καὶ τὰ Αὐτοκρατορικὰ δικαιώματα τῶν Κομνηνῶν,) διὰ τοῦτο δύσκολον μοῦ φαίνεται νὰ συστήσωμεν τοῦτο ὡς ἀληθὲς καθόσον καὶ πολλοὶ

τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἱστορικῶν ἐνσμενίζονται πολλοὺς τῶν ἐν Βυζαντιῷ ἐνδόξων ἀνδρῶν νὰ τοὺς ἀνάγωσιν εἰς γένη Ἱταλικά ἢ Ἀρμενικά καὶ τὰ λοιπά. Δὲν θα φανῆ ὅμως πολὺ τολμηρὸν ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ γένος τῶν Κομνηνῶν κατάγεται ἐκ τῶν Κομάνων πόλεως Ἑλληνικῆς, ἣν ἐξιστοροῦμεν καὶ οὕτως εὐκόλως διαλύομεν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν, ὡς καὶ τὸν διίσχυρισμὸν ἐκείνων ἐκ τῆς ἀναλογίας πολλῶν τοιούτων ἐπωνύμων τῆς ἐποχῆς ταύτης. Καὶ πολλοὶ τῶ ὄντι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀντὶ τῶν ἐπικρατούντων σήμερον ἐπωνύμων καὶ Ἕλληνας ἐπίσημοι καὶ Φράγχοι ἐλάβανον τὰς ἐπωνυμίας των ἐκ τῆς χώρας ἢ τῆς πόλεως ἐξ ἧς κατήγγοντο· οὕτως ἐπωνομάζοντο Περγαμνός, Συναδηνός, Γαγγρηνός, Μελησσηνός, Πέτρος Ἀμβιδῶνος, Φιλάνδρης, καὶ λοιπά, ὡς καὶ σήμερον παρὰ τοῖς Τούρκοις εἰθισταὶ τὸ Κιοπρισλῆ, Κιριτλῆ· οὕτω λοιπὸν καὶ τὸ ἐπώνυμον Κομνηνός παραγόμενον ἀπὸ τῶν Κομάνων Κομανηνός καὶ συγκοπῆ Κομνηνός γραμματικῶς καὶ ἱστορικῶς εἶναι τὸ πιθανώτερον. Διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Β' ὡς θέλομεν ἰδεῖ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν Κομάνων καὶ Νικοπόλεως τὰ Κόμανα ἐπειδὴ ἔπαθον ἀπὸ πολλὰς πλημμύρας καὶ νόσους, ἔπειτα καὶ ἀπὸ ἐπιδρομὰς βαρβάρων τῶν Τουρκομάνων μετετοπίσθησαν εἰς τὴν Εὐδοκιάδα (Τοκατ)· πολλοὶ δὲ τότε καὶ οἱ πλουσιώτεροι κατέφυγον εἰς τὴν πλησίον Παφλαγονίαν, ὅπου γῆ καλλιτέρα καὶ ἀσφάλεια ἦτο μεγάλη· οὕτω λοιπὸν καὶ οἱ ἡμέτεροι Κομνηνοὶ εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν αὐτῆς Κασταμονήν· ἐτι δὲ νῦν οἱ περὶ τὴν χώραν ταύτην Χριστιανοὶ τοὺς Κομνηνοὺς Κομνικοὺς ἀποκαλοῦσιν, καὶ τὰ Κόμανα Κόμνα ἢ Κόμα ὀνομάζουσιν.

Τὸν δὲ Ἀλέξιον Α' γενόμενον Αὐτοκράτορα τῷ 1059 ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τὸν Ἰσαάκιον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κομνηνός ὁ Ἰωάννης ὁ καὶ Καλισιωάννης, μετὰ τοῦτον δὲ ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Μανουήλ· τοῦτον δὲ διεδέχθη Ἀλέξιος ὁ Β', ὡς καὶ τοῦτον Ἀνδρόνικος Α' ὁ Κομνηνός, ὃν, ὡς εἶδομεν, ἐξεθρόνισεν ὁ Ἰσαὰκ Β' ὁ Ἄγγελος 1182. Τοῦ Ἀνδρονίκου δὲ υἱὸς ἦν ὁ Μανουήλ ὁ Σεβαστοκράτωρ, οὗ ὁ υἱὸς Ἀλέξιος Γ' ὅστις ἐλθὼν εἰς Τραπεζοῦντα 1204 ἐγένετο ὁ πρῶτος γενάρχης τῶν ἐν Τραπεζοῦντι Με-

γάλων Κομνηνῶν κληθεῖς Ἀλέξιος Α' Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος ὁ Μέγας Κομνηνός, τίτλος τὸν ὁποῖον παρέλαβον καὶ ἄλλοι Αὐτοκράτορες Τραπεζοῦντος Μεγάλοι Κομνηνοὶ συνήθως καλούμενοι ἅπαντες· τὸ ἐπώνυμον δὲ τοῦτο Μέγας, δὲν ἦτον ἀνδραγαθίας, ἢ ἄλλης ἰκανότητος σημαντικόν, ἀλλὰ τίτλος τότε ἐπικρατῶν καὶ ἐπιλεγόμενος καὶ εἰς τοὺς εὐτυχήσαντας καὶ καλῶς διοικήσαντας καὶ μὴ Αὐτοκράτορας τῆς Τραπεζοῦντος· ἦτο δὲ συνήθης ὁ τίτλος οὗτος τοῦ Μεγάλου κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τὰ τότε ἔθνη· διὸ καὶ οἱ Τάταροι Μέγαν Χάνην ἀπεκάλουν, καὶ οἱ Τοῦρκοι Μέγαν Σουλτάνον, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Μέγαν Βασιλέα ἢ Αὐτοκράτορα, ὡς καὶ οἱ Φράγχοι μέγαν αὐθέντην Ἀθηνῶν κτλ.

Ἀλέξιος ὁ Α' Κομνηνός.

Ὁ πρῶτος λοιπὸν Ἀλέξιος ὁ Μέγας Κομνηνός μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δαβίδ ἀφ' ἑνὸς μὲν φεύγοντες τὴν ὕβριν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγγέλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐννοοῦντες τὴν ἀπὸ τῶν Φράγκων ἀναστάτωσιν τῆς πόλεως, ἐμβάντες εἰς πλοῖα μετὰ τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν φίλων τῆς οἰκογενείας των, καταλαμβάνουσι τὴν ὑπὲρ τὴν Κολχίδα Ἰβηρίαν πρὸς τὴν Θαμάρ· αὕτη δὲ ἡ Θαμάρ ἦν θυγάτηρ Ἀνδρονίκου καὶ ἀδελφὴ τοῦ Μανουὴλ τοῦ πατρὸς Ἀλεξίου καὶ Δαβίδ νυμφευθεῖσα πρὸ χρόνων τὸν ἡγεμόνα τῆς Γεωργίας Δαβίδ. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Δαβίδ ἡγεμόνευε τότε ἡ Θαμάρ ἔχουσα τὴν ἑδραν τῆς εἰς τὴν Τιφλίδα τῆς Γεωργίας· εἰς ταύτην λοιπὸν καταφυγόντας αὐτοὺς ὑπέδεξατο φιλοφρόνως ὡς θεῖα των, καὶ μεγάλην χρηματικὴν καὶ στρατιωτικὴν βοήθειαν παρασχοῦσα, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αἰτία τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀλεξίου, δι' ἧς αὐτὸς κατώρθωσε νὰ καθέξη τὰς χώρας ταύτας.

Καὶ ὁ μὲν Δαβίδ ἐξ Ἡρακλείας, ἦν καὶ ἀνέδειξεν ἑδραν τῆς ἐπιχειρήσεώς του, καὶ τῆς Παφλαγονίας στρατολογήσας καὶ πολλὴν χώραν καθυποτάξας ἤρχετο εἰς Τραπεζοῦντα ἐπιδεξίως χρησιμεύων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξίου· αὐτὸς ἐκ Κομνηνῶν Δαβίδ, λέγει ὁ Νικήτας, στρατολογήσας Παφλαγόνας, καὶ ὅσοι τὴν Ποντικὴν οἰκοῦσιν Ἡ-

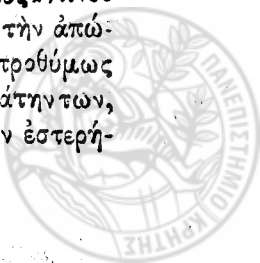
ράκλειαν, και μοῖραν μισθωσάμενος Ἰβήρων τῶν πεινῶντων τοῦ Φάσιδος, κώμας και πόλεις ὑπεποιεῖτο, και τὸν οἰκεῖρον μεγαλύνων κασιγνήτον, ὃ κλησὶς Ἀλέξιος, πρόδρομος ἐκείνου και προκῆρυξ ἐγένετο». Ὁ δ' Ἀλέξιος ἐπιτηδεῖως πολιτευόμενος, και πολλοὺς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ και ἐκ Κωνσταντινουπόλεως και παρὰ τῆς θείας του Θάμαρ, πρὸς δὲ και πολλοὺς μισθωτοὺς, πάντα βαθμηδὸν τὰ ἀπὸ τῆς Γεωργίας καθυποτάττων ἔφθασε μέχρι Τραπεζοῦντος και παρέλαβεν αὐτὴν μηνὶ Ἀπριλίῳ Ἰνδικτιῶνος ζ' ςψιβ' (τῷ 1204 μ. Χρ.) ἐτῶν ὧν 22. Οὕτω λοιπὸν ἀμφοτέροι οἱ ἀδελφοὶ ἀπηντήθησαν ἐν Τραπεζοῦντι εὐτυχῆσαντες ἀμφοτέροι τὸ κατ' αὐτοὺς.

Ὁ δὲ τότε δοῦξ ἢ ἑπαρχος τῆς Τραπεζοῦντος Νικηφόρος ὁ Παλαιολόγος, και τοι ἠδύνατο νὰ ὠφελῆθῃ ἀπὸ τῆς περιστάσεως ταύτης και νὰ πράξῃ εἰς ἴδιον λογαριασμὸν ἔχων ἐπιβροῆν ἐπὶ ταῦ στρατοῦ τοῦ ὅλου θέματος Τραπεζοῦντος και Χαλδίας, ἑατερεῖτο ὅμως τῶν πλεονεκτημάτων, οἷα εἶχον οἱ δύο ἀδελφοί, και τῆς δραστηριότητος και ἐνεργητικότητος, ἅτινα διέκρινον τοὺς πλείστους τῶν Κομνηνῶν· ὅθεν ἄνευ ἀντιστάσεως προσεχώρησε πρὸς τὸν Ἀλέξιον. Οἱ κάτοικοι δὲ τῆς χώρας ταύτης βλέποντες τὰς μεγάλας καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν ἐπικειμένας μεταβολὰς, και φοβούμενοι κινδύνους νέους και ἀπὸ τῶν Φράγκων και ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων Τούρκων ἐχαιρέτησαν τὸν νέον ἡγεμόνα ὡς νόμιμον κληρονόμον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· ἐπομένως ἐνοήσαντες και τοὺς κινδύνους ὡς πρὸς τὰ συμφέροντά των και τὴν ἐμπορίαν και αὐτὴν τὴν πολιτικὴν και ἐθνικὴν των ὑπαρξιν ἀπὸ μέρους τῶν Ἐνετῶν και τῶν γειτόνων βαρβάρων, εὐκόλως συνησιόθησαν περὶ τὸν Ἀλέξιον, και παρέσχον οὐ μόνον τὴν ταχειαν αὐτῶν ὑποχώρησιν ἀλλὰ και τὴν δυνατὴν αὐτῶν σύμπραξιν· καθότι και ὁ Ἀλέξιος φέρων τὸ ὄνομα τῶν Κομνηνῶν, ὅπερ καθ' ὅλην τὴν Ἀσίαν ὑπετίθετο σεβαστὸν και αὐθεντικὸν, ἔθεωρεῖτο ἱκανὸν ἐχέγγυον και μέγα στήριγμα εἰς τὰς πεποιθήσεις τοῦ λαοῦ· ἀπ' ἐτέρου δὲ και εἰς τὸν Ἀλέξιον και τοὺς περὶ αὐτὸν μεγάλη ἐλπίς ἐνεγίνετο, ὅτι ἡ Τραπεζοῦς παγιωθείσα ὡς ἔδρα τοῦ νέου κράτους του, θὰ ἦτο δι' αὐτὸν ἐν τῷ μέλλοντι ἡ ἀφετηρία κατὰ

τῶν Φράγκων, καὶ ἡ ἀνάκτησις τῶν ἐν τῷ Βυζαντίῳ προγο-
νικῶν του δικαιωμάτων βεβαία ἐπὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπό-
λει αὐτοκρατορίας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς μετὰ τοῦ Ἀλεξίου ἡ
βεβαιότης τοῦ ὅτι θὰ ἔδρεπον δόξαν καὶ πλοῦτον, τῶν πραγ-
μάτων οὕτω κατευοδοθέντων· τοιαῦται λοιπὸν ἐλπίδες ἦσαν
ἱκαναὶ νὰ πείσωσι τὸν τε Ἀλέξιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς
καὶ τοὺς κατοικοὺς τῆς χώρας ταύτης νὰ ταυτίσωσι τὰ συμ-
φέροντα καὶ τὴν ὁμόφωνον ἐνέργειαν. Οὕτω λοιπὸν στέφε-
ται ὁ Ἀλέξιος ἐν Τραπεζοῦντι πιστὸς Αὐτοκράτωρ τῶν Ῥω-
μαίων ὁ Μέγας Κομνηνός.

Μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τῶν ἀνωτέρω, ὁ Ἀλέξιος νέος
ἤδη ζῶηρός ὢν, φρόνημα ἔχων ὡς Κομνηνός, καὶ φύσει
πεπροικισμένος μὲ ἅπαντα τὰ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ πλεο-
νεκτήματα, ἐπεκύρωσε τὴν φήμην του, καὶ τὰς ἀποδοθείσας
αὐτῷ ἀρετὰς πολιτικὰς καὶ πόλεμινὰς διὰ σειρᾶς εὐτυχῶν
ἐπιχειρήσεων, ὅσον λαμπρῶν, τοσοῦτον καὶ ταχειῶν ἐπι-
βεβαιουσῶν τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ὡς γνήσιου γόνου αὐ-
τοκρατορικοῦ· διότι ἀφοῦ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐστέφθη ἐν Τρα-
πεζοῦντι Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἐξηκολούθησε τὴν κατὰ-
κτησιν τῶν παρακειμένων τῇ Τραπεζοῦντι χωρῶν, ἀφομοιῶν
αὐτὰς μὲ τὰς προκατακτηθείσας ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ πλεῖστοι δὲ
τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχῶν τῶν ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι τοῦ
Εὐξείνου ὡς ὁ τῆς Τραπεζοῦντος, αἰσθανόμενοι, ὅτι οὐδε-
μίαν προσδοκῶσιν ὑποστήριξιν ἐκ τοῦ Βυζαντίου ὄντος ἤδη
ὑπὸ τοὺς Φράγκους, καὶ μὴ ἔχοντες πεποίθησιν εἰς τοὺς κα-
τοικοὺς τῶν ὑπ' αὐτῶν κυβερνωμένων πόλεων προθύμως ἀ-
νεγνωρίζον τὸν Ἀλέξιον ὑπέρτατον ἄρχοντα. Καὶ πολλοὶ
τῶν στρατιωτικῶν τοῦ Βυζαντίου προσήρχοντο πρὸς αὐτὸν,
ἐλπίζοντες νέον στάδιον δόξης καὶ πλουτισμοῦ, καὶ προθύ-
μως πάνταχόθεν ἐτάττοντό εἰς τὰς σημαίας του.

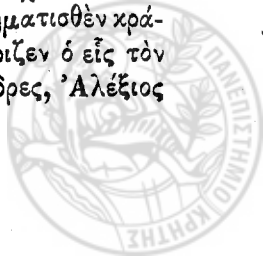
Συνετέλεσε δὲ πρόσετι εἰς τὴν εὐχερῆ ὑποχώρησιν τῶν
περὶ τὸν Πόντον καὶ Παφλαγονίαν χωρῶν καὶ ὁ φόβος τῶν
Τούρκων καὶ τῆς ἀναρχίας μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ βυζαντινοῦ
κράτους, ἀφοῦ πᾶς τις οὐδὲν ἄλλο περιέμενε, ἢ τὴν ἀπώ-
λειαν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας· καὶ οὕτω προθύμως
ἠναγκαλίσθησάν τὸν Ἀλέξιον ὡς τὸν μόνον προστάτην των,
καὶ παροχέα τῆς εἰρήνης, ἣν καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐστερή-

θησαν ἐπὶ τῶν τελευταίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Αὐτοκρατόρων Ἰσαακίου καὶ Ἀλεξίου τῶν Ἀγγέλων καταλειφθέντες εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων ὡς καὶ τῶν ἐμφυλίων στάσεων· ἐπειδὴ οὗτοι φροντίζοντες μόνον εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ κράτους τῶν παρημέλων τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, καὶ οἱ Τούρκοι ἐπωφελήθησαν ἐπὶ μᾶλλον νὰ ἐξαπλωθῶσιν ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους· ὁ μέγας λοιπὸν Κομνηνὸς Ἀλέξιος εὔρε κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως ἐμφανισθῆ εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας ὡς προστάτης κατὰ τῆς διπλῆς μάστιγος τῆς Τουρκοφοβίας καὶ τῆς ἀναρχίας.

Ὅθεν ἐντὸς τοῦ βραχυτάτου χρόνου τοῦ ἐνὸς μηνὸς ὁ Ἀλέξιος ἐγένετο κύριος τῶν φρουριῶν τῆς Τριπόλεως, Κερασσοῦντος, Ἰασωνίου καὶ τῆς Μεσοχαλδίας· κατέκτησε δὲ οὕτως ἀμαχητὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Φάσιδος μέχρι Θερμῶδοντος χώραν· ἐνῶ δὲ ταῦτα πάντα ἐγίγνοντο οὕτως ἐπιτυχῶς καὶ εὐκόλως, ἐπειδὴ τὰ περὶ τὴν χώραν ταύτην δὲν εἶχον τόσην ἀνάγκην παρουσίας στρατιωτῶν, ὁ Δαβὶδ ἐπὶ κεφαλῆς μισθωτῶν Ἰσθῆρων καὶ Λαζῶν ἐθελοντῶν εἰσβάλλει εἰς τὴν Παφλαγονίαν· καὶ πανταχοῦ εὐτυχῶν ὡς καὶ ὁ Ἀλέξιος ἠλπίζεν, ὅτι θὰ ὑποτάξῃ εἰς τὸν Ἀλέξιον πάσας τὰς χώρας, ὅσαι δὲν κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἀνθιστάμεναι γενναίως εἰσέτι κατὰ τῶν ξένων κατακτητῶν σταυροφόρων. Ἀλλ' ἄλλο κώλυμα μετέβαλε τὴν φορὰν τῶν εὐτυχῶν κατακτήσεων, καὶ ἡ νεανικὴ τῶν δύο ἀδελφῶν ὁρμὴ ἐσταμάτησε μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου τῶν κατακτήσεων.

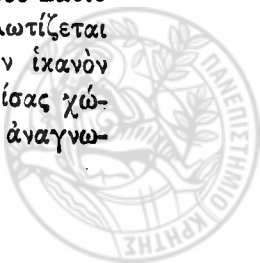
Οἱ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς Νίκαιαν καταφυγόντες αὐλικοὶ καὶ κληρικοὶ ἀνηγόρευσαν προσωρινῶς δεσπότην τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἀλεξίου Γ', τοῦ Ἀγγέλου. Ἀλέξιος δὲ ὁ Μέγας Κομνηνὸς γνήσιος γόνος τῶν Κομνηνῶν καὶ ἤδη ἀναγορευθεὶς Αὐτοκράτωρ, ἔχων δὲ καὶ μέγα ἀξίωμα διὰ τὰς παρελθούσας εὐτυχίας του, ἠθέλησε νὰ προσλάβῃ καὶ τὸ ἐν Νικαίᾳ νεοσχηματισθὲν κράτος· εὐχῆς ἔργον βέβαια θὰ ἦτον ἂν ἀνεγνώριζεν ὁ εἰς τὸν ἕτερον, καὶ ἡνοῦντο οἱ δύο οὗτοι δραστήριοι ἄνδρες, Ἀλέξιος

και Λάσκαρις· ἐπεὶ δὴ εὐθὺς τὸ κράτος θὰ ἐλάμβανε τὴν πρῶτην του μορφήν και δύναμιν ἀπέναντι τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Τούρκων, και τῶν κατὰ τὴν Δύσειν Φράγκων. Ἐπειδὴ και ἡ ἀνδρεία τῶν τότε Ἑλλήνων ἕνεκα τῶν ἐπικρατούντων κινδύνων, ὡς και ὁ ὑπὲρ τῆς πίστεως και τῆς θρησκείας ἐνθουσιασμός ἐξήφθη τοσοῦτον, ὥστε δεξιὰ και ἀριστερὰ μεγάλα ἤσαν τρόπαια κατ' ἀμφοτέρων τῶν ἐχθρῶν· δυστυχῶς ὅμως δὲν ἐγένετο τοιαύτη ἔνωσις τῶν συμφερόντων τῶν δύο νέων ἑλληνικῶν κρατῶν.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Δαβὶδ πεπειθῶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξίου, και ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τῶν μέχρι τοῦδε ἐπιτυχιῶν, και τῆς ῥώμης τῶν Ἰβήρων και τῶν λοιπῶν μιοθωτῶν, ἠλπίζεν ὅτι θὰ εἰσῆρχετο ἀμαχητὶ και εἰς τὴν Νίκαιαν, ἀλλ' ὁ Λάσκαρις πολυπειρότερος και πολεμικώτερος τῶν ἡμετέρων Κομνηνῶν, οὐ μόνον ματαιώνει τὰς ἐλπίδας τοῦ Δαβίδ, ἀλλὰ και εὐρώστως προσβαλὼν κατανικᾷ. Διότι αἱ αἰφνίδιαι αὐταὶ ἐπιτυχίαι τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, προπάντων δὲ ἡ ἐπιθυμία τῆς κατακτήσεως, ὡς και ἡ ἄωρος και ἄνευ τινὸς συνεννοήσεως ἀπόπειρα αὐτῆς τῆς κατακτήσεως τῶν ὑπὸ τὸν Λάσκαριν, ἀντιπροσωπεύοντα τὴν ἰδέαν τῆς ἐνότητος και τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρεκίνησαν τὸν Λάσκαριν νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου πρὸς κοινήν των ἀσφάλειαν ἰδίως δὲ ἔσπευσε τὴν συμμαχίαν ταύτην ὁ Σουλτάνος φοβούμενος και τὴν ὀρμητικὴν τῶν ἐν Τραπεζοῦντι Κομνηνῶν πρόοδον, και τὴν τῶν Φράγκων ἀπλήστον και παράτολμον πρὸς τὴν Ἀνατολὴν πολιτικὴν.

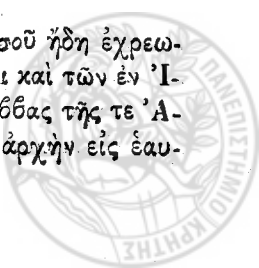
Ὅθεν ἐνῶ ὁ Δαβὶδ μὲ τοιαύτας ἐλπίδας ἤρχετο κατὰ τῆς Νικαίας οἱ Ἰοῦρκοι διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὸν Ἀλέξιον, νὰ ἔλθῃ ἐν ἀνάγκῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Δαβίδ, σταματῶσιν αὐτὸν πολιορκοῦντα τὴν Ἀμισόν· οἱ δὲ στρατοὶ τοῦ Δαβίδ, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Συναδηνοῦ ἀνδρείου μὲν ἀλλὰ νέου και ἀπειροῦ στρατηγοῦ κατανικῶνται, και ὁ μὲν στρατός τοῦ Δαβίδ τρέπεται εἰς αἰσχροὺς φυγὴν, ὁ δὲ Συναδηνὸς αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τοῦ Λασκάρους· ἐν τούτοις ὅμως ὁ Δαβὶδ εἶχεν ἰκανὸν στρατὸν, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ κατέχῃ τὰς τέως κτηθείσας χώρας. Ἡ Ἀμισὸς ὅμως, ἥτις μόνῃ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνώ-

ρίση τὴν κυριαρχίαν τῶν Κομνηνῶν ἐγένετο αἰτία ἄλλης ἤττης εἰς τὸν Ἀλέξιον ἢ Ἀμισὸς δὲ ὄχυρά οὖσα τότε μεταξὺ τῶν κατὰ τὸν Εὐξείνιον ὑπέκειτο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ὁ Βυζαντινὸς τῆς πόλεως ἑπαρχοδόνομαζόμενος Σάββας ἀλωθέντος ἤδη τοῦ Βυζαντίου, ἐθεωρεῖτο ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῆς Ἀμισοῦ. Ταύτης δὲ ὁ λιμὴν τότε ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο τῷ ὄντι εἰς τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν συνδέων μάλιστα τὰ νέον κράτος τῶν Τούρκων ἐμπορικῶς μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου ὅπερ καθίστα τὴν Ἀμισὸν μέγα ἐμπόριον ἀμιλλώμενον μὲ ἐκεῖνο τὸ τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ καὶ πλησίον τῆς ὄχυρᾶς ταύτης πόλεως εἶχον καὶ οἱ Τούρκοι ἐμποροὶ τὰς ἐμπορικὰς τῶν ἀποθήκας, καὶ ἐσχημάτιζον ἐκεῖ μικρὰν ἐμπορικὴν κοινότητα ὀνομάζοντες Σαμφόν· τὰ ἀμοιβαῖα λοιπὸν συμφέροντα τῶν Τούρκων καὶ τῆς ἤδη ἀνεξαρτήτου πόλεως ἠνωνον αὐτοὺς εἰς κοινὴν ἄμυναν, ὑποστηριζομένην καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Νικαίᾳ Λασκάρους.

Ὅτε λοιπὸν ἐνεφανίσθη ὁ Ἀλέξιος πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως προσεκάλεσε τὸν Σάββαν νὰ παραδώσῃ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων ἐπάρχων τὴν πόλιν εἰς αὐτὸν ὡς νόμιμον κυριάρχη, ὁ Σάββας ὅμως ἀπήντησεν ἀποφατικῶς, καὶ ὁ Ἀλέξιος ἤρξατο τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως· οἱ δὲ Τούρκοι, οἵτινες ἐθεώρουν τῆς Ἀμισοῦ τὴν ἄλωσιν ὡς ἄμεσον καταστροφὴν τῶν ἐμπορικῶν τῶν συμφερόντων, προθύμως προσέφερον πρὸς τοὺς Ἀμισηνοὺς τὴν συμμαχίαν τῶν. Τὸ ὄχυρόν τῆς Ἀμισοῦ ἀνέβαλεν ἐπὶ πολὺ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἄλωσιν τῆς πόλεως, ὥστε νὰ προσθάσῃ καὶ ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκογίου μετὰ πολλῶν δυνάμεων, καὶ τοιοιουτρόπως νὰ εὐρεθῇ ὁ Ἀλέξιος μεταξὺ δύο ἐχθρῶν, καὶ εἰς τὴν πρώτην μάχην γίνεται ὀλοσχερὴς ἡ ἤττα τοῦ Ἀλεξίου, καὶ ἐθεωρήθη εὐτυχὴς, ἐπειδὴ μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ του διέφυγε καὶ τὴν ἀτιμιωτικὴν αἰχμηλωσίαν, καὶ τὴν τελείαν καταστροφὴν.

Ἡ ἀνεξάρτητος δὲ αὕτη θέσις τῆς Ἀμισοῦ ἤδη ἐχρεωσαίτο εἰς τὴν ἀντιζηλίαν τῶν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τῶν ἐν Ἰκονίῳ Σαρακηνῶν διετήρησεν ὅμως καὶ ὁ Σάββας τῆς τε Ἀμισοῦ τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν εἰς ἑαυ-

τὸν, προστάτης γενόμενος τῆς πάλευς καὶ δεξιῶς πολιτευόμενος τὰς περιστάσεις, εἰς ὑποστήριξιν ὁμῶς τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς διετέλει πρὸς τοὺς πολίτας δημοτικώτατος. Καὶ οἱ Ἀμισσηνοὶ βλέποντες ὅτι διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν των ἐν τῶ μέσῳ πολλῶν κινδύνων καὶ ἐχθρῶν, εὐχερῶς ἐπέιθοντο εἰς τοιοῦτον συνετὸν ἄρχοντα καὶ χρήσιμον διοικητὴν· καὶ τοι ὁμῶς ὁ Σάββας ἀπέκρουσεν ἔνθεν μὲν τὸν Ἀλέξιον, ἔνθεν δὲ τὸν σύμμαχόν του Ἀζεδὶν, δὲν ἐπίστευεν εἰς τὰς οἰκείας του δυνάμεις, ὥστε νὰ τηρήσῃ τὴν τοιούτην θέσιν τῶν πραγμάτων, ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ γείνη ἐκουσίως ὑποτελὴς τοῦ ἐν Νικαίᾳ ἤδη ἀναγορευθέντος Αὐτοκράτορος Λασκάρεως· ὅστις ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὸν καὶ τὴν Ἀμισσὸν κατὰ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν καὶ τῶν Σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου, καθόσον μάλιστα ἐγειτόνευεν ἤδη μὲ αὐτὴν νικῆσας τὸν Δαβὶδ καὶ προσλαβὼν τὴν τε Ἡράκλειαν καὶ τὴν Ἀμαστριν καὶ πᾶσαν τὴν περίεξ χώραν καὶ τὰ πολίχνια κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην.

Ἡττηθεὶς δὲ οὕτως ὁ Δαβὶδ καὶ ἐξασθενήσας διὰ τὰς ἀπωλείας τῶν γενναιοτέρων στρατιωτῶν του, μὴ ἐλπίζων δὲ οὐδὲ τὴν μικρὰν βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξίου, ἐν τῇ ἀπορίᾳ ταύτῃ συμμαχεῖ μετὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ Φράγκων· διὰ νὰ ἀποκτήσῃ δὲ τὴν συμμαχίαν ταύτην συνθηκολογεῖ ὅπως διατελῇ αὐτῶν ὑπήκοος ἔχων μόνον τὴν Ἡράκλειαν δι' ἑαυτὸν, καὶ νὰ ἀποχωρισθῇ καὶ ἀπὸ τῶν Ἀλεξίων· οὕτω λοιπὸν ἐπεμφαν αὐτῷ οἱ Φράγκοι τὴν συμφωνηθεῖσαν ἐπικουρίαν, καὶ ἤρξαντο τοῦ κατὰ τοῦ Λασκάρεως πολέμου. Ἀλλὰ φύσει ὑπερόπται οἱ Φράγκοι καταφρονοῦντες καὶ τοὺς φίλους των ἑλληνας ὡς καὶ τοὺς ἐχθρούς των ἐπήρχοντο κελωρισμένοι ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ ὅπως αὐτοὶ μόνοι δρέψωσι τὴν δόξαν τῆς κατὰ τοῦ Λασκάρεως νίκης· ὠφεληθεὶς δὲ ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης Ἀνδρόνικος ὁ στρατηγὸς τοῦ Λασκάρεως περιέκλεισεν αὐτοὺς ἐν τινὶ ἐκτεταμένῃ πεδιάδι μετὰ τὴν Ἡρακλείαν καὶ Νικομηδείαν, καὶ κατέκοψεν αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐπιζήσαντας ἀπήγαγεν αἰχμαλώτους εἰς Νικαίαν, καὶ οὕτω ματαιοῦνται αἱ ἐλπίδες τοῦ Δαβὶδ· ὁ δὲ Λάσκαρις συνῆψεν εἰρήνην κατὰ τὸ 1214 πρὸς τοὺς Φράγκους· καὶ ὁ Δαβὶδ μὴ συμπεριληφθεὶς εἰς τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ἐδιώχθη εὐρύ-

στως ὑπὸ τοῦ Λασκάρως· πολιορκηθεὶς δὲ ἐντὸς τῆς Σινώ-
πης ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, τότε πλουσιωτάτης, καὶ ἀνηκούσης
τῷ Δαβίδ, πολεμῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπέθανε· τοιαύτη λοιπὸν
ἐγένετο ἡ τύχη τοῦ ἀνδρείου ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος ἀτυχοῦς
Δαβίδ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ οὕτω τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξίου ἔμει-
νεν εἰς τὰ παλαιὰ του ὅρια τὰ ἀπὸ τοῦ Φάσιδος μέχρι Θε-
μισκύρας, συμπεριλαμβάνον καὶ τινὰς πόλεις τῆς νῦν Κρι-
μαίας καὶ τὰ περὶ τὴν Χερσῶνα πάντα ταῦτα Περσείαν κα-
λούμενα.

Ὁ δὲ Ἀλέξιος περιορισθεὶς εἰς τὴν ταινίαν ταύτην δὲν
ἔμεινεν ἡσυχος, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους πολέμους διε-
ξῆγε πρὸς τοὺς Τούρκους τοῦ Ἰκονίου, καὶ μάλιστα αἱ πε-
διάδες τῆς Θεμισκύρας ἐγίγνοντο τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ
θέατρον τῶν τοιούτων πολέμων· διότι ὁ Ἀζεδὶν κύριος πολ-
λῶν χωρῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου πλούσιος, καὶ φίλος ὢν τοῦ
Λασκάρως δὲν εἶχεν ἄλλον τινὰ νὰ φοβῆθῃ ἐρχόμενος κα-
τὰ τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ· κατὰ πάντα δὲ ταῦτα εὐνοϊκῶς
ἔχων, ὑπεδοθεῖτο καὶ ὑπὸ πολυαρίθμων μισθοφόρων Φράγ-
κων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπεπό-
λαζον ἐν τῇ Ἀνατολῇ πωλοῦντες τὴν ὑπηρεσίαν των εἰς
τοὺς Τούρκους, ἔτοιμοι δὲ πάντοτε νὰ ἐκτελῶσι τὰς τοῦ
Σουλτάνου διαταγὰς χάριν τοῦ παρ' αὐτοῦ χρυσίου καὶ τῆς
τιμῆς κατεφρόνουσαν πάντα νόμον καὶ πᾶν θρησκευτικὸν αἰ-
σθημα· οὕτω δὲ ἀπομεμονωμένος ὁ Ἀλέξιος καὶ μὴ θέλων
οὐδὲ δυνάμενος ἕνεκα τῶν ἀντιθέτων συμφερόντων μῆτε
τὴν συμμαχίαν τῶν Λασκαριδῶν νὰ ζητήσῃ ὡς ἀντιζήλων,
μῆτε τῶν ἐν Βυζαντίῳ Φράγκων ὡς φυσικῶν ἐχθρῶν τοῦ ὅ-
λου κράτους, καὶ οὔτε νὰ παλαίσῃ ἐπὶ πολὺ κατὰ τῶν Τούρ-
κων ἐπικειμένων καὶ λεηλατούντων τὰ ὅριά του, συνῆψε
σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀζεδὶν πληρώσας ποσότητά τινα χρη-
μάτων, καὶ συμμαχήσας μετ' αὐτοῦ ἐναντίον ἄλλων Τούρ-
κων πρὸς τὸν Εὐφράτην καὶ τὴν Περσίαν. Ἐφεξῆς δὲ ἐπέ-
σurre τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξίου ἡ ἐσωτερικὴ ρύθμισις τοῦ
κράτους καὶ τινες πρὸς Ἀνατολὰς πόλεμοι.

Ἐν τούτοις δὲ πολλὰ ποιήσας, καὶ τέλος στερεώσας τὴν
ἀρχὴν του ἀναγνωρισθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ Βυ-
ζαντίῳ ἡγεμόνων ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Τούρκων ἀπέθανε

τεσσαρακοντούτης ὁ Ἀλέξιος Α'. ὁ Μέγας Κομνηνὸς Φευρουαρίου ἡμέρα τῆς Ὁρθοδοξίας τοῦ 1222 μ. Χ. καταλιπὼν διάδοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Α' ἄρξας δέκα ὀκτῶ ἔτη.

Τοιαῦτα ἐν συντόμῳ τὰ κατὰ τὸν Ἀλέξιον τὸν Α' Αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζοῦντος, τὸν ἰδρυτὴν τῆς Τραπεζοῦντιοῦ Αὐτοκρατορίας τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν. Οἱ σύγχρονοὶ τοῦ δὲ λόγον ποιοῦντες περὶ αὐτοῦ ἀναφέρουσιν αὐτὸν ὡς ἤρωά τινα τῆς ἐποχῆς ἐξέχοντα καὶ τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ῥώμην τοῦ σώματος, καὶ ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸν ἀνάστημα ὄντως ἀγγελικόν, ὡς εἶχον οἱ πλείστοι τῶν Κομνηνῶν, καὶ ἐπικομοῦντες αὐτὸν μὲ ἀρετάς τινας ψυχῆς, τὴν ἀνδρίαν φρόνησιν καὶ τὴν ὄντως βασιλικὴν μεγαλειότητα.

Ἀνδρόνικος Α'. καὶ Ἰωάννης Α'.

Καί τοι κατέλιπεν ὁ Ἀλέξιος Α' διάδοχον τὸν Ἰωάννην Α'. ὁμῶς μετὰ τὸν Ἀλέξιον ἔρχεται ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Γίδος γαμβρὸς ὢν αὐτοῦ, ὅστις ἄλλως ἄγνωστος ὑποτίθεται ὑπὸ τινῶν ὅτι εἶναι ὁ στρατηγὸς τοῦ Λασκάρους ὁ νικῆσας τοὺς συμμάχους τοῦ Δαβίδ Φράγκους περὶ τὴν Νικομήδειαν. Ἐπειδὴ ὁμῶς δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν τάξιν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος ἐν τοῖς πατερικοῖς τῆς μονῆς Σουμελᾶ πιθανὸν νὰ ὑπῆρξε κηδεμῶν βασιλικὸς τοῦ Ἰωάννου Α'. καὶ τὸ ἐπώνυμον Γίδος κατὰ τοπικὴν διάλεκτον νὰ ἐσῆμαινε κηδεμόνα, καθόσον καὶ ὁ Ἰωάννης Α'. Ἀξοῦχος καλεῖται ὡς ἀνηκούσης αὐτῷ τῆς Αὐτοκρατοκρατορικῆς ἀξίας. Ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν δύο Αὐτοκρατόρων ὑπῆρξαν τὰ αὐτὰ ὅρια τοῦ κράτους, οἷα καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀλεξίου, ὡς καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας πολιτικαὶ σχέσεις, ἐκτὸς τῶν μετὰ τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου· ἐπειδὴ ἀποθανόντα τὸν Ἀζεδὶν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλλεδὶν καὶ ἡ μετὰ τοῦ Ἀζεδὶν καὶ Ἀλεξίου συμμαχία καὶ συνθήκη, καθ' ἣν ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπεχρεοῦτο νὰ χορηγῇ 300 λόγchas ἢ 1000 ἄνδρας, καὶ φόρον τινὰ εἰς τὸν Σουλτάνον, ἡχυρώθη ἀπὸ ὅλως ἀπρόοπτά τινα συμβάντα· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἢ ἐν Τρα-

πεζοῦντι Αὐτοκρατορία ἀπηλλάγη τῆς τοιαύτης ἐπαχθοῦς συμμαχίας, καὶ ἐλευθερίαν προσαπεκτήσατο ἐνεργείας.

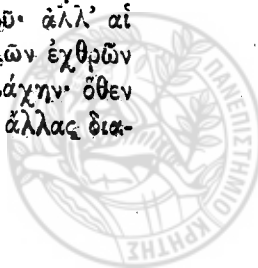
Εἶδομεν ὅτι τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος ἐξεταινετο μέχρι τῆς Ἰθηρίας, καὶ ὅτι πλείσται παράλια πόλεις πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου ἀνεγνώριζον τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Αὐτοκράτορος καὶ αὐτῆ ἢ Χερσῶν καὶ αἱ περὶ τὸν Ἡμέρειον πορθμὸν, καὶ αὗται πολυάνθρωποι καὶ πλούσιαι διὰ τὴν ἐν αὐταῖς βιομηχανίαν καὶ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργικὴν τῶν ἀξίαν παρεῖχον εἰς τὸ κράτος πλοῦτον καὶ ἰσχὺν ἀξιόλογον ὅλαι αὗται ὑπὸ ἑν ὄνομα Περαιτεία καλοῦμεναι. Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν πόλεων ὡς καὶ τῆς Χερσῶνος Αὐτοκρατορικὸν πλοῖον ὑπὸ τὴν Αὐτοκρατορικὴν τῆς Τραπεζοῦντος σημαίαν ἔφερον ἱκανὰ χρήματα, ἅπερ ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἄλλοι ἑπαρχοὶ τῶν πόλεων τούτων συνώδευον μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος· ἀλλὰ τὸ πλοῖον ἀπὸ τρικυμίας ἠναγκάσθη νὰ ἐξοκείλῃ περὶ τὴν Σινώπην, ἣτις τότε ἐδεσπόζετο ὑπὸ τινος δεσπότης Εὐτωνος (Ἐτούμη) καλουμένου, ἀλλὰ ὑποτελοῦς τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου· λαβὼν δὲ τὴν εἶδησιν ὁ Εὐτων ἀντὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ πλοῖον τὴν δέουσαν συνδρομὴν, αὐτὸ μὲν καὶ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ὡς ἐμπολέμους κατακρατεῖ ζητῶν λύτρα ὑπέρογκα, τὸν δὲ θησαυρὸν σφετερίζεται ὡς λείαν πολέμου· εἰδοποιηθεὶς δὲ τοῦτο ὁ Ἀνδρόνικος πέμψας πρέσβεις ζητεῖ παρ' αὐτοῦ τὸ τε πλοῖον καὶ τὸ πλήρωμα ὡς καὶ τοὺς θησαυροὺς ὑπομιμνήσκων εἰς τὸν Εὐτωνα τὰς τε συνθήκας καὶ τὰ καθήκοντα τῆς συμμαχίας· ἀλλ' ὁ Εὐτων ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπόλασιν τῆς πλουσίας του λείας, καὶ κατ' οὐδὲν ἐκουσίως διεννοεῖτο νὰ παράσῃ ταύτην· ὅθεν ὁ Αὐτοκράτωρ ἀναγκάζεται διὰ τῆς βίας νὰ ἀναγκάσῃ τὸν δεσπότην ληστὴν νὰ ἀποδώσῃ τοὺς τε αἰχμαλώτους καὶ τοὺς θησαυροὺς.

Ἐξοπλίζει λοιπὸν στόλον καὶ ἐν αὐτῷ ἐπιβιβάζει ἱκανὸν στρατὸν, ὅστις κατευθυνθεὶς πρὸς τὴν Σινώπην πρᾶσσομιζει ἀντικρὺ αὐτῆς εἰς τὴν πολίχνην Κάρουσαν, καὶ ἐκεῖθεν ἤρχισεν ἢ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πολιορκία τῆς Σινώπης· λεηλατῶν λοιπὸν ὁ στρατὸς πᾶσαν τὴν χώραν αὐτῆς ἤλθεν ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς ἀνεμποδίστως· ὁ δὲ στόλος κατανουμαχῆσας τὸν τοῦ Εὐτωνος γίνεται κύριος αὐτοῦ, καὶ

ὁ Εὐτών ἠναγκάσθη τέλος νὰ ἐπιστρέψῃ ἅπαντα, ἀφοῦ ἡ χώρα του ἐληλατήθη· καὶ ὁ Αὐτοκρατορικός στόλος ἐπέστρεψε φέρων καὶ πολλὰ λάφυρα εἰς Τραπεζοῦντα.

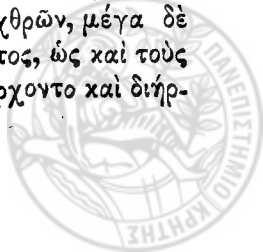
Ἄλλ' ἡ πράξις αὕτη ἐγένετο ἀντικείμενον πολέμου μεταξὺ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ ἐν Ἰκονίῳ Σουλτάνου Ἀλλαδίν, ἐπειδὴ ὁ Σουλτάνος ἐθεώρησε τὸ ἐν Σινώπῃ συμβάν ὡς διάρρηξιν τῶν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος συνθηκῶν, μὴ ἀναφέροντος πρὸς αὐτὸν τὰ δίκαιά του παράπονα, ἀλλ' ἄνευ τῆς εἰδήσεως του ἐκδιάσαντος ἡγεμόνα ὑποτελῆ αὐτοῦ, οἷος ἦτον ὁ Εὐτών· ἐπομένως ἐθεωρήθη ἡ ἐν Σινώπῃ λεηλασία ὡς γενομένη ἐπὶ Τουρκικοῦ ἐδάφους· λύει λοιπὸν τὰς μετὰ τοῦ Ἀνδρονίκου σχέσεις, καὶ κηρύττει κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον, καὶ στρατὸς πολυάνθρωπος καὶ καλῶς κατηρτισμένος βιάλλεται εἰς κίνησιν πρὸς κατάκτησιν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ διάλυσιν τῆς Αὐτοκρατορίας· τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῶν σχεδίων τούτων ἀναθέτει ὁ Ἀλλαδίν εἰς τὴν βιαιότου υἱόν (Τανισμάν Γαζῆ) Μελίκ, ἄλλως ἐνεργητικώτατον καὶ δραστήριον στρατηγὸν διατάττων αὐτὸν ἀμέσως νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Τραπεζοῦντα, θεωρῶν αὐτὴν ἀνίσχυρον νὰ ἀνθέξῃ οὐδὲ ἐπὶ μικρὸν ἀπέναντι τοσαύτης καὶ τοιαύτης δυναμείας· καὶ ὁ Μελίκ οὕτω παρασκευασμένος ὡς ἀστραπὴ καταφθάνει πρῶτον καὶ στρατοπεδεύει περὶ τὴν Βαρβέτην, καὶ ἐκεῖθεν σχεδιάζει τὴν κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος ἐπιθέσιν του.

Ὁ Ἀνδρόνικος δὲ παρ' ἐλπίδα ἀκούσας ταῦτα πάντα, καὶ ἐννοῶν ὅτι οὐδεμίᾳ ὑπάρχει ἐλπίς εἰρηνικῆς διαλύσεως τῆς ἀδίκου ταύτης ἐπιθέσεως τοῦ Μελίκ λαμβάνει πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς τε τὴν ἐπιθέσιν καὶ τὴν ἀμυναν καὶ συνάξας ὅσον ἡδύνατο στρατὸν ἀπὸ τῆς Ἰθρηρίας καὶ τῶν παρακειμένων χωρῶν, πρῶτον διατάττει τὰ πρὸς ἀμυναν τῆς πόλεως καὶ ἐξοπλίζει τοὺς κατοίκους, ὀχυρόνει τὰς διαφόρους κλεισοῦρας τῶν μεταξὺ Τραπεζοῦντος καὶ Βαρβέτης, καὶ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς ἰκανοῦ πεζικοῦ καὶ ἵππικοῦ στρατοῦ διευθύνεται κατὰ τοῦ ἐστρατοπεδευμένου ἐχθροῦ· ἀλλ' αἱ πεδιναὶ θέσεις τῆς χώρας καὶ ἡ συρροὴ ἐκεῖ πολλῶν ἐχθρῶν δὲν τῷ ἐπέτρεψαν ἐκεῖ νὰ δώσῃ ἀποφασιστικὴν μάχην· ὅθεν ὁ μὲν στρατὸς ἐπιστρέφει εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς ἄλλας δια-

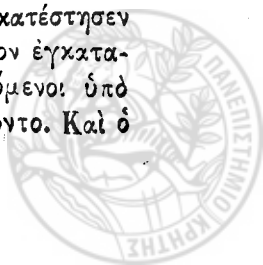
φόρους καταλλήλους χώρας, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος μὲ τὸ ἵππικὸν παρενοχλῶν τὸν ἐχθρὸν ἐπετήρει αὐτόν· τέλος ὁμῶς εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πόλιν ἢ διότι δὲν ἤλπιζε νὰ ἀντιτάξῃ κατ' ἐχθροῦ πολυαριθμοτέρου, ἢ διὰ νὰ φέρῃ αὐτὸν πρὸς τὰ κατὰ τὴν παραλίαν στενὰ μέρη, καὶ ἀπομακρύνων τὸν Μελικ τοῦ στρατοπέδου καταστήσῃ δυσχερεστέραν τὴν θέσιν αὐτοῦ· ὁπωσδήποτε ὁμῶς ὁ Μελικ ἔρχεται διαβαίνων τὰς κλεισούρας καὶ τὰ ὀροπέδια διευθυνόμενος κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος.

Φθάσας δὲ ὁ Μελικ στρατοπεδεύει ἄντικρυ καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τῆς πόλεως περὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Εὐγενείου· ὁ δὲ Ἀνδρόνικος κλείεται ἐντὸς τῶν τειχῶν προνοῶν περὶ τῆς ὅσον ἔνεστι τακτικῆς καὶ ἐπιτυχοῦς ἀμύνης. Οὐδέποτε ἡ Τραπεζοῦς εἶδε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς τόσον φοβερὸν ἐχθρὸν, καὶ οὐδέποτε ἐπεκρεμάσθη τοιοῦτος κίνδυνος εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς· γυναῖκες καὶ παιδιά καὶ γέροντες καὶ λοιποὶ ἄμαχοι τὸν θεὸν ἐπικαλούμενοι ἄρωγὸν συνέβρεον εἰς τὸν ναὸν τῆς Χρυσοκεφάλου, δάκρυα καὶ δεήσεις ἀναπέμποντες πρὸς τὸν Ὑψιστὸν ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ προφανοῦς τούτου κινδύνου ἀτενίζοντες πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Εὐγενείου τοῦ προστάτου τῆς πόλεως καὶ τοῦτον βεβηλούμενον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μελικ μανιωδῶς ἀλλαλαζόντων καὶ προσκαλούντων αὐτοὺς χλευαστικῶς εἰς ὑποταγὴν. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος μὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀταράχως διεύθυνε τὰ πρὸς τὴν ἀμυναν, ἐπισκεπτόμενος αὐτοπροσώπως ἀπαντα, καὶ ματαιόνων πάσας τὰς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ· ἡ πρώτη δὲ ἀποφασιστικὴ ἐφοδος ἐγένετο ἀπὸ βορρᾶ, ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι πρόμαχοι τῆς πόλεως ἀπέκρουσαν αὐτήν, καὶ εἰς μεγάλην σύγχυσιν ἔβαλον τοὺς ἐχθροὺς, ὅτε ὁ Ἀνδρόνικος κρατεράν ἐξοδὸν ποιήσας μεγάλην φθοράν ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς κατσδιωχθέντας μέχρι τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν· ἐν ταύτῃ τῇ ἐξόδῳ πολλοὶ καὶ σημαντικοὶ τῶν Γούρκων ἔπεσον, ὁ πολυθρύλητος τῆς Σινώπης διοικητῆς Εὐτων, καὶ ὁ ἑξάδελφος τοῦ Μελικ καὶ πλῆθος πολλῶν ἐχθρῶν, μέγα δὲ θάρρος κατέλαβε τοὺς ἐντὸς τῆς Τραπεζοῦντος, ὡς καὶ τοὺς ἐξωθεν παραφυλάττοντας· μακρόθεν, ὥστε ἤρχοντο καὶ διήρπαζον καὶ ἐλεηλάττον διηνεκῶς.

Τέλος ἀναγκάζεται ὁ Μελίκ νὰ κάμη τὴν τελευταίαν, ἀλλὰ καὶ καταστρεπτικὴν δι' αὐτὸν ἔφοδον κατὰ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τοῦ τείχους νύκτωρ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν κατοίκων· ἡ νύξ μὲν ἦτο ἀνέφελος καὶ αἰθρία τὸ πρῖν, ἀλλὰ πυκνά καὶ θελλώδη νέφη ἤρξαντο νὰ καλύπτωσι τὸν ὀρίζοντα ὅτε ἐκινεῖτο καὶ ὁ τοῦ Μελίκ στρατὸς ἡσύχως καὶ τακτικῶς φέρων παντοίας μηχανὰς καὶ κλίμακας πρὸς τὸ τείχος· καὶ εἰς τὴν πρώτην διάσεισιν τῶν τειχῶν ἐπιστεύετο πλέον ἢ ἄλωσις καὶ καταγραφή τῆς πόλεως· καὶ ὁ Μελίκ βέβαιος διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τοῦ σχεδίου του διεύθυνε τὰ πάντα ἐκ τοῦ στρατοπέδου του· ἅμα ὅμως, πλησιάζοντας αὐτοὺς οἱ φρουροὶ τῆς πόλεως ἀπωθοῦσι καὶ καταβρίπτουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν κλιμάκων, μέγας δὲ θόρυβος γίνεται ἐνταῦθα καὶ ἀλλαγαμὸς προσβαλλόντων καὶ προσβαλλομένων· γενικὴ δὲ ταραχὴ ἐν ἀκαρεῖ ἐνέπλησε τὴν πόλιν τῶν μὲν θεόντων πρὸ ἄμυνας τῶν τειχῶν καὶ παρακελευόντων ἀλλήλους, τῶν δὲ πρὸς τὸν ἦχον τῶν κωδῶνων τῶν ἐκκλησιῶν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἀντίληψιν δεομένων· ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ συγχύσει καὶ ὁ οὐρανὸς οἰονεῖ φιλοτιμούμενος νὰ μετάσχη τῆς καταπληκτικῆς πάλης συνεπλήρου τὸ ἔπακρον τῆς φρικώδους ταύτης θέσεως τῶν πολιτῶν· διότι τὴν ἀρξαμένην θύελλαν διεδέχθησαν ἰσχυραὶ ἀστραπαὶ καὶ συνεχεῖς καὶ βρονταὶ καταπληκτικαί, ἐπὶ τούτοις δὲ χάλαζα καὶ ραγδαία βροχὴ καταπεσοῦσα τὰς μὲν τάφρους καὶ τὰς ὁδοὺς εἰς λίμνας μετέβαλε, τοὺς δὲ παραρρέοντας ρύακας εἰς ποταμοὺς ἀδιαβάτους κατέστησε· καὶ ἦτο τότε τις νὰ βλέπη ἰππεῖς μὲ τοὺς ἵππους των κατὰ κεφαλὴν φερομένους, τοὺς δὲ τὰς κλίμακας καὶ τὰς μηχανὰς φέροντας ὑπὸ τῶν ρευμάτων παρασυρομένους ὀλόκληρα δὲ τάγματα ὑπὸ τῶν χειμάρων ἐξεμούμενα μέχρι τῆς ἀγρίας θαλάσσης· καὶ ἤδη ἡ σύγχυσις ἐκ τῆς πόλεως παύσασα ἐπέπεσεν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας.

Τότε δὲ ὁ Ἀνδρόνικος ἀφείε τοὺς πολιορκοῦντας εἰς τὴν ἐκδίχσιν τῶν στοιχείων, ἀντεπεξάγει ἀπὸ τῆς πόλεως κατὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τὰ πάντα κατέστησεν ἐκεῖ εἰς ἀταξίαν· ὥστε οἱ μὲν τῶν ἐχθρῶν ἔφευγον ἐγκταλείποντες τὰ πάντα, οἱ δὲ ἀπείρως διζοικεδαζόμενοι ὑπὸ τῶν περιφρουρούντων Ματζουκάτων κατεκόπτοντο. Καὶ ὁ

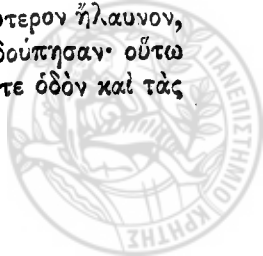

Μελίκ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἐκ τοῦ πανικοῦ τούτου φό-
 βου συσχεθεὶς φεύγει ὁμοίως ἐλπίζων νὰ σωθῆ εἰς τὴν Βαρ-
 βέτην· ἀλλὰ μόλις ἐξημερώθη περὶ τὸ Κολάτιον καὶ εἰς θέ-
 σιν Κεράσιον συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἐκεῖ παραφυλαττόν-
 των Ματζουκάτων, καὶ φέρεται αἰχμάλωτος εἰς τὸν Ἀγ-
 δρόνικον· οὗτος δὲ μετὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐπιτυχίαν ἀρ-
 κεσθεὶς μόνον εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως, τὸν μὲν Μελίκ
 φιλοφρόνως ὑπεδέχθη, καὶ νέας καὶ ἐπωφελεῖς συνθήκας
 μετ' αὐτοῦ ποιησάμενος τὸν ἀπέστειλεν ἀσφαλῶς εἰς Ἰκό-
 νιον πρὸς τὸν πατέρα του, ὅστις ἐπίσης παρεδέχθη τὰς γε-
 νομένας συνθήκας.

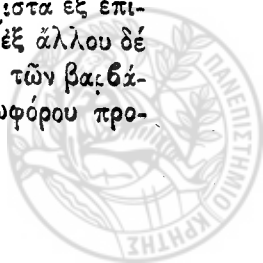
Καίτοι δὲ συντόμως ἐξετέθησαν τὰ κατὰ τὴν λαμπρὰν
 ταύτην πολιορκίαν, εὐλογον εἶναι νὰ παραθέσωμεν καὶ τὴν
 ἔκθεσιν αὐτῶν, ὡς ὁ Λάζαρος σκευοφύλαξ ὀλίγον μεταγενέ-
 στερο· αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἐν τῷ πρὸς τὸν Ἅγιον Εὐγένειον
 ἐγκωμίῳ του περιστατικώτερον ταῦτα διηγούμενος ἐξιστο-
 ρεῖ ἃ Ἐπὶ τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λή-
 ξει ἀοιδίμου βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Γίδου . . . Μελίκ ὁ
 Σουλτάνος ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Σουλτάνου Ἀλαδίνου μετ'
 αὐτοῦ τοῦ Γίδου ὄρκους διαλλαγῆς ἀπ' ἀλλήλων παραμει-
 ψάμενοι ἔφησαν μήποτε χωρῆσαι εἰς μάχας, ἀλλ' ἔνα ἐν
 εἰρήνῃ αἱ χῶραι διάγωσι, καὶ οἱ περίοικοι τῶν φρουρίων ὦ-
 σιν ἀτάραχοι· ἀλλ' ἐλύθησαν αἱ σπονδαὶ αὐταὶ ἐξ ἀπονοίας
 τοῦ τότε τῆς Σινώπης κρατοῦντος καὶ τῷ Σουλτάνῳ ὑπεί-
 κοντος (Ραΐση) τοῦ Ἐτούμη ἐκείνου, καὶ μάχαι τοῦ Σουλτα-
 νικοῦ μέρους καὶ τοῦ Γίδου ἐφωρμήθησαν δι' αἰτίας τοιαύ-
 τας. Ναῦς τις πεφορτισμένη μετὰ τῶν δημοσιακῶν τελε-
 σμάτων τῶν τῆς Χερσῶνος καὶ τῶν ἐκεῖσε κλιμάτων τῆς
 Γοθτίας, καὶ τοῦ δημοσιακοῦ ἀρχοντος Ἀλεξίου τοῦ Ηακτιά-
 ρη καὶ ἀρχόντων τινῶν Χερσωνιτῶν, ἐρχομένη ἐνταῦθα συγ-
 κομίσει τῷ βασιλεῖ Γίδῳ τὰ ἐπέτεια τέλη, κυμαινομένης
 τῆς θαλάσσης εἰς Σινώπην προσώκειλε· καὶ ὁ ῥηθεὶς δὲ
 Ῥείσης τὸ πλοῖον τοῦτο καὶ τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἐντὸς ἀ-
 παντας σὺν τοῖς ναύταις καταπορθήσας ἀφείλε· καὶ κατὰ-
 φρακτα μετὰ ταῦτα πλοῖα κατὰ Χερσῶνος ἀπέστειλε, καὶ
 καθεῖλε τὰς χῶρας αὐτῆς ὀλοκλήρως. Τοῦτο μαθόντων
 τῶν Τραπεζουντιῶν, ἔγνω καὶ ὁ Βασιλεὺς τὴν συμφορὰν τῶν

Βαρβάρων καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ Σουλτάνου τὴν κατάλυσιν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ τῆς Σινώπης ἄρχων τοιαύτην ζημίαν ἐπήγαγεν ὄθεν καὶ στόλον ἀγείρουσι κατὰ Σινώπης, καὶ στέλλουσιν ἐκεῖ πανοπλίαν, καὶ εὐθέως εἰς Κάρουσαν προσωρμίσθησαν, καὶ ἐλήσαντο τὰς αὐτοῦ χώρας ἀπάσας, αἱ παρέκειντο, ἄχρι καὶ αὐτοῦ ἐμπορίου Σινώπης, καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ναῦς, (ἅς) ἐν τῷ λιμένι εὔρον εἶλον, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἠχμαλώτισαν· οἱ δὲ γε τούτοις προσήκοντες καὶ οἱ τῶν πλοίων ναυαγοὶ ἐπανέστησαν τῷ Ῥαΐση καὶ λοῖδορον γλῶσσαν ἠκόνησαν κατ' αὐτοῦ. Στέλλει τοίνυν τοῖς Τριηράρχαις μὴ μελήσας ὁ Ῥαΐσης πρέσβεις διαλλαγήναι ζητῶν καὶ μετὰ πολλῶν τὸν Πακτιάρων καὶ τὸν Σέριον τὴν ναῦν ἐκείνην μετὰ τῶν χρημάτων εἰς αἰχμαλώτους μόνους ἀμείψαντες, οἱ τριηράρχαι οἴκαδε ἐπανήσαν χαίροντες (μετὰ πολλῶν χρημάτων). Ἄλλὰ καὶ ὅσα ἐκ τῶν κλιμάτων Χερσῶνος ἐκεῖνοι ἐλήσαντο, οὗτοι καὶ ταῦτα ἐκομίσαντο. Τὸ δὲ Ἰκόνιον ὁ Σουλτάνος Μελικ τῇ ὑστεραίᾳ καταλαβὼν, ἐκεῖ, μαθὼν τὰ γεγενημένα ταυτί, οὐ φορετὰ ἠγήσατο, στέλλει δὲ παραχρῆμα εἰς Μελιτινήν, καὶ στρατηγούς συναγείρει· εἰς Ἐρζερούμην δὲ ἤκων στρατὸν συναθροίζει τάχει πολλῷ δὲ εἰς Κελτσινήν ἀφικνεῖται, τοῦτο πυθόμενος ὁ Βασιλεὺς, ὁ πολὺς ἐκεῖνος συναγείρει καὶ αὐτὸς στρατιάν (πᾶν ὑπήκοον τῶν ἐπαρχιῶν συλλεξάμενος, καὶ ἐκστρατεύει κατὰ τῶν ἀντιπάλων· κατοχυροὶ δὲ τοὺς στενωποὺς καὶ ἀμφόδους τῶν περίεξ χωρῶν, συγκαλεῖται δὲ καὶ συμμάχους· στρατὸν ἀπό τε Σωτηροπόλεως καὶ Λαζικῆς ἄχρι καὶ τοῦ Οἰναίου, ἐπιλέκτους ἠδῶντας ἀκμάζοντας, ἐπιλέγδην εἰπεῖν ἅπαντας· ἐπεὶ δὲ ἤδεσαν (οὔτοι) τὸ βρβαρικὸν στράτευμα εἶναι οὐ ἀριθμητὸν, δέει, πρὸς τὴν τοῦ κόσμου παντὸς κυρίαν καὶ δέσποιναν . . . καταφεύγουσι, καὶ τὸν ἐν μάρτυσι περιώνυμον Εὐγένιον τε λιπαροῦσιν εἰς βοθήειαν. — ὁ μὲντοι Σουλτάνος διῆει τὸν τόπον τοῦ Κατακίου, ὃ ἐστὶ μετὰ ξὺ Παϊπὲρ καὶ Σαϊλούσας· ἐκεῖ(δὲ) καὶ τὸς σκηνὰς ἐπήξατο. Τοὺς δε γε Παῖπερτινοὺς εἶρετο τὴν ὁδὸν θέλων μαθεῖν, δι' ἧς εἰς Τραπεζοῦντα ἀπελεύσεται· οἱ δ' ἔξω καὶ πόρρω Χαλδαϊκῆς διοδεύειν προσήκειν ἀντέφησαν· τὸ γὰρ θέμα Χαλδίας ἐστὶ δύσβατον· ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν πολεμικῶν εὐπορεῖ,

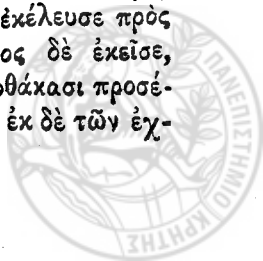
καὶ οὐ ράδιον εἶναι τὴν δίοδον· ἔστι δὲ οὐχ ἥμιστος ὁδὸς ἢ λεγομένη τοῦ Στενοῦ ἢ ἀπάγουσα εὐθέως ἄχρι καὶ Τραπεζοῦντος αὐτῆς· καὶ οὕτως ὁ Σουλτάνος ἐπεσημήνετο προσθῆναι τὰ ὄργανα, καὶ τὸ σύνθημα γέγονε, καὶ αὐτῆμαρ ἐπάνω του τοῦ Στενοῦ κατεσκήνωσαν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Βασιλεὺς τὸν καλούμενον Πολεμάρχην Θεόδωρον ἐν αὐτῷ τῷ στενωῷ ἀνωτέρω τοῦ Χορτοκοπίου μετὰ τινων ἐβρωμένων ἀνδρῶν περισκοπῆσαι ἐπέστειλεν· οἳ δὴ καὶ ἔργα πάνδεινα τοῖς βαρβάροις ἐπήγαγον ἐν τῇ εἰσελεύσει καὶ τῇ ἐξελεύσει· ἄλλους δὲ ἐνίους μετὰ τοῦ Ἀκριβιτζιώτου Γεωργίου παρὰ τὴν δύσληπτον χώραν τοῦ Ἁγίου Μερκουρίου ἀπελθεῖν ἐκέλευσεν. Αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς, ὡς πολέμων πολλῶν ἔμπειρος καὶ λίαν ἀγγίνους ἀνδρας εὐτόλμους ἰππέας πεντακοσίους δόρατα καὶ ἀσπίδας μόνον ἐπαγομένους παραλαβὼν εἰς Λάβραν ἀπῆει, ἧς τὸ φρούριον ἀσφαλισάμενος εἰς τι χωρίον καλούμενον Βερένειαν ἦει καὶ εἰς τὴν ἐκεῖσε ἰδρυμένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰσελθὼν. . . καὶ τὸν ἐκεῖθεν ρύακα κατιῶν εἰς γέφυραν ἐπανῆει· εἰς δὲ τὸ λεγόμενον Δικαιοσημον (Γοεβισλίκι) καταντήσας ἐν τῷ ἰδρυμένῳ θείῳ σηκῷ ἐπάνω τῆς πέτρας τοῦ θείου μάρτυρος Θεοδώρου εἰσηλθε καὶ ἐπεκαλεῖτο ἐκεῖθεν τὸν Ἅγιον εἰς βοήθειαν· τοῦ δὲ ἱερέως τὴν ἀναίμακτον ἱεουργίαν τελούντος . . . ἤδη τὸ ἐπιλέγδην ἐκκριτον τῶν βαρβάρων σύνταγμα εἰς Δουβερὰν ἐπεφθάκει· αὐτίκα δὲ καὶ ὁ πολέμαρχος Θεόδωρος θᾶττον προσφθᾶσας, ἀνήγγειλε τῷ βασιλεῖ ταῦτα καὶ παρεκάλει αὐτὸν τοῦ νεῶ ἐξελθεῖν καὶ ἀπάραι· ὁ δὲ μαθὼν τοῦτο, ὅστις ἦν ἀφωσιωμένος τῷ Θεῷ ἄχρις οὗ ἢ μυσταγωγία τέλος λάβη, καὶ οὕτως μετάσχη τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων· εἶθ' οὕτω πεποιθῶς ἰππῷ ἐπιβαίνει γοργῶ ἅμα τοῖς πεντακοσίοις ἰππεῦσι, καὶ μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς φωνήσας, γινῶτε ἔθνη καὶ ἡττάσθε, ἤλαυνεν ἡρεμαίως, καὶ φθάσαντες τὴν γέφυραν διεπέρασαν· οἳ δὲ βαρβάροι ἐπεὶ ἤσθηοντο (σκοπὸς γὰρ ἦσαν ὡσεὶ δισχίλιοι) τὸν βασιλέα σὺν τοῖς ὀλίγοις ἐκείνοις τὴν ὁδὸν αὐτὴν διερχόμενον ἤλαυνον κατὰ νῶτων αὐτῶν· ἐν δὲ τῇ ἐκεῖ πεδιάδι φθάσαντες ταχύτερον ἤλαυνον, καὶ ἀμφοτέρων τὰ δόρατα πρὸς ἀσπίδας ἐδούπησαν· οὕτω δὲ τὸ ἀ. κέρας τῶν πολεμίων ἐδέδεσαν τὴν τε ὁδὸν καὶ τὰς

ἐνέδρας καὶ οὐκέτι ἀντεῖχον, ἀλλὰ φεύγοντες ἐπιπτον ἐν τῷ ποταμῷ καὶ τινες καὶ ἔθανον· ἄλλοι δὲ ἔφευγον κατὰ κράτος· ἐκεῖσε τοίνυν ὁ πολεμάρχης ἔργα θαυμαστὰ καὶ λόγου πολλοῦ ἄξια κατὰ τῶν πολεμίων εἰργάσατο· ὁ δὲ Σουλτάνος μετὰ τῶν συνθημάτων κατερχόμενος ἐπεὶ ἔμαθε τὴν πτῶσιν καὶ τὴν ἥτταν τῶν ἑαυτοῦ κατασκόπων, ὄργων ὡς τάχος ἰέναι κατόπιν, ὅμως τοῦτο οὐ πέπραχεν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς προβλέπων τὴν μυρίαν ἐκείνην ἔφοδον τῶν βαρβάρων ἐπὶ τὴν ἄνοδον τοῦ χωρίου Σαχνόης ἀνέδραμε, κάκειθεν εἰς Λάβραν τὸ φρούριον ἦκει· τοῖς δὲ ἐκεῖσε φύλαξι τὰ γεγονότα σημάνας, καὶ τὰς ἀμφόδους κατοχυρώσας τὴν Τραπεζουντίων κατήλασεν· ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ τοῦ Σουλτάνου πολεμῆσαι οὐκ ἔφθασαν, ὡς προεῖρηται, καὶ οὗτοι τῇ Τραπεζουντίων προσέβαλον· πηγνύουσι δὲ τὰς σκηνὰς ἀγχοῦ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου τῆς παλαιᾶς κύκλωθεν· τούντεῦθεν δὲ κύκλω τοῦ ἄστεως περιενόστουν. . . καὶ τῷ πλήθει οὐκ εὐαριθμητος. Ἡ Τραπεζοῦς δὲ πρὸς μὲν τὰ τεῖχη ἀνάλωτος, πρὸς δὲ τὸν στρατὸν καὶ τὸν δῆμον, τὰ ἔνδον, χαλεπῶς οὐκ' εὐρεῖα ἦν· οὐπω γὰρ αὐτῷ ἦν τὰ τεῖχη ἄχρι καὶ αἰγιαλοῦ κατερχόμενα. . . ὅθεν καὶ ἠνιάτο ὁ Γίδος ὁ χρηστός βασιλεὺς, ἐπεὶ τὸ ἐμπόριον πυρίκαυστον γέγονεν· οἱ δὲ πολέμιοι πανταχόθεν συνέτρεχον· ὁ γοῦν βασιλεὺς. . . ἡλίου δὲ πρὸς δυσμὰς γενομένου, καὶ ἐπιλαμβανομένης νυκτός, περὶ πρώτην μοῖραν αὐτῆς ἐκ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς ἀκρογωνείας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ καλουμένου Λιμνιώτου, ἐξιὼν (τῆς Κόρτης) καὶ κατὰ τὰς ἐπάλλξεις τῆς πόλεως κατιῶν τὸν περικαλῆ ναὸν τῆς πανυμνήτου Κόρης κατελάμβανε. . . παννυχίους ὕμνους καὶ αἰτήσεις ἀνέπεμπε θεῷ. . . Καὶ τοῦτο μὲν ὁ καλὸς βασιλεὺς τὰς νύκτας ἐποίει, τὰς δὲ ἡμέρας τοὺς ἀντιπάλους βαρβάρους μαχόμενος ἦν· μεθ' ἡμέρας δὲ τινας περιῶν ὁ Σουλτάνος κύκλω τὴν πόλιν καὶ ὄρων αὐτὴν ἀπροσμάχητον, καὶ τὰ βέλη συχνῶς βαλλόμενα, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τοῦ ἄστεως οὐκ ἦν τῶν ἀντιπολεμούντων ὁδὸς βάσιμος ἄγχι· στα ἐξ ἐπιφανοῦς, ὥστε ἐλθεῖν εἰς χεῖρας κατὰ μέτωπον, ἐξ ἄλλου δέ τινος μέρους ἀνεκελεύετο πολεμεῖν. Ὅσοι γοῦν τῶν βαρβάρων ἐκ τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου τῆς ἄνωθεν λεωφόρου προ-

σὴγγιζον, τοσοῦτοι καὶ ἐκ τῶν τῆς Κόρτης πυλώνων ἐξήρχοντο, καὶ τοῖς ἀντιπάλοις ἐμιγνύοντο· καὶ οὗτοι ῥαδίως διεστέλλοντο· ἐπεὶ δὲ πολεμοῦντες αἰεὶ ἔκλινον νῶτα καὶ ἐπιπτον, ἀλλὰ καὶ οἱ πόρρω, ἅτε ὄντες πολλοὶ, ἰστάμενοι ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ ἐμφανοῦς χώρου, ὃς τὴν σήμερον Ἐπιφάνεια λέγεται, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Λογγίνου καὶ τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου διὰ μέσου ἰστάμενοι, μὴ δυναμένοι δὲ διὰ τὸ δυσέμβατον ἐγγίσει καὶ βαλεῖν ξίφος καὶ τρῶσαι, ἐκεῖ μὲν ἀπεῖσαν· ὡς δ' εὐάλωτον τὸ ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ αἰγιαλοῦ μέρος ἦν καὶ πεδινώτερον ἐκεῖ κατεσκήνουν (προσεδρεύοντες ὡδε· καὶ ἐσκήνωσαν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐξαρτήσεως καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ὄλου τοῦ παραλίου ἄχρι τοῦ δυτικοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας καὶ τῆς σὺν αὐτοῖς)· καὶ ὑπεσημήναντο οἱ σαλπισταὶ τὸ πολεμικὸν καὶ φωνῇ μία παρὰ πάντων τῶν ἀθέων ἐκπεφώνηται· καὶ τὰς μὲν καταφράκτους ἔστησαν πλησίον τοῦ τείχους οἱ στρατάρχαι, τοὺς δὲ σφενδονίτας καὶ λιθοβόλους καὶ τοξότας καὶ ἀσπιδοφόρους ὀπισθεν, μέσον δὲ τῶν τοσοῦτων καὶ τειχοσειστάς· τῆς δὲ μάχης συρραγείσης ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ στρατάρχαι καὶ ὅσοι τῶν ἀγωνιστῶν ἵππων ἔφεδροι, ὀρῶντες τοὺς ἀπὸ τοῦ νεῶ τοῦ Ἁγίου ἰσταμένους οὐκ εὐτόλμως, ἀλλ' ὀλιγωρομένους, ἀνοίξαντες τὰς τῆς Ἁγίας Δυνάμεως πύλας καὶ δύναμιν ἐξ ὕψους εἰληφότες ἐξήεσαν καὶ οὐκ ἠρέμησαν, ἀλλ' ὥρμησαν κατ' αὐτῶν· οἱ δὲ βάρβαροι μὴ ἐνεγκόντες ταύτην τὴν ἔφοδον κλίνουσιν αὐτοῖς νῶτα καὶ φεύγουν οὗτοι πάντες· καὶ ἀναβάντες εἰς τὰς σκηνάς ἐνθα τῶν Κατῶνων ὁ τόπος ἦν ἀπέκτειναν μὲν ἀπὸ τούτων πολλοὺς, καθήρπασαν δὲ καὶ αὐτάς τὰς σκηνάς καὶ τὰ χρήματα· ὅπερ μαθὼν ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ στρατάρχαι ὠρρώδησαν· εἶτα καὶ ἅμα πάντες ἄρδην γενόμενοι κατοπιν, ὡς εἶχον ἐξώρμησαν· ὁ μὲν τοι βασιλεὺς θεασάμενος τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων πασσυδι ἐπερχόμενον, ἐφορμητικὸν ἐπεφθέγγατο ἐπιφώνημα πρὸς τὸ οἰκεῖον στράτευμα· ἐπὶ ταυτὸ γὰρ ἅπαντας συναθροίσας, ἵππεῖς εὐθυδρομησαὶ ἐκέλευσε πρὸς τὸν τοῦ Ἁγίου Προχοπίου ναόν· γενόμενος δὲ ἐκείσε, ἐπεὶ καὶ τινὰς τῶν βαρβάρων ἵππεύσαντες ἐφθάκασιν προσέμιξαν, καὶ ἐξ ἐκατέρων πίπτουσιν οὐ πολλοὶ ἐκ δὲ τῶν ἐχ-

θίστων ἐπισημότεροι πίπτουν ἄνδρες οὐχ ἥκιστα μάχιμοι Σανταδὶν ὁ τοῦ Σουλτάνου πρωτοξάδελφος, Ἐτούμης τε ὁ Ῥαύσης ὁ τῆς Σινώπης ἄρχων· καὶ ἕτεροι τῆς Κελτζίκης τε καὶ Σεβαστείας. Ἐκ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἄνδρες περιφανεῖς τε ὁμοίως καὶ εὐτολμοὶ Γεώργιος ὁ Τορνίκης ἐκείνος, καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καταλόγου στρατάρχης, ὁ Ἀκριβιτζιώτης Θεόδωρος, καὶ Νικόλαος ὁ Καλλοθέτης, καὶ Νικήτας ὁ Θαλαβίτης, καὶ Ἰωάννης ὁ Σαγξής· οὐ δὴ καὶ ἡ σύζυγος ἀνδρεία οὔσα γυνὴ καὶ τοῖς τρόποις χρηστή, τὴν τοῦ Πισεᾶ στάσιν τὴν ἐν τῷ χωρίῳ Ἀμμώδει τῇ μονῇ τῆδε ὑπὲρ τοῦ μνημείου τοῦ ἐκείσε ἀνέθηκεν. Ἐπειτα μὲν τοὶ κατὰ πόδας παντὸς τοῦ στρατεύματος τῶν βαρβάρων κεινηκότος, ὁ βσιλεὺς ἐλάσας ἤσυχος τὸ στρατεύμα καὶ διὰ τοῦ ρύακος τοῦ ἀγίου Γεωργίου διαβιδάσας, καὶ τοῦ χώρου τῶν τριῶν Καρυῶν, ἀκινδύνως τὴν πόλιν εἰσῆλθεν. Ὁ δὲ γε Σουλτάνος ἀποτυχὼν ὧν ἠλπιζε κατηφείας πληροῦται καὶ χόλου· ὅθεν καὶ ὄλως κατὰ τοῦ θείου ναοῦ τοῦ Ἀγ. Εὐγενίου ἐξορμήσας καθελεῖν μὲν τὰ ἄνω καὶ κατασπᾶν ἐπιτάττει, τὸ ἔδαφος δὲ ἐξορύττειν. . . τὸ δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος πλήθος οἷα θῆρες κατὰ τῆς πόλεως ἅπαν ὠρύεται, καὶ εὐχερῶς εἰς τὴν αὐρίον λήξασθαι προσδοκούντες ἤδη δὲ καὶ μετὰ κυμάτων καὶ κρότων Ἀραβικῶν καὶ κραυγῶν τε Λιβυκῶν πάντες ἐφορμήσαντες οἱ βάρβαροι ἐκ τοῦ ὄρειοῦ τῆ πόλει μέρους προσέβηλλον ἄχρι πυλῶν, καὶ μιᾷ βοῇ πάντες βαρβαρικῶς προσηλλάλαξαν, ὥστε κατασεισθῆναι τὴν γῆν, καὶ τὸν οὐρανὸν κατασπᾶσθαι, καὶ δέους γενέσθαι πάντα μεστὰ. Καὶ τοῦτο μὲν οἱ βάρβαροι ἀντιβάλλειν δὲ ἀκροβολισμοῖς αὐτοὶ οἱ τῆς πόλεως οὐ τι προὔθυμήθησαν ἄχρις ὀλίγον κατολιγωρῆσαι τοὺς πολεμίους καὶ ἀμβλυθῆναι τὰ βέλη. Ἐπειτα δὲ θυμομαχοῦντες οἱ παῖδες τῶν Λαζῶν ἄφνω ἐξήεσαν πεζοὶ μὲν βάλλοντες βέλεσι πικροτέροις τοὺς ἀντιμάχους· κατόπιν δὲ καὶ τὸ ἵππικὸν ἅπαν ἐξιππεύσαντες στρατεύμα πολὺ μὲν ἔκτειναν, πολλοὺς δὲ ἐζώγησαν· ἦν μὲν οὖν ταυτὶ καὶ οὕτως εἶχεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπεὶ τὸ ἄγριον καὶ ἀπηνές τοῦ Σουλτάνου ἑώρα, ἡκιστα μὲν ἠρεμῆσαι θέλων καὶ ἄνεσιν δοῦναι τινὰ τῇ μάχῃ, ἀλλὰ ῥέπων καθ' ὦραν. . . εἶτι δὲ τοῦ πλήθους τοῦ δήμου

ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀπὸ τῆς συνοχῆς τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐκ τούτων στενώσεως τῆς πόλεως πιεζομένου (οὕτω γὰρ ἐτετείχιστο τὸ ἐξῶθεν φρούριον ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ καὶ μεγάλου ἄστεως ἄχρι καὶ θαλάττης αὐτῆς διερχόμενον· βᾶσιμος ἔτι ὁ χώρος οὗτος ἦν τοῖς πολεμίοις καὶ ὁ αἰγιαλὸς ὁ ἐν τούτῳ) ἔδεδίει ὁ ἀναξ καὶ ἐλυπεῖτο. . . ἤδη δὲ ὑπαυγαζούσης ἔωθεν τῆς ἡμέρας αὐθις διὰ τοῦ ὄρεινοτέρου μέρους τοῦ ἄστεως τῆς μεγάλης Κόρτης ἀγγχοῦ προσέβαλλον οἱ ἔχθιστοι βάρβαροι ἄκρως ἐξωπλισμένοι καὶ ἐγγίσαντες ἐπειρῶντο· ὁ δὲ Σουλτάνος τοιαῦτα ἔλεγε τοῖς ἐν τῇ πόλει· μὴ ἀπατάσθε, ὦ Τραπεζούντιοι, ἐπὶ τῷ θεῷ ὑμῶν μὴδ' ἐπ' αὐτῷ τῷ λεγομένῳ Εὐγενίῳ· αὔριον γὰρ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὃν ὑμεῖς τιμᾶτε, κατερημῶσω καὶ ὑμᾶς ἀρῶ· οἶδα γὰρ τῶν ἀναγκαίων ὑμῶν ἔνδειαν καὶ τὴν λειψυδρίαν, καὶ τὴν ἄλλην ἦν περ ἔχετε κάκωσιν. Ταῦτα τὰ γε βλασφημίας γέμοντα ῥήματα καὶ ὁ κρατῶν ἤκουσεν, ἤλγησε δὲ φανερώς ἐπὶ τούτοις, καὶ δάκρυα ἐκ τῶν ὀμμάτων ἐξέρρει· ὁμοῦς ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, τὸ δὲ πρᾶγμα ἐπεχειρίσατο· ἤτησεν ἐλθεῖν τῶν πολεμίων ἐνίοις ὡς αὐτὸν τῆς πόλεως ἔνδον, καὶ πληρῶσαι σπονδὰς εἰρηνικὰς τοῦ ἐκτελέσαι τὰ θελήματα τοῦ κρατοῦντος αὐτῶν, καὶ διαλλάξασθαι· καὶ ἦκον καὶ εἰσεληλύθασαι καὶ σπονδὰς ἀλλαζονείας καὶ ὑπεροψίας ἤτουν, μεστάς. Ὁ δὲ βασιλεὺς μεγαλόφρων ὑπάρχων, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀναπολήσας τὰ λεγόμενα δεξιῶς αὐτοὺς πεφιλοτίμηκε, καὶ ἀβράς τραπέζας ἐκοινώσατο· εἶτα καὶ ἱππασάμενοι διὰ μέσης τῆς πόλεως διήρχοντο οὗτοι, καὶ κατασκοποῦντες οὗτοι τὰ στρατεύματα, κὰν ταῖς ἀγέλαις τὰ ζῶα βοῦς πρόβατα, τὰ κρέατα διάφορα, ὄψοποῖων μαγγανείας, οἴκους τραγημάτων μεστοὺς, σιτῶνας σίτου πλήρεις οἰνῶνας τε καὶ κρεοπωλεῖα διάφορα, ἀλλὰ καὶ ὑδάτων ρύακας, καὶ κρουνοὺς ἐκχεομένους ἐκ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ πελαγίζοντας· καὶ μετὰ τὸ διελθεῖν τοὺς βαρβάρους . . . καὶ θεάσασθαι ταῦτα κενοὺς ἐξάπεστείλεν. Οἱ δ' ὑποστρέψαντες πάντα ὅσα εἶδον καὶ ἤκουσαν τῷ Σουλτάνῳ ἀπήγγειλαν. — Καὶ ὅς ἠνιάτο ἀκούσας· οἱ δὲ Χαλδαῖοι καὶ περὶ τὴν Ματσοῦκαν, ἐπεὶ ἔμαθον τὰς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀντιπράξεις τῶν Τραπεζουντίων, εὐτολμοὶ γεγονότες καὶ ἐπὶ τῶν νυ-

κτων ὑποθέοντες, ἤρπαζον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων ἵππους, ἐπόρθουν ἐζώγρουν, καὶ τὰς φυλάξεις ἐκράτουν, καὶ κατεδίωκον· ἤσχαλλε δὲ ἐπὶ τούτῳ δεινῶς ὁ Σουλτάνος... (Ἐνταῦθα ἐλλιπὲς τὸ χωρίον, ἀναφέρει περὶ λιτανείας γενομένης εἰς τε τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Ἅγιον Εὐγένιον)... αἰθρίας γὰρ οὔσης τῆς νυκτὸς (ὅτε δηλαδὴ ἔκαμον τὴν τελευταίαν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως;) ἀθρόως ἀστραπῆ μεγάλῃ, ὡς δοκεῖ πῦρ ἄρρητον χεῖσθαι ἀπὸ τῶν τεσσάρων τῆς Οἰκουμένης μερῶν ἐξέλαμψεν, ὥστε ἐνισχεῖν τῶν ἀντιπάλων τὰ ὄμματα, καὶ τὰς ἀθέους ψυχὰς ἐκπλήξαι, ὕδατα δὲ σὺν αὐτῇ κατερρύθη, καὶ βρονταὶ συνεδούπησαν, καὶ χάλαζαί τε βραγδαῖαι κατέπεσον, καὶ ὄμβρος τε πολὺς κατήνεκτο κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐπὶ τοὺς ἄφρονας... οἱ δὲ βάρβαροι, ἐκ τοῦ θαύματος, ὅπερ ἐμβρόντητοι γεγονότες ἔνθεν κακειθεν διεσκεδάσθησαν, καὶ μὴ συνιέντες οἱ μὲν περὶ τὰ κοῖλα τοῦ βουνοῦ ἐπλημμέλουν προσκόπτοντες, οἱ δὲ κατὰ κρημοῦ τῶν ὀρῶν ὠρμησαν ἐφιπποὶ τὸν κρημνὸν ὡσπερ ἰππήλατον, οἱ δὺσμοροι νομίζοντες, καὶ πρὸ τοῦ τῆ γῆ πελάσαι τὰς δυστυχεῖς αὐτῶν ψυχὰς ἀποτόμως ἀποβρέυγόμενοι· ἕτεροι δὲ περὶ τὰς τῶν ὀρέων ὑπωρείας γενόμενοι τῆς ἐαυτῶν πανοπλίας ἀπεβάλλοντο· καὶ ἄλλοι δὲ ἀπὸ ψήξεως ἀπεβίωσαν. Καὶ τούτοις μὲν τοῖς ἀθέοις καὶ πολεμίοις τοιοῦτο ἦν, οἱ καθ' ἡμῶν ἐλθόντες ἀπέναντο τέλος. Ὁ δὲ τούτων ἀρχὼν Μελίχ μετὰ πρώτης φάλαγγος τῶν φυλάκων αὐτοῦ φεύγει περὶ τὴν Κάσαστιν, ἡμέρα· ἤδη αὐγαζούσης εἰς τὸ Κουρατοτροφεῖον ἀφίκτο. Τοῦτο δὲ ἐπεὶ ἔγνωιν τινὲς εὐζωνοὶ τῶν Ματσουκάτων, ἐπιδραμόντες τοῦτον ἐζώγρησαν, ἐξ ὅτου καὶ ὁ ναὸς ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ τῷ μεγάλῳ Εὐγενίῳ ἀνωκοδόμητο, ὃς ὁράται ἄχρι καὶ τήμερον. (Ὁ μὲν τοι βασιλεὺς ὡσπερ ἀγγίνους καὶ εὐ μάλα εἰδὼς τὰ τοῦ μεγολοδώρου Θεοῦ διὰ τὸν Εὐγένιον θαύματα... Εἶτα μετὰ τὴν τελετὴν τῆς εὐχαριστίας ἀποβάντες κύκλῳ περιήφισαν τὰς ἐκείνων σκηνὰς· χρημάτων δὲ πλήρεις ἀνεῦρον αὐτὰς ἐρήμους πάντη ἀνδρῶν καὶ ἀνεῖλον, καὶ ἵππους καὶ ὄπλα, ὡς ἐρρήμινα φάναι ἐλήϊσαντο). Ἄλλ' ὅσου ἀποφυγόντας περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ταύρου εὐρόντες οἱ Ματζουκάται καὶ Χσλδαῖοι εὐζωνοὶ τίς ἀριθμήσειεν; ἀλλὰ τότε καὶ τὸν Σουλ-

τάνον ἐκεῖνον ἤγαγον δέσμιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς φιλανθρωπία μᾶλλον νικώμενος, οὐ δέσμιον οὕτως ἰδεῖν ὑπὴνεγκεν . . . ἀλλ' ἠθέλησεν ἡσύχως περιοδεύειν εἰς παραπομπὴν αὐτὸν, καὶ ἡμέρως ὑποστηριζόμενον δυοῖ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, ἕως οὗ περιέλθει· εἶτα καὶ ἰππότην γενόμενον σὺν τῷ δήμῳ ἐπομένῳ περιμέναι τὸν αἰγιαλὸν χῶρον, καὶ τῆς μεγάλης πύλης τῆς πόλεως εἰσελθόντων ἐν τοῖς βασιλείοις ἀγαγεῖν αὐτὸν οἴκοις· τοῦτον δὲ τὴν πόλιν εἰσδύοντα καὶ πρὸς τῷ μεγάλῳ ναῶ φθάσαντα τῆς παναχράντου Θεομήτορος λέγεται βύθιον τι στενάξας ἀπὸ μέσης καρδίας, πολὺ αὐτὸν ταλανίσας, ὡς τοῖς ματαίοις καταπεισθέντα ἀστρολόγοις ἐκείνοις, καὶ τῷ ὀφθέντι ξένῳ ἀνδρὶ Εὐγενίῳ ἀκολουθεῖσαι, καὶ ἤδη ἀνηλεῶς καὶ δυστυχῶς διέρχεται τὴν αὐθεντικὴν τῶν Ῥωμαίων λεωφόρον ὁδόν. Οἱ δ' ἀπάγοντες αὐτὸν ἤγαγον εἰς τὰ βασίλεια. Τοῦτον δ' ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἄγαν φιλοτίμως ἀποδέχεται, καὶ τῆς πλησίον αὐτῷ ἀξιοῖ καθέδρας· μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ βασιλεὺς σκυθρωπότεροντά τι καὶ πάντα στρυφνὸν αὐτὸν θεασάμενος χεῖρά τε ὀρέγει καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλκει. Καὶ εἶδες, ὦ Σουλτάνε, εἶπεν, ὅπως οἱ τὰς συνθήκας τῶν ὄρκων παραβαίνοντες ἑαυτοῖς τεχταίνουσι χαλεπὸν; ὁ δ' ἀντέφη· ναὶ ἀληθῶς εἴρηκας, ὦ κράτιστε βασιλεῦ! ἡμεῖς γὰρ ἠπατήθημεν ἐπεὶ καὶ χώρας καὶ πόλεις ἐπορθήσαμεν καὶ εἴλομεν τῶν Ῥωμαίων, οὕτω καὶ τούτων ἐνομίζαμεν ῥᾶον ἐλεῖν· τίς δ' ἤδει τοιοῦτον πώποτε καὶ τοσοῦτον στερρὸν καὶ ταχύτατον φύλακα καὶ πολιοῦχον θερμὸν ὑπέρμαχόν τε τῆς πόλεως ταύτης, ὡς τὸν ὀφθέντα ἡμῖν Εὐγένιον (τὸ μέρος τοῦτο λείπει ἀπὸ τοῦ λόγου) ὃς καὶ πάντας ἡμᾶς ἀναιμωτὶ χερσὶν ὑμετέροις παρέδωκεν, ὡς ὄρας· ἠκούομεν γὰρ ποτε περὶ τῶν αὐτοῦ μεγάλων ἐργασιῶν, ἀλλ' ἠπιστοῦμεν· τὰ γὰρ πόρρω γενόμενα οὐ φοβεῖ τὰ πολλὰ. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς χρηστότητι πᾶσιν κερνῶν τὴν βουλήν ἀνελαμβάνετο αὐτὸν ἀθυμοῦντα λόγοις χρηστοῖς καὶ πράεσιν. Ἄλλὰ τὰ γε γεγενημένα, ἔφησεν, ὦ Σουλτάνε, οὐκ ἀπογίνονται, ὡς φασί, κἂν ὅπωςοδήποτε αὐτὰ προβαίη· ἐπεὶ οὖν τὸ ὑμέτερον οὕτω προὔθη, καὶ ὁ χρόνος χαλεπὸν ὑμῖν τὸ τέλος ἐπήνεγκε, μὴ ἀθύμει μήτε λυποῦ ὑπὲρ μέτρον, ἀλλ' ὀπερ αἰεὶ ὦν εὐτύχεις ἔχαιρες, καρτερῶν δὴ τὸν αὐτὸν τρόπον

καὶ νῦν ἐφ' ὧν ἠστούχησας φέρων καλῶς γίνου. Καὶ ὅς, οὕτω χρῆ, ἔφησεν, ἡμᾶς φέρειν, τὸ δ' ἀγαθὸν καὶ συμπαθὲς τῆς ἡμετέρας ζωῆς τῇ σῆ χειρὶ, δέσποτα δέδοται. Καὶ ὁ Βασιλεὺς, ἀληθῶς εἰρηκας, ὦ Σουλτάνε, ὅτι τὰ παρόντα οὐ μόνιμα κὰν μέγα φαντάζωσι τοὺς περὶ ταῦτα ἐπτοημένους. Διὸ δὲ τοὺς ἐπαίνους προσάγειν τοῖς ἐπὶ τισιν ἀνδραγαθίας εὐτυχοῦσι καὶ μετριάζουσιν, ὁμοίως δὲ καὶ δυστυχοῦσιν ἐπιεικῶς φέρουσιν. Οὐκοῦν δὴ φέρε τὰ κατὰ τὰ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ γενόμενα ἐν ἀληθείᾳ διήγησαι ἡμῖν πάντα. Ἐὰν γὰρ ἐξείπῃς ἡμῖν πάντα ἐπὶ σε καὶ τὸ στρατεύμα σου μεγάλην ὠφέλειαν ἔξεις, ἅτε καὶ τοῖς ἀκούουσιν εὐφροσύνην παρέξεις καὶ ἡμῖν οὐ μετρίαν τὴν ἡδονήν . . . (ἐνταῦθα πάλιν ἐλλείπει) . . . Μετὰ δὲ τινος ἡμέρας συνῆλθον βάρβαροί τινες ἀπὸ τῶν Συρμένων καὶ ἀλλαχόθεν, ὅτι διασκεδασθέντες ἐτύγχανον καὶ ὅσοι ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ εἰς δόλους ὑπήχθησαν . . . Ὁ δὲ βασιλεὺς βουλὴν ποιησάμενος τοὺς βουλευτὰς ἤρετο, ὅπως τὰ κατὰ τὸν Σουλτάνον ποιῆσαι γρή· γνώμη δὲ κατ' αὐτὸ γενομένων πάντων ἔδοξεν ἀπελθεῖν οἴκαδε τὸν Σουλτάνον ἐλευθερίῳ τοῦ βασιλέως θελήματι, διὰ τὸ τοῦ ἀνδρός περιφανὲς καὶ τὴν τῶν Τούρκων εἰς αὐτὸν σύμπνοιαν (παίδων τι φημί καὶ ἀδελφῶν Κραμιάνων), καὶ κατιωτέρω μέχρι τῆς Σινωπέων πόλεως ὀδηγήσαι καὶ προπέμψαι αὐτὸν, ἵνα διασωθῆ εἰς τὰ ἴδια μετὰ εἰρήνης. Ἐξοδὸν ἢ βουλὴ καλὴ, καὶ τῆς βουλῆς ἤδη συστάσης σπονδαὶ εἰρηνικαὶ προὔβησαν μέσον αὐτῶν, ὥστε μῆτε στρατιωτικὴν θεραπείαν ἐτι διδόναι τοὺς Τραπεζουντίους τῇ Σουλτανικῇ ἐξουσίᾳ καθὰ καὶ τὸ πρότερον πολεμιστῶν ζελλομένων ἐκεῖσε μῆτε χρηματισμούς τινες μῆτε μὴν δῶρα. Οὕτω δὴ τῶν σπονδῶν τελεσθεισῶν, σὺν τιμῇ καὶ τῇ ἄλλῃ πρεπούσῃ δορυφορίᾳ ὁ Σουλτάνος οἴκαδε ἐπανάξευξεν. Ἀφιγμένος τοίνυν εἰς Ἰκόνιον ὁ Σουλτάνος, οὐ τὰ συνήθη μόνον τῶν συνθηκῶν ἐξεπλήρου, ἀλλὰ γε καὶ ἵππους Ἀραβικοὺς καὶ ἄλλο τι τῶν ἐπισήμων ἐπ' ἑνιαυτοῦ ἐπετόμφει τῷ Βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ τῷ Γίδῳ. Τὰ δὲ τοῦ Ἀγίου (Εὐγενίου) θαύματα ἀπανταχοῦ διεφήμιζε καὶ χρήματα κατ' ἔτος παρεῖχε δαψιλῶς τῇ μονῇ τοῦ Μάρτυρος . . . »

Ταῦτα λοιπὸν τὰ κατὰ τὸν Λάζαρον σκευοφύλακα, καὶ

τοι ὁ λόγος αὐτοῦ ἔλλιπής, εἰς πολλὰ καὶ ἠκρωτηριασμένος. Τὴν δ' οὕτως ἀρξαμένην ἐκείνην νύκτα διαδέχεται ἡμέρα γλυκυτάτη, καὶ πολὺ μάλιστα ὅτι πρόξενος σωτηρίας ἐγένετο τῇ πόλει καὶ θριάμβων καὶ χαρᾶς πανδήμου. Ἀπεδόθη δὲ καὶ δικαίως ἡ δόξα τοῦ θριάμβου τούτου εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν τοῦ Θεοῦ ἀντίληψιν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ προστάτου τῆς Τραπεζοῦντος τοῦ Μάρτυρος Εὐγενίου· καὶ ὁ ἐπελθὼν κίνδυνος οὕτως ἐνδόξως ἀπεσοβήθη, ὁ δὲ ἐκ πολλῶν μυριάδων στρατὸς τοῦ Μελικ οἰκτρῶς ἐξηφανίσθη, ἀφ' οὗ καὶ τὸ πλοῦσιον αὐτοῦ στρατόπεδον ἔμεινεν ἄπρονος λεία τῶν γενναίως προμαχησάντων τῆς πόλεως, ἥτις διὰ τοῦ κατορθώματος τούτου ἀπήλλαξε μὲν τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ συμμαχίας ἐπαχθοῦς καὶ φορολογίας ἀτίμου, εἰς αὐτὴν δὲ ἔδωκεν ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν.

Ἡ παρούσα ὁμῶς κατάστασις δὲν ἔμεινε πολὺν καιρὸν, ἀλλ' ἄλλα περιστατικὰ ἠνάγκασαν πάλιν νὰ συνάψῃ μὲ τὸν Ἀλαδῖνον συνθήκας ὅχι τόσο ἐυνοϊκὰς πρὸς τὸ κράτος τοῦ Ἀνδρονίκου. Ὅτε δηλαδὴ ὁ Μέγας Σάχης τῆς Ταταρίας ὁ Γελαλδῖν θέλων νὰ φιλονεικήσῃ πρὸς τὸν τοῦ Ἰκονίου Σουλτάνου τὴν κυριαρχίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀπεφάσισε καὶ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Ἀλαδίνου, ὁ Ἀνδρόνικος νομίζων ὅτι δὲν συνέφερεν εἰς αὐτὸν νὰ μένη μεμονωμένος κατὰ τὴν πάλιν τῶν δύο, ἀπεφάσισε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Γελαλδίνου κατὰ τοῦ Ἀλαδίνου, πέμψας τῷ πρώτῳ καὶ βοήθειαν στρατιωτικὴν συγκειμένην ἐξ ἑνὸς συντάγματος· ἀλλ' ὁ Γελαλδῖνος κατανικάται ἐν τῇ ἐν Ἀχλιᾷ αἵματηρᾷ μάχῃ ὑπὸ τοῦ Ἀλαδίνου, ὡς καὶ μετὰ ἐν ἔτος ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ κατέστη Μέγας Χάνης Ταταρίας ὁ τῶν Μογγόλων Οὐτάη, ὅστις ἦν ἐπίσης ἐχθρὸς καὶ ἀντιζήλος τοῦ Ἀλαδίνου. Τότε πάλιν συνεδέθη εἰς τὴν συμμαχίαν του ὑπὸ τοὺς προτέρους ὄρους προσφέρων φόρον τινὰ ἐτήσιον καὶ 200 λόγγας ἤτοι 1000 ἄνδρας.

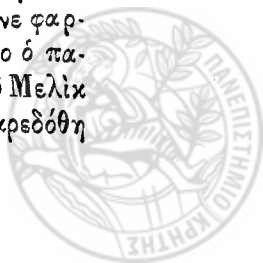
Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐπειδὴ οἱ Μογγόλοι ἐδιώξαν ἀπὸ τῆς Τιφλίδος τὴν Ρουσιδάναν βασιλίσσαν τῆς Γεωργίας, καὶ φυλαί τινες Ἰβηρικαὶ καὶ Λαζικαὶ τέως ὑποτελεῖς τῆς Τραπεζοῦντι ἀποσπασθεῖσαι ἀπετέλεσαν ἴδιον κράτος, ἐξέλεξαν ἴδιον βασιλεῖα τὸν υἱὸν αὐτῆς Δαβίδ, οὗ ἡ πρωτεύουσα ὑ-

πῆρξε τὸ Κότυον ἢ ἡ Κοταῖς ἐν Μιγρελλίᾳ, τότε ἀπεσπᾶσθησαν ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας πλούσιαι χῶραι, αἵτινες κατὰ διαφόρους χρόνους κατακτηθεῖσαι καὶ πάλιν ἐλευθερωθεῖσαι ἀπετέλεσαν τὸ Βασιλεῖον τῆς κάτω Γεωργίας, ὅπερ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὑποστάν διαφόρους τύχας διεσώζετο μὲν μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, ἐγένετο δὲ ἤδη ἐπαρχία Ῥωσικὴ.

Βασιλεύσας δὲ 13 ἔτη ὁ Ἀδρόνικος ἐκοιμήθη τῷ 1235, καταλείψας τὸ βασιλεῖον τῷ αὐτοῦ μὲν γυναικαδέλφῳ υἱῷ δὲ πρωτοτόκῳ Ἀλεξίου τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ Κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Ἀξούγῳ. Ὁ Ἰωάννης δὲ ὁ Α΄ ἐβασίλευσεν εἰρηνικῶς, ἐπειδὴ οὐδὲν φαίνεται ἐν ταῖς ἡμέραις πολεμικὸν ἔργον, καὶ ἀπέθανεν ἄρξας μόνον ἕξ ἔτη. Λέγεται δὲ ὅτι παίζων ἐν τῷ τζικανιστιρίῳ ἐκρημίσθη ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ σπαρχθεὶς ἀπέθανε. Τὸ δὲ τζικανιστήριον τὸ καὶ τρουκάκιον ὀνομαζόμενον ἦν παιδιὰ τις, ὡς εἶδος γυμνασίου, τὰ μάλα περισπούδαστος παρὰ τοῖς εὐγενέσι τῶν Βυζαντινῶν, ὡς παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τὸ λεγόμενον τσιρίτι συνίστατο δὲ ἡ παιδιὰ αὕτη εἰς τὸ νὰ ρίπτωσιν ἀφ' ἵππων κατὰ μιᾶς κύστεως ἢ σφαίρας πλήρους ἀέρος ἀκόντια ἢ βέλη.

Βασιλεία Μανουὴλ τοῦ Μεγ. Κομνηνοῦ.

Διεδέχθη δὲ τὸν Ἰωάννην Α΄ ὁ ἀδελφός του Μανουὴλ, ἀφ' οὗ ὁ υἱός του Ἰωαννίκιος ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ὁ δὲ Μανουὴλ οὗτος ὀνομάζεται μὲν ὑπὸ τῶν τότε ἱστορικῶν στρατηγικώτατος καὶ εὐτυχέστατος, ἀλλὰ οὐδεμίαν αὐτοῦ πολεμικὴν πράξιν ὀνομαστί ἀναφέρουν· ἐπομένως φημίζεται διὰ τὸ ἐν τοῖς πολέμοις θάρρος καὶ διὰ τὰς πολεμικὰς του γνώσεις, αἵτινες καθίστων αὐτὸν ἱκανὸν νὰ ἔχη μείζονα ἐπιβρῶν ἐπὶ τῶν γειτόνων του ἡγεμόνων, ἢ ὅσον ἠδύναντο νὰ τῷ παράσχωσιν αὐταὶ αἱ δυνάμεις τῆς Τραπεζουνητικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅτε δὲ ὁ Ἀλαδίνος ἀπέθνε φαρμακωθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Γαγιασεδίν, καὶ ἐγένετο ὁ πατροκτόνος Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου, ἀποθανόντος τοῦ Μελικ ἐν τῇ κατὰ τῶν Καβείριων πολιορκίᾳ, ἐπειδὴ οὗτος παρεδόθη

εις πᾶν εἶδος ἀκολασίας ἡ Σουλτανία τοῦ Ἰκονίου ἤδη παρῆκμαζεν τότε, καὶ ὁ τῶν Μογγόλων Χάνης κατενίκησε τὸν Γιαγιασεῖν πλησίον τῆς Ἀροίγγης τραπέντων εἰς φυγὴν τῶν στρατευμάτων τοῦ Σουλτάνου, τὴν αὐτὴν τύχην ὑποστάντων καὶ τῶν τοῦ Μανουὴλ στρατιωτῶν συγκειμένων εἰς ἓν σύνταγμα. Ὁ δὲ Μανουὴλ ἐνόμισε φρόνιμον νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τοῦ Χάνη, οἷαν καὶ πρότερον πρὸς τοὺς Σουλτάνους τοῦ Ἰκονίου.

Οἱ κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν Φράγκοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι κατὰ τὸ 1253 ὁ Μανουὴλ ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς Λουδοβίκον τὸν βσιλέα τὸν Ἅγιον τῆς Γαλλίας τότε κατὰ τὴν Φοινίκην διατρίβοντα πρὸς κατάκτησιν τῶν Ἁγίων τόπων ζητῶν παρ' αὐτοῦ μίαν τῶν θυγατέρων του εἰς γάμον τοῦ υἱοῦ του. Οἱ πρέσβεις δὲ ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν πλοῦσια καὶ λαμπρὰ δῶρα πρὸς αὐτὸν, ὅστις τοὺς ἐδέχθη εὐμενέστατα· ὁ σκοπὸς ὅμως τῆς πρεσβείας δὲν ἐπετεύχθη, ἐπειδὴ οὐδεμίαν τῶν θυγατέρων εἶχε παρ' ἑαυτῶ, καὶ κατόπιν τῷ Λουδοβίκῳ συνέβησαν ἄλλα δυστηχήματα, ὥστε ὁ γάμος δὲν ἐτελέσθη.

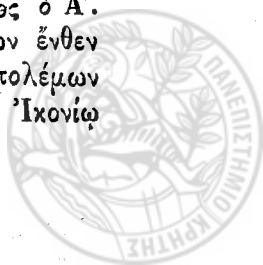
Ὁ Μανουὴλ μετὰ μακρὰν καὶ εὐτυχῆ βασιλείαν ἀπέθανε κατὰ Μάρτιον τῷ 1263 εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη ἄρξας, καταλιπὼν τρεῖς υἱοὺς, οἵτινες κατὰ σειρὰν ὑπῆρξαν Αὐτοκράτορες· ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς βασιλείας του ἐγένετο μεγάλη πυρκαϊὰ ἐν Τραπεζοῦντι. Μεταξὺ δὲ τῶν κτιρίων, ὅσα ὁ Μανουὴλ ἔκτισε τὸ περιφημότερον τὸ καὶ μέχρις ἡμῶν διασωζόμενον εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία ἡμίσειαν ὦραν πρὸς δυσμὰς κειμένη τῆς Τραπεζοῦντος· τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν ὑποδεικνύει τὴν ἐνταῦθα τότε πρόσοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς ζωγραφίας ὡς καὶ τὴν εὐπορίαν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἐποχῆς· ἡ δὲ περίσκεπτος θέσις καὶ ἡ στερεότης τοῦ κτιρίου καὶ ἡ ὠραιότης ἤρκησαν ὅπως πείσωσι καὶ τὸν πικροδαιμόνα χρόνον καὶ τὰς βανδάλους χεῖρας τῶν κατὰ καιρὸν κατακτητῶν ὅπως φεισθῶσιν αὐτὸ ὡς μόνον ταύτης τῆς ἐποχῆς μνημεῖον καλλιτεχνικὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν. Πολλοὶ καὶ ἔτι εὐτυχέστεροι τότε κατακτιηταὶ διέμενον καὶ διηλθον ἐντεῦθεν, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι κατέστρεψαν πᾶν καλὸν τῆς ἀρχαιότητος οὐδὲν ἀφῆκαν σημεῖον τῆς δυνάμεως

καὶ τοῦ πλοῦτου των, εἰ μὴ τὸ μνημόσυνον τοῦ βανδαλισμοῦ καὶ τῆς ἐρημιώσεως· ὡς πρὸς τὸν Μανουήλ ὅμως, καὶ ἂν ἡ ἱστορία περὶ αὐτοῦ σιωπᾷ, ἡ Ἁγία Σοφία θὰ ἦναι εἰς αἰωνίαν αὐτοῦ μνήμην.

Ἐκτὸς τῶν πολλῶν εἰκόνων, αἵτινες ἐκόσμου ἐσωθεν καὶ ἔξωθεν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὑπῆρχεν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ πρὸ τῆς πρὸς δυσμὰς πύλης ἡ ὠραία εἰκὼν τοῦ Μανουήλ· οὗ τὸ ἀνάστημα εὐμηκες καὶ κανονικόν, ἡ δὲ κεφαλὴ ὠραία, οἱ ὀφθαλμοὶ ὠραῖοι καὶ γλυκεῖς, φυσιογνωμία πλήρης χάριτος καὶ γεναιοφροσύνης, οἱ τρίχες καὶ τὸ γένιον ξανθὰ καὶ στυλπνὰ, ὁ λαίμῳ καὶ οἱ βραχίονες παχεῖς καὶ λευκοὶ, καὶ τὸ στέρνον ἐξέχον καὶ ὄντως στρατιωτικόν. Ζωγραφεῖται δὲ χωρὶς στέμματος, ἀλλὰ μὲ τὴν κεφαλὴν περιεζωσμένην διὰ μιᾶς ταινίας κεκοσμημένην ὑπὸ διπλῆς σειρᾶς μεγάλων μαργαριτῶν καὶ μὲ τὸν Αὐτοκράτορικὸν μανδύαν κεκοσμημένον μὲ δικεφάλου ἀετοῦ· κατωτέρω δὲ τοῦ στήθους ἔκειτο μέγα νομισματοσχημον διαμέτρου ἕξ δακτύλων, ἐν ᾧ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἦν ἔφιππος· ὑπὲρ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐπιγραφῆ «Μανουήλ Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ μέγας Κομνηνὸς κτίτωρ τῆς ἐκκλησίας ταύτης»· φαίνεται δὲ κρατῶν τῇ μιᾷ χειρὶ σκῆπτρον, τῇ δ' ἑτέρα δέλτον τοῦ νόμου· ἀλλὰ δυστυχῶς αὕτη ἡ εἰκὼν, ὡς καὶ ἄλλαι πολλαὶ πρὸ 4 ἐτῶν ἐξηλείφθησαν εἰς τὴν γενομένην ἐπισκευὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἀνδρόνικος ὁ Β'. Γεώργιος Α'. καὶ Ἰωάννης ὁ Β'.

Τὸν Μανουήλ διεδέχθησαν ἀλληλοδιαδόχως οἱ τρεῖς υἱοὶ του, καὶ πρῶτον ὁ πρωτότοκος Ἀνδρόνικος ὁ Β'. κατ' ἐντολὴν τοῦ πατρὸς του καὶ σύστασιν τῆς μητρός του Κυρίας Ἄννης τῆς Ευλοχῆς· ὃν βασιλεύσαντα τρία ἔτη καὶ ἀποθανόντα ἀτεκνον διεδέχθη ὁ δευτερότοκος Γεώργιος ὁ Α'. ὁ ἐκ τῆς Εἰρήνης τῆς Συρκαίνης. Οὗτος δὲ βλέπων ἔνθεν μὲν τὴν τῶν Μογγόλων δύναμιν ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων ἐξησθενημένην, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ κράτος τῶν ἐν Ἰκονίῳ

Σουλτάνων διαμεμελισμένοι ἀπηλλάγη τῆς ἐπὶ τῶν προ-
κατόχων του ἀτιμωτικῆς συμμαχίας, καὶ ἐτόλμησε παντα-
χόθεν ἐλευθέρως ἐνεργῶν νὰ ἐκτείνῃ τὰ ὄρια τῆς Αὐτοκρα-
τορίας, πολεμήσας μάλιστα εὐτυχῶς κατὰ τῶν Τουρκομά-
νων καὶ οὕτως ἐξωτερικῶς ἔδωκεν εἰς τὸ κράτος του δύνα-
μιν καὶ ὑπόληψιν. Ἀλλὰ προσπαθῶν ὅπως ῥυθμίση καὶ
τὸ ἔσωτερικὸν καταβάλλων τὴν δύναμιν καὶ ἐπιβλαβῆ ἐπιρ-
ροὴν τῶν εὐγενῶν καὶ στρατιωτικῶν καὶ νὰ συστειλῇ τὰ
προνόμια αὐτῶν εἰς μίαν κατὰ τῶν Τουρκομάνων ἐκστρατείαν
ἐγκατελείφθη ἐπιβούλως προδοθεὶς περὶ τὸ Ταυρέσιον ὄρος
ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ περιπίπτει ἀπροόπτως αἰχμάλωτος
εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἐν ᾧ μάλιστα ἤλπιζεν νὰ δώσῃ τὸν τελευ-
ταῖον κτύπον κατὰ τῶν Τουρκομάνων, βασιλεύσας δεκατέσ-
σαρα ἔτη.

Ἐλθούσης δὲ τῆς ἀγγελίας τῆς καταστροφῆς τοῦ Γε-
ωργίου Α'. ἀνέβη ἀκωλύτως ὁ Ἰωάννης Β'. κατὰ τὸ 1280,
ὁπότε ἡ Αὐτοκρατορία ἐλευθέρα πάσης ἐπιβροῆς ἐξωτερι-
κῆς ἐθεωρεῖτο εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς δυνάμεώς της·
ὁ δὲ Ἰωάννης νέος ὢν καὶ ἀσθενοὺς χαρακτῆρος ἤγετο καὶ
ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ κατὰ τοῦτο ἐφαίνοντο ὀ-
λιγώτερον ἰσχυροὺς, ἢ ὅσον ὑπῆρξαν οἱ λοιποὶ Κομνηνοί·
καὶ τοῦτο δὲ ἔεν ἦτο τόσον τῆς ἀδρανείας τοῦ Ἰωάννου,
ὅσον τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων ἐκείνων,
καθ' ὅσον μάλιστα εἶχε πρόσφατον παράδειγμα τὸ πάθημα
τοῦ ἀδελφοῦ του· ὅπως δὴποτε ὅμως ὁ Ἰωάννης ἀνέκτησε
πλείονα ἐξωτερικὴν ὑπόληψιν καὶ ἐπιρροὴν. Ὅτε δὲ ὁ ἐν
Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος
θέλων νὰ ἀποσοβῆσῃ τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως φόβους ἀνεγνώ-
ρισε τὸν Πάπην κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τούτου ἐρεθι-
σθέντες οἱ ὑπήκοοί του κατὰ πλείστον μέρος ἠτένισαν πρὸς
τὸν Ἰωάννην δεύτερον Β'. τὸν Μέγαν Κομνηνὸν ὡς νόμιμον
διάδοχον τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ κράτους. Εὐκόλως δὲ θὰ ἦ-
νονεν ὁ Ἰωάννης τὰ κράτη τῆς Τραπεζοῦντος καὶ Κωνσταν-
τινουπόλεως, ἂν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν γενικῶς
σύμφωνοι· ἐπειδὴ καὶ τούτων οἱ μὲν ἀπέβλεπον πρὸς τὸν
ἐν Ἠπείρῳ δεσπότην, οἱ δὲ πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀμφοτέ-
ρους Κομνηνοῦς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Σικελίας Κάρολος

ἐπαπείλει νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὁ Μιχαὴλ φοβούμενος μᾶλλον τὴν δημοτικότητα τοῦ Ἰωάννου Β΄ ἢ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, διενεώθη νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτὸν λαμβάνων τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ προσφέρων τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον.

Πέμπει λοιπὸν ὁ Μιχαὴλ πρὸς τὸν Ἰωάννην πρέσβυν τῶ 1281 τὸν δεινὸν πολιτικὸν καὶ ἱστορικὸν Γεώργιον τὸν Ἀκροπολίτην. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπρότεινεν αὐτῷ νὰ παραιτηθῆ τοῦ τίτλου Αὐτοκράτορος Ῥωμαίων, καὶ δεύτερον νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετ' αὐτοῦ ἐπιβεβαιῶν αὐτὸν διὰ τοῦ γάμου καὶ λαμβάνων τὴν θυγατέρα τοῦ Μιχαὴλ· ἀλλὰ τότε ἀποτυχῶν ὁ Ἀκροπολίτης ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τότε μόλις ἀναχωρήσαντος τοῦ Ἀκροπολίτου, ἐγένετο μεγάλη στάσις ἐν Τραπεζοῦντι ὑπὸ τινος Παππαδοπούλου, καὶ αἰχμαλωτίζεται ὁ Ἰωάννης· ἀλλὰ διαφυγὼν τὴν αἰχμαλωσίαν ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν. Εἰς τοῦτο δὲ ἂν καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν ἢ ἀφίξις τοῦ Ἀκροπολίτου, καὶ ὁ Ἰωάννης ὅμως καὶ ὁ Μιχαὴλ ἐνόησαν συμφέρον νὰ συσφιγθῶσι διὰ συμμαχίας ἀμοιβαίως βοηθούμενοι.

Ἀφ' οὗ δὲ ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν ὁ Ἰωάννης, εὐθύς ἤλθεν ἄλλη λαμπροτέρα πρεσβεία τοῦ Μιχαὴλ, ἥτις κατῴρθωσε νὰ συνδέσῃ ἀμφοτέρους διὰ συμμαχίας πολιτικῆς καὶ συγγενικῆς. Ἀλλ' ἐν ᾧ συγκατένευσε νὰ νυμφευθῆ τὴν νεωτέραν θυγατέρα τοῦ Μιχαὴλ Εὐδοκίαν, δὲν παρητεῖτο ὅμως τοῦ τίτλου τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων ὡς προγονικοῦ κτήματος. Τῆς πρεσβείας δὲ ταύτης ἦσαν μέλη καὶ ὁ μέγας Λογοθέτης ὁ Ἀκροπολίτης καὶ ὁ οἰκονόμος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος Θεόδωρος ὁ Ξιφιλῖνος· ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως ὁ Ἰωάννης ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ Μιχαὴλ κατόπιν καὶ ἄλλην πρεσβείαν ἀπέπεμψε, τὸν Λογοθέτην τῶν οἰκιακῶν Ἰατρόπουλον, καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας μεσολαβούσης, ἐπειδὴ ὑποπτεύετο ὁ Ἰωάννης μὴ ἀφ' οὗ φθάσῃ εἰς Βυζάντιον γεῖνη ἀπόπειρά τι κατὰ τῆς ζωῆς του. Ἀλλὰ τέλος ἤρθη πᾶσα ὑπόνοια, πιστοποιηθέντος τοῦ Ἰωάννου περὶ τῆς εἰλικρινοῦς διαθέσεως τοῦ Μιχαὴλ, καὶ τῶν πρέσβεων τοῦτο ἐνόρκως διαβεβαιωσάντων αὐτῷ. Φθάσαντα δὲ

τὸν Ἰωάννην εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπεδέχθησαν μὲν αὐτὸν φιλοφρόνως, ἀλλ' ὅτε ἐπαρουσιάσθη ἐπισήμως εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαήλ, ὑποχρεώθη μετὰ πολλὰς ἐνοστάσεις νὰ προσέλθῃ αὐτῷ ἄνευ τῶν ἀετῶν καὶ τῶν πορφυρῶν σανδαλίων, καὶ μὲ στολὴν δεσπότου. Κατὰ μῆνα δὲ Σεπτέμβριον τοῦ 1282 εὐλογήθη ὁ γάμος τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς Εὐδοκίας, ὅτε ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ φέρῃ τὰ Αὐτοκρατορικὰ παρίσθημα, καὶ ἀντὶ δικεφάλων ἀετῶν μονοκεφάλους, καὶ ἔκτοτε εἰς τοὺς ἐφεξῆς Αὐτοκράτορας Τραπεζοῦντος ἐπεκράτησε νὰ ἔχῃσι μονοκεφάλους ἀετούς, καὶ νὰ φέρωσιν τὸν τίτλον οὐχὶ πλέον Αὐτοκράτορων Ῥωμαίων, ἀλλὰ πάσης Ἀτατολῆς Ἰβήρων καὶ Περαιτίας. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ περιστάσει ἐγένετο καὶ ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ὅπως οἱ ἐν Τραπεζοῦντι ἔχῃσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσι τὸν Μητροπολίτην των, καὶ ἡ Τραπεζοῦντιος Ἐκκλησία ἐθεωρήθη Αὐτοκέφαλος διοικοῦσα τὰς ἐπισκοπὰς τὰς ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ αὐτῆς ἀνεξαρτήτως. Ταύτην δὲ τὴν πρᾶξιν ἐπεκύρωσαν καὶ οἱ δύο Αὐτοκράτορες, καὶ ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου· καὶ οἱ ἐν τῷ Τραπεζοῦντιῳ κράτει ἀρχιερεῖς ἐξελέγοντο ἐνταῦθα· μόνος δὲ ὁ Τραπεζοῦντος ἀπερχόμενος ἐχειροτονεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος πάλιν μόνος ὁ Τραπεζοῦντος ἐξελέγετο ἐνταῦθα, ἐχειροτονεῖτο δὲ ἐκεῖ ἔχων μόνον προνόμιον ἐκκλησιαστικὸν τὸ νὰ ἐπέχη τόπον Καισαρείας ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Ἀρχιερέως Καισαρείας εἴτε κατὰ τὰς συνόδους ἢ καὶ τὴν χοροστασίαν τῶν Ἀρχιερέων. Τότε δὲ ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ Τραπεζοῦντος πολλαὶ αἱ ἐν τῷ Τραπεζοῦντιῳ κράτει ἐπισκοπαὶ σήμερον γινόμεναι ἀνεξάρτηται ἀπ' αὐτοῦ, ἢ ὅλως ἐξαλειφθεῖσαι τῶν χριστιανῶν ἐκεῖθεν φυγόντων.

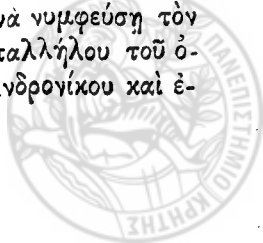
Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἰωάννης ἐπησχολεῖτο εἰς ταῦτα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ Δαβὶδ ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἰβήρων εἰσέβαλεν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ σχεδὸν ἐμελέτα νὰ πολιορκήσῃ καὶ τὴν Τραπεζοῦντα, ἀλλ' ἀπέτυχεν ἀποδιωχθεὶς. Ἐλθὼν δὲ ἐνταῦθα εὔρε καὶ ἄλλους κινδύνους καὶ ἄλλας ταραχάς· καθότι ὁ προκατόχος αὐτοῦ Γεώργιος Αὐτὸς ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τῶν Τουρκαμένων ἐλθὼν ἐνταῦθα εὔρεν ἀρκετὸν κόμμα δυσηρε-

στημένων Εὐγενῶν, ὥστε νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαίων του· οἱ ὀπαδοὶ του ὁμως ἐνικήθησαν καὶ ὁ Γεώργιος ἐγένετο αἰχμάλωτος. Ὁ δ' Ἰωάννης ὅπως ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του τὴν εἰρήνην, συνεχώρησε τὸν ἀδελφόν του νὰ φέρῃ τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος, χωρὶς ὁμως νὰ μετέχῃ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἔπραττεν ὑπέικων εἰς τὸ αἶσθημα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἄλλῃ στάσις ἀνησύχησε τὴν περαιτέρω ζωὴν του· διότι ἡ ἀδελφή του Θεοδώρα θυγάτηρ τοῦ Μανουὴλ ἐκ Ῥουσοδάνης ἡγεμονίς τῆς Ἰθρηρίας, ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τινος κόμματος ἀνεβιάσθη εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν Θρόνον· καὶ τοὶ δὲ ὑπάρχουσι νομίσματα ἐπ' ὀνόματί της, ἀδηλον ὁμως εἶναι πότε καὶ πόσον ἐγένετο κυρία τοῦ Θρόνου, καὶ πότε καθρέθη. Ὁ Ἰωάννης ὁμως ἀπέκτησε τὸν Θρόνον καὶ ἀπέθανεν Αὐτοκράτωρ ἐν τῷ φρουρίῳ Λιμνίων βασιλεύσας 18 ἔτη καὶ καταλιπὼν 2 υἱοὺς Ἀλέξιον καὶ Μιχαήλ· τὸ δὲ σῶμά του μετακομισθὲν εἰς Τραπεζοῦντα ἐνεταφιάσθη ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Χρυσοκεφάλου. Ἄπασα δὲ ἡ βασιλεία τοῦ Ἰωάννου εἶναι πλήρης στάσεων καὶ ἐξωτερικῶν πολέμων· καὶ ταῦτα πάντα μὲν κατενίκησεν αὐτὸς, ἡ Χαλυβία ὁμως ἀπὸ τοὺς διηγεκεῖς πολέμους τῶν Γουρκμάνων ἠρημώθη καὶ οἱ κάτοικοι ἀφῆκαν τὸ πλεῖστον μέρος εἰς τοὺς νομάδας ἐκείνους εἰς βοσκὴν, καὶ οὕτως ἐστερήθη τὸ κράτος πολλῶν πλουσιῶν μεταλλείων. Ὅπωςδὲποτε ὁμως ὁ Ἰωάννης Β' ἔσχε παρὰ τοῖς τότε Εὐρωπαϊοῖς ἡγεμόσιν ὑπόληψιν ἰσχυροῦ βασιλέως, ἴσως ὑπερβαίνουσαν καὶ αὐτὴν τὴν πραγματικὴν του ἀξίαν. Διὸ καὶ ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Δ' προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ συμμετάσχῃ τῆς σταυροφορίας πρὸς ἀνάκτησιν τῶν Ἀγίων τόπων, ἐλπίζων ὅτι συνεργεῖα τοῦ Ἰωάννου Β' θὰ ἤρχοντο σύμμαχοι αὐτοῦ καὶ οἱ Μογγόλοι ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Τούρκων, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ τοὶ δὲ ὁ Ἰωάννης ἤθελε νὰ λάβῃ μέρος εἰς ταύτην τὴν πρόσκλησιν, αἱ ἐσωτερικαὶ ὁμως στάσεις καὶ οἱ πρὸς τοὺς Τουρκμάνους πόλεμοι καθίστων αὐτῷ ἀδύνατον νὰ ἐκτελέσῃ τοιαύτην ἐκστρατεῖαν, ὥστε ἀφείς τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ του πολεμίους Τουρκμάνους νὰ βοηθῇ τοὺς σαυροφόρους εἰς τὴν Παλαισίνην κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ δὲ Εὐδοκία ἢ Παλαιολογίνα ἡ τοῦ Ἰωάννου σύζυγος ἀποθανόντος αὐτοῦ ἐπῆγεν εἰς Βυζάντιον, εἶτα δὲ ἐπιστρέψασα ἀπέθανεν ἐν Τραπεζοῦντι ἐνταφιασθεῖσα πιθανῶς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου κτισθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς, νῦν δὲ μητρόπολιν τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπου καὶ αἱ εἰκόνες ἦσαν τοῦτε Ἰωάννου Β' καὶ τῆς Εὐδοκίας. Κτίρια δὲ αὐτῶν σωζόμενα εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Εὐγενίου ὡς νῦν ἔχει καὶ ὁ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου ἡ νῦν μητρόπολις· καὶ τοὶ δὲ αἱ εἰκόνες τῶν δύο τούτων μέχρι τινὸς ἐσώζοντο, σήμερον ὁμως δυστυχῶς ἐξέλειψαν ἀνακαινισθέντος τοῦ ναοῦ ἐκ βάρων πρὸ ὀκτῶ ἐτῶν, μήπω δὲ τελειωθέντος· αἱ εἰκόνες δὲ αὐταὶ ἦσαν εἰς τὸν πρόναον τοῦ ναοῦ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐξωγραφισμέναι πλησίον ἀλλήλων τοῦ τε Ἰωάννου καὶ τῆς Εὐδοκίας. Καὶ ὁ μὲν μανδύας τοῦ Ἰωάννου ἐκοσμεῖτο μὲ μονοκεφάλους ἀετούς, τῆς δὲ Εὐδοκίας μὲ δικεφάλους ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Αἱ εἰκόνες αὗται κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδόντων αὐτάς ὡς καὶ τῶν περιηγητῶν ἦσαν ἀρίστης τέχνης, καὶ εἶναι λυπηρὸν ὅτι τὰ τοιαῦτα μνημεῖα βαθμηδὸν ἐλλείπουσιν ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς μας, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ περὶ ἄλλων, καὶ τοὶ διέφυγον μέχρι τοῦδε τοῦ χρόνου καὶ τοῦ βανδαλισμοῦ τὴν ἐπίβροϊαν· εἶναι δὲ λυπηρότερον καθόσον ἐξαφανίζονται ὑπὸ χειρῶν Χριστιανῶν καυχωμένων ὡς ἀπογόνων ἐκείνων, ἐν ᾧ μάλιστα ἐχρεώσθουν παντὶ σθένει νὰ διατηρῶσι ταῦτα.

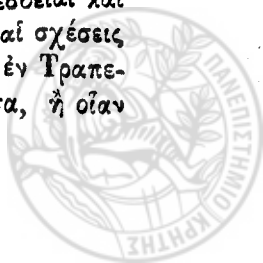
Ἀλέξιος Β'.

Διάδοχος δὲ Ἰωάννου τοῦ Β' ἐγένετο τὸ 1298 ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξιος ὢν δεκαπέντε ἐτῶν ἡλικίας, ὅστις κατὰ τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ πατρὸς τοῦ ἐτέθη ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Ἀνδρονίκου θεοῦ πρὸς μητρὸς αὐτοῦ. Ἡ κηδεμονία ὁμως αὕτη δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν λαὸν τῆς Τραπεζοῦντος, ἐπειδὴ ὁ Ἀνδρόνικος ἤθελε νὰ ἐπεμβαίη καὶ εἰς τὰς μικροτέρας πράξεις τοῦ Ἀλεξίου. Καὶ ὅτε ὁ Ἀνδρόνικος ὡς κηδεμὼν ἤθελε νὰ νυμφεύσῃ τὸν Ἀλέξιον μὲ τὴν θυγατέρα ἀπλοῦ τινος ὑπαλλήλου τοῦ ὀνομαζομένου Χούμνου εὐνοουμένου τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἐ-

πιστάτου τῆς εἰς τὰς Αὐτοκρατορικὰς ὑπογραφὰς μελάνης, τότε τοῦτο ἐθεωρήθη ὕβρις εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Ἀνδρονίκου νυμφεύεται τὴν κόρην τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἰθηρίας τοῦ Ποκάν· ὅπερ εὐχαρίστησε καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν τῆς Τραπεζοῦντος. Ἀγανακτήσας δὲ ὁ Ἀνδρόνικος προσκαλεῖ σύνοδον καὶ προτείνει νὰ θεωρηθῇ ὁ γάμος τοῦ Ἀλεξίου ὡς μὴ νόμιμος, ὡς γεγόμενος παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὄντος κηδεμόνος, καὶ ἀπεκάλει αὐτὸν οὐχὶ Αὐτοκράτορα, ἀλλὰ ἡγεμόνα τῶν Λαζῶν. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἤρνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀνδρονίκου.

Εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Β'. ἐγένοντο πόλεμοί τινες κατὰ τῶν Τουρκμάνων, καὶ διεξήγαγεν αὐτοὺς εὐτυχῶς· εἰς μίαν μάλιστα ὑπὲρ τὴν Κερασοῦντα μάχην κατενικήθησαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Κουστογιάν ἠχμαλωτίσθη καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι ἐσκοτώθησαν κατὰ τὸν Πανάρετον. Ἐκτὸς ὅμως τῶν Τουρκμάνων, τότε καὶ οἱ Γενουήνσιοι, οἵτινες πανταχοῦ τοῦ Εὐξείνου Πόντου εἶχον τὰ ἐμπορικὰ τῶν καταστήματα καὶ ἰδίως ἐν Τραπεζοῦντι οὐ μικρὰ σκάνδαλα καὶ ἀνησυχίαν ἐπέφερον εἰς τὸ κράτος τῶν μεγάλων Κομνηνῶν· καθόσον μάλιστα διὰ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ Συρίᾳ καὶ τῇ μέσῃ μικρᾷ Ἀσίᾳ μεγάλας ἀνωμαλίας πολλοὶ τούτων ἐπεσωρεύοντο ἐνταῦθα ὡς τὴν μόνην ὁδὸν, δι' ἧς τὰ ἐμπορεύματα τῶν διήρχοντο εἰς τὴν μεγάλην Ἀσίαν, συγχρόνως δὲ εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Ἐπειδὴ οἱ Χά-ναι τῶν Μογγόλων αἰσθανόμενοι τὰ ὠφελήματα τοῦ ἐμπορίου ἠννόουν τοὺς ἐμπόρους καὶ παρεῖχον αὐτοῖς πᾶσαν ἀσφάλειαν καὶ εὐκολίαν πανταχοῦ τοῦ ἐκτεταμένου κράτους τῶν μεχρι Τιβὲτ καὶ Ἰνδιῶν, ὅπου καὶ ἀντηλλάσσοντο τὰ διάφορα εἶδη τοῦ ἐμπορίου, ἐπὶ τούτοις δὲ συνέβαλον πολὺ εἰς τὴν προαγωγὴν τούτου τοῦ ἐμπορίου καὶ αἱ μεταξὺ τῶν Αὐκρατόρων τῆς τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Τραπεζοῦντος πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς μέσης Ἀσίας συμμαχίαι καὶ ἐμπορικαὶ συνθήκαι· πολλοὶ δὲ μοναχοὶ καὶ πρεσβεῖαι καὶ ἱεραπόστολοι ἐπέμποντο εἰς τὰ ἐκεῖ μέρη, καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν ἦσαν φιλικώταται· ὥστε τὸ ἐμπόριον τὸ ἐν Τραπεζοῦντι ἔλαβε πλείονα ἑκτασιν καὶ σημαντικότητα, ἢ οἶαν

εἶδομεν ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν χρόνων.

Εἰς τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην οἱ Γενοῦήνσιοι ἔλαβον πολλὰ ἐμπορικὰ προνόμια ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, καὶ ἐπομένως εἶχον πολλὰ πρακτωρεῖα οὐ μόνον ἐν τῷ Εὐξείνῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀζοφικῇ συναγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Βενετούς καὶ τοὺς Πισαίους· ὥστε κατώρθωσαν νὰ ἔχῃσι πανταχοῦ τὸ μονοπωλεῖον τοῦ κατὰ ταῦτα τὰ μέρη ἐμπορίου. Ἰδίως δ' ἐν Τραπεζοῦντι ἰδρύσαντο δύο καταστήματα πρὸς τὸν λιμένα τῆς Δαφνοῦντος, καὶ τὸν τοῦ Μόλου. Ἀπήτουν δὲ καὶ προνόμια παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος, ὅσα καὶ παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει· καθ' ἑκάστην λοιπὸν συνέβαινον διαφωνίαι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν τελωνῶν, καὶ τέλος ἀπήτουν νὰ δίδωσιν ὠρισμένον τινὰ δασμὸν διὰ τὰ εἰσαγόμενα καὶ ἐξαγόμενα ἐμπορεύματα τῶν μὴ στέργοντες νὰ ἀνοίγωνται καὶ νὰ ἐκτιμῶνται αὐτά. Ἐπὶ τοῦτο δὲ πολλάκις ἔκαμαν οἱ Γενοῦήνσιοι παράπονα πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούσθησαν, ἤλθεν ἀπὸ Γενοῦης πρεσβεία ὅπως συνάψῃσι συνθήκην ἐμπορικὴν, οἷα ὑπῆρχε καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπολαμβάνοντες μάλιστα τὸν Τραπεζοῦντος Αὐτοκράτορα ὑποτελεῖ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀπῆτεί δὲ ὅπως ἔρευνα μὲν οὐδεμίαν νὰ γίνηται εἰς τὰ ἐμπορεύματα, νὰ προσδιορίσῃσι δὲ τὸν δασμὸν ἐτησίως εἰς κεκομμένον τι πρῶτον. Ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιστάσει ἠπέιλουν ὅτι θὰ ἐσῆκονον τὰ ἐμπορεῖα τῶν εἰς ἄλλας χώρας. Ἀλλὰ ὁ Αὐτοκράτωρ κατανοῶν ὅτι ἤλαττοῦντο οἱ φόροι οὕτω, καὶ αὗται αἱ ἐμπορικαὶ ἀποικίαι τῶν θὰ ἐγίνοντο, ὠχυρωμένα οὔσαι, ἄλλαι πόλεις καὶ κράτος ἐν τῷ κράτει του, ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τῶν Γενοηνείων πρέσβεων.

Ἐνεκα δὲ ταύτης τῆς ἀποτυχίας τῶν λυσοῦντες οἱ ἔμποροι καὶ ἄλλως τε βίαιοι καὶ φιλόνηκοι, ἐπὶ μᾶλλον ἐγένοντο θρασύτεροι, καὶ μὲ τὴν σπάθην τῶν διεξῆγον τὰ τοῦ τελωνίου καὶ τῆς ἀγορᾶς· ἐπὶ τέλους ἤρχισαν νὰ μὴ πληρῶνσι τὸν τακτικὸν δασμὸν οὔτε τῆς ἐκφορτώσεως οὔτε τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων· οἱ δὲ τελῶναι ἐπειδὴ ἀντέσταινον εἰς τοῦτο, ἐγένετο σύγκρουσις, ἣτις ἀπέβη εἰς ἀληθινὴν μάχην. Τότε δὲ οἱ Γενοῦήνσιοι νικῶμενοι ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν στρατιωτῶν ἀπεφάσισαν καὶ ἔβαλον πῦρ εἰς τὰς

κατὰ τὸ Ἴπποδρόμιον οἰκίας τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ ἐπισύρωσι τὴν προσοχὴν ἐκείνων εἰς αὐτὸ τὸ μέρος· ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐπιστρέψαν κατέκαυσε τὰς ἀποθήκας τῶν καὶ τὰ ἐμπορεύματα. Τέλος φοβηθέντες μὴ ἡ κυβέρνησις τοῦ Αὐτοκράτορος συνάψῃ ἐμπορικὰς συνθήκας μὲ τοὺς Βενετούς, καθυστάσαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμωσι συνθήκας ἐπὶ τοῖς προτέροις ὅροις, καὶ συνωμολόγησαν εἰρήνην μετὰ τοῦ Ἀλεξίου.

Ἡ δὲ ἐν Συνώπῃ ἡγεμονία ἤδη λαβοῦσα ληστρικὸν καὶ πειρατικὸν χαρακτῆρα ἐξώπλισε στόλον λυμίνουσα τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν τε Ἑλλήνων καὶ ἄλλων διαφόρων ἐθνῶν, ὡς οἱ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος Ἀλγερίνοι· καὶ ἐκ τούτου ἐπαρκοῦντο μεγάλας ὠφελείας καὶ ἐφθασαν εἰς μεγάλην δύναμιν καὶ θάρσος. Συμμορία λοιπὸν τοιούτων πειρατῶν κατὰ τὸ 1314 ἐπιπεσοῦσα κατὰ τῆς παραλίας τῆς πλησιοχώρου τῆς Τραπεζοῦντος ἐλεηλάτει ἀπηνῶς αὐτὴν μέχρις αὐτῆς τῆς πόλεως· πολλὰ δὲ καὶ οἰκίαι καὶ ἄλλαι οἰκοδομαὶ κατεκάησαν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς Δυσμὰς γεφύρας καὶ τῆς πόλεως αὐτῆς τοῦ Ἰωάννου. Ὅθεν ἠναγκάσθη ὁ Ἀλέξιος τότε νὰ κτίσῃ τὸ ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν μέχρι τῆς ἐπὶ τῆς γεφύρας πύλης τοῦ Ἰωάννου, ὡς καὶ τὸ ἕτερον πρὸς Ἀνατολὰς σκέλος τοῦ τείχους μέχρι τοῦ λεγομένου Μόλου, ὅπου ὑπῆρχον αἱ διάφοροι ἀποθήκαι, καὶ οὕτω συνέδεσε τὴν πόλιν μετὰ τῆς θαλάσσης τοῦ λιμένος.

Κατὰ δὲ τὸ 1329 ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξίου ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΒ΄. ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἐπιστολὴν, δι' ἧς προσεκάλει αὐτὸν ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Πάπαν ὡς κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας, καὶ οὕτω νὰ ἐνωθῇ ἢ τε Δυτικῇ καὶ ἢ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, συγχρόνως δὲ ἀπεστάλησαν εἰς αὐτὸν καὶ τινες ἱεραπόστολοι τοῦ Πάπα. Καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ ὡς καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν ἱεραποστόλων ἀναφέρονται, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως αὐτῶν εἶναι ἄγνωστον, ἀλλ' ὡς ἦτον ἐπόμενον θὰ ἀπεδοκιμάσθη παρὰ τῶν περὶ τὸν Ἀλέξιον. Μετὰ δὲ βασιλείαν 33 ἐτῶν παρὰ τρεῖς μῆνας ἀπέθανε τῇ γ' Μαΐου 1330.

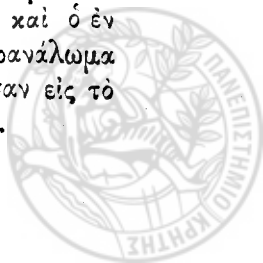
Ἀνδρόνικος Γ'. Μανουήλ Β'.
Βασίλειος Α'.

Ὁ Ἀλέξιος Β', ἀποθνήσκων ἀφήκε τέσσαρας υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας, ὧν ὁ πρῶτος, Ἀνδρόνικος Γ', ἐγένετο διάδοχος· οἱ δύο δὲ αὐτοῦ ἀδελφοί, Μανουήλ καὶ Γεώργιος, ἐπαναστατήσαντες κατ' αὐτοῦ καὶ ἠττηθέντες ἀπέθανον· ὁ δὲ ἕτερος, ὁ Βασίλειος, ὡς καὶ ὁ θεῖός του Ἐμμανουήλ, ἐδραπέτευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρόνικος μετὰ 18 μηνῶν βασιλείαν ἀπέθανεν, ἀφείς διάδοχον τὸν υἱὸν του δεκαπενταέτη ὄντα, ὅστις καὶ ἐστέφθη Αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μανουήλ Β'. ἐβασίλευσε δὲ μόνον μῆνας ἕξ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κακὴ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του διαγωγὴ τοῦ Ἀνδρόνικου Γ' ἐφερεν ἐξαχρείωσιν μεταξύ τῶν ἀνωτάτων τάξεων τῆς πολιτείας, καὶ αἱ στάσεις καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐπηκολούθησαν τὸν Ἀνδρόνικον Γ'. τοῦτο βλέποντες οἱ Τουρκμάνοι ἐδοκίμασαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὸ κράτος τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν. Ἀλλ' εἰδήσις τῆς ἐπιδρομῆς ξένων οὐ μόνον ἠνώσεν ἅπαντα τὰ κόμματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀμιλλαν ἐνέβαλε, τίς θὰ φανῆ ἰκανώτερος τοῦ ἄλλου κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν κατὰ τὸ 1332 οἱ Τουρκμάνοι προελθόντες μέχρι τῶν Ἀσωμάτων, στρατηγούντος αὐτῶν τοῦ Παριάμη κατενικήθησαν καὶ κατεκόπησαν. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ συμφωνήσαντα πάντα τὰ κόμματα μετεκαλέσαντο τὸν Βασίλειον ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ὅπως δώσωσι τέλος εἰς τὰς ἐμφυλίους ἔριδας. Ἐλθὼν δὲ ὁ Βασίλειος ἐστέφθη Αὐτοκράτωρ, ἐκθρονισθέντος τοῦ Μανουήλ Β'. ἐπειδὴ ὅμως παρέβλεπε τοὺς φίλους του κακοποιοῦντας τοὺς ἀντιπολιτευομένους, ὁ μέγας Δουξ Λέκας καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ μέγας Δομέστικος ὁ Τσάμπας ἐφονεύθησαν, ἡ δὲ μεγάλη Δούκισσα ἐκ τοῦ γένους τῶν Συρικηνῶν ἐλιθοβολήθη· οἱ δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἰσχύοντες ἐσχημάτισαν κόμματα ἐντὸς καὶ ἐκτός. Ἡ δὲ Αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἡ καλουμένη Σχολάριος κατήντησεν εἰς τοιαυτὴν ἀναρχίαν καὶ αὐθάδειαν, οἷαν εἶχον καὶ οἱ Γενίτζαροι, ἰδίως συγκεκλιμένη ἀπὸ τυχοδιωκτῶν Φράγκων Ἰβήρων καὶ λοιπῶν τοιοῦτων· ἡ τοιαύτη δὲ αὐ-

τῶν συμπεριφορὰ κατέστησε τὸν Βασιλείου μισητόν. Ἐνυμφεύθη ὁ Βασιλείου τὴν νόθον θυγατέρα τοῦ Αὐτοκρ. Βυζαντίου Ἀνδρονίκου τὴν Κυράν Εἰρήνην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο στεῖρα, διεξεύχθη αὐτὴν καὶ συνεξεύχθη τὴν πηλλακὴν τοῦ Τραπεζουντίαν καὶ ταύτην Εἰρήνην ὀνομαζομένην. Ἐκ δὲ τῶν τέκνων αὐτῆς ἀνεκέρυξε διάδοχον τὸν μεγαλείτερον. Γενομένης δὲ ἐκλείψεως ἡλίου ἐταράχθη ὁ λαὸς κατ' αὐτοῦ, ὥστε συνελθόντες ἔξωθεν τοῦ Κουλαῖ ἔρριπτον λίθους εἰς αὐτόν. Ἀπέθανε δὲ βασιλεύσας ἔτη 7 ἢ 6.

Ἡ Εἰρήνη δὲ ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἡ πρώτη σύζυγος τοῦ Βασιλείου, ἐθεωρήθη ὡς ἡ αἰτία τοῦ θανάτου του, ἣτις καὶ κατέσχε τὸν θρόνον, ἀποστείλυσεν εἰς Βυζάντιον τὴν ἀντίζηλόν της Εἰρήνην μετὰ τῶν δύο υἱῶν της πρὸς τὸν πατέρα της ἀλλ' οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι δὲν ἔπαυον, καὶ μάλιστα μετὰ τῶν δύο ἰσχυρῶν κομμάτων τῶν Ἀμυτζανταράντων καὶ τῶν Σχολαρίων· καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐλάμβανον μέρος ὑπὲρ τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπίσης δὲ καὶ πολλοὶ Ἴταλοὶ καὶ Βυζαντινοὶ ἐβοήθουν αὐτὴν κατέχουσιν τὸ φρούριον καὶ τὸν λιμένα. Οἱ δὲ Σχολαριοὶ, ὡς εἶδος πολιτοφυλακῆς ἐδιοικοῦντο ὑπὸ τοῦ τζανιχίτου τοῦ μεγάλου Στρατοπεδάρχου Κύρ Σεβαστοῦ, ὑποστηρίζομενοι ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν κομμάτων τῶν Μειζοματῶν τοῦ Κύρ Κωνσταντίνου τοῦ Δορανίτου καὶ τῶν Καβασιτῶν καὶ Καμαχητῶν καὶ ἄλλων ἀριστοκρατορικῶν οἰκογενειῶν.

Οὗτοι δὲ πάντες φίλοι τοῦ ἀπαθανόντος Βασιλείου κατέλαβον τὴν ἀντικρὺ τοῦ Κουλαῖ εὐρύχωρον Μονὴν καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου, ὅμοιον μὲ εὐρύχωρον φρούριον. Ἄλλος ὅμως ἰσχυρὸς στρατηγός, ὁ Εὐνοῦχος Ἰωάννης, ἔρχεται ἀπὸ τῶν Λιμνίων, καὶ κηρύττεται ὑπὲρ τῆς Εἰρήνης· οὗτοι δὲ καὶ οἱ μετὰ τῆς Εἰρήνης ἐνωθέντες ἐπρόσβαλον διὰ μηχανῶν καὶ κριῶν τὴν Μονὴν καὶ τὴν κατέλαβον, τὰ περιχαρῶματά των ἐκυριεύθησαν καὶ διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ἀπετεφρώθη ἡ Μονή, καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς ἐβλάβη καὶ αἱ βιβλιοθήκαι καὶ ὅλα τὰ ἐκεῖ κειμήλια αἱ εἰκονογραφαὶ καὶ ὁ ἐν αὐτῷ πλοῦτος καὶ τὰ ἅγια λείψανα, ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς· οἱ δὲ ἀχρηστοὶ συλληφθέντες ἐστάλησαν εἰς τὸ φρούριον Λίμνια, ὅπου καὶ ἀπέθανον μετὰ ἓν ἔτος.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἤρχετο καὶ ἡ Ἄννα ἢ Ἀννασιτλοῦ κατὰ τῆς Εἰρήνης, ἣτις μόλις τότε ἐφρόντισε νὰ ἐτοιμασθῆ κατὰ τοῦ παρόντος κινδύνου· πιεζομένη δὲ οὕτως ἡ Εἰρήνη ἐζήτησε παρὰ τοῦ πατρός της Ἀνδρονίκου σύζυγον εὐγενῆ τινα τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως διευθύνει τὸν στρατὸν καὶ τὴν πολιτείαν. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρόνικος ἐπασχολούμενος τότε κατὰ τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν αἴτησιν τῆς θυγατρὸς του· ἀπελπισθεῖσα δὲ ἀπὸ τοῦ πατρός, ἀφιέρωσε τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας της εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ πρώτου Δομεστίκου. Ἡ δὲ Ἄννα, ἣτις ἐμόναζε, κατεπίσθη ὑπὸ τῶν Λαζῶν νὰ ἀπεκδυθῆ τὰ μοναχικὰ ῥάσσα, καὶ ἐσεψαν αὐτὴν Αὐτοκρατόρισσαν, ὡς ἀδελφὴν καὶ νόμιμον διάδοχον τοῦ Βασιλείου. Ὅλοι δὲ οἱ Λαζοὶ καὶ οἱ Τσάνοι καὶ οἱ λαοὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεγνώρισαν αὐτὴν, ἐπιθυμοῦντες Αὐτοκρατόρισσαν ἔλκυσαν τὸ γένος ἀπὸ τῶν μεγάλων Κομνηνῶν καὶ οὕτως ἡ Ἄννα ἐκίνησε κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἡ Εἰρήνη ἐξεθρονίσθη μετὰ βασιλείαν δεκαεξέ μηνῶν. Ἀλλὰ μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπὸ τῆς σέψεως τῆς Ἄννης, καταφθάνει ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ ὁ Μέγας, Κομνηνὸς, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Β', ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συνάρχων καὶ σύζυγος τῆς Εἰρήνης μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὡς νόμιμος σύζυγος τῆς Εἰρήνης θὰ κατέπαυε τοὺς ἐνταῦθα ἐμφυλίους πολέμους, καθόσον εἶχε καὶ υἱὸν Ἰωάννην δεκαεπενέα ἐτῶν. Συνωδεύετο δὲ ὁ Μιχαὴλ ὑπὸ τριῶν πλοίων Βυζαντινῶν πολεμικῶν καὶ τινῶν στρατιωτῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ γενικοῦ στρατηγοῦ τῶν Σχολαρίων, τοῦ Νικήτα. Τοῦτον μὲν παρεδέχθησαν ἀκωλύτως ὅλα τὰ κόμματα, μόνη δὲ ἡ Εἰρήνη τὸν εἶδε ψυχρῶς ὡς ἠλικιωμένον ὄντα, πενήτην ἀπὸ ἐτῶν, διὸ καὶ μὴ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν ἔρωτά της· οἱ δὲ εὐγενεῖς Λαζοὶ μὲ λύπην μὲν εἶδον αὐτὸν ἐξελθόντα, ἀλλὰ μὴ ἐλπίζοντες φανερῶς νὰ ἀντιστῶσι προσέδραμον εἰς δόλους.

Καὶ τὸν Μιχαὴλ ἅμα ἀποβάντα προὔπανθησαν ὁ Τραπεζοῦντος Ἀκάκιος μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου, καὶ πάντες οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἔτοιμοι νὰ δώσωσι τὸν ὄρκον τῆς πίστεως, ἀλλ' ἡ στέφισ ἐμεινεν εἰς τὴν ἐπιούσαν. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἠρέθισαν τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἰδίως τῶν μετ' αὐτοῦ ξένων καὶ Βυζαντινῶν, οὓς τυχο-

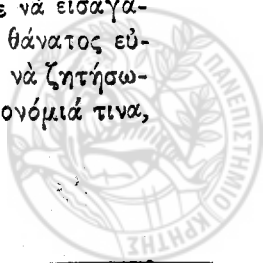
διώκτας και ξένους ἀπεκάλουν· και τὸ πρῶτὸ οἱ στασιασται και ὁ λαὸς συνέλαβον αὐτὸν και δέσμιον τὸν ἀπήγαγον εἰς τὸ Οἶναιον, και ἐκεῖθεν εἰς τὰ Λίμνια, οἱ δὲ εὐγενεῖς Λαζοὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἄννης ἔλαβον τὴν διεύθυνσιν τῆς πολιτείας.

Ἐν δὲ τούτῳ ἦλθον κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας οἱ Ἀμιτιάται Τοῦρκοι και πολλὰ κακὰ ἐπέφερον εἰς τὴν χώραν, πάντοτε ὅμως ἀπεκρούσθησαν και ἐξεδιώχθησαν· κατὰ τὴν πρῶτην ὅμως ἐπιδρομὴν πολὺ μέρος τῆς πόλεως ἐκάη και ἀνθρωποὶ ἐκάησαν, ὥστε ἐκ τῆς δυσωδίας ἐγένετο και μεγάλη ἀσθένεια.

Αἱ ἐμφύλιοι δὲ αὐται ἔριδες και αἱ ἐξῶθεν ἐπιδρομαὶ ἠνάγκασαν τέλος τοὺς εὐγενεῖς νὰ παγιώσωσι τὸ κράτος ἐνθρονίζοντες Κομνηνόν τινα ἄξιον τῶν ἐλπίδων· ὅλοι λοιπὸν ἐκ συμφώνου ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, Ἰωάννην, εἰκοσαέτη τότε, και ἀποστέλλουσι τὸν Νικήταν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ φέρῃ τοῦτον ἐκεῖθεν. Ὁ δ' Ἰωάννης ἐδέχθη τὴν αἴτησιν και ἦλθεν εἰς Τραπεζοῦντα μὲ τρεῖς γαλέρας Γενουησίας και δύο πλοῖα Τραπεζοῦντια, και συλλέξαντες στρατιώτας ἐπέπεσον κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος ὅπως ἀποδιώξωσι τὴν Ἄνναν. Τὸν Σεπτέμβριον λοιπὸν τοῦ 1342 ἐνωθέντες οἱ Σχολάριοι Μεζομάται και οἱ Δορονῆται ἐκήρυξαν Αὐτοκράτορα τὸν Ἰωάννην Γ'. πλείστοι δὲ Λαζοὶ και οἱ Ἀμυζανταράνται ἐφονεύθησαν, ἡ δὲ Ἄννα ἐφονεύθη καταπνιγείσα ἐν τοῖς ἀνακτόροις, βασιλεύσασα ἐν ἔτος ἕνα μῆνα και ὀκτὼ ἡμέρας.

Ἡ κακὴ ὅμως κυβέρνησις τοῦ Ἰωάννου, ἔχοντος ἔτι τὸν πατέρα του ἐξόριστον εἰς Λίμνια, παρῶξυνε πάντας τοὺς πολιτικούς και στρατιωτικούς, καθότι και οἱ ἄρχοντες τοῦ ζῆν ἀπεστερήθησαν κατὰ τὸν Πανάρετον, συνεργεῖα τοῦ Νικήτα ἐλευθεροῦσι τὸν Μιχαὴλ ἀπὸ τῶν Λιμνίων και τὸν ἀνακηρύττουσιν Αὐτοκράτορα και παραδόξως πως και διάδοχον τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα ἄρξαντα 20 μῆνας· ἐφυλακίσθη δὲ ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα.

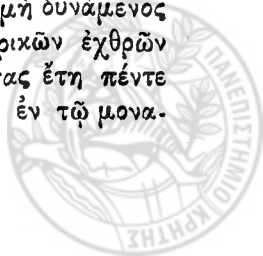
Οὕτω δὲ ἀποκατασταθεὶς ὁ Μιχαὴλ ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ κράτος του βελτιώσεις τινὰς, και ὁ θάνατος εὐγενῶν τινῶν Λαζῶν ἠνάγκασε φίλους του τινὰς νὰ ζητήσωσι νόμον, δι' οὗ ἐξησφαλίζοντο εἰς αὐτοὺς προνομία τινα,

καὶ τοιοῦτοτρόπως καθίστατο ὀλιγαρχία τις προνομιούχος. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ δὲν εὐχαριστήθη τόσον ἀπὸ τοιαύτης περιωρισμένης ἀρχῆς, καὶ ὅτε ὁ λαὸς ἔλαβε τὰ ὄπλα, καὶ πρὸ πάντων οἱ Λαῖοι, κατὰ τῆς νομίμου ἤδη εὐγενείας, ἐπειδὴ ἤθελον μονάρχην ἢ εὐγενεῖς προνομιούχους, ἐφυλάκισαν τὸν Δοῦκα Νικήταν καὶ τοὺς λοιποὺς εὐγενεῖς· τὸν δὲ υἱὸν τοῦ Ἰωάννην ἐπεμφαν εἰς Κωνοταντινούπολιν καὶ ἐκείθεν εἰς Ἀδριανούπολιν διὰ πᾶσαν ὑποψίαν. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἐποχὴν ἐνέσκηψεν ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1347 ἡ φοβερά πανώλη, ἣτις, ὡς γνωστὸν, τότε πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν ἀπεδεκάτισεν, ὁ λεγόμενος μαῦρος λοιμός· διήρκεσε δ' ἐνταῦθα ἑπτὰ μῆνας, ἰκανὴν φθορὰν ἐπενεγκοῦσα.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ οἱ Τουρκμάνοι ἀπὸ Ἐρζεροῦμ καὶ τῆς Ἀρσίγγης ἐπανελάβον τὰς ἐπιδρομὰς των, ὡς καὶ ἀπὸ Παῖπουρτ πολλοὶ καὶ διάφοροι, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐγένοντο μεγάλαι μάχαι περὶ τὸν Πυξίτην, ἀλλὰ τέλος κατενικήθησαν οἱ ἐχθροὶ ἀποβαλόντες πολλοὺς καὶ ἀπεδιώχθησαν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἀνωμαλίᾳ καὶ οἱ Γενοῦήσιοι εὗρον τὸν κατάλληλον καιρὸν νὰ κυριεύσωσι θέσεις τινὰς παραλίους καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον· καὶ κατὰ τὸ 1348 κατέλαβον τὴν Κερασσοῦντα, ἣν καὶ ἐπυρπόλησαν· δύο δὲ πλοῖα Γενοῦήσια περιτυχόντα δύο πλοῖα Αὐτοκρατορικὰ τὰ κατέκοψαν, ὅτε ἐφονεύθη καὶ ὁ μέγας δούξ Ἰωάννης ὁ Καθασίτης, καὶ ὁ Κύρ Μιχαὴλ ὁ Ζανιχίτης· οἱ δὲ Τραπεζοῦντιοὶ πρὸς ἐκδικησιν ἐλεηλάτησαν τὰς οἰκίας καὶ τὰ καταστήματα αὐτῶν καὶ τοὺς ἐναπολειφθέντας ἀπὸ τῆς μανίας τοῦ λαοῦ ἔρριψαν εἰς φυλακὰς· τότε δὲ ἀνεφάνη ἰσχυρὸς στόλος Γενοῦησίων ζητῶν ἱκανοποίησιν, ἐν ᾧ μάλιστα ὁ Μιχαὴλ ἦν ἀσθενὴς καὶ ἡ χώρα πάσχουσα ἀπὸ τῶν Τουρκμανικῶν καταδρομῶν. Τέλος ἐγένετο σύμβασις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὥστε οἱ μὲν ἔδωκαν τὴν Κερασσοῦντα, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ παρεχώρησεν αὐτοῖς τὸ Λεοντόκαστρον τὸ ὑπὲρ τὴν Δαφνοῦντα, κτίσμα τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Β'.

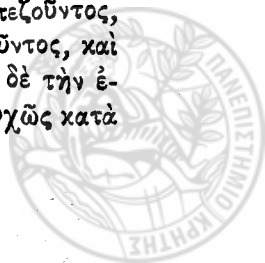
Ὁ Μιχαὴλ δὲ γέρων ἤδη καὶ ἀσθενὴς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀντέγῃ κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν παρητήθη τῇ 13 Δεκεμβρίου 1349, βασιλεύσας ἔτη πέντε καὶ μῆνας 7, ἀναλαβὼν τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῷ μονα-

στηρίω τοῦ Ἁγίου Σάββα, εἶτα δὲ ἐξώρισαν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τοιαύτη διήλθεν ἡ μεταξὺ 19 ἐτῶν ἐποχὴ, πλήρης στάσεων ἐμφυλίων καὶ ἐξωτερικῶν πολέμων, αἵτινες οὐ μικρὸν ἐβλαψαν τὴν δύναμιν τῆς Αὐτοκρατορίας· ἥτις βλάβη, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπομένου Ἀλεξίου τὰ πράγματα ἔλαβον μορφὴν καλλιτέραν, ἐγένετο αἰτία τῆς ὀλοσχεροῦς καταπτώσεως αὐτῆς.

Ἀλέξιος Γ' ὁ Μέγας, Κομνηνός.

Παραιτηθέντος δὲ τοῦ Μιχαὴλ τῇ 13 Δεκεμβρίου τοῦ 1349, ἦλθεν εἰς Τραπεζοῦντα ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλείου Ἰωάννης, ἐπονομασθεὶς κατὰ τὸν πάππον τοῦ Ἀλέξιος Γ', μετὰ τῆς μητρὸς του Κυρᾶς Εἰρήνης τῇ 22 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους, καὶ ἐν τῷ ναῶ τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου ἐστέφθη Αὐτοκράτωρ τὸν Ἰανουάριον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου· ὁ Αὐτοκράτωρ δὲ οὗτος μέχρι τοῦδε ἀνετρέφετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὅτε ἐζητήθη παρὰ τῶν Τραπεζοῦντιῶν, εὐχαρίστως ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Καντακουζηνός, δυνάμενον ὡς γνήσιον Κομνηνὸν νὰ διεκδικήσῃ εἰρηρικῶς τὰ ἐπὶ θρόνου δικαιώματά του. Πρὸς πλείονα δὲ ἰσχυροποίησιν τοῦ Ἀλεξίου ὁ Καντακουζηνός μνηστεύει αὐτὸν μετὰ τὴν ἀνεψιάν του Θεοδώραν, θυγατέρα Νικηφόρου τοῦ Σεβαστοκράτορος, ὧν οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν ἐν Τραπεζοῦντι μετὰ 2 ἔτη. Πολλοὶ δὲ καὶ διάφοροι στάσεις ἐπηκολούθησαν τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀλεξίου Γ', ὥστε ἠναγκάσθη πρὸς καιρὸν νὰ κάμῃ ἔδραν τὴν Τρίπολιν, ἀποφεύγων οὕτω τὰς δολιότητας τῶν εὐγενῶν ἰδίως δὲ τοῦ γένους τῶν Δορανιτῶν· καὶ τούτους δὲ ταχέως ἐταπείνωσε μὴ παρακολουθηθέντας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκυρίευσεν τὰ δύο αὐτῶν ἰσχυρὰ φρούρια, Τρανίσαν καὶ Κεγχρινήν. Καὶ ὁ Νικήτας δὲ ὁ μέγας Δουξ ὅτε ἐστασίασε ἠνώθη μὲν μετ' αὐτῶν, καὶ ἀπὸ Κερασσοῦντος ὤρμησαν κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος, ἀλλ' ἐδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου μέχρι Κερασσοῦντος, καὶ οἱ στρατηγοὶ του καθυπέταξαν αὐτήν. Κατ' αὐτήν δὲ τὴν ἐποχὴν ὁ μέγας Δουξ Καβοσίτης ἐπολέμησεν εὐτυχῶς κατὰ

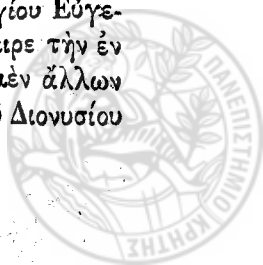
τῶν Τουρκμάνων, κυριεύσας αὐτῶν δύο φρούρια τῆς Χαιριαίνης καὶ Συριγιανῆς, ὅτε καὶ ὁ μέγας Δομέστικος Μείζωματης καὶ ὁ στρατηγὸς Σαμψὼν διέλυσαν τὸν στρατὸν τοῦ Νικήτα κυριεύσαντες καὶ τὸ τελευταῖον φρούριόν του τὴν Κεγγρινήν· φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Νικήτας προσῆλθεν εἰς τὸν Ἀλέξιον, καὶ πάλιν εἶχεν αὐτὸν εἰς τὴν φιλίαν του, ἐπειδὴ ἀποθανόντα τὸν Νικήταν μετ' οὐ πολὺ, ὁ Ἀλέξιος συνώδευσε τὸν νεκρὸν μέχρι τοῦ τάφου φορῶν λευκὰ ἱμάτια, ὡς ἦτο συνήθεια εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας ἐν τοιαύταις περιστάσεσι, θεωρούμενα πένθιμα.

Μόλις δὲ μετὰ δέκα ἔτη ἤσυχασεν ὁ Ἀλέξιος ἐσωτερικῶς, οὕτω κύριος ὢν τῶν ἀπὸ Φάσιδος μέχρι Θεμισκύρας χωρῶν· ἀλλὰ τὰ πρὸς Μεσημβρίαν ἐλυμαίνοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων μάλιστα δὲ αἱ κτήσεις τῆς μονῆς Σουμελᾶ, καὶ πολλοὶ τῶν εὐγενῶν ἐν τοῖς μεσογείοις διῆγον ἡμιανεξάρτητοι. Ὅτε δὲ ὁ Ἀλέξιος ἦλθε πρὸς τὴν Χεριαίαν, καὶ νικητῆς ἤδη πανταχοῦ περιεφέρετο ἀφόβως, περιέπεσεν εἰς ληστρικὴν τινα ἐνέδραν τῶν Τουρκμάνων, καὶ τότε οἱ περὶ τὸν Ἀλέξιον ἐτράπησαν εἰς ἄκοσμον φυγὴν καὶ μικροῦ δεῖν συναλαμβάνετο καὶ ὁ Ἀλέξιος· ἀπέθανε δὲ ὁ Καθασίτης καὶ τινες Χριστιανοὶ, καὶ τριταῖοι ἔφθασαν εἰς Τραπεζοῦντα. Ἐντεῦθεν δὲ περιῆλθε τὰ δυτικὰ μέρη τοῦ κράτους του πανταχοθεν ἀποδιώκων τοὺς Τουρκμάνους, ἐκείθεν περιῆλθεν ὅλα τὰ παρχάρια (ὀροπέδια) τῆς χώρας κατὰ Μάϊον συνοδευόμενος μετὰ στρατοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Νοέμβριον εἰσῆλθεν ὁ Χατζῆ Ἐμίρ ὁ τοῦ Παριάμη υἱὸς εἰς τὴν Ματσοῦκαν, καὶ πολλὰ φρούρια κατέστρεψε καὶ πολλὰ ζῶα ἐλαφυραγωγῆσε κατελθὼν μέχρι Δικαιοδοσίας καὶ Γολέσης· κατόπιν δὲ ἐκστρατεύσαντος αὐτοῦ κατὰ τῶν Τουρκμάνων πρὸς τὴν Χεριαίαν, ὑπέφερον ὁ στρατός του ἐκ διαφορῶν ἀσθενειῶν καὶ τοῦ λιμοῦ· εὐτυχῶς δὲ οἱ τότε διάφοροι ἀρχηγοὶ τῶν Τουρκμάνων περιπεπλεγμένοι εἰς ἐμφυλίους πολέμους ὄχι μόνον διέσωζον τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐκτεινόμενον κατὰ μέρος δὲν ἠδύναντο νὰ παρεμποδίζωσιν ἐν τούτοις πολλοὺς καὶ διαφοροὺς καὶ κατὰ διαφορῶν διεξήγαγε πολέμους, καὶ οὐδέποτε φαίνεται ὅτι ἤσυχάζε φιλοπόλεμος ὢν.

Δὲν ἔμεινε δὲ καὶ ὁ Ἀλέξιος ἤσυχος καὶ ἀπὸ τῶν κακῶ-

σεων τῶν Γενουνσίων, ἐπεὶ δὴ Γενούσιός τις ἔμπορος Μά-
 γολος Λερχάρης καλούμενος ἄκρος φίλος τοῦ Ἀλεξίου, καὶ
 πολὺ παρ' αὐτῷ ἰσχύων, προσεβλήθη ὑπὸ τινος εὐνοουμένου
 τοῦ Ἀλεξίου καὶ ζητήσας ἐπειδὴ δὲν ἔλαβεν ἱκανοποίησιν,
 ἤρξατο τὸν κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος ληστρικὸν πόλεμον κα-
 τὰ θάλασσαν αἰχμαλωτίζων δὲ πολλοὺς ὑπηκόους τοῦ Ἀ-
 λεξίου ἠκρωτηρίαζεν αὐτοὺς καὶ πολυειδῶς ἑκάκωνε. Κατ'
 αὐτοῦ δὲ ὁ Ἀλέξιος ἔστειλε πολεμικά τινα πλοῖα, ἀλλὰ
 περιτυχόντες οἱ Γενοῦηῆσιοι ἐπιτηδείως κατεπολέμησαν αὐ-
 τὰ καὶ συλλαβόντες τοὺς ναύτας ἠκρωτηρίασαν αὐτῶν τὰς
 ῥίνας καὶ τὰ ὦτα, μόνον δὲ ἐφείσθησαν υἷόν τινος γέροντος
 παρακαλέσαντος πολὺ τὸν Λερχάρων· καὶ ἐπεμψεν αὐτοὺς
 πρὸς τὸν Ἀλέξιον δοῦς αὐτοῖς πῖθον πλήρη τεταριχευμένων
 ῥινῶν καὶ ὠτων, καὶ ἐπιστολὴν ζητῶν τὸν ἐξυβρίσαντα νέον·
 ἠναγκάσθη δὲ ὁ Ἀλέξιος νὰ πέμψῃ τὸν νέον, ὃν προποδίζων
 ὁ Λερχάρως καὶ καταγελῶν ἔλεγεν, οἱ ἀνδρεῖοι δὲν ἐκδικοῦν-
 ται πλήττοντες γυναῖκας. Ἐπὶ τέλους γενομένης ἀγάπης
 παρεδόθησαν ἀμφοτέρωθεν οἱ αἰχμάλωτοι, καὶ ὁ Ἀλέξιος
 παρεχώρησεν αὐτοῖς τὰ πρότερον αὐτῶν ἐμπορικά καταστή-
 ματα καὶ εὐρύχωρόν τι κτίριον ὡς εἶδος φρουρίου, ὅπου ἐνα-
 πετίθεντο τὰ ἐμπορεύματά των, οἷον φαίνεται τὸ νῦν Πεζε-
 στένι τῆς ἀγορᾶς. Τοῦτο ὅμως τὸ περιστατικὸν ἐπειδὴ τὸ
 παρασιωπᾷ ὁ Πανάρετος πιθανὸν ἦναι μῦθος ἢ πολὺ ἐξηλ-
 λωμένον.

Οὕτω λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀλέξιος διῆλθε πολλοὺς κιν-
 δύνους, ἐπὶ τέλους δὲ κατέστησε τὴν ἀρχὴν του μόνιμον
 καὶ ἰσχυρὰν ἀπολαύων ἱκανῆς ὑπολήψεως ἔν τε τῷ ἐσωτε-
 ρικῷ καὶ τὸ ἐξωτερικῷ. Αἱ δὲ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν θυσίαι ὑ-
 περέβησαν πάσας τὰς τῶν πρὸ αὐτοῦ Αὐτοκρατόρων, πολ-
 λούς μὲν ναοὺς ἀνακαινίσας, πολλοὺς δὲ πανταχοῦ τοῦ κρά-
 τος του ἐκ βάθρων ἐγειρας. Ἰδίως δὲ τὴν μονὴν τῆς Σου-
 μελας, τὴν τῆς Θεοσκεπᾶστου καὶ ἄλλας ἐπὶ τὸ βασιλικώ-
 τερον ἐκόσμησε καὶ πολλὰ δωρήματα διὰ Χρυσοβούλων ἐπε-
 κύρυσεν, ὡς καὶ τὴν μονὴν καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Εὐγε-
 νίου, καὶ τὴν χρυσοκέφαλον. Ἐκ βάθρων δὲ ἀνήγειρε τὴν ἐν
 τῷ ὄρει Ἄθωνι Μονὴν τοῦ Διονυσίου. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων
 τὰ χρυσοβούλα εἶναι ἀντίγραφα, μόνον δὲ τῆς τοῦ Διονυσίου

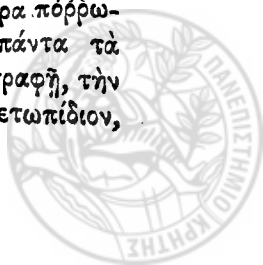

σώζεται γνήσιον τὸ χρυσοβούλον, οὗ ἡ περιγραφή εἶναι ἀξία λόγου· καθότι ἐξέχει πάντων τῶν ἄλλων διὰ τὴν γραφικὴν του τέχνην ὄν καλλιγραφικώτατον. Καὶ ἔχει μὲν μήκος 15 ποδῶν ὁ χάρτης τοῦ Χρυσοβούλου, πλάτος ἑνὸς καὶ ἡμίσεως, κοσμούμενον ὑπὸ πολυτελῶν καὶ ωραίων κατὰ τὸ περιθώριον ἐμβλημάτων· τὰ κεφαλαῖα γράμματα, δι' ὧν εἶναι γεγραμμένοι οἱ τίλοι τοῦ Ἀλεξίου ἔχουσι μῆκος τριῶν δακτύλων, ἅπαντα κεχρωματισμένα με κυανοῦν χρῶμα καὶ διὰ χρυσοῦ, ὅπου ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξίου ἢ τὸ Μεγαλειότης ὡς καὶ αἱ ὑπογραφαὶ του διὰ πορφυρᾶς μελάνης τῆς ἐν χρήσει ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν Αὐτοκρατόρων· τὸ καλλιτεχνικώτατον δὲ τῶν ἐν τῷ Χρυσοβούλῳ εἶναι ἡ εἰκὼν, ὅπου ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς παρίσταται με τεταμένας τὰς χεῖρας εὐλογῶν τὸν Ἀλέξιον καὶ τὴν Θεοδώραν, ἔχουσα ὕψος δέκα καὶ ἕξ δακτύλων· τὰ πρόσωπα δὲ τῶν Αὐτοκρατόρων, τὰ στέμματα, οἱ πολυτελεῖς ἐπενδύται καὶ οἱ περίλαμποι λίθοι καὶ τὰ λοιπὰ εἶναι ἐζωγραφισμένα μετ' ἐντελεστάτης ἐπιστασίας καὶ σπανίας ἐπιτηδειότητος τῆς Βυζαντινῆς καλλιτεχνίας· κάτωθεν δὲ τῶν εἰκόνων καὶ ὑπὸ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς τίτλους εἶναι καὶ αἱ Αὐτοκρατορικαὶ βούλαι ἔχουσαι μέγεθος ἑνὸς πεντοφράγκου, ἐν αἷς παρατηροῦνται αἱ προτομαὶ οἱ τίτλοι καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀλεξίου καὶ τῆς Θεοδώρας· αἱ δὲ βούλαι αὗται εἶναι προσηλωμένα ἐπὶ τοῦ Χρυσοβούλου με πόρπας χρυσοῦ· χάριν δὲ συντομίας δὲν παρεντίθεται τὸ κείμενον τῶν Χρυσοβούλων ἄτε μὴ ἐχόντων τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν.

Ὁ Ἀλέξιος ὑπῆρξεν ἱκανῶς εὐτυχῆς εἰς τὰς πολεμικὰς του ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς διπλωματικὰς, δι' ὧν ἐτήρησεν ἱκανὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν συγχρόνων του· οἱ δὲ ὑπήκοοί του ὑπὲρ ποτε εὐτύχησαν διὰ τοῦ ἐμπορίου, διὸ καὶ αἱ δημόσιαι πρόσοδοι ἀρκετὰ πλούσιαι, ὥστε τῷ συνεχῶρου ἀφ' οὗ ἔδαπανα εἰς τὰ πολεμικὰ του ἔργα, ἐπερίσσειον νὰ χορηγῇ τόσον ἀδρῶς εἰς ἀνακαινίσεις καὶ ἀνεγέρσεις Ἐκκλησιῶν καὶ Μονῶν καὶ ἄλλων δημοσίων ἔργων· πρὸ πάντων δὲ ἰσχυροποίησαν αὐτὸν αἱ πρὸς τοὺς γείτονάς του ἡγεμόνας ἐπιγαμίαι, ἐπειδὴ ἡ Μαρία ἡ ἀδελφὴ του ἐνυμφεύθη τὸν Χοπτλουπέκην ἡγεμόνα τῶν Τουρκμάνων, ἡ δὲ Θεοδώρα

τὸν Ἐμίρην τῆς Χαλδίας Χατζιέμιρ, ἡ δὲ θυγάτηρ του Εὐδοκία πρῶτον συζευχθεῖσα τὸν Γαζετίν, εἶτα εἰς δεῦτερον γάμον ἐνυμφεύθη τὸν Ἰωάννην Ε΄. τῆς Κωνσταντινουπόλεως Αὐτοκράτορα, ἡ δὲ δευτερότοκος Ἄννα τὸν Παγκράτιον ς΄. βασιλέα τῆς Γεωργίας, ἡ δὲ τρίτη τὸν Ταχαρτίν ἐμίρην τῆς Ἀρσίγκης. Ἡ Ἄννα δὲ ἀναφέρεται ὅτι ἐνυμφεύθη ἰσως χήρα τὸν Πρωτοβεστιάριον Ἰωάννην Μουροῦζον.

Εἶχε δὲ ὁ Ἀλέξιος Γ΄. ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν Κομνηνῶν, μεγαλοπρεπές τὸ ἀνάστημα, ὄψιν εὐγενῆ καὶ κανονικῆν, ὀλίγον γρυπὸς τὴν ρίνα, ἐθειρεῖτο ὅμως βίαιος καὶ παθητικὸς καὶ ἐπιρρέπης εἰς ὀρέξεις ἀνοικείους· ἡ εἰκὼν δὲ αὐτοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας σώζεται ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοσκεπάστου πρὸς τὸν ἀριστερὸν χορὸν τῶν ψαλτῶν, ἀλλὰ δυσδιάκριτος, ὁμοίως δὲ καὶ ὀπισθεν τῆς Χρυσοκεφάλου ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ ἱεροῦ μὲ μωσαϊκὸν τρόπον· τὰ κατὰ τὸ σῶμα δὲ καὶ τὸ ἦθος τοῦ Ἀλεξίου περιγράφονται ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Ἰωσήφ ἐπισκόπου Τραπεζοῦντος οὕτω πως γράφοντος : α Ὁ ἐν βασιλευσι περιφανέστατός τε καὶ ἀξιάγαστος Ἀλέξιος ἐκεῖνος ὁ Μέγας Κομνηνὸς ὁ ὑπέρτατος καὶ ἐρρωμένεστος ἰσχυρῶν ἀνθρώπων πάλιν διαβεβοημένων, οὗς Ἕλληνες ἐτι διὰ φήμης ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ ὁ ποιητὴς ἐν ποιήσει γενναίους ὑπεκθειάζεται ὁ Ὅμηρος, ἦτε καθ' ἡμᾶς ἱστορία παραδηλοῖ τοῦτο Σαμφῶν φημι καὶ τοὺς παραπλησίους αὐτῷ τυγχάνοντας· μάρτυρες δὲ τούτου καὶ ἄλλοι μὲν πλεῖστοι ἔλεγε καὶ αὐτὸς τοῦ τρισαριστέως ἥρωος, ὡς χρῆ τ' ἀληθῆ λέγειν, ἐκείνου τε δούλος καὶ παιδεύμα, τίμιος οὐκ ἄτιμος εἰς μαρτυρίαν κατὰ γε τῶν νόμων τὴν εἰσηγήσιν, οὐδ' ἐνδεὴς καὶ ἐπίφογος, ὥσπερ οἱ ἀποτρόπαιοι· τὰ δὲ ἐκείνου οὐ πάντα διέξειμι· πολλοὶ γὰρ ἴσασιν· μάλα τὰ κατ' ἐκείνον τὸν ἥρωα καὶ λαμπρῶς ἐξεθειάζον οὐ τῶν ἐγγύς μόνον καὶ τῶν οἰκείων καὶ τῶν ὑποτελῶν, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τῶν πόρρω Πέρσαι καὶ Μῆδοι Αἰγύπτιοί τε καὶ Ἴταλοὶ καὶ Σκυθῶν γε Βαρβάρων σχεδὸν πᾶν γένος· οὗτοι πάντες φαιδρῶς ἀκούοντες ἐξεπλήττοντό τε καὶ δῶρα πόρρωθεν, οἷα δούλοι προσφέροντες τούτῳ. . . Ἀλλὰ πάντα τὰ ἐκείνου σαφῶς οὐ ῥάδιον καταλέγειν καὶ διδόναι γραφῇ, τὴν ὥραν ὄλου τοῦ σώματος, τὸ μέτωπον καὶ τὸ προμετωπίδιον,

καὶ τὰς ἐν αὐτῷ γραμμάς στολίδας τέ καὶ εὐμαριγὰς ὁμοίας ἀντικρυ μαρμάρῳ καὶ τὸ τῶν βλεφάρων ἐκτεταμένον δέρμα, ὄμματά τε τὰ ἐνόφθαλμα καὶ ὀξυδερκῆ καὶ ἔντονα, καὶ τῆς ῥίνος τὸ εὐθύγρυπον καὶ ὄντως βασιλικὸν κατὰ Πλάτωνα τό τε τῶν ὠτων ἐξάκουστον, καὶ παρειῶν κοκκοβαφές, καὶ οἶον λαμπιδόνας ἀποπεμπουσῶν καὶ τὸ τοῦ πώγωνος εὐγένειον λεῖόν τε καὶ χρυσοειδές, καὶ στόμα δὲ καὶ χεῖλη καὶ ὀδόντων ἔρκος, κάλλος αὐτῷ ταῦτα ἀμήχανον. Ποῦ δὲ θήσομαι αὐτῷ τὸ δημηγορεῖν ἢ εἰς ἄκρον εὐφωνον σάλπιγγι παραπλήσιον ἢ δύφωνον, καὶ τὸ ὑπερμένως ἔχειν γενναίως τὰς ὠμοπλάτας, τράχηλόν τε καὶ παρωτίδας μαρμαρώδεις, καὶ ἂ μετὰ φρένα αὐτοῦ ὡς χρυσίον· ἄλλος γὰρ αὐτὸς ἦν νέος Ἄδὰμ ἢ πάγκαλος Ἰωσήφ. Τέλος δὲ ἀφ' οὗ ἐξαίρει αὐτὸν ἐπὶ μεγαλειότητι ψυχῆς καὶ ὕφους καὶ τρόπῳ ἐλευθερίῳ καὶ παντοίαις εὐτυχίαις καὶ ἔχοντα δυνάμεις πεζικὰς καὶ ναυτικὰς καὶ λοιπὴν τοῦ πολέμου παρασκευὴν ἐπιφέρει... καὶ στρατάρχας ἐπιλέκτους ἠτοίμασε ῥήτοράς τε καὶ φιλοσόφους, ἀκέστορας ἅμα καὶ ἀστρονόμους λογάδας ἐπιλεξάμενος προσεκτῆσατο, πλούτου δὲ καὶ τιμῆς ὑπερεμπλήσας αὐτούς· δεινὸς δὲ πρὸς τοὺς ἀτάκτους, πρὸς τοὺς εὐτάκτους πραῦς ἠδύς καὶ μελιχίος». πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐγκώμια ἐπισωρεύων ὁ Τραπεζοῦντος Ἰωσήφ διηγεῖται ἐφεξῆς τὸν κατὰ δράκοντος φοβερὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου καταστροφὴν αὐτοῦ, οὗ τὸ δέρμα ἔλαβεν ὁ Ἀλέξιος καὶ διετηρεῖτο ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ ὁ ὀπισθεν τῆς Χρυσοκεφάλου κρουνὸς κεφαλῇ χαλκῇ οὖσα ὄφεις καὶ μέχρι σήμερον σωζομένη ἐπὶ τὴν βρῦσιν εἶναι τὸ ὁμοίότυπον ἐκείνου τοῦ δράκοντος· καὶ τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀλέξιος Γ'. ὅστις καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ ἐν χρυσοβούλοις καὶ ἀλλάχου τιτλοφορεῖται Ἀλέξιος Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος, Ἰθρηρίας καὶ Περαιτίας καὶ πάσης Ἀνατολῆς ὁ Μέγας Κομνηνός· ἀπέθανε δὲ τῷ 1390 βασιλεύσας τὰ πάντα 40 ἔτη καὶ καταλιπὼν διάδοχον τὸν Μανουὴλ Γ'. τὸν μέγαν Κομνηνόν.

Μανουήλ ὁ Γ'.

Ὁ δὲ Μανουήλ Γ'. ἐκ μικρᾶς τοῦ ἡλικίας συμπαραληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ βοηθὸς εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἐκκληρονόμησε τὴν περὶ τὴν διπλωματίαν ἱκανότητα τοῦ Ἀλεξίου, ἣν καὶ συνώδευε μὲ ἱκανὴν φρόνησιν, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἀπαντήσῃ τὴν πρόωρον διάλυσιν τοῦ Τραπεζουντίου κράτους ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τοῦ Τιμουρχάν, καθ' ἣν πολλὰ ἰσχυρότερα αὐτοῦ κράτη διελύθησαν ὑπὸ τοῦ τρομερωτάτου τῶν κατακτητῶν αὐτοῦ τοῦ Τιμουρχάν ἢ Ταμερλάν.

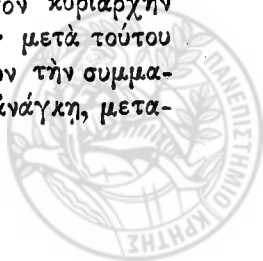
Καὶ τὸ κράτος μὲν τοῦ Μανουήλ ἦν οἶον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου, καὶ ἱκανῶς εὐρύχωρον, ἀλλ' ἦσαν τὰ ἀπόκεντρα μέρη αὐτοῦ οἰονεὶ ἡμιανεξάρτητα ἀπ' αὐτοῦ. καὶ πρῶτον τοιοῦτος φόρου μὲν ὑποτέλης εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Τραπεζουντος, ἀλλ' αὐτόνομος ἦν ὁ Ἀρμαδοῦρ ὁ τῆς Εὐδοξίας υἱὸς καὶ ἡγεμῶν τῶν Λιμνίων· ἄλλος δὲ τοιοῦτος ἐν Οἰνή ὁ Μελισσηνός· ὁ δὲ Λέων ὁ Καβασίτης ἀρχηγὸς ἰσχυρᾶς οἰκογενείας καὶ δουξ τῆς Χαλδίας ἐκράτει τῶν πρὸς τὴν Μεσημβρίαν χωρῶν· οὗτοι δὲ ἅπαντες ἦρχον ἐν ὀνόματι τοῦ Μανουήλ, καὶ εἶχον θέσιν ὑποτελῆ αὐτῷ ἡγεμόνων. Ἐν τούτῳ λοιπὸν καὶ ὁ Ταμερλάνος ὡς ἀστραπῆ διερχόμενος κατέκτα τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ διάφορα κράτη ἐμπνέων καὶ μακρόθεν τὸν τρόπον εἰς πάντας. Μεταξὺ δὲ τῶν ἡγεμόνων ὁ μεγίστην χαίρων εὐνοίαν παρὰ τῷ Ταμερλάνῳ ἦτον ὁ Ταχαρτίνος ὁ γαμβρὸς καὶ στενὸς σύμμαχος τοῦ Μανουήλ· μετ' αὐτοῦ λοιπὸν κατέφερον, ὥστε νὰ κολακεύσῃ τὸν πανουργὸν καὶ ἀδυσώπητον Ταμερλάνον καὶ νὰ τοὺς προσλάβῃ συμμαχοῦς του κατὰ τῶν ἄλλων, καὶ ἰδίως τοῦ Βαγιαζίτ τοῦ Κερανοῦ Σουλτάνου τῆς Προύσης καὶ ἰσχυροτάτου τότε Πατισᾶχ τῶν Ὀσμανῶν.

Ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ ὁ Μανουήλ Γ' συνέδεε τὰς πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς τοῦ ἐργασίας μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ταμερλάνου, ἐπειδὴ πάντων τῶν ἄλλων ἐκλείψαντων ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, μόνος ὑπῆρχεν ὁ Ταμερλάνος, καὶ οὗτος διακείμενος εὐνοικῶς τῷ Μανουήλ.

Πρὸ πάντων δὲ οὗτος ἐπροτίμησε τὴν συμμαχίαν τοῦ Μανουήλως καὶ τοῦ ἐν Βυζαντίῳ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου, διὰ τὴν χρησιμεύσασιν διὰ θαλάσσης κατὰ τοῦ Βαγιαζίτ μὲ ναυτικόν, οὗτινος προέβλεπε τὴν ἀνάγκην· διότι ἐφοβεῖτο μήπως ὁ Βαγιαζίτ λαμβάνων ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Τούρκων βοθηίας, ἢ καὶ εὐκολυνόμενος κατὰ θάλασσαν φέροι τὸν πόλεμον ὅπου καὶ ὅπως θέλει· διὸ καὶ ἐπιστολὴ γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου δύο μῆνας πρὸ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ μάχης πρὸς Ἰωάννην τὸν Αὐτοκράτορα διατάττει αὐτὸν νὰ ἐτοιμάσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἴκοσι γαλέρας καὶ νὰ τὰς συνενώσῃ μετὰ ἄλλων εἴκοσι τοῦ Τραπεζοῦντος Μανουήλ. Τούτων δὲ τῶν πλοίων βέβαια δὲν ἔγεινε χρῆσις, ἐπειδὴ μετὰ δύο μῆνας γενομένης τῆς φονικωτάτης ἐν Ἀγκύρᾳ πρὸς τὸν Βαγιαζίτ μάχης, οἱ στρατοὶ τοῦ Βαγιαζίτ κατεκόπησαν, καὶ διεσκορπίσθησαν, ὅτε καὶ αὐτὸς αἰχμαλωτισθεὶς ἐκλείσθη ἐν κλουβίῳ σιδηρῷ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν· εἰς ταύτην δὲ τὴν μάχην καίτοι παρευρέθη καὶ ὁ στρατὸς τῶν Τραπεζουντίων ὁ Μανουήλ ὅμως δὲν ἦτον ἐκεῖ. Ἐπειδὴ προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου ὅπως καὶ αὐτὸς παρασταθῇ καὶ διευθύνῃ τοὺς ἰδικούς του αὐτοπροσώπως, ὅμως ἐξεῦρε πρόφασιν καὶ εὐσχήμως διέφυγε ταύτην τὴν πρόσκλησιν.

Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ μάχην γενομένην τῇ 15 Μαΐου τοῦ 1402 ἡ δύναμις τοῦ Βαγιαζίτ διελύθη καὶ τὸ κράτος του τὸ ἐν Ἀσίᾳ ὑπέκυψεν εἰς τὸν Ταμερλάνον καὶ πολλαὶ χῶραι ἐπλημμύρησαν ἀπὸ αἵμα ἀπανθρώπως, τότε μὴ ἔχων ἄλλο τι ὁ Ταμερλάνος διανοεῖτο νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τοὺς δύο φίλους του Τεχερτίνον, καὶ τὸν Μανουήλ· καὶ ἴσως κακῆ μοῖρα ἐπέκειτο εἰς αὐτούς· ἀλλὰ σπουδαιότεραι ἀνάγκαι προσήλωσαν τὸν Ταμερλάνον εἰς τὸ κέντρον τοῦ εὐρυτάτου κράτους του, καὶ οὕτως ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοσοῦτου τρομεροῦ φίλου, ὅστις ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ δεινότερος αὐτῶν ἐχθρὸς πάντων τῶν μέχρι τοῦ νῦν.

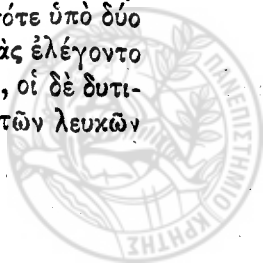
Φεύγων ὅμως ἐντεῦθεν ὁ Ταμερλάνος ἀφήκεν ἐπίτροπόν του τὸν ἀνεψιόν του Μιρζά Χαλίλ, καὶ ἄμεσον κυριάρχην τῶν ὑποταχθεισῶν χωρῶν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ· μετὰ τοῦτου δὲ καὶ οἱ πρὶν σύμμαχοι τοῦ Τιμούρ διετήρουν τὴν συμμαχίαν τελοῦντες χρήματα καὶ στρατιώτας ἐν ἀνάγκῃ, μετα-

ξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Μανουήλ. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἀποθανόντος τοῦ Ταμερλάνου ὁ Μισρά Χαλήλ θέλων νὰ προφθάσῃ μεταξύ τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ταμερλάνου γενομένων ταραχῶν, διὰ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Σαμανκάσης, ἀφῆκε τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ οὕτως ὁ Μανουήλ ἀπελύθη τῆς τοιαύτης ἀπεχθοῦς συμμαχίας ἀπαλλαγθεὶς καὶ τῆς χρηματικῆς καὶ στρατιωτικῆς χορηγίας· ἡσύχως δὲ καὶ εὐτυχῶς ἄρξας ἀπέθανε τῷ 1417 μετὰ βασιλείαν 27 ἐτῶν ἀφείς διάδοχον τὸν Ἀλέξιον Δ'. τὸν ἐκ τῆς Εὐδοξίας τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας· διότι ἀποθανούσης ταύτης ἐνούμφεύθη Ἄνναν τὴν Φιλανθρωπικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἡ δὲ θυγάτηρ τοῦ Μανουήλ Εὐδοκία ἐνούμφεύθη τὸν πρῶτον Δομέστιχόν Κωνσταντῖνον Ξιφιλῖνον ἢ Ὑψηλάντην. Κατὰ τινὰς δὲ ἐθεωρήθη ὑποπτος ὁ Ἀλέξιος ὅτι ἐπετάχυνε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν· ὁ Μανουήλ εἶχεν εὐνοούμενόν τινα ὠραῖον, ἀλλὰ ἀγενῆ, ὅστις ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Μανουήλ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη ἐξήσκει μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν πολιτείαν· τοῦτο λοιπὸν ἐπέφερε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν εὐγενῶν, καὶ ἐπὶ τούτων στηριζόμενος ὁ Ἀλέξιος διωργάνισεν ἀνταρσίαν, καὶ πολιορκήσας τὸν πατέρα του ἠνάγκασε νὰ ἀποδιώξῃ τὸν εὐνοούμενόν του τοξοφόρον, καὶ μετὰ τοῦτο ὁ λαὸς παρητήθη τῆς κατὰ τοῦ Μανουήλ καταφορᾶς, ἀφείς μέχρις ἐδῶ τὸν Ἀλέξιον, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν πατέρα του· καὶ διὰ τοῦτο τινὲς τῷ προσῆψαν τὴν ὑποψίαν τοῦ ὅτι ἐπετάχυνε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του.

Ἀλέξιος Δ'.

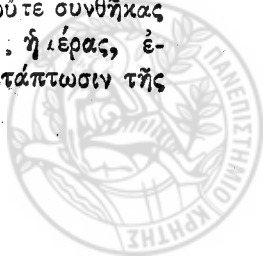
Ὁ δὲ Ἀλέξιος Δ'. ὁ Μέγας Κομνηνὸς ἀναβὰς εἰς τὸν πατρικὸν τοῦ θρόνον εὗρεν αὐτὸν περιεστοιχισμένον ὑπὸ ἄλλων ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ ἀφ' οὗ οἱ περὶ τῶν Ταμερλάνου ἀφῆκαν τὰς χώρας τῆς μικρᾶς Ἀσίας, οἱ Τουρκομάνοι πάλιν ἀνεφάνησεν καὶ μάλιστα ἔτι ἀπειλιτικώτεροι. Οὗτοι δὲ τότε ὑπὸ δύο ὀνόματα ἀναφέρονται, καὶ οἱ μὲν πρὸς Ἀνατολὰς ἐλέγοντο τῆς ὀρδῆς τῶν μαύρων προδάτων (Καραχογιούν), οἱ δὲ δυτικώτεροι καὶ περὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν τῆς ὀρδῆς τῶν λευκῶν

προβάτων (Ἀκ-κογιούν.) Τούτων δὲ οἱ μὲν τῆς λευκῆς ὀρδῆς ἦσαν ἤδη δι' ἐπιγαμιῶν καὶ συμμαχιῶν φίλοι τῶν ἐν Τραπεζοῦντι, οἱ δὲ τῆς μαύρης ὀρδῆς ἐχθροὶ ἀμφοτέρων.

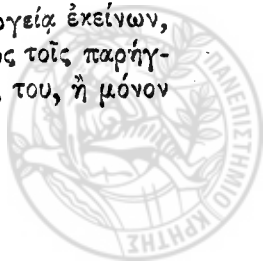
Κατὰ δὲ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀλεξίου Δ'. ὁ Καρα-Γιουσούφ χάνης τῆς ὀρδῆς τῶν μαύρων προβάτων, ἔθηκε τὸν θρόνον του ἐν Ταυρίδι, ἐκυρίευσεν δὲ τὴν Ἀρσίγγην, καὶ ἐξεδίωξε τὸν Ταχαρδῖνον τὸν ἐξάδελφον τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἀρχηγὸν τῆς ὀρδῆς τῶν λευκῶν προβάτων, ὥστε ὁ Ἀλέξιος εὐρέθη ἀμέσως γείτων τοῦ Καρα-Γιουσούφ, καὶ ἠναγκάσθη νὰ προσπέσῃ εἰς τὸν νέον ἰσχυρὸν Χάνην ὑποβληθεὶς εἰς ὄρους συμμαχίας, εἰς οἴους ποτὲ ὁ πατήρ του Μανουὴλ πρὸς Ταμερλάνον ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του Αἰκατερίναν διὰ τὸν υἱὸν του Καρα-Γιουσούφ τὸν Τζεχάν Σάχην, ὀνομασθῆν γενομένην καθ' ὅλην τὴν Ἀσίαν διὰ τὰ ἀμίμητά της κάλλη.

Ἄφ' οὗ δὲ ὁ Καρα-Γιουσούφ ἀπέθανεν ὑπὸ ἀποπληξίας, καθ' ὃν καιρὸν ἠτοιμάζετο νὰ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Σαχ Ῥοκχοῦ υἱοῦ Ταμερλάνου, ἕκαστος τῶν στρατηγῶν του ἔλαβεν ἰδίαν διεύθυνσιν, καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ Γιουσούφ, ἐγκαταλειφθεὶς ἔμεινεν ἄταφος περιυβρισθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων, ἔτυχε δὲ ταφῆς ὑπὸ τοῦ Σαχ Ῥοκχοῦ γενομένου κυρίου πάντων. Ὁ θάνατος δὲ τοῦ Καρα-Γιουσούφ ἔφερε καὶ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους του, καὶ ἐπομένως ἔλαβον τὴν παλαιάν ἐλευθερίαν οἱ τῆς λευκῆς ὀρδῆς, καὶ ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος τὴν ἑαυτῆς ἀνεξαρτησίαν. Καί τοι ὅμως αὕτη ἀπελλάγη τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως, δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ ἀναλάβῃ τὴν παλαιάν της θέσιν, ἐπειδὴ ἐσωτερικαὶ αἰτίαι διαθροῦσας καὶ ἀδρανείας κατεκυρίευσιν τὸν Ἀλέξιο Δ'. ὄντα ἐκδοτὸν ἀθεμίτων παθῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν λαὸν ἐπιθυμοῦντα ἀνέτως νὰ ποιῆται χρῆσιν τὸν ἐξ ἐμπορίου μέγαν πλοῦτον εἰς θεμίτα καὶ ἀθέμιτα· οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἢ διαφθορὰ ἐπέξετείνετο εἰς πάσας τὰς τάξεις ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων· ταῦτα λοιπὸν προσθετόμενα καὶ εἰς τὰ ἐξωτερικὰ αἰτία τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ' οὓς οὔτε ὄρκος οὔτε συνθήκας οὔτε διεθνὲς δίκαιον ἐμπόδιζον τὸν ἰσχυρὸν τῆς ἡμέρας, ἐπέφερον τὴν κατὰ μικρὸν ἐξασθένησιν καὶ κατάπτωσιν τῆς Αὐτοκρατορίας ταύτης.

Ὁ Ἀλέξιος Δ΄. ὡς Αὐτοκράτωρ ἦτον ἀσθενέστερος τοῦ Μανουήλ, καὶ ὑπὸ ἰδιωτικὴν ἔποψιν χειρότερος· οὗτος ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του μετεπέμψατο τὸν υἱὸν του Ἰωάννην τὸν καὶ Καλογιάννην ἐπονομαζόμενον διὰ τὴν καλλονὴν τοῦ σώματος μᾶλλον, καὶ τὸν ἀνέδειξεν ἐπίδοξον διάδοχον συμμετέχοντα καὶ τῶν Αὐτοκρατορικῶν τιμῶν· ἐπειδὴ δὲ ἡ Θεοδώρα Κατακουζηνὴ ἢ γυνὴ τοῦ Ἀλεξίου παραμελοῦντος αὐτὴν ἔνεκεν τῶν ἀκολούθων του, εὔρισκε παρηγορίαν εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Πρωτοβεστιάριου, ὁ Ἰωάννης μὴ ὑποφείρων τὴν ὕβριν ταύτην φονεῖει τὸν ἑραστὴν τῆς μητρὸς του· ἐκτὸς δὲ τούτου ἐμελέτησε νὰ λάβῃ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ἐκθρονίζων τὸν πατέρα του κυριεύσας λοιπὸν τὴν ἀκρόπολιν κατακλείει τὸν τε πατέρα καὶ τὴν μητέρα του ἐντὸς τῶν δωματίων των· ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ λαὸς ὑποπτευθέντες μὴ φονεῦσά αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης καὶ αὐτὸς καταστῆ τύραννος ἐπ' αὐτῶν, ἠλευθέρωσαν τὸν Ἀλέξιον ἀπὸ τῶν χειρῶν του· ὁ δὲ Ἰωάννης δραπετεύσας κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἰβήρων, οὗ καὶ ἐγένετο γαμβρός· ὁ δ' Ἀλέξιος ἀνέδειξε τὸν δευτερότοκόν του υἱὸν ἐπίδοξον διάδοχον, ἀποθανόντα ὁμῶς μετ' ὀλίγον.

Ἐν τούτοις ὁμῶς ὁ Καλογιάννης θέλων νὰ προφθάσῃ τὸν πατέρα του πρὶν νὰ ἀναδείξῃ ἄλλον διάδοχον, ἀποφασίζει καὶ ἀφίνει τὴν Γεωργίαν, καὶ ὑποβοηθούμενος παντοειδῶς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του ἦλθεν εἰς Θεοδοσίαν, καὶ ἐκεῖ λαβὼν γαλέραν καὶ ἐξοπλίσας πολλοὺς τυχοδιώκτας, ἔρχεται κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος· ὑποστηριζόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν Καβασιτῶν, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Κορδύλην ὀχυροῦται ἐκεῖ περιμένων στάσιν ἀπὸ μέρους τῶν Καβασιτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀντιπολιτευομένων τοῦ Ἀλεξίου· ὁ δὲ βέβαιος περὶ τῆς ἡσυχίας τῆς πόλεως, ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ υἱοῦ του στρατοπεδεύσας εἰς χωρίον Ἀκανθῶν (Ἀχάντ)· τινὲς δὲ τῶν περὶ τὸν Ἀλέξιον φρονοῦντες τὰ τοῦ Ἰωάννου περιέμενον καιρὸν ὅπως παραδώσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ δύο τῶν ἀποσταλέντων νυκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν σκηνὴν, διὰ νὰ συλλάβωσι τὸν Ἀλέξιον συνεργεῖα ἐκείνων, τὸν ἐφόνευσαν ἐν αὐτῇ, ἐν ᾧ ὁ Ἰωάννης ῥητῶς τοῖς παρήγγειλε νὰ μὴ πράξωσι κακὸν κατὰ τοῦ πατρὸς του, ἢ μόνον νὰ τὸν συλλάβωσι.

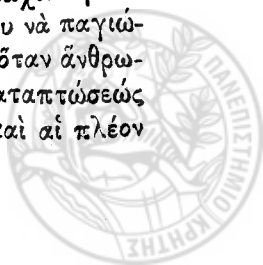
Τὴν ἐπαύριον δὲ εὐρεθέντος νεκροῦ τοῦ Ἀλεξίου ἐπὶ τῆς κλίνης του, εἰσέρχεται ὁ Ἰωάννης εἰς Τραπεζοῦντα ἀνεμποδίστως, ὅπου ἀνηγορεύθη Αὐτοκράτωρ εὐφημούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ· ἐλυπίθη ὅμως διὰ τὸν τοιοῦτον θάνατον τοῦ πατρὸς του, καὶ ἔθαψεν αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαινισθεῖσαν Μονὴν τῆς Θεοσκεπάζου· κατόπιν δὲ ἔφερε τὰ λείψανά του ἐν τῇ Χρυσοκεφάλῳ· οἱ δολοφύνοι ὅμως τοῦ Ἀλεξίου ἐτιμωρήθησαν ὁ μὲν εἰς κοπεῖς τὰς χεῖρας, ὁ δὲ ἐξορυχθεὶς τοὺς ὀφθαλμούς.

Οὕτω λοιπὸν ἀπέθανεν ὁ Ἀλέξιος Δ'. βασιλεύσας ἔτη 29· εἰς τὸ εἰκοστὸν δὲ ἔτος τῆς βασιλείας του ἐγένετο καὶ ἡ συγκάλεισις τῆς 8ης Οἰκουμενικῆς ψευδοσυνόδου κληθείσης· ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα του Μαρίαν σύζυγον Ἰωάννη τῷ Παλαιολόγῳ, ἀποστείλας αὐτὴν εἰς Βυζάντιον πολυτελέστατα καὶ συνοδευομένην ὑπὸ τοῦ Δωροθέου Τραπεζοῦντος, τοῦ φιλοσόφου Ἀμιρούτζου καὶ ἄλλων ἀρχόντων τῆς Τραπεζοῦντος, οἵτινες ἅπαντες καὶ 300 ἄλλοι Ἀρχιερεῖς ἐτέλεσαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τοὺς γάμους των. τότε δὲ συνελθόντες καὶ εἰς σύνοδον ἐξελέξαντο ἔξαρχον τῆς μελλούσης Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸν Ἐφέσου Μάρκον καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἅπαντες καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἤλθον εἰς Εὐρώπην δι' αὐτὴν τὴν Σύνοδον, ἥτις πολλὰς πόλεις ἀλλάξασα καὶ πολλὰς τύχας ὑποστᾶσα μετὰ πολὺν χρόνον διελύθη, ἀφ' οὗ ὄχι μόνον δὲν ἐπέφερε τὸ ποθούμενον τῆς συμβάσεώς των δύο Ἐκκλησιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, ἀλλὰ καὶ διάστασιν περισσοτέραν, ἥτις ἐπιμηκύνεται μέχρις ἡμῶν.

Ἰωάννης Γ'. ἡ Καλογιάννης.

Ἀποθανόντα οὕτω δὲ τὸν Ἀλέξιον τῷ 1446 μετὰ 29 ἐτῶν βασιλείαν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἰωάννης Γ'. οὗτος παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, καθ' ὃν καιρὸν τὸ ἰσχυρὸν ἔθνος τῶν Ὀσμάνων Τούρκων κατάρθωσε νὰ περιλάβῃ περὶ αὐτὸ καὶ ὑπ' αὐτὸ πολλὰ ἐν Ἀσίᾳ καὶ τῇ Εὐρώπῃ ἔθνη, καὶ συνεκέντρωσε δυναμὶν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὑπὲρ πᾶν ἔθνος ἐν αὐτῇ τῇ ἐποχῇ· ἔχω δὲ σύμμαχον καὶ τὴν δυσμένειαν καὶ τὸ

ἀδικον μῖσος τῶν Δυτικῶν κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Χριστιανωσῆνης, ἐγένετο ὁ Ὄσμανισμὸς ἔτι φοβερώτερος κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐνταῦθα κρατῶν· ἐν τοιαύταις δὲ δειναῖς περιστάσεσι καὶ φοβεροῖς κινδύνοις καὶ προφανέσι λαμβάνει ὁ Ἰωάννης τὴν Αὐτοκρατορίαν· οἱ δὲ ἀποτελοῦντες αὐτὴν λαοὶ ταῦτα πάντα ἐννοοῦντες κατελαμβάνοντο ὑπὸ δυσπιστίας πρὸς τὴν περαιτέρω ὑπαρξίν αὐτῶν· αὕτη δὲ παρήγαγε τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ τὴν δειλίαν, ὥστε καὶ οἱ πλέον ἄνδρεῖοι καὶ φιλοπάτριδες μὲ θλίψιν τῶν ἔβλεπον τὰ εὐγενῆ αὐτῶν αἰσθήματα μαραινόμενα· καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἐν τοιαύταις περιστάσεσι συμβαίνει, παρεῖσδυσαν ἐμφύλιοι ἔριδες καὶ αἱ κακαὶ συνέπειαι αὐτῶν ἦσαν ἀναπόφευκτοι· κακὸν τῷ ὄντι ἡ ἀπελπισία παράγουσα τὴν ἀδιαφορίαν δηλητηριάζουσα τὰ νεῦρα παντὸς ἔθνους καὶ πάσης κοινωνίας· περιστοιχισμένοι δὲ ὑπὸ τοιούτων δεινῶν οὐδεμίαν ἔβλεπον καταφυγὴν, οὔτε σύμμαχον οὔτε φίλον βλέποντες περὶ αὐτούς· καὶ οἱ ἐν τέλει μὲν ὄντες παύουσι ζητοῦντες τὸ γενικὸν συμφέρον, καὶ περιπίπτουσιν εἰς τὴν ἰδιοτέλειαν· ὁ δὲ λαὸς ὁ τέως ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς πολιτείας καρτερικῶς, βεβαρυμένος ἐκ τῶν πολλῶν πολέμων, καὶ πιστεύων ἀναπόφευκτον τὴν καταστροφὴν ἀποναρκοῦται καὶ οὕτως ἡ γενικὴ κατὰπτωσις ἐπέρχεται καὶ ἡ ἔθνητικὴ ταπεινώσις. Καὶ οἱ μὲν πρὸς Ἀνατολὰς λαοὶ οἱ Λαζοὶ ἤδη ἐθεώρουν τοὺς ἐπιλοίπους ὡς ξένους καὶ τυράννους τῶν καὶ βαθέα ἐπὶ τοῦτο παράπονα αὐτῶν ἐγένοντο. Ὁ δὲ κληρὸς βλέπων μὲ δυσμένειαν τὴν διπλωτικῶν τῶν Αὐτοκρατόρων δι' ἀθεμίτων γιγνομένην ἐπιγαμιῶν ἠθύμει καὶ κακὰ προοιωνίζετο· ἔνεκα δὲ τῶν συχνῶν καὶ καταστρεπτικῶν καταδρομῶν τῶν Τουρκομάνων ἐνεποιεῖτο ἡ ἰδέα τῶν λαῶν νὰ κυβερνῶνται μᾶλλον ὑπ' αὐτῶν ἢ ὑπὸ τῶν ἰδίων Αὐτοκρατόρων. Ἐν μέσῳ ὁμως τῶν ὁσημέραι ἀναπτυσσομένων ἐσωτερικῶν ἐξωτερικῶν ἀντιδράσεων ὁ Καλογιάννης δὲν ἀπήλπικε τὴν σωτηρίαν τῆς Αὐτοκρατορίας οὐδὲ κατελαμβάνετο ὑπὸ τῆς ἀπογνώσεως. Διὸ καὶ διὰ πολλῶν συμμαχιῶν μετὰ τῶν γειτόνων του προσεπάθει καὶ τὸ κράτος του νὰ παγιώσῃ, καὶ τοὺς ἐχθροὺς του νὰ ταπεινώσῃ. Ἄλλ' ὅταν ἄνθρωπος ἢ καὶ ἔθνος ἦναι εἰς τὰς παραμονὰς τῆς καταπτώσεώς του, τότε καὶ τὰ πλέον πεφωτισμένα σχέδια καὶ αἱ πλέον

ἐπικερδεῖς φαινόμεναι πράξεις ἐπαμείβονται μὲ τὴν ἀποτυχίαν, καὶ τελευτῶσιν εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ τὴν οἰκτρὰν καταστροφὴν· πλήρης δὲ τῶν φαινομένων τούτων εἶναι καὶ ὁ κοινωτικὸς ἡμῶν βίος ὡς πρὸς τὰ ἄτομα καὶ ἡ καθόλου ἱστορία ὡς πρὸς τὰ ἔθνη.

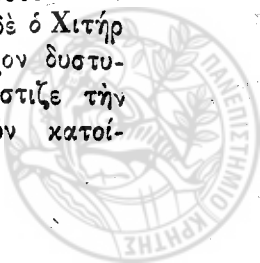
Καὶ πρῶτον ἀνέλπιστός τις ἐχθρὸς ἐκ τῆς Ἀρμενίας ὀρμώμενος ὁ Σέχης Ἔρτεβιλ ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ ἐπιπίπτει αἰφνηδῶς κατὰ τῶν Μελιαρῶν γενόμενος κύριος τοῦ Καπανίου καὶ τῶν ἀτραπῶν αὐτοῦ μέχρι Τριπόλεως. Τότε ὁ Ἰωάννης πρὸς ἐντελῆ αὐτοῦ καταστροφὴν τοῦ ἐπερχομένου ἐχθροῦ διαιρεῖ τὰς δυνάμεις του· καὶ τὰς μὲν ἐμπιστεύεται εἰς τὸν Πανσέβαστον Δοῦκα τοῦ Μεσογαλδίου Καβασίτην διὰ νὰ προσβάλη τὸ Καπάνιον, τὰς δὲ ἤθελε νὰ διαβιβάσῃ ἐκ τῆς Κορδύλης, καὶ ταυτοχρόνως προσβάλλῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν νώτων· ἀλλ' ἐναντίοι καὶ σφοδροὶ ἄνεμοι οὐ μόνον τὸ σχέδιον ἐματαίωσαν, ἀλλὰ καὶ ὁ διὰ ξηρᾶς στρατὸς ἀνεπαρκῆς ὢν ἠττήθη ὀλοσχερῶς, ἀφ' οὗ ἔπεσε καὶ ὁ Δοῦξ Καβασίτης μετὰ τοῦ υἱοῦ του νεκρὸς καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοί· ἡ δὲ τροπὴ αὕτη γενομένη ὅπου ἐδολοφονήθη ὁ Ἀλέξιος Δ'. ἐθεωρήθη δικαία ἐκδίκησις κατὰ τοῦ Καλογιάννη, τοῦ καὶ πρῶτον φυγόντος εἰς τὴν Τραπεζοῦντα.

Ὁ δὲ Σέχης Ἔρτεβιλ ἠδύνατο τότε πιθανῶς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Τραπεζοῦντα νὰ εἰσελάσῃ, ἂν δὲν ἐπασχολεῖτο εἰς τὴν συλλογὴν αἰχμαλώτων καὶ λαφύρων· ὥστε πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει ὑπελάμβανον τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν προαστείων εἰσεκομίζοντο ἐντὸς τῶν τειχῶν· τότε δὲ γυνή τις Ἀρμενία κατοικοῦσα πλησίον τῶν ἔξω τειχῶν πυρπολήσασα, ἀδηλόν πως, τὴν οἰκίαν της, ἐγένετο αἰτία μεγάλου καὶ πανικοῦ τρόμου· διότι τὸ πῦρ διαδοθὲν εἰς τὰς πλησίον οἰκίας ἐνομίσθη ὅτι ἦτο τῶν ἤδη περιμενομένων ἐχθρῶν· ὁ δὲ τρόμος ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος, τῶν μὲν νομιζόντων ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸ τεῖχος, τῶν δὲ ὅτι συνωμοσία καὶ προδοσία ἐματαίωνε πᾶσαν προσπάθειαν καὶ περαιτέρω ἄμυναν.

Ὁ Καλογιάννης θεωρῶν καὶ ἑαυτὸν κινδυνεύοντα καὶ τὸ κράτος του ἔλαβε πάντα τὰ μέσα τῆς ἀμύνης, ἔκλεισε δὲ τὰς διαφόρους ὁδοὺς καὶ πύλας, ἐμπόδισε τὴν κυκλοφορίαν ἐν

γένει τῶν κατοίκων ἐκτὸς τῶν στρατιωτῶν, ἐτοποθέτησε πανταχοῦ τὰς καταλλήλους φρουρὰς καὶ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Εὐγενίου, καὶ οὕτω μετέβη εἰς τὸν τόπον τῆς πυρκαϊᾶς· τέλος πάντων πεισθέντες οἱ κάτοικοι ὅτι ἡ πυρκαϊὰ ἦν τυχαία, καὶ ὅτι ἡ πόλις δὲν διέτρεχε κίνδυνον καθυσχάσαν. Ἀλλ' οἱ ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἰπποδρομίου (Κιαβουρ-μειδάν) οἱ ὄντες εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν, οἱ μὲν κατέφυγον ἐντὸς τῶν τειχῶν, οἱ δὲ ἐντὸς τῶν πλοίων μεθ' ὄλων τῶν κινητῶν πραγμάτων διὰ νὰ φύγωσιν ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν Ἰβηρίαν.

Τὴν ἐπαύριον δὲ ἐλθὼν ὁ Σέχης ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν κοιλάδα, ὅπου σήμερον τὸ Ἰμαρέτ καὶ ὁ τάφος τῆς Γκιλπαχάρ· καίτοι δὲ ὁ στρατός του δὲν ἦτο πολυπληθὴς διὰ νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν πόλιν, οἷα ἦτο ἡ Τραπεζοῦς, ἤλπιζεν ὁμῶς ὅτι μόνον ὁ τρόμος θὰ βιάσῃ τοὺς Ἑλληνας νὰ παραδοθῶσιν· ὅθεν ἐπὶ καταφανοῦς ἀπὸ τῶν πύργων μέρους ἀπεκεφάλισε τὸν ἀρχιπποκόμον τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ διευθυντὴν τῶν ταχυδρομείων ὀνόματι Μαυροκώσταν· ἀλλ' οἱ φρουροὶ μᾶλλον ἐρεθιζόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀντεκδικήσεως ἐνεποίουν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας καταστρεπτικὰς ἐξόδους, ἀπελπισθεῖς δὲ τέλος ὁ Σέχης ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν χώραν τῆς Τραπεζοῦντος ἀρκεσθεῖς εἰς τὴν ἀπαγωγὴν τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων. Ὡς δὲ ὁ τελευταῖος τῶν Παλαιολόγων Κωνσταντῖνος πρό τινων ἐτῶν κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, οὕτω καὶ ὁ Καλογιάννης ἐνταῦθα ἐτέκταινε συνδυασμοὺς μεταξύ πολλῶν γειτόνων του ἡγεμόνων τέως ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν, ὅπως ἐξώσῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας· κατὰ πόσον ὁμῶς ἐπέτυχε θὰ τὸ εἰδῶμεν κατόπιν, τὸ ἀποτέλεσμα ὁμῶς ὑπῆρξε τὸ ὅτι παρώξυνε τὸν Μωάμεθ Β'. ἤδη κατακτήσαντα τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔπεμψε κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος τὸν διοικητὴν τῆς Ἀμασείας τὸν Χιτήρ πεην, διατάξας αὐτὸν νὰ καταβάλλῃ τὴν Αὐτοκρατορίαν ὀριστικῶς προσβάλλων αὐτὴν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· οὕτω δὲ ὁ Χιτήρ πέης πολιορκήσας τὴν πόλιν ἔσχε καὶ σύμμαχον δυστυχῶς καὶ τὴν πανώλην, ἣτις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐμάστιζε τὴν πόλιν ταύτην· πρραλύουσα τὰς δυνάμεις τῶν κατοί-

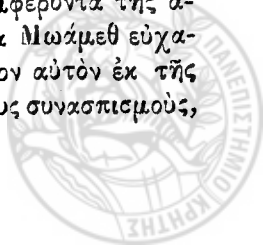

κων ὥστε ἀκώλύτως κατῆλθε μέχρι τοῦ Μιθρείου καὶ τοῦ Ἴπποδρομίου, τοῦ ὁποίου ἐλεηλάτησε πάσας τὰς συνοικίας ὡς καὶ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου καὶ τὰς τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ πιεζόμενος ἐκ τῆς πανώλης καὶ τοῦ ἐξωθεν ἐχθροῦ ἤλθεν εἰς συνθήκας μετὰ τοῦ Χιτήρ πέη, ὅπως οὗτος μὲν ἀφήσῃ τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὰ λαφυραγωγηθέντα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ὄντας ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους, αὐτὸς δὲ νὰ τελῆ κατ' ἔτος δισχιλίων χρυσῶν φόρον.

Ὁ δὲ Χιτήρ περὶ δεχθεὶς ταύτην τὴν συνθήκην, ἀπεκομίσθη εἰς Ἀμάσειαν, ἀπελπισθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Ὁ δὲ Καλογιάννης ἐπεμψε τὸν ἰδιὸν του ἀδελφὸν Δαβὶδ εἰς τὸν Μωάμεθ, διὰ νὰ συνάψῃ τὴν ὑποτελῆ ταύτην συνθήκην, ὃν εὐμενῶς ὑπεδέχθη ὁ Μωάμεθ ὡς καὶ τὴν συνθήκην, ἠῤῥξῆσεν ὅμως ἀπὸ δύο εἰς τρεῖς χιλιάδας χρυσῶν τὸν ἐτήσιον φόρον, ἔχων ὅμως τὴν ἰδέαν ὅτι βράδιον ἢ τάχιον θὰ γείνη κύριος τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Καλογιάννης πιεζόμενος τὴν φιλοτιμίαν ὑπὸ τοιαύτης αἰσχροῦς συνθήκης, προσεπάθη νὰ ἀπαλλαγθῇ αὐτῆς· ἀλλὰ μὴ ἐλπίζων εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἀπέβλεψεν εὐχαρίστως εἰς τὸν Οὐζοῦν Χασὰν τὸν ἡγεμόνα τῆς Ὀρδῆς τῶν λευκῶν προβάτων, ὅστις τότε ἐθεωρεῖτο ἄξιος ἀντίζηλος τοῦ Μωάμεθ, φημιζόμενος μάλιστα διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ εὐτυχίαν του. Εἰς βεβαίωσιν δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης ὁ Οὐζοῦν Χασὰν ἐζήτησε τὴν θυγατέρα τοῦ Καλογιάννη εἰς γάμον, καὶ διὰ προῖκα αὐτῆς τὴν κατοχὴν τῆς Καππαδοκίας. Ὁ δὲ Ἰωάννης εὐχαριστήθη εἰς τὴν ἀξιόλογον ταύτην συμμαχίαν καίτοι γενομένην ἐπὶ τοιούτοις ὅροις, ἀπαιτήσας μόνον διὰ τὴν θυγατέρα του Αἰκατερίνην τὴν καθ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν φημισθεῖσαν ἐπὶ τὸ κάλλος τῆς, νὰ ἐξασκήθῃ ἐλευθέρως τὰ τε ἔθιμα καὶ τὴν πατρῶαν θρησκείαν τῆς.

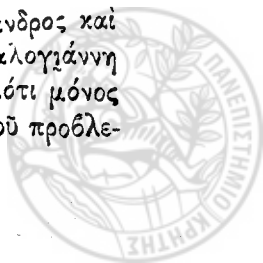
Ἐπίσης δὲ συνέδεσε συνθήκας καὶ μετὰ τοῦ Ἐμίρου τῆς Σινώπης καὶ τοῦ Σουλτάνου τῆς Καραμανίας καὶ μετὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἰθνηρίας ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀρμενίων. Πάντες δὲ οὗτοι κοινὰ ἔχοντες συμφέροντα τῆς ἀμύνης καὶ κοινὸν ἐχθρὸν τὸν ἤδη αὐξηθέντα Μωάμεθ εὐχαρίστως συνεδέθησαν, ὅπως ἴδωσι διωκόμενον αὐτὸν ἐκ τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ὡς πάντοτε γίνεται εἰς τοιούτους συνασπισμούς,

ὁ εἰς περιμένων ἀπὸ τοῦ ἄλλου οὐδὲν σημαντικὸν ἔπραξαν, ἢ μόνον παρώξυναν τὸν Μωάμεθ κατ' αὐτῶν, ὅπως καταβάλλῃ αὐτοὺς ἐν μέρει. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα κατεσκευάζεν ὁ Ἰωάννης Γ'. ἀφηρπάσθη ὑπὸ τοῦ θανάτου τῷ 1458, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ ὄνπερ ἤρξατο σκοπὸν, δηλ. τὴν τῶν ἡγεμόνων κατὰ τοῦ Μωάμεθ συγκέντρωσιν, βασιλεύσας 12 ἔτη.

Δαβίδ.

Ἀποθνήσκων δὲ ὁ Ἰωάννης Γ'. ὁ Μέγας Κομνηνός, ἀφῆκε μὲν υἱὸν τὸν Ἀλέξιον Ε'. ἀνέλαβεν ὁμῶς τὴν ἀρχὴν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δαβίδ ὁ μέγας Κομνηνός καὶ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος, καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλέξιος μόλις τὸ τέταρτον ἦγεν ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ αἱ περιστάσεις ἀπῆτουν ὠριμον ἄνδρα, ὁ Δαβίδ εὐσχήμως ἐστέρησεν ἐκεῖνον τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν ἀνέλαβεν αὐτὸς ἐπιθυμήσας πρᾶγμα ἥδη κενὸν καὶ ἀκροσφαλὲς καὶ πλήρες κινδύνων, χωρὶς ὁμῶς νὰ ἀπαντήσῃ καμμίαν ἀντίστασιν, ἐπειδὴ καὶ ὁ λαὸς ἐθεώρησεν αὐτὸν καταλληλότερον τοῦ ἀνηλίκου Ἀλεξίου, καὶ ἡ τότε ἰσχυρὰ τῶν Καβασιτῶν οἰκογένεια ὑπεστήριξεν αὐτόν. Ἐγένετο ὁμῶς διάδοχος τοῦ Καλογιάννη οὐχὶ ὁμῶς καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ φρονήσεως καὶ δραστηριότητος· ἄλλως δὲ καὶ ἰδιωτικῶς φημίξεται αἰσχροβόδιος καὶ θηλυμανῆς καὶ ἀνίκανος. Καὶ ἠκολούθησε μὲν τὴν πολιτικὴν τοῦ Καλογιάννη, ἀλλὰ μηχανικῶς καὶ ὄργανον μόνον τυπικῶς χρησιμεῦσαν προπαρασκευασμένης πολιτικῆς ὑπὸ τοῦ προκατόχου του, χωρὶς νὰ ἦναι ἱκανὸς νὰ τροποποιῇ τὰ πράγματα κατὰ τὰς περιστάσεις. Καίτοι δὲ ἦτο παραδέξαιος, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἤρχετο ὁ Μωάμεθ Β'. κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας ἀποφασιστικῶς, οὐδὲν πλέον ἔπραξε πρὸς ἀμυναν αὐτῆς· ὁ Δωρόθεος δὲ συνίστησιν αὐτὸν οὕτω: « Καὶ ὁ Κύρ Δαβίδ ἦτον ἄνθρωπος ὠμὸς, ἀνανδρὸς καὶ ἀνάξιος τοῦ ὀνόματος ». Ὅθεν ὁ θάνατος τοῦ Καλογιάννη ἦτον ἡ ἄμεσος καταστροφὴ τῆς Αὐτοκρατορίας· διότι μόνος αὐτὸς διὰ τῆς περὶ τοὺς κινδύνους ἀνδρείας διὰ τοῦ προβλε-

πτικοῦ ὡς καὶ τοῦ πολιτικοῦ του συνδυασμοῦ ἠδύνατο νὰ συνεχῆ καὶ τοὺς λοιποὺς γείτονας ἡγεμόνας· οὕτω δὲ καὶ ἂν τὸν Μωάμεθ δὲν ἔταπεινονε, τούλάχιστον ἠδύνατο ν' ἀπαλλάξῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Κομνηνῶν ἀπὸ τοῦ ἐπονειδίστου τέλους αὐτῆς. Ἄλλ' ὡς εἶπομεν, ὑπάρχουν περιστάσεις, καθ' ἃς τὴν ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ἀποφασισθεῖσαν καταφορὰν τῶν πραγμάτων δὲν δύναται χεὶρ ἀνθρώπινος νὰ σταματήσῃ.

Καίτοι δὲ ἡ ἱστορία κατακρίνει τὸν Δαβίδ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς, ὅτι αἱ περιστάσεις καὶ τὰ μέσα τῷ ἐβοήθουν, δὲν ἔμενε τόσον ἀργός, ὅσον ὑποτίθεται, ἀλλὰ προσεπάθει καὶ αὐτὸς τὸ κατὰ δύναμιν. Ἡ πρώτη δὲ πράξις τοῦ Δαβίδ ἦτο νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν ἀξιεράστον Αἰκατερίνην, εἰσέτι ἀνύμφευτον, καὶ νὰ τὴν ἐξαποστείλῃ πομπωδῶς πρὸς τὸν Οὐζζοῦν Χασάν συναδευόμενῃ μετὰ διδασκάλων καὶ ἱερέων. Ἀνεώεσε δὲ τὰς συμμαχίας καὶ τὰς συνθήκας μετὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ Ἰσμαήλ ἡγεμόνος τῆς Σινώπης, τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰθηρίας Γεωργίας καὶ Μιγρελίας, καὶ τῶν κατὰ τὴν Κιλικίαν Ἀρμενίων. Ὁ Δαβίδ ἐπίσης προσεπάθησε νὰ ὑποκινήσῃ σταυροφορίαν οὐ μόνον ἐν Ἀσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Τέλος δὲ γράφων πρὸς τε τὸν Πάπαν καὶ τὸν Δοῦκα τῆς Βοργονδίας Φίλιππον τὸν Καλὸν, προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτοὺς, ὅπως κατὰ τὴν Οὐγγαρίαν διεγείρωσιν ἀντιπερισπασμὸν τινα κατὰ τῆς ἤδη προσδεουσύης δυνάμεως τῶν Ὀσμανλίδων. Καὶ τούτων ὁ μὲν Πάππας. Πῖος Β' (Αἰνίας Σίλβιος) οὐδὲν ἠδύνατο τότε νὰ πράξῃ, ἢ μόνον εὐχὰς καὶ παρακλήσεις νὰ ἀποτείνῃ, καθ' ὅσον μάλιστα εἶχεν τὴν ἰδέαν νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν Λατινισμόν τὸν Μωάμεθ Β'. Ὁ μόνος δὲ ἀποσταλεὶς ἐπίκουρος εἰς τὸν Δαβίδ παρὰ τοῦ Πάπα ἦτο μοναχὸς τις Μινορίτης, ὡς ἄλλος Κουκόπετρος, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἀσίαν νὰ παρακινήσῃ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ ἡγεμόνας εἰς σταυροφορίαν κατὰ τοῦ Μωάμεθ. Ὅθεν ὁ μοναχὸς οὗτος διήλθε τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Ἰθηρίαν, Διαβεκίρ καὶ τὴν Κιλικίαν πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Ἐπιστρέφωντος δὲ αὐτοῦ, ἦλθον καὶ πρέσβεις τῶν ἡγεμόνων Τραπεζοῦντος καὶ τῶν λοιπῶν πρὸς τὸν Δοῦκα τῆς Βουργονδίας· ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι ἦσαν ἐν τῇ ὁδῷ, ἡ Τραπεζοῦς ἐκυριεύθη

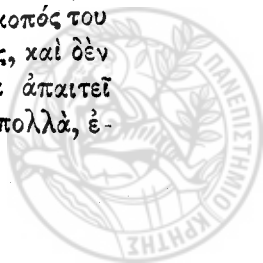
Τὸ μόνον δὲ ἀποτέλεσμα τούτων τῶν διαπραγματεύσεων

ὑπῆρξε τὸ νὰ γνωρίσῃ ὁ Μωάμεθ τοὺς φίλους, καὶ τοὺς ἐχθροὺς οὓς καὶ κατὰ σειράν ἠέτιμώρησεν ἠκατέστησεν ὑπηκόους.

Ὁ Οὐζοὺν Χασάν, ὁ σύζυγος τῆς Αἰκατερίνης, κατὰ προτροπὴν αὐτῆς ἀπετάθη διὰ πρέσβειων πρὸς τὸν Μωάμεθ ζητῶν, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸν Δαβίδ ἀπὸ τοῦ φόρου τῶν τρισχιλίων χρυσῶν, καὶ ἐξοφλήσῃ ὀφειλὴν του τινά. Ὁ Μωάμεθ ἀπεκρίθη πρὸς τοὺς πρέσβεις ὑποκριτικῶς λέγων « ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, καὶ ὅταν ἔλθω εἰς Μεσοποταμίαν, θὰ ἐξοφλήσω ὅλους τοὺς λογαριασμοὺς μου ». Ὁ Μωάμεθ λοιπὸν καθυποτάξας τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Ἕλληνας καὶ συνθηκολογήσας πρὸς τὸν Σκενδέρ βεην, καὶ πάσας τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἐξομαλύνας ὑποθέσεις, ἐξώπλισεν ἐν Κωνσταντινοπόλει 150 πλοῖα, ἐν δὲ τῇ Προύσῃ ἠτοίμαζεν ἰσχυρὸν στρατόν. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μολλᾶ τῆς Προύσης ποῦ διευθύνεται, εἶπεν ἀπαντῶν εἰς αὐτόν: « Ἄν μία θριξ τοῦ γενεῖου μου ἐγνώριζε τὰ μυστικά μου, θὰ τὴν ἀπέκοπτον ».

Καὶ τοι αἱ δυνάμεις τοῦ Μωάμεθ, αἶ τε κατὰ ξηρὰν καὶ αἶ κατὰ θάλασσαν ἦσαν μέγισται, μετεχειρίσθη ὁμως καὶ πολιτικὰ στρατηγήματα συνήθη εἰς αὐτόν. Καὶ πρῶτον προσεπάθησε καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν ἄλλων τὸν ἡγεμόνα τῆς Σινώπης Ἰσμαήλ· διότι ἡ κατοχὴ τῆς Σινώπης, οὐσης ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Εὐξείνου καὶ ἐχούσης λιμένα μάλιστα χρήσιμον δι' αὐτόν καὶ πρόσφορον πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς μεσογειοῦ μικρᾶς Ἀσίας, ἦτον ἀναγκαιοτάτη. Ἡ δὲ Σινώπη τότε ἦτο ἄρκετὰ ἰσχυρά, καὶ ἐκέκτητο ναυτικὸν πολὺ ἀνώτερον τῶν ἄλλων ἐχουσα πλοῖα σημαντικῆς δυνάμεως, καὶ δυνάμενα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νὰ κατανικήσωσι πάντα στόλον· ἡ δὲ φρουρά της συνέκειτο ἀπὸ 1200 στρατιωτῶν, οἱ δὲ προμαχῶνές της πανταχόθεν εἶχον 300 τηλόβολα, ὥστε μόνῃ ἡ Σινώπη ἠδύνατο νὰ παραλύσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ ἐπερχομένου Μωάμεθ.

Ἐν τῷ μεταξύ δὲ πέμπει ὁ Ἰσμαήλ, ἐκ Σινώπης τὸν υἱὸν του πρέσβυν πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὅστις μετὰ πολλὰς παρακλήσεις καὶ παντοίας ὑποσχέσεις προσθέσας ὅτι ὁ σκοπὸς του εἶναι κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς πίστεως, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζηται ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα ἀπαιτεῖ αὐτῶν καὶ τὴν συνδρομὴν, μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ, ἐ-

δελέασε τὸν ἄπειρον νέον, καὶ οὕτω συνέδεσε μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν. Ἄλλὰ μόλις ἐτελείωσεν ἡ συνθήκη, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσμαήλ εἶδεν ἑαυτὸν αἰχμάλωτον τοῦ Μωάμεθ. Καὶ οὕτως ἀναγκασθεὶς ὁ Ἰσμαήλ, ἔδωκε τὴν Σινώπην εἰς ἀνταλλαγὴν μὲ τὴν Φιλιππούπολιν, καὶ ἀνεχώρησεν ἐκεῖ λαβὼν καὶ ἀποζημιώσιον χρηματικὴν μεγάλην.

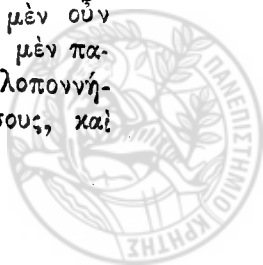
Τότε λοιπὸν ὁ Μωάμεθ διαβαίνων διὰ τῆς Ἀμασείας καὶ τῆς Σεβαστείας, ἔρχεται κατὰ τῶν Τουρκμάνων, ἡδῆ καὶ αὐτῶν ἐπερχομένων κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ κατανικᾷ αὐτούς, καὶ οἱ Γενιτσάροι κατέκοψαν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν των· ὁ Οὐζοῦν Χασάν, ἔντρομος διὰ τὴν ταχύτητα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὰς πρώτας νίκας, ἀναγκάζεται νὰ στείλῃ πρέσβυν τὴν ἰδίαν του μητέρα ζητῶν εἰρήνην, ἣν καὶ ἔλαβεν ἐπὶ τῶ μόνῳ ὄρω, ὅτι ἀποχωρίζεται τῆς συμμαχίας τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων Τραπεζοῦντος καὶ λοιπῶν. Καὶ τοιοῦτοτρόπως αἱ μετὰ τοσοῦτων κόπων καὶ ἀγώνων γενόμενοι ὑπὸ τοῦ Καλογιάννη συμμαχίαι, ἐφ' αἷς ἐπεστρίζοντο τόσοι πόθοι καὶ ἐλπίδες, ἐναυάγησαν καὶ ἐμηδενίσθησαν οἰκτρῶς. Καὶ ὁ Δαβὶδ κατελείφθη μόνος, διὰ νὰ ὑποστῇ τελευταῖος τὰς τρομερωτέρας ἢ ἐκεῖνοι συνεπείας τῆς οὕτω ματαιωθείσης συμμαχίας.

Καὶ εἶχε μὲν ὁ Δαβὶδ ἀπὸ τοῦ 1459 ἔτοιμον στρατὸν 20,000 καὶ 30 πολεμικὰ πλοῖα, ἄξιοι δὲ λόγου ἐπίκουροι ἦλθον ἐκ Γεωργίας, πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ Φράγκων καὶ στρατιωτικοὶ καὶ ναῦται ἐπιδέξιοι ἐπλήρουν τὸ ναυτικόν του, ὅλα ὁμῶς τὰ μέσα παρέλυσαν ἅμα ἠκούσθη ἡ μετὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν συμμαχία τοῦ Μωάμεθ. Ἦδη δὲ καὶ ὁ στόλος τοῦ Μωάμεθ παραιτήσας τὴν Σινώπην, ἤρχετο κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος, ἐν ᾧ ὁ ἡδῆ κατὰ ξηρὰν στρατὸς αὐτοῦ ἤρχετο κατὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν. Καὶ ἀφ' οὗ ἔλαβεν ὁ στόλος πάντα τὰ μέτρα, ὅπως παρκαλώλῃ πᾶσαν βοήθειαν ἀπὸ τῆς Θεοδοσίας καὶ τῆς Γεωργίας, ἦλθε πρὸ τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ δὲ ἐν αὐτῷ Τουρκικὸς στρατὸς ἤρξατο ἀποβιβαζόμενος νὰ κάμῃ πολλὰς λεηλασίας εἰς τὰ προάστεια τῆς Τραπεζοῦντος, ἦτις καὶ ἐπολιορκεῖτο ἐπὶ 32 ἡμέρας, χωρὶς ὁμῶς ἀποτελέσματος. Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ εἰδησις ὅτι κατετροπώθη ὁ Οὐζοῦν Χασάν καὶ παρητήθη τῆς συμμαχίας τῶν χριστιαν-

ῶν ἡγεμόνων, τότε ὁ Δαβὶδ κατελήφθη ὑπὸ δεινῆς ἀπελπισίας, καὶ ἤρξατο νὰ διανοηθῆται περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τε καὶ τῶν συμπολιτῶν του, καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν. Δὲν εἶχε δὲ τὴν ἀνδρίαν, ὅσην ὁ ἀείμνηστος γενόμενος τελευταῖος Κωνσταντῖνος, ὅπως ἐκθέσῃ καὶ τὴν ζωὴν καὶ τ' ἄλλα πάντα ὑπὲρ τῆς τιμῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ κράτους τοῦ θυσιαζόμενος ἐνδόξως ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐγείρῃ οὕτω μνημεῖον αἰώνιον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τούτοις δὲ ἀκωλύτως ὁ Μωάμεθ ἐβάδιζε τὴν πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα ὁδὸν διαβαίνων τὰς διαφοροὺς ὀχυρὰς κλεισούρας τῆς χώρας ἄνευ τινὸς ἀνιστάσεως· καὶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ του ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαχμούτ κατέλαβε τὴν Σκυλολίμνην (Κιοιτζαήρ). Κατὰ δὲ τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ δὲν ἐτόλμησε νὰ κάμῃ καμμίαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἤρχισε νὰ διαπραγματεύηται προτείνων τὰς παλαιὰς συνθήκας, εἰς ὧν τὰς διαπραγματεύσεις μεσάζων ὑπῆρχεν ὁ Πρωτοβεστιάριος Γεώργιος πρῶτος ἐξαδελφος τοῦ στρατηγοῦ Μαχμούτ. Ἡ ἱστορία κατακρίνει τὸν Γεώργιον ὡς προδοτικῶς καὶ ὑπὲρ τῶν Τούρκων διεκπεραιώσαντα τὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ ἐμπιστευθείσης αὐτῷ πρεσβείας· ἀλλὰ καὶ ὕψερον τιμηθεὶς μὲ σιτηρέσιον καὶ ἄλλα ἀξιώματα ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν Ἑλλήνων, ἐπεκύρωσε τὴν ὑποψίαν ταύτην. Διότι καὶ ὁ Δαβὶδ αὐτὸς καὶ πολὺ πλέον ὁ λαὸς ἦσαν διατεθειμένοι κατ' ἀρχὰς νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην διὰ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ κάπως κατέπεισε τὸν Δαβὶδ ὁ Γεώργιος καὶ τὸν ἔκαμεν εὐθύς νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς αἰσχρὰς ἐκείνας συνθήκας.

Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ὁ Δαβὶδ ἐπρότεινε νὰ ρυθμίσωσι τὴν μεταξὺ τῶν διαφορὰν κατὰ τὰς παλαιὰς, ὡς πρότερον εἶχον συνθήκας· ἀλλ' ὁ Μαχμούτ ἀπὸ μέρους τοῦ Μωάμεθ προσκαλεῖ εἰς τελείαν ὑποταγὴν διὰ τοῦ Γεωργίου γράφων πρὸς τὸν Δαβὶδ τοιαῦτα: «Βασιλεῖ Τραπεζοῦντιος γένους τοῦ Ἑλλήνων βασιλείου, Βασιλεὺς μέγας τάδε λέγει: ὃς ὄρᾳς μὲν ὅσην χώραν διαπορευόμενος ἐξουσίασατο· εἰ μὲν οὖν αὐτίκα τὴν πόλιν παραδῶς τῷ βασιλεῖ, καὶ χώραν μὲν παρέχεται σοι, ὡς καὶ τῷ Ἑλλήνων ἡγεμόνι τῆς Πελοποννήσου Δημητρίῳ ἐδωρήσατο εὐδαιμονίαν τε καὶ νήσους, καὶ

Αἶνον πόλιν εὐδαίμονα, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ὧν κἀθήται εὐδαιμονῶν· εἰ δὲ μὴ πειθόμενος ἀντέχειν ἐθέλεις, ἴσθι τὴν τε πόλιν ἐξανδραποδίσαντα οὐ πολλῶ ὕστερον (οὐ γὰρ ἂν ὁ Μέγας Βασιλεὺς ἀπαναστήσεται μὴ ἐξελῶν πρότερον ὑμᾶς) καὶ αἰσχίστῳ παραδώσοντα θανάτῳ». Πρὸς ταῦτα δὲ τοῦ Μαχμοῦτ ἀπαντῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἔλεγε καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Δαβίδ· « Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ πρότερον τὰς Βασιλέως σπονδὰς οὐ παραβαίνοντες, τὸν τε ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως πέμψαντες, ἔτοιμοι εἴμεν, ἐφ' ὅτι ἂν ἄρ κελεύῃ ὁ Βασιλεὺς ἴεσθαι αὐτίκα πειθόμενοι, καὶ τῷ Ναυάρχῳ τοῦ Βασιλέως τότε ἐλέγομεν, ὡς ἂν μὴ τὴν χώραν κακῶς ποιῶντες ληΐζονται· ὡς ἂ ἐπὶ Βασιλεὺς προχωρήσειν αὐτῷ παρεσκευάσμεθα.

Ταῦτα δὲ ἐνῶ ἔλεγεν ὁ Δαβίδ, ἤξιου ὅμως νὰ κάμῃ συνθήκας μετὰ τοῦ Μωάμεθ, ἐφ' ᾧ τὴν τε θυγατέρα αὐτοῦ Ἄνναν δώσῃ ἐκείνῳ εἰς γάμον, καὶ χώραν αὐτῷ παρέξῃ. Ἄλλ' ἐκ τούτων ἐννοήσας ὁ Μωάμεθ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Δαβίδ, ἐνέκειτο ζητῶν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, ἐπαπειλῶν ὅτι θὰ ἐκπολιορκήσῃ καὶ θὰ ἐξανδραποδίσῃ αὐτήν. Ὁ Δαβίδ λοιπὸν φανταζόμενος ὅτι ἡ ἀντίστασις κατὰ τοσαύτης δυνάμεως ναυτικῆς, πεζικῆς, ἦτο ματαία, καὶ λυπούμενος τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος, καθ' ὅσον ἤδη ἐπολιορκεῖτο στενῶς πανταχόθεν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν συμπολιτῶν καὶ ὑπηκόων του, ἀπεφάσισε νὰ παραδῶσῃ τὴν πόλιν μὲ ὄρους, ὅτι τὴν πόλιν θὰ ἀφήσουν ἀνέπαφον, καὶ ὅτι δὲν θὰ διαπράξωσιν οὐδὲν κακὸν εἰς τοὺς κατοίκους, οὔτε θὰ στερήσωσιν αὐτοὺς τῆς ιδιοκτησίας των. Ἐπ' αὐτοῖς λοιπὸν τοῖς ὅροις ἐξ ἑνὸς μὲν μέρους εἰσῆρχοντο οἱ Γενίτζαροι τοῦ Μωάμεθ εἰς τὴν πόλιν καὶ κατελάμβανον τὴν ἀκρόπολιν, ἐξ ἑτέρου δὲ ὁ Δαβίδ ἐξήρχετο ὀδηγούμενος εἰς τι πλοῖον παραδούς τὴν πόλιν εἰς τὸν ναύαρχον τοῦ Σόλου· καὶ ὁ διορισθεὶς ἐπαρχὸς τῆς πόλεως Χιτήρ μπεις ταῦτοχρόνως ἔκαμε κατοχὴν τῆς πόλεως. Αἱ κακώσεις ὅμως καὶ οἱ φόνοι καὶ αἱ διαρπαγαί, καὶ ὅσα ἄλλα κακὰ ἐπεσυνέβησαν μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς πόλεως ἐδικαίωσαν τὴν ιδέαν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐπεθύμει μᾶλλον δι' ἐνδόξου πολέμου ἢ δι' αἰσχρᾶς παραδόσεως νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν, ἣν τοσάκις διὰ τῆς ἐνδρίας καὶ τοῦ αἵματος ἔσωσαν, ἐπειδὴ ἐπίστευον, ὡς καὶ ἐγένετο, ὅτι

περισσότερα κακὰ θὰ προέκυπτον ἐκ τῆς πικραδρόεως ἢ ἐκ τῆς ἐξ ἐφόδου ἀλώσεως.

Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, ἀφ' οὗ ἔβα-
 λεν εἰς Τουρκικὸν πλοῖον τὴν οἰκογένειάν του καὶ τοὺς θη-
 σαυροὺς του, ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖ-
 θεν εἰς τὸ Μαῦρον ὄρος πλησίον τῶν Σεβρῶν· ἠκολούθησαν
 δὲ αὐτὸν καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι εὐγενῶν Τραπεζουντιῶν κατὰ
 διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ, ὡς ἡ τῶν Δορανιτῶν, τῶν Καβασιτῶν
 καὶ λοιπῶν, ὅπου ἔλαβον εἰς ἀνταλλαγὴν τῆς Αὐτοκρατο-
 ρίας ὡς ἰδιοκτησίαν τὰς ἐκεῖ χορηγηθείσας αὐτοῖς χώρας.

Ὁ δὲ Μωάμεθ διέμεινεν ὅλον τὸν χειμῶνα ἐν Τραπεζοῦν-
 τι συμπληρῶν τὴν ὑποταγὴν τῶν πέριξ χωρῶν. Ἡ Κερα-
 σοὺς καὶ τὸ Μεσοχάλδιον ὑπετάχθησαν εἰς τὴν πρώτην δια-
 ταγὴν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ὁρέων παρεδόθησαν ἀνευ τῆς ἐ-
 λαχίστης ἀντιστάσεως, ἀν καὶ παραδόσεις τινὲς παραδίδου-
 σι τὸ ἐναντίον. Καὶ ὁ Μωάμεθ μεταχειριζόμενος πολιτικὴν
 καὶ συμπεριφορὰν ἐναντίαν τῶν συμπεφωνηθέντων πρὸς πα-
 ραδοθέντας Χριστιανούς, τοὺς ἐστέρησε τῶν ἀγαθῶν, ἀ-
 πεδιώξε τῶν οἰκίων των καὶ τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ ἀπηγό-
 ρησε τοὺς Χριστιανούς οὔτε νὰ εἰσέρχωνται ἐντὸς τῶν τει-
 χῶν, καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ τὰς
 δύο γεφύρας τὰς ἐνούσας τὴν πόλιν μὲ τὰ προάστεια. Διέταξε
 δὲ, ὅπως οἱ Χριστιανοὶ σκηνώσωσι πρὸς τὸ Ἴπποδρόμιον τὸν
 Ἅγιον Φίλιππον, καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Καὶ ἐκ τῶν κατοί-
 κων τῆς πόλεως, οἱ μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ οἱ ἐπιφοβώτεροι
 συνώδευσαν τὸν Αὐτοκράτορα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ
 εἰς τὰς Σεβρὰς, ἢ καὶ διεσκορπίσθησαν ἀλλαχοῦ· τῶν δὲ ἄλ-
 λων μέρος ἀπεδιώχθη τῆς πόλεως καὶ κατέφυγεν εἰς ἄλλας
 χώρας, τὸ δὲ ἄλλο εἰς τὰ ὑπερκείμενα χωρία, μόνον δὲ τὸ
 τρίτον μόλις μέρος συνεχωρήθη νὰ κατοικήσῃ περὶ τὴν Τρα-
 πεζοῦντα. Οὕτω λοιπὸν δεινὴ καὶ ζοφερὰ νύξ ἐπεσχίασε τὴν
 πόλιν τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, καὶ τὰ πρὶν λαμπρὰ ἀνά-
 κτορα τῶν Αὐτοκρατόρων ἐγένοντο εἰς κατεικίαν ἐνὸς διοι-
 κητοῦ, ὧν βαθμηδὸν παραμεληθέντων σήμερον διακρίνονται
 μόλις τὰ ἐρείπιά των. Καὶ αἱ τῶν Δουκῶν καὶ ἄλλων εὐγε-
 νῶν οἰκίαι καὶ ὅλη ἡ πόλις ἐδόθη εἰς κατοικίαν τῶν παρα-
 κολουθούντων τὸν Μωάμεθ Ἀζαπίδων.

Πάντες δὲ οἱ τῶν εὐγενῶν υἱοὶ οἱ ἐπὶ καλλονῇ διακρινόμενοι καὶ αἱ θυγατέρες ἐπλήρωσαν τὰ χαρέμια τοῦ τε Μωάμεθ καὶ τῶν λοιπῶν καὶ 800 κατηριθμήθησαν εἰς τὰ τάγματα τῶν Γεννιτσάρων, καὶ ἐν γένει πάντα τὰ κακὰ ἐπέπεσον ἐπὶ τὴν πορφυροφόρον μὲν πρὶν, νῦν δὲ ζοφεράν πόλιν. Καὶ οὕτως ὅσα ἠδύναντο νὰ γείνωσιν εἰς τὴν ἐξ ἐφόδου ἄλωσιν, χεῖρονα ἐπηκολούθησαν τὴν ἔνσπονδον παράδοσιν.

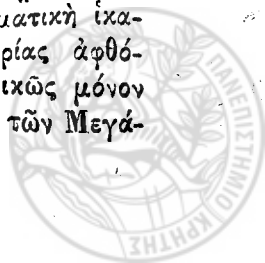
Ἡ δὲ μητρόπολις καὶ αἱ περὶ αὐτὴν σχολαὶ καὶ βιβλιοθήκαι ἐγένοντο κατοικίαι τῶν Οὐλεμάδων, καὶ μετὰ ταῦτα ἔδρα τοῦ κατὰ καιρὸν διοικητοῦ· ἅπασαι αἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐκκλησίαι αἱ μεγαλοπρεπέστεραι μετεβλήθησαν εἰς Τσαμιά. ὁ δὲ κατὰ καιρὸν Ἀρχιερεὺς προσδιωρίσθη νὰ ἐδρεύῃ εἰς τὸ προάστειον ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου. Ἐν γένει δὲ ἡ Τραπεζοῦς ἐπέπρωτο νὰ λάβῃ, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμόφυλοι πόλεις, τὴν αὐτὴν τύχην καὶ τὰ αὐτὰ παθήματα, πολυειδῶς καὶ αὕτη ἐξυπηρετήσασα τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν, καὶ ἐν ταῖς λαμπραῖς αὐτῆς ἡμέραις καὶ ταῖς τελευταίαις ταύταις ἀποφράσιν ἐπὶ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς γενομένης κατὰ τὰς 15 Αὐγούστου τοῦ 1462 ἤτοι 8 ἔτη μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπὸ τοῦδε πᾶσα Ἑλληνικὴ αὐτονομία παύει.

Ὁ Μωάμεθ δὲ συμπληρώσας τὴν τελείαν κατάκτησιν τῆς χώρας τῆς περικειμένης, ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1493 ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβίδ ὁ Μέγας τελευταῖος Κομνηνὸς τὴν ὁποίαν ἐφείσθη ζῶν, ἐστερήθη μετὰ τέσσαρα ἔτη πεσὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου. Διότι ὁ Μωάμεθ φοβούμενος τὸ ὄνομα τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, ἀπεφάσισε καὶ ἐξέντωσεν αὐτὸν οἰκογενειακῶς. Εἰς τοῦτο δὲ λέγεται ὅτι συνετέλεσεν ἐπιστολὴ τις τῆς ὡραίας Αἰκατερίνης τῆς συζύγου Οὐζοῦν Χασάν, ἐν ἣ αὕτη παρεκίνηε τὸν Δαβίδ νὰ τῇ πέμψῃ τὸν ἀδελφόν της Ἀλέξιον Ε΄ καὶ ἓνα τῶν υἱῶν του, ὅπως τὸν ἀναθρέψῃ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ συζύγου της. Ἡ ἐπιστολὴ δὲ αὕτη περιελθοῦσα εἰς γνῶσιν τοῦ Μωάμεθ, παρεκίνησεν αὐτὸν ν' ἀποφασίσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δαβίδ καὶ ὄλων τῶν ἐπιζώντων Κομνηνῶν.

Ὅπως δὴποτε δὲ προσκληθεὶς ἀπὸ τῶν Σερβῶν, ἦλθεν

εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλπίζων τι ἀπὸ τῆς προσκλήσεως ταύτης. Παρουσιασθέντι δὲ τῷ Δαβίδ πρὸς αὐτὸν ἐπροτάθη νὰ ἐκλέξῃ δύο τινὰ, ἢ τὴν ζωὴν ἀφ' οὗ ἀπαρνηθῇ τὴν θρησκείαν, ἢ τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ τε καὶ ὅλης τῆς οἰκογενείας του. Τῆς τρομερᾶς δὲ ταύτης προτάσεως ἐξέλεξε τὸ δεύτερον, καὶ οὕτως ἀφ' οὗ εἶδε τοὺς ἑπτὰ υἱούς του καὶ τὸν ἀνεψιόν του Ἀλέξιον ἐ. πρότερον πίπτοντας ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῶν δημίων καὶ φοινίσσοντας τὸ ἔδαφος τῆς γῆς, ἐπιφωνῶν τὸ « Δίκαιος εἶ Κύριε καὶ εὐθεὶς αἰ κρίσεις σου » ὑπέστη καὶ αὐτὸς τελευταῖος γενναίως τὸν θάνατον· μόνου δὲ τοῦ νεωτάτου υἱοῦ του ἐφείσθη τὴν ζωὴν, ὃν τουρκίσας, ἐπὶ τινα χρόνον ἐκράτησεν, ἀλλ' ὕστερον καὶ αὐτὸν ἐφόνευσε. Τὰ δὲ σώματα αὐτῶν ἔμειναν βορὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν σαρκοφάγων πτηνῶν ριφθέντα ὑβριστικῶς ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Αὐτοκράτειρα ὅμως Ἑλένη μετημφισμένη, ἐτόλμησε καὶ περιέμενεν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἕως οὗ, γενομένης νυκτὸς, ἤξίωσε γῆς καὶ ταφῆς τὸν τε σύζυγόν της Αὐτοκράτορα καὶ τὰ προσφιλῆ της τέκνα, βοηθουμένη ὑπὸ τινων πιστῶν ὑπηρετῶν της. Αὕτη δὲ ἡ Αὐτοκράτειρα χήρα νεαρὰ οὕσα καὶ περικαλλῆς, ἐκλείσθη ἐν τῷ χαρεμίῳ, ὅπου καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης· τὴν αὐτὴν δὲ τύχην ἔσχον καὶ αἱ περικαλλεῖς αὐτῆς θυγατέρες, μόνος δὲ γόνος τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν διέφυγε τὸν θάνατον ὁ υἱὸς τοῦ Δαβὶδ Νικηφόρος μὲν τὸ ὄνομα, μετονομασθεὶς δὲ Γεώργιος.

Τοιαύτη λοιπὸν ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τῆς Αὐτοκρατορίας τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν καὶ ἡ τύχη αὐτῆς. Ἐν διαστήματι 260 ἐτῶν ἀπὸ τῆς συστάσεώς της διετέλεσε παλαιούσα πάντοτε καθ' ὑπερτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων, καὶ ἐνίοτε καταβαλλομένη, πάντοτε ἀνεφαίνετο ὑπερτέρα αὐτῶν, ἦν οὐδ' ἐσωτερικὰς δονήσεις, οὐτ' αὐτοὶ οἱ Τουρκομάνοι, οὐδ' οἱ Σουλτάνοι, οὐδ' αὐτὸς ὁ τὸν Κόσμον διαταράξας Τεμερλάνος ἰσχυσαν νὰ ἐξαφανίσωσιν· ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως ὅμως ταύτης ἐπὶ τοσοῦτον συνήργεσαν καὶ διπλωματικὴ ἰκανότης καὶ στρατιωτικὴ, καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀφθόως ἐνταῦθα χυθὲν αἷμα. Ἡ ἱστορία χλευαστικῶς μόνον μνεῖαν ποιεῖται τοσοῦτων εὐγενῶν προσπαθειῶν τῶν Μεγά-

λων Κομνηνῶν ὡς καὶ τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ τοῦ εὐγένως χυθέντος ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας ἱεροῦ αἵματος· δὲν ἦτο τόσον ἡ ἀνανδρία, οὐδὲ ἡ διαφθορά, οὐδὲ ἡ δειλία ἢ εἰσάξασα τὸν ξένον ζυγὸν ἐπ' αὐτῆς· ἀλλ' ἦτον ἡ ἐποχὴ, ἦτον ἡ πληθὺς τῶν διαφορῶν ἐχθρῶν, ἦτον ἡ φύσις τῆς πάλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ ἀναριθμήτων ἀστάτων ἐχθρῶν. Πολλὰ ὁμῶς χρεωστεῖ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, τὸ μὲν διότι ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐσταμάτησαν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν ἐμπόδισαν, ὥστε ποικιλοτρόπως ἐξασθενήσασα νὰ μὴ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην· τὸ δὲ, ὅτι, ὑποδουλωθείσης τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἤδη ἦτον ἡ Εὐρώπη, ἀρκετὰ ἐτοιμὴ νὰ δεχθῆ τὸν σπῆρον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν γραμμάτων. Εἰς τοῦτο δὲ οὐκ ὀλίγον συνεισέφερε καὶ ἡ παρούσα χώρα ἀποστείλασα τὸ κατ' αὐτὴν τοὺς περὶ τὸν Βησσαρίωνα καὶ Γεώργιον Τραπεζούντιον καὶ ἄλλους πολλοὺς λογάδας ἀνδρας, οἵτινες πλέον ἐξηφανίσθησαν εἰς τὸ χάος τῆς πολυκαιρίας, διασώζονται ὁμῶς αἱ ἐπωνυμίαι των καὶ νῦν ἐν Εὐρώπῃ. Ὁφέλησε δὲ καὶ ἐνταῦθα ἡ Αὐτοκρατορία καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας παλαίσασα ἐνδόξως, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ διασώσῃ ἱκανὸν πληθυσμὸν ἐνταῦθα Ἑλλήνων καὶ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν θρησκείαν, ἐν ᾧ χωρὶς τῆς ἐνταῦθα Αὐτοκρατορίας, θὰ συνέβαινον ὅ,τι καὶ περὶ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἀσίας, ὅπου πρῶτῶς ἀποκατασταθέντες οἱ Τοῦρκοι ἐξεφύλησαν πάντας τοὺς ἐκεῖ Ἑλληνας.

Δὲν δύναμεθα δὲ νὰ καταβιδάσωμεν τὴν σκηρὴν τῆς καταστροφῆς τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐπομένως τῆς αὐτονομίας τῶν Ἑλλήνων χωρὶς νὰ ἐγκαυχηθῶμεν καὶ ἐνταῦθα πρὸς τιμὴν τοῦ καθόλου ἑλληνισμοῦ, ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν γενικὴν δεισιδαιμονίαν καὶ ἀμάθειαν τῆς Εὐρώπης οὐδεὶς διὰ θρησκευτικὸς λόγους ἀπέθανεν, οὐδὲ ἡ ἀνθρωπίνῃ γνῶσις ἐθεωρήθη ἀντιχριστιανικὴ, ἀλλὰ καὶ πολιτεία καὶ θρησκεία καὶ ἀνθρωπίνῃ γνῶσις ἐβάδιζον πάντοτε ἐκ παραλλήλου, πρᾶγμα, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐν Εὐρώπῃ μένει ἀκατόρθωτον. Πρὸς καύχημά του δὲ ὁ Ἑλληνισμὸς δείκνυσι δύο Αὐτοκράτορας, τὸν μὲν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους γενναίως ἀποθνήσκοντα τὸν τελευταῖον Κωνσταντῖνον, τὸν δὲ μαρτυρικῶς ὑπὲρ τῆς πίστεώς του τὸν τε-

λευταῖον Αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζοῦντος Δαβίδ τὸν μέγαν Κομνηνόν. Καὶ οὕτω δύο ὄντων τῶν στοιχείων τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως τοῦ καθόλου Ἑλληνισμοῦ, τοῦτο ἔθτισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας ἡ θεία πρόνοια συνίστησιν αὐτῷ τὸν μὲν Κωνσταντῖνον Ἐφορον καὶ ἥρωα τοῦ ἔθτισμοῦ τὸν δὲ Δαβίδ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

ΚΕΦ. ΣΤ΄.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ Μ ΕΧΡΙ
ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ.

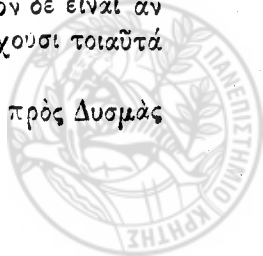
Οὕτω λοιπὸν καταλυθεῖσῃ τῆς τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν ἀρχῆς καὶ ἀλωθέντος τοῦ τελευταίου κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀσύλου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας τῆς Τραπεζοῦντος, τῶν κατείκων αὐτῆς τὸ μὲν ἔφυγεν εἰς τὰ ὄρεινά μέρη, τὸ δὲ ἀπήχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ τρίτον δὲ ὑπεχρέωθη νὰ κάτοικήσῃ περὶ τὴν Τραπεζοῦντα· οὐ τὸ μὲν πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς περὶ τὸν ἄγιον Φίλιππον, τὸ δὲ πρὸς δυσμὰς περὶ τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ὡς δουλοπάριοι τῶν κατακτητῶν· πεφοβισμένοι δὲ καὶ ἔντρομοι ἔζων ἐκτὸς τῆς πόλεως, οὐδὲ μακρόθεν τολμῶντες νὰ προσβλέπωσι τὴν πατρίδα των· μετ' ὀλίγα ὅμως ἔτη οἱ Ὀθωμανοὶ ἔχοντες ἀνάγκην τεχνῶν καὶ ἄλλων ἐπιτηδευμάτων, ἤρχισαν νὰ φέρωνται ἡπιώτεροι πρὸς τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες πλησιάζοντες συνωκίσθησαν ἔξω τῶν τειχῶν περὶ τὴν πόλιν καὶ ἐσχημάτισαν ἐνορίας τινάς· καὶ οὕτως ἀπετέλεσαν ἱκανὸν πληθυσμὸν ἐπασχολούμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον τὰς τέχνας καὶ τινὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ διῆγον μᾶλλον ἢ ἦττον ἡσυχοὶ ἐπὶ 200 ἔτη, καὶ ἐν τῷ μεταξύ ἤρχισαν νὰ προσδεύωσιν εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἀναφέρονται πλοῦσιοι καὶ δυνάμενοι παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς. Κατὰ δὲ τὸ 1660—1700 οἱ Χριστιανοὶ διὰ τοὺς τότε ἀναφανέντας Τερέ-πεγίδες ἤρχισαν νὰ καταπιέζωνται πολὺ περισσότερο, ὅτε πάλιν ἤρχισεν ἡ δευτέρα ἐντεῦθεν τῶν Χριστια-

νῶν φυγή. Καὶ οἱ μὲν ἀπ' ἀρχῆς φυγόντες εἰς τὰ μακρὰ χωρία, ἐκεῖ ἤρχισαν τὴν γεωργίαν καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ 60 — 80 ἀφ' οὗ ἀπεκατεστάθησαν, ἤδη ἐφαίνοντο ὅτι ἕζων ἀνετώτερον· ἀλλ' εὐθὺς τότε οἱ Τοῦρκοι ἐπέπιπτον κατ' αὐτῶν καὶ κατελάμβανον τὰς ἰδιοκτησίας των· καὶ τότε ἐκ τῶν Χριστιανῶν οἱ μὲν γενόμενοι Τοῦρκοι ἠσύχαζον εἰς τὰς οἰκίας των, οἱ δὲ μείναντες πιστοὶ εἰς τὴν πατρῴαν θρησκείαν κατέφυγον εἰς τὰ δυσπρόσιτα μέρη τῶν πολλῶν ἐνταῦθα φαραγγῶν καὶ αὐλῶνων, καὶ ἀπεκατεστάθησαν ἐκεῖ, ἀλλὰ πάντοτε στερούμενοι καὶ θλιβόμενοι, ὡς καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν μέχρι τοῦ νῦν ἐνταῦθα κατοικοῦσι, μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἀπολαμβάνοντες τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Τὰ δὲ περὶ αὐτοὺς μείναντα μοναστήρια ὑπῆρξαν οὐ μόνον ἡ παρηγορία των, ἀλλὰ ἐχρησίμευον ὡς ἐκπαιδευτήρια τῶν κατοίκων ἐξαγαγόντα πολλοὺς ἀξιόους λόγου πεπαιδευμένους, ὧν πολλοὶ καὶ ἀρχιερεῖς καὶ πατριάρχαι ἀνεδείχθησαν· καὶ τὸ περιέργον ὅτι ὅπου διτηρήθησαν τὰ μοναστήρια ἐκεῖ καὶ διτηρήθη ὁ Χριστιανισμὸς ἐν ᾧ ὅπου τοιαῦτα δὲν ὑπῆρξαν πάντες ἐξετουρκίσθησαν. Ἡ δὲ ἐξώμοσις τῆς πατρῴας θρησκείας δὲν ἐγένετο πανταχοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀλλὰ κατ' ἐποχάς, περὶ ὧν ἐν οἰκίῳ τόπῳ ῥηθήσεται. Κατὰ τινα δὲ παράδοσιν φαίνεται ὅτι ἀπεπειράθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος· οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι Χριστιανοὶ οἱ Ματσουκάται νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν· ὅθεν μίαν παρασκευὴν, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἦσαν συνηγμένοι εἰς τὰ τζαμιά, ἐπέπεσον κατὰ τῆς πόλεως καὶ διεσκόρπισαν τοὺς Ὀθωμανοὺς· ἀλλ' οὗτοι ἐπισυναχθέντες πάλιν καὶ εὐποροῦντες ὄπλων καλῶν κατένικησαν τοὺς Ματσουκάτας· διὰ τοῦτο κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν μέχρι τινος ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς οἱ Ὀθωμανοὶ ἔκλειον τὰς πύλας των· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο φαίνεται ὅτι εἶχεν ἄλλην ἀφορμὴν, καὶ ἀπλῶς ἦν ἕρις τις χωρικῶν. Ὅσοι δὲ τῶν κατοίκων ἐξ ἀνάγκης ἐξώμοσαν, ἐφέροντο μὲν κατ' ἀρχὰς πρὸς τοὺς ὁμοφύλους εὐπροσῆγοροι καὶ πάντοτε συνεώρταζον ἐπὶ τινα χρόνον καὶ συνεκοινωνοῦν, (καθὼς καὶ σήμερον γίνεται εἰς πολλὰ ἐνταῦθα μέρη). Ἀφ' οὗ ὁμοῦ ὁ χρόνος ἔδωκε λήθην τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τῶν κοινῶν παθημάτων, οἱ ἐξομότηντες ἐγένοντο τυραννικοὶ πρὸς τοὺς ἤδη

μείναντας Χριστιανούς· και τοῦτο ἐγένετο βραδύτερον, ἢ μετὰ 200 ἔτη· ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν οὗτοι ἐξωμόται καὶ τοι ἐλησμόνησαν ὄλως τὴν πατρικὴν γλῶσσαν, διετήρησαν ὁμως τὰ Ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ φέρουσι καθαρὰν τὴν Ἑλληνικὴν ἢ καὶ τὴν Λαζικὴν φυσιογνωμίαν· πρῶτοι δὲ πάντων φαίνονται τουρκίσαντες οἱ Λαζοὶ· ὅσοι δὲ τῶν ἐξομοσάντων ὀμιλοῦν εἰσέτι τὴν Ἑλληνικὴν, οὗτοι εἶναι οἱ εἰς τὴν δευτέραν ἐποχὴν τουρκίσαντες, ἢ μετὰ τὸ 1660 καὶ ἐφεξῆς· καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀφεως, τῆς Θεοανίας ἢ Τόνιας, οἱ περὶ τῶν Ματσοῦκαν καὶ τὸν Κρώμην, ὧν οἱ τελευταῖοι πρὸ 10 ἐτῶν πάλιν κατὰ μέγα μέρος, ἐφανερῶθησαν Χριστιανοὶ καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ ἀρχαῖόν των θρήσκευμα.

* Ἄλλην δὲ τύχην ἔλαβον οἱ φυγόντες πρὸς δυσμὰς Τραπεζούντιοι. καὶ τούτων πάλιν εἰσὶ δύο κατηγορίαι οἱ μετὰ τὴν ἄλωσιν φυγόντες καὶ οἱ μετὰ τὸ 1660—1700· καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῆς ἀλώσεως ἀνάγκη καταλιπόντες τὰς ἐστίας των ἤλθον οἱ μὲν πρὸς τὴν Γεωργίαν καὶ Περαιτείαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παραλίας τῆς σημερινῆς Ῥωσσίας· ὅπου καὶ αὐτοὶ συνεχωνεύθησαν μεταξύ τῶν ἐκεῖ φυλῶν· οἱ δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν Θράκην μόνοι ἢ καὶ μετὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς συνοδίας· καὶ τούτων οἱ μὲν ἔμειναν αὐτόσε καὶ ἀπεκατεστάθησαν, οἱ δὲ ἤλθον εἰς Μαρμαρᾶν καὶ τὴν Ἀθηνονθήραν καὶ εἰς λοιπὰς νήσους, ὡς καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, μάλιστα εἰς Μάνην· μεταξύ δὲ τούτων εἰσιν ὀνομαστοὶ οἱ Κομνηνοὶ, οἱ Μαρουλάδες, καὶ οἱ Κολομεράνται καὶ τόσοι ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ἐπίθετα σωζόμενα εἰς παλαιοὺς κώδικας μοναστηρίων σήμερον ἐνταῦθα ἐξέλειπον, ἀκούονται, δὲ ταῦτα ἐν Πελοποννήσῳ Ἰταλία καὶ ἀλλαχοῦ· ὅσοι δὲ ἀνεφέρθησαν ἐπίσημοι· ὅτι ἐφυγον μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Δαβίδ, οἷον Δορανῖται, Καβασῖται καὶ λοιποὶ, αὐτῶν τὰ ἐπίθετα ἐνταῦθα μὲν οὐδόλως πλέον φαίνονται, (ἐκτὸς ἑνὸς Γεωργίου Καβασίτου ἐν κώδικι τῆς Μονῆς Χουτουρᾶ πρὸ 200 ἐτῶν) ἀλλ' οὔτε πουθενὰ ἀκούονται· ἄγνωστον δὲ εἶναι ἂν ἴσως περὶ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ὑπάρχουσι τοιαῦτά τινα ἐπίθετα.

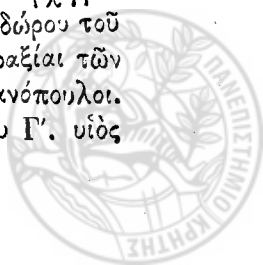
Εἰπόντες λοιπὸν συντόμως περὶ αὐτῶν τῶν πρὸς Δυσμὰς

προσφυγόντων ἐπόμενον εἶναι παρακαλουθήσωμεν αὐτοὺς ἀρχόμενοι πρῶτον ἀπὸ τῆς τῶν Κομνηνῶν γεννεᾶς. Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ καὶ πᾶσα αὐτοῦ ἡ οἰκογένεια κατεστάφη, μόνος δὲ ἀναφέρεται υἱὸς αὐτοῦ διαφυγὼν τὸν πέλεκυν τοῦ δημοῦ, καὶ οὗτος ἀπὸ τὸ ὄνομα Νικηφόρος περιπλανώμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κατέφυγε τέλος εἰς τὴν μόνην μένουσαν Ἑλληνικὴν χώραν αὐτόνομον καὶ ἀμυνομένην ὑπὲρ τοῦ ὅλου ἔθνους τὴν θαυμαστὴν Μάννην τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐλθὼν ὑπεδέχθη ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἐτιμήθη διὰ τὰ σωματικὰ αὐτοῦ καὶ ἠθικὰ προτερήματα· καὶ κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ παράδοσιν λέγεται ὅτι ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα Πέτρου Λασδούρη ἐνὸς τῶν προκρίτων τῆς Μάννης Ἑλένην, κατ' ἄλλους δὲ Ἀλεξάνδραν, καὶ ἐγέννησεν υἱὸν ὀνομάσας Ἀλέξιον Ζ'. κατὰ τὴν σειρὰν τῶν ἐν Τραπεζοῦντι Αὐτοκρατόρων· ἐπειδὴ Ἀλέξιος Ε'. ἦν ὁ τοῦ Καλογιάννη, καὶ Ἀλέξιος Γ'. ὁ τοῦ Δαβὶδ υἱός, οὗτος δὲ Ἀλέξιος Ζ'. Ὁ Νικηφόρος λοιπὸν εὐδοκίμησας καὶ ὡς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς, ἄλλως καὶ γνωστῆς γενομένης τῆς ἀπὸ Κομνηνῶν καταγωγῆς του, ἀνεγνωρίσθη πρωτογέρον τῆς Μάννης, ἤτοι ἡγεμῶν. Ὁ ἐν Μάννῃ λοιπὸν καταφυγὼν Νικηφόρος Κομνηνὸς ἐγένετο γενάρχης τῶν ἐκεῖ Κομνηνῶν, εἶτα δὲ Στεφανοπούλων κληθέντων, ὧν τὸ γένος ἀκόμη σώζεται ἐν Κορσικῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Στεφανοπούλων. Καὶ ἐκτὸς ἄλλων τρία μαρτυρικὰ, ἰδίως ἐν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Νικηφόρου ὡς πρωτογέροντος, καὶ ἐν τοῦ γάμου αὐτοῦ, καὶ ἐν βαπτίσματος, γενομένα ἐν τῇ κατὰ τὴν Μάννην Οἰτύλῳ κατὰ τὴν τοῦ τόπου διάλεκτον ἔχοντα ἐποχὴν τοῦ 1173 — 74 δύνανται νὰ ἦναι ἡ βάσις τῶν περὶ τῶν ἐν Μάννῃ προσφυγόντων Κομνηνῶν· καὶ τὸ πρῶτον ἀχρονολόγητον ἔχει οὕτως· « Ἡ τῆς Λακεδαιμονίας γερουσία ἐπιγινώσκησε καὶ κατέστησεν πρωτογέροντα τὸν Νικηφόρον Κομνηνὸν τοῦ Δαβὶδ ὁμοίῳ (ὀμνεῖει) καὶ ὑπόσχεται τοῦ διαφυλάξαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ διωγμοῦ· καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς πάντες φροντίζουσι περὶ τοῦ ἀπογόνου αὐτοῦ » τὸ δὲ δεῦτερον τοῦ γάμου τοῦ Νικηφόρου. « Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἀμήν· 1173 Ἰανουαρίου τετάρτη—» Ἀνεφανίστησαν ἔμπροσθεν ἐμοῦ κυνοφράφου τῆς πολιτείας Βυτίλου καὶ κάτωθεν πιστέον μάρ-

τυρών, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὁ ἐξωχότατος ἄρχοντας Νικηφόρος ἰὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Δαβὶδ Κομνηνοῦ τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ ἄρχοντας Πέτρος, πατὴρ τῆς ἀρχόντισσας Ἑλένης, τὴν ὁποίαν δίδει τοῦ ἀνωθεν ἐξωχοτάτου νικηφόρου διὰ γηνί του νόμιμο, καθὸς θέλει ἡ νόμοι τῆς ἐκκλησίας· Νικηφόρος Πέτρος » . . . Τὸ δὲ τρίτον βαπτιστικοῦ· « Χιλιοστό τετρακοσιοστό ἐβδομικοστό τετάρτον, Ἰουλίου πρότη ἐτέκτι ἐν παιδίῳ τοῦ ἐξεκοτάτου Νικηφόρου τοῦ Αὐτοκράτορα Δαβὶδ Τριμπεζοῦντος καὶ τῆς ἀρχόντισσας Ἑλένης τοῦ ἄρχοντος Πέτρου, ἐβαπτίστη ἐμιρότη καὶ ὀνομάσθη Ἀλέξιος ἀπὸ ἐμοῦ τοῦ ἀρχιερέως τοῦ Βιτόλου » . . .

Χωρὶς δὲ νὰ ἐπιφέρωμεν κρίσιν τινὰ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω, καὶ τῶν ὅσα θὰ εἴπωμεν, ἀναφερομένων δὲ ὑπὸ πολλῶν καὶ Ἑλλήνων καὶ Εὐρωπαίων, θὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν περὶ αὐτῶν ἐκθεσιν συνεχίζοντες οὕτω τὴν ἱστορίαν τῶν Κομνηνῶν· Μετὰ δὲ τὸν Νικηφόρον ἐν Μάννῃ ἐγένετο πρωτογέρον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος Ζ'. καὶ διεκρίθη μάλιστα εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων διὰ θαλάσσης προσβολὰς του· τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Στέφανος τῷ 1545 γενόμενος ἀνώτερος τῶν ἄλλων ἀπάντων καταστήσας τὴν ἀρχὴν του ἐν Μάννῃ διαδοχικὴν ὁπότε καὶ πολλὰς κατὰ θάλασσαν μάχας καὶ νίκας ἔκαμε κατὰ τῶν ἐν Κορώνῃ Τούρκων, ἀποκρούσας καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ ἐλθόντα Χασίμπεην. Μετὰ τοῦτον δὲ ἐγένετο πρωτογέρον ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντῖνος Α'. ὁ πρῶτος μετονομασθεὶς Στεφανόπουλος, καὶ ἀπὸ τούτου ἤρξαντο νὰ μεταχειρίζονται πλέον αὐτὸ τὸ ἐπίθετον ἀντὶ τοῦ Κομνηνός, ἐπικρατήσαν εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους των μέχρι τῆς σήμερον. Διάδοχος δὲ τοῦ Κωνσταντίνου ἐγένετο Στέφανος ὁ Β', ἐπὶ τοῦ ὁποίου Μουράτ ὁ Δ'. ἐπεμψε κατὰ τῆς Μάννης πολυάριθμον στρατὸν, κατ' ἀρχὰς μέχρι μὲν τοῦ Οἰτίλου ἐλθόντας, εἶτα δὲ πολεμηθέντας ὑπὸ τῶν Μανιατῶν. Καὶ τούτου ἐγένετο υἱὸς Θεόδωρος ὁ Β'. ὅτε ἤρξατο ἡ κατὰ τῶν Κομνηνῶν ἀντιπολίτευσις ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Λιμπεράκη ἐπὶ Κωνσταντίνου δὲ τοῦ Γ', καὶ Θεοδώρου τοῦ Γ'. πάλιν ἤρξαντο αἱ κατὰ τῆς Μάννης ἐχθροπραξίαι τῶν Τούρκων κατ' ἅς πολλὰκις ἠττήθησαν οἱ Στεφανόπουλοι. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ τέταρτος ὁ τοῦ Θεοδώρου Γ'. υἱὸς

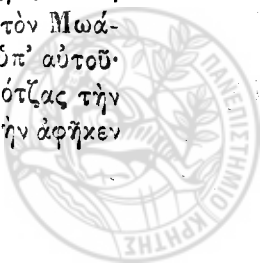

διὰ ἀνοικείου γάμου ἤρέθισε τὰ πνεύματα, καὶ οὕτως ἤ κατ' αὐτῶν ἀντιπολίτευσις ἐγένετο ἰσχυροτέρα καὶ ἠναγκάσθη τῷ 1672 νὰ φύγη καὶ μετὰ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν του νὰ ἀποικίση ἀλλαχοῦ. Ἐπιβίβασθεις λοιπὸν ἐπὶ ἕξ πλοίων διέσχισε μὲν τὸν Τουρκικὸν ὄμιλον, ἀπώλεσε δὲ τὰ δύο πλοῖα καὶ τρίτον συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων· καὶ ἔφθασε μὲν μὲ τρία πλοῖα εἰς τὴν Σικελίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοῦ ἦσαν τότε οἱ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας πόλεμοι ἔφυγε καὶ ἀπ' αὐτοῦ, ὅτε καὶ ἐχωρίσθη καὶ τέταρτον πλοῖον ἐν ᾧ ἦσαν οἱ Ἰατράιοι μεταδάντες εἰς Τσοκάνην, ὅπου ἦσαν οἱ ὁμώνυμοὶ τῶν Μένδικων· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἔφθασεν εἰς Γένουαν τῷ 1676. Ἡ δὲ πολιτεία τῆς Γενεύης ἀνεγνώρισε τὸν Κωνσταντῖνον ἀρχηγὸν ἐπὶ τῆς συνουσίας του, καὶ παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν ἐν Κορσικῇ χώραν Πανομίαν, ὑποτάξασα αὐτοῦ πνευματικῶς τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Πάπα.

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἀφῆκεν υἱὸν Θεόδωρον τὸν Δ'. ὅστις μὴ λαμβάνων πλέον τὰς προσηκούσας τιμὰς ἐνήργησε νὰ ἐκδοθῇ διάταγμα ἐπικυρωτικὸν τῶν τιμῶν τούτων· τούτου δὲ ὁ ἀδελφὸς καλούμενος δῆθεν Καλομεράκης, πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του πρὸς Κοσμᾶν τὸν Μένδικον εἰς Τσοκάνην ἐγένετο γενάρχης τῶν Βονοβαρτῶν· ἀλλ' οἱ Καλόμεροι φαίνονται κατ' ἄλλην ἐπιτόπιον παράδοσιν μᾶλλον ἄλλης οἰκογενείας Τραπεζοῦντος ἀπὸ χωρίον Καλομερά, ὀνομαζόμενοι· καὶ Καλομεράνται· καὶ τινες τῶν Καλομεράδων τούτων φαίνονται χρηματίσαντες καὶ ὑπουργοὶ τῶν Μεγάλων Κορνητῶν ὧν εἷς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ'. Πολέμαρχος. Οὕτω λοιπὸν ἀποκατασταθέντες ἐν Κορσικῇ οἱ Στεφανόπουλοι δὲν ἔμειναν μὲν ἡσυχοὶ ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Κορσικῆς, ἔδειξαν ὅμως καίτοι ξένοι καὶ ὀλίγοι πάντοτε τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν πολεμικὴν τῶν ἰκανότητα, πολεμοῦντες πάντοτε ὑπὲρ τῶν κατακτητῶν τῆς χώρας Γενουησίων· ἀλλ' ὅτε οἱ Γενουήνσιοι ἔδειξαν ἀγνωμοσύνην πρὸς τὰς πολλὰς τῶν Ἑλλήνων ἐκδουλεύσεις, Κωνσταντῖνος ὁ Στεφανόπουλος ἀπεφάσισε νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν παρὰ τῇ Σαρδηνίᾳ νῆσον, Ἁγίον Ἀντίοχον παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Δουκὸς τῆς Σαβοΐας· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν ἀποι-

κίαν ταύτην ἀντέπραξεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας, ὁ Κωνσταντῖνος ἀπῆλθε καὶ ἐντεύθεν, καὶ πάλιν μετὰ τῶν Γενιουσιῶν συνέπραττεν ἐν τῇ Κορσικῇ· ὅτε δὲ ὁ Γάλλος στρατηγὸς Δεκάστρης ἐπέμφθη ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. ὅπως κωλύσῃ τὴν εἰς Κορσικὴν ἀπόβασιν τῶν Ἀγγλων, τότε παρέλαβε τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἔφερεν εἰς Γαλλίαν, καὶ ἐντεύθεν ἐτέθη εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπηρεσίαν· τούτου δὲ ὁ υἱὸς Δημήτριος Ἰλαρχος τοῦ ἵππικοῦ ἐπονομασθεὶς Κομνηνὸς καὶ Στεφανόπουλος, παρουσιάσας εἰς τὸν ΙΣΤ', Λουδοβίκον τὰ μαρτυρικὰ τῆς ἀπὸ Κομνηνῶν καταγωγῆς ἔλαβε παρ' αὐτοῦ καὶ δίπλωμα εὐγενείας· ὁ αὐτὸς δὲ συνέγραψε καὶ τὰ ἐν Μάννῃ καὶ Κορσικῇ Γαλλιστί ἀφορῶντα τὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν καὶ Στεφανοπούλων, ἅπερ καὶ ἐνταῦθα συνοπτικῶς ἐξετέθησαν. Ὅτε δὲ οἱ Γάλλοι παρέλαβον τὴν Κορσικὴν ἀπὸ τῶν Γενιουσιῶν, τότε πάλιν ἐπεσυνύχθησαν καὶ συνωκίσθησαν ἐν Καργεσίῳ, ὁπότε καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀλλάξωσι τὴν ἐνδυμασίαν τῶν φοβούμενοι τοὺς γείτονάς των Κορσικανούς· κατὰ δὲ τὸ 1792 ἔτος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσει, θεωρούμενον τὸ χωρίον τοῦτο ὡς βασιλικὸν κατεστράφη, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἀνεκτίσθη διὰ νέου σχεδίου καὶ εὐθυγράμμων ὁδῶν· ἕνεκα δὲ τῆς θρησκείας καὶ τῶν διαφορῶν πρὸς τοὺς παλαιοὺς κατοικοὺς τῆς Κορσικῆς ἐθίμων, δὲν συνεχωνεύθησαν τηρήσαντες γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, καὶ τούτου ἕνεκα πάντοτε θεωροῦνται ξένοι· πολλοὶ δὲ τούτων ἀπέκησαν εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, καὶ οὕτως ἐκεῖ πάντες συνεχωνεύθησαν. Οἱ δὲ ἐν αὐτῷ μέγαντες ἀποτελοῦντες 120 οἰκογενείας σώζουσι τὴν τε θρησκείαν καὶ γλῶσσαν, μετὰ τῶν ὁποίων ῥεῖε εἰσέτι αἷμα τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν καὶ ἄλλων τῶν ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος τὸ πρῶτον φυγόντων.

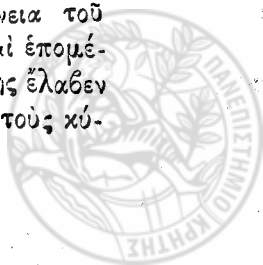
Ἐκτὸς δὲ τοῦ Γεωργίου ἢ Νικηφόρου Κομνηνοῦ τοῦ γενάρχου ὡς εἶδομεν τῶν κατὰ τὴν Μάννην Κομνηνῶν εἶτα δὲ ἐπονομασθέντων Στεφανοπούλων, εἶναι καὶ ἡ Ἄννα ἢ θυγάτηρ τοῦ Δαβίδ, ἣν οὗτος ἐπρόσφερε μὲν εἰς τὸν Μωάμεθ, ὕστερον δὲ ἐδόθη σύζυγος τῷ Χότζα του ὑπ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἄννα δὲν ἔστεργε νὰ ἐξομώσῃ, ὁ Χότζας τὴν ἀπεδίωξεν ἀπὸ τοῦ χαρεμίου του, καὶ ὁ Μωάμεθ τὴν ἀφῆκεν

εις τὴν ἴσυχίαν τῆς ἐλεύθεραν· μόνη δὲ τῶν Κομνηνῶν ἀποληφθεῖσα περὶ τὴν Τραπεζοῦντα, φαίνεται αὕτη ὅτι κατώκησε περὶ τὴν Σαγγαρὴν 3 ὥρας πρὸς τὸ Μεσημβρινοδυτικὸν τῆς Τραπεζοῦντος, καθ' ὅσον καὶ ἡ περὶ αὐτῆς παράδοσις ὑπάρχει· ἐκεῖθεν δὲ κατέφυγεν ὑπὲρ τὰ ὀνομαζόμενα Χαψία 16 ὥρας μακρὰν καὶ πρὸς Μ. τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπου ἔκτισε καὶ χωρίον ὀνομαζόμενον Κυρὰ Ἄννα ἢ καὶ Κορὴ Ἄννα· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν ἐκβιασθέντες οἱ μὲν τούτων ἐτούρκισαν, οἱ δὲ μετὰ τῆς Ἄννης ἔφυγον ἐντὸς τῆς Μουζένης μεταξὺ τῶν δυσπροσπελάστων φαράγγων καὶ βράχων κρημνωδῶν, ὅπου ἔκτισαν ἐκεῖ τὰς κατοικίας των· ὑπάρχει δὲ ἐκεῖ παρὰ τῷ χωρίῳ Χάτζι ἐκκλησία τῶν Ταξιάρχων, ὅπου εὐρίσκεται ἡ ἐξῆς, δυσανάγνωστος ἐπιγραφή τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπὶ τοῦ κονιάματος πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. « Ὁρᾶς τὸ δεῖγμα τοῦ θεαρέστου βίου καὶ τῆς ἀκραιφνοῦς πίστεως; ἡ Ἄννα ἢ Δαβὶδ. . . σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῆς. . . εἶδον γὰρ οὗτοι τὸν ναὸν τοῦ Ταξιάρχου ἄμορφον, ἀλλοιωσιν ἢ λλοιωμένον ἐκκλησίας ἔνδοθεν ἡμαυρωμένης . . . καὶ λοιπὸν ἐφρόντισεν ἁμαρτωλῶν χάριν τε λύτρον καὶ βροτῶν σωτηρίαν. . . . πάντων προσυνκούντων δουλικῶς; . . . Σωφρονίου ἐξάρχου καὶ πρεσβυτέρου Νικολάου, ἱστοριογράφου». Αὕτη δὲ ἡ ἐπιγραφή κρατύνει καὶ τὴν παράδοσιν τῶν κατοίκων πολλοὺς τῶν περὶ αὐτοὺς ἀναγόντων εἰς τὴν γενεὰν τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν διὰ διπλωμάτων ἀρχαίων οἰκογενειακῶν. Καὶ τὸ περίεργον ὅτι ἅπαντες οἱ τὴν μεσόγειον οἰκοῦντες ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς Μουζενίτας εὐγενῆ καταγωγὴν ἐκτὸς τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν ἐπὶ τοῦτο διίσχυρισμῶν. Τοιαῦτα λοιπὸν τὰ κατὰ τοὺς Μεγάλους Κομνηνοὺς καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν. Καὶ τοι δὲ τῶν ἱστορικῶν οἰκογενειῶν αἵτινες ἐντεῦθεν ἔφυγον, οἷον Δορανιτῶν κλπ. ἡ ἐπωνυμία ἐξέλιπεν ὅλως, πολλοὶ ὅμως ἐνταῦθα φέρουσι τὸ ἐπώνυμον τῶν Ζανιχιτῶν, Συρικηνῶν, Ξιφιλίων καὶ Μουρούζων, Γαβράδων καὶ ἄλλων ἱστορικῶν τῆς χώρας οἰκογενειῶν, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἐπώνυμα πανταχοῦ τῆς χώρας ὑπάρχουσι διασωζόμενα μέχρις ἡμῶν.

Μετὰ δὲ τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς οἰκογενείας τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν ἔμειναν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλοὶ καὶ διά-

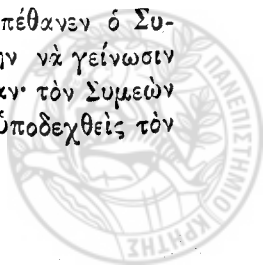
φοροι τῶν μετὰ τοῦ Δαβὶδ ἐκ Τραπεζοῦντος ἀποβληθέντων, χωρὶς ὅμως ὄνομαστί νὰ ἀναφέρονται, ἀλλ' ἀπλῶς Τραπεζοῦντιοὶ ὡς μέγα δυνάμενοι ἐν τῇ βασιλευσῇ διαμνημονευόμενοι· μόνον δὲ μετὰ αὐτῶν ἀναφέρονται, ὄνομαστί ὁ Πρωτοβεσιτάριος Ἀμιρούτζης, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Μεχμέτπεης καὶ Σκεντέρπεης· οὗτοι δὲ ἅπαντες φαίνεται ὅτι εἶχον κατδικίαν ἐν τῷ Σταυροδρομίῳ, ὅθεν καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸ μέρος τοῦτο Πέγιογλου ἐκάλεσαν· οὐδαμῶς δὲ τῆς ἱστορίας ἀναφαίνονται τὰ ὀνόματα τῶν Δορανιτῶν καὶ ἄλλων συντρόφων των, ἴσως ἐπειδὴ ἐξώμοσαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἠλλάξαν τὰς ἐπωνυμίας τῶν, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τοὺς τοῦ Πρωτοβεσιτάριου Γεωργίου υἱοὺς πρὸ πάντων, ὀνομασθέντας Μεχμέτπεγην καὶ Σκεντέρπεγην. Ἀναφερόμεν δὲ τινα καὶ περὶ αὐτῶν, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν πολλὰ καὶ διάφορα ἀφορῶντα τὴν τε ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος διεδραματίσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ὁ μὲν Γεώργιος ὁ Πρωτοβεσιτάριος φιλόσοφος Περιπατικὸς κατ' ἐξοχὴν καλούμενος, δολιευθεὶς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κυρίου τοῦ Δαβὶδ ἐγένετο προδότης μὲν τότε τῆς πατρίδος του, ἐλθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινουπόλιν δυνάμει τοῦ Μαχμούτ πασᾶ τοῦ ἐξαδέλφου του καὶ τῆς συγγενοῦς του Κυρᾶς Μαρούς, ἐνταῦθα ἐξήσκει μεγάλην ἐπιβροχὴν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· ὅτε δὲ ἤχθη αἰχμάλωτος ἢ σύζυγος τοῦ Δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν ἢ θυγάτηρ Δημητρίου τοῦ Ἀσάν, ἐπειδὴ τὸ κάλλος αὐτῆς εἴλκυσε τὸν φιλόσοφον καίτοι ἔγγαμον, ἀπεφάσκει νὰ τὴν λάβῃ εἰς γυναῖκα νόμιμον χωρὶς νὰ χωρισθῇ καὶ τῆς ἄλλης. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Πατριάρχης δὲν ἔδιδεν ἄδειαν εἰς τοῦτο, παρεκάλεσε τὸν ἐξαδέλφον του Μαχμούτ διὰ νὰ βιάσῃ τὸν τότε Πατριάρχην Ἰσιδώρον νὰ ἐπικυρώσῃ τοιαύτην ἄνομον πράξιν· προσεκλήθη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Μαχμούτ ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Ἐκκλησιάρχης· καὶ πολλαὶ παρακλήσεις ἐγένοντο ὅπως συγχωρήσῃ τὸν τοιοῦτον γάμον· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Ἐκκλησιάρχης δὲν ἐπέισθησαν, παρεκάλεσαν τὸν Σουλτάνον καὶ διέταξε νὰ κόψωσι τὰ γένηα τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν μύτην τοῦ Ἐκκλησιάρχου, καὶ ἐπομένως τοὺς καθήρσεν, καὶ ὁ φιλόσοφος Ἀμοιρούτζης ἔλαβεν αὐτὴν παρανόμως· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐν ᾧ ἔπαιξε τοῦς κύ-

βους, ἀπλόνων τὴν χεῖρα νὰ λάβῃ τὸ ζάρι ἐκεῖ προσβληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας ἀπέθανε παραχρῆμα.

Μετὰ δὲ τὴν ἔξωσιν τοῦ Πατριάρχου Ἰσιδώρου ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Μάρκος, ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς πεπαιδευμένος. Τότε ὅμως οἱ περὶ τὸν Γεώργιον καὶ οἱ ἄλλοι Τραπεζούντιοι ἔχοντες τὰ μέσα τῆς Αὐλῆς ἐσυκοφάντησαν τὸν Μάρκον ὡς αἰρετικόν· καίτοι δὲ οὗτος ἀπελογοῖτο ὑπὲρ τῆς ἀθωότητός του, ἐγκαταλειφθεὶς ὅμως ὑπὸ πάντων, ἐξελέχθη Πατριάρχης· ὁ Συμεὼν Τραπεζούντιος εἰς ἕκ τῶν τότε λογίων· ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατακραυγὴ τοῦ κοινοῦ ἐπερίσσευε, τότε συμφωνοῦν διὰ νὰ παύσῃ πρὸς καιρὸν ἡ κατακραυγὴ, καὶ ἡ Κυρὰ Μαροῦ ἐπαρουσιάσθη πρὸς τὸν Σουλτάνον μὲ 1000 φλωρία λέγουσα ὅτι ἔχει ἓνα καλόγηρον Διονύσιον τὸν Φιλιππουπόλεως ἔχοντα μετ' αὐτῆς μεγάλην σχέσιν ὡς πνευματικόν της. Ταῦτα λοιπὸν λαβὼν ὁ Σουλτάνος ἔδωκε τὸν διορισμὸν τοῦ Διονυσίου ὡς Πατριάρχου, καὶ οὕτω ἡ Κυρὰ Μαροῦ ἀνύψωσε τὸν εὐνοούμενόν της· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κατακριθεὶς ἀδίκως ἀπεβλήθη, καὶ ἀνύψωσαν πάλιν τὸν Συμεὼν δώσαντα τοῖς μετρητοῖς 2000 φλωρία· καὶ οὕτω ἕκτοτε ἐγένετο συνήθεια ὁ νεοδιορισθεὶς Πατριάρχης νὰ δίδῃ 2000 φλωρία καὶ περισσότερα· λέγεται ὅμως ὅτι κατόπιν ἐγένετο πρᾶξις Ἐκκλησιαστικὴ, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ διορίζηται Τραπεζούντιος Πατριάρχης. Οἱ δ' ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σουλτάνου εὐγενεῖς Τραπεζούντιοι, ἅπαντες νέοι καὶ μὲ παιδείαν Ἑλληνικὴν καὶ Ἀραβικὴν, ὡς καὶ οὐῖος τοῦ Ἀμιρούτζου Μεχμέτπεης ἐπεφορτίσθησαν, καὶ μετέφρασαν πολλὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα καὶ πρὸ πάντων ἐκκλησιαστικά· καὶ καθ' ἑκάστην ὁ Σουλτάν Μεχμέτ συνδιέλεγετο μετ' αὐτῶν περὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, τῶν μυστηρίων καὶ τῶν λοιπῶν, ἐπίσης· καὶ περὶ πολλῶν ἐπιστημονικῶν πραγμάτων· οὗτοι ὅμως ἅπαντες τουρκίσαντες συνεχωνεύθησαν· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τὰ ὀνόματά των ἔσωσεν ἡ ἱστορία οὔτε μέχρις ἡμῶν διέμειναν αἱ ἐπωνυμίαι αὐτῶν.

Τέλος δὲ ἐπὶ Σουλτάν Βεγζαζίτ τοῦ Β' ἀπέθανεν ὁ Συμεὼν καὶ μὴ ἔχων διαθήκην ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γείνωσιν ἄλλα καὶ περισσότερα κακὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· τὸν Συμεὼν διεδέχθη ὁ Θεσσαλονίκης Νήφων, οὗτος μὴ ὑποδεχθεὶς τὸν

(Λέγεται δὲ προσέτι κατὰ τὸ 1570, κατὰ τὰς ἐν Τραπεζοῦντι παραδόσεις, ὅτι ὁ Σουλτάν Σελίμ Β'. διερχόμενος διὰ Τραπεζοῦντος εἰς τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον διὰ τὸ Βαγδάτιον διέβη ἀπὸ τῆς Δουβεραῶς ἢ Λιβεραῶς χωρίου ἐξ ὠρας πρὸς Μ. τῆς Τραπεζοῦντος· ἐκεῖ ἐκάθησε πλησίον κρήνης (τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου) ἧς τὸ ὕδωρ τὸ θέρος εἶναι τὸ μᾶλλον ψυχρότερον, ἐπιθυμῶν νὰ πῖη καὶ νὰ ἀναπαυθῇ ὀλίγον· ἐνταῦθα ἀνακνυόμενος παρετήρησε μίαν νεάνίδα ὠρνιατάτην θυγατέρα ἱερέως τινὸς βόσκουσαν κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ χωρίου τὰ τοῦ πατρὸς τῆς ποιμνία ὀνομαζομένην Μαρίαν· τὴν προσεκάλεσε λοιπὸν καὶ τῇ ἔδωκε τὸ χρυσοῦν ποτήριόν του διὰ νὰ τῷ φέρῃ ὕδωρ· αὕτη δὲ λαβοῦσα αὐτὸ καὶ πληρώσασα ὕδατος τὸ ἐπρόσφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον ἔχουσα τὸν μέγαν δάκτυλον ἐντὸς τοῦ ποτηρίου· συχαθεὶς δὲ ἐκ τούτου τὴν διέταξε νὰ τὸ χύσῃ καὶ νὰ φέρῃ ἄλλο· ἔφερε δὲ αὕτη δεύτερον, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν ἔπεσον ἐντὸς τοῦ ποτηρίου φρύγανά τινα· καὶ τοῦτο ἐπροξένησεν εἰς τὸν Σουλτάνον μεγάλην ἀγανάκτησιν κατ' αὐτῆς· ἡ Μαρία τότε φοβηθεῖσα, εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἔκαμε τοῦ· το ὄχι δι' ἄλλο, εἰμὴ ὅτι βλέπουσα τὸν Αὐθέντην ὑδρωμένον, τὸ δὲ ὕδωρ παραπολὺ ψυχρὸν δὲν ἠθέλησε νὰ βλάψῃ τὴν ὑγείαν του, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀφῆκε νὰ περάσῃ ἀρκετὸς καιρὸς, ὥστε τώρα ἐλευθέρως τῷ προσφέρει τὸ τρίτον· εἰς τὴν ἀπάντησιν τῆς κόρης εὐχαριστηθεὶς ὁ Σουλτάνος, ὡς καὶ προηγουμένως θαυμάσας τὸ κάλλος τῆς, τὴν ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ μετὰ τὴν ἄδειαν τοῦ πατρὸς τῆς, καὶ τὴν ἐνυμφεῖθαι ὀνομάσας Κιουλπαχάρ (ἑαρινὸν Ἄνθος). Ἐκεῖθεν δὲ ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τὸ Βαρβέτ ὁδόντου· ὅθεν παρατηρήσας μακρόθεν τὴν Μοῆν τῆς Σουμελαῶς καὶ τὴν περιταύτην γεωργικὴν τάξιν αὐτῆς προσεκάλεσε τὸν Ἡγούμενον καὶ τὸν διερεύνα πῶς τοιαύτην τάξιν ἔδωκεν εἰς τὰ τῆς Μοῆς· ὁ δὲ τῷ ἀπήντησεν ὅτι πάντα ταῦτα εὐτρέπισεν οὕτως, ἐπειδὴ τὴν βραδινὴν ἐργασίαν δὲν ἀφῆκε δι' αὐριον· αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ἔδωκεν ἐντύπωσιν μεγάλην, καὶ διέταξε νὰ χαραχθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ προχόουτου (ἱμπρίκι) τουρισὶ τό· τὴν βραδινὴν ἐργασίαν μὴ ἀφήνης εἰς αὐριον· καὶ οὗτος ἐντεῦθεν ἀναχωρήσας ἔφθασεν εἰς τὸ Βαγδάτιον· πολιορκού-

μενοι δὲ καὶ φοβηθέντες, οἱ ἐχθροὶ ἐζήτησαν προθεσμίαν διὰ νὰ παραδοθῶν ἐλπίζοντες πάντοτε συνδρομὴν ἔξωθεν· ἦτο δὲ ἐσπέρας καὶ τῷ ἔφεραν διὰ νὰ νιφθῇ νιπτόμενος δὲ ἀνέγνωσε τὰ ἐν τῷ προχώῳ γράμματα: τὴν βραδινὴν ἐργασίαν μὴ ἀφίνης διὰ αὐρίου: καὶ τότε χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τὰς προτάσεις διέταξε τὴν ἔφοδον, καὶ οὕτως ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν· ἀφ' οὗ δὲ τὴν ἐκυρίευσεν εἰδοποιήθη ὅτι πολλοὶ πανταχόθεν ἦλθον ἐπίκουροι τῆς πόλεως, ὥστε ἂν δὲν ἐγίνετο ἀφ' ἐσπέρας ἢ κατὰ τοῦ Βαγδατίου ἔφοδος, οὐ μόνον θὰ ἦτον ἀδύνατος ἡ ἄλωσις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐκακόπασχε. Τοῦτο λοιπὸν ἐνθυμούμενος, ὅτε ἐπέστρεφεν, ἦλθεν εἰς τὴν Μονὴν καὶ πλουσίως αὐτὴν ἐφιλοδώρησε καὶ κατέστησε σεβαστὴν καὶ εἰς τοὺς περιόικους ἀγρίους Ὀθωμανοὺς.

Ἡ δὲ Κιουλπαχάρ ἤδη ὡς νόμιμος σύζυγος ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ μετ' ὀλίγον ἐγέννησεν υἱὸν Μουράτ τὸν Γ'. προΐοντος δὲ τοῦ χρόνου ἡ Κιουλπαχάρ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιβρόχην ἐντὸς τῆς αὐλῆς ὥστε τότε οἱ Χριστιανοὶ ἀπέκτησαν μεγάλα δικαιώματα, καὶ εἰς ἀνωτάτας θέσεις προήχθησαν καὶ αὐτὴν τὴν Βεζυρείαν ἐτόλμησε νὰ προσφέρῃ εἰς Χριστιανόν· μεγάλη δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλευθερία καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους ἐπεκράτει ἐπὶ πολὺ. τοῦτο ὅμως ἐκίνησε τὴν ὀργὴν τῶν Ὀθωμανῶν πρὸ πάντων τῶν Οὐλαμάδων, ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Σουλτάν Σελῆμ πρὸς ἰδίαν σωτηρίαν καὶ αὐτῆς τῆς πεφιλμένης του Μαρίας νὰ τὴν ἀποπέμψῃ εἰς Τραπεζοῦντα μετὰ τοῦ υἱοῦ της Μουράτ, λαμβάνουσα ἐνταῦθα ὅλας τὰς τιμὰς καὶ τὰ σιτηρέσια Σουλτάνης· ἡ ἐν Τραπεζοῦντι δὲ διαμονὴ τῆς οὐ μικρὰν ἔδωκεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἀναψυχὴν καὶ ἀνάπαυσιν ἀπὸ τῶν τότε δεινῶν αὐτῶν· ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀπέθανεν, ὁ δὲ Μουράτ διέμεινεν ἐπὶ πολὺ λαμβάνων ἀντροφὴν μᾶλλον Ἑλληνικὴν· ἐτάφη δὲ ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς μαουσωλείου σωζομένου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἱμαρετίου, τὸ ὅποιον εἰς μνήμην αὐτῆς ἐγένετο, καὶ μέχρις τῆς σήμερον διατηρεῖται. οὐχ ἦττον δὲ ἡ Μαρία εὐηργέτησε τοὺς πατριώτας της Λιβερίτας καὶ τοὺς περιχώρους καταστήσασα αὐτοὺς ἀσιτότους, καὶ μόνον 90 ὀκάδας βουτύρου κατ' ἔτος πληρόντας εἰς τὸ βασιλικὸν μαγρηεῖον καὶ ὁ φόρος οὗτος μέ-

χρὶς ἡμῶν διατηρεῖται· ἀλλὰ καὶ ὁ Μουράτ πολλὰ εὐηργέτησε τὴν χώραν ταύτην, καὶ ἐπιστρέφων ἀπὸ τοῦ κατὰ Περσῶν πολέμου καὶ τὴν Μοῦνην τῆς Σουμελαῶς ἐπεσκεύασε, καὶ πολλὰ ἄλλα ἀναθήματα ἐδωρήσατο εἰς αὐτήν.

Ἐν ᾧ λοιπὸν τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἀσίας ἀπὸ τῶν συχνῶν ἀλληλομαχιῶν καὶ ἐπαναστάσεων ὑπέφερον πολὺ, ἐν Τραπεζοῦντι ὁμως καὶ τῇ περὶ ταύτην χώρα ὅπωςδήποτε ὑπῆρχε γαλήνη τις, καὶ οἱ Χριστιανοὶ δὲν ὑπέφερον τοσοῦτον, ἀλλὰ μάλιστα καὶ πρόδος φαίνεται τις ἐμπορικῆ, καὶ περὶ τὰς τέχνας· καὶ τὰ σχολεῖα εἰσέτι ἤκμαζον, καὶ τὰ μοναστήρια ἦσαν σχεδὸν καὶ ἐχρησήμευον ὡς σπουδαστήρια εἰς τοὺς περιοίκους χριστιανούς· διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ καὶ βαθύπλουτοι ἔμποροι ὑπῆρχον, καὶ πολλοὶ πεπαιδευμένοι ἀναφαίνονται μέχρις τοῦ τέλους τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος, καθ' ὅσον φαίνεται ἀπὸ λείψανά τινα φιλολογικὰ, καὶ εἰδήσεις ἀγράφων καὶ γραπτῶν παραδόσεων τῆς ἐποχῆς ταύτης. Καὶ ἀπόδειξις τῶν λεγομένων εἶναι αἱ εἰσέτι σωζόμεναι εἰς τὰ διάφορα μοναστήρια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς σημειώσεις φιλολογικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ καὶ θεολογικαὶ, πρωτότυποι ἢ καὶ ἀντιγραφαί, προσέτι δὲ καὶ ἱατρικαὶ, καὶ ἀστρονομικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ, αἵτινες καὶ σήμερον σπανίως ὑπὸ πολλῶν ἐννοοῦνται, καὶ ὀλίγοι εἰς τὰς τοιαύτας καταγίνονται· ὅσον δὲ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὑπάρχουσιν οἰκοδομαὶ καὶ ζωγραφίαι ἀξιολόγου τέχνης, καὶ εἰδήσεις περὶ βαθυπλούτων ἐνταῦθα ἐμπόρων· χάριν δὲ τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἀκμάζοντος τότε ἐμπορίου, παραθέτω μίαν γραπτὴν, ἣν εὔρον διήγησιν ἱστορίας οἰκογενείας τινός.

Τὸ 1665 ὑπῆρχε πλούσιός τις Τραπεζοῦντιος ἕνας καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως, οὗ τὸ ὄνομα Λογίζος Μαοκούθης ἐκ παλαιᾶς οἰκογενείας ἀναφερομένης καὶ ἐν τῷ Χρισοβούλῳ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. ἡ δὲ σύζυγός του ὠνομάζετο Λυμπάνα· εἶχε δὲ αὐτὸς πλοῖα ἐμπορικὰ ἑπτὰ καὶ ὑποστατικὰ πολλὰ καὶ χρηματικὸν πολὺ καὶ μέγα μετῆρχετο ἐμπόριον· εἶχε δὲ καὶ μίαν κόρην καὶ οὐδὲ ἄλλο τέκνον· οὗτος δὲ ἔκτισε καὶ ἐν λαμπρὸν σπῆτι εἰς τὸν καιρὸν ἐκείνον· ταῖς δὲ πέτραις ἔφερε μὲ τὰς βάρκας τῶν πλοίων του

ἀπὸ τὴν Γιμερᾶν· αὐτὸ δὲ εἶναι εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου
Γρηγορίου (σώζεται δὲ μέχρις σήμερον καὶ ἡ ἐπιγραφή αὕτη

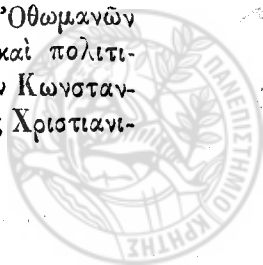
16 | 65

Λοί | ζος Ἰαφ' οὗ δὲ ἐτελείωσε τὴν οἰκίαν του ἀρραβωνία-
Μασ | κούθης·)

σε τὴν κόρην τοῦ εἰς ἓνα Τραπεζούντιον καὶ αὐτὸν ἔμπορον
καὶ πλουσίου υἱόν· μετὰ παρέλευσιν δὲ καιροῦ ἔκαμεν ὅλας
τὰς ἐτοιμασίας τοῦ γάμου τὴν δὲ Κυριακὴν τὴν ἡμέραν
τοῦ γάμου ἀσθενήσασα ἡ κόρη ἀπέθανεν· οἱ δὲ γονεῖς στο-
λίσαντες αὐτὴν τὰ νυμφικὰ ἔθηκαν εἰς ἓν δωμάτιον· ἐν τού-
τοις ὁμως ἐγίνοντο αἱ ἐτοιμασίαι τοῦ γάμου, καὶ οἱ προσ-
κεκλημένοι ἀγνοοῦντες εὐθύμουν χορευόντες καὶ εὐχόμενοι
ὑπὲρ τῶν νεονύμφων· ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐτελείωσαν τὰ συνει-
θισμένα τοῦ γάμου, τότε ἀνοίξαντες τὸ δωμάτιον, ὅπου ἔ-
κειτο ἡ νεκρὰ νύμφη, ἐτέλεσαν ἐφεξῆς καὶ τὰ τῆς κηδείας·
οἱ δὲ γονεῖς ἄκληροι ἤδη διεμοίρασαν εἰς Μονὰς καὶ ἐκκλη-
σίας καὶ πτωχοὺς τὸ πλεῖστον τῆς καταστάσεως διὰ μνη-
μόσυνον τῆς θυγατρὸς τῶν· τὸ δὲ σημερινὸν εὐρύχωρον με-
τόχιον τῆς Σουμελάς ἐν τῇ Τραπεζοῦντι εἶναι ἀφιέρωμα
ἐκείνων.)

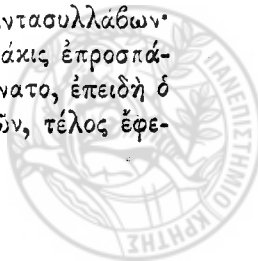
Ἄλλη δὲ ἀπόδειξις ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν τὰ πε-
ρὶ τὴν Τραπεζοῦντα ἠκμαζον καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ γράμ-
ματα, εἶναι οἱ ἐντεῦθεν περὶ τὸ 1700 φυγόντες εἰς διάφορα
μέρη, καὶ ἐκεῖ εὐθὺς ἀποκατασταθέντες καὶ ἀναδειχθέντες·
καὶ ἀφίνων τοὺς κατὰ τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ τὴν Χερσῶνα
καὶ Γεωργίαν καταφυγόντας, φέρω ἀπόδειξιν τὰς οἰκογε-
νείας τῶν Ἰψηλαντῶν καὶ Μουρούζων Καρατζάδων καὶ Ῥί-
ζων, οἵτινες μόλις ἔφθασαν καταφυγόντες εἰς Κωνσταντι-
νούπολιν, καὶ ἀνεδείχθησαν ἐμπορικῶς καὶ πρὸ πάντων πο-
λιτικῶς· τοῦτο δὲ δὲν θά ἐγίγνετο ἂν δὲν εὐπόρου, αὐτὰ
καὶ δὲν ἐξεῖχον τὸν πλοῦτον καὶ τὴν παιδείαν.

Οὕτω λοιπὸν ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἐν-
ταῦθα πολιτικὴ γαλήνη καὶ ἡσυχία τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ
μέρους τῆς Ὀθωμανικῆς ἀρχῆς καὶ αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν
προήχθη ἡ χώρα εἰς βαθμὸν τινα εὐδαιμονίας καὶ πολιτι-
σμοῦ ἔχουσα μάλιστα σχέσεις ἐμπορικὰς μετὰ τὴν Κωνσταν-
τινούπολιν καὶ Ἰταλίαν, τὴν Βλαχίαν τὴν τέως Χριστιανι-

κὴν ἡγεμονίαν τῆς Μιγρελίας καὶ Γεωργίας· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1665 καὶ ἐφεξῆς ἔνθεν μὲν ἡ ἀδυναμία καὶ ἐξαχρείωσις τῶς ἀρχόντων, ἔνθεν δὲ ἡ πλεονεξία τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἡ ἐμφάνις τῶν Τερεπεγίδων κατέφερον καίριον τραῦμα κατὰ τῆς ἤδη προαγομένης προόδου τῶν μερῶν τούτων· ὥστε κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐποχὴν ἐγένετο αἱ τελευταῖαι καὶ καταστρεπτικαὶ πλῆγαι καὶ διὰ τὴν χώραν καὶ διὰ τοὺς Χριστιανούς, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ πολὺν καιρὸν θὰ μένουσιν ἀθεράπευτοι· ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι Χριστιανοὶ ἐξώμωσαν ἢ ἐφυγον εἰς ἄλλα μέρη· καὶ οὕτως αἱ ὠραιαὶ καὶ πολυάνθρωποι χωραὶ ἠρημώθησαν, καὶ τὸ ἐμπόριον ὅλως ἔπαυσε καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία ἀνεπιστρεπτί διὰ τὴν χώραν ταύτην ἐχάθησαν, ἐπειδὴ ὄχι μόνον οἱ πλούσιοι ἐλαιῶνες καὶ ἀμπελῶνες κατεστράφησαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἀποκατασταθεῦν πλέον εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι· ἂν ὄχι ἀδύνατον τοῦλάχιστον δύσκολον· ἤρχισε δὲ αὕτη ἡ καταστροφὴ ὡς εἴρηται κατὰ τὸ 1665, λαβοῦσα ἀρχὴν ἀπὸ τῆς τότε Μητροπόλεως τοῦ Χριστιανῶν καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου.

(Ἐπερὰν τοῦ λιμένος τῆς Δαφνοῦντος καὶ ἐπὶ τόπου καταφύτου ἀπὸ ἐλαιῶν καὶ ἄλλων δένδρων ἐπιπέδου καὶ ὕψηλοῦ, ἔκειτο ἡ Μητρόπολις αὕτη, ἣτις πρὸ τῆς ἀλώσεως μὲν τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο Μιονή, εἶτα δὲ ἐκδιωχθέντων τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τῆς πόλεως, ὁ μὲν Ἀρχιερεὺς ταύτην ἔκαμε μητρόπολιν, οἱ δὲ Χριστιανοὶ βεθμῆδὸν περὶ αὐτὴν συνοικίσαντες κατέστησαν λαμπρὰν συνοικίαν. Οἱ δὲ Τούρκοι βλέποντες μὲ φθονερὸν ὄμμα τὴν ἐκεῖ πρόδον τῶν Χριστιανῶν ἀπεφάσισαν καὶ κατέσχον αὐτὴν τὴν Μιονήν· ἐκδιώξαντες δὲ ἐκεῖθεν τοὺς Χριστιανούς εἰκειοποιήθησαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν εἰκίας· τῆς ἀρπαγῆς δὲ ταύτης προηγέθησαν πολλαὶ φιλονεικίαι μεταξὺ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τοῦ τότε διοικητοῦ, ἃς ἐν ἐκτάσει ἐκθέτει ἀνωνύμου τινὸς ποίημα εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν λαβόντος μέρος εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, συγκείμενον ἀπὸ 400 περίπου στίχων δεκαπεντασυλλαβῶν· ἔπου ἀφ' οὗ λέγει ὅτι ὁ τότε Μουφτίης πολλάκις ἐπροσπάθησε νὰ καθέξῃ τὴν Μητρόπολιν καὶ δὲν ἠδύνατο, ἐπειδὴ ὁ τότε Ἀτζέμ πασᾶς ἦτον ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, τέλος ἐφε-

ρε φερμάνιον ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κατώρθωσεν ἐναντίον τοῦ ἱσαδὲ τοῦ Σουλτᾶν Σελήμ ἐπικυροῦντος τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ἀσίδοσίαν τῆς Μονῆς, καὶ παρὰ τὴν θέλησιν πάλιν τοῦ διοικητοῦ παρεξύνας τὰ πλήθη, ὄχι μόνον νὰ κητάσχη τὴν Μονὴν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν σφαγῶν καὶ ἀρπαγῶν αἴτιος ἐγένετο· δὲν εἰσηκούσθησαν δὲ οὔτε τοῦ Πασᾶ οὔτε τοῦ ἐπίτηδες σταλέντος ἄλλου πασᾶ. **Πειλέρπεη αἱ παραστάσεις, ὥστε ἡμέραν παρασκευὴν ἐγκαταλείπεται ὡς τζαμίον· ἰδοὺ δὲ πῶς παρασταίνει τὸ ἀνωτέρω ποίημα τὴν κατάσχεσιν τῆς Μητροπόλεως.**

Πάλιν τοὺς ἐπρόσταξε ταῖς πόρταις νὰ τζακιζουν.
καὶ ὄλοι μέσα ν' ἄμπωσι νὰ τὸ διαγεμίσουν

ἄλλος μὲ πέτραις ἔκρουε, καὶ ἄλλος μὲ τζακοῦτζα,
ἄλλος εἰκόνας τζάκιζε, καὶ ἄλλος τὰ στασίδιχ,
ἐτζάκισαν καὶ τοὺς σταυροὺς ἐπῆραν τὰ χαρτία.

Πολλοὶ τὸν τόπον σκάλιζαν ν' αὐρίσκωσι φλωρία.

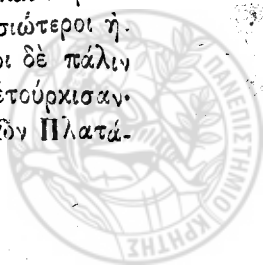
Ἄνέβησαν ἔς τ' ἀνώγεια ὅπου τονε ὁ Θρόνος
Μητρόπολις ἐκκλησιᾶς στημένος μὲ τὸ θόλο·

ἦταν βιβλία περισσὰ καὶ μέσα φυλαγμένα,
μεμβράνενα καὶ παλαιὰ ἀξιοπαινεμένα,

ὅλα τὰ διεκόρπισαν τίποτε δὲν ἀφίνουν,
καὶ τότε κράζουν τὸν Μουφτῆ καὶ τοῦ τὴν παραδίδουν·
ἐπῆραν τὴν Μητρόπολιν παρασκευὴν ἡμέραν·
ἀναθεμά τους δειλινὸν πρῶτὸ καὶ πρὸς ἑσπέραν.

Τέλος δὲ οἱ Χριστιανοὶ οὕτως ἀδικηθέντες ἔλαβον συστατικὰ γράμματα ἀπὸ τὸν Πασᾶν, καὶ ὑπῆγον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε· ὁ δ' Ἀρχιερεὺς μόλις διασωθεὶς ἐπρόφθασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ ἐκάθισε καταστήσας· αὐτὴν Μητρόπολιν του, καὶ οἱ Χριστιανοὶ μετώπισαν περὶ αὐτὴν ἀφέντες τὰ πάντα εἰς τοὺς Τούρκους· προηγήθη δὲ αὐτῆς ὡς φαίνεται ἡ κατάσχεσις τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου ταῦτα συνέβησαν.

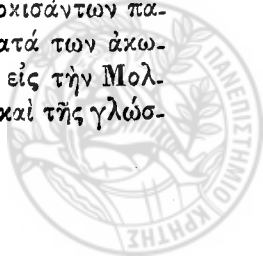
Καὶ οὐ μόνον δὲ διαταράχθη ἡ ἡσυχία αὐτῶν καὶ διερπάγη ἡ κατάστασις των, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ οἱ πλουσιώτεροι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν ἄλλου, οἱ πλεῖστοι δὲ πάλιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπου βιασθέντες πολιοιδῶς ἐτούρχισαν· τότε δὲ ἀπὸ τῶν πέριξ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Πλατά-

νων ἐξεδιώχθησαν 8000 περίπου Χριστιανικαὶ οἰκογένειαι καὶ ἤλθον εἰς τὰς ὀρεινὰς θέσεις τῆς Τόνιας ὅπου κατὰ μικρὸν ἐτούρκισαν ἅπαντες διατηροῦντες τὴν γλῶσσάν των· οἱ δὲ περὶ τὴν Κρώμνην, καίτοι ἐτούρκισαν μὲν, διετήρησαν ὅμως οὐ μόνον τὴν γλῶσσάν των, ἀλλὰ εἰς μὲν τὸ φανερὸν ἦσαν Μωαμεθανοὶ καὶ κρυφίως ἐτέλουν τὴν ἀρχαίαν λατρείαν των, καὶ οὕτω μέχρι πρὸ 10 ἐτῶν διαπεράσαντες τέλος ἐφανερώθησαν οἱ πλείστοι ὡς Χριστιανοί, καὶ τώρα ἀκωλύτως πρεσβεύουσι τὴν θρησκείαν των ὑποκείμενοι μόνον εἰς τὴν στρατολογίαν.

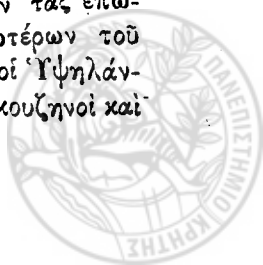
Τοιαύτη δὲ κατάστασις πραγμάτων ὑπῆρξε καὶ ἐκτὸς τῆς Τραπεζοῦντος καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας, καὶ οὕτως ἡ χώρα οὐ μόνον ἐστερήθη τοῦ ἐμπορίου τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς παιδείας καὶ γεωργίας, καὶ κατέστη ἄγρια καὶ βάρβαρος μέχρις σήμερον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς ἐναπομείνας πληθυσμὸς τῶν Χριστιανῶν ἐνταῦθα διεσκορπίσθη, τῶν μὲν καταφυγόντων πρὸς Ἀνατολάς, ὅπου συνεχωνεύθησαν ἐκεῖ, τῶν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ· τῶν δὲ πλείτων ἀρνησομένων τὴν πατρῶαν θρησκείαν, μόνον δὲ τὴν γλῶσσάν των διατηρησάντων· τὰ αὐτὰ δὲ συνέβησαν καὶ εἰς τοὺς περὶ τὴν Τραπεζοῦντα ἀποικίσαντας ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου τοῦ Κομνηνοῦ Ἀρμενίου, οἵτινες ἐτούρκισαν μὲν, διετήρησαν δὲ ἐν μέρει τὴν γλῶσσάν των. τινὲς δὲ καὶ αὐτῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν θρησκείαν των τὴν πρώτην.

Καίτοι δὲ ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρι τῶν τελεῦταιων χρόνων καὶ πολλαὶ τοιαῦται βίαιοι ἐξωμώσεις ἐγένοντο, ἄξιοι σημειώσεως ἐνταῦθα εἶναι πρὸ πάντων τὰ περὶ τοὺς κατὰ τὸν Ὀφιν Χριστιανούς καὶ τὸν Ῥίζον· διότι οὗτοι πιεζόμενοι ἤδη ὑπὸ τῶν ὑπερκειμένων καὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν Τουρκισάντων καὶ ὑπὸ των γειτόνων των Λαζῶν, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ διατηρηθῶσιν ἐν τῇ πατρίδι των συνεκρότησαν συμβούλιον οἱ πρόκρ.τοι καὶ οἱ κληρικοί, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ μὲν παρεδέχθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν, μέρος δὲ αὐτῶν ἐμβάντες εἰς πλοῖα συνδρομῇ πάλιν τῶν τουρκισάντων πατριωτῶν των κατέφυγον φέροντες τὰ πράγματά των ἀκωλύτως εἰς Κριμίνην καὶ ἀλλαχοῦ, πρὸ πάντων εἰς τὴν Μολδαυίαν, ὅπου εἰσέτι σώζουσί τινα τῶν ἐθίμων καὶ τῆς γλώσ-

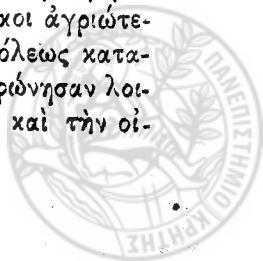
σης των· οί δὲ τουρκίσαντες καὶ μείναντες αὐτοῦ δὲν ἔπρα-
ξαν μὲν ὡς οἱ Κρωμναῖοι, διετήρησαν ὅμως τὴν γλωσσάν
των πλέον καθαρεύουσαν καὶ προσέτι τὰς ἱεράς των βίβ-
λους, ἃς σέβονται καὶ τιμῶσιν ὡς κειμήλια, καὶ εἶναι ἀδύ-
νατον κανεῖς νὰ τοὺς τὰς ἀφαιρέσῃ, ἐπειδὴ λέγουσιν ὅτι ἔ-
χουσι τοιαύτην ἐντολὴν ἀπὸ τοῦ προγόνου των. Πρῶτος
δὲ ὁ δούξ τὸ σύνθημα τῆς ἐξωμόσεως ἦτον ὁ Ἀλέξανδρος
ἐπίσκοπος Ὁφews, ὅστις διάτινα παράπονα κατὰ τοῦ Ἀρ-
χιερέως Τραπεζοῦντος προσῆλθεν τῷ 1685 εἰς τὴν Μωα-
μεθανικὴν θρησκείαν μετονομασθεὶς Σκεντέρ πασᾶς· λέγε-
ται δὲ ὅτι ἐγένετο καὶ διοικητὴς Τραπεζοῦντος, ἀφήσας ἀ-
πογόνους σωζομένους μέχρις ἡμῶν τοὺς ὀνομαζομένους
Χουσαμ ὀγλούδας. Ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς ἐποχῆς ἔφευγον καὶ
μέχρις ἡμῶν φεύγουσι καὶ ἀπὸ τῆς λοιπῆς παραλίας· καὶ
οὕτως ἐξεκενώθησαν αἱ πρὶν εὐανδροῦσαι χώραι αὐταί. τὸ
δυστήχημα ὅμως ὅτι μετώρισαν εἰς ξένα μέρη, ὅπου συνε-
χωνεύθησαν ἢ καὶ θὰ συγχωνευθῶσιν· οἱ μεσόγειοι ὅμως μὴ
εὐκολυνόμενοι εἰς τὴν μετοίκισιν ἢ κατέφυγον εἰς ἀπρόσι-
τα μέρη ἢ ἐτούρκισαν. Τοιαύτη λοιπὸν ἡ καταστροφή ἐν
συντόμῳ τῶν Χριστιανῶν τῆς χώρας ταύτης· ἔκτοτε δὲ
ἐπεκράτησεν ἡ βία καὶ ἡ ἀγριότης καὶ αἱ ἐμφύλιοι ἀλλη-
λομαχίαι τῶν Μωαμεθανῶν Πέγιδων, ὥστε ἕκαστον χω-
ρίον ἀπετέλει ἰδίαν κυβέρνησιν, καὶ τῆς κυβερνήσεως ἡ φωνή
πλέον δὲν εἰσηκούετο, ἀλλ' ὁ ἰσχυρότερος ἔπραττε κατὰ
τὸ δοκοῦν· μόνον δὲ τὰ Μοναστήρια διετήρουν ὑπόληψιν
τινα παρὰ τοῖς δυνάσταις τούτοις, καὶ ἐχρησίμευον οὐ μόνον
παρηγορία καὶ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ
ὡς ἐκπαιδευτήρια εἰς τὰς περίξ των χώρας.

Πολλοὶ δὲ τῶν οὕτω μεταναστευσάντων εἰς τὰ διάφορα
μέρη ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸ ἐμπόριόν των καὶ τὸ ἐπι-
τήδευμα, καὶ οὕτως ἀνεδείχθησαν· καὶ μέχρι τῆς σήμερον αἱ
οἰκογένεαι τῶν φημίζονται, καὶ τοιοῦτοι εἶναι ἱκανοὶ ἐν
Ῥωσίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ· ἐκ δὲ τῶν καταφυγόν-
των εἰς Κωνσταντινούπολιν διέσωσαν ὄχι μόνον τὰς ἐπι-
νομίας των, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων τοῦ
Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀναμετροῦνται. Τοιοῦτοι δὲ οἱ Ὑψηλάν-
ται, οἱ Μουρούζοι, οἱ Ρίζαι, Καρατζάδες, Κατακουζηνοὶ καὶ

λοιποί, ὧν αἱ ἐπωνυμίαι πρὸ αἰῶνων τινῶν φαίνονται ἐνταῦθα, νῦν δὲ καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας.

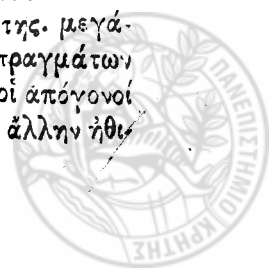
Καὶ τῶν μὲν Ὑψηλάντων ἡ γεννεὰ φαίνεται ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν τῶν ἄλλων ἔχουσα τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τοῦ δεκάτου καὶ πρότερον ἔτι αἰῶνος· κατὰ παλαιότατον τῆς οἰκογενείας ταύτης οἰκογενειακὸν χρυσόβουλον (ὅπερ ὁμως δυστυχῶς δὲν εἶδον) πρότερον ὠνομάζοντο Ὑψηλάνται ἀπὸ τῆς κώμης τῆς ὑπὲρ τὸν Ὀφιν Ὑψηλῆς, ἔπειτα δὲ ἔπειδὴ εἰς τῶν πρώτων Ὑψηλάντων ἀφυπνισθεὶς καὶ ἐγερθεὶς εὐρεν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ξίφος τι χωρὶς οὐδεὶς νὰ βάλῃ ἐκεῖ τοῦτο, ἐπωνομάσθη Ξιφιλῖνος καθὼς καὶ οἱ ἀπόγονοί του, καὶ Ξιφιάραι κοινότερον· ἐπεκράτει δὲ συγχρόνως καὶ ἡ ἐπωνυμία Ὑψηλάντης. Τῆς οἰκογενείας δὲ ταύτης ἀξιοσημειώσεως εἶναι καὶ ὁ Ξιφιλῖνος Ἀθανάσιος Πατριάρχης κατὰ τὸ 1020, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ξιφιλῖνος Ἰωάννης καὶ ἄλλοι· πρὸ πάντων δὲ ὁ Κωνσταντῖνος Ξιφιλῖνος ὁ μέγας Δομέστιχος τοῦ Μανουὴλ Β'. γενόμενος τὸ 1407 αὐτοῦ γαμβρὸς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ Εὐδοκίᾳ, ἥτις ἔκτισε καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σωζόμενον μέχρι τεῦ νῦν, ἐν ᾧ καὶ ἡ εἰκὼν τῆς Εὐδοκίας ὑπῆρχεν, ἀλλὰ πρὸ 7 ἔτων ὑπὸ ἀνοήτου εὐλαβείας φερόμενοι οἱ περὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἐπισκευὴν ἠφάνισαν ἀσεβησάντες αὐτήν· Μετὰ δὲ τὴν ἄλυσιν τῆς Τραπεζοῦντος διέμεινον ἐνταῦθα οὐδαμοῦ τῆς ἱστορίας ἀναφερόμενοι· ἐπὶ δὲ τῆς κατοχῆς τῆς Μητροπόλεως κατὰ τὸ 1665 φαίνεται ὁ Κύρ Ἰωάννης Ὑψηλάντης εἷς ἐκ τῶν σημαιόντων ἐν Τραπεζοῦντι. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἔνεκα τῆς ἀγριότητος τῶν Τούρκων ἡ οἰκογένεια αὕτη πρὸς καιρὸν διέτριβεν εἰς Σαγγαρὴν κωμόπολιν τότε ἀκμάζουσαν τρεῖς ὥρας πρὸς Δ. τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπου οἱ Ὑψηλάνται εἶχον ὠραίαν ἐπαυλιν μετὰ ὠραίου ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἔτι σωζομένου· τὸ μέρος τοῦτο ὅσον ὠραῖον καὶ ὠραίαν καὶ ἀμφιθεατρικὴν ἔχει τὴν πρόσοψιν καὶ μάλιστα τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν, εἶναι ὁμως καὶ τὸ καρποφορώτερον τῶν πέριξ· ἀλλὰ κατὰ τὸ 1697 οἱ Τούρκοι ἀγριώτεροι ἀποβάντες, ἤρχισαν καὶ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως καταφυγόντας νὰ ἐπιζητῶσι καὶ νὰ λιγστεύωσι· συνεφώνησαν λοιπὸν, ὅπως νυκτὸς ἐπιπεσόντες καταστρεψῶσι καὶ τὴν οἰ-

κογένειαν τῶν Ὑψηλάντων, οὐδενὸς τότε ὄντος τοῦ κωλύοντος, ἐχόντων φήμην ἐπὶ τιμῇ καὶ πλούτῳ· ἀλλ' ἐσώθησαν τοῦ κκοῦ τούτου, ὡς ἡ παράδοσις φημίζει, ὡς ἐφεξῆς.

Εἶχον ἐνοικιαστὴν ἢ ἐπιστάτην ἐπὶ των ἐν Σαγαρρῇ κτημάτων των πιστόν τινα Ὅθωμανόν, εἰς ὃν οἱ Ὅθωμανοὶ διεκοίνωσαν τὸν ληστρικόν των σκοπὸν θέλοντες νὰ λάβωσι καὶ αὐτὸν συνεργόν· οὗτος ὅμως ἄνευ ἀναβολῆς φανερόναι τὰ πάντα εἰς τοὺς Ὑψηλάντας, οἵτινες φοβηθέντες ἔλαβον πάντα τὰ κινητὰ των πράγματα καὶ ἐλθόντες εἰς Πλάτανα, ἐκέθην μετὰ τῶν Μουρούζων ἀνεχώρησαν εἰς τὸ Βυζάντιον· ὅπου ἐλθόντες κανώκησαν εἰς Κουρούτζεσμε (ἐπὶ Κρήνῃ)· εἰς ἀνταμοιβὴν δὲ τῆς πίστεως τοῦ Ὅθωμανοῦ ἐπιστάτου παρεχώρησαν ὅλα τὰ ἐκεῖ κτήματα εἰς αὐτόν, μὲ τὴν συμφωνίαν ὅτι θὰ δικτηρήσωσιν ἀβλαβῆ τὴν ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ ἐκκλησίαν. Ἐκτοτε δὲ καὶ ἡ γεννεὰ τοῦ Ὅθωμανοῦ ἐκείνου ὠνομάσθη Σιφιάραι, καὶ δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀφ' οὗ ἠλλαξαν τὸ ἐπώνυμον τοῦτο. Μετὰ δὲ τοὺς Ὑψηλάντας βαθμιδὸν ἔφυγον ἐντεῦθεν καὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ σήμερον τὸ μέρος ἄλλως ὠραιότατον εἶναι ὅμως ἔρημον κατοικούμενα ὑπὸ Ὅθωμανῶν τινων καὶ δύο Χριστιανικῶν οἰκογενειῶν πενεστάτων.

Ὅτε δὲ πρὸ 15 ἐτῶν οἱ περίξ ἐκεῖ Ὅθωμανοὶ ἠθέλησαν τὸν ναὸν νὰ μετατρέψωσιν εἰς τζαμίον, καὶ ἐπὶ τοῦτο συνελθόντες πλέον τῶν 400, ἤθελον νὰ ἐγκαινιάσωσιν αὐτόν, καὶ ὁ ἱμάμης ἤδη ἤρχισε νὰ κάμη τὴν συνήθη προσφώνησιν, ὁ ἰδιοκτήτης ἔνοπος παρὼς τὸν μὲν ἱμάμην ἐφ' ὕψηλοῦ μέγα βοῶντα κατεκύλησε ἐκεῖθεν, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ προσβάλη καὶ τοὺς ἐπερχομένους κατ' αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ θεωρήσαντες οἱ Μωαμεθανοὶ ὡς κακὸν οἰωνὸν ἐγκατέλιπον πάλιν τὸν ναόν, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐλευθέρως λειτουργοῦνται ἐνταῦθα· εἶναι δὲ ὁ ναὸς ἀρκετὰ εὐρύχωρος καὶ ὠραίος, ἀλλὰ ἐκ τῆς πολυκαιρίας, καὶ ἐπομένως μηδὲλως ἐπισκευαζόμενος ἤρξατο νὰ ἐρημοῦται. Ὁ πρῶτος δὲ εἰς Κωνσταντινουπόλιν καταφυγὼν ὠνομάζετο Μανουὴλ Ὑψηλάντης· μεγάλην ἀπ' ἀρχῆς ἐπιβρότην λαβὼν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων καὶ μέγα δυνάμενος παρὰ τῇ Ἰ. Πύλῃ οὗτος καὶ οἱ ἀπόγονοὶ του δυνάμενοι τὸν πλοῦτον τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἄλλην ἦθι

κὴν ταχέως προήχθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ πολλὰς οὐ μόνον τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει προσήνεγκον ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος, καὶ τὰς πέριξ Χριστιανικὰς φυλάς.)

(Οἱ δὲ Μουρούζαι, ἢ Μουρούζανται καλούμενοι λέγονται ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὸ κατὰ τὴν Χαλδίαν Μουρούζανται· ἐπὶ δὲ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, ὡς καὶ ἄλλαι τῆς χώρας ταύτης σημαντικαὶ οἰκογένειαι, μετώκησαν εἰς Τραπεζοῦντα, ὅπου καὶ διέμειναν μέχρι τοῦ 1697· ἐπὶ δὲ τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ Ἀλεξίου Γ'. Ἰωάννης, ὁ Μουρούζος ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωτοβεσβιαρίου, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλεξίου Γ'. Ἄνναν, ἣτις ἔκτισε καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Φιλίππου τὴν μετέπειτα Μητρόπολιν τῆς Τραπεζοῦντος. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν διτμήνοντες ἐν Τραπεζοῦντι κατὰ τὸ 1676 φαίνονται ὅτι κατώκησαν εἰς Πλάτανα φεύγοντες τὴν τότε ὄρμην τῶν Τούρκων, καὶ κατόπιν εἰς Οἰνόςην, ἣτις τότε ἔχαιρε προνόματά τινα καὶ ἡσυχίαν· εἶτα δὲ κατὰ τινα σημείωσιν ἔξωθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας τῶν Πλατάνων ἦλθεν ὁ Χριστόδουλος Μουρούζης ἀπὸ Οἰνόςης πάλιν εἰς Πλάτανα, ὅπου πάλιν κατὰ τὸ 1696 φαίνεται ἐκεῖ ὅτι ὁ Μουρούζος ἐπιάσθη εἰς τὸν σπῆτι τοῦ Κατζῆ Στρατῆ· ἀδελφον δὲ τὸ ἐπιάσθη ἂν σημαίνει ὑπὸ τῶν Τούρκων ἢ τῆς πανώλης· ὕστερον δὲ ταύτης τῆς χρονολογίας δὲν ὑπάρχει τι σημειωμένον, καθ' ἣν ἡ ἀναχώρησις τῶν οἰκογενειῶν Ὑψηλάντων καὶ Μουρούζων ἐγένετο ἐντεῦθεν· ὁ δὲ Ἀντίοχος Μουρούζος, ὁ γενάρχης τῶν μετέπειτα ἐν Κωνσταντινουπόλει Μουρούζων μετὰ τοῦ Μανουὴλ Ὑψηλάντου τοῦ γενάρχου τῶν Ὑψηλάντων ἀνεχώρησαν εἰς Βυζάντιον καὶ κατώκησαν εἰς Κουρούτζεμε. Ἡ οἰκογένεια τῶν Μουρούζων ὡς καὶ ἡ τῶν Ὑψηλάντων, εὐθύς ἀπρχῆς τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφιξείως των ἔλαβον τιμὰς μεγάλας, καὶ ἐπιβρόχην εἰς τὰ ἔθνη καὶ θρησκευτικὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων, ἀξιώματα δὲ διάφορα καὶ παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ· καὶ μέχρι τῆς σήμερον τὰ ὀνόματα αὐτῶν τιμῶσι τὴν Ἑλλάδα, καὶ πολυειδῶς ὠφέλησαν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ὠφελοῦσιν, ὥστε, εἴπερ τις ἄλλη, εἶναι καὶ αὐταὶ αἱ ἰσχυρότεραι καὶ εὐγενέστεραι οἰκογένειαι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων· ὁ δὲ τοῦ Ἀντιόχου υἱὸς Γεώρ-

γιος λαμβάνει εἰς γάμον Μαρίαν τὴν θυγατέρα τοῦ Μα-
νουήλ Ὑψηλάντου κατὰ τὸ 1710. Ἀμφότεραι δὲ αἱ οἰκογέ-
νειαί τῶν τῶν Ὑψηλάντων καὶ Μουρούζων δὲν ἔλειψαν μέ-
χρι τοῦ 1821 δεικνύουσαι πρὸς τὴν παλαιάν των πατρίδα
Τραπεζοῦντα μεγάλην πρόνοιαν καὶ ὠφελείας, ἀποτίνουσαι
φόρον εὐγνωμοσύνης δι' ἣν παρ' αὐτῆς φεύγουσαι παρέλα-
βον εὐγένειαν, ἣτις παρακολουθεῖ μέχρις τοῦ νῦν αὐτάς.

Καὶ ἄλλας δὲ πολλὰς εὐεργεσίας αὐτῶν πρὸς τὴν Τρα-
πεζοῦντα ἀναγνωρίζόντων αὐτὴν πατρίδα τῶν προγόνων
των, ἔστι δυνατὸν νὰ ἀποδείξῃ τις, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ ῥηθήσε-
ται· τὸ ἐξῆς· ἰδίως δὲ χρυσόβουλον ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλε-
ξάνδρου Μουρούζου κατὰ τὸ 1803 ὑπὲρ τῶν σχολείων Τρα-
πεζοῦντος.

Ἴσον τοῦ αὐθεντικοῦ Χρυσοβούλου.

Ἰωάννης Ἀλέξανδρος Κωνσταντίνου Μουρούζης Β. Β. ἐ-
λέφ Θεοῦ αὐθέντης καὶ ἡγεμῶν πάσης Μολδοβλαχίας

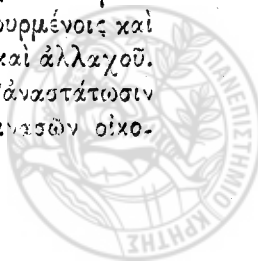
Τῷ μέντοι φωτὶ τὸ φαίνειν, καὶ πυρὶ τὸ θερμαίνειν, ἄρ-
χοντι δ' εὐεργετεῖν ἢ φύσις ἀπένειμε. Τὸ γὰρ τοι δύνασθαι
μόνον πλέον τῶν ἄλλων ἓνα τὸν ἄρχοντα, καὶ τούτων ἀ-
πλῶς ἄρχειν, ἀρχὴν τε ἅμα καὶ βίαν ξυνίστησιν, ὃ γε δὴ
κοινὸν καὶ τοῖς οὐκ ἀγαθοῖς τὴν φύσιν ξυμβέβηκε. Τόγε, μὴν
πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίας μεγαλοπρεπές τε καὶ
ἐλευθέριον, καὶ τὸ χρηστῶς τε καὶ εὐμενῶς, ὡς ἐκ πηγῆς
τινος τῆς ἀρχῆς τοῖς δεομένοις προτείνειν τὰς χάριτας, εἰ-
κότως ἂν ἄρχοντας καὶ φύσιν καὶ ἀρετὴν ὀνομάσειμεν· οὐδὲ
γὰρ δι' ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν πρὸς Θεοῦ ἐμπειστέυται, ἀλλὰ
πρὸς τὴν ὑπὸ Θεοῦ εὐεργεσίαν καὶ σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις
χορηγουμένην, οἷα καὶ χεῖρ τις τῇ περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐ-
κείνους προνοίᾳ ὑπηρετῶν. Διὸ δὴ καὶ μᾶλλον ταῖς εὐποιίαις
σεμνύνεσθαι πρέπει τῷ ἄρχοντι, καὶ ταύταις δορυφορεῖσθαι
καὶ παραπέμπεσθαι, ἥγε θεραπόντων τε πλήθει, καὶ ἐσθή-
των λαμπρότητι, καὶ ταῖς λοιπαῖς τοῦ πλοῦτου πολυτελεί-

αις, δι' ὧν περ ἔκπληξιν τε καὶ φθόνον τοῖς περι ταῦτα τεθηπόσιν ἴσως ἂν ἐμποιήσειεν, εὖνοιαν δέ τοι καὶ δόξαν οὐδ' ὀπωσοῦν πρὸς ἅγε μόνον οἱ μακάριαι τείνουσιν, οἷόν τινα τῆς ἀληθοῦς κολοφῶνα εὐδαιμονίας. Ταῦτ' ἄρα καὶ ἡμεῖς εὖ εἰδότες κάπιτῶ εὖ ποιεῖν τὴν ἀρχὴν πρὸς Θεοῦ εἰληφότες, ἐπειδὴ περ οἱ Τραπεζοῦντιοὶ συνδρομῆ τε καὶ συνεργείᾳ τοῦ οἰκείου αὐτῶν ποιμένος ἀγίου Τραπεζοῦντος, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τε καὶ φιλομούσου Ἑλληνικὴν τῶν νέων σχολὴν συνεστήσαντο, καὶ διὰ γραμμάτων ἰκετεύσαντες τῆς Ἡμετέρας αὐθεντικῆς ἐπικουρίας καὶ χάριτος πρὸς τοῦργον ἐδεήθησαν, ἔγνωμεν τοῦτο μὲν τοῦ πράγματος ἐκείνου ἀγάμενος, τοῦτο δέ τοι καὶ τὴν ἀνέκαθεν ἐκ προγόνων ἡμῶν τιμῶντες πατρίδα, καὶ ταῖς μουσικαῖς, ὡς πολλαχῆ, καὶ ταύτῃ βοηθοῦντές τε καὶ συναιρούμενοι, μὴ δεῖν περιῦδεῖν τῆς Ἡμετέρας δεομένοις εὐεργεσίας. Ὅθεν οὖν τῷ δε τῷ Ἡμετέρῳ αὐθεντικῷ Χρυσοβούλῳ θεσπίζοντες ἐντελλόμεθα κατ' ἔτος τῇ ῥηθείᾳ σχολῆ ἀπονέμεσθαι διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρων εὐγενεστάτων ἀρχόντων Καπου-κεχαγιάδων ἀνά τριακόςια γρόσια ἀπὸ τῶν ἡμετέρων αὐθεντικῶν κτημάτων τε καὶ ὀκνῶν καθ' ἡμίσεια· ἀξιούμεν δὲ καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς ἐκλαμπροτάτους αὐθέντας ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ τῷ γένει ξηνορῶν χρήσιμον καὶ τὰς ἐντεῦθεν ἀμοιβὰς, ἰδίους Χρυσοβούλοις τὴν ὀρισθεῖσαν χάριν προσεμπεδῶσαι. Ἐπὶ τούτοις ἐξεδόθη τὸ παρὸν Ἡμέτερον αὐθεντικὸν Χρυσόβουλον ἐπικυρωθὲν τῇ αὐθεντικῇ Ἡμῶν ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι. Τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς δευτέρας ἡμῶν ἐν Μολδοβλαχία ἡγεμονίας, ἐν τῇ αὐθεντικῇ ἡμῶν καθέδρᾳ τοῦ Γησιίου. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τρίτῳ κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον.

Ἄλέξανδρος Κωνσταντίνου Μουρούζης Βοεβόδας.

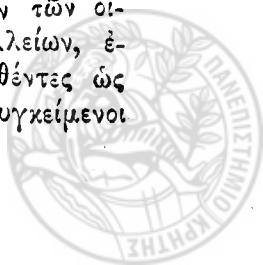
(Γ. Σ.)

Ἐν τούτοις ὁμῶς πολλοὶ ἄλλοι φέροντες τὴν ἐπωνυμίαν τῶν Μουρουζῶν ὑπάρχουσιν ἐν Ματζούκῃ, Σουρμένοις καὶ Οἰνῳ ὡς καὶ τῶν Ξυφιλίνων ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἀλλαχοῦ. εἰς τὴν δευτέραν δὲ ταύτην τὴν ἀπὸ 1660 ἀναστάτωσιν τῶν Χριστιανῶν, οἱ ἀπόγονοι τῶν ἄλλων μεινιστῶν οἰκο-

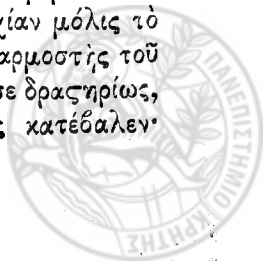
γενειῶν, οἷον Τσανιχιτῶν Συρικηνῶν καὶ λοιπῶν, διεσκεδάσθησαν εἰς τὰ διάφορα ὑπερκείμενα χωρία, ὁπόθεν πάλιν μεταξύ τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰρήνης γενομένη· ἐν τῇ χώρᾳ, ἀπεκχτεστάθησαν τινες αὐτῶν ἐν Τραπεζοῦντι. Ἡ τοιαύτη δὲ κατάσχις τῆς τρομοκρατίας διήρκεσε μέχρι τοῦ 1840, καὶ πολλὰ καὶ δεινὰ παθήματα ἐδοκίμασαν οἱ Χριστιανοὶ καθ' ὅλην τὴν χώραν. Διότι ἐκτὸς τῶν καταπίεσεων τῶν Τεραπεγίδων ὑπῆρχον καὶ αἱ ἐπίδρομαὶ τῶν Λαζῶν αἰετοποτε λεηλατούντων, καὶ πολλάκις μέχρι τῆς Θεμισκυράς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ὡς καὶ αἱ τῶν Κιρκασίων πειραταίαι πολλὰς χώρας παραλίους φθειράντων τὸ πλεῖστον διὰ τῆς ἀπαγωγῆς αἰχμαλώτων. τελευταῖον δὲ εἰς τοσαύτην περιέπεσον ἀναρχίαν καὶ ἡ Τραπεζοῦς καὶ αἱ ἄλλαι χώραι, ὥστε ἐκάστη συνοικία εἶχε τὸν Τερέπεγῆν τῆς καὶ συνήθως ἐγίνοντο πόλεμοι μεταξύ αὐτῶν καὶ φόνοι καθημερινοί. Μεταξὺ δὲ τούτων τῶν Τεραπεγίδων ὑπῆρξαν πολλοὶ καὶ φίλοι τῶν Χριστιανῶν ὀνομαστότεροι δὲ οἱ ἐκ τοῦ γένους τῶν Σατήριδων πολλὰς εὐεργεσίας παρασχόντες εἰς τοῦτο τὸ μέρος. Ἐκ τῆς τοιαύτης λοιπὸν καταστάσεως οὐ μόνον παιδιά καὶ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες μετὰ τρόμου ἐξήρχοντο· καὶ εἰς τοῦτο μάλιστα πρέπει νὰ ἀποδώσῃ τις τὴν νῦν συστολήν τῶν κατοίκων, ὡς καὶ τῶν γυναικῶν τὸν περιορισμὸν.

Ἐνῶ ὁμως τοιαῦτα ἐγίνοντο ἐνταῦθα, κατὰ τὴν Χαλδίαν οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ δυνάμει τῶν κατ' ἐκείνην τὴν χώραν πλουσίων εἰς ἄργυρον μεταλλείων ἔχαιρον μεγάλα δικαιώματα ὡς τῆς κυβερνήσεως ἄνθρωποι (Μπεγλικτζίδες) καὶ οἱ πρωτομάστοροι ἢ ἀρχιμεταλλουργοὶ εἶχον τοιαύτην ἰσχὴν καὶ ἐπιβρόχην καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὥστε οἱ κατ' αὐτὴν τὴν χώραν διοικηταὶ ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὰ νεύματα αὐτῶν. ἤχημασαν δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ τὰ ἐκεῖ Μοναστήρια ἐπὶ παιδείᾳ πολλοὺς ἀναδείξαντα καὶ πολλοὺς ὑπερμάχους τῆς τε πίστεως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ 1829 Ῥωσικοῦ πολέμου, καταργηθέντων μὲν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ἀμεληθέντων δὲ τῶν μεταλλείων, ἐπτώχευσεν ἡ χώρα· πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν θεωρηθέντες ὡς Ῥωσίζοντες μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, συγκείμενοι

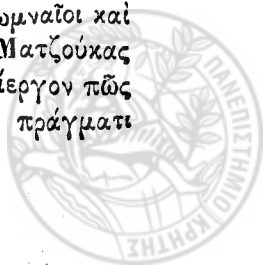
ἐκ 2000 χιλ. οἰκογενειῶν. Ὅτε δὲ οἱ Λαῶι διὰ τῆς Κερασσοῦντος καὶ Οἰνότης ἤλθον μέχρι Θεμισκύρας κατὰ τὸ 1806 λεηλατοῦντες, πολλοὶ πάλιν ἐκ τῶν παραλίων ἔφυγον εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἀλλαχόσε, ὅτε καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς τῆς Οἰνότης (Νεοκαισαρείας) καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι Οἰνοέων κατέφυγον εἰς Σινώπην, οἵτινες εἰρήνης γενομένης μετὰ τινα ἔτη ἐπανήλθον οἱ πλεῖστοι εἰς Οἰνόην, ἀποκαλέσαντες τοῦτο τελευταίαν Πορθὴν κατὰ τὴν διάλεκτόν των· τὰ δ' ἄλλα ὅμως μέρη ἔμειναν πλέον ἔρημα κατοίκων. Κατὰ δὲ τὸ 1808 τὸν Ἰανουάριον στόλος Ῥωσσικὸς παραπλεύσας τὰ παράλια ταῦτα ἔκαμεν ἀπόπειραν ἀποβάσεως κατὰ τὰ Πλάτανα, ἀλλὰ μόνον πυροβολήσας καὶ ἰκανὴν ζημίαν προξενήσας ἐκεῖ ἀνεχώρησε· τότε δὲ καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν βασιλείων Γεωργίας καὶ Μιγγρελίας φόρου ὑποτελῆ τῆς Τουρκίας ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Ῥώστων, κατεφυγόντων τῶν Βασιλέων τοῦ μὲν Σολομῶντος τῆς Μιγγρελίας ἢ τῆς κάτω Ἰθρίας εἰς Τραπεζοῦντα, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τῆ 6 Φεβρ. τοῦ 1815· τοῦ δὲ Δαβίδ τῆς Γεωργίας ἢ ἄνω Ἰθρίας μετὰ τῆς Βασιλίσσης καὶ τῆς μητρὸς του Σοφίας, καὶ πολυαριθμοῦ ἀκολουθίας εἰς Οἰνόην· καὶ ἡ μὲν Σοφία ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 1828 ὁ δὲ Δαβίδ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ διαμένουσιν ἐν Πετροπόλει ὑπὸ τὸ ὄνομα Πρίγκιπες τῆς Γεωργίας. οὗτοι δὲ διὰ τὸν φόβον τῆς Ῥωσσίας ἔλαβον κατὰ νοῦν νὰ ἐξομώσωσι μετὰ τῆς πολυαριθμοῦ συνοδίας· ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν τότε Ἀγ. Νεοκαισαρείας Κύριλλον, ὅστις ποικιλοτρόπως αὐτοὺς φιλοξενῶν καὶ περηγορῶν καὶ προτρέπων κατάρθρωσε νὰ τοὺς διατηρήσῃ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν. Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ ἔτη 1828 ἐπὶ τοῦ Τουρκορωστικοῦ πολέμου πολλὰ ὑπέστη ἡ χώρα καὶ ἠρημώθη, ἐπειδὴ πολλοὶ μετώκησαν εἰς τὰς νέας κτήσεις τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ Τριπόλεως Οἰνότης καὶ ἀλλαχόθεν, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Θεοδοσοῦπόλεως καὶ Χαλδίας.

Οὕτω λοιπὸν ταραττομένη ἡ χώρα ὑπὸ διαφόρων ἀκαταστασιῶν ἤρξατο πάλιν ν' ἀναλαμβάνῃ ἡσυχίαν μόλις τὸ 1840, ὅτε διωρίσθη Γενικὸς Διοικητὴς καὶ ἐφαρμοστὴς τοῦ Τανζιματίου ὁ Ὄσμαν πασᾶς, ὅστις ἐκυβέρνησε δραστηρίως, καὶ τοὺς πλείστους εὐγενεῖς καὶ Τερέ-πεγίδες κατέβαλεν·

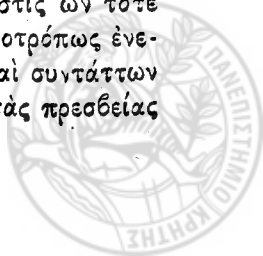
αὐτὸς δι' ἐξόδων ἰδίων ἔφερε καὶ τὸ νερὸν τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ διώρου ἀποστάσεως εἰς τὴν πόλιν. Ἐπὶ Ὀσμὰν πασᾶ οἱ Τραπεζοῦντιοὶ ὠκοδόμησαν τὸ σχολεῖόν των καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' οἱ Ὀθωμανοὶ ἐρεθισθέντες κατεδάφησαν αὐτὰ μέχρις ἐδάφους· καίτοι δὲ κατεδικάσθησαν οἱ κατεδαφῆσαντες νὰ πληρώσωσι τὴν ἀποζημίωσιν, οἱ Χριστιανοὶ ὁμως δὲν τὴν ἐδέχθησαν, ἀλλὰ μόνον ἠρκέσθησαν νὰ τὰ ἀνακτίσωσιν. Ἀποθανόντα δὲ τὸν Ὀσμὰν πασᾶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς του Ἀπτουλλάχ πασᾶς ἄνθρωπος ἀδρανῆς καὶ χαῦνος, ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν καὶ πάσης κακίας ἔμπλεως. Εἶτα δὲ ἦλθεν ὁ Χαλήλ πασᾶς τῆ 27 Ἰανουαρίου τοῦ 1848, ὅστις διὰ τῆς αὐστηρότητος καὶ δικαιοσύνης του ἔβαλεν ὀλίγον τὰ πράγματα εἰς τάξιν· ἡ αὐστηρότης ὁμως διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἐνταῦθα εὐγενῶν, οἵτινες μετεχειρίσθησαν ὄργανον τὸν Γκιὸρ Οὔσειν Ἐφέντην Λαζόν, ὅστις διενήργησεν ἐπανάστασιν ἐν Λαζίᾳ τῆ 11 Ἰουλίου, ἣτις εἰς μέγαν κίνδυνον ἐνέβαλε τοὺς Χριστιανούς· Τέλος ὁμως πέμψας 7000 περίπου χιλιάδας τακτικὸν καὶ ἄτακτον στρατὸν ὑπὸ τὸν Καχαγιόγλου ἠνάγκασεν αὐτὸν περὶ τὴν Ἀτζαλα νικηθέντα νὰ παραδοθῆ, καὶ οὕτως ἀπεπέμφθη δέσμιο εἰς Κωνσταντινούπολιν· ὁ δὲ τακτικὸς στρατὸς διέμεινας εἰς Τραπεζοῦντα ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἀνεχώρησεν. Ἀναχωρήσαντα δὲ τὸν Χαλήλ πασᾶν διεδέχθη ὁ Ἰσμαήλ τὸ 1847, ἀλλὰ ὄχι ὁμως τὴν ἀξιοῦτητα ἐκείνου. Τότε δὲ συνέβη καὶ ἡ χολέρα μεγάλην φθορὰν ἐπινεγκοῦσα τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Κατὰ διαδοχὴν δὲ διοικηταὶ Τραπεζοῦντος ὑπῆρξαν ὁ Χαγρετὶν πασᾶς, ὁ Ρουσέμ, ὁ Σαμί πασᾶς, καὶ ὁ Ἰζέτ πασᾶς. Ἐπὶ δὲ τοῦ Χαγρετὶν πασᾶ, ὅτε πλέον τὸ Χάτι Χουμαγιούν ἐπεκύρωσε τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας, οἱ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀναγκασθέντες εἰς τὸ φανερόν μὲν νὰ φαίνωνται Μωαμεθαῖοι, μυστικῶς δὲ τελοῦντες τὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας ἐτόλμησαν, καὶ παῖρησίᾳ ὠμολόγησαν τὸν Χριστιανισμόν, καὶ οὗτοι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Κρωμναῖοι καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν, τινὲς δὲ καὶ ἀπὸ Χαλδίας καὶ Ματζούκας καὶ ὀλίγιστοι ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν. Εἶναι δὲ περίεργον πῶς ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ὠκονόμου τὸ πρᾶγμα, ὥστε πράγματι

ὄντες Χριστιανοί, καὶ πάντα τελοῦντες τὰ χριστιανικά, ἡδυνήθησαν νὰ μὴ φανερωθῶσι ποτὲ εἰς τοὺς λοιποὺς Μωαμεθανοὺς, καίτοι γνωρίζομενοι ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἔχοντες δύο ὀνόματα ἐν τουρκικὸν καὶ ἐν χριστιανικὸν μόνον δὲ εἰς τούτων προδοθεῖς ὑπὸ τῆς γυναικὸς του οὔσης, Ὁθωμανίδος, πολλὰ μὲν ὑπέστη, ἡδυνήθη ὅμως διὰ πολλῶν χρημάτων νὰ σωθῆ. Τελευταῖον δὲ ἐπὶ τοῦ Χαγρετὴν πασᾶ ὁ Πέτρος Σάββα Σιδηρόπουλος ἐκ Κρώμης, ὡς κλητὴρ διατελῶν παρὰ τῷ προξένῳ τῶν Ἰταλικῶν κρατῶν τῷ Κ. Φάβερη ἀνδρὶ χριστιανικωτάτῳ, μὴ ὑποφέρων πλέον τὸν τοιοῦτον περιορισμὸν, ἀπεκαλύφθη τῇ 14 Μαΐου 1856 ὡς Χριστιανὸς, καὶ ἀφεῖς τὸ τουρκικὸν ὄνομα Πεχλίλ, ὠνομάζετο μὲ τὸ χριστιανικὸν του Πέτρος. Εὐθύς λοιπὸν, εἰδοποιηθέντος τούτου εἰς τὴν Κυβέρνησιν, προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Χαγρετὴν πασᾶ ἀνδρὸς φρονίμου, καὶ τρεῖς ἐρωτηθεῖς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τρεῖς ἐν μέσῳ πλήρους συμβουλίου παρόντος καὶ τοῦ Προξένου του παρῆρσία ὁμολογήσας τὸν Χριστιανισμὸν, ἀπελύθη ἀνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης παρατηρήσεως,

Τοῦτο λοιπὸν ἐνεθάρρυνε καὶ τοὺς λοιποὺς· καὶ κατὰ Μάρτιον μῆνα τοῦ 1857 ἐπὶ Ῥοστὴμ πασᾶ 150 ἀνέρχονται εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεοσκεπάστου ἔχοντες καὶ γραμματέα τὸν Δαμιανὸν Φωτιάδην Κρωμαῖον, καὶ ἀφ' οὗ ὠρκίσθησαν ὅτι θέλουσιν ἅπαντες μείνει σταθεροὶ εἰς τὴν ἀπόφασίν των καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐξορίαν καὶ εἴ τι ἄλλο λαβόντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ἕκαμαν ἐπὶ τούτῳ συμφωνητικὸν καὶ τὸ ὑπέγραψαν. Εὐθύς δὲ ἕκαμον καὶ ἔρχον καὶ ἐσύναξαν 18700 γρόσια διὰ τὰ τυχόν ἐξόδα, καὶ ἐμβάντες εἰς τὸν ναὸν ἐδεήθησαν ἅπαντες πρὸς τὸν ὕψιστον, ὅπως τοὺς ἐνδυναμώσῃ, καὶ ἀσπασθέντες τὸν Χριστιανικὸν ἀσπασμὸν καταβάντες ἐκεῖθεν ἐξέλεξαν ἐπιτροπὴν δύο ἐξ αὐτῶν τὸν Πέτρον Σιδηρόπουλον καὶ τὸν Δημήτριον Βοσκόπουλον πρότερον Σουλεϊμᾶν καλούμενον. Κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν πολὺ συνεισέφερε καὶ ὁ μακαρίτης Ἰωσήφ Ρικάρδος ἐκ Μασσαλίας, ἀνὴρ φιλάνθρωπος καὶ χριστιανός, ὅστις ὦν τότε γραμματεὺς παρὰ τῷ Ῥωσσο. Προξενεῖω ποικιλοτρόπως ἐνεθάρρυνε αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπεδοθεῖ γράφων καὶ συντάττων περὶ αὐτῶν ἐκθέσεις καὶ εἰς τὰ Προξενεῖα καὶ τὰς πρεσβείας

καὶ πολλὰς διατριβὰς εἰς Εὐρωπαϊκὰς ἡμερίδας, ὥστε δι-
καιῶς ἅπαντες μετ' εὐγνώμοσύνης ἀναφέρουσι τὸ ὄνομά του
ὡς πρώτου εὐεργέτου αὐτῶν. Καὶ πρώτην ἀναφορὰν ἐπέδω-
καν εἰς τὸν νεωστὶ ἐλθόντα πρόξενον τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξαν-
δρον Μασνίν, ὅστις ὅλως ἐκπλαγεὶς καταρχὰς μὲν ἠπίσ-
τει, τέλος δὲ βεβαιωθείς ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων διέταξε νὰ ἐπι-
δώσῃ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς προξένους, οἵτινες ἅπαντες εὐ-
χαρίστως ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὑποσχεθέντες τὴν συνδρομὴν
τῶν μόνος δὲ ὁ Στίβενς ὁ Ἄγγλος πρόξενος δὲν τὴν πα-
ρεδέχθη, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τοὺς ἀπέδιώξε, καὶ πολλὰς
κατ' αὐτῶν ἔγραψε συκοφαντίας πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του,
καὶ ὅτι δῆθεν ἔπραττον τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ στρατιωτι-
κοῦ ὡς ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν τούτων ἐκθέσεων ἐστάλη ὑπὸ
τῶν ἐν Κωνσταντινῶν πρέσβειων ἐξεταστῆς, ὅς τις ἀπὸ τῶν Μονα-
στηρίων καὶ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ Ἁγίου
Χαλδίας καὶ πολλαχόθεν συλλέξας μαρτυρίας, ὅτι τῶ ὄντι
οὔτοι ἦσαν Χριστιανοὶ καὶ ἔπραττον τοῦτο διὰ τὴν νεωστὶ δο-
θεῖσαν ὑπὸ τῆς ὕψ. Πύλης ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας καὶ πολ-
λὰς ἐκθέσεις καὶ Προξένων λαβῶν ἔφερον εἰς τὰς Πρεσβείας,
τὴν Ὑψ. Πύλην καὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Ἐστάλη δὲ καὶ
ἐπιτροπὴ ἀπὸ μέρους τῶν ἀναφανέντων Χριστιανῶν εἰς Κων-
σταντινούπολιν ὁ ἐκ Πουλάντζακας Νικόλαος Ταυρόπουλος
καὶ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ πολλὰ ὑπὲρ ταύτης τῆς ὑποθέσεως
ὑποστάντες. Καὶ οὕτως ἀνεγνώρισε μὲν αὐτοὺς Χριστιανούς
ἡ Σεβ. Κυβέρνησις, καὶ κατέστησεν ἀνενοχλήτους, ἀλλ' οἱ
γείτονες αὐτῶν Μωαμεθανοὶ ἄρχισαν ποικιλοτρόπως νὰ ἐ-
πιβρεάζωσιν, ὅτε ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας Κ. Σέφερ προσε-
τέθη ἄλλος ἐνθερμος προστάτης καὶ μετὰ τοῦ Κ. Α. Μασ-
νίν συνετέλεσε τὰ μέγιστα πρὸς τελείαν τῶν ἡσυχίαν. Οἱ
οὕτω δὲ ἀναφανέντες ἦσαν περὶ τὰς 20,000, οἵτινες ἐπει-
δὴ ἀπὸ τοῦ καταλόγου τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ
δὲν ἀπηλλάγησαν, πολλοὶ τούτων διὰ τὸν φόβον τῆς στρα-
τολογίας ἐγένοντο Ῥῶσσοι ὑπήκοοι, ἢ καὶ μετενάστευσαν
εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Μετὰ δὲ τοῦτον διοικητὴς Τραπεζοῦντος ἐγένετο ὁ Ἐ-
μὴν Πασᾶς Σμυρναῖος, πεπαιδευμένος καὶ τοὺς τρόπους Εὐ-
ρωπαϊκῶν, ὅστις ὀριστικῶς κατέβαλε τὴν εἰς τὴν χώραν

ελαθεράν ἐπιβρόην τῶν εὐγενῶν. Διάδοχος δὲ αὐτοῦ Χα-
τζί Ἀλῆς τιμίου χαρακτήρος· Τροποποιηθέντος δὲ τοῦ δι-
οικητικοῦ συστήματος κατὰ τὰ ἐγόμενα Βιλαέτια ἢ Νο-
μαρχίας, καὶ ἡ Τραπεζοῦς ἐτιμήθη ὡς ἔδρα Βιλαετίου· καὶ
ὁ πρῶτος Νομάρχης ἔκτοτε διατελεῖ ὁ Μουχλῆς πασᾶς
Χίος, ὅστις ἀόκνως προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς νέας δια-
τάξεις τῶν Βιλαετίων. Ἐν τούτοις δὲ ἀξιώθη ἡ Τραπεζοῦς
καὶ ὑψηγεμόνα Μοαβίνην ὁμογενῆ καὶ φιλογενῆ τὸν Δη-
μήτριον Γενήδουριαν τιμῶντα ἐπαξίως καὶ τὴν κυβέρνησιν
καὶ τὸ ἔθνος του.

ΚΕΦ. Ζ.

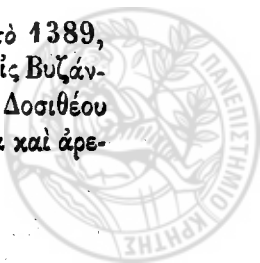
Ἡ ΘΘΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΕΛΕΤΤΑΙΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Καίτοι εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῶν τελευταίων χρόνων
πολλαχοῦ ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ δηλώσωμεν περὶ τῆς ἠθι-
κῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, δέον ὅμως
νὰ προσθέσωμεν τινα συμπληροῦντες αὐτήν. Ἐκ τῶν ἐκτε-
θέντων εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, ἤκμαζον τὰ ἐκπαι-
δευτήρια καὶ αἱ ἐν αὐτῇ πόλεις καὶ τὰ μοναστήρια δὲν ἐ-
στεροῦντο διδακτικῶν μέσων, ἰδίως δὲ ἡ Τραπεζοῦς· ὅπου
καὶ φιλόσοφοι καὶ ἄνδρες παντοίων γνώσεων ὑπῆρχον, καὶ
ἐκπαιδευτήρια καὶ βιβλιοθηκαὶ διάφοραι, καθὼς ἐκ διαφόρων
εἰδήσεων ἐστὶ δυνατόν νὰ εἰκάσωμεν· καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν
ἡ Τραπεζοῦς ἐκέκτητο ἐτι σχολεῖα, καὶ ἰδίως αἱ διατηρη-
θεῖσαι μοναὶ καὶ μάλιστα τοῦ Σουμελά ὑπῆρξε καὶ τοῦ πέ-
ριξ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν γραμμάτων προστάτης καὶ δια-
τηρητῆς μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρί-
δος· καὶ πολλοὶ ἤκμαζον εἰς τὴν παιδείαν καὶ ἐν Χαλδίᾳ καὶ
ἐν ἄλλοις μοναστηρίοις, οἵτινες καὶ πολλὰς συνεισέφερον
ἐνταῦθα ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Δυστυχῶς δὲ ἀπο-

50 ἐτῶν φαίνεται ἔλλειψις ἀγάπης τῶν γραμμάτων, καὶ δυσκόλως δύναται τις νὰ ἀπαντήσῃ ἴχνη τινὰ τῆς παλαιᾶς ἐγγυρίου παιδεύσεως, καὶ ἀπὸ τότε μέχρι ἀκόμη ἡμῶν τοῦλάχιστον ὁ κληρὸς εἶναι εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς ἀμαθείας, καὶ ἡ χώρα, ἣτις τόσους παρήγαγεν ἀνδρας φημισθέντας ἐπὶ παιδείᾳ καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Πατριάρχας ἐκπαιδευθέντας ἐνταῦθα, σήμερον δὲν ἔχει νὰ δεῖξῃ τοιοῦτόν τινα· διότι ἐκτὸς τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τινῶν παραλίῳν πόλεων ὅπου νεωστὶ ἤρχισαν τὰ σχολεῖα νὰ ἰδρῶνται, καὶ τινες νέοι ἀποδημήσαντες ἐξεπαιδεύθησαν, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ ἄλλα μέρη δὲν παρουσιάζουν κανένα, ὅστις νὰ εἶναι κάτοχος ἀν ὄχι νεωτέρας καὶ σημαντικῆς παιδείας, τουλάχιστον ἐκείνης τῆς ἀρχαιοπρεποῦς Ἐκκλησιαστικῆς. Καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἐνῶ εἶναι τόσον πλῆθος βιβλίων καὶ χειρογράφων Ἐκκλησιαστικῶν, οὐδεὶς ὁ ἀναγινώσκων αὐτὰ ἢ καὶ δυνάμενος νὰ ἀναγνώσῃ· καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ διαστήματι τῶν 50 ἐτῶν μὴ γινώσκοντες τὴν ἀξίαν τῶν χειρογράφων παρέβλεψαν ὅλα τὰ ἀξιόλογα νὰ κλαπῶσι καὶ ἐμειναν μόνον τὰ ἄχρηστα ἢ καὶ πάγκοινά τινα.

Καὶ ἡ Τραπεζοῦς δὲ κατὰ τὰς θείας βουλὰς ὑποστᾶσα πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, εἶπερ τις καὶ ἄλλη Ἑλληνὶς πόλις, ἀπολέσασα τέλος τὴν λαμπιδόνα τῆς, παρέστη ὁμως καὶ ἀντεπροσωπεύθη ἐνδοξότερον καὶ εἰς τὴν ἐν Εὐρώπῃ γέννησιν τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· καὶ πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ πρὸς δυσμᾶς καταφυγόντες Τραπεζοῦντιοί, οἵτινες τὸ κατὰ μέρος συνεισέφερον εἰς διάφορα μέρη, ἰδίως ὁμως ὁ Βησαρίων καὶ ὁ Τραπεζοῦντιος Γεώργιος ἦσαν οἱ πρῶτοι καὶ οἱ μεγίστην ἀποκτήσαντες ὑπόληψιν κατὰ τὴν δύσιν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, καὶ ἀποτελεσματικώτερον προσενεγκόντες τὰ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος δῶρα εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὅθεν συντόμως ἐκτίθεται ἡ βιογραφία αὐτῶν καὶ ἄλλων δριαπρεψάντων ἐπὶ παιδείᾳ Τραπεζοῦντιῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς μας.

Ὁ Βησσαρίων ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι περὶ τὸ 1389, ὅπου παιδευθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἤλθεν καὶ εἰς Βυζάντιον γενόμενος ὑποτακτικὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δοσιθέου Δωριεώος· οὗτος δὲ ἀνὴρ θρυλλούμενος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρε-

τῇ κατήρτισεν αὐτὸν πρὸς τὰ ἴχνη του, εἶτα δὲ ἐπέμφεν αὐτὸν εἰς τὸν Μητροπολίτην Σηλυβρίας, παρ' ᾧ ἐδιδάχθη τὴν ῥητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν· ἤκουσε δὲ ἐπὶ πολὺ καὶ παρὰ τοῦ περιφήμου Πλήθωνος ἐν Πελοποννήσῳ πᾶσαν ἐπιστήμην, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά· ἡ δὲ σεμνότης τῶν ἡθῶν, ἡ παιδεία καὶ ἡ ἐπ' ἄμβωνος ῥητορικὴ του τὸν κατέστησε περιδόητον, ὥστε ὅ,τε Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ Τραπεζοῦντος Αὐτοκράτωρ διὰ πρέσβειων ἐζήτησαν αὐτὸν ἐκ Πελοποννήσου· ἦλθε λοιπὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐχειροτονήθη 1437μητροπολίτης Νικαίας, καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος παρηκολούθησε τὸν Πατριάρχην εἰς τὴν ἐν Φεβρᾶρα σύνοδον· ὅπου διέπρεξεν ἐπὶ ταῖς θεολογικαῖς του γνώσεσιν· προσπαθῶν ὅμως πάντοτε διὰ μικρῶν παραχωρήσεων διὰ νὰ γείνη ἐφικτὴ ἡ ἔνωσις ἐθεωρήθη λατινίζων· Ἐπανελθὼν δὲ καὶ εἰς Βυζάντιον καὶ βλέπων ἑαυτὸν κινδυνεύοντα διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἐπιθυμίαν του, ἦλθεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐξωμοσίας προεχειρίσθη Καρδινάλιος Βενετίας.

Πολλὰς δὲ διεκπεραιώσας τοῦ Πάπα εἰς διάφορα μέρη ἔξαποστολάς, τέλος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πάπα Νικολάου Ε'. παρ' ὀλίγον ἐχειροτονεῖτο Πάπας, ἂν δὲν ἀνθίσταντο καρδινάλιοι τινες κατηγοροῦντες αὐτὸν ἐπίπλαστον Λατῖνον ὡς φέροντα τὸν πῶγωνα καὶ τὸν μύστακα· ἀγαπώμενος δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα Καλλίστου Γ'. συνήργησεν εἰς τὸ νὰ καταρτύσῃσι σταυροφορίαν ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ. Καὶ πολλὰ μὲν ἐνήργησαν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἰδέας, πάντοτε ὅμως ἀπετύγχανον τὰ ὑπὲρ τῆς Ἀνατολῆς σχέδιά του· πολὺ δὲ φιλελεῆμων καὶ φιλόξενος γινόμενος πρὸς τοὺς τότε φυγάδας Ἑλληνας καίτοι λατινοφρονῶν ἐπέσυρε τὴν ἀγάπην ὄλων τῶν σοφῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς· πολλὰ δὲ πονήσας συγγράφων, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του συνηγορῶν ἀπέθανεν ἐν Ῥαβέννῃ τῇ 19 Νοεμβρίου 1474 ἀφιερῶσας, καθὼς λέγεται τὴν λαμπρὰν βιβλιοθήκην του εἰς Βενετίαν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ἂν ποτε ἐλευθερωθῇ τὸ ἔθνος του, νὰ ἐπιστραφῇ ἐκεῖ.

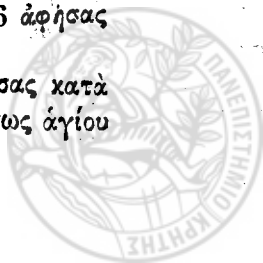
Μεταφερθὲν δὲ τὸ σῶμά του εἰς Ῥώμην ἐνεταφιάσθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, παρευρεθέντος

καὶ τοῦ Πάπα εἰς τὴν κηδεῖαν, ὅπερ εἰς οὐδένα ἄλλον ἐγένετο· διὰ δὲ τὴν παιδείαν καὶ τὴν σεμνότητάτου τιμηθεὶς ἐτίμησε καὶ Πατρίδα καὶ ἔθνος διὰ τῶν πολλῶν καὶ σοφῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Ὁ Γεώργιος Ἀμιροῦτζος γεννηθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΕ' ἑκατ. ἐπαιδεύθη ἐν ταῦθα καὶ εἰς Βυζάντιον, καὶ καταγινόμενος εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας ἐκλήθη κατεξοχὴν φιλόσοφος περιπατικός· προμαχῆσας δὲ ἐν τῇ Συνόδῳ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπανελθὼν εἰς Τραπεζοῦντα ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν καὶ μάλιστα τοῦ Δαβὶδ τιμήσαντος αὐτὸν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωτοβεστιαρίου· ἀλλ' ἐφάνη ἀχάριστος εἰς τὸν Δαβὶδ προδοὺς αὐτὸν εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅστις τὸν ἐτίμησε μεγάλως δι' αὐτὸ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως· Τέλος αὐτὸς τε καὶ οἱ τουρκίσαντες υἱοὶ του, ἐπέφερον πολλὰ δυστυχήματα εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὡς προανεφέρθη. ἦτο δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ χρονογράφου Δωροθέου, ἄνθρωπος πεπονηρευμένος, εὖμορφος, ἐπιτήδειος, ὑψηλὸς καὶ εἰς τὸ δοξάρι θαυμαστός· ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ 1475· δὲν ἦτο δὲ ἀληθὲς ὅτι ἐξώμοσεν, ἐπειδὴ ἂν ἦτο τοιοῦτόν τι δὲν θὰ ἐζήτηι ἄδειαν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας νὰ λάβῃ γυναῖκα παρανόμως, ἡ δὲ σωζομένη πρὸς Βησαριῶνα ἐπιστολή του εἶναι ψευδεπίγραφος· καθότι αὐτὸς, δὲν εἶχεν ἀνάγκην προστασίας οὔτε χρημάτων, ὧν τότε παντοδύναμος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' ἴσως εἶναι ἄλλου τινὸς συγγενοῦς τοῦ Βησαριῶνος.

Γεώργιος Τραπεζοῦντιος. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Χάνδακι τῆς Κρήτης, ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἐπειδὴ οἱ γονεῖς του ἦσαν Τραπεζοῦντιοί· οὗτος δὲ προσκληθεὶς εἰς Ἰταλίαν ἐδίδαξε μετὰ μεγάλης φήμης ἐν Βενετία, καὶ τέλος προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πάπα ἐδίδαξεν ἐν Ῥώμῃ· Συνέβρεον δὲ πρὸς αὐτὸν Γάλλοι, Ἰσπανοὶ, Ἰταλοὶ, πρὸς ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων του· Καί τοι δὲ ἦλθε πρὸς πολλοὺς τῶν συγχρόνων του σοφοὺς εἰς διενέξεις πικρὰς, ὅμως παρὰ πάντων ἐπηνέθη διὰ τὴν μεγάλην του παιδείαν· ἀπέθανεν δὲ κατὰ τὸ 1486 ἀφήσας υἱὸν Ἀνδρέαν.

Ἀθανάσιος μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἀκμάσας κατὰ τὸ 1600, ὅστις διὰ τοῦ ἐναρέτου βίου του καὶ ὄντως ἀγίου

καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ ἐπωνομάσθη Δαίμονοκαταλύτης· συνέγραψε δὲ ἱστορίαν Τραπεζοῦντος καὶ τῆς μονῆς τοῦ Σουμελαῖ ἀπολεσθεῖσαν· τούτου δὲ τὰ ἱερά ἄμφια σώζονται εἰσέτι ἐν τῇ Μητροπόλει Τραπεζοῦντος.

Γεώργιος Τραπεζοῦντιος ἱερομόναχος γράψας ἐπιστολὴν πρὸς Σωφρόνιον Πρωτοσύγγελον τὸ 1626 καὶ μαρτύριον τῆς ἡγεμονίδος Κυτάβης ἀποθανούσης ζέοντι ἐλαίῳ ὑπὸ τῶν Περσῶν.

Θεόδωρος Τραπεζοῦντιος ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1675 ἐν Ἰασίῳ ὅπου καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὴν αὐτόθι Ἀκαδημίαν, οὗ τὸ ἐπιτύμβιον ἐν Ἰασίῳ.

Α. Τύμβος ὅδε κρύπτει Θεόδωρον τοῦ Σιμεῶνος
Μουσῶν Πιερίδων ξενίον τρόφιμον
Κλεινῆς Τραπεζοῦντος, ὡς ἤλυθεν ἀείποτε πάτριος
Φωνᾶς διδάξων Ἑλλάδος Οὐγγροβλάχους·
ἀλλὰ μιν πότμος ἔμαρψεν ἀμείλιχος, ἔλειπε δ' ἄλγος·
Δυστήνῳ ἔτι ἀλόχῳ καὶ τέκεσι φίλοις
Κλαύσατε φιλόλογοι

Εὐχεσθε οὐρανίων τόνδε λαχεῖν στεφάνων.

Γεώργιος Ὑπομεναῖς γεννηθεὶς εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἐλθὼν εἰς Βλαχίαν ἐστάλη παρὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Βασαράβα εἰς Πατάβιον, καὶ ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν, ὅπου καὶ πρῶτος Ἑλληὴν ἐστεφανώθη τὸ 1708. Ἐκ Παταβίου δὲ ἐπιστρέψας εἰς Βλαχίαν ἐδίδαξε γονίμως εἰς τὴν ἐκεῖ Ἀκαδημίαν, εὐδοκίμως μετερχόμενος καὶ τὸν ἰατρὸν ἀποθανῶν δὲ τὸ 1745 ἐδωρήσατο τὴν Βιβλιοθήκην του εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Τραπεζοῦντος, ἧτις περιῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Σουμελαῖς· ἐπειδὴ δὲ ἐφιλονείκησαν ἐσχάτως οἱ τε Τραπεζοῦντιοὶ καὶ οἱ πατέρες τῆς Μονῆς περὶ αὐτῶν τῶν βιβλίων, ἐστάλησαν αὐτὰ καὶ ἄλλα τῆς Μονῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κλαπέντα τὰ πλεῖστα καὶ τὰ καλλίτερα, ἀπεστάλησαν Πατερικὰ τινὰ εἰς Τραπεζοῦντα· καὶ οὕτως ἡ ἀνόητος φιλονεικία ἐστέρησε τὴν χώραν πλουσίας βιβλιοθήκης οὐ μόνον ὡς τοῦ Ὑπομεναῖ ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀρχαιοτέρων. Συνώνυμος δὲ τοῦ Ὑπομεναῖ εἶναι καὶ Γεώργιος ἄλλος Θεοδώρου Τραπεζοῦντιος καὶ αὐτὸς διδάξας ἐν Βουκουρεστίῳ. Τὰ κατὰ τὸν δεύτερον Γεώργιον ἰκανῶς δη-

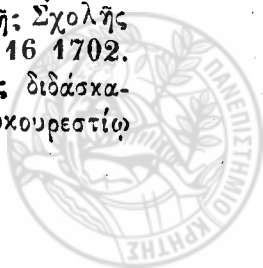
λοῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Λαζάρου Σκρίβα ποιηθὲν πρὸς αὐτὸν ἀποθανόντα τῇ 28 Ἰουλίου 1739.

Τὸν μακρὸν ἐλπίσιν ᾧ δε Γεώργιος ὕπνον ἰαυεῖ
 Ἄναστάσιος νεκύων νεύματι πανσθενεῖ
 Τὸν γ' ἐπὶ Τραπεζοῦντι ἐκάς Θεόδωρος ἔφυσε
 Μουσῶν δ' εἴλκυσ' ἔρω; γαίαν εἰς Οὐγγροβλαχίαν
 Τῆς δ' Ἀκαδημίας πλείονα ἤρξε χρόνον
 Τῷ δ' ἐπὶ δακρυχέων Λάζαρο; ἔθηκ' ἔλεγεῖα
 ὡς μάλα ἐταῖρος ἐὼν, μνημόσυνον φιλίας.

Νικόδημος ὁ ἀπὸ Φάσιδος ἱερομόναχος, ὅστις κατὰ τὸ 1665 συνέγραψε περὶ τῆς Μονῆς Σουμελαῖ ἱστορικά τινα μετὰ ἀκολουθίας τῶν πατέρων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου ἀπολεσθέντα ἤδη.

Σεβαστὸς Κυμνήτης ἐκ Κυμνήνων (Χότζι) χωρίου παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα· οὗτος διδαχθεὶς ἐνταῦθα τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἦλθε καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν χάριν περαιτέρω σπουδῆς, ἀκροασάμενος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινουπόλεως τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον τὸν ἐξ ἀποβόρητων, ὃν καὶ διαδεχθεὶς ἐδίδαξεν εἰς τὴν αὐτόσε Ἀκαδημίαν· κατὰ δὲ τὸ 1689 ἐσχολάργησε καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου· εἶτα δὲ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι ἀποσταλεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου· ὥστε οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔλεγον ὅτι οἱ Τραπεζοῦντιοὶ τότε εἶχον τὰ σχολεῖα κάλλιον αὐτῶν κατηρτυσμένα. Καθήμενός ποτε ἐν τῇ πατρίδι του παρετήρησεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου, ὅτι τοῦρκός τις συλλαβὼν ἱερέα τὸν ἔφερε πρᾶμερα, κατόπιν δὲ ἰδὼν πάλιν αὐτὸν ἐξερχόμενον τὸν ἠρώτησεν, ἂν τὸν ἔβλαψέ τι· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἱερεὺς τῷ εἶπεν, ὅτι τῷ ἔδωκεν ἐν γρόσιον διὰ τὴν μνημονεύσῃ τὸν πατέρα του, ὁ Σεβαστὸς, τότε εἰπὼν, ὅτι ὁ νυμφευθεὶς εἰς τέλος οὐκ ἀπέθανεν, ἀπεφάσισε καὶ ἐνυμφεύθη, καὶ τοι προχωρημένος τὴν ἡλικίαν· ἐγέννησε δὲ θυγάτριον μόνον κληρονόμον, οὗτινος ὁ ἀνὴρ κακῶς διεσκόρπισε τὰ πολλὰ αὐτοῦ συγγράμματα, ἅτινα ἀπανταχοῦ τῆς χώρας εὕρισκονται, καὶ τινα δὲ χειρόγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Σχολῆς τῆς Τραπεζοῦντος· ἀπέθανε δ' ἐν Βλαχίᾳ Σεπτμ. 16 1702.

Λάζαρος Σκρίμβας Τραπεζοῦντιος, ἐλλόγιμος διδάσκαλος καὶ Γραμματικὸς σχολαρχήσας τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ

Ἀκαδημίας καὶ γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου κατὰ τὸ 1720, ἀπέθανε δὲ τὸ 1767.

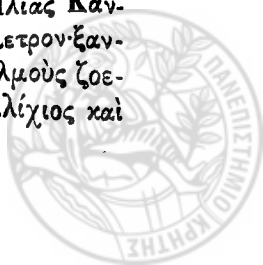
Διονύσιος Ἀρχιεπίσκοπος Χαλδίας ἀνὴρ ἐλλόγιμος, ἀκμάσας περὶ τὸ 1760, συνέγραψε δὲ ἱστορίαν τῆς μονῆς Σουμελά.

Ἰωάννης ὁ Δομνηνὸς καταγόμενος ἀπὸ ἀρχαίας οἰκογενείας τῆς Τραπεζοῦντος τῶν Δομνηνῶν υἱὸς Ἰωάννου Δομνηνοῦ παιδευθεὶς ἐν ταῖς τότε ἐπὶ παιδείᾳ ἀκμαζούσαις Μοναῖς, λαβὼν καὶ τὸ ὄφεικίον τοῦ Σκευοφύλακος χρηματίσας δὲ καὶ ἀριστὸς μουσικὸς, συνέγραψε πολλάς ἀκολουθίας πολλῶν Ἀγίων, καὶ κατὰ τὸ 1762 ἱστορίαν τῆς μονῆς Σουμελά.

Παρθένιος Μεταξόπουλος Τραπεζοῦντιος Ἀρχιμανδρίτης συγγράφας ἱστορίαν τῆς τε Μονῆς καὶ τῶν Βασιλέων Τραπεζοῦντος ἐκδοθεῖσαν ἐν Λειψίᾳ 1775.

Ἡλίας Κανδύλης ἦν υἱὸς Νικολάου Κανδύλη, Τραπεζοῦντιος γεννήθεις τῷ 1753 Σεπτεμβ. 24· δεκαετῇ δὲ ὄντα ὁ πατὴρ του ἔστειλεν εἰς τὸ Μοναστήριον Σουμελάς, ὅτε ἀκόμη ἠκμαζεν ἡ παιδεία, πρὸς ἐξακολουθήσιν τῶν σπουδῶν καὶ μετὰ πέντε πάλιν ἔτη τὸν ἔστειλεν εἰς Βλαχίαν παρὰ τοῖς τότε Τραπεζοῦντιοῖς ἐκεῖ διδασκάλοις, ὅπου διέτριψε σπουδάζων 10 ἔτη τὴν φιλολογίαν, Θεολογίαν, Μουσικὴν, Ζωγραφικὴν καὶ τὰ μαθηματικὰ, ὡς καὶ τὴν Λατινικὴν καὶ Μολδοβλαχικὴν. Ἐνταῦθα δὲ γνωρισθεὶς μετὰ τῶν οἰκογενειῶν Ὑψηλάντου καὶ Μουρούζου, ἀποστέλλεται ὑπὲρ αὐτῶν εἰς Τραπεζοῦντα τῷ 1778· καὶ ἀνοίξας τὸ φροντιστήριον (οὕτω δὲ ὠνομάζετο ἡ σχολὴ ἀπ' ἀρχῆς) ἐδίδαξεν ἕξ ἔτη ἀλλ' ἔπειτα κατατρεχθεὶς ἀπὸ ἀμάθειαν καὶ φθόνον κατεδιώχθη μέσῳ ἐνὸς Τερέπεγη τῆς ἐνορίας τοῦ Τεμελόγλου. Ἐπειδὴ αὐτὸς δια τῶν ἐχθρῶν τοῦ Κανδύλη πληροφορηθεὶς ὅτι ἠνοιξε σχολεῖον καὶ λαμβάνει 300 γρόσια τὸ ἔτος ἐντὸς τῆς ἐνορίας του, ὀργισθεὶς διέταξε τοὺς ἀνθρώπους του, ὅπου τὸν εὔρουν νὰ τὸν φονεύσωσι. Μαθῶν δὲ ταῦτα ὁ Κανδύλης ἀπεχαιρέτησε τοὺς γονεῖς του, καὶ ἀσπασάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν του, ἀνεχώρησεν ἐμβὰς εἰς πλοῖον διὰ Χερσῶνα. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐκεῖ ἦσαν πολλοὶ πρόσφυγες Ἕλληνας καὶ ἄποικοι τὸν παρεκάλεσαν, καὶ ἠνοιξεν ἐκεῖ τὸ ἐν Χερσῶνι φροντιστήριον 1785, ὅπου ἐδίδαξεν ἐ-

πτά ἔτη. Καί μετὰ ταῦτα ἦλθε πάλιν εἰς Τραπεζοῦντα, ὅπου εὔρε τούς γονεῖς του ἀσθενεῖς, οἵτινες τὸν ἠνάγκασαν καὶ ἐνυμφεῦθη τὴν Δεσποινὴν Καρὰ-Κωνσταντινίδου ἀπέθανε δ' ἐν τῷ μεταξῷ ἡ μήτηρ του Παλάσσα, τῷ δὲ 1793 καὶ ὁ πατὴρ του· αὐτὸς δὲ μὴ δυνάμενος ἕνεκα τῶν τότε ἀκαταστασιῶν νὰ διαμείνῃ ἐν Τραπεζοῦντι ἀπῆλθε τὸ δευτέρον εἰς Χερσῶνα, ὅπου μέχρι τοῦ 1802 ἐδίδαξε, καὶ τὸν διεδέχθησαν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Χερσῶνος οἱ μαθηταὶ του, Θεόδωρος Τραπεζοῦντιος καὶ Γεώργιος Στρατηγόπουλος Πελοποννήσιος, οἵτινες ἐπὶ πολὺν καιρὸν διεύθυνον αὐτὸ γονίμως καὶ ἐπωφελῶς. Πάλιν δὲ ὁ Κανδύλης τὸ 1803 ἦλθεν εἰς Τραπεζοῦντα καὶ μόνον ἐν ἔτος ἠδυνήθη νὰ διευθύνῃ τὸ φροντιστήριον αὐτῶν, καὶ ἠναγκάσθη πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Χερσῶνα καὶ ἐπὶ 15 ἔτη περιήρχετο περὶ τὴν Ῥωσσίαν καὶ Βλαχίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν μυθεῖς τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Τέλος δὲ τὸ 1819 Ἰουλίου 27 ἦλθε τὸ τελευταῖον εἰς Τραπεζοῦντα καὶ πρὸ τοῦ νὰ ὑπάγῃ νὰ ἴδῃ τὴν οἰκογένειάν του, ὑπῆγεν εἰς τὸ φροντιστήριόν του, καὶ ἐπεσκέφθη τὸν τότε διδάσκαλον Σάββαν Κ. Τριανταφυλλίδην ἀκροασθεῖς καὶ τὰς παραδόσεις, καὶ οὕτω μετὰ τοῦ Σάββα ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐξῆλθε μετὰ συντροφίας καὶ ὑπῆγον εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Περιστερᾶς μετὰ τοῦ Ἀρχιερέως Παρθενίου πρὸς ἐγκαινιασμόν τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς· Ἐκεῖ ὅμως ἀσθενήσας μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀπέβίωσε Δεκεμβρ. 7· 1820 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ἀφῆκε δὲ κατάστασιν εἰς χρήματα καὶ κτήματα καὶ ἐν Χερσῶνι καὶ ἐν Ὁδησῶ πολὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα διὰ διαθήκης διέθεσεν εἰς τὰ τέκνα του καὶ εἰς τὸ φροντιστήριον καὶ εἰς τὰς Μονὰς τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκ δὲ τοῦ ἐν Χερσῶνι καταστήματός του ἐδόθησαν εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου βοήθεια Ἑθνικῆ 5000 ρούβλια. Ὁ Ἡλίας Κανδύλης εἶχε ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ ὠραῖον καὶ σύμμετρον-ξανθὸς καὶ μεγαλοπρεπῆς τὸν πώγωνα εἶχε καὶ ὀφθαλμοὺς ζοερούς καὶ φωνὴν βροντώδη, ἦτο τούς τρόπους μειλίχιος καὶ εὐσεβῆς εἰς τὰ πάτρια.

Θεόδωρος Τραπεζούντιος Παλαιῶν μαθητῆς Ἡλία Κανδύλη, διδάξας ἐπιτυχῶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, εἶτα δὲ γενόμενος ἔμπορος ἐκέρδισεν ἱκανά, ἀλλ' ἀποθανὼν ἄγαμος δὲν εἶχε κανένα ἐκεῖ κληρονόμον, καὶ ἡ περιουσία του διεσκορπίσθη, ἐκτὸς τινῶν δοθέντων εἰς τὸ ἐν Τραπεζοῦντι φροντιστήριον καὶ τὴν Μονὴν Βαζελῶν καὶ τῆς Σουμελας πρὸς μνημόσυνόν του.

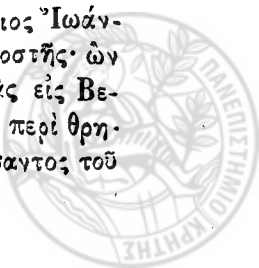
Γεράσιμος υἱὸς Ἰωάννου Δομνηνοῦ καὶ μαθητῆς Ἡλία Κανδύλη, ἐχρημάτισε πρωτοσύγγελος τοῦ Ἀγ. Τραπεζούντος Παρθενίου, καὶ εἶτα ἡγούμενος Σουμελα· Προεχειρίσθη δὲ μητροπολίτης Οὐζήτζης τῆς Σερβίας. ὅπου διέμενεν ἐπὶ 16 ἔτη· εἶτα δὲ τῷ 1830 Μητροπολίτης Καισαρείας καὶ ἀπέθανεν τῷ 1839 Μητροπολίτης Ἐφέσου. Ἦτο δὲ κάτοχος οὐ μόνον Ἑλληνικῆς παιδείας ἀλλὰ καὶ ξένων γλωσσῶν πρὸ πάντων τῆς Σλαβικῆς· μεγάλην δ' ἐπιβρόην ἐξασχίσας εἰς τὰ Πατριαρχικά πράγματα προσεκάλεσε καὶ τὸν πρόωρον θάνατον.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ καιρὸν Ἀρχιερέων τοῦλάχισον τῆς Τραπεζούντος ἐν ᾧ ἦτον ἀνάγκη νὰ εἰπωμέν τινα, δυστυχῶς, ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς διαρπαγῆς τοῦ Ἀγίου Φιλίππου ἀπωλέσθησαν οἱ παλαιοὶ κώδικες, περιοριζόμεθα εἰς μόνους, ὅσους ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εὔρομεν ἄνευ σειρᾶς καὶ χρονολογίας. Καὶ περὶ μὲν τῆς πρὸ τῆς ἰδρύσεως ἐνταῦθα τῆς Αὐτοκρατορίας, ὑπῆρξεν Εὐγένιος ὁ καὶ μάρτυς, Δόμνος, Ἀνθιμος, Νικηφόρος, Ἀθανάσιος, Ἀνθιμος ὁ καὶ πατριαρχῆς τῷ 535 Κωνσταντῖνος κατὰ τὸ 1028. Ἰλαρίων 1090· ἀπὸ δὲ τῆς ἰδρύσεως φαίνονται οἱ ἐξῆς, ὁ Ἀκάκιος ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, Κωνσταντῖνος 1340 Κωνσταντῖνος 1365, Θεόδωρος ἐπὶ Βασιλείου, Θεοδόσιος ὁ Θεσσαλονικεὺς, εἶτα Ἰωσήφ, Νήφων, Ἰωσήφ ὁ Λαζαρόπουλος, Δαβὶδ, Θεόγνωστος, ὅστις παρεπιδημῶν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1389 ἐκήδευσεν τὸν μέγαν ἡγεμόνα τῆς Ῥωσσίας Δημήτριον τὸν Ταναϊδικόν· Δωρόθεος ἐπὶ Καλογζάνου. Μετὰ δὲ τὴν ἁλωσιν φαίνονται Βασίλειος, Θεόφιλος, Γεννάδιος κατὰ τὸ 1500, Γεράσιμος, οὗ ἡ θυγάτηρ Ἐλένη ἔκτισε τὴν βρύσιν τοῦ Ἀγίου Φιλίππου, Ἀθανάσιος ὁ Δαιμονοκαταλύτης, Παγκράτιος ἐφ' οὗ ἀφηρέθη ὁ Ἅγιος Φίλιππος ἀπὸ τῶν

Χριστιανῶν 1665, εἶτα Ἰωάννης, ὁ Νεκτάριος, Παῖσιος, Ἰ-
γνάτιος, Ἀνανίας, Ἀνανίας Β'. Ἱερόθεος 1761, Δωρόθεος,
Παρθένιος καὶ ὁ νῦν Κωνσταντίας, ὅστις καὶ μεγάλας πα-
ρέσχε τῇ πατρίδι ὑπηρεσίας πο' λά ἐξ ἰδίων δαπανήσας εἰς
τὴν ἀνέγερσιν τῶν Σχολείων, τῆς Μονῆς Θεοσκεπάστου καὶ
ἄλλων.

Μάρτυρες δὲ τῆς πίστεως καὶ τοὶ πολλοὶ πολλαχοῦ ἐγέ-
νοντο, καὶ ὀλόκληροι πόλεις καὶ χωρία, καὶ ἔτι μέχρις ἡ-
μῶν οἱ διασωζόμενοι μεταξύ τῶν ἀπροσπελάστων χωρίων
Χριστιανῶν φέρουσι τὴν φυσιογνωμίαν Μαρτύρων, ὅμως ἐν-
ταῦθα πρέπει ἰδίως νὰ ἀναφερθῶσι τινὲς ἐκ τῶν ἰδίως λα-
βόντων τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ὑπὲρ Πίστεως. Καὶ πρῶ-
τος πάντων δίκαιον νὰ μνημονευθῇ ὁ τελευταῖος τῶν Με-
γάλων Κομνηνῶν Δαβὶδ μετὰ τῶν τέχνων καὶ συγγενῶν
του προελόμενος τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ἀντὶ τῆς ζωῆς,
καὶ τῆς ἀπολαύσεως τιμῶν, ὡς καὶ ἄλλοι ἔπραξαν ὡς εἶδο-
μεν, ἐπιθυμήσαντες τὰ πρόσκαιρα ἀντὶ τῶν αἰώνιων, τὴν πα-
ραυτικά τιμὴν ἀντὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων.
Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων τῆς χώρας Μαρτύρων εὐρίσκονται
εἰς τὰ μνηλόγια τῆς Τραπεζοῦντος οἱ ἑξῆς. Ὁ ἅγιος νεο-
μάρτυς Συμεὼν, ὅστις ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλὰ ὑπο-
στάς μαρτύρια, τέλος τῇ 14 Αὐγούστου 1658 ἀγχόνῃ ἔ-
λαβε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὁ ἅγιος Ἰορδάνης Τραπε-
ζοῦντιος καὶ οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλὰ βάσανα
ὑποστάς καὶ μὴ ἀρνησάμενος τὴν πατρῴαν θρησκείαν τέλος
τέμνεται τὴν κεφαλὴν τῇ 3 Φεβρουαρίου 1652. Ὁ ἅγιος
Μάρτυς Παρασκευᾶς ἐν Τραπεζοῦντι μετὰ πολλὰς ὑπὲρ
Χριστοῦ βασάνους ἀπηγγονίσθη τῇ 1 Μαρτίου 1659 καὶ ἐ-
τάφη ἐν τῇ νῦν Μητροπόλει, εἶτα γενομένης ἀνακομιδῆς
τῶν λειψάνων του, ἐν τῇ Θεοσκεπάστῳ ἐτάφη· οὗτος δὲ ὑ-
πῆρξε καὶ εἰς τῶν δημογερόντων τῆς Τραπεζοῦντος καὶ εὐ-
νοούμενος τοῦ Πασᾶ, καὶ μέγα δυνάμενος ἐνταῦθα.

Περὶ δὲ τὸ 1660 ὁ μεγαλομάρτυς Τραπεζοῦντιος Ἰωάν-
νης, ἑορταζόμενος κατὰ τὴν πέμπτην τῆς Πεντηκοστῆς ὧν
δὲ ἔμπορος καὶ δι' ἔμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ἐμβὰς εἰς Βε-
νετικὸν πλοῖον ἤρχετο εἰς Μολδαυίαν καθ' ὁδὸν περὶ θρη-
σκευτικῶν φιλονικήσας μετὰ τοῦ Πλοιάρχου, φθάσαντος τοῦ

πλοίου εἰς Ἀκερμαν, ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τοῦ Πιλοιάρχου εἰς τὸν ἐκεῖ Πασᾶν, ὅστις μετὰ πολλὰς βασάνους διέταξε τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς του. Ἐν ᾧ δὲ τὸν ἀπήγαγον οἱ δῆμιοι σύροντες, Ἑβραῖός τις μαχαίρα ἔκοψε τὴν κεφαλὴν του καὶ οὕτως ἔδωκε τέλος εἰς τὸ μαρτύριόν του· τέλος τὰ λείψανά του ἐφέρθησαν εἰς Μολδαυίαν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς, ὅπου μέχρι τῆς σήμερον σώζονται τιμώμενα ὑπὸ τῶν ἐκεῖ κατοίκων. Κατὰ δὲ τὸ 1749 τῆ 27 Φεβρ. ὁ Μάρτυς Ἑλίας υἱὸς Παπαῦ Κωνσταντίνου ἀπὸ τοῦ χωρίου Σοδοῦκ σουγιῦ ἐπὶ Μουσταφὰ πασᾶ πολλὰ ὑποστάς βασανηστήρια ἀπηγγονίσθη παρὰ τὸν Μόλον (Μουμχανέ)· τὸ δὲ λείψανόν του λαβόντες οἱ Χριστιανοὶ ἔθαψαν εἰς τὴν Θεοσκεπάστον.

Τοιαύτη τις λοιπὸν εἶναι ἡ ἱστορία τῶν Τραπεζουντιῶν, ἣν κατ' ἐποχὴν μέχρις ἡμῶν παρηκρουθήσαμεν, καὶ εὔρομεν αὐτὴν ἔχουσαν ἀδιάκοπον βίον τρισχιλίων σχεδὸν ἐτῶν φαινόμενον τῷ ὄντι περίεργον συνάμα καὶ λαμπρὸν εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν, ὅπερ παρουσιάζει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ ἱστορία τῆς Τραπεζουντος ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ χωρῶν. Οὐδεμία δὲ τοιαύτη πόλις τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης δύναται νὰ ἐγκαυχηθῆ καὶ νὰ δείξῃ κατὰ συνέχειαν τοιοῦτον μακρὸν βίον, καὶ τοὺς αὐτοὺς κατοίκους τοῦ αὐτοῦ ἔθνους τῆς αὐτῆς γλώσσης καὶ τῶν αὐτῶν ἐθίμων, οὐδ' αὐτῆς ἐξαιρουμένης τῆς αἰωνίου πόλεως τῆς Ῥώμης· ἐν τούτοις ἅς φιλολογῶσι καὶ ἅς δημηουργῶσι κατὰ φαντασίαν ὑποθέσεις οἱ δογματίζοντες περὶ ἐκφυλίσεως τῶν Ἑλλήνων· ἢ Τραπεζοὺς καὶ τόσαι ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις πράγματι διαψεύδουσι τοὺς τοιοούτους, τὰναντία τοῖς λόγοις ἐκείνων δεικνύουσαι.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.

ΚΕΦ. Η΄.

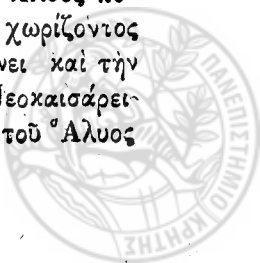
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ.

Καίτοι ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρώτου Μέρους διελάβομεν περὶ τῆς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διαιρέσεως τῆς χώρας ταύτης, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι νῦν πολὺ διάφορος τῆς παλαιᾶς μεταβαλοῦσα καὶ ὀνόματα καὶ ὄρια, ἐπόμενον νὰ εἰπωμέν τινα καὶ περὶ τῆς νεωτέρας ταύτης διαιρέσεως τῆς χώρας. Ἐπειδὴ δὲ ἔχομεν δύο διαιρέσεις ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν, πρῶτον εἰπομέν τινα περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς, εἶτα δὲ καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς.

Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησιαστικὴ διαίρεσις ὁμοιάζει μὲ τὴν τῶν Βυζαντινῶν, διαφέρει ὅμως ἐκείνης, ὅτι πολλαὶ μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπαὶ, ἐκλείψαντων τῶν Χριστιανῶν ἐξέλειψαν καὶ αὐταί, ἢ ὀλιγάνθρωποι ἀποβάσαι συνεχωνεύθησαν ἐν ταῖς νῦν ὑφισταμέναις· ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη ἐγένετο οὐ μόνον μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τὰ συμβάντα περὶ τὸ 1660—70· ὅτε πολλαὶ ἐπισκοπαὶ ὡς τοῦ Ὁφειωῦς Ῥιζαίου τῆς Καμάχου (Τριπόλεως) Κερασσοῦντος καὶ ἄλλαι ὅλως ἐξέλειψαν, ἢ καὶ συνεχωνεύθησαν εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Τραπεζοῦντος ἐπαρχίαν. Πολλῶν δὲ Ἐπισκοπῶν αἱ συγχωνεύσεις ἐγένοντο τόσον ἀναρμοδίως, ὥστε σήμερον ὁ εἰς Μητροπολίτης μακρὰν πολλῶν ἡμερῶν εἰσέρχεται εἰς τὰ ὄρια ἄλλου Μητροπολίτου· καὶ ἐκ τούτου συμβαίνει μία ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία ἄτακτος, ἐξ ἧς οὐδεμία, ὡς ἔχει

νῦν, προέρχεται ὠφέλεια, ζημία δὲ μεγίστη· ὥστε δὲν πρέπει νὰ περιμένωμεν καλόν τι, ἂν δὲν ἐπιθεωρηθῇ ἡ κακὴ αὐτῆ διαίρεσις· ὥστε καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς νὰ δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ οὗτοι νὰ καρποῦνται ὠφέλειάν τινα ἀπ' ἐκείνων, ἂν ὑπάρχη τοιαύτη τις· τὸ κατεπείγον ὅμως εἶναι νὰ γείνη μία τακτοποίησις τῶν τοιούτων, ἐπειδὴ μεγάλη προσγίνεται ἀδικία καὶ ὀπισθοδρόμησις τῶν ἐνταῦθα Χριστιανῶν τῶν δὲ νῦν διαμεινωθῶν Μητροπόλεων ἢ μὲν τῆς Τραπεζοῦντος περιέχει τὴν παραλίαν ταινίαν ἀπὸ Βαθέως (Βατούμ) μέχρι Κερασσοῦντος, ἧς ὁ Μητροπολίτης ἔχει τὴν φήμην ἢ τὸν τίτλον Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λαζικῆς, τόπον ἐπέχοντος Καισαρείας· Ἐπὲρὰν δὲ τῆς Τραπεζοῦντος κείνται αἱ ἐξαρχίαι τῶν τριῶν Μοναστηρίων, ὧν οἱ Ἠγούμενοι διοικοῦσι τοὺς περὶ αὐτὰ Χριστιανοὺς, ἀνήκοντες ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Οἰκ. Πατριάρχην. Μεσημβρινῶς δὲ τῶν ἐξαρχιῶν κεῖται ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἁγίου Χαλδίας ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Χαλδίας καὶ Χεραιίνης· ἔχοντος ἔδραν τὴν Ἀργυρούπολιν (Κιουμουσχανέ). Νοτιοανατολικῶς δὲ ταύτης ἢ τῆς Θεοδοσοῦπόλεως (Ἐρζερουμ) ἀνήκουσα εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας· πρὸς Δυσμὰς δὲ τοῦ τῆς Χαλδίας εἶναι ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Ἁγίου Νικοπόλεως ἀνήκουσα εἰς τὸν Ἅγιον Νεοκαισαρείας, ἔχοντος ἔδραν τὴν Νικόπολιν (Σέπ Καρασεέρ). πρὸς Δυσμὰς δὲ ταύτης κείται καὶ ἡ τοῦ Ἁγ. Νεοκαισαρείας ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Νεοκαισαρείας Πόντου Πολεμωνακοῦ Εὐδοκιάδος Γαγγρῶν τε καὶ Θεοδοροπόλεως· οὗ ἡ ἔδρα ἢ Οἰνὴ ἢ Τοκάτη· καὶ μετὰ τοῦτον ἔρχεται ἡ τοῦ Ἀμασείας ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου ἄπκντος Εὐζεῖνου Πόντου· ἔδρα δ' αὐτοῦ ἡ Ἀμισός.

Πολιτικῶς δὲ ἡ χώρα ἐν γένει συνίσταται ἀπὸ τῆς Νομαρχίας τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ μέρους τοῦ πρὸς Βορ. τῶν Νομαρχιῶν τῆς Θεοδοσοῦπόλεως καὶ Σεβαστείας. Καὶ ἡ μὲν Νομαρχία τῆς Τραπεζοῦντος ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ λήγει μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τσουροῦκ σοῦ χωρίζοντος τὴν Τουρκίαν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, περιλαμβάνει καὶ τὴν Χαλδίαν καὶ μέρος τῆς Χεραιίνης, τὰ περὶ τὴν Νεοκαισαρείαν, καὶ τὰ κατ'εὐθείαν πρὸς Δυσμὰς μέρη μέχρι τοῦ Ἄλυος

ποταμοῦ. Διαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρας διοικήσεις τὴν τῆς Τραπεζοῦντος ἰδίως, τῆς Ἀμισοῦ τῆς Χαλδίας, καὶ τοῦ Βατοῦμ (Λαζιστάν), περιέχουσα οἰκογενείας 138634, ἢ ὡς ἔγγιστα 650,000 ψυχῶν, καὶ ὁ μὲν Γενικὸς διοικητὴς τῆς Νομαρχίας λέγεται Βάλλη Πασσᾶ, οἱ δὲ κατὰ μέρος διοικηταὶ Μουτασερίφαι· αἱ δὲ διοικήσεις ὑποδιοιροῦνται εἰς ὑποδιοικήσεις ἢ Καϊμακαμλίκια, καὶ αὗται πάλιν εἰς ἐπαρχίας ἢ Μουτουρλούκια καλουμένας,

Κατὰ τὴν νέαν ταύτην λοιπὸν διαίρεσιν τῶν Νομαρχιῶν ἢ Βιλαετιῶν ἐν τῇ Τραπεζοῦντι ἐκτὸς τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, εἶναι καὶ ἕτερος διοικητὴς (Μουτεσαρίφ)· καὶ ὁ μὲν Γενικὸς διοικητὴς διευθύνει ἅπαντας τοὺς διοικητάς, οἱ δὲ διοικηταὶ τοὺς ἀμέσως ὑπ' αὐτοὺς ὑποδιοικητάς καὶ οὕτω καθεξῆς· εἶναι δὲ καὶ παρὰ τῷ Γενικῷ διοικητῇ βοηθὸς ἡ Μοαβίνης· ὥστε ἡ ὑπερτάτη διοίκησις τῆς ὅλης Νομαρχίας εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τρεῖς τὸν Γενικὸν διοικητὴν τὸν διοικητὴν καὶ τὸν βοηθόν.

Καὶ ἡ μὲν περιφέρεια τῆς διοικήσεως Τραπεζοῦντος ἔχει τέσσαρας ὑποδιοικήσεις (ἢ Καϊμακάμιδες) τὸν Πλατάνων, τὸν Τριπόλεως, Κερασοῦντος καὶ Ὁφews, περιέχουσα οἰκογενείας ὁμοῦ 60953. Ἡ δὲ περιφέρεια τῆς τοῦ Βατοῦμ ἔχει τρεῖς ὑποδιοικητάς τὸν τοῦ Τζουρούκσου Ἀτζαρας καὶ Λιθάνων μὲ οἰκ. 21134. Ἡ δὲ τῆς Χαλδίας ἔχει ὑποδιοικήσεις τὴν τοῦ Τουρουλίου, τῆς Κελκίτης, καὶ τοῦ Κοασίου, μὲ οἰκ. 16998· εἰς δὲ τὸν διοικητὴν Ἀμισοῦ ἀνήκουσιν ὑποδιοικηταὶ ὁ τῆς Οἰνός, ὁ τῆς Τσαρσαμπᾶς καὶ τῆς Πάφρας· ὑπὸ δὲ τὴν τῆς Σεβαστείας Νομαρχίαν ὑποδιοικηταὶ ὁ τῆς Μαρζοβάν τῆς Τσουρούμ (Ἀγκωνίας) τῶν Ζήλων καὶ τῆς Γοκάτης περιέχοντα μετὰ τῆς Σεβαστείας περίπου 60 χιλ. οἰκογενείας. Εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀρσίγγης (Ἐρζιγγιάν) ὄντα ὑπὸ τὸν τῆς Θεοδοσιουπόλεως ὁ ὑποδιοικητὴς Βαϊβούτ οἰκ. 20000. Καθ' ὅλην δὲ ταύτην τὴν χώραν ὡς ἔγγιστα δύνανται νὰ ὑποτεθῶσι ψυχαὶ ἐν ἑκατομ. ὦν 650,000 ἐν τῇ Νομαρχίᾳ Τραπεζοῦντος 250,000 ἐν τῇ Ποντικῇ χώρᾳ τῆς Νομαρχίας Σεβαστείας, καὶ 100,000 ἐν τῇ τῆς Θεοδοσιουπόλεως τῇ ἀνηκούσῃ εἰς τὴν ἡν περιγράφομεν χώραν.

Ὅρη καὶ ποταμοί. Εἶδομεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώ-

του μέρους ὅτι ἡ χώρα αὕτη περιέχεται ἐντὸς τῶν ὁρέων Ἄργαίου καὶ Ἀντιταύρου· καὶ τὸ μὲν Ἄργαίον Γιλτίτζ τὰ γ νῦν ὀνομαζόμενον εἶναι κοινὸν τοῦ Πόντου καὶ τῆς Καππαδοκίας διάφορα καὶ ἄλλα κατὰ τὰ μέρη ἔχον ὀνόματα· ὁ δὲ Ἄντιταυρος εἶναι ὄρος κοινὸν τῆς Χαλδίας καὶ τῆς Ἀρμενίας ὀνομαζόμενον Ἰζιμὲν τὰ γ, ἔχον δὲ καὶ αὐτὸ καὶ ἄλλα κατὰ τόπους ὀνόματα. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐξοχὴν, ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, αἱ σειραὶ τῶν ὁρέων δὲν φερουσι σήμερον ἐν ὀνομα, δύσκολον εἶναι τις νὰ δώσῃ ἐν ὀνομο, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Γεωγράφοι ἄλλοι ἄλλο δίδουν ὄνομα εἰς ἕκαστον ὄρος· ὁ δὲ εἰς τὸ μέσον τέμνων τὴν χώραν Παρυάδρις ὧν κλάδος τοῦ Ἄργαίου καλεῖται μὲν καὶ αὐτὸς νῦν Γχιαβούρ τὰ γ, ἔχει ὁμοίως καὶ κατὰ μέρος ἄλλας ὀνομασίας· τοῦ δὲ Παρυάδρου διακλαδώσεις εἶναι τὸ μεταξὺ τοῦ Λύκου καὶ τοῦ Ἰριδος ὄρος Κεμὲρ τὰ γ καλούμενον καὶ διῆκον ἀπὸ τῶν πρὸς Δυσμὰς τῆς Νικοπόλεως μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτῶν. Πρὸς Βορ. Δυτ. δὲ τῆς Νικοπόλεως ὑψούμενον ὄρος Καρὰ Γκιόλ, καὶ ἡ συνέχεια αὐτοῦ Ἄβος μέχρι Ἡρακλείου διῆκον τῆς ἄνω Θεμισκύρας καλεῖται νῦν Καρὰ τὰ γ. τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν Οἰνόην καὶ τὴν Ἰζανικὴν μέχρι Θεμισκύρας Ἀμαζώνιον ἢ Ἀμαζώντὰ γ. Πρὸς Βορὰν δὲ τῆς Νικοπόλεως εἶναι τὸ Καζάν τὰ γ καὶ ἐκεῖθεν ὑπὲρ τὴν Τρίπολιν καὶ τὴν Τραπεζοῦντα εἶναι ἡ σειρά τῶν Καπανίων ἐν μέρει Καρχκαπάν. Πρὸς Βορ. δὲ τοῦ Καραγκιόλ καὶ συνέχεια αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τὸ μὲν μεταξὺ Κερασσοῦντος καὶ Ὀρτοῦ Ἅγιος Βασίλειος, καὶ τὰ τῶν Μοσονοίκων ὄρη· τοῦ δὲ Καπανίου διακλαδώσεις εἶναι τὰ ὑπὲρ τὰ Πλάτανα ὄρη τῆς Γόνιας, ὡς καὶ τὰ τῶν Σουρμένων καὶ τῆς Ματζούκας (Δριλῶν) ἔχοντα κατὰ τόπον πολλὰ ὀνόματα· τὸ δὲ ὄρος Σκυδήσης ὧν κλάδος τοῦ Ἀντιταύρου ἔχει καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἰδίας διακλαδώσεις πρὸς Βορ. καὶ Ἀνατολὰς τὰ Μοσχικὰ ὄρη καλούμενα. καὶ ἡ μὲν μεσόγειος ὑπὲρ τὸ Ἴσπὶρ καὶ ἐν τῷ Λιδάνω ὄθεν πρῶτον φαίνεται ἡ θάλασσα, τὸν τοῦ Ξενοφῶντος Θῆχιν τὸ ὑπὲρ τὸν Βαθὺν Κατερλήταγ· ἐκεῖθεν δὲ καὶ πρὸς τὴν Ῥωσικὴν Κολχίδα τὰ ὄρη τῆς Ἀκήσκαας, ἅτινα κατανεύοντα ἐνοῦνται πρὸς τὴν σειράν τῶν Καυκασίων ὁρέων ὅσα δὲ ὄρη κατὰ μέρος ἐν τῇ παρούσῃ ἱστορίᾳ ἀναφέρονται ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ περὶ ἑκάστου τούτου ῥηθήσεται.

Ποταμοί. Πρῶτος δὲ ποταμὸς ὅστις καὶ ἀπὸ Δυσμῶν ὀρίζει τὴν Ποντικὴν χώραν ἀπὸ τῆς Παφλαγονίας ὁ καὶ μέγιστος εἶναι ὁ Ἄλυς. Οὗτος λαμβάνων τὰς πηγὰς τοῦ ἀπὸ τοῦ Βορείου μέρους τοῦ Ἀντιταύρου καὶ τοῦ Ἀργαίου βρέχων τὴν Χεριαίνην καὶ διερχόμενος Μ. τῆς Σεβαστείας τῶν Ζήλων ἔρχεται κάτωθεν τῆς Οὐσκάτης καὶ ἐνοῦται μετ' ἄλλον βραχίονα ἔχοντα τὰς πηγὰς ἐκ τοῦ μέσου τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ οὕτω διευθυνόμενος πρὸς Βορρᾶν εἰσβάλλει εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον· οὗτος ἀδιάβατος καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους πάντοτε εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τὰς πέριξ χώρας ὅσας διαβρέχει κατακλύζων αὐτάς, διὸ καὶ οἱ Τούρκοι Κιζιλ ἱρμάκ (ἐρυθρὸν ποταμὸν) καλοῦσιν, ὅτι πρόξενός ἐστι πολλῆς φθορᾶς. Ἄλυς δὲ ὠνομάσθη κατὰ τινὰς διὰ τὸ ὅτι διερχόμενος τὰ ὀπισθεν τῆς Σεβαστείας πλήρη μεταλλικοῦ ἀλάτος λαμβάνει τὸ ὕδωρ τοῦ ἀλμυρότητά τινα· πολλὰ δὲ σχηματίζων στόμια παρὰ τῇ θαλάσῃ σήμερον ἔχει κυρίως τρία· δύναται δὲ νὰ γείνη πλευστὸς μέχρι 12 ὥρων διαστήματος· ἐτι δὲ καὶ νῦν ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων Χριστιανῶν Ἄλυς καλεῖται.

Ὁ δὲ Ἴρις ἔχων τὰς πηγὰς τοῦ ἀπὸ τοῦ Παρυάδρου καὶ ἄλλων παρακειμένων πρὸς Μ. ὀρέων ῥέων παρὰ τὰ Κόμωνα τὴν Εὐδοκιάδα Γαζιέραν Τροχάλην Ζήλα, διασχίζει τὴν Ἀμάσειαν, καὶ διερχόμενος τοὺς κάτωθεν αὐτῆς αὐλῶνας ἐνοῦται μετὰ τοῦ Λύκου 20 ὥρας μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν τῇ Μαγνοπόλει, νῦν Μπογᾶς Κεσέν. Ὁ δὲ Λύκος λαμβάνων ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Χαλδίας ῥέων παρὰ τὴν Νικόπολιν, καὶ τὴν Κολωνίαν, καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνων πολλοὺς ἄλλους ποταμοὺς ποτίζει τὴν πρὸ τῆς Νεοκαισαρείας εὐφορον πεδιάδα καὶ ἐνοῦται μετὰ τοῦ Ἰριδος καὶ ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰριδος ἀποτελοῦντες δύο στόματα, ὧν τὸ δυτικὸν πλευστὸν ἐπὶ 8 ὥρας μέχρι τῆς Ἰζαρσαμπᾶς, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Ἰζαρσαμπᾶ λέγεται· ὁ δὲ Ἴρις ὡς καὶ ὁ Λύκος λαμβάνουν διάφορα ὀνόματα ἀπὸ τῶν πόλεων ἢ χωρῶν δι' ὧν διέρχονται.

Ὁ δὲ Θερμῶδων οὕτως καὶ ὑπὸ τῶν πέριξ Χριστιανῶν καλούμενος ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Τέρμεν, δὲν εἶναι μὲν τόσον μέγας, ὅσον περιφημὸς διὰ τὰς περὶ αὐτὸν οἰκῆσεις τῶν Ἀ-

μαζόνων, ἔχει δὲ τὰς πηγὰς του ἀπὸ τὸ ὑπερκείμενον ὄρος Ἄμαζόν τάγ· ἔπεται δὲ μετ' αὐτὸν ὁ Μήλεσις ποταμὸς καὶ τοι μείζων τοῦ Θερμώδοντος ἀλλὰ ἀκατανόμαστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· εἶτα δὲ ὁ Βῆρις, οὕτω καὶ νῦν καλούμενος, ἀμφοτέρω ἔχοντες τὰς πηγὰς των ἀπὸ τῶν μεταξὺ Οἰναίου καὶ Νεοκαισαρείας ὀροπεδίων· εἶτα δὲ ὁ Θύαρις. Παρὰ δὲ τῇ Οἰνῳῃ εἰσὶν Ἀν. δύο ποταμοὶ ὁ μὲν κυρίως Οἰνῳῃ ὁ δὲ μακρὰν αὐτῆς ὁ Θρυμερᾶς· μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Φιγαμοῦς καὶ ὁ Πολεμώνιος μεταξὺ Βαδισσάνης καὶ Ἰασωνίου ἄκρου· εἶτα μετὰ τὰ Κοτύωρα ὁ Μελάνθης ποταμὸς, ὁ Φαρμαντίνος, ὁ Πατλαμᾶς πρὸ τῆς Κερυσοῦντος· ὁ παρὰ τὴν Τρίπολιν Χαροιώτης, ἐκτὸς ἄλλων ἀκατανομάστων, ἔχων τὰς πηγὰς του ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Χαλδίας, καὶ Κάνις προσαγορευόμενος· ἐφεξῆς δὲ πολλοὶ τοιοῦτοι ποταμοὶ μέχρι Τραπεζοῦντος διάφορα ἔχοντες ὀνόματα, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Ὀφίς, ὁ Ψυχρὸς, ὁ Ρίζιος, ὁ Ἀσκουρος, ὁ Ταγάτης, ὁ Πρύτανις, ὁ Πυξίτης, ὁ Ἀψαρος, ὁ Ἀκαμφίς (Γσορόχ) πλευστὸς ἐπὶ πολλὰς ὥρας δια μικρῶν πλοίων ἔχων τὰς πηγὰς του ἀπὸ τῶν Μοσχικῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Βαρβαίτης ὀρέων· ὁ Βαθὺς (Βατούμ), ὁ Ἀκίνακῆς (Γζουρουκσουγιού) ὁ ὀρίζων τὴν Ῥωσίαν καὶ Γουρκίαν· τελευταῖος δὲ πάντων καὶ ἐπισημότερος ὁ Φάσις, οὕτως ὀνομαζόμενος μέχρι πρὸ μικροῦ, νῦν δὲ Πότι· τὸ ὄριον τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης κατὰ τοὺς ποιητὰς, ὁ παρὰ τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ Φεισῶν, οὐ ἔστι τὸ χρυσίον· ὄριον δὲ τῆς Κολχίδος, καὶ ὡς ἡσυχώτατος πάντων ποταμῶν καὶ ἐλαφρὸν ἔχων τὸ ὕδωρ, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἰσορούμενος· ἐντεῦθεν μυθολογεῖται τὸ πρῶτον οἱ Ἀργοναῦται ὅτι ἔφερον εἰς Ἑλλάδα τὸν φασιανόν· Ἀπαρτίζεται δὲ ἀπὸ διαφόρους κλάδους ἴδια ἔχοντας ὀνόματα καὶ ἔχοντας τὰς πηγὰς ἀπὸ τῶν ὑπερμεγεθῶν Καυκασίων, ὡς τὸν Χῳδιν τὸν Χαρίεντα τὸν Γλαῦκον καὶ τὸν Ῥίνα· ἐξ οὗ Ῥιὸν νῦν ὁ Φάσις ἐκλήθη. Ἀποτελεῖ δὲ δύο δέλτα ἐν μέγα διὰ τοῦ ποταμοῦ Γετούτ, καὶ ἐν μικρὸν διὰ μικρᾶς νήσου κειμένης πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ κυρίως Φάσιδος.

Εἰς δὲ τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας ποταμοὶ μὲν δὲν ὑπάρχουσι, μόνον δὲ ἀπαντῶνται αἱ πηγαὶ τοῦ Κύρου ὑπὲρ τὸ Κάρ, ὡς καὶ ὑπ' αὐτὸ τοῦ Ἀράξου ποταμοῦ, τοῦ κατὰ τὸν

Ξενοφῶντα Φάσιδος· ἀπὸ τῶν Μεσημβρινῶν δὲ τῆς χώρας μερῶν λαμβάνει ὁ Εὐφράτης πλείστας τῶν πηγῶν του παρῤῥέων τὴν μετξὺ Ἐρζερούμ καὶ Ἐρζιγγιαν χώραν καὶ διερχόμενος τὴν Ἐγιν πόλιν.

Οὐδεμία δὲ λίμνη ἀξία λόγου ὑπάρχει ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἡ μὲν τῆς Σεβαστείας ἐξηράνθη, μόνη δὲ ἡ περὶ τοῦ Ἰριν Στεφάνη, καὶ ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰριδος Σιμωνίς καλουμένη.

ΚΛΙΜΑΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.

Λίαν δὲ περίεργος εἶναι ἡ κλιματικὴ ποικιλία αὐτῆς τῆς χώρας· ὥστε ἡ στενὴ αὐτῆς ταινία δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς τρία, τὴν πικράλιον μέχρι τῶν ὄροπέδιων (Παρχαρίων), τὴν τῶν ὄροπέδιων καὶ τὴν τῶν ὀπισθεν καὶ πρὸς Μ. αὐτῶν ζώνην· καὶ ἡ μὲν παραλία δασώδης οὔσα, καὶ ἐπὶ τὸ πλείστον ὀμιχλώδης, τὸ μὲν θέρος καθιστᾷ τὰ παράλια πνιγηρὰ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον νοσώδη· διὸ κατὰ τὸ θέρος οἱ πλείστοι τῶν κατοικούντων τὴν παραλίαν ἀνέρχονται ἐπὶ τρεῖς μῆνας εἰς τὰ ὄροπέδια· τὸν δὲ χειμῶνα μαλακὸν ἀλλὰ λίαν ὑγρὸν ἄγνωστος εἶναι ἡ πάχνη σχεδὸν καὶ ὁ παγετὸς σπάνιος, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐλαία καρποφορεῖ θαυμασίως καὶ ἡ λεμονία καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ τὰ παρόμοια εἰς ἀνοικτὸν οὐρανὸν ζῶσιν ἐνταῦθα, καὶ πλῆθος αὐτῶν ὑπάρχουσι μάλιστα περὶ Τραπεζοῦντα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ Ῥίζιαιον ὅθεν ἡ παραλίς εἶναι πικρόφορος· τὰ δὲ ὄροπέδια πάλιν πάντοτε χιονοσκεπάστα καὶ ὀμιχλώδη μόλις κείμενα εἰς δεκάωρον ἀπόστασιν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς χώρας, χρησημεύουσι τὸ θέρος ὡς βοσκὴ καὶ καταφύγιον τῶν παρχαρίων· ἡ δὲ ὀπισθεν καὶ Μεσημβρινὴ χώρα, ξηρὰ οὔσα καὶ ἥττον δενδρώδης ἐλευθερά τῆς πυκνῆς ὀμίχλης ἔχει κλίμα τακτικὸν καὶ λαμπρὸν καὶ δροσερὸν καὶ ὑγιεινόν. Δύναται δὲ τις ἰππεὺς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ νὰ παραλλάξῃ τρία κλίματα τὸ πνιγηρὸν, τὸ παγετώδες, τὸ ἡλιοκαυστον μὲν, ἀλλὰ τερπνόν. Διὰ τοῦτο αἰ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν ἀσθένειαι ἀλλαχοῦ ἥττον φοβεραὶ ἐνταῦθα γίνονται θανατηφόροι, καὶ αἱ περιόδοι

τῶν νόσων διαρκέστεραι καὶ αἱ ἀσθένειαὶ πεισματοδέστεραι. ἐπομένως καὶ εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἔχει ἐπιβρόχην καὶ τῶν πτηνῶν καὶ ἐρπετῶν· ἐπειδὴ τὸ ὀμιχλῶδες καθιστᾷ αὐτοὺς σκυθρωποὺς καὶ ἤττον ὀμιλητικούς καὶ φιλοξένους, καὶ τὰ πτηνὰ αὐτὰ δὲν εἶναι τόσον καλλικέλαδα, οὔτε ἀηδῶν ὑπάρχει ἐνταῦθα οὔτε πελαργός, οὔτε ὄφεις ἐκτὸς τινῶν ὑδρόφρων, ἡ δὲ πέρδιξ σπάνιον πρὸς τὴν παραλίαν ζώνην. ἀξίον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ὅτι οὔτε νωθρότης εὐρίσκεται ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνη καὶ ὀξύνοια σπάνιον· διαφοροὶ δὲ εἶναι οἱ ἐκεῖθεν καὶ πρὸς Μ. κάτοικοι.

Εἶναι δὲ ἡ χώρα πρὸς Δυσμᾶς μᾶλλον ἢ ἤττον πεδινή, ὡς καὶ τὰ Μεσημβρινότερα· ἡ δὲ πλείστη καὶ μάλιστα ἡ πρὸς τὰ Ἄν. ὄρεινὴ ἀπρόσιτος καὶ φαραγκιώδης, σχηματίζουσα περὶ τὰ παράλια κοιλάδας ἢ καὶ μικρὰς πεδιάδας εὐφοροτάτας. Καίτοι ἔχει πηγὰς θερμὰς ὡς περὶ τὴν Φάτσαν καὶ Κάβουσαν καὶ Ἐρζερούμ, ὁμῶς σπάνιον εἶναι ὁ σεισμός ἐνταῦθα, ἐκτὸς εἰς τὴν περὶ τὴν Ἐρζερούμ. Παρατηρῆται ὁμῶς ὅτι γίνονται συχναὶ ὑφέσεις, ὥστε πολλὰ μέρη σὺν ταῖς κώμαις αὐτῶν καταχωσθέντα ἐσχημάτισαν μικρὰς λίμνας· ὑπὲρ δὲ τὴν Τραπεζοῦντα Μ. ἐξ ὥρας τὸ παρὰ τὴν μονὴν Ἁγίου Γεωργίου ὄρος Πυργῆ καλούμενον, ἐνίοτε ἀναδίδει καπνὸν φαινόμενον κατ' αἰθρίας ἡμέρας πρὸ πάντων τὸ θέρος, οἶονεὶ κοιμώμενον ἠφαιστιον.

Ἐκτὸς δὲ τῶν θερμῶν πηγῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι πολλοὶ ἀναβρῦσαι διάφορα μεταλλοῦχα ψυχρὰ ἀλκαλικά ὕδατα, καὶ μάλιστα περὶ τὴν Τραπεζοῦντα εἰς θέσιν Σάννα φέρουσα ἀφθονον ὕδωρ ὀξυανθρακοῦχον, ὡς τὸ τοῦ Βισοῦ, καὶ πρὸς τὸ χωρίον Κογκᾶ καὶ Κιθάρεναν, ἐμπεριέχοντα μὲν διάφορα ἀλκάλια καὶ τινα ποσότητα σιδήρου· ταῦτα δὲ πάντα οἱ ἐγγχώριοι μεταχειρίζονται ἐπωφελῶς, τιμῶντες ὡς ἀγιάσματα· τοιαύτη δὲ τις πηγὴ ὑπάρχει καὶ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Βαζελῶνος· οἱ πλείστοι δὲ ῥυακες τῆς ὑπὲρ τὴν Τραπεζοῦντα χώρας φέροντες ἀφθονον σύληκα βερνικόνουσι τοῦς βράχους καὶ τὰς πέτρους, ἀφ' ὧν κατέρχονται· ὡς ἐκ τῆς πληθύος δὲ καὶ τῆς ποικιλίας τῶν μετάλλων ἡ χώρα παριστᾷ μὲν διάφορα πετρώματα, ἰδίως ὁμῶς τὰ πρὸς τὴν παραλίαν εἶναι ἠφαιστογενῆ, ἢ ὡς προϊόντα ἐξάρσεων ἀπὸ τῆς

θαλάσσης, οἱ δὲ διάφοροι θαλασσινοὶ βράχοι ὑψούμενοι με-
ταξὺ τῶν πολλῶν ἐνταῦθα φαράγγων καὶ αὐλῶνων σχημα-
τίζουσι πολυειδεῖς ἀγκῶνας παρέχοντας καταπληκτικὴν συ-
νάμα καὶ ζωγραφικὴν αὐτῆς τὴν θέαν.

ΚΕΦ Θ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΥΤΗΣ ΕΘΝΩΝ.

Σπάνιαί αἱ χῶραι, ἐν αἷς τοσοῦτα ἔθνη συνοικοῦσιν, ὅσα
ἐν ταύτῃ, διάφορα καὶ τὴν γλῶσσαν, τὴν φυλὴν καὶ τὴν
θρησκείαν. Καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν διαιρούμενα ἔχομεν κατ'
ἔξοχὴν Τούρκους, Ἑλληνας, Ἀρμενίους, Λαζοὺς, Κιρκασί-
οιους, Ἀπαζάδες, Γεωργιανούς, Πέρσας καὶ Κούρτους· κα-
τὰ δὲ τὴν φυλὴν Ἑλληνας, Τουρκομάνους, Ὀθωμανούς,
Κιρκασίους, Λαζοὺς, Ἀρμενίους, Ἀπαζάδας Γεωργιανούς,
Κούρτους, Τζεπνίδας, Πέρσας κλπ. κατὰ δὲ τὴν θρησκείαν,
Μωαμεθανούς, Χριστιανούς Ἑλληνας, Ἀρμενίους, Ἀρμε-
νοκαθολιτοὺς καὶ τινὰς Ἀρμενοδιαμαρτυρομένους, Πέρσας,
Κιρκασίους. Καὶ κατὰ μὲν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν
ἐπικρατέστερος εἶναι ὁ Μωαμεθανισμὸς εἶτα ὁ Ἑλληνισμὸς,
οἱ Ἀρμένιοι καὶ οὕτω καθέξῃς· κατὰ δὲ τὴν φυλὴν ἐπικρα-
τέστερον τὸ ἑλληνικόν, εἶτα τὸ Ὀθωμανικόν, τὸ τῶν Ἀρμε-
νίων καὶ ἐφεξῆς ὡς ἐν τῷδε τῷ πίνακι φαίνεται.

Καὶ θρησκευτικῶς μὲν δι- αιρούμενοι	Φυλετικῶς δὲ	
Μωαμεθανοὶ	480,000 Ἑλληνικῆς καταγωγῆς	330,000
Χριστιανοὶ Ἑλληνες	240,000 Ὀθωμανικῆς	250,000
Ἀμ. ἐθν. διαφ. δόγματα	120,000 Ἀρμενιακῆς	140,000
Κιρκασίοι	100,000 Τουρκομανικῆς.	85,000
Τζεπνίδες, Κούρτοι,	Κιρκασίας	100,000
Πέρσαι κλπ.	60,000 Λαζοὶ, Ἀπαζάδες, Ἰβηρες	45,000
	Πέρσαι, Τζεπνίδες, Κούρτοι	50,000
	<hr/>	<hr/>
	1,000,000	1,000,000

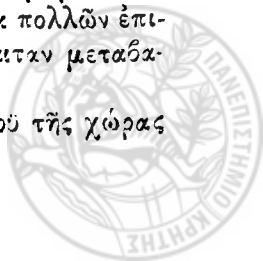

Ὁ πληθυσμὸς δὲ τῆς χώρας πρὸ τῆς ἀλώσεως Τραπεζοῦντος ὢν ἀχμαιοτέρος, ὡς καὶ πρὸ χρόνων τινῶν ἰκανῶς ἀύξηθεις, νῦν ὁμως ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς ὡς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ πολυανθρώπων ἄλλοτε πόλεων δυνατὸν εἰκάσαι· διότι τῆς ἐπιτοπίου βιομηχανίας, τόσον ποτὲ πλουσίας, καταστραφείσης νῦν ἕνεκα τῆς ἐξαπλώσεως καὶ χρήσεως εὐρωπαϊκῶν προϊόντων, ἡ χώρα ἐπτώχευσε καὶ μέγα τῶν κατοικῶν μέρος ἐκ τῆς δεινῆς πενίας μειωτόπισεν ἔνθεν χᾶκεϊσε. Καὶ ἐκτὸς τῆς πενίας καὶ ἄλλα εἰσὶν αἴτια, ἅτινα δυστυχῶς ὑποβοηθοῦσι τὴν ὀσημέραι ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ· καὶ ταῦτα εἶναι διαφόρου φύσεως κατὰ τὰ ἔθνη τὰ ἐνταῦθα κατοικοῦντα· καὶ παραλείποντες τὰ παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς ὄντα ποικίλλα καὶ διάφορα, λέγομεν τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς Χριστιανούς. Καὶ εἰς τοὺς μὲν ἑλληνικῆς καταγωγῆς Χριστιανούς ἦσαν μὲν πρότερον αἱ κακώσεις καὶ ὁ μωαμεθανικὸς προσηλυτισμὸς, ὅστις ἐπέφερε τὴν μεγάλην ἐλλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ των, ὑφίστανται δὲ ἐξαιρετικῶς καὶ ἄλλαι τινὲς εἰς τὰ μεσόγεα, ὡς οἱ ἕνεκα ἐλλείψεως ἡσυχίας καὶ πόρων μετοικήσεις εἰς τὰ διάφορα παράλια ἢ ἐμπορικώτερα μέρη (καὶ τοῦτο συμβαίνει περὶ τὴν Χαλδίαν καὶ Καππαδοκίαν), κυρίως ὁμως αἱ εἰς τὴν Ῥωσσίαν μεταναστεύσεις, αἵτινες εἰσὶ καὶ αἱ ἰδίως καταστρεπτικαὶ τοῦ πληθυσμοῦ· καὶ ἂν αὐταὶ δὲν ἐγίγνοντο σήμερον οὐ μικρὸν θὰ εὐανδροῦσαν αἱ χῶραι αὐταὶ κατὰ τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν.

Οἱ Ἀρμένιοι ἐκτὸς τῶν εἰς Ῥωσσίαν μεταναστεύσεων, καὶ διὰ τὸ ἄγονον τῆς χώρας των, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Καρδούχων καὶ γειτόνων των Μωαμεθανῶν ἀνησυχίαν πολλοὶ κατ' ἔτος μεταβαίνουσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ, ὁπόθεν ὀλίγοι ἐκ πολλῶν καὶ μετὰ πολλὸν χρόνον ἐπιστρέφοντες δὲν εἶναι ἰκανοὶ νὰ συμπληρῶσι τὸν ἀναγκαῖον τῆς χώρας πληθυσμόν.

Οἱ δὲ Κιρκάσιοι καίτοι πολλὸ ἐν διαφόροις τμήμασι τῆς χώρας ταύτης κατοικισθέντες, ὀλίγοι ὁμως ἐκ πολλῶν ἐπιζῶσι τότε κλίμα καὶ τὴν ἰδίαν ἀρχαίαν δίαιταν μεταβαλόντες.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω δὲ ἀριθμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας

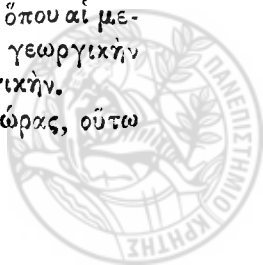
ταύτης δύνανται νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι ὅλη ἡ μικρὰ Ἀσία μετὰ τῆς Συρίας ἔχει πληθυσμῶν 7—8 ἑκατομμυρίων ψυχῶν.

Καὶ αἱ πόλεις αἰτινες ὑπὸ τῶν Γεωγράφων συνήθως ἀναφερόμεναι ὅτι ἔχουν κατοίκους 50, καὶ 100 χιλ. μόλις τὸ τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ φέρουσιν ὡς θέλομεν ἰδεῖ· εἶναι δὲ ἐρημία μεγάλη πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἐλάττωσις βαίνει γιγαντιαίοις βήμασι διὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα αἷτια· οἱ δὲ Γεωγράφοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς φήμης πλανώμενοι· ἡ ὑπὸ ἐπιπολαίων περιηγητῶν ἀνκιδιάζουσι μὲν τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας 16—18 ἑκατ. πολλῶν δὲ πόλεων πληθυσμὸν μόλις ὄντα 15—20 χιλ. εἰς 60—100 χιλιάδων· καὶ τοὶ δὲ ἐκ τῶν πολλῶν πόλεων τῆς Ἀσίας ἡ μεγίστη φαίνεται καὶ εἶναι ἡ Τραπεζοῦς, καὶ αὕτη ὅμως μόλις ἔχει 25 χιλ. κατοίκων· ἐνῶ δὲ ἡ Τοκάτη καὶ ἡ Ἀμάσεια καὶ λοιπαὶ πρὸς αὐτὴν εἶναι μᾶλλον κωμοπόλεις, ἀναριθμῶνται ὅμως· ὁ πληθυσμὸς τῶν εἰς 40 χιλ. καὶ 60—καὶ 100.

ΠΡΟΙΟΝΤΑ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ, ΕΜΠΟΡΙΟΝ, ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ.

Ἡ γεωργία ἐν γένει θεωρουμένη εὐρίσκεται εἰς τὴν μεγαλύτεραν αὐτῆς ἀτέλειαν καὶ ἀθλιότητα· ἐπειδὴ οὔτε γνώσεις πρακτικὰς ἔχουσιν αὐτῆς, οὔτε καμμίαν δεικνύουσι προσπάθειαν, καθὼς τουλάχιστον ἀλλαγῆ τῆς Ἀνατολῆς· τὸ πλεῖστον δὲ ἀγνοοῦντες τὴν φυτοκομίαν περιμένουσιν αὐτόματον τὴν φύσιν νὰ παρέχῃ αὐτοῖς τὴν ἐλαίαν τὴν σταφυλὴν καὶ ἄλλας ὀπώρας, ὡς καὶ οἱ παρ' Ὀμήρῳ Κύκλωες, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ὄμβρος τοῦ Διὸς τὰ πάντα ἠΐξανε. σπεύρουσι δὲ τὰ πάντα ἀπειροκάλως καὶ ἀμεθοδῶς, ὡς ἐνῶ ἡ γῆ φύσει εἶναι παραγωγικὴ εἰς πᾶν εἶδος σπόρου, μικρὰν λαμβάνουσι τὴν συγχομιδὴν τῶν καρπῶν, οὗς καὶ πωλοῦντες δι' ἄλλας ἀνάγκας, ἀληθῶς πένονται ζῶντες ὡς λωτοφάγοι. ἐξαιροῦνται δὲ οἱ ὑπὲρ τὴν Ἀμισὸν καὶ περὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὴν πρὸς τὴν Καπαδοκίαν χώραν, ὅπου αἱ μεγάλα πεδιάδας φύσει σιτοφόροι, εὐκολύνουσι τὴν γεωργικὴν ἐργασίαν, καὶ τινα παρατηρεῖ τις μέθοδον γεωργικὴν.

Καὶ καθὼς εἶναι ποικίλα τὰ κλίματα τῆς χώρας, οὕτω

ποικίλα είναι καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς καὶ διάφορα κατὰ τόπον καὶ μεταξύ μὲν τοῦ Ἄλυος καὶ Ἰριδος προϊόντα ἐπικρατέστερα καὶ ἀνταλασσόμενα ἐν Ἀμισῶ, εἶναι ὁ καπνός, ἐκτὸς δὲ τούτων τὰ σιτηρὰ καὶ ὄσπρια, ἀλλὰ δευτερεύοντα, τρίτην δὲ θέσιν κατέχουσιν ἡ μέταξα καὶ ἡ ἄμπελος. ἡ δὲ ἐλαία καίτοι εὐδοχιμῆι μᾶλλον, ἢ εἰς ἄλλην χώραν, ὅμως παραμελεῖται. περὶ δὲ τὴν Ἀμάσειαν κύρια προϊόντα εἰς τὰ δημητριακὰ ἡ μέταξα καὶ αἱ ὀπῶραι, τὰ ὠραῖα αὐτῆς μῆλα καὶ αἱ σταφυλαί. Περὶ δὲ τὴν Μαρσοβίαν τὰ δημητριακὰ εἶναι ἀφθονότερα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀμισὸν ἐμπορευοῦνται τὸ πλεῖστον· ἀφθονοὶ δὲ καὶ αἱ σταφυλαὶ καὶ ἄλλαι ὀπῶραι, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς Τοκάτην· τὰ Ζῆλα ὅμως ὀλίγας ἔχουν σταφυλάς, στερεῖται δὲ ἡ Σεβάστεια διὰ τὸ ψυχρὸν τῆς κλίμα· ὅμως οἱ δημητριακοὶ καρποὶ αὐτῶν εἶναι ἀφθονώτεροι· ἡ δὲ γεωργία αὐτῶν τότε μόνον ἀνταμείβεται, ὡσάκισ ἡ Εὐρώπη λαμβάνει ἀνάγκην τῶν σιτηρῶν, εἶδε μὴ ναρκοῦνται ἤτε γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Αἱ πεδιάδες δὲ τῆς Θεμισκύρας καὶ Νεοκαισαρείας ἐκτὸς τοῦ ὄρυζιου ἔχουν καὶ ἀραβόσουτον καὶ σίτον καὶ λοιπά· ἡ δὲ περὶ τὸν Ζαρσαμπᾶ χώρα καλλιεργεῖ καὶ τὴν μέταξαν.

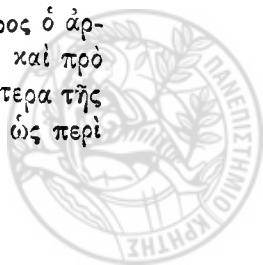
Ἡ δὲ περὶ τὴν Οἰνόην μέχρι Ὀρτοῦς χώρα ἐξάγει ἀραβόσιτον φασούλια κανάβι, καὶ σπόρον αὐτοῦ, πρὸς δὲ τούτοις, καὶ ἀριστην ξυληκὴν· ἀπὸ δὲ Πουλανζάκης Κερασοῦντος καὶ Τριπόλεως καὶ τῶν περὶ ἑλπτοκάρια τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ ἐνταῦθα ἐμπορίου, ἀραβόσιτος καὶ φασούλια καὶ κανάβι· ἡ δὲ χρῆσις τοῦ σίτου εἶναι σπανία, εἰς τινὰ δὲ μέρη παράγεται εἰς ἐπιτόπιον χρῆσιν ὁ ἔλυρος γνωστὸς καὶ ἐπὶ Ἡροδότου καὶ Ξενοφῶντος (Γουρ. ταρί)· ἀπὸ δὲ Ἐλαιούντων μέχρι ἱεροῦ Ἄκρου ὁ ἀραβόσιτος ὁ ἔλυρος καὶ τὰ ὄσπρια τὸ κανάβι εἶναι τὰ ἐπικρατέστερα προϊόντα. Ἀπὸ δὲ ἱεροῦ ὄρους Πλατάνων μέχρι Τραπεζοῦντος καλλιεργοῦνται τὰ ἀνωτέρω εἶδη πρὸ πάντων δὲ ὁ καπνός καὶ ὁ φάσυλος τὰ λεπτοκάρυα καὶ εφεξῆς ἡ ἐλαία· ὅλα δὲ τὰ ὑπερκεείμενα μέρη ἀπὸ Θεμισκύρας μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος κύριον ἔχουσι προϊόν, τὸν ἀραβόσιτον (Λαζοῦτι) εἰς ἰδίαν χρῆσιν, τὰ φασόλια τὸ βούτυρον καὶ τὸν ἀτελέστατον αὐτῶν τυρόν· ἀπὸ δὲ Τραπεζοῦντος μέχρι Βαθέως εἶναι ὁ ἀραβόσιτος λε-

πτοκάρυον ὁ ἔλυρος τὰ πορτοκάλεα καὶ ἰδίως τὸ κανάβι· ὁ λινόςπορος· ὑπὲρ τὸν Βαθὺν δὲ νεωστὶ γενικεύεται καὶ ἡ μέταξα· ἐν δὲ τῇ Χαλδίᾳ γενικῶς τὰ δημητριακὰ μόνον πρὸς ἐπιτόπιον χρῆσιν, καὶ αἱ ὠραῖαι παρὰ τὴν Ἀργυρούπολιν ὀπῶραι· ἐξαγόμεναι διὰ Τραπεζοῦντος εἰς Κων[πολιν καὶ ἀλλαγῶν· ἐν δὲ ταῖς ὑπὲρ τὴν Χαδίαν πεδιάσι (ὀβάδες) γίνεται ὁ σῖτος ἀφθονώτερος, καὶ ὅταν ἐκτιμᾶται ἐν Εὐρώπῃ, ἱκανὸς καὶ ἐνταῦθα κατέρχεται εἰς Τραπεζοῦντα.

Πανταχοῦ δὲ τῆς παραλίου χώρας ἂν καὶ ὑπάρχῃ ξυλικὴ ἀφθονος καὶ ναυπηγίσιμος καὶ οἰκοδομήσιμος, ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ κυβέρνησις δυσκολεύει τὴν ἐξαγωγήν, στερεῖται ἡ χώρα τοῦ πλουσίου τούτου προϊόντος τῆς· ὥστε δὲν ἔχωμεν νὰ ἀναφέρωμέν τι περὶ τῶν προϊόντων τῶν δασέων.

Ἡ δὲ ἀλιεῖα οὕσα πλουσιοτάτη ἐξ ἀγνοίας τῶν κατοίκων περιορίζεται μόνον εἰς τὰ πεφιλμένα τοῖς κατοίκοις τῆς χώρας χαψία (ἰφύα)· εἰς ἀπίστευτον ποσότητα ἀλιευόμενα· ἀλιεύονται ὁμοῦς καὶ περὶ τὸ Ῥίζαιον καὶ οἱ δελφίνες, καὶ τὸ ἔλαιον αὐτῶν, ὡς καὶ ἐπὶ Ἡροδότου, ἦτον εἰς μεγάλην χρῆσιν, καὶ ἱκανὸν ἐμπόριον παρέχει· τὸ ἔλαιον δὲ τοῦτο ἐμεταχειρίζοντο ἐξ ἀμνημονευτῶν χρόνων ἐνταῦθα καὶ εἰς τοὺς φθισίωντας καὶ ἀδινάτους. Καίτοι δὲ ἡ παλαμὺς καὶ ὁ σκόμβρος εἶναι ἐπιτόπια μάλιστα μεταξὺ Κερασοῦντος καὶ Ἀμισοῦ, ὡς καὶ ὁ Στράβων λέγει, δι' ἔλλειψιν ὁμοῦς ἀλιευτικῆς τέγνης δὲν ἀλιεύονται ἐνταῦθα ἢ μόνον μικραὶ ποσότητες, εἰσὶν δὲ πάντα τὰ εἶδη τῶν ἰχθύων ἐνταῦθα κοινὰ πλὴν τοῦ λάβρακος, ὡς καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων, πλὴν τοῦ ἀσταχοῦ· ἡ γεῦσις ὁμοῦς τῶν ἰχθύων δὲν εἶναι τόσον ἡδέια ὡς εἰς τὰ ἄλλα μέρη· πανταχοῦ δὲ τῆς παραλίας ὑπάρχει ἀφθονία θαλασσίων καὶ ποταμίων ἰχθύων.

Τὸ ἐπισημότερον δὲ πάντων τῶν προϊόντων εἶναι τὰ μέταλλα, καὶ ὁ πλείστος πλοῦτος τῆς χώρας ἦν ἀπ' αὐτῶν, ὅτε ἦσαν εἰς ἐνέργειαν· ὡς καὶ νῦν ἡ αἰτία τῆς πενίας τῆς μεσογείου χώρας, ὅτε σήμερον μένουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀργά. Πανταχοῦ δὲ τῆς χώρας εὐρίσκεται ὁ οἰδηρος ὁ ἀργυρόχους μόλυβδος καὶ ὁ μόλυβδοῦχος ἄργυρος, καὶ πρὸ πάντων τὰ μεταλλεῖα τοῦ χαλκοῦ εἶναι τὰ γενικώτερα τῆς χώρας· εὕρηνται δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ λιθάνθρακες ὡς περὶ

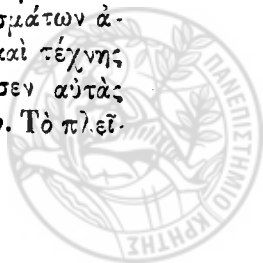
τὴν Ἀρσίγκην, Μάρσοβαν καὶ ἀλλαχοῦ· μεγάλη δὲ ποσότης ἀργυροῦχος γῆς καὶ μολύβδου καὶ ἀκατεργάστου χαλκοῦ στέλλεται κατ' ἔτος εἰς τὴν Μασσαλίαν καὶ ἀλλαχοῦ· εἶναι δὲ καὶ τὰ τῆς στυπηθρίας μεταλλεῖα περὶ τὴν Νικόπολιν ἐξάγοντα ἰκανὴν ποσότητα καὶ καλλίστης ποιότητος· κυρίως δὲ ἀργυροῦχος γῆ εἶναι ἡ ὑπεράνω τῆς Τραπεζοῦντος ἢ τοῦ ὄρους Σουρμανὴ Κρώμνης Κιουμουσχανά καὶ Μουζένης μέχρι τῶν ὑπὲρ τὴν Τρίπολιν· ὁμοίως καὶ ὑπὲρ τὰ Ζῆλα καὶ Τοκάτην καὶ Μάρσοβαν καὶ ἄλλα μέρη τῆς χώρας· χαλκοῦ δὲ τὰ σημαντικώτερα εἶναι τὰ τῆς Τοκάτης καὶ Τριπόλεως. Εὐρῆται δὲ καὶ χρυσὸς μεταξὺ τοῦ ἀργύρου ὡς ἐν πρὸς 100· καὶ ἰδίως εἰς τὰ τῆς Ἀργυρουπόλεως, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ πλουσιώτερα πάντων τῶν κατὰ ταύτην τὴν χώραν.

Βιομηχανία. Ἀφότου ἤρχησε νὰ ἐνδύη ἡ Εὐρώπη τὴν Ἀνατολὴν ἐξεγύμνωσεν αὐτὴν πάσης τέχνης καὶ βιομηχανίας, ὥστε ἡ βιομηχανία σήμερον ἐν Ἀνατολῇ οὐδὲν παρέχει σπουδαῖον, καὶ ἄξιον ἐντυθῆ νὰ διαμνημονευθῇ· ὑπάρχουν ὅμως αἱ συνήθειαι καὶ τῆ κοινωνία χρῆσιμαί τέχναι, οἷον ἡ χαλκευτικὴ ἢ χρυσοχοικὴ ἢ σιδηρουργικὴ καὶ τοιαῦται τινές, αἵτινες καὶ αὐταὶ ἐπιρεαζόμεναι ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν τέχνην κατὰ μικρὸν ἐξασθενοῦσι· τοῦτο δὲ πρὸς πολὺ μάλιστα ἐβλάψε τὴν εὐημερίαν καὶ αὐτὸν τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων, ὥστε πολλοὶ τῶν κατοίκων ἀρέντες τὸ ἐπιτήδευμά των παρεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ οὕτω καὶ αὐτὸ ὑπὸ πολλῶν ἐνεργούμενον ἐξασθένησε καὶ μικρὰ παρέχει τὰ ὠφελήματα. Περὶ δὲ τῶν κατὰ πόλιν τεχνῶν καὶ τῆς μικρᾶς βιομηχανίας ἰδίως ῥηθήσεται ἐν τῇ ἐλθέσει ἐκάστης αὐτῶν.

Ἐμπόριον. Ὡς πάντοτε εἶδομεν ὅτι ἡ χώρα αὕτη εἶχεν ἐμπόριον σημαντικόν, ἔτι καὶ νῦν μάλιστα δὲ ἡ Τραπεζοῦς καὶ ἡ Ἀμισός· καὶ ἡ μὲν Ἀμισός ἐνεργεῖ μέγα ἐμπόριον ὅταν μᾶλλον γίνεται ζήτησις σιτηρῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην· ἡ Τραπεζοῦς ὅμως πάντοτε ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη σταθερὸν τὸ ἐμπόριον καὶ οὕσα, ὡς εἶδομεν, εἰς χώραν τὴν μᾶλλον εὐθετον πρὸς τὴν μεγάλην Ἀσίαν· σήμερον ὅμως παρήκμασε τὸ ἐμπόριον αὐτῆς κατὰ τὸ ἥμισυ, πρῶτον μὲν ὅτι οἱ πρὸς Ἀνατολὰς Κιρκάσιοι καὶ Ἀπαζάδες μετηνά-

στευσαν ἐκ τῶν χωρῶν των, μεθ' ὧν εἶχον μεγάλας ἐμπορικὰς σχέσεις· δεύτερον δὲ ὅτι ἡ ἀπό τινος ἀσθένεια τῶν μεταξοσκωλήκων ἐν Περσίᾳ ἠλάττωσε τὴν εἰς αὐτὴν εἰσαγωγὴν Εὐρωπαϊκῶν ἐμπορευμάτων κατὰ τὰ 3]4, τρίτον δὲ ὅτι ἤρξατο τὸν ἐμπορικὸν συναγωνισμόν ἡ Ῥωσσίᾳ ἀπὸ τοῦ Φάσιδος, ὥστε ἂν τελειοποιηθοῦν οἱ ἐν Φάσει λιμένες καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῆς Γεωργίας, τότε ἀπὸ Τραπεζοῦντος φεύγει τὸ ἐμπόριον ὀλοτελῶς· ὅμως ἡ Τραπεζοῦς ἔχουσα τὴν φυσικωτάτην διόδον πρὸς τὴν Περσίαν καὶ εὐκολωτέραν, ἢ ἡ Γεωργία, πάλιν μετὰ καιρὸν, ἂν ἀποκτεῖσῃ σιδηρόδρομον συνδέοντα αὐτὴν μὲ τὴν Περσίαν, θὰ ἀναλάβῃ ἐπωφελιμώτερον τὴν ἐμπορικὴν τῆς ὑπεροχὴν· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον θέσεις ἐμπορίων εἶναι ἡ Ἀμισὸς καὶ ἡ Κερασσοῦς ἡ Ὀρτοῦ τὸ Οἶναιον καὶ πρὸ πάντων τὸ Βατοῦμ, ἐνθα γίνεται εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ πρὸς ἐπιτόπιον χρῆσιν καὶ ἐμπόριον τῶν προαναφερθέντων προϊόντων· ἀσήμαντον δὲ τὸ ἐμπόριον τῶν μεσογειῶν πόλεων, ὡσάκις μάλιστα δὲν ὑπάρχει ἡ ζήτησις τῶν σιτηρῶν διὰ τὴν Εὐρώπην.

Ὅπωςδὴποτε ὅμως πάλιν ἡ διὰ διαφόρων λιμένων εἰσαγωγὴ Εὐρωπαϊκῶν προϊόντων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ τῇ Περσίᾳ εἶναι περίπου 80 ἑκατ. φράγκων· αἱ δὲ τελωνιακαὶ πρόσοδοι τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐμπορευμάτων φθάνουν εἰς 2,00,000 φράγκων· πρὸ τῶν ἀνωτέρω ὅμως αἰτιῶν ἦτον ὑπερδιπλάσιοι τὴν αὐτὴν δὲ ἔχουν τύχην καὶ ἄλλαι δημόσιαι εἰσπράξεις τῆς χώρας, περιπεσοῦσης εἰς λειψανδροίαν αὐτῆς καὶ πενίαν· ἡ ἐξαγωγὴ ὅμως προϊόντων ὡς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν μειονεκτεῖ μὲν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ Περσίᾳ δηλαδὴ, εἰσοβρεῖ δὲ ἐν Κερασσοῦντι, πλεονεκτεῖ δὲ ἐν Ἀμισῶ· γενικῶς ὅμως θεωρουμένη ἡ ἐξαγωγὴ μειονεκτεῖ κατὰ πολὺ τῆς εἰσαγωγῆς· τὴν ὁμοίαν δὲ καὶ χείρονα τύχην τῆς χώρας ταύτης ἔχει καὶ ἡ Περσία ἀπωλέσασα πολὺ τῆς ἀρχαίας εὐημερίας περιπλακείσα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας προϊόντων, ἧτις πάντα τὰ ἐν χρῆσει εἶδει τῶν ἐντοπίων αὐτῆς ὑφασμάτων ἀπομιμηθεῖσα κατέστρεψε πᾶν ἔχνος βιομηχανίας καὶ τέχνης ἐν τῇ Τουρκίᾳ καὶ Περσίᾳ· καὶ οὕτω κατεδίκασεν αὐτὰς νὰ πληρῶνῃσι τὸν καταστρεπτικώτερον τῶν φόρων. Τὸ πλ. εἰ.

στον δὲ τοῦ ἐμπορίου τούτου γίνεται διὰ Ἑλληνικῶν καταστημάτων ἐντοπίων ἢ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀποκαταστημένων.

Ἄξια τῶν εἰσελθόντων καὶ ἐξελθόντων ἐμπορευμάτων
ἐν Τραπεζοῦντι τοῦ 1869.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.		ΕΞΑΓΩΓΗ	
Ῥωσσίας	ἀξίας φρ. 6,667,280	εἰς Ῥωσίαν	φραγ. 5,316,350
Καυκάσου	» » 3,266,600	εἰς Καύκασον	» 2,414,120
Γαλλίας	» » 6,813,154	εἰς Γαλλίαν	» 5,314,400
Ἀγγλίας	» » 15,200,000	εἰς Ἀγγλίαν	» 417,250
Ἰταλίας	» » 135,400	εἰς Ἰταλίαν	» 20,500
Τουρκίας	» » 2,467,280	εἰς Κων)πολιν	» 7,846,780
Αὐστρίας	» » 227,850	εἰς Περσίαν	» 16,450 200
Γερμανίας	» » 217,800	εἰς Μ. Ἀσίαν	» 518,400
Βελγίου	» » 1,212,500	εἰς Δούναβιν	» 182,308
Ἑλλάδος	» » 131,150	εἰς Ἐρζερουμ	» 821,200
Περσίας	» » 14,421,350		
Ἀνατ.(ἐσωτ.)Μ. Ἀσ.	3,221,650		
Κιουρτιστάν	» » 42,100		
Ἀρμενίας	» » 3,982,650		
Ἑλβετίας	» » 5,780,800		

τὸ ὅλον φράγκα	62,787,464	τὸ ὅλον φράγκα	37,901,438
Συμποσοῦνται δὲ εἰς δέματα:		Ἡ δὲ ἐξαγωγή. δέματα	113
Ἡ μὲν εἰσαγωγή τῶν διαφόρων		χιλ. ὦν 19 χιλ. τουμπεκὶ καὶ	
237,000, ὦν 15,000 Μανιφακ.		καπνὰ, 13,000 λεπτοκάρια, 1,	
20,500 Σακχάρους· οἶνοι δὲ καὶ		400 μετάξις Περσίας· 2,200	
οἶνοπνεύματα 5,250· τὰ δὲ λοι-		βάμβακες· τὰ δὲ λοιπὰ διαφόρου	
πὰ διαφόρου εἶδους.		εἶδους.	

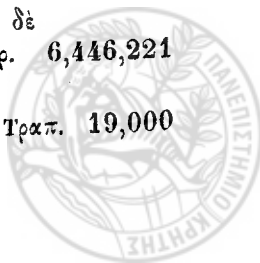
Προσορμήσεις Ἀτμεπλοίων Ρωσσ. 101 τόνων 66,864, Αὐστρ. 50 τόν. 40,199, Γαλ. 52 τόν. 32,640, Τουρ. 94 τόν. 52,000· ἱστιοφόρα δὲ Ρωσ. 32 τόνων 2166, Αὐστρ. 4 τόν. 1523, Τουρ. διαφόρου μεγέθους 652, καὶ 6 μεγάλα τόνων 13,200, διαφόρου ἐθνῶν 10 τόνων 2,714.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΕΜΑΤΑ.

Εἰσχθέντα μὲν		Ἐξαχθέντα δὲ	
860	φρ. 1,634,000	1599	φρ. 6,446,221

ΕΠΙΒΑΤΑΙ.

Ἀποβίβασθ. εἰς Τραπ.	13,000	Ἐπιβίβασθ. ἐκ Τραπ.	19,000
----------------------	--------	---------------------	--------

Ἐμπορεύματα ἐξ Εὐρώπης εἰς Περσίαν.

39,755 δέματα Μανιφακ. ἀξίας φρ.	19,877,500
2,740 δέμ. τεύου » »	625,000
3,480 δέμ. Ζαχαρ. » »	1392,000
4,266 δέμ. διάφορα » »	763,200
<hr/>	
50,241 δέματα	φράγκα 22,657,700

Ἐξαγωγή διὰ Τραπεζοῦντος τῆς Περσίας.

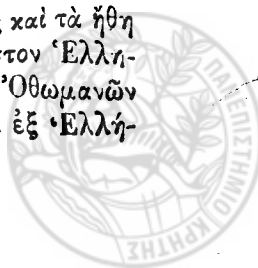
Τουμπεκὶ δέματα	13,480	ἀξίας φρ.	3,370,000
Σαλιῶν »	242	» »	847,200
Μετᾶξης »	1,167	» »	2,334,000
Μεταξωτῶν »	66	» »	228,000
Βαμβάκια »	2,750	» »	1,100,000
Διαφ. ἐμπορ. »	30,030	.	.
<hr/>			
δέματα	22,312	φρ.	8,802,720

Φόροι διάφοροι ἐν γένει Νομαρχίας Τραπεζοῦντος.

Τελώνια Τραπ.	2,200,000	Ἐξόδα Νομαρχίας
Ἀμισοῦ	4,328,198	
Λαζιστάν	1,317,428	
Φόρ. διάφ. τῆς Νομαρ.	53,688,470	
<hr/>		
Γρ.	61,434,105	13,050,019

Ἦθη καὶ ἔθιμα Διανοητικὴ κατάστασις τῆς χώρας. Ἐκαστον τῶν ἔθνων ἔχει μὲν διάφορα τὰ ἦθη καὶ τὴν διανοητικὴν κατάστασιν, τὰ ἔθιμα ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπικρατοῦσι τὰ ἑλληνικὰ, ἐπειδὴ καὶ εἰς Ἀρμενίους καὶ Μωαμεθανούς ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς ἀρχῆθεν πολυπληθέστερος ἐπέβαλλε καὶ εἰς ταῦτα τὰ ἔθνη τὰ ἔθιμά του. ὥστε περὶ τῶν ἐθίμων θὰ ἀρκεσθῶμεν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐνταῦθα Ἕλληνας. ὅσον δὲ διὰ τὰ ἦθη καὶ τὴν ἠθικὴν κατάστασιν καὶ διανοητικὴν θὰ διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς τάξεις τοὺς Ὀθωμανούς, τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Ἕλληνας.

Οἱ Μωαμεθανοὶ ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύγκεινται ἀπὸ φύλα μὴ Ὀθωμανῶν δὲν φέρουν τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰ ἦθη τῶν Ὀθωμανῶν ὅθεν οἱ μὲν παράλιοι τὸ πλεῖστον Ἑλληνικῆς καταγωγῆς εἰσὶ ναυτικώτεροι τῶν ἄλλων Ὀθωμανῶν καὶ ἐμπορικώτεροι. οἱ δὲ ἐν τοῖς χωρίοις καὶ οἱ ἐξ Ἑλλή-

νων ἔχουσιν ὅλως ἦθη τῶν γειτόνων των Χριστιανῶν, ἀλλὰ διὰ ἀμάθειαν περὶ τὰ γεωργικὰ εἶναι ὅλως εἰς ἀγρίαν κατάστασιν καὶ πενίαν μεγάλην· αἱ δὲ γυναῖκες των ἔχουν μικρὰν διαφορὰν τῶν Χριστιανῶν, ἐπειδὴ οὔτε τόσον κρύπτονται ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν, οὔτε ἄλλα ἔθιμα τὰ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἔχουσιν· οἱ τῶν πόλεων ὅμως ἔχουσι χροιάν τινα Ὀθωμανικῶν ἐθίμων.

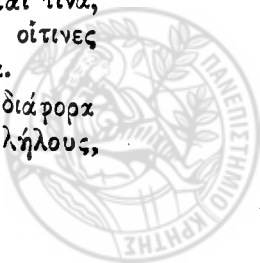
Καὶ οἱ περὶ τὴν Λαζίαν καὶ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν οἰκοῦντες καὶ ἐκ Χριστιανῶν καταγόμενοι εἰτέτι δὲν ἀφωμοιώθησαν τοῖς λοιποῖς Ὀθωμανοῖς ὅσον ἐν ταῖς πόλεσιν· εἶναι δὲ ῥυπαροὶ καὶ ἀπολίτευτοι εἰς ἄκρον, ἀγνοοῦντες ὅλως τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἄλλα τινὰ φιλοξενικὰ ἔθιμα τὰ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς· εἶναι δὲ πενέστατοι ἐκτὸς τινων εὐγενῶν οἵτινες ἐγκαίρως κατεστάθησαν γαιοκτήμονες ἢ κτηματῖαι· ἀνεξαιρέτως δὲ εἶναι εἰς μεγάλην ἀμάθειαν καὶ οὐδὲ κλίσιν εἰς γράμματα ἔχουν, ἐκτὸς μόνον οἱ ἐπὶ φιλομαθείᾳ διακρινόμενοι ἐξ Ἑλλήνων Μωαμεθανοὶ τοῦ Ὁφεως, οἵτινες καὶ ἡπιώτεροι τῶν ἄλλων φαίνονται· οἱ δὲ ἐκ τῶν Τουρκαμάνων Μωαμεθανοὶ εἶναι μὲν ἀγροικοὶ ὅλοι καὶ ἀπκίδευτοι, φιλόξενοι ὅμως· οἱ ἐκ Λαζῶν δὲ τραχεῖς καὶ βάρβαροι ὅλως, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἐκ Κιρκασίων καὶ ἄλλων Γεωργιανῶν μόνον δὲ κυρίως ἦθη Ὀθωμανῶν ἀπαντῶνται, ὡς καὶ γνήσιοι Ὀθωμανοὶ πρὸς τὰ δυσμικώτερα τοῦ Πόντου ἐν Ἀμασειᾷ καὶ τοῖς πέριξ, οἵτινες ἔχουσιν ἦθη ὅλως Ὀθωμανικά· Καίτοι δὲ εἰς πολλὰς πόλεις ἐγένοντο σχολεῖς, ἀλλὰ σπανίως πέμπουσι τοὺς παῖδας των καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνον τὴν ἀνάγνωσιν τῆς γλώσσης των μαθάνουσιν ὡς καὶ τὴν γραφὴν· κηταβάλλεται δὲ φροντίς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἐκπαιδεύσιν αὐτῶν, καὶ διάφορα σχολεῖα ἐν διαφόροις πόλεσι γίνονται.

Οἱ δὲ Ἀρμένιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐπιτηδεύματά τινα καὶ ἐμπόριον μετερχόμενοι, ἔχουσι στοιχειώδη τινὰ παιδείαν, καὶ ἡ θρησκευτικὴ συνακολουθοῦσα διατηρεῖ εἰς κατάστασίν τινα ἀνθρωπισμοῦ· θὰ ἦσαν δὲ εἰς διαφορετικωτέραν πρόοδον, καθότι εἶναι πάντοτε συγκεντρωμένοι ἰκανῶς, ἂν αὐτοὺς πάλιν ἄλλα αἷτια ἐξωτερικὰ δὲν διήρουν, καὶ οὕτω τὴν δύναμιν τοῦ νὰ διατηρῶ-

σιν ὠφελιμώτερον τὰ σχολεῖά των· διότι ἀπό τινος χρόνου ἐλθόντες μεταξὺ αὐτῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ λατινισμὸς ἀπέσπασεν ἓν μέρος καὶ ἐσχημάτισεν ἴδιον ἔθνος, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ Προτεστανισμὸς ἀπετέλεσεν ἕτερον ἔθνος, καὶ οὕτως ἀσθενεῖς καὶ ἀνεπαρκεῖς εἰσιν εἰς τὰ κοινὰ των· τὸ δὲ χεῖριστον καὶ ἀντιπολιτευόμενα ἀλληλα τὰ θρησκευόμενα μεγάλην προξενουῖσιν εἰς τὴν οἰκιακὴν των καὶ θρησκευτικὴν ἀνατροφὴν παραλυσίαν· λυπηρὸν τῶντι νὰ βλέπη τις τὸν ἐκ τούτων μαρασμὸν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἐκδιαίτησιν· ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι οἱ εἰς τὰ πάτρια μείναντες πιστοὶ ἔχουσι καὶ καλλιτέραν οἰκογενειακὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀνατροφὴν· οἱ δὲ ἐν τοῖς χωρίοις Ἀρμένιοι εἶναι πολλὰ σκαιοὶ καὶ βάρβαροι· ἐν γένει δὲ τὰ ἦθη των προσεγγίζουσι πολλοὶ τὰ τῶν λοιπῶν Ἀσιασῶν· ἐπίδεικτικοὶ δὲ καὶ ἐπιπόλοιοι ὄντες δὲν δύνανται νὰ ἀποκτήσωσι παιδείαν ἀληθῆ οὔτε ἐπιστήμην, καὶ πλουτίσαντες ταχέως καὶ πάλιν πίπτουσι· ἀγαπῶσι δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὰς διασκεδάσεις καὶ τρυφάς, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἦθη των εἶναι μᾶλλον ἐκδεδιητημένα, ἢ τῶν ἄλλων γειτόνων των ἐθνῶν· εἶναι ὅμως μᾶλλον φιλόξενοι καὶ περιποιητικοὶ τῶν ἄλλων· ἢ εἰς τρεῖς θρησκείας διαίσεις, καὶ ἡ ὑπὸ τρία ἔθνη διαμέλισις αὐτῶν τοὺς καθιστᾷ ὥστε νὰ μὴ ἔχωσιν ἐθνικὴν ἐνότητα, ἥτις, ἡδύνατο ἀρκούντως νὰ προᾶξῃ αὐτοὺς ἠνωμένους ὄντας.

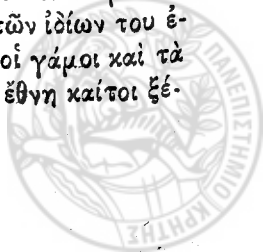
Οἱ Ἀρμένιοι πρῶτον ἐλθόντες ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, εἶτα δὲ καὶ ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. ὡς πρόσφυγες ἔλαβον θέσεις τινὰς καὶ ὡς γεωργοὶ ἀπεκατεστάθησαν, τινὲς δὲ καὶ ὡς ἔμποροι ἐκ τῆς Ἀρμενίας μεταναστεύσαντες· εἶτα δὲ παρακολουθοῦντες τοὺς Τούρκους ἀπεκατεστάθησαν εἰς ὅλας τὰς πόλεις· ἀλλ' ἐπὶ τῆς τρομοκρατίας τῶν Τερεπέγιδων καὶ αὐτῶν ἠναγκάσθησαν τινες καὶ ἐτούρκισαν, ὡς τινες πάλιν ἐπ' ἐσχάτων ἀπέκτησαν τὸ πάτριον θρησκεῦμα, μένουσιν ὅμως ἐτι ἱκανοὶ Τουρκαρμένιοι· σπανίως δὲ ἀποτελοῦσι χωρία καὶ σπυράδιον εὐρίσκονται τινὰ, ἱκανοὶ δὲ περὶ τὴν Νικόπολιν καὶ τὴν Σεβαστείαν, οἵτινες φαίνονται μεταγενεστέρως ἀποικίσαντες καὶ ἐνταῦθα.

Ἐλληγες Χριστιανοί· οὗτοι καὶ τοῖς κατοικοῦντες διάφορα μέρη τῆς χώρας ἔχουσιν ὅμως πολλὰ κοινὰ πρὸς ἀλλήλους,

ὡς τὴν γλῶσσαν τὰ ἔθιμα, τοὺς γάμους τοὺς χοροὺς καὶ τὰ λοιπά, διαφέρουν ὁμῶς τὰ ἦθη καὶ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καθόσον τὰ παράλια διὰ τὴν ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν ἔλαβον μεταβολὴν τινὰ ὡς πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὴν παιδίαν, καὶ ταῦτα πάλιν ἔχοντα ποικιλίαν τινὰ, καὶ πολλὰ ἀνόμοια, ἅτινα κατὰ μέρος ἐκτεθήσονται· γενικώτερον δὲ εἶναι φιλομαθέστεροι τῶν ἄλλων γειτόνων των ἐθνῶν καὶ ἐμπορικώτεροι· μόνοι δὲ τῶν ἄλλων καλλιεργοῦσι τὰ μέταλλα, μετέρχονται δὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, οὗτοι δὲ εἶναι οἰκοδόμοι καὶ τοιχοποιοί, ὧν πολλοὶ χάριν τῶν ἀνωτέρω ἐπιτηδεύματων ἀποδιμοῦσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Περσίαν· ἡ γεωργία των ὁμῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ γυναικῶν ἐνεργουμένη εἶναι παρά πολὺ παρημελημένη, καὶ μικρὰς δίδει αὐτοῖς ὠφελείας, καίτοι ὠραίας καὶ προσοδοφόρους κατέχοντες γαίας, μάλιστα οἱ παρὰ τὰ παράλια.

Οἱ ἐνταῦθα δὲ κάτοικοι Ἕλληνες ἔχουν πάντα αὐτῶν τὰ ἔθιμα θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικὰ παλὺ παραπλήσια μὲ ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων· καὶ καθὼς ἡ διάλεκτος πολὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων προσεγγίζει μὲ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, οὕτω καὶ πολλὰ θρησκευτικὰ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπάρχουσι ἐνταῦθα, ὡς αἱ ἀγάπαι ἢ τὰ Κυριακὰ δεῖπνα, γενόμενα συνήθως εἰς τὰ ἐνταῦθα χωρία μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἄλλαι τοιαῦται τελεταί· οἱ δὲ χοροὶ των φέρουσιν τύπον ἀρχαιότατον, καὶ τὰ ἄσματα των ποικίλης ὕλης ἔχουσιν ἀρχαιοτάτην τὴν καταγωγὴν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ· ὥστε οὐδαμοῦ δύναται τις νὰ ἀπαντήσῃ ἀρχαιοτάτα ἔχνη, ἢ παρ' αὐτοῖς· οἱ παρ' αὐτοῖς δὲ μῦθοι παροιμίαι προλήψεις καὶ τὰ τοιαῦτα δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς πολὺ προγενεστέραν ἐποχὴν· Διότι ἐπειδὴ ἡ χώρα αὕτη ἦν φύσει κεχωρισμένη τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν δὲν μετέσχεν τοσοῦτον τῶν ἀλλαχού γενομένων καθ' ὅλα παραλλαγῶν· ἐπικρατέστερος δὲ ὢν μέχρις ἡμῶν ὁ Ἑλληνισμὸς ἠνάγκασεν καὶ πολλὰ τῶν προσελθόντων ἄλλων ἐθνῶν νὰ δεχθῶσι πλεῖστα τῶν ἰδίων του ἔθιμων· ὥστε καὶ οἱ χοροὶ καὶ τὰ ἄσματα καὶ οἱ γάμοι καὶ τὰ παραπλήσια ἐπεβλήθησαν καὶ εἰς τὰ ἐνταῦθα ἔθνη καίτοι ξένα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἔθιμα. Πλείστα τῶν κατὰ ταύτην τὴν χώραν ἐθίμων πρὸ πάντων τὰ εἰς τὸν οἰκιακὸν βίον ἀποβλέποντα ἔχουσι πολλὴν ὁμοιότητα μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐν γένει δὲ ἔχουσι ὁμοιότητα εἰς τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα εἴτε ποιμενικά, γεωργικά καὶ λοιπὰ, μετὰ τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ στερεᾷ Ἑλλάδι, ὥστε μικρὰν τις δύναται νὰ εὕρῃ διαφορὰν ἢ μονὴ δὲ διαφορὰ εἶναι ἢ τῆς διαλέκτου καὶ προφορᾶς, τῶν χορῶν, καὶ τῶν ἀσμάτων. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀσμάτων καὶ τῆς διαλέκτου ἰδίως γίνεται λόγος, ἐνταῦθα δὲ λέγομέν τινὰ περὶ τῶν χορῶν· τὸ μᾶλλον πεφιλημένον παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς χώρας ταύτης εἶναι ὁ χορὸς συνοδευόμενος ὑπὸ ἀσμάτων ἢ πρὸ πάντων τῆς λύρας (καὶ πολλοὶ μὲν καὶ διάφοροι εἰσὶν οἱ χοροὶ, ἰδίως ὅμως οἱ σεμνότεροι καὶ οἱ τῶν γυναικῶν εἶναι τέσσαρες, ὁ μονὸς χορὸς λεγόμενος, ὁ διπλὸς, ὁ λαγχευτὸς ἢ πηδηκτὸς, καὶ τὸ κουτζανκέλι ἢ περίπατος. Καὶ ὁ μὲν μονὸς ἤσυχος καὶ βραδύς, ἔχει τι σεμνὸν ὁμοιάζων πολὺ εἰς τὸν βηματισμὸν μετὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν πόλκαν, τρία ἔχων βήματα εἰς τὰ ἔμπρὸς καὶ δύο εἰς τὰ ὀπίσω. Ὁ δὲ διπλὸς ἐπίσης σοβαρὸς ἀλλὰ καὶ δύσκολος ἔχων πέντε βηματισμοὺς ἔμπροσθεν καὶ τρεῖς ὀπίσθεν· ὁ δὲ λαγχευτὸς ἔχει τοὺς βηματισμοὺς τοῦ πρώτου, ταχύτερος δὲ, καὶ τινακτικὸς, ἀλλ' ἔμμετρος· ὅλοι δὲ οὗτοι οἱ χοροὶ εἶναι κυκλικοί, καὶ ἄνευ κύκλου σχηματιζομένου ὑπὸ τῶν χορευτῶν δὲν χορεύονται· ὁ δὲ τέταρτος τὸ κουτσαγγέλι ἢ ὁ περίπατος συνίσταται οὕτως· ὁ διευθύνων τὸν χορὸν περιέρχεται διάφορα μέρη τῆς οἰκίας ἢ καὶ πολλὰς ἐκεῖ περὶ τὴν οἰκίαν ὁδοὺς, οἱ δὲ λοιποὶ παρακολουθοῦσι χορεύοντες ὑπὸ τὴν λύραν καὶ τὰ ἄσματα. Συνήθως δὲ καὶ μόνον εἰς τοὺς χοροὺς αἱ γυναῖκες ἔχουσι τὴν συνήθειαν νὰ ἀναμιγνύονται μετὰ τοὺς ἄνδρας· διατηρεῖται δὲ μεγάλη ἤσυχία ἐν τῷ χορῷ ὅπως ἀκούονται τὰ ἄσματα τὰ συνοδευόμενα τὴν λύραν, θρησκευτικῶς δὲ ἀποφεύγουσι πᾶν ὅτι δύναται νὰ φέρῃ ἀτιμίαν εἰς τὸν ὄντως ἱερὸν θεωρούμενον χορὸν.)

Ἐκτὸς δὲ τούτων τῶν χορῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ὁ τρεμικτὸς, ὃν τρέμοντες τὰς χεῖρας των ἢ ἄλλας διαφοροῦς τοῦ σώματος κινήσεις ποιοῦντες χορεύουσι, καὶ ἄλλοι διά-

φοροι με τακτικὰς τινὰς χειρονομίας γινόμενοι, ὅμοιοι με τοὺς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφερομένους· τοὺς τοιοῦτους ὁμῶς χοροὺς, μόνον εἰς πανηγυρεῖς οἱ ἄνδρες καὶ ἄνευ γυναικῶν χορεύουσιν· ἄχρηστοι δὲ εἶναι εἰς τοὺς γάμους καὶ τὰς ἐν οἰκίαις διασχεδάσεις.

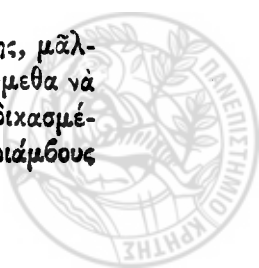

ΚΕΦ Ι.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.

Ἡ περιήγησις καὶ περιγραφή πάσης Ἑλληνικῆς χώρας παρέχει μὲν τι ὠραῖον καὶ ὑψηλὸν αἶσθημα, οὐχ ἥττον δὲ τῆς Ἀνατολῆς, ὑψηλότερον καὶ ὠραιότερον ἐμποιοῦσα αἶσθημα, ἐμπνέει καὶ θρησκευτικόν τι σέβας· διότι κατὰ πᾶν ὄμμα ὅπου καὶ ἂν τις στρέψῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς παρατηρεῖ ἐδῶ μὲν ἀγῶνας πολυχρόνιους πολιτισμοῦ κατὰ βαρβαρότητος, ἐκεῖ δὲ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς θρησκείας κατὰ τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀσεβείας· πανταχοῦ δὲ πατεῖ γῆν πεφυρμένην αἵματι χυθέντι τῶν μὲν μαρτυρησάντων ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας, ἄλλων δὲ ἀγωνισαμένων ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· ῥίγος δὲ καταλαμβάνει, καὶ ἀναμνήσεις ἀλλοκότου φύσεως συνέχουσι τὸν διερχόμενον τὰ μέρη ταῦτα, τὰς πόλεις καὶ τὰ συντετριμμένα αὐτῶν τείχη καὶ τοὺς κατεριμμένους αὐτῶν πύργους, ἐκ τῶν ὁποίων πλείστον μὲν, ἀλλ' ἔνδοξον αἶμα Ἑλληνικὸν καὶ Χριστιανικὸν χυθὲν ἐπίανε, καὶ ἐπότισε τὸ περὶ αὐτὰ ἔδαφος· καὶ οἱ μὲν συνήθεις ξένοι περιηγηταὶ διερχόμενοι ταῦτα τὰ μέρη οὐδὲν τι τοιοῦτον πάσχουσιν, ἢ ὅτι ψυχρῶς καταγράφουσι τὰ περὶ τῶν ἐρειπίων τῆς χώρας, καὶ ἐνασμενίζονται νὰ περιγράψωσι τὰ ὠραῖα αὐτῶν μέρη καὶ λοιπά. Εἰς ἡμᾶς ὁμως διάφορόν τι συμβαίνει, ὅταν μανθάνῃ τις, ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐγένετο αὐτῇ ἢ ἐκείνῃ ἢ καταστροφή, ἐδῶ δὲ ὅτι ὁ δεῖνα ἢ ἡ δεῖνα Μάρτυς ἔχουσε τὸ πολῦτιμον αἷμά της, ἢ ὑπῆρξεν οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ στρατηγός, ἢ Ἱεράρχης ὑπερμαχοῦντες ὑπὲρ πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἰπὸ τοιαῦτα λοιπὸν αἰσθήματα χαρᾶς καὶ λύπης, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τὸ βάρος θλίψεως καὶ ἄλγους προαγόμεθα νὰ περιγράψωμεν τὰ μέρη ταῦτα, καθόσον εἴμεθα καταδικασμένοι νὰ ἐκθέτωμεν, οὐ νίκας Μαραθωνίους, οὔτε θριάμβους

Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ κατεριπωμένας χώρας ἐρείπια πενιχρὰ καὶ φρικαλέα· ἐπειδὴ πλέον δὲν περιγράφομεν τὴν Ἀμάσειαν τοῦ Στράβωνος, οὐδὲ τὴν Νεοκισαίρειαν τοῦ θείου Γρηγορίου, ἀλλ' οὐδὲ τὴν Τραπεζοῦντα τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, ἀλλὰ τὰ ἴχνη τῆς μεγαλειότητος καὶ τὰ λείψανα τῆς ἐπ' αὐταῖς ἐπελθούσης ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς.

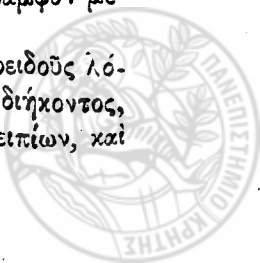
Οὐδεμία ἄλλη χώρα Ἑλληνικὴ ὑπάρχει, ἥτις διετήρησε τὰς ἀρχαίας καὶ Ἑλληνικὰς αὐτῆς ὀνομασίας, ὡς ἢ ἐν ταῦθα· οὔτε αὕτη ἢ κυρίως Ἑλλάς ὅσον καὶ ἐπανέφερε τὰς ἀρχαίας ὀνομασίας, πάλιν δύναται νὰ ἔχη ὅσας αὕτη ἀκόμη διετήρησε, καὶ τοῦτο οὐ μικρὰν εὐχαρίστησιν παρέχει· ὁμοίως ἐτέραν δὲ εὐχαρίστησιν ὅτι ὅπου τις εἰς ταῦτα τὰ μέρη καὶ ἂν διευθυνθῆ, πανταχοῦ εὐρίσκει μόνον Ἑλληνας, οἵτινες εἴτε ἐκ παραδόσεως, εἴτε ἐξ οἰκίας φυλοστόργου περιεργείας δύνανται τὸ κατὰ δύναμιν νὰ φωτίζωσι φιλοτίμως τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐρευνῶντας· ἐνῶ ἂν ἐρωτήσῃ ἄλλοθεν ἢ τινα, οὐδεμίαν ἔχει παράδοσιν οὔτε γνῶσιν τῶν περὶ αὐτόν. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπατῶνται λαμβάνοντες εἰδήσεις τῆς χώρας πολλάκις ἀπὸ Ὀθωμανῶν ἢ Ἀρμενίων, οἵτινες ὡς ξένοι οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχουσι τοῦ παρελθόντος, οὔτε λαμβάνουσι τὴν περιέργειαν νὰ ἔχωσιν.

Ἐπιχειροῦντες λοιπὸν τὴν περιγραφὴν τῆς χώρας ταύτης ἀρχίζομεν ἀπὸ τῶν πρὸς Δυσμὰς μερῶν τῶν περιδρεχομένων ἀπὸ τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ. Καὶ ἡ μὲν παραλία χώρα ἀπὸ τοῦ Ἄλυος μέχρι τῆς Ἀμισοῦ κατὰ Στράβωνα ἐκαλεῖτο Γαζηλωνῖνις, ἥς ἢ ἀμέσως παρ' αὐτὸν τὸν Ἄλυν παραλία χώρα εὐδαίμων ἦν, ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ πεδινὴ, ἔχουσα παλαιὰν πόλιν τὴν Γαζιλῶνα κατὰ τὴν σημερινὴν Πάφραν· ἡ πόλις δ' αὕτη κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἄλυος εἰς 8 ὥρῶν ἀπόστασιν τῆς θαλάσσης καὶ συγκοινωνοῦσα μετ' αὐτῆς διὰ μικρῶν πλοίων, ἔχει κατοίκους 8000, ἐξ ὧν μόνον 2000 Ἑλλήνων ὁμιλοῦντων τὸ πλεῖστον τὴν Τουρκικὴν διατηροῦσι δὲ σχολεῖα ἑκατέρου τοῦ φύλου πρὸς ἀνάκτησιν τῆς πατρῴας αὐτῶν γλώσσης. Κύρια δὲ προϊόντα αὐτῶν ὁ καπνὸς καὶ ἡ μέταξα καὶ ἄλλοι δημητριακοὶ καρποὶ. Κατὰ δὲ τὴν παραλίαν ταύτην ἀπαντῶνται εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὀνόματα πόλεων

ἡ Εὐσὴνη καὶ ὁ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ἙΑλυος Ναύσταθμος, νῦν Ἰντζιρπουρνοῦ καλούμενος· περὶ δὲ τὴν Πάφραν ὑπάρχουν ἱκανὰ Ἑλληνικὰ χωρία, ὧν οἱ κάτοικοι ἀποκλειστικῶς εἰσι γεωργοί. Πρὸ Μ. δὲ αὐτῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ἙΑλυος ἀπέχουσα τῆς Πάφρας 10 ὥρας εἶναι ἡ κωμόπολις Κροπρού, ἡ Γέφυρα, ἔχουσα καὶ αὕτη πολλοὺς Χριστιανοὺς καὶ πολυπληθέστερα Ἑλληνικὰ χωρία τὸ πλεῖστον ὁμιλοῦντα τὴν Τουρκικὴν. Πρὸς Ἄν. δὲ τῆς Γαζανωνίτιδος εἶναι ἡ Σεραμηνὴ χώρα παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται καὶ ἡ Ἄμισσός ἀπέχουσα τῆς Πάφρας 12 ὥρας.

Ἡ δὲ Ἄμισσός λέγεται ὅτι τὸ πρῶτον ἀπωκίσθη ὑπὸ Μιλησίων, κατοπιν δὲ ὑπὸ Ἀθηναίων, ὑφ' ὧν καὶ Πειραιεὺς μετωνομάσθη. Αὕτη δὲ καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα ἐγένετο περίφημος διὰ τὴν ἐμπορίαν τῆς καὶ τὴν εὐκαρλίαν τῆς περὶ αὐτὴν χώρας· ἐπὶ δὲ τῶν Περσῶν τυραννεύσαν, ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἠλευθέρωσε, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ πάλιν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα· πάλιν ὅμως ἐγένετο ὑπὸ τοὺς Πάρθους Βασιλεῖς, ἐξ ὧν ὁ Μιθριδάτης ἐκόσμησεν αὐτὴν μετὰ πολλὰ ἱερά· ἐπὶ δὲ τοῦ Σεβαστοῦ ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἔχουσα τὴν τε Θεμισκυραν καὶ τὴν Σιδὴννην· οὕτω λοιπὸν ἔχουσα, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ αὕτη ἀφωμοιώθη μετὰ τὸ λοιπὸν Βυζαντινὸν κράτος. Ἐπ' ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος ἤκμασε κατὰ πολὺ, καὶ ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν ἦτον ἀξιόλογον ἐμπόριον οὔσα λιμὴν τοῦ ἐμπορίου τῶν ἐν Ἰκονίῳ Σελουίκων Τούρκων· εἶτα δὲ διὰ τοὺς κατὰ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν πολέμους προσχωρήσασα ἐκουσίως εἰς τὸ κράτος τῶν ἐν Νικαίᾳ Λασκάρειων διετέλεσε μέρος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατορίας· τέλος δὲ περιῆλθε καὶ αὕτη ἡ πόλις εἰς τοὺς Τούρκους· ὅτε καταστραφεῖσα καὶ κατασκαφεῖσα, μετωκίσθη εἰς τὴν ἀμέσως πρὸς ἀνατ. χαμηλὴν παραλίαν· ὅπου διὰ τὸ νοσῶδες τοῦ κλίματος καὶ τὰς ἐπελθούσας τῶν Τερεπέγιδων δυναστείας παρήκμασεν ὅλως, μεταβαλοῦσα καὶ τὸ ὄνομά της ἀπὸ τοῦ εἰς Ἄμισσόν Σαμφὸν μεταβληθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ παραφθοράν.

Ἡ ἀρχαία θέσις τῆς Ἄμισσος εἶναι ἐπὶ τραπεζοειδοῦς λόφου πανταχόθεν κατωφεροῦς καὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν διήκοντος, ὀνομαζομένη νῦν Καρὰ Σαμφὸν, οὔσα πλήρης ἐρειπίων, καὶ

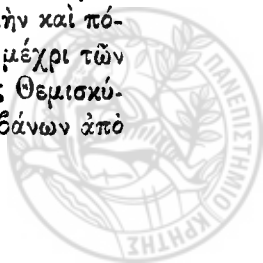
μέρος τῶν τειχῶν τῆς διασώζουσα· πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος δὲ τῶν τειχῶν τῆς καὶ ἐπὶ κατωφεροῦς χώρου σώζονται ἐρείπια θεάτρου μεγαλοπρεποῦς, ὡς ἐκ τῶν μεγάλων λίθων δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, καὶ εὐρυχώρου· τούτου δὲ οἱ λίθοι σήμερον ἤ ἐπωλήθησαν, ἢ ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς προκυμαίας· αἱ πλεῖσται ὁμως σώζονται μετὰ τῶν θεμελίων φέρουσαι γράμματα κεφαλαῖα ἐποχῆς Ἀλεξανδρινῆς· πρὸς τὸ θέατρον δὲ εἶναι καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, νῦν δὲ τζαμίον, οὗ ὁ τόπος Γοργόνες νῦν καλεῖται· εἶναι δὲ καὶ παρακείμενον καὶ μέχρι θαλάσσης ἄλλος ἐκ μεγάλων δαφνῶν, καὶ πιθανὸν ὅ τε ναὸς καὶ τὸ ἄλλος νὰ ἦτον ἱερὰ ταῖς Γοργόσιν, ὡς ἐπιχωρίοις δαίμοσιν· ἐπειδὴ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν νομισμάτων τῆς Ἀμισοῦ φέρουσι κεφαλὴν Γοργόνος· πλησίον δὲ τοῦ ἄλλουσεῖναι ὁ ἀρχαῖος λιμὴν σώζων ἐτι καὶ προκυμαίαν καὶ μέρος λιμένος μηδέπω χωθὲν. Πρὸς Δ. δὲ εὐρίσκονται πλῆθος τεχνιτῶν σπηλαίων, καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἱκανοὶ τύμβοι ἢ χώματα. Τὸ δὲ ἔδαφος τῆς Ἀμισοῦ ὡς καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτῆς χώρας εἶναι πάμπορον εἰς ἐλαιάν καὶ ἄμπελον καὶ λοιπὰ πλούσια προϊόντα· ἐπειδὴ ὁμως σήμερον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν τοῦ καπνοῦ, ὅστις εἶναι καὶ τῆς καλητέρας ποιότητος, παρημέλησαν τὴν λοιπὴν γεωργίαν· οὔσα δὲ ἡ Ἀμισὸς τὸ ἐπίνηον τῆς ὅλης μικρᾶς Ἀσίας, γίνεται τὸ δεῦτερον μετὰ τὴν Τραπεζοῦντα ἐμπόριον τοῦ Ν. Εὐξείνου. Πολλὰ δὲ πλοῖα καὶ ἀτμόπλοια καθ' ἑβδομάδα ἐπισκέπτονται αὐτήν, καὶ ἐνταῦθα γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή καπνοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, σιτηρῶν, βάμβακος καὶ ἄλλων διαφόρων ἐμπορευμάτων οἷον διαφόρων δερμάτων, ὀσπρίων, μετὰ ξης λίνου καὶ κανάβεως, καὶ τούτων ἀπάντων κατερχομένων δι' ἁμαξῶν καμήλων καὶ ἄλλων φορτηγῶν ζώων, ἀποτελεῖται θέαμα καὶ κίνησις θαυμασία. Καὶ τὸ μὲν ποσὸν τῶν τελωνείων καὶ τῶν κατ' ἔτος διαφόρων φόρων ἀναβαίνει εἰς 22 ἑκατομμύρια γρόσια, ἢ δὲ ἐξαγωγή τῶν διαφόρων προϊόντων δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ, ἥτις ποικίλεται κατὰ τὴν ἐν Εὐρώπῃ κίνησιν πρὸ πάντων τῶν σιτηρῶν.

Ἡ Ἀμισὸς οὔσα ἔδρα διοικητοῦ ὑπὸ τὸν γενικὸν διοικητὴν Τραπεζοῦντος ἔχει ἐξ ὑποδιοικήσεως ἢ Καϊμακαμλίκια

τὴν τῆς Οἰνότης, τοῦ Τζαρσαμπά, καὶ Πάφρας, περιέχουσα 662 χωρία καὶ 39155 οἰκογενείας, καὶ 160,000 περίπου ψυχάς· κυρίως δὲ ἡ Ἀμισὸς ἔχει οἰκογενείας 1000 ὧν αἱ 500 Χριστιανικαὶ Ἑλλ. καὶ 150 Ἀρμενικαί· ἔχει δὲ δύο συνοικίας ἑλληνικάς, μίαν ὑψηλὰ ἡμίσειαν ὥραν ὀνομαζομένην Καδίχογιου ἔχουσα 350 οἰκίας καὶ δύο Ἐκκλησίας, ἐν Ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ ἐν Ἀλληλοδιδακτικόν· ἑτέραν δὲ ἐν τῇ πόλει ἔχουσα 150 οἰκογενείας καὶ Ἑλληνικὸν καὶ Ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον καὶ Παρθεναγωγεῖον, συνοικισθεῖσαν τὸ πλεῖστον ἐκ Καππαδόκων χάριν ἐμπορίου προσελθόντων· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ξένοι πολλοὶ ὑπάρχουσι, καὶ πρακτορεία προξενικά καὶ καταστήματα διαφόρων ἀτμοπλοικῶν ἐταιριῶν. Ἐνταῦθα δὲ ἐδρεύει καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀμασειας, ἐπεὶδὴ ἐνῶ ἄλλοτε ἡ Ἀμισὸς ἦτον Ἐπισκοπὴ σήμερον συμπεριελήφθη εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς.

Καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ Ἀμισὸς οὐ μόνον πλουσία πόλις ἀνεδείχθη καὶ καλλιτέχνος ὡς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ὠραίων αὐτῆς νομισμάτων φαίνεται, ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα ἐθεράπευεν ὡς ἐκ πολλῶν αὐτῆς μνημονευομένων ἀρχαίων σοφῶν ἀνδρῶν, οἷος ὁ Δημήτριος ὁ Ραθηνοῦ καὶ Διονυσίδωρος ὁ μαθηματικὸς, καὶ ὁ γραμματικὸς Τυραννίων, ὃς ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ Στράβωνος· ἀλλὰ καὶ σήμερον διὰ τὴν ἐμπορικὴν αὐτῆς θέσιν καὶ τὴν γεωργικὴν ἀξίαν θά γείνη μία τῶν ἀξιολογωτέρων πόλεων τοῦ Εὐξείνου, βαθμηδὸν συνοικιζομένη ὑπὸ πολλῶν ξένων καὶ μάλιστα Ἑλλήνων, παρέχουσα οὕτω ζωὴν εἰς τὸν περὶ αὐτὴν ἄφθονον Ἑλληνισμόν.

Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀμισοῦ πρὸς Ἀν. διερχόμενός τις πεδιάδα ποικιλουμένην ὑπὸ ὠραίων λόφων φθάνει ἐπὶ 10 ὥρας εἰς τὴν Θεμισκυραν (Τσαρσαμπάς) ἐπὶ τοῦ Ἰριδος ποταμοῦ, ἀπέχουσαν τῆς θαλάσσης ὥρας 8 καὶ συγκοινωνοῦσαν μετ' αὐτῆς διὰ μικρῶν πλοίων ἀπὸ τοῦ δυτικῆς στόματος τοῦ ποταμοῦ, ὅπου μικρὸς λιμὴν σχηματίζεται πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἡρακλείου ἄκρου, Ἀγκῶν ὀνομαζόμενος λιμὴν καὶ πόλις τῶν Λευκосуρών. Ἀπὸ τῆς πόλεως δὲ ταύτης μέχρι τῶν πρὸς ἀνατολὰς ὁρέων ὑπάρχει καὶ τὸ πεδῖον τῆς Θεμισκύρας, ὅπερ καὶ ἕτερος ποταμὸς ὁ Θερωδῶν λαμβάνων ἀπὸ

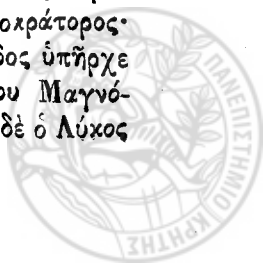
τῶν πλησίον ὁρέων τὰς πηγὰς ποτίζει αὐτὸ, καὶ καθιστᾷ καρποφορώτατον ἅμα καὶ τερπνότατον πληρούμενον παντοδαπῶν δένδρων ὀπωροφόρων τὴν δὲ ἀρετὴν τῆς γῆς ταύτης ἐκτίθησιν ὁ Στράβων, τοιαύτην τινὰ καὶ μέχρις ἡμῶν οὖσαν καὶ ἀπαράλλακτον, λέγων ὧδε πως· « Διὰ δὲ τοῦτο ἔνδρυσόν ἐστι καὶ ποῶζον ἐστὶ τὸ πεδίον τοῦτο τρέφειν ἀγέλας βοῶν τε ὁμοίως καὶ ἵππων δυνάμενον, σπόρον δὲ πλείστον δέχεται ἐκ τῆς ἐλύρου καὶ κέγχρου, μᾶλλον δὲ ἀνέκλειπτον· αὐχμοῦ γάρ ἐστι κρείττων ἢ εὐδρία παντός, ὥστ' οὐδὲ λιμὸς καθικνεῖται τῶν ἀνθρώπων τούτων οὐδ' ἅπαξ· τοσαύτην δὲ ὀπώραν ἐκδίδωσιν ἢ παρόρειος τῶν αὐτοφυῶν καὶ ἀγρίων σταφυλῆς τε καὶ ὄχνης καὶ μήλων καὶ τῶν καρυδῶν, ὡς κατα πᾶσαν τοῦ ἔτους ὥραν ἀφθόως εὐπορεῖν τοὺς ἐξιόντας ἐπὶ τὴν ὕλην, τοτὲ μὲν κρεμαμένων τῶν καρπῶν ἐν τοῖς δένδρεσι, τοτὲ δὲ ἐν τῇ πεπτωκείᾳ φυλλάδι, καὶ ὑπ' αὐτῇ κειμένων βαθείᾳ καὶ πολλῷ κεχυμένη· συχναὶ δὲ καὶ θήραι παντοίων ἀγρευμάτων διὰ τὴν εὐπορίαν τῆς τροφῆς. »

Μεταξὺ δὲ τῆς Θεμισκύρας καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰριδος ἐκτείνεται δάσος ἐκτεταμένον ἔχον 6 ὥρας μῆκος καὶ 4 πλάτος ἄγριον ὄλωσ καὶ ἄβατον περιέχον πολλὰ ἔλη καὶ λίμνας, ὧν ἐπισημοτέρα ἡ Σιμωνίς πλουσία εἰς πανταδαπούς ἰχθύας μάλιστα τοὺς κεφάλους, ἀφ' ὧν παράγει αὐγοτάραχον ἄξιον λόγου· ἐτι δὲ εὐρίσκονται καὶ μουροῦναι, ἀφ' ὧν ἐξάγουσι μαῦρον χαδιάριον· τὰ δὲ ἐν τῷ δάσει πολλὰ καὶ ποικίλα ζῶα ὄλωσ εἶναι ἄγρια καὶ ἀπρόσιτα, παρέχοντα τοῖς ῥίψοκινδύνοις πλουσίαν τὴν θήραν, ὡς καὶ ἀγριοχοῖροι χῆνες νῆσαι φασιανοὶ ζορκάδες, ἐστὶν ὅ τε καὶ ἄγριοι ὄνοι καὶ βόες, καὶ λοιπὰ τῶν ἄλλων θηρίων.

Ἐνταῦθα δὲ ὅπου ἄλλοτε ἦτον ἡ πεφιλημένη κατοικία τῶν Ἀμαζόνων, νῦν κατωκίσθησαν οἱ συγγενεῖς αὐτῶν Κιρκάσιοι, πολλὰ πράγματα παρέχοντες πρὸς τοὺς γείτονάς των καὶ αὐτὴν τὴν Κυβέρνησιν· ἡ χώρα δὲ αὕτη ἄλλως εὐφορωτάτη εἶναι ὅμως νοσωδεστάτη, καὶ οἱ κάτοικοι ὑπεφέρουσι πολὺ, καὶ εἶναι σπάνιον νὰ εὐρεθῇ οὐτ' ἐξηκοντούτης· καὶ ἐν μὲν τοῖς πεδινοῖς καὶ ὀμαλοῖς τοῦ πεδίου κατοικοῦσιν Ὀθωμανοὶ καὶ Κιρκάσιοι, ἐν δὲ ταῖς ὑπωρεῖαις καὶ ὀρει-

νοῖς οἱ Ἕλληνες ὡς τὸ πολὺ τουρκόφωνοι καὶ οἱ λεγόμενοι Τζανοὶ (Σάνοι) βαθμηδὸν τουρκίσαντες· ἡ δὲ παλαιὰ Θεμισκυρα νῦν δὲ Τζαρσαμπᾶ μὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων Τζανίκι δὲ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν καλουμένη εἶναι ἔδρα ὑποδιοικητοῦ ἔχουσα 1400 οἰκογενείας, ὧν αἱ 300 Ἑλληνικαὶ τουρκόφωνοι διατηροῦσαι Ἑλλην. καὶ Ἀλληλοδ. καὶ Παρθεναγωγεῖον· παράγει δὲ ἡ χώρα ὅσα καὶ ἡ Ἀμισὸς, ἰδίως ὁμως ἀραβόσιτον καὶ μέταξαν καὶ διαφόρων εἰδῶν σπόρους καὶ ὄσπρια καὶ ἰκανὴν ποσότητα πτύλων· ἡ δὲ ὄρυζα τῆς χώρας εἶναι ἄφθονος καὶ καλλίστης ποιότητος. Ἐξ δὲ ὤρ. πρὸς Ἄν. καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης εἶναι ἡ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Θερμώδοντος ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων οὕτω καλουμένου, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Τέρμε ἢ ὁμώνυμος πολίχνη· ἐνταῦθα γίνεται καθ' ἑβδομάδα ἀγορὰ ἀξία λόγου τῶν πλουσίων τῆς χώρας προϊόντων· ἡ μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τῆς Οἰνόςης χώρα ἡ Σιδόνη, χώρα εὐδαίμων καὶ ὑπαγομένη διοικητικῶς εἰς τὴν Οἰνόην· ὑπέρχεται δὲ αὐτῆς τὸ Ἀμαζώνιον ὄρος (Ἀμαζὸν τὰ γ) οὗ αἱ γυναῖκες φημίζονται διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ἐνῶ οἱ ἄνδρες εἶναι δύσμορφοι Τζανίκοι καλούμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν περιφρονούμενοι.

Ἐπεὶ δὲ τὴν Θεμισκυραν καὶ Μ. ὑπέρχεται ἑτέρα χώρα ὁμοίως εὐφορωτάτη διαρρέομένη κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ Ἰριδος μέχρι τῆς Μαγνοπόλεως καὶ ἐκεῖθεν χωροῦσα πρὸς Ἄνατολὰς ποτίζεται ὑπὸ τοῦ Λύκου, ἡ Φανάροια (νῦν δὲ Φανερίς καζεσί), ἄλλοτε μὲν χώρα κατὰ Στράδωνα εὐοῖνος καὶ ἐλαιόφυτος· σήμερον ὁμως λείψανα ἐλαιῶν φαίνονται, οἱ δ' ἄμπελοι ἐξαγριωμένοι· ἐπειδὴ τὸ μέρος κατοικεῖται τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ὀθωμανῶν, ἢ καὶ Τουρχμάνων μόνον τὴν παχυλὴν εἰδότων γεωργίαν τοῦ σπεῖρειν ἀραβόσιτον καὶ ἄλλα σιτηρὰ, πρὸ πάντων δὲ τὴν ὄρυζαν, ἣτις καὶ τὴν χώραν κατακλύζει, καὶ νοσώδη καθιστᾷ. Ἐνταῦθα δὲ πρὸς ἀνατολὰς 2 ὥρας τῆς Μαγνοπόλεως εἶναι ἡ κωμόπολις Ἐρεκε ἀγορὰ ἑβδομαδιαία, ὅπου καὶ ἐρείπια φαίνονται τῆς πόλεως Ἡρακλείου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου τοῦ Αὐτοκράτορος· ἐν δὲ τῇ πλησίον συμβολῇ τοῦ τε Λύκου καὶ Ἰριδος ὑπῆρχε πόλις Εὐπατορία, ὑπὸ τοῦ Πομπίου τοῦ Μάγνου Μαγνόπολις κληθεῖσα, νῦν δὲ Μπογάζ κεσέν· ἐνταῦθα δὲ ὁ Λύκος

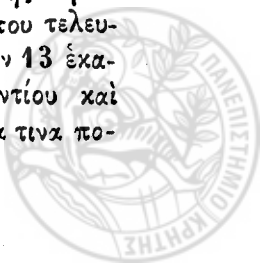

ἐρχόμενος μέσον τῆς πεδιάδος συναντᾷ τὸν Ἴριν ἐξερχόμενον μεταξὺ στενῶν αὐλώνων ἀποτελουμένων ἐκ τῶν ὄρέων Λίθρου καὶ Ὀφλίμου ἐκτεινομένων πρὸς δυσμὰς· καὶ τὰ μὲν μεταξὺ τοῦ Λίθρου ἀποτελοῦσι τὴν ἐπαρχίαν Καβάκ, τὰ δὲ τοῦ Ὀφλίμου ὑπὸ τὴν Ἀμασειαν καὶ Τάσσαν τὴν ἐπαρχίαν Λαδίκ, πιθανῶς καὶ ταύτην ἀρχαίαν τινὰ Λαοδίκειαν, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει ἡ λίμνη ἡ κατὰ Στράβωνα Στεφάνη. Ἀπασα δὲ ἡ χώρα αὕτη εὐφορος οὔσα ὅμως κακῶς γεωργεῖται, καὶ λειψανδρεῖ, ἔχουσα καὶ μεταξὺ καὶ ὀλίγα χωρία Ἑλληνικά· ἡ κυρίως δὲ παραγωγὴ τῶν μερῶν τούτων εἶναι τὰ σιτηρὰ καὶ ὀπῶραι αὐτοφυεῖς.

Πρὸς Δυσμὰς δ' αὐτῆς τῆς Φαναροίας καὶ τῶν ὑπὸ τὴν Ἀμασειαν εἶναι καὶ ἡ Φαζιμωνίτης χώρα σιτοφόρος καὶ εὐκαρπος, ἐνθα ἡ πολίχνη Φαζιμῶν (Κάβιζα) Κάιουσα ἴσως διὰ τὰ θερμὰ ὕδατά της, περίφημος διὰ τὰ θερμὰ λουτρά της καθ' ὅλον τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἔδρα Ἐπαρχοῦ καὶ περιέχουσα 30 οἰκίας· διατηροῦνται δὲ ἀλλὰ κακῶς δύο λουτρά θερμὰ θειοῦχα καὶ λίαν ἰαματικά· εὐρηναὶ δὲ καὶ ἐπιγραφαὶ ἑλληνικαὶ ἐνταῦθα ἐπιτάφιοι, ἀλλὰ διεσθαρμέναι, ἐπομένως ἐρείπια μεγαλοπρεπῆ κιόνων καὶ κιονοκράνων Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ· κεῖται δὲ ἡ Κάβιζα ἐπὶ λόφου, ὅπου καὶ λείψανα τείχους τινὰ διακρίνονται· κειμένη δὲ μεταξὺ τῶν ὁδῶν Ἀμασειας, Ἀμισοῦ, Μερζουφίν, καὶ τῆς διὰ τοῦ Ἄλως πρὸς τὴν Παφλαγονίαν, παρέχει ὠραίαν τὴν πρόσοψιν· ἀπέχει δὲ τῆς πρὸς Βορ. αὐτῆς Ἀμισοῦ 18 ὥρας, τῆς δὲ πρὸς Μ. Μερζουφίν 5 ὥρας, τῆς δὲ πρὸς τὸ Νοτιο Ἄν. Ἀμασειας, 8 ὥρας, τοῦ δὲ κατ' εὐθείαν τοῦ Ἄλως (Κιοπρού) 10. ἡ χώρα δὲ αὕτη τὸ πλεῖστον ἀκατοίκητος ἔχει μικρὰ χωρία Τουρκμανικά καὶ Κιρκασίων, ἱκανὰ δὲ πρὸς τὸν Ἄλυν Ἑλληνικά τὸ πλεῖστον Τουρκόφωνα.

Ἐπὲρ δὲ τὴν Κάβιζαν πρὸς Μ. 5 ὥρας ἀπέχει ἡ Μάρσσαν ἢ Μερζουφίν, κατὰ δὲ τὸν Συναξαριστὴν Ἡλιοῦπολις, πατρίς τῆς Ἀγ. Βαρβάρας, πόλις ἔχουσα περὶ τῆς 12 χιλ. κατοίκων ὧν οἱ πλεῖστοι Τούρκοι, 4000 δὲ Ἀρμένιοι, καὶ 150 Ἕλληνες προσελθόντες ἐνταῦθα ἐκ τῆς Καππαδοκίας ἔχοντες μίαν μικρὰν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Βαρβάρας· οἱ δὲ ἱκανῶς εὐποροῦντες καὶ πολυπληθέστεροι Ἀρ-

μένιοι ἔχουσιν ὠραίαν Ἑκκλησίαν καὶ Σχολεῖον ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Μαρσοβάν, ἧς καὶ αἱ πύλαι καὶ μέρος τῶν τειχῶν σώζονται τῆς π. Χ. ἐποχῆς τειχοδομίας· πάντα δὲ τὰ λοιπὰ κτίρια εἶναι νέα καὶ ἱκανῶς ὠραία· ἡ δὲ πολίχνη αὕτη ἱκανῶς εὐδαιμονεῖ ἔχουσα τὴν ἀκμαιοτέραν γεωργίαν εἰς σιτηρὰ καὶ ἀμπελῶνας, πρὸς δὲ καὶ ἱκανὸν ἐμπόριον· ἡ κυρίως δ' αὐτῶν τέχνη εἶναι ἡ χαλκευτικὴ ποριζομένων τὸν χαλκὸν ἐκ τῶν παρακειμένων μεταλλείων τοῦ χαλκοῦ· ὑπάρχει δὲ ἀρχαιότατος λουτρὸς ἀποδιδόμενος εἰς τὴν Ἀγίαν Βαρβάραν ἀρκετὰ εὐρύχωρος· εἰς τριῶν δὲ ὠρῶν ἀπόστασιν πρὸς Β. εὕρηται καὶ γαιάνθρακες. Περὶ δὲ αὐτὴν ὑπάρχουσιν ἱκανὰ χωρία Ἑλληνικὰ συνοικισθέντα ὑπὸ τῶν Χαλδαίων μεταλλουργῶν· ἡ δὲ πρὸ αὐτῆς ἐκτεταμένη, πεδιάς σιτοφόρος εἶναι καὶ ἐπιτηδαιοτάτη εἰς βοσκήν· εἰς ἀπόστασιν δὲ πρὸς Βορ. δεικνυνται καὶ ὁ τάφος τῆς Ἀγίας Βαρβάρας εἰς τὸ χωρίον Πέουρεν τιμώμενος ὑπὸ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐνταῦθα ἐθνῶν. Ἐκτὸς δὲ τῶν Καθολίκων, ὑπὲρ τὰς 20 οἰκογενείας ἔχει καὶ διαμαρτυρουμένους μικρὰν πληγὴν εἰς τὴν ὁμόνοιαν τοῦ ἔθνους τούτου, οὐ καὶ σχολεῖον ἔχοντας ὅπου δύο ἱεραπόστολοι κάθηνται ἐκεῖ διὰ νὰ τοὺς διδάξωσι τὴν θρησκίαν των· ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ὁ καρπὸς καθὼς πανταχοῦ εἶναι ὅτι ταχέως τοὺς ἀφίνουσιν οἱ προσηλυτιζόμενοι καὶ οὐδὲν πράττουσι ἡμαιοπονοῦσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ· ἡ Μαρσοβάν εἶναι καὶ ἔδρα Μητροπολίτου Ἀρμενίου τὸν τίτλον ἔχοντος Ἀμασειας· οἱ δὲ περὶ αὐτὴν Ἕλληνας ὑπόκεινται ἐκκλησιαστικῶς ὡς καὶ οἱ μέχρι τοῦ Ἄλυος εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἀμασειας. Μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τῆς πρὸς Ἀν. Ἀμασειας ἀπεχούσης 8 ὥρας εἶναι ἡ ὠραία πεδιάς Τασοβάς καλουμένη, ποτιζομένη ὑπὸ πολλῶν μικρῶν ποταμῶν χυνομένων εἰς τὸν Ἴριν, καὶ ἔχουσα τινὰ χωρία ὀθωμανικά· ὑπέρκεινται δὲ τῆς Μαρσοβάν ἐπὶ 18 ὠρ. πρὸς Μεσημ. ἡ Τσουρούμ ἡ κατὰ τὸν ἱστοριογράφον τοῦ Σουλτάν Μελὲκ Γαζῆ Ἀγκωνία, ὑποδιοικήσις τῆς Ἀμασειας καὶ περιέχουσα τὸ περὶ τὸν Ἄλυν τοῦ Πόντου τελευταῖον Ν. Δυτικὸν μέρος· αὕτη φαίνεται ὅτι ἐπὶ τὴν 13 ἑκατονταετηρίδα ἠπῆρξεν ἔδρα Δουκὸς τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐπὶ τοῦ Μελὲκ ἀλωθεῖσα εἶχε τότε δοῦκα Λέοντα τινὰ πο-

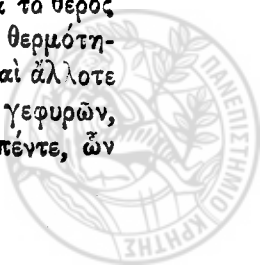
λεμήσαντα κατ' αὐτοῦ περὶ τὰ Ζήλα, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν παρακμάσασα· ὑπάρχουσι καὶ περὶ αὐτὴν πολλαὶ ἐκ Χαλδίας ἀποικίαι μεταλλουργῶν ἀνήκουσαι εἰς τὸν Μητροπόλιν Χαλδίας, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς εἰς τοὺς τῆς ἐπαρχίας πρὸς ἣν ἀνήκουσιν.

Ἐπιστρέφοντες δ' ἐντεῦθεν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τῆς Ἀμασειας χώραν εὐφοροτάτην καὶ συνισταμένην ἀπὸ ὠραίων παιδιᾶδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων κεῖται ἡ Ἀμάσεια ἄλλως καὶ Μητρόπολις ἐπὶ τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτῆς καλουμένη, ἐν μέσῳ φάραγγος συγκοινωνούσης μετὰ τῶν πέριξ πεδιάδων διὰ τριῶν αὐλῶνων ἀποτελούντων τὰς τρεῖς κυρίως ὁδοὺς, μεθ' ὧν συγκεινῶναι μὲ τὰς πλέον ἐμπορικότερας τῆς ἀρχαιότητος πόλεις. οὗτοι δὲ οἱ αὐλῶνες οἰοῦνται φυσικαὶ πύλαι οὔσαι τῆς πόλεως καθιστῶσιν αὐτὴν ὄχυροτάτην φύσει, οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ἡ τειχοδομικὴ τέχνη ἀνεπλήρουνεν τὴν ὄχυρότητα αὐτῆς· οἱ δὲ φάραγγες ἐδῶ ἀποτελοῦσι τρίγωνόν τι σχηματιζόμενον μεταξὺ τριῶν ὀρέων ἀπροσβάτων, ὧν τὰ μὲν δύο πρὸς Ἀνκτολάς, τὸ δὲ τὸ καὶ μέγιστον πρὸς δυσμὰς χωριζόμενα διὰ τοῦ Ἰριδος ποταμοῦ (Γεσίλ Ἰρμακ). ἐπὶ τοῦ τελευταίου λοιπὸν σχηματίζοντος δύο κέρατα εἶναι κτισμένη ἡ κυρίως πόλις. εἰς τὰς ἀνωτάτω δὲ κορυφὰς αὐτοῦ εἶναι δύο Ἀκροπόλεις μία ὑπὲρ τὴν ἄλλην συνδεδεμένη μετὰ τοῦ τείχους τῆς ὅλης πόλεως, ἥς τὸ κάτω τείχος διευθύνεται διὰ τῶν ὄχθῶν τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου κέρματος. ἐν δὲ τὸ κέντρῳ τῶν δύο κερμάτων ὑπάρχουν ἐρείπια θεάτρου διατηρουμένου μόλις τὰ ἐδώλια, καὶ πρὸ αὐτῶν τὰ βασιλεία κατὰ μέρος σωζόμενα, καὶ παρ' αὐτοῖς Ἐκκλησία καὶ ὀπισθεν λουτρός· ἐντὸς δὲ τοῦ θεάτρου καὶ κατὰ τὴν θεμέλιον ναῖσκος ἀρχαιότατος. ὑπεράνω δὲ καὶ ἀμφοτέρωθεν τοῦ θεάτρου ἐντὸς τῶν βράχων εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Σράβωνος μνημονευόμενα μνημεῖα τῶν Βασιλέων λελαξευμένα κατὰ τρόπον τοιοῦτον. ἑκατέρωθεν μὲν ἀπὸ τοῦ θεάτρου πλαγιῶς καὶ πρὸς τὰ ἄνω φαίνονται δύο πύλαι ἀπὸ αὐτῶν τῶν βράχων· ὀπισθεν δὲ δύο κλίμακες ἐκ τοῦ ἰδίου βράχου μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολλὰς ἔχουσα βαθμίδας φέρουσιν ἄνω εἰς τοὺς τάφους τρεῖς ἑκατέρωθεν ὄντας μεγάλους, καὶ τινὰς μικροτέρους παρ' αὐτοῖς· καὶ οἱ μὲν μεγάλοι

κεχωρισμένοι πανταχόθεν ἐντὸς τὸν βράχων ἴστανται ὡς κιβώτια, οἱ δὲ μικροὶ ἀπλῶς εἶναι ὅπαι ὡς δωμάτια ἐντὸς τῶν βράχων· τὰ δὲ κιβώτια ταῦτα ἔχουσι ὕψος μὲν 12 πηχῶν καὶ τόσον μῆκος καὶ πλάτος· ὅλοι δὲ ἔχουσι ὠραία ἀετώματα καὶ κανονικὰς μετώπας, καὶ ὡς ἐκ τῶν σημείων φαίνεται ὅτι εἶχον καὶ προπύλαια καὶ ἄλλον καλλιτεχνικὸν κόσμον, ὅστις μετὰ καιρὸν κατέρρευσεν· οἱ τάφοι οὗτοι ἐξεκενώθησαν ἀπὸ τῶν καιρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἐγένοντο μονοκλήσια, ὡς ἐκ τῶν εἰκόνων φαίνεται· τὰ δὲ ἐντὸς τῶν τάφων τούτων εἶναι ὅλως καταμέλανα ὑπὸ τῶν θυμιαμάτων φέροντα λάμπιν τινά. Εἷς δὲ τούτων εἰς τοὺς καταντικρὺ αὐτῶν βράχους στίλβων μᾶλλον τῶν ἄλλων ὀνομάζεται Ἁγιναλή ἤτοι κατοπτρώδης. Ἐκ δὲ τῶν ἐν τάφοις σωμάτων σώζονται τέσσαρα εἰσέτι τεταρυχευμένα ἐν ὑπογείῳ τινὶ τζαμίου Κιουμετρεσὲ καλούμενω, καὶ διατηρούμενα ἐκεῖ.

Ἄπασα δὲ ἡ τετειχισμένη πόλις ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ διὰ τῶν δύο κεράτων διήκουσα μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἔχοντος ὕψος 300 ποδῶν σχηματίζει τρίγωνον, τὸ δὲ μεταξὺ ἐμβασθὼν κατὰ μὲν τὸ κέντρον εἶναι βραχῶδες καὶ ἄβατον καταστραφέντων τῶν κλιμάκων ἢ τῶν ὑπογείων ὀδῶν, δι' ὧν ἐκοινώνει ἡ κάτω πόλις μετὰ τῶν Ἀκροπόλεων· αὗται ὅμως ἔχουσι τὸ ἔδαφος ὀμαλὸν μὲν, ἀλλ' ὑπερκείμενα τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, περιέχουσαι πολλὰς ἔτι οἰκίας κατερειπωμένας, καὶ οὐ πολὺς χρόνος ἀφ' οὗ ἔπαυσαν κατοικούμεναι· τὰ δὲ πολὺπλακα αὐτοῦ τείχη δεικνύουσι διαφοροῦ ἐποχῆς τειχοδομίαν, κατὰ μέγα μέρος σωζώμενα χωρὶς ὁμῶς τῶν διαφορῶν ἐπιγραφῶν ἀφαιρεθεισῶν ἢ καταθραυσθεισῶν· οὐδὲν δὲ καλλιτεχνικὸν ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν Ἀκροπόλεων τούτων, ἢ ἡ ὠραία ἐντεῦθεν θέα ἀπὸ προσόψεως ὅλης τῆς πόλεως τοῦ βαθυῤῥοῦ ποταμοῦ, καὶ τὰς ἐνθεν καὶ ἐνθεν ὠραίας πεδιάδας.

Τὸ πλεῖστον δὲ τῆς Ἀμασειᾶς κατοικεῖται ἐπὶ τῆς ἀντικρὺ ὄχθης τοῦ ποταμοῦ οὔσης μὲν ἰμαλῆς, ἀλλὰ τὸ θέρος καυστικοτάτης ἕνεκα τῆς ἀντανακλάσεως τῆς θερμότητος τῶν πανταχόθεν ὑπερκειμένων ξηρῶν βράχων. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκοινώνουν τὰ δύο μέρη τῆς πόλεως διὰ δύο γεφυρῶν, σήμερον ὁμῶς ἐπολλαπλασιάσθησαν μέχρι τῶν πέντε, ὧν

αὶ πλείσται νεωτέρας κατασκευῆς· τὸ δὲ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως φέρει ἀρχαῖα ἀξία λόγου πρὸς βορ. μὲν ξενῶνας ἰκανοὺς ἀρχαίους ἔχοντας ἀρχαιοτάτην τὴν ἐσωτερικὴν οἰκοδομήν, τὴν πρὸ τῶν πυλώνων μὲν Ἀραβικὴν, καλλωπισμένην μὲ τὴν ἀραβικὴν γλυπτικὴν τεχνικῶς καὶ περιττῶς· εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν πολὺπλοκος καὶ πολλὰς ἔχων στοὰς Μακεδονικῆς ἐποχῆς λέγεται τιμαρχανὰς ἢ φρενοκομεῖον, ἀλλὰ φαίνεται δημόσιόν τι κτίριον χρησιμεῖον ὡς ἀμφιθέατρον· πολλὰ δὲ μέρη τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἀρχαῖα καὶ λιθόκτιστα· ἐν τῷ μέσῳ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Ἰριδος εἶναι τὸ πολυτελέστατον τζαμίον τοῦ Βεγλαζίτ Β'. καὶ περὶ αὐτὸ ἐκτεταμένοι μετρεσέδες καὶ ἱμαρέτια ὅλα κτισμένα ἐπὶ τῶν βάσεων ἀρχαίου ναοῦ, εἴτα δὲ ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Γεωργίου.

Ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Ν. Δ. καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς τὰ Κόμανα Ζήλα καὶ Σεβάστειαν ἀγούσης ὑπάρχει σειρὰ ἀρχαίων κτιρίων μὲ ἐκτεταμένα ὑπόγεια Μητρόπολις καλούμενων, ὅπου διάφορα Μουσουλεῖα σώζονται, καὶ τάφοι ἐντὸς μὲ σαρκοφάγους ὠραιότατας· εἰς μάλιστα αὐτῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου φέρων δύο ἔρωτας, καὶ ἐν τῷ μεταξύ κεφαλὴν γυναικὸς εἶναι ἀρίστης γλυφίδος· ἐν τοῖς μουσουλεῖοις δὲ τούτοις ὅπου ὑπάρχουν ἐν πολλοῖς ἐπιγραφαὶ μὲ μεγάλα γράμματα Μητρόπολις ἐξακολουθοῦν καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ θάπτοντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς, χωρὶς νὰ βλάψωσι τὰ παλαιὰ μάλιστα τιμῶντες αὐτὰ, ἀνάπτοντες λαμπάδας, ἢ καὶ θυμιάζοντες ὡς ἱερά.

Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν τῆς πόλεως ὑπάρχουσι πολλὰ ἐρείπια μεταξὺ αὐτῶν ἀντικρυστὰ κεῖνται δύο μεγαλοπρεπῆ κτίρια τὸ πλείστον φέροντα Κορινθιακὸν ρυθμόν, ὧν τὸ μὲν εὐρυχωρότατον καλεῖται Κιουμετρεσές, τὸ δὲ ὁμοιάζον μὲ τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν Πινακοθήκας καλεῖται Κιταπχανέ (Βιβλιοθήκη)· καὶ τοῦ μὲν πρώτου μέρους πρὶν ὄν ἐκκλησία νῦν δὲ τζαμίον, ἔχει ὑπ' αὐτὸ μέγα ὑπόγειον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν ἐν θήκαις τὰ προαναφερθέντα καὶ τεταριγευμένα σώματα, ἅτινα κατὰ τὴν μαρτορίαν τῶν Χοτζάδων εἶναι φερμένα ἀπὸ τῶν ἐν βράχοις τάφων· εἰς τιμὴν δὲ τούτων ἐπειδὴ ἀνάπτουσι κατὰ καιρὸν λαμπάδας, προ τινῶν ἐτῶν συνέβη νὰ διαδοθῇ τὸ πῦρ ἀπὸ

τῶν λαμπάδων εἰς τὰς θήκας, καὶ αἱ θήκαι καὶ τὰ περιβάλλοντα αὐτὰ ἐνδύματα ἐκάησαν, ἐκτὸς μιᾶς σωθείσης· καὶ τὰ μέλη τῶν τριῶν μὲν κατεσπασμένα ἐβλήθησαν ἀτάκτως εἰς νέας θήκας, τὸ δὲ μένει σῶον· καίτοι δὲ τὸ σκοτεινὸν καὶ πνιγερὸν τοῦ μέρους δὲν συγχωρεῖ νὰ χρονοτριβῇ τις πολὺ, ὅμως παρατηρεῖται τὸ σῶμα τοῦτο ἀνδρὸς ἱκανοῦ μεγέθους, οὗ ἡ κεφαλὴ ὠσειδῆς καὶ ὠραία, ἀλλὰ ψιλή, οἱ μυῶνες τῶν χειρῶν καὶ μάλιστα οἱ μαστοειδεῖς παχεῖς, ἐπίσης δὲ καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος καίτοι κατάξηροι. Ἰὰ δὲ ἐνδύματά των κυανόλευκα λιναῖα ὁμοιάζουν μὲ τὰ σημερινὰ τῶν Κούρτων· καὶ τὰ μὲν ἐπανωφόρια ὄντα στενά· καὶ μὲ χειρίδας, τὸ δὲ βραχίον των ὡς εἶδος πλατέως παντελονίου, φαίνονται ὅτι τοὺς τὰ ἐφόρεσαν μεταγενεστέρως.

Τὸ δὲ ἐπίλοιπον τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Κιουμμετρεσσὲ εἶναι λίαν εὐρύχωρον, καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι, καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ἐκπαιδευτικὸν τι κατάστημα· ὅπισθεν δὲ τῆς βιβλιοθήκης εἶναι ἄλλο κτίριον, ὅπου φαίνονται σπόνδυλοι ἐρριμένον Ἰωανικοῦ ῥυθμοῦ, ὅπερ κατόπιν ἐγένετο μὲν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου καὶ μονῆ, Γεώργιος δὲ τις τουρκίσας καὶ Γιοργῆς πασᾶς ἐπικληθεὶς κατέστησε τὴν μὲν τζαμίον, τὴν δὲ μονὴν μετρεσέν. Ἐκτὸς δὲ τούτων πλήθει ἡ πόλις ἐρειπείων, καὶ φαίνονται τῆδε κάκεισε πολλὰ ἀρχαῖα τρίμματα καὶ ἠκρωτηριασμένα ἐπιγραφαί, ἅπαντα ἐμφαίνοντα τὸ ποτὲ μεγαλεῖον καὶ τὸν πλοῦτον τῆς πατρίδος τοῦ Στράβωνος, ἣν περιπαθῶς καὶ φιλοστοργῶς περιγράφει ἐν τῇ γεωγραφίᾳ του. Πρὸς βορ. δὲ καὶ οὐ μακρὰν εἰναι ὁ τάφος καὶ ἡ ἐκκλησία Βασιλείου τοῦ Ἀμυσειᾶς Ἐπισκόπου.

Σήμερον δὲ οὔσα ἡ Ἀμάσεια ἔδρα διοικητοῦ ὑπὸ τὴν γενικὸν διοικητὴν τῆς Σεβαστείας, οὐδὲν ἔχει ἐκτὸς τῆς φυσικῆς καλλονῆς, ἐπειδὴ ἡ πόλις εἶναι κακῶς κατοικημένη ἔχουσα μικρὸν ἐμπόριον, οὐδεμίαν δὲ ἰδίαν βιομηχανίαν, ἢ ἐν μικρὸν μεταξοκλωστειὸν· μόνη δὲ μία ὁδὸς νεωστὶ γενομένη ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ καὶ μέλλουσα νὰ συνδέσῃ αὐτὴν μὲ τὴν Ἀμισὸν, καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης διοικητήριον, καὶ αὐτὴ ἡ θεὰ τοῦ ποταμοῦ μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως ῥέοντος εὐτρεπίζουσιν αὐτήν.

Ἄλλως εἰ μὲν κάτοικοι εἶναι οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ τραχεῖς

καὶ βάρβαροι, οἱ δ' Ἀρμένιοι περὶ τοὺς 600 οἰκογενεῖας εἶναι ἀγραικοί, ὅμοιοι δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες περὶ τοὺς 100 οἰκογενεῖας τουρκοφώνους· διατηροῦσιν ὁμως κατὰ προτροπὴν τοῦ νῦν Ἀμασειᾶς καίτοι ἀτελῶς καὶ σχολεῖον καὶ ἀββένων καὶ κορασιῶν, ἔχοντες καὶ ταῦτα καὶ μίαν ἐκκλησίαν νεόδμητον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

Ἡ δὲ γεωργία των συνίσταται εἰς σιτηρὰ μέταξαν σταφυλὰς καὶ τοὺς περιφήμους καρπούς τῆς Ἀμασειᾶς. οὐσα δὲ ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν ὁδῶν ἐνίοτε γίνεται ἰκανὴ κίνησις ἐμπορίου ὡσάκεις γίνεται ζήτησις τῶν γεννημάτων ἐν Εὐρώπῃ. κυριευθεῖσα δὲ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μέλικ Γαζή, εἶτα ὑπὸ τοῦ Ὀρχάνου καὶ ἐφεξῆς ἐρημωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, ἀνωρθώθη ὅπως οὖν ὑπὸ τοῦ Βεγιαζίτ τοῦ Β'. ἐνταῦθα ἀνατραφέντος· ὁσημέραι δὲ παρακμάζουσα, ὡς καὶ ὄλαι ἢ ἐν τῇ μικρῇ Ἀσίᾳ πόλεις, μόλις ἔχει 14 χιλ. κατοίκων.

Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀμασειᾶς διὰ τῆς μεσημβρινῆς ὁδοῦ ἐπὶ ἰκανὸν διάστημα ἀμαξωτῆς θάινει τις πρὸς Μεσ. ὅπου ἡ ὁδὸς διακλαδίζεται, καὶ ἡ μὲν ἄγει πρὸς τὰ Ζῆλα, καὶ τὴν Καισαρείαν, ἡ δὲ πρὸς Ἀν. εἰς Τοχάτην καὶ Σεβαστείαν. Καὶ τὰ μὲν Ζῆλα ἀρχαία καὶ αὐτὴ πόλις διατηροῦσα τὸ ὄνομα, κεῖται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἰριδος καὶ Ἄλυος ποτιζόντων τὴν περὶ αὐτὴν χώραν τὴν Ζηλίτιδα καὶ καρποφορωτάτην καθιστώντων· εἶναι δὲ αὐτὴ κτισμένη ἐν μικρῷ καὶ ἀνεπαισθητῶς ὑψουμένῳ λόφῳ, ὅστις κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἦν χῶμα ἢ τύμβος τῆς Σεμιράμιδος καὶ διατηροῦσα μέχρι τοῦ νῦν τὰ τείχη τῆς. εἶχε δὲ μεγαλοπρεπέστατον ναὸν τῆς Ἀναίτιδος σεβομένης ὑπὸ πάντων τῶν περιοίκων, καὶ ταύτης ἢ ἐπίκλησις ἦτον ὁ μέγιστος ὄρκος τὸν κατὰ τὸν Πόντον. Τὸ ἱερόν δὲ τοῦτο ἦτο περιβλεπτόν καὶ πολλὰ χωρὰ ἦσαν αὐτῷ ἱεραὶ καὶ πολλοὶ ἱερόδουλοι, καὶ ὁ ἱερεὺς αὐτῶν ἐδέσποζε τῆς χώρας· οὐδὲν δὲ τούτων σήμερον ἀναφαίνεται ἐκτὸς τῶν τειχῶν σωζομένων μὲν, διαφόρου δὲ ἐποχῆς. Ἐχει δὲ ὑποδιοικητὴν καὶ ἰκανὸν ἐμπόριον εἶναι πλουσία εἰς τὴν γεωργίαν τῶν διαφόρων σιτηρῶν, σταφυλῶν καὶ ὀλίγης μετάρης, κατοικουμένη ὑπὸ 8000 κατοίκων, ὧν τινες Ἕλληνες Χριστιανοί, καὶ ἔχουσα χωρία τινὰ Ἑλληνικά· ἡ πόλις δὲ αὐτὴ ἠλώθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Μελικ, ὅπου ἐγένετο μάχη κα-

τὰ τὸν ἱστοριογράφον τοῦ Μελίκ πεισματώδης παρόντων ἐπικούρων αὐτῆ τοῦ Δουκὸς τῆς Μελιτινῆς τοῦ Νέστορος, καὶ τῆς Ἀγκωνίας (Γσουρούμ) τοῦ Λέοντος· ἐνίκησε δὲ ὁ Μελίκ τοὺς πολυαριθμοὺς Χριστιανοὺς τῆ βοήθειά τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, ἄνευ τοῦ ὁποίου τῆς βοήθειάς θὰ κατεσρέφετο· οἱ δὲ ὑποδουλουθέντες κάτοικοι ὑπεχρεώθησαν κατ' αὐτὸν γυμνοὶ φέροντες τὰς πέτρας τῆς πόλεως νὰ ρίπτωσιν εἰς τὴν μικρὰν λίμνην τῆς Γαζιούρας ('Ἡράκλειον πέλαγος νῦν δὲ Καζκχόλ) καὶ οὕτω καὶ ἀπεμακρύνθησαν τῆς πατρίδος καὶ διεσκορπίσθησαν· εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτος ἡ πόλις σήμερον διὰ τὴν ἐπὶ ἓνα μῆνα πανήγυριν τῆς, ὅπου πανταχόθεν κατὰ Νοέμβριον συλλέγονται χάριν ἐμπορίου. Μεταξὺ δὲ Σεβαστείας καὶ τῶν Ζήλων εἶναι ἡ Πηδαχλόη (Πεταχτοὺν Τουρκιστί) ἡ πατρίς Ἀθηνογένους τοῦ Μάρτυρος.

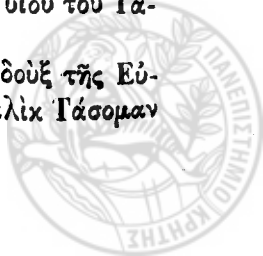
Ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις νῦν δὲ χωρίον Ὀθωμανικὸν κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10 ὥρων τῆς Σεβαστείας, ἧς ἱεράρχης ὑπῆρξεν ὁ Ἀθηνογένης, ὃν ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία τῆ 16 Ἰουλίου· εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, νῦν δὲ τζαμίου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή αὕτη «ἐνθάδε κεῖται Ἀθηνογένης»· ὁ ἐκδότης τοῦ νέου ὠρολογίου Β.Κουτλουμουσιανὸς διορθῶν δῆθεν τὸν Συναξαριστὴν ἀντὶ Πηδαχλόης γράφει Πίδας καὶ Χλόης πόλεων Παφλαγονίας, αἵτινες ὁμοίως ὑπέκειντο Ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν Μητροπολίτην Σεβαστείας· ἡ διόρθωσις τοῦ ἐκδότου εἶναι πάντῃ λανθασμένη, ἐνῶ ἀναφανδὸν μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Πηταχτοῦ καὶ ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἐπιτυμβίου λίθου· ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχοντι κατοίκους 600 εὐρίσκονται ἱκανὰ ἐρείπια καὶ ἐπιγραφαὶ δυσανάγνωστοι μαρτυροῦσαι τὴν παλαιὰν κατάστασιν τῆς Πηδαχλόης, ὅπου ὁ Ἀθηνογένης φερόμενος εἰς τὸν μαρτυρικὸν θάνατον μετ' ἄλλων, αὐτοσχεδίως ἐποίησε τὸν ἐπιλύχνιον ὕμνον «Φῶς ἰλαρὸν κτλ.» πλήρη πίστεως καὶ Χριστιανικῆς χαρᾶς.

Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀμασειας βαίνοντες ἐπὶ 12 ὥρας ἀπαντῶμεν τὴν Τροχάλην (Τορχάλ τουρκ.) παλαιὰν πολίχνην ἐπὶ τοῦ Ἰριδὸς ποταμοῦ ἐντὸς εὐφόρου κοιλάδος καὶ μεταξὺ δύο πεδιάδων, ἔχουσαν καὶ ἱκανὰ ἐρείπια τειχῶν καὶ τινὰς ἀρ-

χαίους ξενῶνας Βυζαντινοὺς, ἧς πολιτοῦχος ὑπῆρξεν ἡ ἁγία Βαρβάρᾳ ἔχουσα ναὸν κατηδαφισμένον, καὶ τιμωμένη ὑπὸ τῶν περιοικῶν Ὀθωμανῶν τε καὶ Χριστιανῶν σήμερον δὲ κατεκείτα: ὑπὸ 400 οἰκογενειῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἔχουσα ἑβδομαδιαίαν ἀγοράν. Ἀπὸ δὲ τῆς Τροχάλης διὰ τῆς Γαζιουρίτηδος (Γαζοβάν) μετὰ δέκα ὥρας πρὸς Ἄν. κεῖται ἡ Τοκάτη· ἡ δὲ Γαζίουρα ἡ παλαιὰ πόλις καὶ τὸ κατὰ Στράβωνα βασιλεῖον κεῖται πρὸς Μ. τῆς τερπνῆς ἀλλ' ἀκατοικήτου πεδιάδος ὑπὸ τὰς ὑπωρείας μικροῦ ὄρους, ἔνθα καὶ νῦν γίνεται ἑβδομαδιαία ἀγορά. Ἡ δὲ Τοκάτη ἐκ παραφθορᾶς τῆς ἐπὶ Βυζαντινῶν Εὐδοκιάδος ὀνομασθεῖσα εἶναι μεταξὺ τοῦ Ἰριδος (Χιτιρλικ) ποταμοῦ καὶ τινων ἀπροσβάτων ὁρέων, δι' ὧν διήκει ἡ πρὸς Σεβάστειαν ὁδὸς, ἀπλῶς οὔσα σταθμὸς Σεβαστείας μετὰ τινων ξενῶνων, συνοικισθεῖσα δὲ ἐκ τῶν πρὸς Ἄν. Κομάνων ἐπὶ Ἡρακλείου, καὶ λαβοῦσα τὸ ὄνομα, ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Κυρᾶς Εὐδοκίας· ὅθεν καὶ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα τῆς Κρατοκία καὶ χυδαιότερον Τοκάτη. Ἡ ἀρχαία πόλις μετὰ τοῦ τείχους τῆς σώζουσα ἔτι μερικὰς εἰκίας εἶναι εὐθὺς ὑπεράνω τῆς νῦν Τοκάτης, ἧς ἡ ἀκρόπολις εὐρύχωρος καὶ μεταξὺ ἀπροσπελάστων βράχων σῶζεται ἀλεαία· οὐδεμία ὁμῶς ἐπιγραφή ὑπάρχει, καταστραφειῶν αὐτῶν ἢ καὶ ἀφαιρεθειῶν. Καὶ πρὸ ἐτῶν τινων ἡ πόλις περίφημος διὰ τὸ ἐμπόριον τῆν βιομηχανίαν ἐπιτοπίων ὑφασμάτων καὶ τῶν ἐργοστασιῶν τοῦ χαλκοῦ κεῖται σήμερον νεκρὰ ἔχουσα μικρὸν ἐπιτόπιον ἐμπόριον ἀπολέσασα ἕνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας τὴν ἰδίαν, καὶ ἐκ τῶν πέντε χωνευτηρίων τοῦ χαλκοῦ, μόλις τὸ ἐν εἶναι εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἐκ τῶν 600 ἐργοστασιῶν τοῦ χαλκοῦ μόλις 80 καὶ ἐκεῖνα ἔργα καὶ μόνον διὰ ἐπιτόπιον χρῆσιν. Εἶναι δὲ ἔδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ καθέδρα τοῦ Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας ἔχουσα μόλις ἀπὸ τοῦ μυθώδους πληθυσμοῦ τῶν 100 χιλ. ὃν ἀποδίδουσιν οἱ γεωγράφοι 18 χιλ. κατοίκων ἐνασχολουμένων εἰς τὴν κηπεῖαν καὶ ἀμπελοουργίαν καὶ τὸ μικρὸν ἐμπόριον καὶ τὴν ἀσήμνητον καταστάσαν βιομηχανίαν τῶν· ἔχει δὲ περὶ τὰς 400 οἰκίας Ἑλλήνων Τουρκοφῶνων καὶ 100 Ἑβραίων τῶν μόνων καθ' ὅλην τὴν Νοτιαν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου· τῶν δὲ Ἀρμενίων Ἑλλήνων καὶ Ἑ-

βραίων οί νοοί εἶναι ἐντός τοῦ αὐτοῦ περιβόλου· καί οἱ μὲν Ἀρμένιοι ἔχουν 4 ἐκκλ. οἱ δὲ Ἑβραῖοι μίαν Συναγωγὴν, καί οἱ Ἑλληγες μίαν ἐκκλησίαν καί ἐν Ἑλλ. καί Ἀλληλ. σχολεῖον· εἶναι δὲ καί δύο μοναστήρια τῶν Ἀρμενίων μὲ ἓνα μόνον ἱερέα, καί ἐν τῶν Ἑλλήνων 2 ὥρας πρὸς Βορ. τῆς Τοκάτης ἐν Κέκζα (Κουκουσός)· οἱ κάτοικοι τῆς Τοκάτης λέγονται ἐκδεδιαιτημένοι τὰ ἦθη ὡς καί πάλαι οἱ τῶν Κομάνων· τὰ δὲ περίφημα χαλκοῦ μεταλλεῖα εἶναι μακρὰν αὐτῆς 6—8 ὥρας ὡς καί τὰ λεγόμενα μαδένια 12 ὥρ. κάτοικούμενα ὑπὸ τῶν ἐκ Χαλδίας Ἑλλήνων, μεταξύ τῶν ὀποίων εἶναι καί ἕως 100 οἰκογένειαι κλωστῶν ἦτοι Ἑλλήνων ἀλλ' ὑποκρινομένων τὸν Μωσαμεθανόν· ἐνταῦθα δὲ εἶναι ἱκανὸς ἀριθμὸς Ἑλληνικῶν χωρίων, ὡς καί ἡ μεταξύ Τοκάτης καί Σιβάζ ἐν τῇ πεδιάδι Ἄρδοβα· εἰς πλείστα δὲ μέρη ἀπωκίσθησαν καί Κιρκάσιοι, οἵτινες δι' ἔλειψιν τροφῆς καί διὰ τὴν φυσικὴν τῶν κλίσιν εἰς τὴν ληστείαν καταλεηλατοῦσι τὰς χώρας ταύτας. Δὲν φέρει δὲ κανὲν ἀξίον λόγου κτίριον ἢ μόνον τὰ τεῖχη τῆς ἀρχαίας πόλεως καί τινες ξενῶνας, οἵτινες ἐπισκευασθέντες ἐπὶ τῶν Σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου φέρουσιν ἀρχιτεκτονικὴν, ὡς καί ἐν Ἀμασειά, Ἀραβικὴν, εἷς δὲ τούτων ὀνομάζεται τιμαρχανὲς (φρενοκομεῖον) ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι Τιμουρχανὲς, ἐπειδὴ ἐνταῦθα μάχης σφοδρὰς γενομένης, ἀπέθανεν καί ἐτάφη ὁ υἱὸς τοῦ Τιμοῦρ ἢ Ταμερλάνου, ὅπου καί σώζεται ὁ τάφος του· διότι οἱ κάτοικοι χριστιανοὶ θέλοντες νὰ δεῖξωσι τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποταγὴν, μετὰ τῶν παίδων τῶν σχολείων ὑπεδ-χθησαν αὐτόν· ἀλλ' αὐτὸς ἅμα ἰδὼν τοὺς παῖδας, τοῦ κατέβη νὰ ἰδῆ τί εὐχάριστον θέαμα θὰ ἐγίνετο, ἂν ὑπὸ τὰς ὀπλάς τῶν ἵππων κατεσφάζοντο, καί οὕτω διέταξε τοὺς περὶ αὐτὸν ἵππεις, οἵτινες ἐλγεινῶς κατέσφαξαν ἅπαντας. Οἱ κάτοικοι λοιπὸν ἰδόντες ὅτι ὁ Ταμερλάνος δὲν θὰ φεισθῆ οὔτε αὐτῶν, ἀφοῦ περὶ τοὺς ἀθώους παῖδας οὕτως ἐφέρθη, ἐνεκαρτέρησαν πολεμοῦντες ἐντός τῶν τειχῶν, καί οὕτως ἐγένετο ἡ τελεία καταστροφὴ τῶν κατοίκων, καί ὁ θάνατος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ταμερλάνου.

Ἐπὶ τῆς πρώτης Καλιφικῆς κατακτήσεως δουξ τῆς Εὐδοκίας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱστορικοῦ τοῦ Μελιχ Γάσομαν

Μιχαήλ γενναίως προμαχήσας ὑπὲρ αὐτῆς· ἐπὶ δὲ τοῦ παρακειμένου ὄρους ἦν στημένος ὑπερμεγέθης σταυρὸς διὸ καὶ οἱ Ὁθωμανοὶ καὶ νῦν Χατστάγ καλοῦσιν· ὀπισθεν δὲ τοῦ φρουρίου ἦν μονὴ ἐπὶ κρηνοῦ τινος Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, ἧς τὰ ἐρείπια σώζονται συχναζόμενα κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν περιόικων Χριστιανῶν. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡσκήτευσον τρεῖς μοναχοὶ ἔχοντες ἡλικίαν ἐνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος καλούμενοι Τυρωνῖται· ὁ βίος αὐτῶν καὶ ἡ ἀσκητικὴ τῶν διαγωγῆ ἐκτίθεται ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω ἱστορικοῦ· ἦσαν δὲ κατ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι 60 πολεμήσαντες κατὰ τῶν Ὁθωμανῶν.

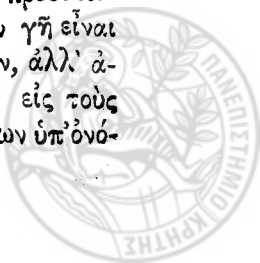
Εἰς ἀπόστασιν δὲ 4 ὥρων ἀπὸ τῆς Εὐδοκιάδος κεῖται τὸ χωρίον Γεωργιανὸν (Γιουρτζοῦκιοὶ) πρὸς τὰ Ζῆλα, ἀποικία Γεωργιανῶν πολεμησάντων γενναίως ὑπὲρ τῶν ὁμοθρήσκων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Καλιφῶν.

Δύο ὥρας δὲ μακρὰν καὶ πρὸς Ἄν. ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ ἀλλ' ἐπὶ τῆς καταντικρῆ ὄχθης κεῖνται καὶ τὰ ἀρχαῖα Κόμματα ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τὸν ποταμὸν ἀνεπαισθήτως ἀνιόντος πετρῶδους λόφου, οὐδὲν σήμερον δεικνύοντα ἢ ἐρείπια τινα τειχῶν καὶ ἓνα ἀρχαῖον λουτρὸν καὶ ξενῶνα, φέροντα δὲ καὶ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα Κόμα ἢ Κόμνα, καὶ τουρκικώτερον Κομανίκ· λέγονται δὲ Ποντικά πρὸς διαστολὴν ἄλλης πόλεως ὁμωνύμου τῆς Καπαδοκίας, ἱερὰ καὶ αὐτὴ ὡς τὰ Ζῆλα· ἐνταῦθα ἦτον ἱερὸν τῇ ἐπιχωρίῳ θεότητι Ἐννουῖ, ἔχον πολλὰς ἱεράς χώρας καὶ ἱεροδούλους, καὶ μεγάλη ἐγίγνετο θρησκευτικὴ ἑορτὴ δις τοῦ ἔτους εἰς τὰς λεγομένας ἐξόδους, καὶ πλῆθος ἄπειρον ἑορταζόντων ἤρχετο, ἔνθα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἑταίρων, αἰτινες ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὴν Ἀφροδίτην, καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί· καὶ ἐν γένει ἅπαντες οἱ κάτοικοι ἦσαν ἐχδοτοὶ εἰς πᾶν εἶδος ἀκολασίας· ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἦν ἄρχων τῆς χώρας ἀπάσης, καὶ ἔκαρπουτο αὐτὴν· Ὑπῆρξε δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο σεβαστὸν καὶ εἰς τοὺς Βασιλεῖς τῶν Περσῶν τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἕως οὗ ἦλθεν ὁ Χριστιανισμὸς καὶ κατέλυσεν αὐτό· μετὰ τῶν τοιούτων ἱερέων ἔλθων εἰς φιλονεικίαν ἐνταῦθα καὶ ὁ Νεοκασαρείας Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς δι' εὐχῆς ἐξετίναξε εἰς τὸν ἀέρα καὶ βράχον τινὰ σωζόμενον πρὸ τῶν Κομάνων,

ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Ἐθνικοὶ ἱερεῖς ἐτέλουν θαύματά τινα· καὶ τῶ ὄντι ὁ βράχος οὗτος ἔχων ὕψος 15 πήχεων καὶ μᾶλλον ἢ ἦττον στρογγύλος φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι φυσικὸς ἀλλὰ μακρόθεν μετακλισθεῖς φαίνονται δὲ καὶ τρεῖς τάφοι λαξευτοί, ὧν ὁ μείζων ἔχει καὶ γράμματα τῆς ἐπὶ Χριστοῦ ἐποχῆς: Θεοφιλὰς Ἀδεστος υἱὸς Φυλοχάρους.. Φάβου χαίρει. Πρὸ τῶν Κομάνων, ἔνθα ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἐρχόμενος ἀπὸ τῆς Κουκουσοῦ ὅπως διὰ τῆς Οἰνός ἐλθῆ εἰς μακροτέραν ἐξορίαν ἐν τῇ Πιτυοῦντι τῇ ὑπὲρ τὸν Φάσιν, ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ἐτάφη· δείκνυται δ' ὁ τάφος τοῦ θείου ἀνδρὸς οὐ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ ἐν τῶ συνόρῳ δύο ἀγρῶν σημαίνομενος ὑπὸ σωροῦ πετρῶν, ὅπου κατὰ τὴν 13 Νοεμβρ. ἔρχονται ἅπαντες οἱ περιοικοῦντες χριστιανοὶ καὶ τελοῦσι λειτουργίαν καὶ πανήγυριν.

Καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν τὰ Κόμανα ἦτο μεγάλη καὶ ἐμπορικὴ πόλις, ἀλλ' ἐπὶ τῆς 7 ἑκατον. κατὰ τὰς ἐπιτοπίους παραδόσεις ἐπειδὴ πλημμύρα ἔβλαψε πολὺ τὴν πόλιν καὶ κατέστη νοσώδης ἡ χώρα, καὶ δεύτερον ἐπειδὴ δὲν ἦτο τόσον ὄχυρά εἰς τὰς τότε ἐπιδρομὰς τῶν Περσῶν καὶ ἄλλων ἀγρίων ἐθνῶν, ἡ ἐν Κ]λει κυβέρνησις μετέθεσεν αὐτὴν εἰς τὴν ὄχυροτέραν θέσιν καὶ ἐμπορικωτέραν τῆς Τοκάτης ὀνομάσασα Εὐδοκιάδα ἀπὸ Αὐτοκρατορίσεως τινὸς Εὐδοκίας· τότε δὲ οἱ κάτοικοι ἅπαξ ἀνάστατοι γενόμενοι πολλοὶ κατῆλθον καὶ πρὸς τὴν Παφλαγονίαν, ὧν καὶ ἡ γεννεὰ τῶν Κομνηνῶν τότε κατώκισεν εἰς τὴν Κασαμονὴν τῆς Παφλαγονίας, ἐξ ὧν ἡ περίπυστος οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν· σήμερον δὲ εἶναι ὅλως ἔρημος, καὶ οὐ μακρὰν αὐτῆς εἶναι Ὀθωμανικὸν χωρίον καλούμενον Κόμα ἢ Κόμνα.

Τρεῖς δὲ ὥρας μακρὰν τῶν Κομάνων εἶναι καὶ τὸ χωρίον Βίζερα ἄλλοτε ἔχον πλῆθος Χριστιανῶν νῦν δὲ κατοικούμενον ὑπὸ 20 οἰκ. Ὀθωμανῶν, ὅπου ὑπάρχει μονὴ Ἀρμενική· σημειωτέον δὲ ὅτι ὅλαι αἱ μοναὶ τῶν Ἀρμενίων εἶναι εἰς ἀγροκήπια, καὶ δὲν ἔχουσι μοναχοὺς, ἀλλὰ ἓνα προεστώτα ἱερέα διευθύνοντα αὐτάς· ἡ δὲ περὶ τὴν μονὴν γῆ εἶναι καρποφόρος καὶ ὠραία, ἄλλοτε οὔσα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ ἰσχύοντος Ἀρμενίου ἐδόθη εἰς τοὺς Ἀρμενίους· ἔχει δὲ ἐκκλήσιαν ἐπὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑπ' ὀνό-

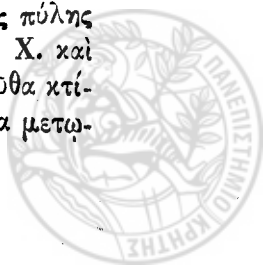
ματι τοῦ Σταυροῦ, σήμερον δὲ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, καὶ ὀπισθεν αὐτῆς παρεκκλήσιον, ὅπου ἡ λάρναξ τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἔνθα ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἔρχονται ἐκεῖ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ λειτουργοῦνται· ἡ δὲ λάρναξ εἶναι ἐκ λίθου φρυγίου φαιοῦ καὶ λίαν λαμπροῦ, ἔχουσα 8 σπηθαμῶν μῆκος, 3 πλάτος καὶ 2 ὕψος. Ἐπὶ δὲ τοῦ καλύμματος τοῦ αὐτοῦ λίθου εἶναι πρὸς τὴν κεφαλὴν σταυρὸς κεχαραγμένος, καὶ οὐδὲν ἄλλο σημεῖον ἢ γράμμα, καὶ ἐπὶ τῆς λάρνακος ὠραῖον κουβούκλιον, καὶ μία ὠραία καὶ μεγάλη εἰκὼν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· λυπηρὸν μὲν εἶναι ὅτι τοιοῦτον κειμήλιον ἀπεξενώθη ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, πρηγορία δὲ ὅτι φιλοτίμως καὶ εὐσεβῶς φιλοξενεῖται ὑπὸ ἔθνους ἀδελφοῦ τοῦ τῶν ἀδελφῶν Ἀρμενίων.

Πρὸς Δυσμάς δὲ τούτου καὶ μεταξὺ Τροχάλης καὶ τοῦ Λύκου πυταμοῦ ὑφούται ὄρος ἡ σειρὰ τοῦ Κεμερτάγ, ἐπὶ τῆς ἐρήμου ράχεως τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν ἐρείπια φρουρίου καὶ ὑπόγεια ἐκτεταμένα ὀνομαζόμενα Κιλιτλοῦντας ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἐδῶ πιθανὸν νὰ ἦναι ἡ θέσις τοῦ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένου Καινοῦ, ἔνθα ἡ γὰζα καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ μεγάλου Μιθριδάτου προεφυλάττοντο, οὓς ἤρπασεν ὁ Πομπήιος· ἐπειδὴ εἶναι ἡ μόνη ἣτις ὁμοιάζει τὴν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἱστορουμένην ἐρημον χώραν.

Ἡ Σεβαστεία νῦν δὲ Σιδὰς κεῖται ἐπὶ τοῦ Ἄλυσος Ν. Α. τῆς Τοκάτης ἀπέχουσα αὐτῆς 20 ὥρας, Δανάη τὸ πρὶν καλουμένη ἄλλοτε μητρόπολις καὶ πολλὰς ἔχουσα ἐπισκοπὰς, νῦν δὲ ὑποκειμένη εἰς τὸν Μητροπολίτην Νεοκαισαρείας· περίφημος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Μεσαιῶνος χρηματίσασα ἔδρα τῶν Τουρκμάνων, εἶτα δὲ κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν εἶναι σήμερον ἔδρα γενικοῦ Διοικητοῦ. Ἐχει δὲ σήμερον πληθυσμὸν 17 χιλ. κατοίκων καὶ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν, ὡσάκις ταῦτα ζητοῦνται ἐν Εὐρώπῃ, ἅτινα ἐν ταῦθα γίνονται ἀφθονώτερα· ἡ δὲ περὶ τὴν Σεβάστειαν χώρα ὑψηλὴ οὖσα καὶ ψυχρὰ στερεῖται σταφυλῶν καὶ ἄλλων καρπῶν, ἔχει ὅμως ἀφθονίαν παντοειδῶν σιτηρῶν καὶ ὀσπρίων· πλησίον δὲ ταύτης εἶναι καὶ τὰ περίφημα μεταλλεῖα τῶν ὀρυκτῶν ἀλάτων, ὡς καὶ ἄλλων παντοειδῶν μετάλλων· βιομηχανίαν δὲ καὶ τέχνας ἔχει μόνον τὰς πρὸς τὴν ἐπιτό-

πιον γρησίν· οἰκάτοικοι ὄντες τὸ πλείστον Τουρκομάνοι εἶναι μὲν ἀγροῖκοι ἀλλὰ καὶ φιλόξενοι· ἔχει δὲ καὶ τινες μεχρι 40 οἰκίας Ἑλληνικάς, καὶ ὁλοῦν συλοικίζονται γάριν ἐμπορίου ἢ ἐπιτηδεύματων· διατηρεῖ δὲ εἰτέ·ι τὰ τεῖχη τῆς, καὶ διαφόρους ἀγορὰς καὶ ξενῶνας Βυζαντινῶν, ἅτινα σήμερον ἐπισκευασθέντα φέρουν Ἀρσβικὴν ἀρχιτεκτονικὴν· οὐ μακρὰν δὲ καὶ πρὸς ὑσμᾶς $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας εἶναι καὶ ἡ περίφημος λίμνη τῆς Σεβαστείας, ὅπου τῇ 9 Μαρτίου οἱ 40 Μάρτυρες βληθέντες ὑπέστησαν τὸν μορμυρικὸν θάνατον· ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἡ λίμνη ξηρανθεῖσα συνίσταται εἰς τέλματα τινα, ἡ δὲ κυρίως λίμνη μόλις ἔχει 20 πηγῶν διάμετρον καὶ θολοσχέπασος ἐπὶ Βυζαντινῶν γενομένη ἔχει κατὰ τὸ μέσον κίονα ὅστις φαίνεται ὅτι ἐκράτει τὸ ἐπὶ τῆς λίμνης πάτωμα, καὶ ὅτι ἤτον ἐκκλησία πρὶν· συχναίεται δὲ καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν κατοίκων διαφόρου γένους ὡς ἀγίασμα (Zikrét). σημειωτέον δὲ, εἰς ὅλας ταύτας τὰς πόλεις ἃς περιεγράψομεν, ὑπάρχουσι μᾶλλον ἢ ἤττον κάτοικοι Ἀρμένιοι, δὲν ἔχουσι ὅμως χωρὶα ἐκτός τινων μεταγενεστέρων, ἐνῶ ἑλληνικά εἶναι πάμπολλα καθ' ὅλην ταύτην τὴν χώραν.

Ἀπὸ δὲ τῆς Σεβαστείας διερχομένός τις πρὸς Ἄν. τὴν κακῶς λεγομένην μικρὰν Ἀρμενίαν καταφθάνει εἰς τὸ τελευταῖον τοῦ Πόντου σημεῖον τὴν Νικοπόλιν, νῦν δὲ Σέπ-Καραχεςσέρ· ἀλλὰ πρὶν γὰ φθάσῃ τις εἰς αὐτὴν διαβαίνει τὸν Λύκον καὶ τὴν μικρὰν πεδιάδα ὅπου ἐγένετο ἡ μεταξὺ τοῦ Μιθριδάτου καὶ τοῦ Πομπηίου μάχη, καθ' ἣν ὁ πρῶτος ἠττηθεὶς ὀλοσχερῶς κατέφυγεν εἰς Ἀρμενίαν, ὁ δὲ Πομπηῖος ἔκτισε τὴν Νικοπόλιν· ἡ πόλις αὕτη, καθὼς καὶ τὰ Κόμανα, ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν μετωκίσθη δύο ὥρας μακρὰν αὐτῆς ὅπου τὸ νῦν Σέπ-Καραχεςσέρ ἔχουσα τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Νικοπόλεως· ἦτις καὶ νῦν παραμεληθεῖσα συνωκίσθη ὑπὸ τὰ τεῖχη αὐτῆς, ἅτινα σωζόμενα ὀλοσχερῆ παρυσιάζουσι ὅλως τέχνην νέαν Βυζαντινὴν ὡς τὰ τῆς Τοκάτης· εἰς ἃ οὐδεμία μὲν εὐρίσκεται ἐπιγραφὴ ἐκτός δικεφάλου ἀετοῦ ἐπὶ τῆς πρώτης πύλης, μόνον δὲ ἐπὶ τῆς πύλης τῆς Ἀχροπόλεως εὔρον τὸ ἔτος ςυι' ἦτοι 903 μ. Χ. καὶ τῶντι τοιαύτην ἡλικίαν δεικνύουσι καὶ ὅλα τὰ ἐνταῦθα κτίρια· διὰ τὰς αὐτὰς δὲ ἀφορμάς, δι' ἃς καὶ τὰ Κόμανα μετω-

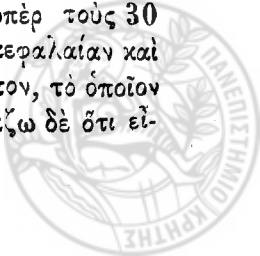
κίσθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Τοκάτην, κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν κατοίκων καὶ περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, μετεφέρθη καὶ ἡ Νικόπολις· μία δὲ μόνη ὁδὸς ἀνωφερῆς καὶ διὰ πολλῶν ἐλικοειδῶν κλιμάκων ἀγεί εἰς τὴν Νικόπολιν οὖσαν κτισμένη ἐπὶ βουνοῦ ἀρκετὰ ὑψηλοῦ καὶ τὴν κορυφὴν ὀμαλοῦ· ἔχει δὲ καὶ ὑδρεῖα ἢ στέρνας λαξευτάς τρεῖς, ὧν ἡ μία σώζεται σὺν ἔχουσα βάθος μέγα καὶ γέμουσα ὕδατος· σώζεται δὲ μία μόνη ἐκκλησία, νῦν δ' ἔρημον τζαμίον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἐπιγραφή τοῦ Ἰωάννου Κολωνίας διεσθαρμένη καὶ αὐτὴ ὅστις ἦν μὲν Νικοπολίτης, χειροτονήθη δὲ ἐπίσκοπος Κολωνίας, καὶ δέκα ἔτη ἱεραρχήσας ἀπῆλθεν εἰς τὴν κατὰ τὴν Παλαιστίνην Λαύραν τοῦ Ἁγίου Σάββα καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν καταταχθεὶς ἐν τοῖς ἀγίοις καὶ ἑορταζόμενος τῇ γ' Δεκεμβρίου.

Ἡ Νικόπολις εἶναι ἔδρα ὑποδιοικητοῦ ὑπαγομένου εἰς Σεβάστειαν, ἔχει δὲ καὶ ἐπίσκοπον ὑπὸ τὸν Νεοκαισαρείας· κατοικεῖται δὲ ὡς ἔγγιστα ὑπὸ 1600 οἰκογενειῶν, ὧν αἱ μὲν 500 Ἀρμενίων, καὶ 100 Ἑλλήνων τὸ πλεῖστον τουρκοφύων· τὰ δὲ περὶ αὐτὴν πολυπληθῆ ἑλληνικὰ χωρία ὀμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν κατὰ τὸ τοπικὸν ἰδίωμα, ἀλλ' ὀλίγον παρηλαγμένην τῶν ἄλλων· εὐρίσκονται δὲ καὶ τινὰ χωρία Ἀρμενίων περὶ τὴν πόλιν· τὰ δὲ προϊόντα τῆς χώρας εἶναι σιτηρὰ καὶ ὄσπρια, βούτυρον κηρὸς καὶ δέρματα διαφόρων ζώων· οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῶν πενέστατοι καταβεβαρημένοι ὑπὸ τῶν τοκογλύφων τῆς πόλεως· ἡ Νικόπολις δὲ φαίνεται μᾶλλον τῶν ἄλλων ἔχουσα ζωὴν καὶ ἐμπόριον ἰκανόν, ἃν καὶ αὐτὴ ἀπώλεσε τὴν ἰδίαν βιομηχανίαν τῶν περιφήμων τῆς ὑφασμάτων, κειμένη μεταξὺ Κερασσοῦντος καὶ τῆς μέσης Ἀσίας, ἔχουσα καὶ ἰκανοὺς εὐπόρους· πολλοὶ δὲ ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς Χαλδίας συνοικίζονται, καὶ μετὰ καιρὸν θὰ σχηματίσωσιν ἰκανὸν ἐνταῦθα ἑλληνισμόν, ὅστις διὰ τὴν σμικροτητά του καὶ τὴν ἀπορίαν σήμερον δὲν δύναται νὰ διατηρήσῃ σχολεῖον, ὅπερ εἶναι λίαν ἀναγκαῖον διὰ τὴν περίοικον ἑλληνικὴν φυλὴν. Καὶ οἱ μὲν Ἀρμένιοι πολλοὶ ὄντες καὶ εὐποροῦντες ἔχουσι καὶ ἐκκλησίας καλὰς καὶ σχολεῖα, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ βαίνοσι καθὼς καὶ παντοῦ ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν ἀπαρεγκλήτως πορείαν καθ' ὅλα.

Πρὸς τὸ Βορ. Δυτ. τῆς Νικοπόλεως κείται ὁ Ἄβος ἢ Ἄβεσταγ, τὸ Καρακιόλ καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τε τὴν Κερασοῦντα καὶ τὴν Ὀρδοῦν τὸ Καζάν καγιᾶ ὑπὲρ τὴν Τρίπολιν. ἡ δὲ μεταξὺ Κερασοῦντος καὶ Νικοπόλεως ὁδὸς εἶναι λίαν δύσκολος καὶ πολλὰ κατ' ἔτος δυστυχήματα παρέχει τοῖς διαβάταις. ἄξιοι δὲ λόγου σταθμοὶ ἐν τῷ μέσῳ εἶναι τὸ Κιουμπέτ παρὰ τὸ Καζάν καγιᾶ τερπνότατον τῶν λοιπῶν παρχαρίων διὰ τὴν γλόην καὶ ποικιλίαν τῶν ἀνθῶν του ἔχον πλησίον του ἀρχαίους τάφους χριστιανικοὺς, διὸ καὶ Κιουμπέτ ἐκλήθη τουρκιστὶ ἤτοι ταφεῖον, καὶ φρούριον Βυζαντινόν. ἄλλος δὲ σταθμὸς πρὸς τὸ Καρακιόλ εἶναι τὸ Κανλί τας, ὅπου καὶ ἑβδομαδιαία ἀγορὰ τὸ θέρος γίνεται· εἰς τὰ δύο ταῦτα παρχάρια τὸ θέρος ἀνέρχονται οἱ τε Κερασούντιοι καὶ οἱ τὰ πέριξ αὐτῆς παράλια οἰκοῦντες.

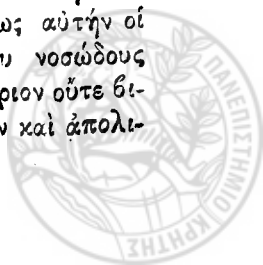
Πρὸς δυσμὰς δὲ τῆς Νικοπόλεως ἐπὶ 15 ὥρας εἶναι ἡ Κολώνιχ (Κογιλασάρ Τουρκ.) χώρα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄρεινὴ καὶ ἔχουσα ὀλίγα τινα ἑλληνικά· καὶ ἐνταῦθα δὲ σώζονται τῇ δε κακείσε φρούρια Βυζαντινά· ἐκ τῆς χώρας δὲ ταύτης κατερχόμενος ὁ Λύκος ποταμὸς ἐμβάλλει εἰς τὴν εὐρύχωρον καὶ εὐφοροτάτην πεδιάδα τῆς Νεοκαισαρείας, ἣτις εἶναι μέρος τῆς Φαναροῖας μεταξὺ τῶν ὁρέων πρὸς Μ. τοῦ Κεμερ τὰγ ὅπου εἶπομεν ὅτι κείται τὸ Καινόν, καὶ τοῦ Καρα Τὰγ, ὅπερ εἶναι συνέχεια τοῦ Καρακόλ. Εἰς τὴν περιφέρειαν δὲ τούτην ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ἄξιον περιγραφῆς, ἐπειδὴ πανταχοῦ ἐπικρατεῖ ἔρημία, λείπεται μόνον μέρος τοῦ Πόντου ἢ Νεοκαισάρεια καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὴν Κάβειρα.

Καὶ τὰ μὲν Κάβειρα κεῖνται εἰς τὴν ὑπώριαν τῆς σειραῆς τοῦ Καρατάγ ὄντος κλάδου τοῦ Παρυάδρου, μίαν ὥραν πρὸς Β. ὑπὲρ τὴν Νεοκαισάρειαν ἐν ἐρυμνῷ χωρίῳ καὶ φύσει πάντοθεν ὠχυρωμένῳ, σχηματίζοντι δὲ ὀροπέδιον ὀμαλὸν καὶ κυκλικόν. Ἐν ταύτῃ ἦν τὸ ἱερόν τοῦ Μηνὸς Φαρνάκου ἢ τῆς Σελήνης, ὅπου σήμερον εἶναι ἡ θέσις τοῦ Ἁγίου Φωκά, ἣτις κατ' ἐξοχὴν Κάβειρα καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ὑπὸ τὴν θέσιν ταύτην εἶναι καὶ βράχος ὑπὲρ τοὺς 30 πῆχεις, ὅστις ἔχει σχῆμα ἀνδριάντος μὲ περικεφαλαίαν καὶ ἔχον τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν Πόντον, τὸ ὅποιον ἠλλοίωσαν αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ ἐπενέργειαι. Εἰκάζω δὲ ὅτι εἰ-

ναι ἀνδρίας Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος τοῦ Μεγάλου· τὸ ἱερὸν δὲ τοῦτο εἶχον οἱ ἀρχαῖοι περίοικοι εἰς μεγάλην τιμὴν καθὼς καὶ οἱ τότε βασιλεῖς καὶ μὲ χώρας ἱεράς ἐπρόικισαν καὶ ἱεροδούλους· ταύτην δὲ οὔσαν οἰωνί ἀποθήκην τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν πολυτιμοτάτων τοῦ Μιθριδάτου κυριεύσας ὁ Πομπήϊος τὴν ἀνέδειξε μεγάλην πόλιν ὀνομάσας Διοσπολιν· εἶτα δὲ ἡ Πυδοδωρίς καλέσαστα Σεβαστὴν ἢ Αὐγούστην κατέστρεψε καθέδραν τοῦ Ποντικοῦ κράτους τῆς· καὶ τὸ ὄνομα Αὐγούστη μένει εἰς τὸ νῦν ἐνταῦθα ἔλλ. χωρίον κατὰ παραφθορὰν Ἀργούστη καλούμενον· εἰ δὲ Ὅθωμανοὶ παράγουσιν ἀπὸ τοῦ Ἐρκ κουσι, ἧτοι ὁ ἀνὴρ ἡμεσεν, ἐπειδὴ ὁ Σουλτάν Μελικ πολιορκῶν αὐτὴν ἠσθένησεν ἀπὸ τῆς ὀργῆς, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν κυριεύσῃ, καὶ οὕτω κυριευθεὶς ὑπὸ ἐμέτου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ὅπου σώζεται καὶ ὁ τάφος του, καὶ αἱ σημαῖαί του, καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς μακρὰ καὶ μέλαινα κόμη, ἅτινα ἐν καιρῷ ἐπιδημιῶν καὶ ἀνομβρίας εὐλαβῶς περιάγονται καθ' ὅλην τὴν πόλιν· σήμερον δὲ κατοικεῖται ὑπὸ 100 περίπου Ἑλληνικῶν μόνον οἴκοι· ἐπικρατεῖ δὲ ἰδέα ὅτι Τούρκος δὲν δύναται ἐνταῦθα νὰ ἐπιζήσῃ· οἱ δὲ κάτοικοι ἦσαν ἀσίδοτοι μέχρι τινός, ἐπειδὴ ὁχυροῦ ὄντος τοῦ χωρίου μετὰ πολυχρόνιον ἀντίστασιν παρεδόθησαν μὲ συνθήκας· οὐδὲν δὲ σήμερον ἐν Καβείροις σώζεται ἢ πολλὰ ὀλίγα εἰρεῖπια καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα Καβείρων καὶ Αὐγούστης.

Ἐπὶ δὲ τὰ Κάβειρα καὶ τὰς ὑπὸ ὑψιῶς αὐτῶν ἐκτίσθη ἡ Νεοκαισαρεία ἐπὶ Τιβερίου μεγάλη καὶ ὀνομαστὴ γενομένη διὰ τε τὴν πολιτικὴν καὶ ἐμπορικὴν αὐτῆς σημασίαν, οὐδὲν ἔχουσα ἢ τὸ ὄνομα μόνον Νικησάρ κατὰ παραφθορὰν καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ εἰρεῖπια τειχῶν ὑδρείων καὶ ἄλλων ἀποθηκῶν καὶ κτηρίων εὐρυχωροτάτων· κειμένη δὲ ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ βαθμηδὸν κατιόντος χώρου ἔχει τερπνὸν τὸ κλίμα καὶ εὐάερον, καὶ τὴν θεὰν λαμπρὰν ἐπισκεπτομένη ὑψωθεν τὴν λαμπρὰν αὐτῆς πεδιάδα καὶ τὸν ἐλικουιδῶς διερχόμενον δι' αὐτῆς Λύκον ποταμόν· ἀλλὰ σήμερον καταλειπόντες ὅλως αὐτὴν οἱ Ὅθωμανοὶ κατώκησαν κάτωθεν αὐτῆς ἐπὶ χώρῳ νοσώδους καὶ ὑγροῦ· οὐδὲν δὲ ἔχει ἄξιον λόγου οὔτε ἐμπόριον οὔτε βιομηχανίαν, τῶν κατοίκων αὐτῆς ὅλως ἀγροίκων καὶ ἀπολι-

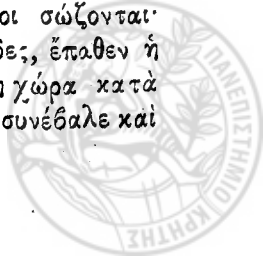
τεύτων σύγκειται δὲ ἀπὸ 600 οἰκ: Ὄθωμ. 300 Ἀρμενίων καὶ 40 Ἑλληνικῶν.

Ἄξιοι δὲ λόγου ἀρχαῖαι οἰκοδομαὶ εἶναι: τὰ ὄχυρά αὐτῆς τεῖχη καὶ τὰ εὐρυχωρύτερα πασῶν τῶν ἄλλων πόλεων, αἱ δύο ἀλλεπάλληλαι Ἀκροπόλεις ἔχουσαι πλῆθος δημοσίων κτιρίων, ἀτινά τι; διαβαίνων ὑπὸ φρίκης καταλαμβάνεται καὶ μελαγχολίας· καὶ ἡ πάλαι ποτε ἔνδοξος πατρίς Ἰρηγορίουτοῦ μεγάλου ἔρημος καὶ ἐγκαταλελειμμένη ἐγένετο πεδῖον σπορᾶς καὶ θερισμοῦ· ἐν δὲ τῇ νέᾳ πόλει ἄξια σημειώσεως εἶναι μόνον τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Μελικ καὶ ἐν ἄλλο, τὸ Οὐλοῦ-τζαμί, ὅπερ ἦν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐπιγραφαὶ δὲ καὶ ἄλλα τῆς καλλιτεχνίης ἐκτός τινων ἠκροτηριασμένων δὲν ἀναφαίνονται. Ἐν γένει δὲ περιγράφοντες ταύτας τὰς ἄλλοτε λαμπρὰς καὶ μεγάλας πόλεις παρατηροῦμεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἕκαμον κατάκτησιν τῶν χωρῶν, ἀλλὰ καταστροφῆν, χωρὶς νὰ δυνθῶσιν οὔτε νέας νὰ ἀναδείξωσιν, ἀφῆκαν τὰς παλαιὰς ὡς κενὰ μνημεῖα· ὥστε ἐν πολλαῖς καὶ αἱ ἀγυαὶ καὶ αἱ οἰκίαι καὶ τὰ λοιπὰ διακρίνονται, μόνον ἕνεκα ἐλλείψεως κατοίκων μελαγχολίαν καὶ δυσαρέσκειν παρέχουσαι τοῖς περιηγουμένοις αὐτάς. Ν.Α.ν. δὲ τῆς Νεοκαισαρείας πέντε ὥρας μακρὰν εἶναι ἡ ἀρχαία Φερογαλις, ὅθεν λέγεται ὅτι ἦτον ὄχετος δι' οὗ τὸ γάλα κατήρχετο εἰς Νεοκαισαρείαν· λέγουσι δὲ ὅτι τοῦ ὄχετοῦ τούτου φαίνονται λείψανα, καὶ ἂν τοῦτο εἶναι μῦθος τοῦλάχιστον ἀποδεικνύει τὴν ἀκμὴν τῆς τότε κτηνοτροφίας. Προϊόντα δ' αὐτῆς καὶ τῆς περὶ ταύτην χώρας εἶναι ὄρυζα, διάφορα σιτηρὰ, ὄσπρια, ἀραβόσιτος, βούτυρον, κάρυα, καὶ ὀλίγη μέταξα, ἡ δὲ γεωργία εἶναι ἀτελεστάτη καὶ οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ὀκηροὶ καὶ ἐμμένοντες πάντοτε εἰς τὰ ἴδια· ἡ δ' ἐνταῦθα ὀμιλουμένη ἑλληνικὴ εἶναι τραχυτέρα τὴν προφορὰν ἢ εἰς ἄλλα μέρη τῆς χώρας ταύτης· ἐντεῦθεν δὲ ἐκ τῆς Νεοκαισαρείας καὶ τῶν Καβείρων διὰ δρυμόνων καὶ ἀξιολόγων δασῶν πρῶτον ἀπαντᾷ τις τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον ποταμὸν Βῆριν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν ὄροπεδίων κατέρχεται εἰς Οἰνὸν ἐπὶ 18 ὥρῶν ἀπόστασιν ἀπὸ Νεοκαισαρείας· ἀξιολογώτατα δὲ εἶναι τὰ μεταξὺ τῶν ὄροπεδίων καὶ τῆς Οἰνῆς δάση φέροντα ξυλείαν ναυπηγήσιμον τὰ μάλιστα ἀ-

ρίστην· οἱ δὲ μεταξύ κάτοικοι εἶναι οἱ μὲν Μωαμεθανοὶ, Τουρκομάνοι καὶ Τζανοὶ, οἱ δὲ Ἕλληνες, καὶ δύο μικρὰ χωρία Ἀρμενίων ὑπὲρ τὴν Οἰνόνην.

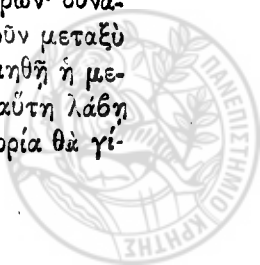
Ἀφοῦ ἐξετέθησαν τὰ περὶ τῆς Θεμισκύρας καὶ τῆς πρὸς Ἀν. Σιδωνῆς ἔπονται τὰ περὶ τὴν Οἰνόνην, καὶ οὕτω παραλίως μέχρι τῶν περὶ Τραπεζοῦντα. Ἡ Οἰνόνη δὲν ἀναφέρεται μὲν ὡς πόλις, εἰμὴ ὑπὸ μόνου τοῦ Ἀρειανοῦ ὡς ποταμός· ἀλλὰ πολλοὶ ποταμοὶ ἀναφερόμενοι κατὰ ταύτην τὴν παραλίαν ἦσαν συγχρόνως καὶ πολίχνια· ὥστε ἡ Οἰνόνη φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε μικρὰ πόλις ἀποικισθεῖσα μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ὡς τινες εἰκάζουσιν ἀπὸ τῆς Οἰνόνης τῆς Ἀττικῆς· καὶ τῶν οἱ κάτοικοι τῆς Οἰνόνης ἔχουσιν ἰδιά τινα τῶν ἄλλων ἐν Εὐξεινῷ Ἑλλήνων καὶ εὐπροσηγορώτεροι ὄντες καὶ φιλοξενώτεροι, καὶ χαρακτῆρα ἠπιώτερον· αὕτη δὲ ἠϋξήθη ἰδίως ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν οὕσα ἐπὴνιον Νεοκαισαρείας καὶ ἐφεξῆς Κομάνων καὶ τῆς λοιπῆς Ἀσίας, καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα ἦτο πολυανθρωποτάτη, καθὼς ἡ γῆ τῆς παμπορο-τάτη ὑπάρχει· διότι ὅτε ἐξωρίσθη εἰς Οἰνόνην ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ Ἰύρανος, ἠδυνήθη ἐντεῦθεν νὰ συνάξῃ ἀξιόμοχον στρατόν· ἐπομένως δὲ μαρτυροῦσι τὴν πολυανθρώπιαν τῆς χώρας τὰ πολλὰ λείψανα χωρίων καὶ πολικηνῶν ἀπὸ τῆς Θεμισκύρας μέχρι τῆς Οἰνόνης, καὶ ἡ παράδοσις ἐτι αὐτῆ τῶν κατοίκων, ὅτι ἀπὸ τῆς Οἰνόνης μέχρι τοῦ Βοῶνος ἦσαν τόσον πυκναὶ αἱ οἰκίαι ὥστε γαλῆ ἠδύνατο ἀπὸ στέγης εἰς στέγην πηδῶσα ἀπὸ Οἰνόνης νὰ φθάσῃ εἰς Βοῶνα χωρὶς νὰ περιπατήσῃ γῆν· προσέτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἡ Οἰνόνη ἦτον ἡ ὠραιότερα ἐπαρχία τοῦ Τραπεζοῦντιοῦ κράτους.

Ἐπίσης δὲ καὶ αὕτη παθοῦσα ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀλώσει ἐξεκενώθη, πλείστων κατοίκων φυγόντων εἰς διάφορα μέρη ἢ καὶ καταστραφέντων· φαίνεται ὅμως ὅτι ἔλαβε καὶ προνομία τινα ἐν τῷ μεταξύ, ἐπειδὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ χριστιανὸν διοικητὴν καὶ τοιοῦτός τις πρὸ αἰῶνος ὑπῆρξε Σάββα Πασάς, οὗ καὶ οἰκία καὶ ἐγγονοὶ σώζονται· μετὰ ταῦτα δὲ ἀφ' οὗ προέκυψαν οἱ Τερεπέγιδες, ἔπαθεν ἡ ἡσυχία καὶ ἡ αὐτοδιοικήσις των, καὶ οὕτως ἡ χώρα κατὰ μικρὸν ἠρημώθη· εἰς δὲ ταύτην τὴν ἐρήμωσιν συνέβαλε καὶ

ἡ διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς ἐπιδρομὴ τῶν Λαζῶν (πορθὴ κατ' αὐτούς) κατὰ τῆς Οἰνόςης τῷ 1806, ὅτε ἡ μὲν περίχωρος ἐξ-ηνδραποδίσθη καὶ ἐλεηλατήθη, οἱ δὲ Οἰνοεῖς ἐμβάντες εἰς τὰ πλοιά των οἱ μὲν πλείστοι ἐφυγον εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς παραλίου Ῥωσσίας, ὅπου καὶ σώζονται, οἱ δὲ μετὰ τοῦ Ἀρχιερέως Μελετίου κατέφυγον εἰς Σινώπην· ὅπου καθίσαντες ἐπὶ τινα ἔτη ἦλθον πάλιν εἰς τὴν Οἰνόνην ἀλλ' ἔχοντες γλῶσσαν καὶ προφορὰν τὴν Σινωπέων· διὰ τοῦτο ὄλα των τὰ ἄσματα εἶναι συγγενῆ τῶν Σινωπέων. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπὶ τινα καιρὸν διὰ τῆς ναυτιλίας, εἰς ἣν εἶναι οἱ πρῶτοι τῶν ἐν Εὐξείνῳ, ἐπροώδευσαν, πυρκαϊὰ καταστρέψασα πᾶσαν τὴν πόλιν τῷ 1838 ἐπέφερε τὴν ταπείνωσιν τῆς πόλεως ταύτης, πυρπολυθεισῶν πλέον τῶν 1700 οἰκιῶν ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ συνεθίσαντες εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐπέφερον τραῦμα εἰς τὸ ναυτικὸν τῶν Οἰνοέων μέγιστον· ὥσπερ ἐκ τῶν 80 μεγάλων πλοίων μόλις εἶναι ἰδιόκτητα αὐτῶν 20, οἱ δὲ πλείστοι εἶναι ναύκληροι ἢ ναῦται τῶν Ὀθωμανῶν, οἵτινες ἐναυῦθα καὶ μόνον φαίνονται ὅτι προώδευσαν, καὶ τοὶ οὗτοι ἤρχισαν νὰ καταπίπτωσιν.

Ἀπὸ μὲν τὰς 1700 οἰκογενεῖας τῆς Οἰνόσης αἱ μὲν 800 εἶναι Ὀθωμανικαί, αἱ δὲ 800 Ἑλληνικαὶ καὶ περὶ τὰς 100 Ἀρμενίων. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἰδίως ἀνάκαθεν διετήρησαν σχολεῖα ἅτινα ὅμως ἐσχάτως ἔπαθον ἕνεκα τῶν ἐπισυμβασῶν φιλονεικιῶν ἕνεκα τῶν Ἀρχιερέων των· ἀλλὰ μαθόντες ἐξ ὧν ἔπαθον ἐκάνονισαν ὅπωςδὴποτε τὰ δημόσια των, καὶ νῦν ἔχουσι τακτικὸν Ἀλληλοδιδασκτικὸν ἀριθμοῦν ὑπὲρ τοὺς 300 μαθητάς, καὶ ἑλληνικὸν μὲ 30 μαθητάς· ἂν ἐπιτευχθῆ δὲ στερεωτέρα ὁμόνοια εἶναι ἐλπὶς νὰ λάβωσι καλὴν ἐπίδοσιν τὰ ἐκπαιδευτήριά των ἅτινα εἶναι τόσον χρήσιμα οὐ μόνον διὰ τὸ ἐμπόριόν των καὶ τὴν ναυτιλίαν, ὅσον καὶ ἠθικοποιήσιν τῆς κοινωνίας των· ἔχει δύο ναοὺς τὸν μὲν ἀρχαῖον, τὸν δὲ νεόδμητον, ἀλλὰ τὸ σχολεῖον στολιζέει τὴν κοινότητα αὐτῶν ὃν ἐκ τῶν μάλιστα εὐκτίστων καὶ εὐρυχώρων· δυνάμεθα δὲ νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ Οἰνοεῖς θὰ ἀναδειχθοῦν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐν Εὐξείνῳ Ἑλλήνων ἀφ' οὗ τακτοποιηθῆ ἡ μεταξὺ Οἰνόσης καὶ Νεοκαισαρείας ὁδός· διότι ἂν αὕτη λάβῃ πέρασ σχεδὸν ἢ διὰ Σεβαστείας καὶ Γοκάτης ἐμπορία θὰ γί-

νεται διὰ τῆς Οἰνός, παρέχουσα συντομίαν 20 ὥρων ἢ διὰ τῆς Ἀμισοῦ, ἐπειδὴ ἢ ἀπὸ Τοκάτης ὁδὸς εἰς Ἀμισὸν εἶναι 48 ὥρ., ἐνῶ ἢ εἰς Οἰνὸν μόλις εἶναι 26 ὥρων, ἐπομένως καὶ εἰς τὰ ἀτμόπλοια ἢ Οἰνὸν παρέχει ἀσφάλειαν πλείονα ἔχουσα καλῆτερα παραλία καὶ διὰ πάντα καιρὸν κακὸν εἶναι πλησίον αὐτῆς τρεῖς λιμένες εἰς πρὸς Δυσμὰς ὁ τῆς Θεμισκύρας, δύο δὲ πρὸς Ἀν. ὁ τῆς Βαδησιάνης καὶ ὁ τοῦ Βοῶνος· ὥστε εὐκολωτέρα καὶ διὰ θαλάσσης καὶ διὰ ξηρᾶς φυσικωτέρα διὰ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἢ Οἰνὸν, ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ παραγκωνίση τὰς λοιπὰς πρὸς ἰδίαν αὔξησιν καὶ ὠφέλειαν.

Ἡ γεωργία δὲ εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν, μολονότι ἡ γῆ εἶναι ἢ καρποφορωτέρα πάσης ἄλλης ἐν Εὐξείνῳ· ἤδη δὲ ἤρχισε προσδεύουσα ἢ μεταξοσκωλυτροφία, εἶναι ὅμως ἀνάγκη καὶ ἢ ἐλαία καὶ ἢ ἄμπελος τόσοσ φυσικὰ φυτὰ τῆς χώρας νὰ καλλιεργηθῶσι, καὶ τότε μετὰ τοῦ αὐξάνοντος ἐντεῦθεν ἐμπορίου δύναται ἢ Οἰνὸν νὰ γείνη ἢ ὠραιότερα πόλις τοῦ Εὐξείνου, καθόσον καὶ κλίμα ἔχει εὐχάριστον καὶ ὑγιεινὸν καὶ ὕδατα ἀφθονα καὶ κιλὰ, καὶ τερπνοτάτην τὴν περὶ αὐτὴν χώραν. Ἀντικείμενον δὲ ἐμπορίου τῆς Οἰνός τὰ προϊόντα τῆς Θεμισκύρας τὰ τῆς Οἰνός ἢ ξυλεία αἰ ὀπῶραι κἀναβί καὶ ὁ σπόρος αὐτοῦ, οἶνος, ὡς καὶ τὰ ἐκ τῆς Βαδισιάνης ἢ Φότζας. Βιομηχανία δὲ ἢ ναυπηγικὴ ἦτις πολλὰ κατ' ἔτος διαφόρου μεγέθους πλοῖα καταβιβάζει· καὶ ἂν ἦτον ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως τὸ νὰ ναυπηγῶνται ξένα πλοῖα, καὶ ἢ εἰς ξένα μέρη ἀποστολῇ ναυπηγησίμου ὕλης θὰ ἦτον οὐ μικρὰ πρόσδος εἰς τοὺς κατοίκους· ἐπομένως ἢ σχοινοποιία καὶ ἢ κεραμευτικὴ, καθὼς καὶ ἢ ἐξαγωγή τῶν λευκῶν ὡς εἶδη μορμάρου, μαλακῶν πετρῶν ἐπασχολοῦσι πολλὰς χεῖρας· ὅμως ὅπου ὁ ναυτικὸς ὄχλος ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ τὰ καπηλεῖα εἶναι εἰς μεγάλην χρῆ-ιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δυστυχῶς πλεονάζει τὸ τοιοῦτον κακὸν ἀπορροφῶν τοὺς κόπους αὐτῶν.

Ἄξια δὲ σημειώσεως ἀρχαιότητος εἶναι μικροῦ λόγου τινὰ, καὶ ἀπὸ τὰ παλαιὰ τείχη μικρὰ λείψανα παρὰ τὴν συνοικίαν τῶν Ἑλλήνων μόλις διακρίνονται, καὶ τὸ φρούριον τῆς Ὀργιάς τὸ μίαν ὥραν ἀπέχον πρὸς Μ. τῆς Οἰνός ὁ-

που ἔδρευον οἱ Δουῖκες τῆς Οἰνός· σήμερον δὲ κατεστράφη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐπειδὴ τοῦτο ἔχοντες ἀφετηρίαν οἱ Τερεπέγιδες συχνὰς ἔκαμον ἀποστασίας· εὐρίσκονται δὲ καὶ μικρά τινα ἀνάγλυφα τῆς ἐπὶ Χριστοῦ ἐποχῆς.

Μετὰ δὲ τὴν Οἰνὸν ὑπάρχει μικρὰ ἄκρα Μητρόπολις καλουμένη, ὅπου ἐρείπια ἐκκλησιῶν πολλὰ σώζονται καὶ ἀρχαῖοι τάφοι· μετὰ τοῦτο δὲ ἔρχεται ἡ Βαδασάνη ἢ Φάτζα πέντε ὥρας μακρὰν τῆς Οἰνός· περίφημος διὰ τὸν λιμένα της καὶ τὰ περὶ αὐτὴν συχνὰ λείψανα ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν καὶ πρὸ πάντων διὰ τὰ σιδηροῦχα θερμά λουτρά της κείμενα δύο ὥρας ὑπὲρ τὴν Φάτζαν· ἅτινα καίτοι κακῶς περιποιούμενα συχνάζονται πολὺ κατὰ Μάιον θεωρούμενα ἰαματικά ὡς καὶ τὰ τῆς Κάβουζας· γίνεται δὲ ἐνταῦθα ἑβδομαδιαία ἀγορὰ, ὅπου πανταχόθεν τῆς πέριξ χώρας ἔρχονται διάφορα προϊόντα, οἷον ἀραβόσιτος κάναβι σπόρος αὐτοῦ κηρὸς βούτυρον καὶ διάφορα ὄσπρια ἅπαντα ἀγοραζόμενα ὡς τὸ πολὺ διὰ τὴν Εὐρώπην· μεταξὺ δὲ τῶν ἀρχαίων ἐρείπιων θαυμάζονται τὰ τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἀγ. Βαρβάρας διὰ τὸ ἐκτεταμένον τοῦ κτιρίου καὶ τὸ μωσαϊκὸν αὐτῆς ἔδαφος, ἐνταῦθα ὑπῆρχε καὶ ἡ πόλις καὶ τὰ φρούρια τῶν Λημνίων περίφημα ἐπὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν.

Εἰς δὲ τὸν κόλπον τῆς Βαδασάνης καὶ πρὸς Ἀνατολὰς δύο ὥρας ἐκβάλλει καὶ ὁ Πολεμώνειος ποταμὸς καὶ πόλις κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πολέμωνος, νῦν δὲ Πολεμωνιάς καλουμένη μικρὰ κώμη ἔχουσα λίαν νοσερὸν ὡς καὶ ἡ Βαδασάνη κλίμα, ὅθεν οἱ κάτοικοι ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἀνέρχονται εἰς τὰ ὑπεράνω Παρχάρια· ἡ Βαδασάνη ὡς καὶ ὁ Πολεμωνιάς κατοικεῖται τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἔκτουρκισθέντων Ἑλλήνων, ἔχει δὲ καὶ περὶ τὰς πεντήκοντα ἐν Βαδασάνῃ Ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἔχουσας καὶ Ἀλληλοδ. σχολεῖον· μετὰ δὲ τὸν Πολεμώνιον εἶναι τὸ Ἰασώνιον ἀκρωτήριον ἔχον λίαν τερπνὴν χώραν καὶ πολλὰ περὶ αὐτὸ λείψανα ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν καὶ τινα ὑπερκείμενα Ἑλληνικά χωρία· μεταξὺ δὲ τῶν ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν ἡ Μοναστηρίων φημιζουσι τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου καὶ τὸ τῆς Παναγίας ἡδὴ ἐπισκευαζόμενον· μετὰ δὲ τὴν Ἰασώνειον ἄκραν ἔπεται

μικρὸς κολπίσκος, καὶ μετὰ τοῦτον ἡ νῆσος τῶν Κιλικίων Χο-
 γνάτ-καλεσι ἢ ἄκρα τοῦ Βοῶνος ὁ Γενήθης ἢ Βόνας· μετὰ δὲ
 ταῦτα ὁ κόλπος καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Βοῶνος ὁ ἀσφαλέστερος
 μετὰ τὸν τῆς Σινώπης καὶ εὐρυχωρότερος, οὐ μακρὰν δὲ τού-
 του καὶ ὁμώνυμον χωρίον· μετὰ δὲ τὸν κόλπον τῆς Βόνας
 εἶναι ἢ ἄκρα καλουμένη Ποζοῦκ-καλὲ ὅπου πρέπει νὰ ζη-
 τῆται ἢ θέσις τῶν ἀρχαίων Κοτυώρων ἔχουσα τινα λείψανα
 ἀρχαῖα καὶ ἀσυναρτήτους τινας καὶ διεφθαρμένας ἐπιγραφάς·
 καὶ ἀπὸ τούτου μετὰ μίαν ὥραν κείνται τὰ σημερινὰ Κοτύω-
 ρα τουρκιστὶ Ὀρτοῦ καλούμενα· ὑπεράνω δὲ τῆς μεταξὺ Βα-
 δισάνης καὶ Κοτυώρων παραλίας ὑπέγκειται καὶ ἡ χώρα τῶν
 ἀρχαίων Τιβαρηνῶν· ἐνταῦθα δὲ ὑπάρχουσιν ἱκανὰ χωρία
 ἑλληνικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ Μελέτ, Μελίτη, ἐξ
 οὗ πιθανῶς ἡ καταγωγὴ τῶν Μελισσηνῶν τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ
 τῆς Τραπεζοῦντος ἀναφερομένων· οἱ δὲ τῶν μερῶν τούτων
 Ἕλληνες ἔχουσι τὴν τραχυτέραν προφορὰν, καὶ τοὶ πολλὰς
 μεταχειρίζονται ἀρχαίας ἑλληνικὰς λέξεις.

Τὰ δὲ Κοτύωρα εἶναι ἡ σημερινὴ Ὀρτοῦ, ἡ μᾶλλον συνέ-
 χεια ἐκείνων δεικνυόντων ὡς ἐκ τῶν φαινομένων ἐρειπίων
 τὴν ἀρχαίαν τῶν θεσίων ἡμίσειαν περίπου ὥραν πρὸς Δυσμὰς
 τῆς σημερινῆς Ὀρδοῦς, ὅπου τυχαίως εὐρέθησαν πολλὰ ἀρ-
 χαιότητες οἷον πῆλινα ἔργα ἀγαλμάτια τινα καὶ μάλιστα
 ἐν χρυσοῦν κατὰ τὸ 1866 ἔχον πτερὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, πι-
 θανὸν τοῦ Ἑρμοῦ· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τάφοι φαίνονται λε-
 λαξευμένοι· καὶ ἀρχαῖα θέσις εἶναι λίαν εὐκρατος καὶ ὑγιεινὴ
 καὶ ἔχουσα θεὰν λαμπρὰν ἔνθεν μὲν ἔχουσα τὸν κόλπον τοῦ
 Βοῶνος ἔνθεν δὲ τὸν κολπίσκον τῆς νῦν Ὀρτοῦς. Καὶ ἡ ση-
 μερινὴ ἑλληνικὴ συνοικία τῆς Ὀρτοῦς οὕσα σχεδὸν παρὰ τὰ
 ἀρχαῖα Κοτύωρα ἔχει ὅπως οὖν κλίμα ὑγιεινὸν, ἐνῶ αἱ πρὸς
 Ἀνατολὰς ὀθωμανικαὶ καὶ ἡ ἀγορὰ οὕσα ἐν κοιλάδι ἐχούσῃ
 τέλματα καὶ ὀρυζῶνας εἰσι λίαν νοσεραὶ καὶ ἐπικίνδυνοι τὸ
 θέρος ἔνεκα τῶν συνήθων κακοηθῶν πυρετῶν· ὅθεν ἐπεκρά-
 τησε συνήθεια κατὰ πᾶν θέρος νὰ ἀνέρχωνται καὶ ἐπὶ τρεῖς
 μῆνας νὰ διατρίβωσιν εἰς τὰ θερπὰ παρχάρια Τζάμπασι, ὅ-
 που κατὰ πᾶσαν δευτέραν γίνεται σημαντικὴ ἀγορὰ· ὥστε
 τὸ πλεῖστον οἱ Ἕλληνες Κοτυωρεῖς χάριν ἐμπορίας μετα-
 χομίζονται ἐκεῖ κατὰ πᾶν θέρος, ἢ δὲ πόλις μένει ἔρημος

κατοίκων ἐκτὸς τινῶν πτωχῶν· ὥστε αὕτη ἡ γραμμὴ τῶν ὄροπεδίων ἀπὸ Βαδισάνης μέχρι τῶν ὑπὲρ τὴν Τρίπολιν εἶναι πλήρης τῶν τοιούτων μεταβατικῶν οἰκογενειῶν. Αὕτη δὲ οὔσα ὑποδιοικήσις ἔχει οἰκογενείας περίπου 1100 ὧν αἱ 600 Χριστιανικαί, 150 Ἀρμενικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ Ὀθωμανικαί. Οἱ δὲ Ἕλληνες διατηροῦσιν Ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δύο Ἀλληλοδιδασκτικά· καὶ τοι δὲ, καθὼς πανταχοῦ συμβαίνει, ὑπῆρχεν ἀσυμφωνία τις περὶ τὰ δημόσια, καὶ ἀδράνεια περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας των, ὅσημέρτι ὅμως καὶ ἐνταῦθα καταστρέφονται τὰ τοιαῦτα ἐμπόδια, καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς παιδείας τοὺς κυριεῦει, καὶ δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι, ὅσον μάλιστα ἡ πόλις προάγεται εἰς τὸ ἐμπόριον, θὰ γίνωσι φιλοτιμότεροι περὶ τὴν παιδείαν καὶ τὰ καλά· μάλιστα δὲ ἀφοῦ ἔχουσι τύπον φιλοπατρίας τὸν χρηστὸν καὶ φιλόμουσον καὶ ὄντως φιλοπάτριδα τὸν Κ. Κωνσταντῖνον Σ. Ψωμιᾶδην, ὅστις καὶ ἰδίαις δαπάναις ἐκ βάθρων ἀνεγείρει ἴσως τὸ λαμπρότερον σχολεῖον τοῦ Εὐξείνου, καὶ ὡς ἄλλος Ζωσιμᾶς ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ τὰ τροφεῖα εἰς τὴν γεννήσασαν, εὐγενῶς ἤρχισε νὰ εὐεργετήσῃ τὴν πατρίδα διὰ τοῦ ὄντως φιλανθρωποτέρου καὶ ἐθνικωτέρου ἔργου τῆς οἰκοδομῆς σχολείων, καὶ ἐπι τούτῳ ἐπεμψεν ἐνταῦθα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν φιλογενῆ ἀρχιτέκτονα Ν. Ἰωσήφ Τυπάλδον Κεφαλήνα· ὅστις διὰ ἀρχαιοπρ-ποῦς καλλιτεχνίας τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ πρῶτον ἐν τῷ Εὐξείνῳ ἰδρύει τὸ πρῶτον σχολεῖον. Ὁ νέος δὲ οὗτος Ζωσιμᾶς προτίθεται ἔτι νὰ οἰκοδομήσῃ καὶ παρθυναγωγεῖον καὶ ἄλλα πολλὰ εὐεργετήματα νὰ παράσχῃ τῇ πατρίδι του· ὥστε εὐχόμεθα ὅπως αὐτὸν μὲν ὁ ὕψιστος ἀξιῶ διὰ βίου ἵνα ἦ τοιοῦτος εὐεργέτης, καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς εἰς τὰς κατ' ἰδίαν πατρίδας των νὰ ἀναδειξῇ ὁμοίως φιλοπάτριδας καὶ φιλογενεῖς.

Ἡ ἐνταῦθα ἑλληνικὴ κοινότης σύγκειται ὑπὸ δύο ἐνοριῶν ἡ μὲν πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος περὶ οὗ εἶπομεν καὶ σύγκειται ἀπὸ παλαιῶν κατοίκων, ἡ δὲ νεωστὶ ἐκ τῶν πέριξ τῆς Χαλυβίας συνοικισθεῖσα πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ὄχι εἰς τόσον ὑγιεινὴν θέσιν ὀνομαζομένη Τσαϊρλή, ἀλλ' ὑποδεεστέρα καθ' ὅλα τῆς πρώτης, καὶ ὅσημέρτι ἡ πόλις αὕτη αὐξάνει τὸν ἑλληνισμόν διὰ τὴν ἐμπορικὴν τῆς θέσιν, καὶ οὕτω ἀποβάλλ-

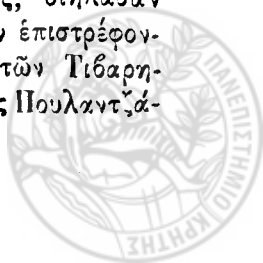
λουσα ἐνίας τῶν παλαιῶν τῆς κακῶν προλήψεων, καὶ ἀναλαμβάνουσα οὐχὶ τὸν ψευδῆ πολιτισμὸν, ἀλλὰ τὸν ἑλληνικὸν καὶ εὐγενῆ, τὴν πρὸς τὰ πάτρια εὐσέβειαν καὶ τὴν πρὸς τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας σπουδὴν καὶ ἀγάπην, δυνατὸν νὰ κατασταθῇ μία τῶν λαμπροτέρων ἐν Εὐξείνῳ ἑλληνίδων πόλεων.

Ἡ Ὀρδοῦ εἶναι οὐ μικρᾶς σημαντικότητος ἀγορὰ ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς προϊόντων κοινωνοῦσα μετὰ πασῶν τῶν ὑπερκειμένων πόλεων· ἀντικείμενα δὲ τῆς γεωργίας καὶ τῆς εἰς Εὐρώπην ἐξαγωγῆς εἶναι ὁ ἀραβόσιτος, τὰ ὄσπρια, τὸ κανάδι, τὸ λῖνον καὶ οἱ σπόροι αὐτῶν, βούτυρον καὶ κηρὸς, ὄρυζα καὶ ξυλική, καὶ σχεδὸν ὅλαι αἱ ἀτμοπλοικαὶ ἐταιρίαι ἔχουσι ἐνταῦθα πρακτορεῖα, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν διέρχονται ἐντεῦθεν ἀτμόπλοια. Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ Κοτυῶρα· ἡ δὲ ὑπερκειμένη χώρα ἐπὶ πολλὰς ὥρας πεδινὴ καὶ μόνον ὑπὸ εὐφόρων ποικιλομένη λόφων πρὸς Μεσημβρίαν εἶναι φυσικῶς ἀξιολογώτατη· ἡ ἀνάγκη ὅμως τοῦ νὰ ποτίζωσι τοὺς ὄρυζῶνας καθίστησιν αὐτὴν εἰς τέλματα, καὶ νοσῶδες τὸ θέρος καὶ πνιγηρόν.

Ἐκ δὲ τῶν Κοτυῶρων μετὰ ἡμίσειαν ὥραν παραλίως διαβαίνοντες τὸν Μελάνθιον ποταμὸν ἔχοντα τὰς πηγὰς τοῦ ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τὴν Μελέτην ὀρέων καὶ διὰ τοῦτο Μελέτ καλούμενον, ἀπαντῶμεν ἄλλον ποταμὸν ἀνώνυμον μὲν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις νῦν δ' Ἀπταλὴν, ὅστις εἶναι τὸ ὄριον τῶν ἐπαρχιῶν Χαλδίας καὶ Νεοκαισαρείας, καὶ μετὰ τινὰς ὥρας τὸν Φαρματῖνον, καὶ οὕτω πλησιάζομεν τὸ Ἄκρον τοῦ Ἀγίου Βασιλείου πρὸ τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ κωμόπολις Πουλαντζάκη, ἧς ἡ περιφέρεια ὑπόκειται τῷ ἀρχιερεῖ Χαλδίας· Αὕτη δὲ ἴσως κατὰ παραφθορὰν τῆς Πολεμωνίας, καὶ τοιῶς ἐκ τῶν φαινομένων πολλῶν ἐρειπίων κατωκίετο ὑπὸ πυκνοῦ πληθυσμοῦ κατοίκων, μετὰ τὴν ἄλωσιν ὅμως τῶν μερῶν τούτων ὑπὸ τῶν Τούρκων ὅλως διόλου ἡρημώθη τῶν κατοίκων κατὰ τὴν παράδοσιν, τῶν μὲν αἰχμαλωτισθέντων ἢ φονευθέντων μετὰ τὴν παράδοσίν των, τῶν δὲ πλείστων διὰ θαλάσσης φυγόντων, ὅπου ἐνόμιζον νὰ εὕρωσιν ἀσφάλειαν· εὕρηται δὲ καὶ ἐπιγραφή ἐνταῦθα «ἡ πόλις τῶν Τερεντίων», ἀρχαία ἐποχῆς ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐνταῦθα, ὡς καὶ

τὰ ἐρείπια δηλοῦσιν· ἡμίσειαν δὲ ὥραν πρὸς τὸ Ν. Ἄν. φαίνονται τείχη ἰκανῆς περιοχῆς καὶ διάφοροι πύργοι καὶ πέριξ ἐρείπια ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν πολλά, ἅπερ πιθανῶς θὰ ἦναι ἡ Κερχρινή ἢ πρὸς τῷ Παναρέτω πολλάκις ἀναφερομένη φρούριον σημαντικὸν ἐπὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν· πρὸ ἐνὸς δὲ αἰῶνος διὰ τὰ παρακείμενα μεταλλεῖα κατῆλθον βαθμιδὸν ἀπὸ τῆς Χαλδίας μεταλλουργοὶ καὶ συνέστησαν συνουσίας, αἵτινες ἐγένοντο ἤδη ἀξιόλογοι κῶμι· ἡ δὲ θέσις τῆς σήμερον Πουλαντζάκης μόνον ἐχρησίμευσεν ἐβδομηκδιαία ἀγορὰ τῶν πέριξ ὀθωμανικῶν χωριῶν καὶ τῶν νεοσχηματίστων ἑλληνικῶν· κατόπιν δὲ ἀφοῦ ἤρθη ὁ φόβος συνώκησαν αὐτοῦ καὶ σήμερον ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς 350 οἰκίας ὅλως ἑλληνικὰς ἐχούσας· Ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον καὶ Ἑλληνικὸν καὶ μίαν μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου· ἡ θέσις αὐτῆς κεῖται ἐπὶ τερπνῆς παραλίας, ἣν ποινίλουσι καὶ ὠραΐζουσιν οἱ παρακείμενοι λόφοι καὶ κοιλάδες, καὶ τὸ ὑπερκείμενον καὶ λίαν ὑψηλὸν ὄρος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἔχον ὕψος 2000 ποδῶν.

Μίαν δὲ ὥραν ἀπὸ τῆς θαλάσσης κατ' εὐθείαν καὶ ὑπὲρ τὴν Πουλαντζάκη ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Βασιλείου κεῖται κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ ἡ μονὴ, ἐν ἣ αὐτὸς τε καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐποίουν τὰς τε θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικὰς αὐτῶν μελέτας· καὶ τῶντι κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ θείου Βασιλείου τὸ μέρος τοῦτο κείμενον μεταξὺ ἀπερρώγोटων βράχων καὶ ἔχον ἔμπροσθεν τὰς ὠραίας κοιλάδας καὶ τὴν ἄπειρον θάλασσαν τοῦ Εὐξείνου, ἐπομένως ἀέρα ὑγιέστατον καὶ ὕδατα λαμπρὰ παρέχει καὶ σήμερον ἀρκετὰ γόητρα καίτοι τῆς χώρας ἐρήμου· ἡ μονὴ δὲ αὕτη σήμερον ἐπ' ὀνόματι οὔσα τοῦ Ἁγ. Βασιλείου εἶναι ὅλως ἐρείπια, καὶ πολλάκις οἱ περίοικοι Χριστιανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸ ἀνακτίσωσιν, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώθη τι· Ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ εἶναι σειρά ὄρους· φέρουσα μέχρι τῶν ὄροπεδίων ὅπου κατώκουν οἱ Μοζόνιοι, κατὰ τῶν ὀπίων πολεμοῦντες οἱ περὶ τὸν Ξενοφῶντα Ἑλληνας, διήλασαν μέχρι τοῦ ὑπὸ τὸ Καρακιόλ μέρους, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ Μελέτ διὰ τῆς χώρας τῶν Τιβαρηνῶν κατῆλθον εἰς Κοτύωρα. Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πουλαντζά-

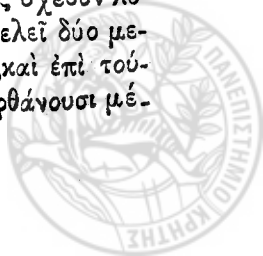

κης ἀνέρχονται κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ ὑπερκείμενα ὄροπέδια ὀνομαζόμενα Πεκτὸς, οὐ μακρὰν τοῦ ὁποίου εἰς θέσιν περι-
σκέπτον εἶναι καὶ τὸ Κανλῆ τὰς, ἡ αἰμοβόρος Πέτρα, κειμέ-
νη ἐντὸς λείου ὄροπέδιου μακρόθεν ὡς φρούριον νομιζομένη,
ὅπου γίνεται κατὰ τὸ θέρος ἑβδομαδιαία ἀγορὰ τῶν περίε-
οικούντων.

Ὡς καὶ ἐν ἄλλαις μέρεσι τῆς χώρας ταύτης, οὕτω καὶ
ἐνταῦθα ἦσαν Χριστιανοὶ ὑποκρινόμενοι τὸν Μωαμεθανισμόν,
ἀλλὰ μετὰ τὰ Κριμαϊκὰ εὐρόντες εὐκαιρίαν ἐκηρύχθησαν φα-
νερὰ Χριστιανοί· τοῦτο ἠρέθισε τοὺς περιοίκους διαφόρου τά-
ξεως Τούρκους, καὶ μεγάλα δεινὰ ἔδοκίμασαν οἱ Χριστιανοὶ
καὶ μαρτύρια· τέλος δὲ εἰς αὐτῶν ὁ Νικόλαος Ταυρόπουλος
πολλάκις διαφυγὼν τὸν ἔνεκα τούτου θάνατον ἤλθεν εἰς
Τραπεζοῦντα, καὶ διὰ τῶν προξενείων κατώρθωσε νὰ ἀναγνω-
ρισθῶσι Χριστιανοί, καὶ οὕτως ἔκτοτε ἀπολαύουσι πλήρους
ἡσυχίας.

Τὰ προϊόντα τοῦ τόπου εἶναι τὰ λεπτοκάρυα, ὁ ἀραβόσι-
τος, ἡ ὄρυζα, λῖνος καὶ κανάβι καὶ οἱ σπόροι αὐτῶν, ξυλεία
καὶ δέρματα καὶ ὄσπρια διάφορα· καὶ λοιπὰ ἐμπορευόμενα τὸ
πλεῖστον διὰ τῆς Κερασοῦντος ἀπεχούσης ἐντεῦθεν 4 ὥρας.
Ν.λ. δ' αὐτῆς ἕως 4 ὥρῶν διάστημα εἶναι καὶ λόφος τις ἄ-
γαλμα λεγόμενος ὑπὸ τε Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, ὅπου καὶ
τῶ ὄντι εὐρέθη καὶ ἄγαλμά τι, καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἐρείπια
ἀρχαῖα ὡς καὶ ἐν Ὀρδοῦ· μεταξύ δὲ τῆς ἀπὸ Κοτυώρων καὶ
Πουλαντζάκης κατὰ τὴν παραλίαν εὐρισκομένων ἐρείπιων
πρέπει νὰ ζητῶμεν καὶ τὴν ὑπὸ Στράβωνος ἀναφερομένην
Ἰσχύοπολιν.

Μετὰ δὲ τὸ Ἄκρον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἀπαντᾶται ὁ
ποταμὸς Πάτλαμαν, ἴσως ὁ κατὰ τὸν Πανάρετον Πέτρωμαν,
καὶ ἐντεῦθεν διὰ θινώδους παραλίης ἐχούσης ὑπερκειμένου
βουνοῦς καταφύτου· καὶ τὸ σχῆμα ὅλως κωνοειδεῖς, φθάνει
τις ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς Κερασοῦντα, πόλιν ἀρχαιοτάτην ἀποι-
κον μὲν τῶν Σινωπέων, σύγχρονον δὲ σχεδὸν τῆς Τραπεζοῦν-
τος· κεῖται δὲ αὕτη ἐπὶ βραχῶδους χερσονήζοντος σχεδὸν λό-
φου, ὅστις ὑψόμενος πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτελεῖ δύο με-
γάλα κέρατα, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ πόλις, καὶ ἐπὶ τού-
των ἀπὸ τῆς θαλάσσης διήκοντα τὰ τεῖχη καταφθάνουσι μέ-

χρη τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, τῶν ὀπισθεν αὐτοῦ κατακρήμνων ὄντων καὶ δυσπελάστων· ἡ δὲ μεταξὺ τῶν δύο κεράτων πα-
ραλία ὀμαλὴ οὕσα εἶναι τετειχισμένη μὲ ἰσχυρότερα τείχη
ἐκ λίθων μεγάλων ὧν μέρος ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην
ἐποχὴν τῆς· τὰδε πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου ἐκατέρωθεν
διήκοντα εἶναι διαφόρου ἐποχῆς, ἐπειδὴ ἐκτός τινων μερῶν
τὰ μὲν ἀνήκουν εἰς Μιθριδάτειον ἐποχὴν, τὰ δὲ Βυζαντινὴν
ἢ καὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, ὡς ἐκ τῆς τειχοδομίας δύ-
ναται τις νὰ εἰκάσῃ, μηδεμιᾶς οὕσης ἐπιγραφῆς ἢ ἄλλου
μνημείου ἢ συμβόλου· δυστυχῶς δὲ ὁ χρόνος οὔτε ἐντὸς τῆς
πόλεως ἀφῆκεν ἢ κτίριον ἢ ἄλλο τι ἀρχαίας τέχνης, μόνον
δὲ πρὸς τὰ μέσα καὶ κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου φαίνον-
ται ἐπὶ πρανοῦς καὶ πρὸς Ἄν. ἐδώλιά τινα ἐμφαίοντα θέ-
σιν θεάτρου, ἔνθα εἶναι τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ προφήτου Ἰη-
λίου· ὑποκάτω δὲ καὶ πρὸς Δυσμᾶς εἶναι φρέαρ βαθύτατον καὶ
λαξευτὸν ἔχον πρὸς τὰ κάτω μεγάλην περίμετρον, ὀπίθεν
τοσοῦτον ἄφθονον καὶ γλυκὺ καὶ λαμπρὸν ὕδωρ ἀντλεῖται,
ὥστε τὸ θέρος ἅπαντα ἡ πόλις ἐντεῦθεν ὑδρεύεται· τὸ φρέαρ
τοῦτο καλεῖται θέαμα, καὶ φαίνεται ὅτι αὐτὸ ἦτον ἡ ἀγορὰ,
καὶ ὁ τόπος κοινῆς διαχύσεως, ἐπειδὴ ὁ περίξ ἡμικυκλοειδῆς
χωρὸς περιστοιχίζεται ὑπὸ βράχων, ἔνθα παρατηροῦνται λα-
ξευτὰ ἐδώλια καὶ διαφόρου εἶδους ἔδραι. Ἀνατολικώτερον δὲ
καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης εἶναι ἐπὶ βραχῶδους θέσεως χωριστόν
τι περιτείχισμα τὸ ὁποῖον λέγουσι νομισματοκοπεῖον, καὶ
ὁμοιάζει μᾶλλον ὀπλοθήκη ἔχουσα πολλοὺς ὑπογείους θό-
λους, ἢ καὶ βασιλείον μὲ μίαν πύλην πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ
ἐτέραν συκοινωνοῦσαν μὲ τὴν ἄλλην πόλιν· ἐκτός δὲ τού-
των οὐδὲν φέρει ἄξιον ἀρχαιολογικῆς περιγραφῆς.

Ὡνομάσθη δὲ Κερασσοῦς ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν δύο κε-
ράτων ὡς ἀνωτέρω περιεγράφη, ὡς ἡ Τραπεζοῦς ἐκ τῶν περὶ
αὐτὴν τραπεζοειδῶν λόφων, ἢ ἐκ τῶν πολλῶν περὶ ταύτην
κεράσων· καὶ τῶ ὄντι οὐδαμοῦ δύναται τις νὰ ἴδῃ τόσον αὐ-
τοφυῆς καὶ φυσικὸν τοῦτο τὸ δένδρον, ὡς ἐνταῦθα· ἐπειδὴ εἰς
πολλὰ τῶν περίξ μερῶν τῆς δάσης κεράσων αὐτοφυῆ ὑπάρχουν
πολλὰ καὶ τὰ κατὰ μέρος ὑπάρχοντα εἶναι εὐρωστα εἴπερ
ἄλλοθί που· βεβαιοῦται δὲ ὅτι ἐντεῦθεν πρῶτος ὁ Λούκουλος
ἔφερεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ φυτὸν τοῦτο. Πρῶτος δὲ ὅστις ἀ-

ναφέρει περί Κερκασούντος είναι ὁ Ξενοφῶν πολλά περί τῶν ἐντεῦθεν διαβάντων Ἑλλήνων μνημονεύων, ὅτι εἶπον καὶ ἔπραξαν, μεγάλην λαβόντων καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν Τραπεζοῦντι φιλοξενίαν· ὁ δὲ προγενέστερος αὐτοῦ Σκύλαξ ὁ Κερυανδεὺς χωρὶς τι νὰ ἀναφέρῃ περί αὐτῆς, μνημονεῖ τῶν Χοιράδων, ἄλλης πόλεως πρὸς Ἀνατολάς, ἴσως τότε ταύτης ἀκμαζούσης. Ὅτε δὲ ἴσχυσε περί τὸν Πόντον Φαρνάκης ὁ τοῦ Δ' Μιθριδάτου υἱὸς ἐγκρατῆς γενόμενος αὐτῆς, πολλοὺς ἐκ τῶν γειτνιαζουσῶν πόλεων λαβὼν κατοίκους ἠΐξησεν αὐτήν, καὶ ὠνόμασεν Φαρνακίαν, ὄνομα ὅπερ διήρκεσε μόλις δύο αἰῶνας, ἐπειδὴ εὐθὺς μετὰ Χριστὸν ἔλαβε πάλιν τὸ ἀρχαῖον ὄνομά της.

Ἡ Κερασσοῦς δὲ καθ' ὅλην τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν καὶ τὴν Βυζαντινὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μεγάλων Κομνηνῶν ὑπῆρξε οὐ μικροῦ λόγου πόλις, διὸ καὶ ἐκκλησιαστικῶς πάντοτε ὑπῆρξεν ἔδρα Ἀρχιερέως, καὶ πολλοὶ τοιοῦτοι ἀναφέρονται Ἱεράρχαι Κερκασούντος, καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α'. Κομνηνοῦ κατὰ τὸ 1085 ἦτον ἐν Κωνσταντινουπόλει μέλος τῆς τότε Ἱεράς Συνόδου καὶ Γαβριὴλ Κερασσοῦντος, καθὼς φαίνεται εἰς ἓνα χειρόγραφον τόμον ἢ πράξιν Ἐκκλησιαστικὴν περί τῆς δικαιοδοσίας ἐπὶ τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου ὄρους τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἐπὶ δὲ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν ἡ Κερασσοῦς εἶχε τὰ δευτερεῖα μετὰ τὴν Τραπεζοῦντα, καὶ πολλοὶ ἐνταῦθα ἔμποροι Γενιούνοιοι ὑπῆρχον, οἵτινες ἅπαξ κατώρθωσαν πρὸς καιρὸν νὰ τὴν κυριεύσωσιν ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Δοῦκες αὐτῆς πολλάκις κατώρσαν νὰ διατηρήσωσιν ἐν αὐτῇ ἀνεξαρτησίαν τινα· πολλάκις δὲ ἀντεπαρατάχθη κατὰ τε τῶν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης δυνάμεων τῶν Μεγ. Κομνηνῶν καὶ αὐτῶν τῶν Γούρκων, ὑπὸ τῶν ὁποίων τέλος ἐκυριεύθη οὐχὶ βίᾳ ἀλλὰ συνθήκη, δι' ἧς μόνοι οἱ Κερασούντιοι ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ κατοικῶσι μέχρι τῆς σήμερον ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πατρίδος των· ἡ συνθήκη δὲ αὕτη δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἐφοῦ δολίως ἀφηρέθη ὑπὸ τινος Ὀθωμανοῦ ἰσχύοντος· φαίνεται ὁμως ἡ ἄλωσις κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Εὐγενικοῦ προηγῆθη τῆς Τραπεζοῦντος, μολονότι ἡ πικράδοσις τῶν Κερκασουντίων φημίζει, ὅτι ἠλώθη μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τραπε-

ζούντος· διότι λέγει, ὅτι ἡ Κερασσοῦς καὶ ἡ Τρίπολις ἐγένοντο ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἄλλαι πόλεις ἀνήκουσαι εἰς τὸν Δαβίδ τὸν Αὐτοκράτορα Τραπεζοῦντος. Ὁ δὲ Φραντζῆς διηγεῖται οὕτως « ὁ δὲ τῶν ἀσεβῶν Ἐξαρχος τῷ αὐτῷ ἔτει.» παρέλαβε καὶ τὴν Κερασσοῦντα καὶ τὴν Τραπεζοῦντα ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Δαβίδ τοῦ ἐκεῖσε τότε βασιλεύοντος καὶ ἅπασαν τὴν περίχωρον αὐτὴν, τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος λέγω.» — Ἐρημωθεῖσα δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἡ Κερασσοῦς ὡς καὶ αἱ πλησίον χώραι τῶν κατοίκων ἢ φονευθέντων ἢ μεταναστευσάντων καὶ ἄλλων τουρκισάντων, ἐγένετο ἐνῶ ἦτον πρώτης τάξεως κατὰ τὴν μαρτυρίαν πολλῶν Μητροπόλεως, Ἐξαρχία προσαρτηθεῖσα εἰς τὸν Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος. « Ὁ Κερασσοῦντος, ἥτις εἰς μητροπόλιν τετιμῆται, νῦν δὲ Ἐξαρχία, πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ ὁ Λέων Ἀλάτιος. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν καταστάσει διετέλεσε μέχρι σήμερον, ὅτε πάλιν διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς καλλιεργείας τῶν γραμμῶν ἤρχισε κατ' ὀλίγον νὰ ἀναδεικνύηται εἰς τὸν ἐμπορικὸν Κόσμον. Ἐπειδὴ δὲ τινες οὐκ' εὐλόγως, περὶ τῆς νῦν Κερασσοῦντος ἀμφιβάλλουσιν, ἂν εἶναι αὐτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφερομένη Κερασσοῦς, διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο ἐν τρισὶν ἡμέραις νὰ φθάσωσιν εἰς Κερασσοῦντα, καὶ ὅτι ἀπὸ Κερασσοῦντος εἰς τὰ Κοτύωρα μόλις ἔφθασαν εἰς δέκα τρεῖς ἡμέρας, ἀναφέρομεν περὶ τοῦ του ἐνταῦθα ὀλίγα τινα· καὶ πρῶτον μὲν ἢ ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι Κερασσοῦντος ἀπόστασις εἰς τακτικῶς ὁδοιποροῦντα εἶναι περίπου 30 ὥρων, ἢν οἱ Ἕλληνες εὐκόλως θὰ ὤδευον μάλιστα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνοίξεως, ἀφοῦ μάλιστα ἔχομεν μαρτυρίαν ἄλλην τοῦ ἰδίου, ὅπου ἐν τῇ τῶν Χαλδαίων ὤδευσαν σχεδὸν 15 σταθμούς ἤτοι ἡμέρας, καθ' ἡμέραν κάμοντες ἐπὶ παρασάγκας ἤτοι δέκα καὶ ἡμίσειαν ὥραν καθ' ἑκάστην. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς ἄγνωστον χώραν μετὰ τῆς ἀποσκευῆς των, τῶν γερόντων, ἀσθενῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν ὤδευαν ἕνδεκα ὥρας ἐπὶ δέκα πέντε ἡμέρας, πολὺ περισσότερον ἐνταῦθα, ὅπου καὶ τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὸν περιττὸν ὄχλον γέροντας καὶ λοιποὺς διὰ τῶν πλοίων ἔφερον, καὶ μόνοι οἱ δυνάμενοι βαδίζειν ἦσαν ἐν τῇ ὁδῷ ἐπομένως δὲ ἡ ὁδὸς ἦτον ὠδοποιημένη κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ἢ

τις δὲν ἦτο ἡ σημερινὴ ἢ φέρουσα παραλίως, καὶ ἀναγκάζουσα τὸν ὁδοιπόρον νὰ διέρχεται παραλίως τοὺς μεγάλους μεταξὺ κόλπους, ἀλλ' ἦτο ὁδὸς συντομωτέρα διὰ τῶν ὑπερκείμενων ὁρέων, καθὼς μαρτυροῦσιν οἱ κίτοιχοι· ἐπειδὴ ἡ παλαιὰ ὁδὸς ἐπίτηδες νῦν διεφθάρη, καὶ οὐ μόνον αὕτη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπὸ ἐν χωρίον εἰς ἕτερον φέρουσα· ἐπειδὴ ἕκαστον χωρίον κατὰ τελευταῖα ἔτη τῶν ἀπανταχοῦ Τεραπεγίδων ἐφοβεῖτο τὸ ἄλλο. Ἐχομεν δὲ καὶ ἄλλα παραδείγματα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ, ὡς τοὺς Σπαρτιάτας ἐν τρισὶν ἡμέρας καταφθάσαντας εἰς Μαραθῶνα, ὅπερ ἐστὶ διπλάσιον διάστημα, καὶ τὸ τοῦ Θουκυδίδου, ὅπου ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπάραντες μεθ' ὅλης τῆς σκευῆς ἀπὸ Βεροίας εἰς Ποτίδαιαν τριταῖοι διήνυσαν διάστημα πολὺ πλέον, ἢ τὸ ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι Κερασσοῦντος· καὶ ἂν βέβαιον τὸ διάστημα δὲν ἦτο τόσον, ἀλλ' ὅσον θέλουσι τὸ ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι τῆς περὶ τὸ ἱερὸν ὀκταώρου Κεράσου δὲν θὰ ἔλεγε θυμαζῶν ὁ Ξενοφῶν « ἤκομεν ἦν γὰρ ὠδοποιημένη ἡ ὁδός. » Ἐκτὸς δὲ τούτων ὅτι ἦτον αὐτοῦ ὅπου ἡ σήμερον Κερασσοῦς, αὐτὴ τὰ ἀρχαῖά της τεῖχη μαρτυροῦσιν ἐμφαίνοντα τέχνην πολὺ ἀρχαιοτάτην.

Ὅτι δὲ ἀπὸ Κερασσοῦντος ἔφθασαν εἰς Κοτύωρα εἰς 10 ἡμέρας οὖσαν 12 ὥρας μακρὰν τῆς Κερασσοῦντος, τὴν αἰτίαν τούτου ἱστορεῖ ὁ ἴδιος Ξενοφῶν· διότι ἀπάραντες ἀπὸ Κερασσοῦντος μόλις ἤλθον 3 ὥρῶν ἀπόστασιν πρὸ τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ οἱ ὑπερκείμενοι Μοσόνοικοι ἐμπόδισαν τὴν διόδον, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ συνθρολογήσωσι μὲ τοὺς ὑπὲρ τὴν Κερασσοῦντα ἄλλους Μοζονοίκους, ὅπερ ἀπῆται καιρὸν νὰ γείνη, καὶ ἔπειτα πολεμοῦντες διέβησαν τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους μέχρι τῶν ὄροπέδιων καὶ ἐκείθεν ἀπὸ τῶν ὄροπέδιων τοῦ σημερινοῦ Πεκτάς (πολύπετρον) κατῆλθον διώκοντες καὶ λαφυραγωγοῦντες τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τῆς τῶν Χαλύβων χώρας τῆς μεταξὺ δηλαδὴ Νικοπόλεως καὶ τοῦ Πεκτάς καὶ ἐκείθεν διὰ τοῦ Καρακιὸλ καὶ τοῦ ὄροπέδιου Τζάνπασοι χώρας τῶν Τιβαρηνῶν ἀφίκοντο δωδεκαταῖοι· ὥστε ἐκ τῶν ἐκταθέντων δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη πιστεύω, καμμία ἀμφιβολία περὶ τῆς θέσεως τῆς νῦν Κερασσοῦντος, ἀφοῦ ἅπαντες καὶ οἱ μετὰ τὸν Ξενοφῶντα συμ-

φώνως ὁμολογοῦσιν Κερασσοῦντα τὴν σημερινήν, καὶ αὐτοὶ οἱ Βυζαντινοὶ, καὶ ἡ Ἐκκλησία μέχρις ἡμῶν βεβαίῳ· προσέτι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ αὐτοφυῆ τῶν κεράσων δάση, ἀν' ὅχι τὰλλα ὅλα, διαμαρτύρονται ὑπὲρ τῆς ταυτότητος τῆς Κερασσοῦντος.

Οἱ δὲ ὑπερκείμενοι λαοὶ τῆς ἀρχαίας Κερασσοῦντος ἦσαν οἱ Μοσόνιοι ἔθνη βάρβαρα καὶ ἀνήθικα νόμομασθέντες οὕτως, ἐπειδὴ κατώκουν εἰς μόσηνας ἢ ξυλίλους οἴκους, ὡς καὶ μέχρι σήμερον αἱ οἰκίαι τῶν κατοίκων τῶν μερῶν τούτων εἶναι ἀπαράλλακτοι, οἷας τὰς περιγράφει ὁ Ξενοφῶν· διότι ἐκτὸς τῶν ξύλων οὔτε σίδηρον, οὔτε πηλόν, ἀλλ' οὔτε κεράμους μεταχειρίζονται εἰς οἰκοδομὴν τῶν οἰκιῶν των· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἦθη των εἶναι τὰ ἴδια, ἀν' ἐκλάβωμεν τοὺς νῦν Τσεπνίδας ἀπογόνους τῶν Μοσονοίκων τούτων, ὄντας καὶ αὐτοὺς αἰσχροὺς καὶ ὅλως ἐκρύθμους οὔτε τοὺς Τούρκους ὁμοιάζοντας οὔτε οὐδὲν τῶν περὶ αὐτοὺς ἔθνων. Οἱ δὲ Τσεπνίδες οὗτοι λέγεται ὅτι ἤλθον ἐξ ἀμνημονεῦτων χρόνων ἐκ τῆς μέσης Ἀσίας, κατὰ τινὰς δὲ ὅτι μετ' ὤκισθησαν ὑπὸ τοῦ Βελησαρίου ἐκ Περσίας· ἔχουσι δὲ ἀπόρρητόν τινα οἰκιακὸν βίον, διὸ καὶ καταφρονοῦνται καὶ τοὶ Μωαμεθανοὶ τὸ φανερόν ὑπὸ τῶν Τούρκων Κιζιλπάσιδες καλούμενοι φαίνονται ὅμως οὗτοι καὶ οἱ Τζανίκοι ὅτι εἶναι ὁμόφυλοι· καὶ ἀρχαῖοι κάτοικοι, οἷτινες καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ τοὶ χριστιανίζοντες δὲν ἀπέθαντο τὰ πάτρια, ὡς καὶ νῦν μωαμεθανίσαντες· καὶ ἐπὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν πολλάκις συμμαχοῦντες μετὰ τῶν Τουρκομάνων καὶ τῶν Τούρκων πολλὰ πράγματα παρείχον αὐτοῖς, καὶ διηνεκεῖς κατ' αὐτῶν ἐκστρατείας ἔκαμνον οἱ Κομνηνοί. Μεταξὺ τῶν ἐνταῦθα ὄροπεδίων ὑπάρχουν λίθοι διαφόρου μεγέθους ἐσπαρμένοι τῇ δεκαεῖσσι, οἷτινες ἐνομίσθησαν ὑπὸ τινῶν ὡς κυκλώπεια τεύχη, ἀλλ' οὐδὲν εἶναι, ἢ φυσικαὶ ἐκεῖ, καθὼς σχεδὸν εἰς τὰ πλεῖστα τούτων φαίνονται.

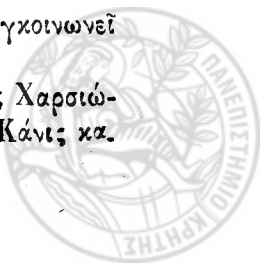
Ἡ δὲ Κερασσοῦς ἔχει ὡς ἔγγιστα οἰκογενείας 1300, ὧν αἱ 500 εἶναι ἑλληνικαὶ καὶ 200 Ἀρμενίων· καὶ οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ τὸ πλεῖστον εἶναι κτηματίαι καὶ γεωργοί, καὶ τινες ναυτικοί· οἱ δὲ Ἕλληνες ἔμποροι ὄντες καὶ ναυτικοὶ ὑπερέχουν τῶν ἄλλων κατὰ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ κατὰ

ἄλλα· ἔχουσιν ὡπωςδῆποτε καλὸν κατηρτισμένον σχολεῖον Ἑλληνικὸν μὲ μαθητὰς περὶ τοὺς 80 καὶ Ἀλληλοδιδασκικήν μὲ 300 μαθητὰς· πιστεύομεν δὲ εἰς τὴν φιλοκαλίαν τῆς νεολαίας, ἥτις φιλοτίμως προσπαθεῖ νὰ προάξῃ τὰ τῆς πατρίδος των, ὅτι ὅσον οὖπω θὰ ρυθμίσῃ τὰ κατ' αὐτὴν ἐπιφελέστερον, ἐπειδὴ καὶ τραπέζας καὶ ἄλλα παντοῖα μέσα ἐπενόησαν πρὸς ὄφελος τῶν κοινῶν καταστημάτων. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἐνταῦθα ἔχει ἰκανὴν σημαντικότητα διὰ τὴν ἀξιόλογον εἰσαγωγὴν καὶ μάλιστα ἐξαγωγὴν διαφόρων προϊόντων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ· τὸ κύριον δὲ ἐμπόριον συνίσταται εἰς τὰ λεπτοκάρυα ἐπιτόπιον προϊόν, καὶ τὰ πλοῖα τῶν Κερασσουντιῶν διέρχονται μὲ διάφορα προϊόντα τὸν τε Εὐξείνιον καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν· τὰ δὲ προϊόντα αὐτῆς ἐκτὸς τῶν λεπτοκαρύων εἶναι ὅποια ἐσημειώσαμεν καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ὀρτοῦς· τὰ ἤθη δὲ τῶν κατοίκων καὶ ὁ οἰκογενειακὸς αὐτῶν βίος οἷος ἐν γένει καὶ ὁ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν· καὶ ἐντεῦθεν δὲ διέρχονται καθ' ἐκάστην ἀπασῶν τῶν ἀτμοπλοικῶν ἐταιριῶν τὰ σκάφη, ὧν καὶ πρακτορεῖα ἐνταῦθα ἰδρυνταὶ ἀπὸ πολλοῦ· καὶ ἡ Κερασσοῦς τὸ κατ' αὐτὴν οὐ μικρὸν ἐπιδρᾶ ὠφελίμως καὶ ἐπὶ τῶν πέριξ ἑλληνικῶν χωρίων διὰ τῶν σχολείων τῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Μετὰ μίαν δὲ ὥραν ἀπὸ Κερασσοῦντος ἀπαντῶμεν τὸν ποταμὸν Ἄκσου (Λευκὸν ὕδωρ), ἀντικρυ τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ μικρὰ Ἀρητιάς, ἡ νῆσος τοῦ Ἀρειῶς ἡ μόνη ἐπὶ τοῦ Ν. Εὐξείνου Πόντου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ναὸς τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ καὶ περὶ αὐτὴν περιτείχισμα διχόρους ἐμπραῖνον ἐποχὰς· πρὸς δὲ Ν. εἶναι ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς Νικόπολιν διὰ τοῦ Παρχαρίου Κιομπέτ καὶ τοῦ τρομεροῦ διὰ τὴν θέσιν Καζάν καγιά· εἰς ἐξάωρον δὲ ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει καὶ φρούριον ἰκανῶς εὐρύχωρον χρησιμεῖον ἄλλοτε καὶ ὡς φυλακὴ τῆς χώρας καὶ τῶν διαδωτῶν καταφύγιον· ἀπὸ δὲ τῆς Ἀρητιάδος παραλίως βαίνοντες καὶ κάμπτοντες τὸ Κεσί πουρνοῦ (Ἄκρον Αἰγὸς) ἐνθα καὶ μικρὸς λιμὴν, ὅπου ἴσως ἡ ἀρχαία πόλις Χοιράδες, καὶ διαβάντες τὴν Κασσιόπην (Κεσιάπ) καταφθάνομεν εἰς τὸ Ζεφύριον Ἄκρον οὕτω καὶ μέχρι τοῦ νῦν καλούμενον· μετὰ δὲ τοῦτο τὴν Ἑσπιαν (ἴσως Θεσπιάς), ὑπεράνω τῆς ὁποίας εἶναι πέν-

τε κατὰ διαφόρους ἀποστάσεις ἀπὸ τῆς θαλάσσης μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ ἐν ἀργύρου· οἱ δὲ περὶ τρύτην οἰκοῦντες Ἕλληνες οἱ πλεῖστοι Χαλδαῖοι ἐργάζονται εἰς ταῦτα τὰ μεταλλεῖα, ἀλλὰ μικρὰ ἀπολλυμῶντες βραθυρῶν ἀποικίζονται ἐντεῦθεν. — Μετὰ τρίωρον δὲ ἀπόστασιν ἔρχεται ἡ Τρίπολις, ἣτις ἐπὶ μὲν τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν ὑπῆρξε μία τῶν καλητέρων πόλεων τοῦ κρατοῦς των, ἐν ἣ πολλὰκις ἠὲ χαριστοῦντο ἐπὶ πο' ὑ νὰ δὶάγωσι, νῦν δὲ πολίχνη περὶ χουσα περὶ τὰς 600 οἰκογ. ὧν 200 ἑλληνικαὶ καὶ ὀλίγα Ἀρμενίων καὶ λοιπαὶ Ὀθωμανικαί· ἔχει δὲ ὑποδιοίκησιν ὑπαγομένην εἰς τὸν τῆς Τραπεζοῦντος διοικητῆν· ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπόκειται εἰς τὸν ἀρχιερέα Τραπεζοῦντος, ἐνῶ τὰ περίκειμενα χωρὶς ἀνήκουσιν εἰς τὸν Χαλδίας. Οἱ Ἕλληνες ἐνταῦθα τὸ πλεῖστον ἔμποροι καὶ ναυτικοὶ διατηροῦσιν Ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐνθα καὶ πολλοὶ τῶν πέριξ χωρίων φοιτῶσιν· οὐχ ἦτον δὲ καὶ τὸ ναυτικόν των εἶναι ἀξιόλογον συγκείμεον ἀπὸ ἱκανῶν μεγάλων π' οἶων ταξειδευόντων τὸν τε Εὐξείνου καὶ τὴν Μεσόγειον κυρίως δὲ προϊόν τοῦ τόπου καὶ ἐμπόριον εἶναι τὰ λεπτοκάρυα, οἱ οἶνοι καὶ λοιπὰ ὅσα καὶ εἰς ἄλλας προαναφέραμεν πό'εις. Καὶ αὕτη ἡ πόλις παθοῦσα, ὡς καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς, ἐπὶ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐφεξῆς πολλὰς ὑπέστη μεταναστεύσεις γενομένας τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν βόρειον παραλίαν τοῦ Εὐξείνου, καὶ οὕτως ὁ πάλαι πυκνὸς πληθυσμὸς τῶν κατοίκων ἠραιώθη, μόνων μεινάντων τῶν τουρκισάντων καὶ τινῶν Μωαμεθανῶν ἔξωθεν ἐπελθόντων· ἀλλὰ χάριν τῶν ἐνταῦθα πολλῶν μεταλλείων ἐκ Χαλδίας ἐλθόντες, πολλοὶ ἐνταῦθα συνέστησαν ἱκανὰ χωρία. Ἐκ δὲ τῶν μεταλλείων τὰ μὲν εἶναι πρὸς Δυσμὰς, περὶ ὧν εἶπομεν, τὰ δὲ πρὸς Μεσημβρίαν κατὰ διαφόρους ἀποστάσεις σχεδὸν τὰ πλεῖστα χαλκοῦ· ἐπὶ δὲ τῆς μικρᾶς γερσονήσου τῆς ἐπὶ τὸν λιμένα τῆς Τρίπολεως ὑπάρχει ἐρίπιοι φρούριον, ἐντὸς τοῦ ὁ οἴου σώζεται ἐκκλησία τῆς Παναγίας· ὑπέρχονται δὲ αὐτῆς καὶ διάφορα ἄλλα χωρία μέχρι τῶν ὄροπεδιῶν, δι' ὧν συγκοινωνεῖ μὲ τὴν ὀπισθεν αὐτῶν Χαλδίαν.

Μετὰ δὲ δύο ὥρων ἀπόστασιν εἶναι ὁ ποταμὸς Χαρσιώτης κατερχόμενος ἀπὸ τῶν Μεσοχαλδίων, ὅπου Κάνις κα.

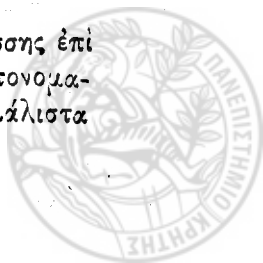
λείται, μεθ' ὃν εἶναι τὰ Ἀργύρια πολίχνη παλαιὰ οὕτως ὀνομασθεῖσα διὰ τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου νῦν δὲ καταχεχωσμένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ Χαλκίδαλα καλουμένη. Μετὰ δὲ ταῦτα εἶναι τὸ ἄκρον Καραπουρνοῦ (μέλαν Ἄκρον) καὶ μετὰ τοῦτο ἡ Φιλοκάλεια, ἔνθα μόνον μικρὰ φαίνονται ἐρείπια, καὶ οὐ μακρὰν ταύτης ἡ Ἐλεοῦς (Ἐλευή) κατοικουμένη ὑπὸ Μωσμεθανῶν Ἑλλήνων τὸ πλεῖστον πρὸ δύο αἰῶνων τουρκισάντων καὶ αὐτῶν· ἡ δὲ χώρα αὕτη ἄλλοτε ἐλαιόφυτος σήμερον στερεῖται τοῦ ὠραίου τούτου καρποῦ, ἄλλως οὔσα καρποφορωτάτη καὶ ὠραιότατη εἰς πάντα τὰ προϊόντα· μετὰ δὲ ταύτην ἔρχεται τὸ ἀμέσως ἀκρωτήριον ὅπου τὰ ἀρχαῖα Κόραλα, Κιόραλα νῦν ὀνομαζόμενα· ἧτις ἐπὶ μὲν Χριστοῦ ἦτον ἀξιόλογος πολίχνη, ἐπὶ δὲ τῶν Βυζαντινῶν καὶ μάλιστα τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν καὶ φρούριον σημαντικόν· σώζονται δ' αὐτοῦ καὶ ἐρείπια τειχῶν καὶ οἰκιῶν, ἐκκλησιῶν καὶ λοιπῶν· μετὰ δὲ ταύτην ἔπονται δύο ποταμίσκοι, καὶ χωρίον Ἀνασσοῦς, εἶτα ἡ παραλία τῆς Σκαρίζης ὅπου τὸ Κοτζὰ λιμάν· εἶτα δὲ τὸ Κέρκσον σχεδὸν πρὸ τοῦ Ἱεροῦ Ἄκρου, ὅπου τινὲς τιθέασι τὴν κυρίως Κερασσοῦντα· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἱεροῦ Ἄκρου, ὅπερ Γέρο σήμερον καλεῖται, ὑπῆρξε ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, οὐπερ τὰ λείψανα ἐχρησίμευσαν εἰς οἰκοδομὴν ἐν Τραπεζοῦντι ἐκκλησιῶν, καὶ ἰδίως οἰκίονες φαίνονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Μετὰ δὲ τὸ Ἱερόν Ἄκρον καὶ τὸ χωρίον Μυρσίνη ἐπὶ τῆς περαλίας εἶναι καὶ ἡ Κορδύλη (Ἀλατζακαλέ), πολίχνη καὶ φρούριον ἀρχαῖον κατὰ πλεῖστον μέρος σωζόμενον ἀλλ' ἔρημον κατοίκων, περίφημον δὲ εἰς τὰ στόματα τῶν κατοίκων ἕνεκα τῆς ἐπικρατοῦσης παραδόσεως· καὶ τῶν ἠρωϊκῶν ἀσμάτων περὶ αὐτοῦ, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη πολιορκηθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων τέλος παρεδόθη διὰ ἀπάτης· ἀναφέρεται δὲ ὅτι Κομνηνοφυῆς τις Κόρη ὠραιότατη διηθύνηε τὰ τῆς ἀμύνης, ἧτις μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου πεσοῦσα ἀπὸ τοῦ πύργου ἐπὶ τοῦ ὑποκάτω πλήθους τῶν ἐχθρῶν ἀπέθανεν. Περιέργον δὲ ὅτι πολλὰ τοιαῦτα φρούρια παράλια ἀναφέρονται ὑπὸ τὰ αὐτὰ περιστατικά ὅτι ἠλώθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων· οὕτω τὸ κάστρον τοῦ Οἰναίου (Ὀργιάς) ἀμυνόμενον ὑπὸ βραχίλοπούλας ἠλώθη μετὰ ἑπτὰ ἔτη διὰ τῆς

ὁμοίας ἀπάτης· Τοῦρκος τις δηλαδὴ προσποιηθεὶς ὡς Χριστιανὴ γυνὴ ἐπίτοκος περιήρχετο τὸ φρούριον ζητοῦσα τὸ ἔλεος τῶν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη πρὸ αὐτοῦ· τέλος δὲ ἡ βασιλόπαις εὐσπλαγχνισθεῖσα αὐτὴν ἤνοιξε τὰς θύρας διὰ νὰ τὴν ὑποδεχθῆ, ὅτε εἰσελθόντες καὶ οἱ ἔξωθεν Τοῦρκοι κατέκτησαν τὸ φρούριον, ἡ δὲ βασιλόπαις παιοῦσα ἀφ' ὑψηλοῦ πύργου ἐπὶ τοῦ εἰσερχομένου πλήθους ἀπέπνευσεν ὅμοιον λοιπὸν συνέβη καὶ εἰς τὰ φρούρια Κοράλων, Τραπεζοῦντος, Σουρμένων καὶ Ῥιζαίου καὶ ἕκαστος τρόπος ἔχει τὴν περὶ τούτου παράδοσιν καὶ ἄσματα διηγούμενα περιπαθῶς τὸ τραγικὸν τοῦτο συμβάν· ἀλλὰ ἡ πρέπει νὰ συνέβη μόνο, εἰς ἓν, ἢ εἰς οὐδὲν μέρος τοιοῦτο τι.

Ἐντεῦθεν δὲ διαβαίνοντες τερπνὴν καὶ ἐλαιόφυτον παραλίαν μετὰ δύο ὥρας καταφθάνομεν εἰς τὴν Ἑρμωνάσσαν, εἶτα καὶ Φαρνακίαν κληθεῖσαν, ἐφεξῆς δὲ Ἀκανθὸν παρὰ τῇ ὁποίᾳ κεῖται ἡ σημερινὴ πολίχνη Πλάτανα· αὕτη δὲ ἐπὶ εὐφόρου κειμένη χωρίου παράγει διάφορα προϊόντα, ἅπερ προϊόντος τοῦ χρόνου προάγονται, οἷον καπνὸς φασόλια ἔλαιον ἀρίστης ποιότητος καὶ ἄλλα διάφορα ἔχουσα δὲ καὶ πρὸ αὐτῆς ἀσφαλὴ λιμένα, κατὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένετο ἐμπορικοτάτη· οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς Ἕλληνες συγκείμενοι ἀπὸ 300 περίπου οἰκογενίας ἀνεπήχθησαν ἱκανῶς ἔχοντες δύο Ἐκκλησίας μίαν τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν τοῦ Ταξιάρχου καὶ ἄλλην νεόδμητον, δύο ἀλληλοδιδασκτικὰ καὶ νεοσύστατον Ἑλληνικὸν, καὶ πολλοὶ τῶν παιδῶν φοιτῶσι εἰς τὸ ἐν Τραπεζοῦντι Φρονηστήριον χάριν ἀνωτέρας ἀναπτύξεως. Εἰς δὲ τὴν ἑβδομαδιαίαν κατὰ τρίτην καὶ τετάρτην γενομένην ἀγορὰν συνάζονται πανταχόθεν ἐνταῦθα ἔμποροι καὶ χωρικοὶ φέροντες τὰ ἴδια των προϊόντα. Τὸ πρῶτιστον δὲ προϊόν αὐτῆς εἶναι ὁ καπνός, ὅστις καί τοι κατώτερος τοῦ τῆς Ἀμισοῦ, ὁμῶς ἱκανὸς ἀποστέλλεται εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ Ἀγγλίαν γινόμενος ἀντικείμενον ἐκτεταμένου ἐμπορίου ὁμοίως δὲ μεγάλη ἐξαγωγή γίνεται καὶ φασουλίων καὶ ἄλλων τινῶν εἰδῶν.

Τῆς δὲ παρὰ τὰ Πλάτανα ἀρχαίας Ἑρμωνάσσης ἐπὶ Φαρνάκου τοῦ Α' προαχθείσης καὶ Φαρνακίας μετονομασθείσης σώζονται ἐρείπια τινὰ τῆ δε κακείσε καὶ μάλιστα

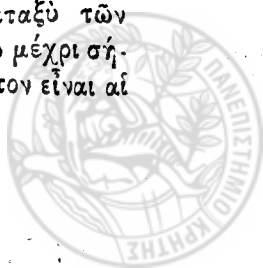

τινα πρὸς Δυσμάς δεικνύουσιν εἶδος ἀμφιθεάτρου. Μεταξὺ δὲ τῶν Κοράλων καὶ Πλάτανων μέχρι τῶν πρὸς Μ. ὀροπεδίων εἶναι οἱ Θοανοὶ (Γόνιαλι) Ἕλληνες τὸ γένος, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τουρκοισθέντες, ὧν οἱ πλεῖστοι πρὸ δύο περιπτου αἰώνων καὶ κατωτέρω, ἔχοντες ὅλως ἔθιμα καὶ γλῶσσαν ἑλληγίζουσιν· εἶναι δὲ ἀγριώτεροι καὶ πολεμικώτεροι, ἀλλὰ καὶ πλέον βάρβαροι τῶν ἄλλων περιοίκων, ὁμοιάζοντες κατὰ τι μὲ τοὺς πηλαιούς· Θόανα; τοὺς ἐπὶ Ἰρέστου καὶ Πυλάξου· τὰ πλεῖστα δὲ τῶν χωρίων τῶν ἔχουσιν ὀνόματα Ἑλληνικά, καὶ οἱ κάτοικοι Ἑλληνικωτάτην φυσιογνωμίαν, μάλιστὰ δὲ αἱ γυναῖκές τῶν εἶναι ῥωμακλιόταται καὶ ὠραῖαι ἐλευθέρως φαινόμεναι εἰς τοὺς ἄνδρας, καὶ εἰς τὰς συνήθεις αὐτῶν πανηγύρεις καὶ χοροὺς ἄσματα ἑλληνικά μεταχειρίζομεναι. Μ. Ἀν. δὲ τῆς Τόνια; εἶναι καὶ τὰ Μάλα (ἴσω; αἱ Μελιαραὶ) ὅπου πρὸ ἐτῶν γενομένης ὑφέσεως μία κώμη μετὰ τῶν ἀγρῶν ἐγένετο λίμνη, καὶ μέχρι τοῦδε φαινομένη ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Μετὰ δὲ τὰ Πλάτανα ἔρχεται ὁ ποταμὸς Σέρα, οὗ ὑπέρεκτεται χωρίον ὠραῖον καὶ περίσκεπον, ἐνθα ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἐαρινῶν οἰκιῶν τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν· ὅπισθεν δὲ ὀλίγον εἶναι ἡ Σαγγαρή ζωγραφικὴν ἔχουσα θέσιν συνοικία Ἑλληνική, πρὸ δύο αἰώνων ἀμαύζουσα νῦν δὲ ὑπὸ δύο μόνων οἰκογ. Ἑλληνικῶν καὶ τινῶν Ὀθωμανικῶν οἰκουμένη, ἐνθα καὶ τῶν Ὑψηλάντων ἡ τελευταία κατοικία· ἐντεῦθεν δὲ διαβαίνων τι; ἐπὶ δύο ὥρας τὴν παραλίαν ποικιλομένην διὰ τραπεζοειδῶν λόφων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡς καὶ ὑπὸ κήπων καὶ διαφόρων τερπνῶν τὴν θέσιν ἀγρῶν συγκειμένην καταφθάνει εἰς Τραπεζοῦντα.

Ἡ δὲ Τραπεζοῦς; κειμένη μεταξὺ τοιούτων ἐνθεν καὶ ἐνθεν ὠραίων καὶ καταφύτων λόφων καὶ κοιλάδων καὶ ἔχουσα ἔμπροσθεν μὲν τὸ ἐκτεταμένον Ποντικὸν πέλαγος; ὅπισθεν δὲ τὰ κατὰ μικρὸν ὑψύμενα ὄρη, καθίσταται μία τῶν ὠραιότερων τοῦ Εὐξείνου Πόντου πόλις; ἡ χώρα δὲ αὕτη οὐσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀμιχλώδης, καὶ ἔχουσα κλίμα εὐκραές; καὶ ὑγρὸν διατηρεῖται πάντῃ τὸν χρόνον πρῶδης; καὶ ἡ φιλιορροία πολὺ βραδέως γίνεται ἐνταῦθα, καὶ πικρὰ φυτὰ ἀπερ εἰς τὸ αὐτὸ γεωγρ πλάτος; ἀλλοῦ δὲν εὐδοκίμοῦν, ἐνταῦθα ἐπιδίδουν θαυμασίως ἕνεκα τοῦ ὅτι σπανίως πίπτει

πάχνη, και γίνεται παγετός, και τοιαῦτα αἱ λεμονέαι και πορτοκαλέαι, ἐλαῖαι δὲ δάφναι και λοιπὰ ἀειθαλῆ εἰς πλῆθος μέγα μεταξὺ τῆς πόλεως ὄντα, σχηματίζουσι εἰς ἓνα κῆπον ὅλην τὴν πόλιν. Εἶναι δὲ και ἡ πρώτη και πολυανθρωποτέρα πόλις τῶν ὅσας περιεγράψαμεν, και καθ' ὅλα ὑπερτέρα ἐκείνων.

Οὕσα δὲ ἔδρα βιλαετίου ἔχει ὅλας τὰς εἰς αὐτὸ ἀνηκούσας ἀρχὰς και ὑπαλλήλους, ἐνθα ὡς εἰς κεντρικὴν ἐξουσίαν προσέρχονται ἀπανταχόθεν τῆς Νομαρχίας, ἐκ τοῦ ὁποίου οὐ μικρὰ γίνεται ἀφορμὴ και εἰς τὴν ὑπόληψιν και τὸ ἐμπόριον αὐτῆς. Ὅμοίως δὲ και τὰ προξενεῖα σχεδὸν τῶν κυριωτέρων κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης, ἅτινα ἐν ταύτῃ εἶναι ἀποκατεστημένα, και διευθύνσεις κεντρικαὶ τῶν τηλεγράφων ταχυδρομείων φάρων τελωνείων ὑγειονομείων, ἐπομένως τῶν διαφόρων ἀτμοπλοικῶν ἐταιριῶν, ὅσων τῆς ῥωσικῆς γαλλικῆς ὀθωμανικῆς και αὐστριακῆς, τὰ μέγιστα κοσμοῦσι και ὠφελοῦσι περικιλοτρόπως τὴν πόλιν· ὡραία δὲ και μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα τῶν διαφόρων ἐνταῦθα ἔθνων, ὧν πρωτεύουσι κατὰ πάντα τὰ ἑλληνικὰ, ὑπάρχουσι δὲ ὡς και ἐκ τῶν διαφόρων θρησκευμάτων Μητροπόλεις, ἡ τῶν Ἑλλήνων, Ἀρμενίων, Ἀρμενοκαθολικῶν, ὡς και ἡ τῶν Λατίνων ἱερέων· εἶτα δὲ οἱ καιοὶ τῶν διαφόρων ἔθνων αἱ ἀγοραὶ οἱ ξενῶνες αἱ μεγάλαι ἀποθήκαι, δίδουσι εἰς τὴν πόλιν μέγαν κόσμον και ἐκτρίβει και τέλος διάφορα καταστήματα ἐμπορικὰ και ἐντοπίων και ξένων παρέχουσι μεγάλην τὴν ὕλικὴν και ἠθικὴν ἀξίαν εἰς τὸν τόπον. Καίτοι ὅμως δημόσια πολυτελῆ και ἰδιωτικὰ κτίρια και μεγαλοπρεπεῖς οἰκίαι τὰ πάντα λιθόκτιστα πανταχοῦ τῆς πόλεως ὑπάρχουσι, διὰ τὸ σχολιὸν ὅμως τῶν ὁδῶν τῆς και τὸ στενὸν και ἀκανόνιστον, ἐνῶ ἀπὸ μέρους τῆς θαλάσσης κατασταίνουσι αὐτὴν ἀξιοθέατον, εἰς τὸν ἐντὸς ὅμως αὐτῆς διερχόμενον δὲν παρέχουσι τὴν αὐτὴν ὡραίαν θέσιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν προϋπάρξαντα φόβον και τὴν πρὸ εἰκοσι σχεδὸν ἐτῶν τρομοκρατίαν, ὅλαι αἱ ἐκκλησιαὶ τὰ σχολεῖα και αἱ καλῆτεραι οἰκίαι ἐκτίζοντο μεταξὺ τῶν ἀποκρύφων και μὴ διαβαίνομένων ὁδῶν, και οὕτω μέχρι σήμερον ἐν ταῖς κεντρικαῖς ὁδοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι αἱ οἰκίαι τῶν πενεστέρων.

Ἡ Τραπεζοῦς δὲ ἀριθμεῖ οἰκίας 4200, ὧν 1200 ἑλληνικαί, 500 Ἀρμενίων, 180 Ἀρμενοκαθολικῶν, 20 δὲ διαμαρτυρουμένων καὶ 100 ἄλλων ξένων Περσῶν καὶ Εὐρωπαϊῶν, οἱ δὲ λοιπαὶ εἶναι Ὀθωμανικαί. Ὁμοῦ δὲ μὲ τὰ περίξ χωρία τῆς καὶ προάστεια 6500 οἰκίας ψυχὰς δὲ 31000. Καὶ τῶν μὲν Μωαμεθανῶν οἱ εὐγενεῖς εἶναι ὑπάλληλοι καὶ ὀλίγιστοι ἔμποροι, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς βάνουσα καὶ διάφορα ἐπιτηδεύματα, καὶ τὴν γεωργίαν ἀλλὰ ταύτην κακῶς ἔχουσιν· οἱ δὲ Ἕλληνες τὸ πλεῖστον εἶναι ἔμποροι καὶ ἐνασχολούμενοι εἰς διαφοροὺς τέχνας καὶ ὀλίγιστοι ναυτικοὶ καὶ γεωργοί· οἱ δὲ Ἀρμένιοι τινὲς μὲν εἰς τὸ ἐμπόριον οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τέχνας καὶ ἄλλα ἐπιτηδεύματα. Καὶ οἱ μὲν Μωαμεθανοὶ διὰ τὴν πολιτικὴν ὑπεροχὴν των καὶ τὸ δουλεμπόριον ἦσαν κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ μόνοι πλούσιοι, γῆν δ' ὅτε ἤ ἐκ τούτων ὠφέλεια παρήκμασεν, ἤ ἔλειπεν, ὀλίγοι εἶναι ἔμποροι εὐποροῦντες, καὶ τινες κτηματῖαι. Οἱ δ' Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι πρότερον μὲν μικρὰν ἔχοντες χρηματικὴν κατάστασιν καὶ εἰς τέχνας μόνον καὶ τὸ τοπικὸν ἐμπόριον ἐνασχολούμενοι δὲν ἀνεφαίνοντο· ἀφοῦ ὅμως ἀπὸ εἴκοσι ἤδη ἐτῶν τὸ ἐνταῦθα ἐμπόριον ἔλαβε μεγάλην ἐπίδοσιν, σήμερον ἀριθμοῦνται καὶ μεταξύ αὐτῶν, μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, εὐκατάστατοι ἔμποροι ἔχοντες καὶ ἐκτεταμένον ἐμπόριον καὶ ὑποκαταστήματα καὶ ἐν Ῥωσίᾳ, Περσίᾳ, καὶ Κωνσταντινουπόλει, Μασσαλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὸ τέως ὅμως ἐπικερδὲς τοῖς Τραπεζουντίοις ἐμπόριον ἀπέβαλε κατὰ πολὺ τὴν σημαντικότητά του, ἀφοῦ οἱ Κιρκάσιοι μετενάστευσαν ἐν Τουρκίᾳ, καὶ ἡ τῆς Περσίας εἰσοδία τῆς μετάξης ἐβλάβη· οὐ μικρὰν δὲ παρέχει καὶ θὰ παρέξῃ βλάβην καὶ ἡ διὰ τοῦ Φάσιδος (Ἠότι) ἀνοιγομένη ἐμπορικὴ σιδηρόδρομος ὁδὸς τῆς Ῥωσσίας· ὅπως δὴ ποτε ὅμως ἡ φύσει αὐτῆς ἐμπορικὴ θέσις ὀψέποτε μάλιστα, ἀν ἀξιωθῇ σιδηροδρόμου μέχρι τῶν περσικῶν ὁρίων, θὰ διατηρήσῃ αὐτὴν ἐπωφελῆ εἰς τοὺς κατοίκους· ἢ ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲ βλάβῃ δύναται μόνον τοὺς κτηματῖας καὶ μικρεμπόρους νὰ ζημιώσῃ, ἐνῶ οἱ κεφαλαιοῦχοι ἐκτείνοντες τὰς ἐμπορικὰς των πράξεις θὰ δρέψωσιν ἐπωφελέστερον τὰ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ δὲ γενομένη ἀμαξητὸς ὁδὸς μέχρι Ἐρζερουμ πραγματοποιηθεῖσα, ἀν δὲν αὐ-

ξήση τὴν τῆς πόλεως ἐμπορικὴν ἀξίαν, τοῦλάχισον θὰ τὴν διατηρή, ἕως οὐ ποτε γενόμενος σιδηρόδρομος παρέξῃ πλείονας τὰς ὠφελείας· οὐ μικρὸν δὲ βλάπτει τὴν ἐμπορίαν καὶ ἡ ἔλλειψις λιμένος καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἀποβάσεως τῶν ἐμπορευμάτων δι' ἔλλειψιν ἀποβάθρας καὶ προκυμαίας· ἡ δὲ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀφορμῶν ἐλάττωσις τοῦ ἐμπορίου εἶναι λίαν ἐπαισθητὴ, ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐντεῦθεν εἰσαγόμενα ἐμπόρια ἠλαττώθησαν τοσοῦτον ὥστε μόλις κατ' ἔτος διέρχονται νῦν ἐμρεύματα κατὰ τὸ 1]3 τῶν μέχρι πρὸ πέντε ἐτῶν· ἡ δὲ τελωνειακὴ πρόοδος ἀπὸ 6 ἑκατομ. γροσιῶν φθάνει νῦν εἰς 2 $\frac{1}{2}$ ἑκατ· ἀντικείμενα δὲ εἰσαγωγῆς διὰ τὴν Περσίαν Ῥωσσίαν καὶ ἐπιτόπιον κατανάλωσιν εἶναι ἡ τῆς Εὐρώπης μανιφαιτοῦρα, καὶ τὰ διάφορα ἀποικιακὰ λεγόμενα εἶδη· ἐξαγωγὴ δὲ ὁ βάμβαξ καὶ ἡ μέταξα τῆς Περσίας, καὶ τινὰ ἄλλα, λαχωρία καὶ τάπητες, δέρματα διαφόρων ζῶων, ὄσπρια καὶ ἀραβόσιτοι πηξὸς καὶ βούτυρον καὶ λοιπά· ἡ δὲ ἀξία τῶν εἰσαγομένων ἐνταῦθα, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ῥωσσίαν καὶ Περσίαν ἀνέρχεται μέχρι τῶν 40 ἑκατομ. φράγκων κατ' ἔτος, ἡ δὲ τῶν ἐνταῦθα καταναλισκομένων εἶναι πολὺ μικρὰ, ἐπειδὴ οἱ ὑπερκείμενοι κάτοικοι σπανίως λαμβάνουσιν ἀνάγκην Εὐρωπαϊκοῦ πράγματος διὰ τὴν ἀπορίαν καὶ πενίαν τῶν.

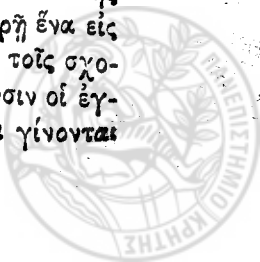
Ἡ δὲ διανοητικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων ποικίλεται κατὰ τὰ διάφορα ἔθνη· ὥστε οἱ μὲν Μωαμεθανοὶ μικρὰν προσοχὴν δίδουσιν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, οἱ δὲ Ἀρμένιοι ὅσον πρὸς σοικειῶδη ἐκμάθησιν τῶν ἀναγκαίων τῶν εἰς τὰ μικρὰ τῶν ἐμπόρια καὶ τὰ ἐπιτηδεύματά τῶν, ἀλλὰ γενικῶς οἱ παῖδες τῶν φοιτῶσιν εἰς τὰ σχολεῖά τῶν· καὶ ἔνιοι αὐτῶν μανθάνουσι τὴν Γαλλικὴν καὶ Γουρκικὴν γλῶσσαν. Οἱ Ἕλληνες ὁμως καὶ κατὰ τοῦτο ὑπερτεροῦσι τὰ ἄλλα ἔθνη ἔχοντες συστηματικώτερα ἐκπαιδευτήρια, καὶ πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα τελειοφοίτων ἀπέρχονται καὶ εἰς Ἑλλάδα καὶ Εὐρώπην χάριν περαιτέρας ἀναπτύξεως· ὥστε μεταξὺ τῶν Τραπεζουντίων νέων εἶναι πολλοὶ προικισμένοι μὲ συστηματικὴν παιδείαν διαφόρου εἶδους· ἀξιεπαίνως δὲ ἐξοδεύουσι κατ' ἔτος πολλὰ πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων, καὶ ἐκτὸς τούτου ὑποδοθηῶσι καὶ πολλὰ χωρία εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον, γινόμενοι οὕτω καλὸν παράδειγμα εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις τοῦ

Εὐξείνου· διὰ τὸν εὐγενῆ δὲ τοῦτον σκοπὸν συνέστησαν καὶ ἐπιτροπὴν τῶν ἔξω σχολείων, ἣτις φροντίζει νὰ δίδῃ διδασκάλους βιβλία καὶ χρηματικὴν βοήθειαν· πόσον φιλόανθρωπον καὶ εὐσεβὲς ἔργον θὰ ἦτον, ἂν καὶ οἱ ἀλλαχοῦ εὐποροῦντες ὁμογενεῖς παρῆγον χεῖρα βοηθείας εἰς τὸν παντὸς ἐπίνου τοῦτον σκοπὸν τοῦ φωτισμοῦ καὶ ἐκπολιτίσεως τῶν ἐντὸς τῆς χώρας ταύτης πολλῶν ὁμοφύλων, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ φιλογενεστάτου καὶ ὄντως εὐγενοῦς Βερναρδάκη δαπάνῃ τοῦ ὁποίου συντηρεῖται ἡ ἐν Καπικχιούγιου σχολῇ, Βερναρδάκειος καλουμένη.

Ἐπάρχουν δὲ ἐν τῇ Τραπεζοῦντι τέσσαρα Ἀλληλοδιδασκικὰ σχολεῖα δημόσια, δύο ΠαρθENAγωγεῖα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ σχολῇ, ἣτις ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων Φροντιστήριον καλεῖται, καὶ ἄλλα τινὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα· καὶ εἰς μὲν τὰ Ἀλληλοδιδασκικὰ φοιτῶσιν 700 μαθηταὶ εἰς δὲ τὰ ΠαρθENAγωγεῖα 250, εἰς δὲ τὸ Φροντιστήριον 220, ὧν πολλοὶ εἶναι ἐκ τῶν παρακειμένων πόλεων καὶ χωρίων, καὶ 150 εἰς τὰ διάφορα ἰδιωτικὰ σχολεῖα· ὥστε ἅπασα ἡ σπουδάζουσα νεολαία ὑπερβαίνει τοὺς 1250. Τούτων δὲ τὰ τε Ἀλληλοδιδασκικὰ καὶ ΠαρθENAγωγεῖα ἔχουσι τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπὸ δέκα πέντε ἐτῶν, τὸ δὲ Φροντιστήριον ἤδη καὶ ἀπὸ τοῦ Γεωργίου τοῦ Ἵπομεινᾶ εἶχε τὸ ὄνομα τοῦτο· ἐπειδὴ οὗτος δωρούμενος τὴν βιβλιοθήκην του εἰς αὐτὸ γράφει τῷ Φροντιστηρίῳ Τραπεζοῦντος· ἄγνωστος δ' εἶναι ἡ πρὸ αὐτοῦ τύχη τοῦ Φροντιστηρίου ὡς καὶ ἡ μετὰ ταῦτα· ἀναφαίνεται δὲ πάλιν τὸ Φροντιστήριον τοῦτο, ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ἐλεύσεως τοῦ Ἠλία Κανδύλη, ὅτε κατὰ τὸ 1778 οἱ περίπυστοι ἐκεῖνοι Ἵψηλάνται καὶ Μουρούζαι ἐνθυμούμενοι ἔτι τὴν πατρίδα των, καὶ θέλοντες νὰ ἀποδώσωσι τὴν χάριν τῆς εὐγενείας, ἣν ἐντεῦθεν ἔχοντες ἀπεξενώθησαν, ἀπέστειλαν τὸν Ἠλίαν Κανδύλην, καὶ ἀνέλαβε τὸν ἀναρρῦθμισιν τοῦ Φροντιστηρίου διδάξας καὶ ἐξ ἔτη τοῦτον δὲ διεδέχθησαν πολλοὶ τῶν μαθητῶν του, ὧν τελευταῖος ὁ Σάββας Κωνσταντινίδης, καὶ Γεώργιος Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι· ὥστε ἀπὸ τῆς ἐκ νέου ἐμφανίσεως τοῦ Φροντιστηρίου εἶναι ἔτη 92· ἀπὸ δὲ τοῦ 1849 καὶ ἐφεξῆς ἐρρῦθμίσθη ἐπὶ τὸ μεθοδικώτερον ἐπὶ τῶν κατὰ διαδοχὴν σχολαρχησάντων Περικλέους Τριανταφυλίδου, Κωνσταντί-

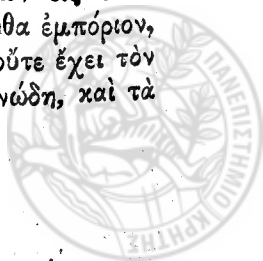
νου Ξανθοπούλου, Εύσταθίου Κλεοβούλου, Ἡλία Κωνσταντινίδου· νῦν δὲ οἱ πολῖται συναισθανθέντες τὴν ἀνάγκην τῆς δυνατῆς τελειοποιήσεως αὐτοῦ δι' ἀδρῶν συνεισφορῶν ἔδωκαν τελειότεραν τάξιν, καὶ πρόγραμμα ἐξαέτους φοιτήσεως ἐν αὐτῷ· ὥστε νῦν οἱ φοιτῶντες ἐκτὸς Ἑλληνικῆς τελείας παιδείας λαμβάνουσι γνῶσιν καὶ φυσικομαθηματικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων, τῆς Γαλλικῆς καὶ ἄλλων πρὸς τὸ ἐμπόριον χρησίμων· εἰς τὴν ἐπαισθητὴν δὲ ταύτην βελτίωσιν συνεισέφερον οὐ μικρὸν καὶ ἡ ἀνένδοτος ἐπιμονὴ καὶ οἱ μεγάλοι κόποι, οὓς καταβάλλει καὶ ὁ νῦν διευθυντῆς Γεώργιος Κ. Παπαδόπουλος. Λείπεται ὅμως ἀκόμη ἀπὸ τῆς τελειοποιήσεως ἐκείνης ἥ· μάλιστα ἔχει ἀνάγκην, καὶ ἦτις τοῦ χρόνου προϊόντος πιστεύομεν ὅτι θὰ συμπληρωθῇ, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἐξαετὴς περίοδος τῶν μαθημάτων γείνη ἑπταετῆς· ὅτε συστηματικώτερα καθίσταται ἡ ἐκπαίδευσις καὶ εὐπεπιωτέρα εἰς τοὺς μαθητάς. Διδάσκαλοι ἐν μὲν τῷ Φροντιστηρίῳ εἰσὶν ὀκτώ, ἐν δὲ ταῖς Ἀλληλοδ. ἑπτὰ ἐκτὸς τῶν παιδονόμων· ἐν δὲ τοῖς Παρθεναγωγείοις τέσσαρες· καὶ τῶν ἀποφοιτῶντων ἐντεῦθεν οἱ μὲν ἐπιδίδονται εἰς τὸ ἐμπόριον οἱ δὲ χρησιμεύουσιν ὡς διδάσκαλοι κατὰ τὴν περίξ χώραν. Ἡ δὲ βιβλιοθήκη τοῦ Φροντιστηρίου ὁσημέραι αὐξάνουσα ἔχει ἀρκετὰ βιβλία ἀρχαίας ἐκδόσεως δωρηθέντα ὑπὸ Γεωργίου Ὑπομεναῆ, Σκριμβα, Σεβαστοῦ καὶ ἄλλων, ὧν τὰ πλεῖστα ὄντα ἐν ταῖς Μοναῖς ἐκλάπησαν· ἄξια δὲ λόγου χειρόγραφα ἔχει μόνον συλλογὴν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κανόνων τοῦ Βαλσαμῶνος ἀρχαιοτάτης γραφῆς καὶ τινα ἄλλα ἱερὰ βιβλία, ὡς καὶ χειρόγραφα μεταγενεστέρων οἷον τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνητίου, Ἡλία Κανδύλη καὶ λοιπῶν.

Ἐχουν δὲ τὰ σχολεῖα ἀνωτάτην ἀρχὴν τὸ συμβούλιον μὲ ἓνα πρόεδρον κατὰ δύο ἔτη ἀλλασσομένους καὶ ἐφορίαν τριμελῆ· διάφορος δὲ εἶναι καὶ ἡ τριμελὴς ἐφορία ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχολειῶν· ἐκτὸς δὲ τῶν ἀνωτέρω διατάξεων τιμᾶ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἡ φιλοπτώχος ἀδελφότης, ἡ ἀδελότης τῶν ἱερέων ἡ Μέριμνα, ἦτις σκοπὸν ἔχει νὰ διατηρῇ ἓνα εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν, καὶ ἀπόρους μαθητάς ἐν τοῖς σχολείοις· οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἡ λέσχῃ, ὅπου συχναῶς οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν πολιτῶν, ἐνθα καὶ διάφοροι ὁμιλίαι γίνονται

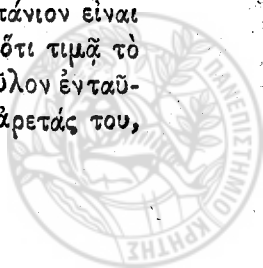

δημόσιαι, καὶ ἡ ἐν Κων)πόλει ἀποκαταστημένη ἑταιρία Πρόνοια πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πόρων τῶν ἐν Τραπεζοῦντι ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων· ἀξιεπαίνως δὲ καὶ φιλοτίμως ὑπὲρ παντὸς συμφέροντος τῆ πατρίδι φροντίζουσι, ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐνδεεστέρων γειτόνων πράττουσι, εἴτε ὑποβοηθοῦντες εἴτε ἐν πολλοῖς γινόμενοι καλὸν παράδειγμα αὐτοῖς· ὥστε οἱ γείτονες αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς φιλοτιμούμενοι, καὶ ἐν πολλοῖς μιμούμενοι ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ τακτοποιήσωσι τὰ κατ' αὐτοὺς ὅσον ἐνεστιν. Λείπεται ὅμως αὐτοῖς καὶ ἐν οὐσιῶδες, δηλαδὴ ἐν καλὸν νοσοκαμεῖον, τοῦ ὁποίου εἶναι μεγίστη ἀνάγκη, καθόσον μάλιστα εἶναι πόλις συχναζομένη ὑπὸ ξένων, καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀπόρων ἐρχομένων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ· καὶ ταύτην ὅμως ἡ φιλόπτωχος ἀδελφότης διανοεῖται νὰ ἀναπληρώσῃ.

Μεθ' ὅλα δὲ ταῦτα τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοητικῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου, οἱ Τραπεζοῦντιοὶ εἶναι ἡκιστα φίλοι τῆς βιομηχανίας, πολὺ δὲ μᾶλλον τῆς γεωργίας, καὶ τοι ἡ περὶ αὐτοὺς χώρα εἶναι φύσει ἀγαθὴ εἰς πᾶν εὐγενὲς προϊόν· καὶ μόνον εἰς ταῦτα δὲν εὐδοκίμησαν νὰ δίδωσι καλὸν καὶ εὐεργετικὸν παράδειμα· πόσοι τούτων ἔχουσι καὶ ἴδια χωρία, ὅπου μὲ ὀλίγα ἔξοδα φέροντες ἔξωθεν γεωργοὺς διάφορα φυτὰ καὶ σπόρους ἠδύναντο νὰ διδάξωσιν ἐμμέσως τοὺς ὅλως ἀπόρους περὶ τὴν γεωργίαν περιοίκους γεωργοὺς; καὶ μὲν τὰ γράμματα ἐκπολιτίζουσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ δὲν δύνανται ἅπαντες νὰ ἐκπαιδεύωνται· ἡ γεωργία ὅμως καὶ ἡ βιομηχανία πλοῦσια παρέχουσαι τὰ προϊόντα των προσεγγίζει τὸν γεωργὸν εἰς τὸν ἔμπορον, ἀρχίζει νὰ μανθάνῃ τὴν χρῆσιν καὶ τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως αὐτῶν, καὶ πλουτίζεται, καὶ οὕτως ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς κτηνώδους καταστάσεώς του. Αἱ ἰδέαι δὲ τοῦ ἐνταῦθα γεωργοῦ τὰ ἐργαλεῖα του καὶ ὁ σπόρος εἶναι ἐκεῖνα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδάμ, καὶ πολὺ ὑποδεέστερα καὶ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσιόδου· διὰ τοῦτο ἡ τάξις τῶν τοσοῦτων τὸ πλῆθος γεωργῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατ' οὐδὲν συνεισφέρει εἰς τὸ ἐνταῦθα ἐμπόριον, ἐπειδὴ οὔτε φέρει τι ἄξιον λόγου νὰ πωλήσῃ, οὔτε ἔχει τὸν τρόπον νὰ ἀγοράσῃ, καὶ ζῆ ζωὴν μᾶλλον κτηνώδη, καὶ τὰ ἦθη σκαιὸς καὶ ἄγριος διατελεῖ.

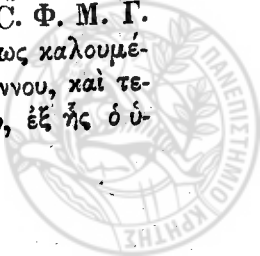

Τὰ δὲ ἦθη τῶν κατοίκων δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῶσιν οὕτως· οἱ μὲν Μωαμεθανοὶ ἐκτός τινων ἐθίμων ἔχουσι καὶ κοινὰ τινὰ ἦθη μὲ τοὺς Ἑλληνας ἄπερ εἰς ἄλλους Ὀθωμανοὺς δὲν ὑπάρχουν· εἶναι δὲ ποικίλοι καὶ τὸ γένος, ἐπειδὴ οἱ μὲν αὐτῶν εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἀζάπιδων διακρινόμενοι ἀπὸ τὸ μελαχρινὸν χρῶμα καὶ ἐπίμηκες καὶ ξηρὸν πρόσωπον καὶ τὸ μακρὸν γένειον, οἱ δὲ εἶναι Λαζοί, Κιρκάσιοι καὶ Γεωργιανοί, καὶ λοιποὶ, ὀλίγιστοι δὲ Ὀθωμανοί· οἱ Ἀρμένιοι ὅμως ἔχουσι μὲν σχεδὸν τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων οὐχὶ ὅμως τὰ ἦθη ὄντα ὅμοια μὲ ἐκεῖνα γενικῶς τῶν ὁμογενῶν των. Δὲν εἶναι ὅμως εὐκόλον νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς Ἑλληνας, ἐπειδὴ τὰ ἦθη των ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν σχολείων ἐγένοντο ποικίλα κατὰ τὰς διαφόρους τάξεις αὐτῶν· γενικῶς ὅμως ἔχουσι πνεῦμα ἐμπορικόν, εἶναι δὲ σκεπτικοὶ καὶ δυσέντευκτοι, διὸ καὶ θεωροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μισόξενοι, καὶ ἡ φιλοξενία ὀλίγιστα ἀσκεῖται παρ' αὐτοῖς· ἡ δ' εὐτραπελία καὶ αἱ διαχύσεις ἐνῶ παντοῦ τοῦ ἐλληνισμοῦ εἶναι κοινὰ ἐνταῦθα ὅμως μᾶλλον ἐλλείπουσι, καὶ ἂν γίνεσθαι τοιοῦτο τι καὶ τοῦτο βεβιασμένον. Ὁθεν ἡ μόνη των διασκέδασις εἶναι εἰς τὰ Παρχάρια καὶ τὰ μακρὰν χωρία· εἰς δὲ τὰς συναναστροφάς των σπανίως φαίνονται αἱ γυναῖκες, αἵτινες μόνον εἰς τὸν ἦχον τῆς λύρας καὶ τὸν κρότον τοῦ χοροῦ ἔρχονται μετὰ τῶν ἀνδρῶν, καὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς αὐτόν· εἶναι δὲ ἐργοδιῶκται καὶ φίλεργοι, καὶ σπάνιον νὰ βλέπῃ τις ἄργον ἢ ἐν τοῖς καφενείοις ἐκτός ἀνάγκης· ἐνῶ οἱ τῶν ἄλλων ἐθνῶν διάκεινται πάντῃ τὸ ἐναντίον. Αἱ δὲ γυναῖκες οἰκοδέσποιναὶ καλούμεναι καὶ ἐπὶ τοῦτο σεμνυνόμεναι εἶναι λίαν παραδεδομένοι εἰς τὸν εὐτρεπισμὸν τῶν οἰκιῶν των, καὶ πάντοτε ἐμμένουσι σταθερῶς εἰς τὰ πάτρια· ὥστε ἡ ἀρχαιοπρεπὴς ἐνδυμασία των καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα Ἄννα, Σοφία, Εὐδοκία καὶ λοιπὰ τῶν Αὐτοκρατορισῶν, καὶ λοιπὰ ἕξεις εἶναι κληρονομία αὐταῖς ἀρχαιοτάτη· πισταὶ δὲ εἰς τοὺς ἀνδρας των καὶ ἐν εὐτυχίαις καὶ ἐν δυστυχίαις καὶ λίαν ἀφωσιωμένοι· καὶ σπάνιον εἶναι χηρεύσασα νὰ λάβῃ δεῦτερον ἄνδρα, λέγουσα ὅτι τιμᾷ τὸ πρῶτον στέφανον· καὶ ἐν γένει τὸ γυναικεῖον φύλον ἐνταῦθα εἶναι πάντῳ ἐπαίνου ἄξιον διὰ τὰς πολλὰς ἀρετὰς του,

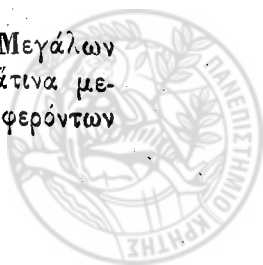
σπανίας εἰς τὰς ἐν Τραπεζούντι ἀλλοφύλους γυναῖκας· ἀξιοκατάκριτον δὲ μόνον αὐτῶν εἶναι ἡ ἀδιαφορία περὶ τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης των, ὅπερ φέρει μεγάλην βλάβην καὶ ὀπισθοδρόμησιν εἰς τὴν εὐκόλον παιδευσιν τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ σχολεῖα παιδῶν, οἵτινες διὰ τὴν δυσχέρειαν τῆς γλώσσης οὐ μικρὰν παρέχουσι τοῖς διδασκάλοις ζάλην. Ἡ δὲ γυνὴ ἣτις ἐνταῦθα χαίρει ὑπόληψιν ὄντως οἰκοδεσποίνης, ἂν εἶχε μικρὰν μόρφωσιν καὶ συμπεριφορὰν, (καὶ εἰς ταύτην ἀποδίδω τὸ πλεῖστον τὴν ἔλλειψίν φιλοξενείας), οἷα εἰς ἑλληνίδα ἀρμόζει, θὰ ἦτον τῷ ὄντι τύπος ἀληθοῦς γυναικός· διὰ τοῦτο πολὺ πρέπει νὰ δώσωσιν προσοχὴν εἰς τὰ παρθεναγωγεῖα, ἐπειδὴ καὶ τότε μόνον μορφωθείσα ἡ γυνὴ θὰ καταστῆ τῶν ὄντι σὺντροφος τοῦ ἀνδρός καὶ ἀληθῆς οἰκοδέσποινα.

Ἡ δὲ Τραπεζοῦς ἀντικείμενα ἀρχαιότητος πρὸ Χριστοῦ μόνον ἔχει τὰ τεῖχη τῆς ἰδίας πόλεως, καὶ τινα βάρη ναῶν ἐφ' ὧν ἐγένοντο κατόπιν ἐκκλησίαι. Ἡ δὲ κυρίως πόλις κεῖται ἐπὶ λόφου τραπεζοειδοῦς στενεύοντος βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ πανταχόθεν ὀριζομένου ὑπὸ κρημνῶν ἐκτὸς τοῦ ἀνωτάτου μέρους, ὅπερ συνέχεται μὲ τὸ ἐπικείμενον βουνὸν ἀλλὰ διὰ τάφρου χωριζόμενον. Τὰ δὲ περὶ αὐτὴν τεῖχη ἀνεῖκουσιν εἰς διάφορον ἐποχὴν, ὥστε τῶν μὲν πρὸς Δυσμὰς τὸ πλεῖστον μέρος ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαιότεραν ἐποχὴν, τὸ δὲ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Β. πάλιν τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ἰουστινιάνειον, τὸ δὲ πρὸς Μεσ. ὅλως ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν. Ἐχει δὲ τέσσαρας κυρίως πύλας μίαν πρὸς Ἀν. τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ τῆς ὁποίας σώζεται ἐπιγραφή· ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότη ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν Αὐτοκράτωρ, Καῖσαρ, Φλάβιος, Ἰουστινιανός, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Φραγγικός, Ἀττικός, Ἀλανικός, Οὐανδαλικός, Ἀφρικανός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἐνδοξος, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, Αὐγουστος, ἀνενώσε φιλοτιμία τὰ δημόσια κτίσματα τῆς πόλεως σπουδῆ καὶ ἐπιμελεία Εἰρηναίου τοῦ θεοφιλεσ(τάτου) ΧC. Φ. Μ. Γ. Ἐτέραν πρὸς Βορ. πύλην τῆς Ἀγίας Δυνάμεως καλουμένην, καὶ ἄλλην πρὸς Δυσ. τὴν πύλην τοῦ Ἰωάννου, καὶ τελευταίαν τὴν Ν. Ἀνατολ. πύλην τῶν Κορτίων, ἐξ ἧς ὁ ὕ-

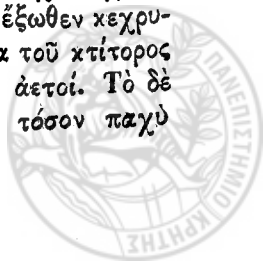
ποκείμενος ναός τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Κορτιάς καὶ Κορτζιάς καλεῖται. Διαιρεῖται δὲ εἰς τρία μέρη τὴν κυρίως πόλιν καὶ Μ. αὐτῆς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ τὸν Κουλὰν ἐπεσκευασθέντα καὶ αὐξηθέντα ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ τελευταίου. Καὶ εἰς μὲν τῷ πρῶτον μέρος ἦσαν ἡ μητρόπολις (τὸ νῦν διοικητήριον), ἡ ἐκκλησία τῆς Χρυσοκεφάλου ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ αἱ βιβλιοθήκαι ὕστερον γεγόμενα Μετρεσέδες, ἀλλὰ ἀποτεφρωθέντες πρὸ 8 ἐτῶν· ὀπισθεν δὲ τοῦ ἱεροῦ τῆς Χρυσοκεφάλου εἶναι καὶ τὰ Μαυσωλεῖα τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, ὡς καὶ ἡ κρήνη τοῦ Ἀλεξίου Γ', ὅπου ὑπάρχει ὁ χαλκοῦς κρουνὸς ὁμοῖος μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, ὃν ἰδιοχειρῶς ἐφόνευσεν πλησίον δὲ τῆς πύλης τῆς Ἁγίας Δυνάμεως εἶναι τὰ κυρίως λουτρά τῆς πόλεως ἀρχαίας κατασκευῆς, καὶ ἄλλαι τινες ἀρχαῖαι οἰκοδομαί. Ἐν γένει δὲ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως, αἱ πλεῖσται οἰκίαι εἶναι οἶαι καὶ αἱ ἐπὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν ἐπὶ πολλῶν δὲ οἰκιῶν εἶναι ἀκόμη τὰ σημεῖα τοῦ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὰ παράθυρα πολλῶν εἶναι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς· ἐπὶ τοῦ κωνομάτος δὲ ἀρχαίου τοίχου οἰκίας τινὸς πρὸς Μ. τῆς Χρυσοκεφάλου ἀναγινώσκειται τὸ ἔτος σωτηρίου 507 ἐτῶν, καὶ τὰ πλεῖστα σχεδὸν τῆς πόλεως ἐκτὸς τινῶν ἐπισκευῶν εἶναι τοιαῦτα, ὥστε ἂν τις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀναστῆ, δὲν θὰ δυσκολευθῆ να εὔρη τὴν συνοικίαν καὶ τὴν οἰκίαν του. Ἐν τῇ πόλει δὲ εὐρίσκονται καὶ τινες μετώπαι ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης κιονόκρανα διαφόρου ῥυθμοῦ καὶ κίονες ἐρρίμμενοι τῇ δεκάκεισε· τὰ δὲ κιονόκρανα τῶν κιόνων τῆς Χρυσοκεφάλου εἶναι ἀρχαιότερα φέροντα τὰ μὲν ῥυθμὸν δωρικόν, τὰ δὲ ἰωνικόν. Ἡ δὲ Χρυσοκέφαλος ἡ μόνη ἐν τῇ πόλει σωζομένη ἐκκλησία εἶναι κτίσμα τῶν πρώτων Κομνηνῶν, φαίνεται δὲ ὅτι ἐπεσκευάσθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Γ' καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ ὄνομά του καὶ τῆ ὀπισθεν τοῦ ἱεροῦ διὰ ψηφίων εἰκόνα του· εἶναι δὲ ἡ μεγίστη τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν ἔχουσα καὶ τὸ στέγος καὶ τοὺς θόλους σκεπασμένους ἀπὸ χαλκοῦ.

Ἡ δὲ Ἀκρόπολις περιεῖχε τὰ ἀνάκτορα τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν καὶ τὰ ἄλλα ἐπίσημα οἰκοδομήματα, ἅτινα μετὰ τὴν ἄλωσιν κατοικηθέντα ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων

Ἐξ ἀπίδων σήμερον εἶναι ἐλεεινὰ ἐρείπια, ὧν οἱ νῦν γυμνόποδες καὶ ἐπαῖται ἀπόγονοι ἐκείνων, μόλις εὐρίσκουσι καταφύγιον εἰς γωνίαν τινα ὑπογείου, ὅπου τρέφουσι κτήνη, καὶ ἀπὸ τῆς πωλῆσεως τοῦ γάλακτος ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς πτωχικὰς τῶν ἀνάγκας. Εἶναι δὲ πλήρης ἡ Ἀκρόπολις ἐρείπιων, ἀρχαίων ἀποθηκῶν, ἔνθα εὐρίσκονται καὶ τινα τόξα καὶ βέλη καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ πολλῶν παρεκκλησιῶν, ὧν εἰς πλῆθος εὐρίσκονται καὶ ἐν ταῖς πλείσταις οἰκίαις τῶν ἐντὸς τῶν τειχῶν Μωαμεθανῶν. Ὅπισθεν δὲ τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι καὶ ὁ πρόσθετος ἀλλ' εὐρύχωρος καὶ εὐρυμήκης πύργος τοῦ Καλλογιάννη, νῦν Κουλέ Προγιού καλούμενος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φαίνεται ἔξωθεν καὶ ἐπιγραφή· «ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ Ἰωάννης πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς Ἰσθῶρων καὶ Περσείας ὁ Μέγας Κομνηνός.» Ὑπεράνω δὲ τούτου τοῦ πύργου ὑπάρχει θέσις τερπνῆ, ἔνθα τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναλήψεως ἔρχονται πανταχόθεν καὶ ἐκ διαφόρων ἔθνων πανηγυρίζοντες, τερπόμενοι εἰς τὸν φίλον αὐτοῖς χορὸν συνοδευόμενον ὑπὸ τυμπάνου καὶ λύρας· τὰ περίξ δὲ τῆς χώρας ταύτης εἶναι πλήρη ἐρείπιων ἐκκλησιῶν, κατοικοῦνται δὲ σποραδικῶς ὑπὸ Μωαμεθανῶν καὶ τούτων κτηνοτρόφιον καὶ κηπουρῶν.

Ἀπὸ δὲ τῆς πρὸς Δ. πύλης καὶ διὰ γεφύρας λιθίνης ἀρχαίας ἐξέρχεται τις εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἰωάννου (Ζάνος), ἣν κατόπιν ὁ Ἀλέξιος Β' ἀνεκαίνισε, κτίσας παρ' αὐτῷ πύργον, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: Πιστὸς Θεῷ Α: καὶ Περσείας Ἀναξ Κομνηνός Ἀλέξιος ἐν Χρῆ Μέγας ὁ τοῦδε κτίτωρ τοῦ πυργικοῦ πουρζίου· οὐ σκέπει Θεὸς τὸ κράτος εἰς αἰῶνα †. Ὁ δοῦλος τοῦ Ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, Κ' ἐπιστάτης τοῦ ἔργου Κωνσταντῖνος Ἀπὸ τοῦ Ζάνου δὲ ἄρχεται τὸ πρὸς Δ. σκέλος τῶν νέων τειχῶν διήκον μέχρι τῆς θαλάσσης εἰς τὸ Δ: ἄκρον τοῦ ἀρχαίου λιμένος ὅπου καὶ ὁ ἀρχαῖος φάρος, πύργος ὑψηλὸς πρὸ αὐτοῦ, νῦν δὲ πεπτωκώς. Εὐρίσκονται δὲ ἔξω τοῦ τείχους γράμματα μεγάλα μέχρις ἑνὸς ποδὸς ἐκ κεράμων ἔξωθεν κεχρυσωμένων τὸ πλεῖστον ἐξαλειφθέντων τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος Ἀλεξίου σημειοῦντα, καὶ τινες μονοκέφαλοι ἀετοί. Τὸ δὲ τεῖχος τοῦτο εἶναι ἐν μέρει διπλοῦν ἀλλὰ ὄχι τόσο παχὺ

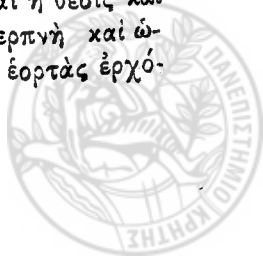

καὶ στέρεόν· ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς γωνίας τοῦ τείχους ἀρχίζει τὸ Ἄν. σκέλος διήκων μέχρι τοῦ Μόλου ἢ τοῦ Α. ἄκρου τοῦ λιμένος ἐνταῦθα ἦσαν καὶ αἱ ἀγοραὶ καὶ ἀποθηκαὶ αἱ ἐμπορικαὶ νῦν δὲ εἰς ἐρείπια· ὁ δὲ λιμὴν μέχρι τινος ἐν μέρει διασωζόμενος νῦν ὅλος ἐχώθη, καὶ ἐν εὐδία μόνον συχνάζεται ὑπὸ μικρῶν πλοίων. Παρὰ δὲ τὸν Μόλον εἶναι ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τοῦ Ἄγ. Ἰωάννου νῦν δὲ τζαμίον· ὁμοίως καὶ ἄλλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παραλίου τείχους Ἅγιος Γεώργιος, ἀλλὰ κατηδαφίσθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, νῦν μενον ἐρείπιον· ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ εἶναι ἐν βαφεῖον ὅπερ φέρει ἐπιγραφὰς τινὰς δυσαναγνώστους τῆς Κομνηνῶν ἐποχῆς, ὅπερ ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἦτον νομισματοκοπεῖον· ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐκκλησιῖδια τῆδε κάκεισε μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν νῦν ὅλως ἐρείπια.

Ἐξῶθεν δὲ τῆς πύλης τοῦ Ζάνου εἶναι καὶ τὸ Μαουσῶλ εἶον τῆς Λιθερίτιδος Μαρίας Γκιουλπαχάρ μητρὸς τοῦ Μουράτ Γ'. Πρὸς Δ. δ' αὐτοῦ εὐθεῖα καὶ μεγάλη ὁδὸς φέρει εἰς πλατεῖαν ὀνομαζομένην Καβαχμεγτάνι ὅπου παλαιοὶ τάφοι Μωαμεθανῶν καὶ ἐρείπια πρὸς τὸ κρημνῶδες ἀρχαίων οἰκιῶν· ὑπεράνω δ' αὐτοῦ καὶ Μ. εἶναι τὸ Τεκίρ-τζαήρ, ὅπου τὸ ἀμφιθέατρον τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν ὁρατὸν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνακτόρων, ὅπερ σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ τινῶν μωαμεθανικῶν οἰκογεν. ἔχον λείαν καὶ τερπνὴν θέσιν· ἡ δὲ πρὸς αὐτὴν ἀνοδος ἀνωφερῆς καὶ κατὰ τὸν Εὐγενικὸν «Μακρὸς μὲν καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν, καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δὲ εἰς ἄκρον ἰκῆται ραϊδίη . . . Ἴπποδρομίαι δ' οὖν ἄνω καὶ ἱππηλασίαι, καὶ πεδιάδες τερπναὶ, καὶ συνεχεῖς χάριτες ἐν ταῖς πλείεσταις, ἔξῶθεν ἀπλωμένα τῆς πόλεως· καὶ ἀγῶνων πέριξ καὶ βαλιδίδων καὶ θεάτρων χῶρος καὶ πανηγύρεων, οἷος οὐκ ἂν ραδίως ἐτέρωθι . . .» Ἰποκάτω δὲ τοῦ Καβαχμεγτανίου καὶ μετὰ τὸ δυτικὸν σκέλος τοῦ νέου τείχους παραλίως κεῖται ἡ συνοικία Ἐξώτειχα, ἐνθα καὶ τὸ μέρος ὑγιέστερον καὶ τερπνότερον, συχνεμένη ἐξ Ὀθωμανῶν, καὶ 150 ἑλληνικῶν οἰκιῶν, αἵτινες ἔχουσιν ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον καὶ παρθυναγωγεῖον καὶ δημόσιον ἀναγνωστήριον, καὶ μίαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Εἰς ταύτην τὴν περιφέρειαν ἀπεκατεστάθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔξω τῶν

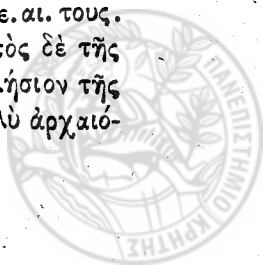
τειχῶν οἱ Ἕλληνες, καὶ ἀπετέλουν μίαν τῶν σημαντικωτέρων συνοικιῶν· διὰ τοῦτο ὁ ἀρχιερεὺς καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως ἐνταῦθα λειτουργεῖ καὶ ἔπειτα εἰς τὰς ἄλλας· ἀλλὰ εἰς τὰς κατὰ τὸ 1660 καταδρομάς, οἱ κάτοικοι ἔφυγον ἐντεῦθεν καὶ τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγ. Σοφίας μέρη ἐγένοντο κτήματα τῶν Μωαμεθανῶν.

Πρὸς Δ. δὲ τῶν ἐξωτείχων ἡμίσειαν ὥραν ἐπὶ παραλίῳ ἐπιπέδου λόφου εἶναι καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, περὶ ἣν ὑπῆρχε ἐκτεταμένη μονὴ σήμερον μόνον ἐρείπισι σώζουσα, κτισθεῖσα ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Α' τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, ἀλλὰ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ἀφῆρέθη ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐγένετο τζαμί, καὶ ἡ περιόικος αὐτοῦ συνοικία ἐλληνικὴ ἐδιώχθη καὶ κατεσχέθη ὑπ' αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐνταῦθα Μωαμεθανοὶ ἐμειώθησαν τὸν πληθυσμὸν καὶ ἐπτώχευσαν ἔμεινεν ὁ ναὸς πολὺν καιρὸν ἔρημος· ἀλλὰ πρὸ 5 ἑτῶν ἐπισκευασθέντος, ἡ ἐπισκευὴ αὕτη ἀντὶ τῆς προσθέσεως τι μάλιστα ἀφῆρσε πολὺν αὐτοῦ κόσμον, ἐπειδὴ ἠφανίσθησαν αἱ εἰκόνες, ὡς ἐκείνη τοῦ Μανουὴλ καὶ λοιπαὶ, μόνη δὲ μένει ἢ εἰς τὸν θόλον τοῦ Παντοκράτορος, ὅπου σώζεται καὶ ἐν οἰκόσημον τῷ Μ. Κομνηνῶν σύνθησις καὶ εἰς ἄλλους ἀρχαίους ναοὺς, ἔχον οὕτως· εἶναι ἐζωγραφισμένη τράπεζα καὶ ἐπ' αὐτῆς προσκεφάλαιον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ σταυρὸς ὑψούμενος καὶ εὐαγγέλιον ἀκομδῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κάθηται περιστέρα, κύκλωθεν δὲ τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, «Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται». Ὁ ναὸς δὲ εἶναι σταυροειδῆς ἢ πτεροειδῆς στηριζόμενος ἐπὶ τεσσάρων μεγάλων κιόνων φρυγίου λίθου, καὶ ἔχει τρεῖς πύλας καὶ τὸ ἔδαφος μωσαϊκὸν νῦν δὲ σανιδοσκεπάστον· εἶναι δὲ κτίριον στερεὸν καὶ σύμμετρον καὶ ἰκανῶς εὐρύχωρον, ἔχον πρὸς Β. καὶ παρεκκλήσιον τοῦ ἀγίου Σάββα νῦν κατεδαφισθὲν, καὶ οὐ μακρὰν πρὸς Δ. μέγα καὶ ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον, ὅπερ φέρει τέσσαρας ναοὺς ἐντὸς τὸν ἕνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου, καὶ πλήρες εἰκονογραφιῶν, νῦν δὲ χρησιμεῖον ὡς μιναρές. Ἐν γένει δὲ καὶ ἡ θέσις καὶ τὸ κτίριον καὶ ἡ περὶ τοῦτο χώρα εἶναι λίαν τερπνὴ καὶ ὠραία, ὥστε κατὰ τὸ ἔαρ ἅπαντες ἐνταῦθα τὰς ἑορτὰς ἐρχόμενοι κάμνουν τὰς διατριβὰς τῶν.

Ἐκτός δὲ τοῦ πρὸς Ἀν. σκέλους τοῦ τείχους εἶναι σήμερον συνωκισμένη ἡ πόλις Τραπεζοῦς καὶ ἡ ἀγορὰ καὶ οἱ ξενῶνες· ἐνταῦθα δὲ ὑπάρχουσι 10 μόνον Ἐκκλησιαί τῶν Ἑλλήνων, 4 τῶν Ἀρμενίων καὶ μία τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν· ἐκτός δὲ τούτων ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες καὶ 14 περίπου παρακλήσια· αἱ δὲ συνοικίαι αὐτῶν εἶναι καὶ ὀνομάζονται ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ κυριωτέρα δὲ, ἔνθα καὶ ἡ μητρόπολις, εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Πανταχοῦ δὲ τῆς Τραπεζοῦντος ὑπάρχουσι καὶ περὶ τὰ 15 λουτρά ἱκανῶς εὐκτιςα καὶ εὐρύχωρα, ἀλλὰ περίφημα, καθὼς καὶ ὅλης τῆς πέριξ χώρας διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς διαφθορὴν, ἐπειδὴ διευθύνονται ὑπὸ Μωαμεθανῶν Γεωργιανῶν ἐφήβων παιδῶν· ὅπερ πολ- λάκις ἡ κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ, ἀλλ' οἱ Μωαμε- θανοὶ ἰδιαίτους ἔχοντες πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην ὑπεστήριξαν αὐτούς.

Μετὰ τὸν Μόλον λοιπὸν ἡ Μομχανὲν πρὸς Ἀν. εἶναι ἡ κυρίως ἀγορὰ καὶ τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικὰ καταστήματα μεταξὺ τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ἀρχαία τις ἐμπορικὴ ἀποθήκη (Πεξεστένη), ἔχουσα σχῆμα φρουρίου καὶ χρησιμεύουσα καὶ ὡς ἀποθήκη καὶ ὡς ἀμυντήριον κατὰ τῶν ἄλλοτε ἐφορμόν- των Σκυθῶν. Μετὰ τὴν ἀγορὰν παραλίως κεῖται ἡ Ἑλλ. συ- νοικία τῆς Ὑπαπαντῆς πρότερον ὀνομαζομένη Βασμούλικα, ἀπὸ τοῦ Μάρτυρος Βασιλίσκου κατὰ παραφθορὰν, εἰς τὸ ὄ- νομα τοῦ ὁποίου ἦτον ἡ νῦν τῆς Μεταμορφώσεως Ἐκκλη- σίας· ἔχει δὲ ἐν ἑαυτῇ τέσσαρα παρεκλήσια, τὸ τῆς Μετα- μορφώσεως τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ τῆς Κοιμήσεως ἐπονομαζομένης ἐνδοξοτέρας. Ὑπερά- νω δὲ καὶ πρὸς Μ. τῆς ἀγορᾶς κεῖται ἡ ἐνορία τῆς Ἐκκλη- σίας τοῦ Ἁγ. Βασιλείου κτισθείσης ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου, οὐτινος ἡ εἰκὼν ἐπίππου μέχρι τινος ἐσώζετο ἐσῶθεν καὶ ἐ- ξῶθεν τῆς θύρας τοῦ ναοῦ· ὑπάρχει δὲ ἐπιγραφή ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ γυναικείου εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν « Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φιλ. Ἰουστινιανὸς εὐσεβῆς νικητῆς τροπαιοῦχος μέγιστος ἀεισέβαστος Αὐγουστος παρέσχετο . . . νδε. αι. τους. vi. . » ἣτις πρέπει νὰ ἐφέρθη ἄλλοθεν ποθέν. Ἐντὸς δὲ τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι καὶ τὸ παρακλήσιον τῆς Ἁγίας Ἄννης, οὐτινος τὰ βάρβα φαίνονται πολὺ ἀρχαίό-

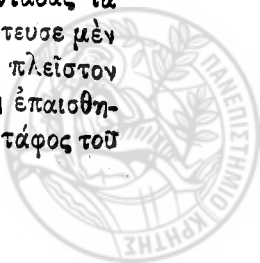

τερα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἀνάγλυφον μέγα παριστῶν γυναῖκα ἔχουσαν οὐρὰν ἰχθύως, τὸ ὁποῖον ἴσως εἶναι προσωποποίησης τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος· ἐντὸς δὲ αὐτοῦ εἶναι τάφος καὶ κοιμητήριον, πολλαὶ δὲ εἰκόνες τῶν ἐνταῦθα ταφέντων ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων εὐγενῶν διασώζονται ἐπὶ τοῦ τείχους· δυστυχῶς ὁμως καταστρέφονται καὶ σχεδὸν εἶναι δυσδιάκριτοι αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ μόνον αἱ ἐνδυμασίαι τινῶν διακρίνονται, ἢ μέρη τινὰ αὐτῶν. Πρὸς Ἀν. δ' αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοδώρου Γαβρᾶ θεοῦ τοῦ Δουκὸς Τραπεζοῦντος, Κωνσταντίνου, μαρτυρήσαντος εἰς Θεοδοσοῦπολιν, κτισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ ὑπεράνω δ' αὐτῆς τὸ τῆς Εὐαγγελιστρίας, καὶ εἰς τὸ ρεῦμα τῶν τριῶν Καρυῶν εἶναι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ Κορτζᾶ ἢ Κορτζιᾶ· ὑπὲρ δὲ τοῦ Κορτζιᾶν καὶ ἀντικρὺ τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Εὐγενίου, ἀλλὰ ταύτης καταστροφείσης μένει μόνον ὁ Ναὸς αὐτοῦ, κτίσμα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Β'. κατὰ τὴν εἰς τὴν δυτικὴν γωνίαν αὐτοῦ πρὸς τὸ βᾶθρον ἐπιγραφὴν ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ κτίστου, καὶ τὸ ἔτος 750. ὀκτωβρίου κ'. ἐβλάβη δὲ ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. εἶναι δὲ ναὸς εὐρύχωρος καὶ σερεός, ὠκοδομημένος ἐπὶ μεγάλου ὑπογείου, νῦν δὲ τζαμίον. Ὑπεράνω δὲ τῆς Ὑπαπαντῆς εἶναι καὶ ἡ ἐνορία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Τζαρτακλή, περὶ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι παρεκκλήσια τὸ τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὸ τῆς Εὐαγγελιστρίας καὶ τὸ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου κτίσμα κατὰ τὴν παράδοσιν Εὐδοκίας τῆς θυγατρὸς μὲν Μανουῆλ τοῦ Β'. συζύγου δὲ Κωνσταντίνου τοῦ Ὑψηλάντου· τούτου δὲ περίεργος εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐπειδὴ ἐξῶθεν οἱ τοῖχοι του ὁμοιάζουσι φατνώματα κανονικὰ, ἐπομένως ἄνω μὲν εἶναι τοῦ Ταξιάρχου κάτω δὲ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἐν ἧ ὑπῆρχον αἱ εἰκόνες τῆς Εὐδοκίας, καὶ ἄλλων, ἃς εὐσεβῆς χεὶρ χάριν ἐπισκευῆς τὰς ἡσβέτωσεν, ὑπάρχουν ὁμως καὶ ἄλλαι τινες ὧν τὰ ὀνόματα δύσκολον κανεῖς νᾶ ἐξιχνιάσῃ· εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ἐνορίαν ὑπάγεται καὶ ὁ ναὸς τοῦ μετοχίου τῆς Σουμελάς ὁ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως· ὑπεράνω δὲ τῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου εἶναι καὶ ἡ ἐνορία τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ

τοῦ ὁποίου εἶναι εἰκόνες τινες ἀρχαῖαι φερθεῖσαι ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Εὐγενίου πλησίον δὲ αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ νεόδμητος Ἀλληλ. σχολὴ τῆς ἐνορίας.

Ἐπεὶ δὲ τὴν ἐνορίαν τῆς Ἰπαπαντῆς εἶναι καὶ ἡ τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου, ἣτις νῦν ἐκ βάθρων ἀνεγείρεται ἡ μεγίστη τῶν ἐν Τραπεζοῦντι· αὕτη ἡ Ἐκκλησία ἐκτίσθη ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ναοῦ, καὶ περὶ αὐτὴν ἦτο μοναστήριον γυναικῶν κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Β. Ἰωάννου καὶ τῆς Εὐδοκίας τῆς Παλαιολογίνης, ὧν καὶ αἱ μεγαλοπρεπεῖς εἰκόνες ἦσαν ἐν τῷ Νάρθηκι αὐτοῦ, ἀλλὰ σήμερον καταστραφεῖσαι. Ἐν τῷ αὐτῷ νάρθηκι ἐτάφη καὶ πρὸ δύο ἐτῶν ἡ σύζυγός μου Ἰπατία θυγάτηρ Λασκαρίδου θανοῦσα τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1868. Ἀντικρὺ τοῦ νάρθηκος εἶναι καὶ ὁ τάφος τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς κάτω Ἰβηρίας Σολομῶντος ταφέντος τῇ 6 Φεβρουαρ. 1815· ἐνταῦθα δὲ εἶναι καὶ ἡ μητρόπολις, ὅπου συνήθως ἐδρεύει ὁ Ἀρχιερεὺς Τραπεζοῦντος· παρεκκλήσια δὲ εἶναι αὐτῆς ἡ Ἁγία Κυριακὴ, τὸ τῶν Ἀσωμάτων, τὸ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ τὸ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ὅπου εἶναι τὸ Φροντιστήριον ἐπὶ τῆς παραλίας τριώροφον καὶ μέγα κτίριον, ὡς καὶ τὸ κεντρικὸν Ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ παραλλήλως αὐτοῖς τὸ Παρθεναγωγεῖον. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου εἶναι ἡ τῆς Ἁγ. Μαρίας, ἣς παρεκκλήσια εἶναι τὸ τοῦ Ἁγ. Νικολάου καὶ τὸ τοῦ Ἁγ. Ἐλευθερίου ἐπὶ τοῦ μόλου τοῦ Δάφνου· ἐπὶ δὲ τοῦ ἐνταῦθα χερσονήσαντος ἀκρωτηρίου εἶναι καὶ τὸ Λεοντόκαστρον σήμερον Κουζέλ σεράγι λεγόμενον, χρησιμεῖον νῦν ὡς λοιμοκαθαρτήριον, ἐν ᾧ πρότερον πρὸ 200 ἐτῶν ἦτον μὲν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Μαρίας, ἀλλὰ διωχθέντων τῶν Χριστιανῶν ἡ Ἐκκλησία κατεστράφη καὶ τὸ Λεοντόκαστρον ἐχρησίμευσεν ὡς ἔδρα οἰκογενείας τινος Τερεπεγίδων.

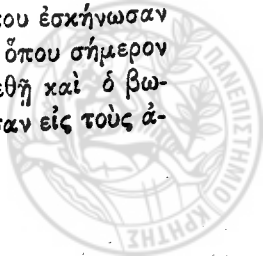
Ἐπεὶ δὲ τὴν Ἁγ. Μαρίαν Μ. εἶναι καὶ τὸ ἵπποδρόμιον ἢ μιντάνιν κατὰ τὸν Πανάρετον, νῦν δὲ Κιαβούρ μεγτὰν καλούμενον, ὅπου σήμερον κατέρχονται κατὰ ἑκατοντάδας τὰ καραβάνια τῆς Περσίας· τοῦτο ὁ Ἰζέτ πασοῦς ἐφύτευσε μὲν μετὰ διάφορα δένδρα, εἶτα ὁμως ἡμελήθη καὶ τέλος πλείστον μέρος ἐπωλήθη εἰς οἰκόπεδα καὶ οὕτω ἐμικρύνθη ἐπαισθητῶς. Πλησίον δὲ αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ τζαμίον καὶ ὁ τάφος τοῦ

Σκεντέρ πασᾶ τοῦ ὑποστρατήγου τοῦ Σουλτάν Σελίμ τοῦ Α΄ καὶ ἡ δεξαμενὴ τοῦ ὕδατος (ταξίμι) ὅπερ ὁ Ὅσμαν πασᾶς δι' ἐξόδων του ἔφρεν εἰς τὴν πόλιν. Ἐν δὲ τῷ ὑπὸ τὸ Μεγτάνι λιμένι τοῦ Δαφνοῦ ἢ τῆς Δαφνοῦντος εἶναι καὶ ἡ ὁμώνυμος συνοικία ἔχουσα δύο ἐνορίας καὶ δύο ἐκκλησίας τὴν τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅπου καὶ ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολή· ὑπὲρ τὴν Δαφνοῦντα δὲ καὶ ὑπὸ τὸν Μιθρεῖον καὶ ὅπου σήμερον τὸ ἔλλ. νεκροταφεῖον ἔκειτο καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου κτίσμα Ἄννης τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰωάννου Μουρούζου, καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ἡ μονὴ τοῦ Ἀγ. Σάββα περιέχουσα πολλὰ παρεκκλήσια ἐντὸς τῶν βράχων· ὁ δὲ σωζόμενος ναὸς τοῦ Ἁγίου Σάββα εἶναι ἐντὸς μονολίθου λαξευτοῦ· πρὸς Ἀν. δὲ αὐτοῦ ἦτον καὶ ἡ μονὴ τῆς Ἐλεούσης ἧς ὁ ναὸς κεῖται ἐρείπιον ἐπὶ παραλίῳ ὑψηλοῦ καὶ ἐπιπέδου βράχου.

Πρὸς Δυσμὰς δὲ καὶ ὑπὸ τὸ Μιθρεῖον εἶναι καὶ ἡ μονὴ γυναικῶν ἢ τῆς Θεοσκεπάστου ὠραῖον καὶ εὐρύχωρον κτίριον πολλάκις ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ' οὔτινος σώζονται αἱ ἀρχαῖαι εἰκόνες ὡς καὶ τῆς συζύγου του Εὐδοκίας εἰς τὸν ἀριστερόν χορόν τῶν ψιλτῶν. Σώζονται δ' αὐτοῦ κτίρια οἱ σταῦλοι, καὶ μία μεγάλη αἴθουσα· ἀλλὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ χρόνου καταπεσόντα ἀνεκκίνισεν ἅπαντα ὁ νῦν ἀρχιερατεύων Κύρ Κωνστάντιος ἰδίαις δαπάναις· ταύτης δὲ ὁ ναὸς ὢν ἐντὸς τοῦ βράχου, καὶ ἰκανῶς εὐρύχωρος, ἔχει καὶ πολλὰ παρεκκλήσια ἐντὸς τῆς μονῆς ἀριθμούσης περὶ τὰς 15 καλογραίας· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάλου ἐπιπέδου τοῦ Μιθρείου (Πόστεπε) εἶναι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀγιαστῆ, ὅστις ἐκτίσθη ἐπὶ ὀκταγώνου βάσεως ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ναοῦ πιθανῶς τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Μίθρα, ὅθεν καὶ Μιθρεῖον ἐκλήθη ὁ λόφος καὶ τὸ παρακείμενον χωρίον Μελεθρεῖον μέχρι τοῦ νῦν καλεῖται.

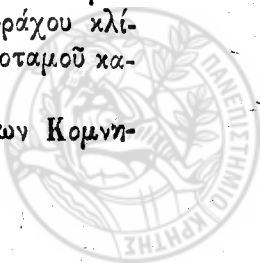
Ἄντικρυ δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν ποταμὸν τῆς Τραπεζοῦντος τὸν νῦν καλούμενον Πυξίτην εἶναι καὶ αἱ λῶμαι ὅπου ἐσκήνωσαν οἱ μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος Ἕλληνες, καὶ ἡ θέσις ὅπου σήμερον ὁ ναύσχος Κοσμᾶ καὶ Δαμιαννοῦ δυνατὸν νὰ τεθῆ καὶ ὁ βωμὸς, τὸ ὄριον τοῦ δρόμου, ὅπερ τότε προσδιώρισαν εἰς τοὺς ἀ-

γωνιζομένους· ὀπισθεν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας εἶναι καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Φωκά νῦν δὲ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Τραπεζουντίου· ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ εἶναι τὰ Κύμινα ἢ Χότζη ὅπου ὑπάρχουσι διάφοροι ἐξοχαὶ θεριναὶ καλόκτισται τῶν Τραπεζουντιῶν, ὡς καὶ ὑπεράνω τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὸ Σοβοῦκ σουγιοῦ, καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ὑπερκεείμενα χωρία· πρὸς Ἄν. δὲ τῆς Χότσης καὶ τέσσαρας ὥρας μακρὰν εἶναι καὶ αἱ ὠραῖαι καὶ καρποφορώτατοι πεδιάδες τῶν Κοβάτων ἢ Δοράνων ἐξ ὧν ἡ περίπυστος οἰκογένεια τῶν Δορανιτῶν· τὰ μέρη δὲ ταῦτα ὅλως ελαιόφυτα καὶ ἀμπελόφυτα σήμερον στεροῦνται αὐτῶν καταστραφέντων· ἔχει ὁμως ὠραῖα ὀπωρικὰ καὶ τὰ καλῆτερα λεπτοκάρυα καὶ ἀφθόνους σταφυλάς ἀλλ' εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἐνταῦθα δὲ περὶ τὸ χωρίον Σάναν εἶναι καὶ πηγὴ ἐξάγουσα ὀξὺ ἀνθρακοῦχον ὕδωρ μὲ διάφορα ἀλκάλια καὶ ὀλίγον σίδηρον· ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ εἶναι ὄρος τὸ ὁποῖον πρὸ 40 ἐτῶν ἐξ ὑφέσεως κατέστη λίμνη· οὐ μακρὰν δὲ τούτου παραλίως εἶναι τὸ Ἡράκλειον ἐπὶ τῶν ὀρίων τῶν Σουρμένων ἔχον φρούριον, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ παράδοσις διαφημίζει ὅσα καὶ περὶ Κορδύλης εἴπομεν.

Ἐπὲρ τὴν Τραπεζοῦντα δὲ πρὸς Μ. ἐπὶ 2 ὥρας περίπου εἶναι ἡ Σκυλολίμνη (Γκιολιτζαήρ) ὅπου φαίνονται ἀκόμη τὰ ἐρείπια τοῦ ἐκεῖ φρουρίου, καὶ ὑπ' αὐτὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ ἐνδότερον εἶναι τὸ Χοσογλάν, καὶ ἀντικρυ αὐτοῦ πρὸς Ἄν. μονὴ παλαιὰ τῆς Παναγίας τοῦ Κλινᾶ εἰς θέσιν Κελάδι σωζομένη μὲν, ἀλλ' ἔρημος μοναχῶν, χρησιμεύουσα ὡς ἐκκλησία εἰς τὰ πλησίον χωρία τοῦ Κελάδι· μίαν δὲ ὥραν ὑπὲρ τὸ Χοσογλάνι εἶναι αἱ ὑπωρεῖαι τοῦ πρὸς Δ. Καγκᾶ ὅπου ὑπάρχουν πηγαὶ δευανθρακοῦχου ὕδατος· ἐνταῦθα δὲ ὁ ποταμὸς χωριζόμενος διαιρεῖται εἰς δύο τὸν κίτευθειαν τῆς μεγάλης ὁδοῦ, καὶ ἄλλον τὸν Διπόταμον, φερόμενον Ν.Α. πρὸς τὴν Γαλιαιναν· ὀπισθεν δ' αὐτοῦ πρὸς Ἄν. καὶ ὑπὸ τὸ ὄρος Πυργί εἶναι εἰς ἕξ ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ Τραπεζοῦντος τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Περιστερᾶ κείμενον ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου κλίνοντος ἐντὸς βαθυτάτου κρημενοῦ μικροῦ τινος ποταμοῦ κατερχομένου πρὸς τὰ Κόδατα.

Αὕτη δὲ ἡ μονὴ ἦν μὲν κτίριον τῶν Μεγάλων Κομνη-

νῶν ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκδιωχθέντων τῶν μοναχῶν ἠ-
ρημῶθη, ὕστερον δὲ ἀπὸ 60 ἐτῶν ἀπὸ ἀσκητῶν τινῶν κατα-
φυγόντων εἰς τὰ παρακείμενα ὄρη ἠνοίχθη καὶ βαθμηδὸν
πάλιν ἔλαβε τὴν προτέραν αὐτοῦ εὐπρέπειαν. Πρὸ χρόνων
ὡς καὶ τὰ ἄλλα μοναστήρια, ἠρίθμει πολλὰς δεκάδας μο-
ναζόντων, νῦν δὲ μόλις τὸ ὄλον 15. Καί τοι δὲ εἶναι μι-
κρότερον τῶν ἄλλων εἶναι ὁμῶς τὸ ὠραιότερον, καὶ ἐν αὐ-
τῷ ὑπάρχει τάξις τις ἀληθῶς μοναχική. Ὁ ἡγούμενος δὲ
ταύτης εἶναι καὶ ἑξάρχος τῶν περίξ χωρίων συνισταμένων
εἰς 800 οἰκογενείας, ἀφ' ὧν κατ' ἔτος λαμβάνει δικαίωμα τι,
καὶ χειροτονεῖ ἱερεῖς, ἐκδίδει ἀδείας γάμων ἢ διαζύγια καὶ
λοιπὰ ὡς ἀρχιερεὺς, ὑπέικων ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν πατριάρ-
χην Κωνσταντινουπόλεως ὡς καὶ πάντα τὰ λεγόμενα Σταυ-
ροπηγιακὰ μοναστήρια· ἡ δὲ θέσις καὶ διαίρεσις καὶ ἡ ἐσω-
τερικὴ οἰκονομία αὐτοῦ εἶναι ἀρκετὰ καλῆ, καὶ οἴωνεὶ ὡς
φρούριον μετὰ τῶν ἐκεῖ δασέων. Ἡ δὲ βιβλιοθήκη του
ἄλλοτε ἀρκετὰ πλουσία, σήμερον ἐκγυμνωθεῖσα ἀπὸ τῶν
κατὰ καιρῶν περιηγητῶν καὶ τῶν πατριαρχικῶν ἑξαρχῶν
ἔχει μόνον χειρόγραφα Εὐαγγελίου καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστι-
κὰ καὶ τινὰς ἀρχαίας ἐκδόσεις συγγραφέων φαίνεται δὲ ἐν
τῷ κώδῃκι αὐτῆς καὶ ὁ Μ. Μηναῖδης σημειωμένος, ὅστις
πρὸ 20 ἐτῶν περιελθὼν τὰ κατὰ τὴν Λαζίαν μοναστήρια,
οὐκ ὀλίγα ἐσυλήσατο πολύτιμα χειρόγραφα δολίως· συχνά-
ζεται δὲ ἡ μονὴ αὕτη ὑπὸ πάντων τῶν κατὰ τὸν Εὐξείνιον
Χριστιανῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν περιοίκων Μωαμεθανῶν.

Ἐπὲρ δὲ τὴν Μονὴν εἶναι καὶ τὸ ὄρος Πυργί ὅπερ ἐνίοτε
ἀναδίδει καπνόν· ὀπισθεν δ' αὐτοῦ εἶναι ἡ Γαλίαινα καὶ ἐν τῷ
μεγαλοπρεπεῖ κοιλιάδι τῶν Λειβαδίων εἶναι καὶ τάφος στρα-
τηγοῦ τινος Μιχαὴλ Χιώτου κατὰ τὴν παράδοσιν ἀποθανόν-
τος ἐκεῖ εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν πολέμους· ἀπὸ δὲ τῶν
Λειβαδίων εἶναι τὰ ὄρη τῶν Δριλῶν ἢ τῆς νέας Ματζούκας
ὅπου εἶναι τὸ ὄρος Μανόη, μεταλλεῖον ἀργύρου ἐπὶ τῶν Κο-
μνηνῶν καὶ ἔχον πλείστα θημονίας σκωριῶν ὁμοίων τοῖς
τοῦ Λαυρίου, ἡ δὲ ὑπερκειμένη χώρα ὅλως δασώδης καὶ
ποώδης λήγει εἰς τὰ ὄροπέδια ἢ παρχάρια τῆς Λιβεράς.

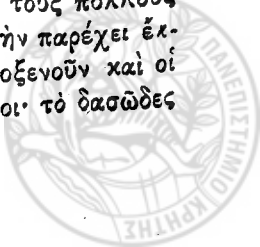
Ἀναλαμβάνοντες δὲ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Τραπεζοῦντος εἰς
τὸ ἐσωτερικόν φέρουσαν ἀπαντῶμεν μετὰ 5 ὥρας πρῶτον

σταθμὸν τὸ Δικαιοσύημον (Γζεβισλικ), ὅπου ὑπάρχει μικρὰ ἀγορὰ μόνον καὶ τινες ξενῶνες, καὶ ἡ ἔδρα τοῦ Ἐπαρχοῦ ἐνταῦθα δὲ πάλιν τέμνεται ἡ ὁδὸς εἰς δύο, καὶ ἡ μὲν Ἀνατολ. φέρει πρὸς τὴν Κουσιπιδὴν, καὶ τὴν Μονὴν Σουμελας, ἡ δὲ πρὸς Μεσημβρίαν φέρει εἰς Χορτοκόπην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καρα-καπὰν καὶ Κολάτιον τὴν θερινὴν πρὸς Ἐρζερούμ δίοδον· ἡ αὐτὴ δὲ διὰ τῶν Χαψίων καὶ Ζυγάνων σχηματίζει τὴν χειμερινὴν ὁδὸν τὴν πρὸς Ἐρζερούμ. Ὑπέρκεινται δὲ τοῦ Δικαιοσύημου Ἄν. ἡ Λιβερά τερπνότατον χωρίον διὰ τὸ ποῦδες αὐτοῦ τὰ κρῦα ὕδατά του, ἔχουσα 200 οἰκίας ὅλας Ἑλλήνων, οἵτινες φημίζονται διὰ τὸν βουκολικὸν καὶ ἐρωτικὸν τῶν βίων· τῆς αὐτῆς δὲ φύσεως εἶναι καὶ ὅλοι τῶν περίξ χωρίων οἱ κάτοικοι ἀποζῶντες ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν καὶ τῆς μικρᾶς γεωργίας, καὶ πολλοὶ τούτων ἀποδημοῦσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετερχόμενοι ἐκεῖ τὸν χαλκέα· πλησίον δὲ τῆς Λιβεράς εἶναι καὶ τὸ χωρίον Καπίκιογιου, ἔνθα καὶ ἡ Βερναρδάκειος σχολή, διατηρουμένη δι' ἐξόδου καὶ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ τοῦ Κ. Δ. Βερναδάκη. Ἐνταῦθα ὡς καὶ πανταχοῦ τῆς Ματζούκας εὐρίσκονται πλῆθος ἀρχαίων ἐκκλησιῶν τῆς Κομνηνῶν, καὶ ἐρείπια συχνὰ τῶν φρουρίων ἢ κάστρον τῆς Ματζούκας. Πρὸς Δυσμάς δὲ τοῦ Δικαιοσύημου εἶναι τὰ χωρία, Σπέλια ὀνομασθέν οὕτω διὰ τὰ πολλὰ ἐκεῖ σπήλαια, καὶ ἡ Δαναίχα καὶ ἄλλα· περίφημα δὲ εἶναι τὰ παρχάρια αὐτῶν, ὅπου συνήθως ἤρχοντο τὸ θέρος αἱ αυτοκρατορικαὶ οἰκογένειαι, τὸ τῆς Σπέλιας τῆς Φιανόης, τὸ Γαντοπέδιν καὶ τὰ Μάρμαρα. Πλησίον δὲ τῶν Χαψίων ὑπεράνω καὶ πρὸς Δ. εἶναι καὶ ἡ Μονὴ γυναικῶν Κρεμζοστή Παναγία λεγομένη κτισμένη ἐπὶ κρημνώδους βράχου, καὶ ἔχουσα περὶ τὰς δώδεκα μαναχάς· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς εἶναι τὸ Μοναστήριον Βαζελῶνος ἐν μέσω δασῶν τὸ πλεῖστον χρόνων ὀμιχλωδῶν, καὶ ἐπὶ βράχου ὑψηλοῦ μέγιστον οἰκοδόμημα, καὶ τὸ ἀρχαιότερον πάντων, κτισθὲν πρὸ τῆς Σουμελας· ἀνεκαίνισθη δὲ ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου, καὶ εἶτα παθὸν ἐκ τῶν πολέμων μετετοπίσθη ὑψηλότερον εἰς ἡν θέσιν σήμερον ὑπάρχει ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Α' Κομνηνοῦ, ὡς καὶ τὸ Χρυσόβουλον του δηλοῖ· ἔχει δὲ καὶ Χρυσόβουλον τοῦ Μεγάλου Πέτρου τῆς Ῥωσσίας καὶ ἄλλα σιγγίλια πατριαρχικὰ καὶ βιβλιοθήκην

όμοίαν τῇ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Περιστερᾶ· ἀπὸ δὲ τῶν 80 μοναχῶν οὗς ὁ Τουρνούφορτης ἀναφέρει μόνις ἔχει 15. Ὁ ἡγούμενος δ' αὐτοῦ εἶναι ἔξαρχος τῶν περικειμένων χωρίων συγκειμένων ἀπὸ 1200 οἰκογενειῶν, ὧν ὁ βίος εἶναι οἶος καὶ ὁ τῶν λοιπῶν ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ Δυσμικῶς εἶναι τὰ παρχάρια τὰ χωρίζοντα ταῦτα τὰ μέρη ἀπὸ τῆς Τόνιας, Μεσημβρινῶς δὲ εἶναι τὰ Παρχάριον τῆς Μουζένης, ἄτινα χωρίζουν τὰ περὶ τὴν Γραπεζοῦντα ἀπὸ τῆς Χαλδίας.

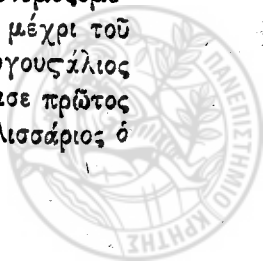
Ἡ δὲ κατάστασις τῶν μερῶν τούτων ἡ ἠθικὴ εἶναι παράπολυ οἰκτρά, ἐπειδὴ καὶ σχολειῶν τὸ πλεῖστον στεροῦνται, καὶ μόνον οἱ κατὰ τὰ χωρία ἱερεῖς κατὰ τὸ ἀρχαιότερον διδάσκουσι τινὰς τὸ ἀναγινώσκειν· ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι οἱ ἔξαρχοι τῶν Μοναστηρίων βαθμηδὸν θὰ θεραπεύσωσι τὰς ἀνάγκας ταύτας τῶν χωρικῶν, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει εἶναι εἰς βάρβαρον κατάστασιν, καὶ οὔτε ἡ γεωργία τῶν οὔτε κανὲν ἔργον τῶν εἶναι ἄξιον, ὥστε νὰ ἐκπολιτίσῃ αὐτοὺς, ἔχοντας ἀνάγκην νὰ διδαχθῶσι πολλὰ, καὶ ὅσα ἀφορῶσι τὴν κτηνοτροφίαν τὴν γεωργίαν καὶ λοιπὰς ἐργασίας τῶν· οἱ ἐν Εὐρώπῃ μοναχοὶ ἂν καὶ εἰς πολλὰ κακίζωνται, ἕκαμον ὁμως καὶ καλὰ, μεταδόσαντες εἰς τοὺς περιόικους τῶν τὴν γεωργίαν φέροντες διάφορα φυτὰ καὶ καλλιεργοῦντες αὐτὰ, καὶ πολλὰ καὶ ξένα φέροντες ἐπιτηδεύματα κατέστησαν αὐτοὺς καὶ γεωργοὺς καὶ κτηνοτρόφους καὶ βιομηχάνους. Τὸ παράδειγμα λοιπὸν αὐτῶν εἰς τοῦτο πρέπει νὰ μιμηθῶσι καὶ οἱ ἔξαρχοι τῶν Μονῶν, διὰ νὰ προάξωσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς Χριστιανούς.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Δικαιοσήμου πρὸς Ἄν. καὶ πρὸς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμίου τῆς Παναγίας ἐπὶ 80 ὥρας εἶναι ἡ γέφυρα τῆς Παναγίας, ὑπὲρ τὴν ὁποῖον εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ Κουσπηδῆ καλογραίων· ἐνταῦθα δὲ διχάζεται ὁ ποταμὸς καὶ ὁ μὲν πρὸς τὸ Ν. Ἀν. βαίνει πρὸς τὸ Μετζίτι Κάσκαμον καὶ Κρώμνην, ὁ δὲ Β. Ἀν. διευθύνεται πρὸς ὄρος Μελαῖ· ἡ δὲ ἐντεῦθεν ὁδὸς μέχρι τῆς Σουμελαῖς ἔχουσα τρίωρον ἀπόστασιν εἶναι ὑπὲρ τὸν ποταμὸν, ὅσις διὰ τοὺς πολλοὺς καταρράκτας καὶ τὴν ἐκ τούτων μεγάλην βοὴν παρέχει ἐκπληξιν τινὰ τοῖς διαβάταις, ὅσον τρόμον προξενοῦν καὶ οἱ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ κρημνοὶ καὶ βράχοι· τὸ δασῶδες

δὲ καὶ τὸ πλείστον τοῦ χρόνον ὀμιχλῶδες τῆς φάραγγος ἐμποιεῖ μελαγχολίαν. ἡ δὲ πρὸς τὰς ὑπωρείας τῆς Σουμελαῶς μιᾶς ὥρας ὁδὸς εἶναι σκοτεινοτάτη καὶ μελαγχολικὴ, ἐπειδὴ τὰ ὑψηλὰ δένδρα, δι' ὧν διέρχεται δὲν συγχωροῦσι τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου νὰ τὴν ἐπισκέπτωνται, καὶ ἡ ὀμίχλη ἐνταῦθα γίνεται πυκνότερα ὅσον τις πλησιάζει τὰς ὑπωρείας· ἐνταῦθα δὲ ὅπου σχεδὸν τελευτᾷ ἡ φάραγξ εἶναι γέφυρα, ἀπὸ τῆς ὁποίας τότε μόνον παρουσιάζεται τὸ ὄρος Μελαῶ, ὅπως μέλαν καὶ ψιλόν, καὶ περὶ τοὺς 1500 πόδας ὑψηλόν· φαίνεται δὲ ἡ κορυφή του ἐγκύπτουσα εἰς τὴν φάραγγα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τούτου τοῦ μέλανος ὄρους φαίνεται εὐθὺς ὡς κεκολαπτωμένη ἡ Μονὴ καταπληκτικὴν ἔχουσα θέαν· ἀπὸ τῆς γεφύρας δὲ μέχρι πρὸ τῆς Μονῆς σχεδὸν εἶναι ἡμίσεια ὥρα, καὶ ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸ αὐτὴν εἶναι ἐλικοειδῆς, ἔχουσα ὑπὲρ τοὺς 40 ἐλιγμοὺς ἢ κουτσαγγέλια κατὰ τὴν ἐπιτόπιον διάλεκτον. Ἐνταῦθα δὲ παρὰ τῷ βράχῳ εἶναι κτισμένη μεγάλη λίθινος κλίμαξ ἐξ 80 βαθμίδων, ὅπου τις ἀπαντᾷ σιδηρᾶν πύλην μικράν, ἣτις εἶναι ἡ μίξ καὶ μόνη εἴσοδος τῆς Μονῆς· ὁ δὲ ταύτης θυρωτὸς ἀφοῦ εἰδοποιήσῃ τὸν ἡγούμενον, καὶ λάβῃ τὴν ἀδειαν, ἀνοίγει τὴν πύλην, καὶ τότε ἐξ αὐτῆς πάλιν κατέρχεται τις κλίμακα ὑπὲρ τὰς 90 βαθμίδας· ὑπὸ τὸν κρότον τῶν βρυητῶν καὶ δεινῶς ἡχούτων κωδῶνων, οὐ μικρὸν παρεχόντων συγκίνησιν· εὐθὺς δὲ πρὸ τῆς κλίμακος ταύτης εἶναι καὶ ὁ κυρίως ναὸς λελατωμημένος ἐντὸς τοῦ μέλανος βράχου.

Ἡ Μονὴ τῆς Σουμελαῶς ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τούτου τιμωμένου εἰς ὄνομα τῆς Κοιμήσεως, ἔχει καὶ ἄλλα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς παρεκκλήσια ὑπὲρ τὰ 15, ὧν πρωτεύει τὸ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας σχεδὸν ὄν χωριστὸν μοναστήριον. Ἐκτίσθη δὲ πρῶτον ὡς σκήτη κατὰ τὸ 386 ὑπὸ τῶν Πατέρων Βηρνάβη καὶ Σωφρονίου τῶν Ἀθηναίων ἐλθόντων ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν, ἴσως διὰ τὰς τότε ἐκεῖ ἐπιδρομὰς τῶν Οὐνικῶν φυλῶν, φερόντων καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου Ἀθηναίαν ὀνομοζομένην, καὶ ἔργον τοῦ Λουκᾶ φημιζομένην, ἣτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζεται. Ὁ δὲ τότε Τραπεζοῦντος ἡγεμὼν Αὐγουσάλιος Κορτίκιος συντρέχων τὴν εὐλάβειαν αὐτῶν, ἔκτισε πρῶτος τὴν Μονὴν καὶ τὸν ναόν, εἶτα δὲ ἐπεσκεύασε Βελισσάριος ὁ

στρατηγός· Γεώργιος δέ τις φαίνεται ἐξ ἐπιγραφῆς τινος σὺν τῇ συζύγῳ του Ἑλισάβετ ὅτι ἐπεξέτεινε τὸ κτίριον τῆς Μονῆς. Ἐπὶ δὲ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν οὐ μόνον ἐκοσμήθη ἀλλὰ καὶ πολλὰς περίεχ χώρας διὰ σιγίλιων ἐδώρησατο ὁ Ἀλέξιος Γ'. ἄς μέχρι τοῦ νῦν καρποῦται ἡ Μονὴ ἐξασκοῦσα ἐπ' αὐτῶν ἐξαρχικὴν ἐξουσίαν. Ἄξια δὲ λόγου κειμήλια ἔχει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου μόλις πηχιαῖον ἔχουσαν μῆκος, καὶ πολλὰ δὲ χρυσοῦ καὶ ἀδαμάντων μαργαρίτων καὶ λοιπῶν κοσμήματα, καὶ στυρόν ἐντὸς ἀργυροῦ κιβωτίου μέρος τοῦ τιμίου ξύλου δωρηθὲν ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Β'. τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, ὡς καὶ οἱ ἐν τῷ κιβωτίῳ ἀρχαῖοι Ἰαμβικοί στίχοι δηλοῦσιν.

Ἐνθάδε κεῖται τὸ τρισόβιον ξύλον
 Ἐν ᾧ Χριστὸς ἠγίασε τὴν κτίσιν
 Ὁ Ἐμμανουὴλ τοῦ Ἀλεξίου γόνος
 Κομνηνὸς Ἄναξ εὐσεβῆς Αὐτοκράτωρ
 Ὡς δῶρον ἀγνὸν τῇ Πανάγιῳ προσφέρει
 Ἐν τῷ δὲ Ναῶ τούτου τοῦ Μετὰ ὄρους.

X: Υ: α:υ'. (1390).

Πρὸς τούτοις τὸ σιγίλιον ἢ χρυσόβουλιν Ἀλεξίου Γ'. ὁπερ ἀφαιρηθὲν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐδόθη εἰς ἀντίγραφον, καὶ τὸ σιγίλιον τοῦ Σουλτάν Σελίμ καὶ τρεῖς μεγάλαι λαμπάδες αὐτοῦ, πολλὰ δὲ χειρόγραφα ἀρχαῖα Εὐαγγελίων καὶ λοιπῶν Ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ὡς πολλὰ καὶ ἄλλα πολυτελεῖ ἀφιερῶματα Χριστιανῶν κοσμοῦσι τὴν Μονὴν ταύτην· ἡ δὲ βιβλιοθήκη ταύτης οὔσα πλουσιωτάτη ἀπὸ ἀξιολόγων διαφόρων χειρογράφων, ἀπώλεσε ταῦτα ἀρπαγέντα ὑπὸ τῶν κατὰ καιρὸν Πατριαρχικῶν Ἐξάρχων ὡς καὶ τῶν ξένων περιηγητῶν, πολλὰ δὲ καὶ ἐξ ἀγνοίας τῶν μετὰ ταῦτα ἀπωλεσθέντα.

Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν ἡ Μονὴ ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον τῶν Μουσῶν καὶ μέχρι πρὸ 80 ἐτῶν δείκνυσιν ἄνδρας ἐξεληθόντας αὐτῆς ἱκανῶς εὐπαιδέτους καὶ γενομένους Ἀρχιερεῖς καὶ Πατριάρχας· συνέτεινε δὲ πολὺ καὶ εἰς τὴν στήριξιν τῶν Χριστιανῶν· τόσον δὲ σέβας ἔλκυε τῶν κατὰ τὸν Εὐξείνιον οἰκούντων, ὥστε ὑπάρχει μέχρι τοῦδε τὸ μόνον ὄπερ ἐπισύρει πλῆθος προσκυνητῶν καθ' ἑκάστην οὐ μόνον τῶν Ἑλλή-

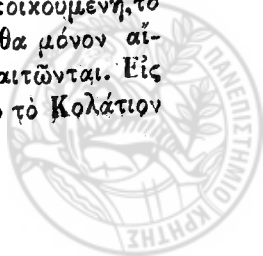
νων ἀλλὰ καὶ Ἀρμενίων καὶ Μωαμεθανῶν· τῇ δὲ 15 Αὐγούστου ἡμέρᾳ τῆς Πανηγύρεώς τῆς, ὑπὲρ τὰς 5 καὶ 10 χιλ. πολλάκις προσέρχονται προσκυνηταί· πανταχοῦ δὲ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς ἐντὸς χώρας ἔχει μετόχια. Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ἐνῶ ἄλλοτε ἤριθμοι 100 μοναχοὺς σήμερον ἔχει μόλις 20 καὶ τούτους ἥκιστα λάτρας τῶν Μουσῶν· πολὺ δὲ εἰσέτι δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὸν Ἑλληνισμόν, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι παρακείμεναι Μοναί, ἂν οἱ ἡγούμενοι προσπαθήσωσι νὰ διαδώσωσι τὰ γράμματα, καὶ συστήσωσι τὴν καλλιέργειαν εἰς τοὺς περὶ αὐτάς περιοίους· ἔχει δὲ ἡ μονὴ ὑπὸ τὴν Ἐξαρχίαν τῆς πλείους ἰῶν 1600 οἰκογενειῶν, οὔσα καὶ αὕτη Σταυροπηγιακὴ καὶ ἐξαρχωμένη ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου· ἐνταῦθα δὲ ὡς εἰς τὰ Μετέωρα ἢ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐξορίζονται πολλοὶ δια πολιτικά καὶ ἠθικά ἐλαττώματα κληρικοί, καὶ μόνον ἐνταῦθα αὐστηρῶς ἐπιτηρούμενοι· σήμερον δὲ κτισθεῖσα πολυτελέστερον ἐγένετο εὐρυχωροτέρα, καὶ προσέτι ἀπέκτησε πολλὰ ἐπιπλα χρησιμεύοντα διὰ τοὺς ξένους προσερχομένους προσκυνητάς.

Πρὸς Ἀν. τῆς Σουμελαῆς διὰ τοῦ ὄρους Σφενδαμνῶνος καὶ τοῦ Ταύρου ἐπὶ 6 ὥρας φέρει πρὸς τὴν Σάνταν (ὅπου οἱ παλαιοὶ Σίνται) περιέχουσα, ἑπτὰ χωρία ἑλληνικά, ὧν οἱ κάτοικοι τὸ πλεῖστον εἶναι μεταλλουργοί, λιθοζόοι καὶ κτίσται· τὸ δὲ κυρίως προῖόν αὐτῶν ἡ κτηνοτροφία καὶ τινες δημητριακοὶ καρποί· φημίζονται δὲ οὗτοι ὡς ἀνδρεῖοι καὶ τολμηροὶ ὄντες εὐμήκεις καὶ ὠραίας φυσιογνωμίας, ἔχοντες τὴν καταγωγὴν τῶν ἀπὸ ἀποικίας τινὸς γενομένης ἐνταῦθα ἀπὸ Πλατάνων ἢ τῆς Τόνιας 80 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀλώσεως Τραπεζοῦντος. Ἐκεῖθεν δὲ πρὸς Μ. διὰ τοῦ Παρχαρίου Καζουκλή καὶ τοῦ Κασκάμου καὶ ὀπισθεν τῆς Σουμελαῆς ἐπὶ ἕξ ὥρας φέρει εἰς τὴν Κρώμνην χώραν πετρώδη καὶ φαραγγοειδῆ ἐκ πολλῶν πλησίον ἀλλήλοις χωρίων συγχευμένην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ὀπισθεν αὐτῆς ἡμέραν. Αὕτη ἡ χώρα κατοικεῖται ὑπὸ Ἑλλήνων, καὶ εἶχε μὲν ἱκανὸν πληθυσμὸν κατοίκων καὶ εὐημερίαν, ὅτε εἰργάζοντο τὰ μεταλλεῖα· νῦν ὁμως ἀφοῦ αὐτὰ μένωσιν ἀργά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ κάτοικοι ἀποδημοῦσιν εἰς διάφορα μέρη ὡς ἔμποροι καὶ κτίσται, καὶ ἰδίως ὡς μεταλλουργοὶ εἰς τὰ ῥωσικά μέρη

περὶ τὴν Τιφλίδα καὶ Καύκασον, ὅπου καὶ πολλὰς ἔκαμαν ἀποικίας.

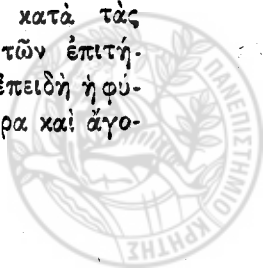
Ἐκ τοῦ ὀνόματος Κρώμνης, Ἰμέρας καὶ τῶν ἄλλων Χαλύβων Ἀργυρίων καὶ Κοτυώρων εἰκάζομεν ὅτι οὗτοι πρότερον ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου, ὅστις ἀναφέρει τὰ ὀνόματα ταῦτα περὶ τὴν παραλίαν τῆς Παφλαγονίας, ἐνῶ μετήρχοντο ἐκεῖ τὴν μεταλλουργίαν, βαθμηδὸν πρὸς Ἀν. ἐρχόμενοι χάριν τῆς μεταλλουργίας κατήντησαν ἕως ἐδῶ, ὅπου ἔδωκαν καὶ τὰ ὀνόματα τῆς παλαιᾶς των πατρίδος· ἐγένοντο δὲ αὐτοῦ ἡ ἀποκατάστασις αὐτῶν εὐθὺς μετὰ Χριστὸν μὴ δυνηθέντων πλέον νὰ προβῶσιν ἀνατολικώτερον διὰ τὴν πληθὺν καὶ ἀγριότητα τῶν πρὸς Ἀν. ἐθνῶν, ἧ καὶ πλέον ὀριστικῶς διαμείναντες διὰ τὰ αὐτόθι πλούσια μέταλλα πρὸ πάντων εἰς ἄργυρον· ἅπαντα δὲ ἡ χώρα αὕτη κατὰξηρος οὔσα καὶ πετρῶδης ἔτρεφεν ὁμῶς τοὺς πολυαριθμοὺς κατοίκους τῆς, καὶ ἐπλούτιζεν αὐτοὺς, νῦν ὁμῶς πωσίσσης τῆς μεταλλουργίας, ἐστράφησαν οἱ μὲν εὐποροῦντες εἰς ἄλλα ἐπιτηδεύματα, οἱ πτωχότεροι δὲ ἤδη τὰ πάντα στεροῦμενοι πένονται δεινῶς καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ συχναὶ ἐνταῦθα ἀποικίαι εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἄλλαχοῦ, ὥστε ἐκ τῶν 2000 οἰκογενειῶν μόλις διαμένουσι χίλια. Ἐν τούτοις ὡσπερ ἐν Σάντη, οὕτω καὶ ἐν Κρώμνη καὶ Ἰμέρα ὑπάρχουν καλῶς ἐκτισμέναι οἰκίαι καὶ ἐκκλησίαι καὶ σχολεῖον ἐλληνοαλληλοδιδασκτικόν, καὶ οἱ κάτοικοι ἐν γένει εἶναι φιλόξενοι ἔχοντες καὶ γλῶσσαν καθαρωτέραν, καὶ πλείονας λέξεις ἀρχαιοπρεπεῖς· ἀρτίως δὲ ἐσχηματίσθη ἀδελφότης τῶν ἀπανταχοῦ Κρωμναίων πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν ἐν Κρώμνη ἐλληνικοῦ σχολείου· ὑπὲρ δὲ τὴν Ἰμεραν ὑπάρχει καὶ μοναστήριον γυναικῶν τοῦ Αγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἔχον ἕως 15 μοναχάς, ὡς καὶ ἐρείπια φρουρίων πολλὰ τῆ δε κακεῖσε ἐπὶ ἐρυμνῶν τόπων.

Πρὸς Νυσμὰς δὲ τῆς Κρώμνης καὶ ἐν τῷ ὀμωνύμῳ ποταμῷ (Γιαγλιῆ τερε) διήκει χώρα ὄλω; ὄρεινῆ καὶ πολλὰς φάραγγας σχηματίζουσα ὄλω; ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένη, τὸ πλεῖστον καταφυγόντων μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἐνθα μόνον αἰγαῖοι μεταξὺ τῶν σπηλαιοειδῶν βράχων ἐνδιδαιτῶνται. Εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην εἶναι καὶ ἡ Μούζαιγχ ὑπὸ τὸ Κολάτιον

εις πλῆθος ἑλλ. χωρίων ἐπὶ δυσπελάστων μερῶν, τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν μετὰ τῆς Κόρης τοῦ Δαβὶδ Ἄννης Τραπεζουντιῶν οἰκογενειῶν· ἐντὸς δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν Μουζαϊναν ποταμοῦ εἶναι καὶ μονὴ καλογραϊῶν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ζακνδοῦ συμποσουμένων εἰς 12· κάτωθεν δ' αὐτῆς 3 ὥρας εἶναι καὶ τὸ χωρίον Κορήκννα, ἢ Κυρὰ (Βασιλοπούλα) Ἄννα, νῦν ὅλως ὑπὸ Μωαμεθανῶν κατοικούμενον. Οἱ κάτοικοι δὲ τῶν μερῶν τούτων διὰ τὸ ἄγονον ψυχρὸν καὶ λεπτόγεον ἀποδημοῦσιν εἰς διάφορα μέρη, ὡς οἱ Κρωμναῖοι, διάφορα ἐπιτηδεύματα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐξασκοῦντες, ὧν κυρίως αἱ γυναῖκες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν μικρὰν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν· ἐσχάτως καὶ πολλοὶ τούτων ὡς καὶ ἐκ Σάντης καὶ Κρώμνης ἀπεφάσισαν νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς Ῥωσίαν, ἀλλ' ὁ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ βοηθὸς Δ'. Γεννήδουνας ἔργον, ἐθνικὸν καὶ ἐνταῦθα ἐργασάμενος παντοιοτρόπως ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ διαμείνωσιν εἰς τὴν πατρῶν των ἐστίαν· ὅλη δὲ αὕτη ἡ γραμμὴ ἀπὸ Σάντης μέχρι τῆς κυρίως Χαλδίας Τουρούλη καλουμένη ἔχει καὶ ὑποδιοικητὴν ὑπεχόμενον εἰς τὸν τῆς Κουζμουσχανᾶ Διοικητὴν· ταύτης δὲ τῆς χώρας οἱ πλεῖστοι κάτοικοι ὑποκρινόμενοι τὸν Μωαμεθανισμόν, ἐφανερῶθησαν μετὰ τὰ Κριμαϊκὰ ὡς χριστιανοί.

Μεσημβρινῶς δὲ ταύτης τῆς χώρας μετὰ τὸ ὄρος Κορόσιον εἶναι ἡ κυρίως Χαλδία ἢ τὰ Μεσοχάλδια, ὧν πρωτεύουσα ἡ Ζάγγχη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κάνιως, καὶ τῆς μεταξὺ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι εἰς Ἐρζεροῦμ ὁδοῦ· ὑπὲρ τὴν Ζάγγχην σήμερον ἀσήμαντον χωρίον Μωαμεθανικὸν εἶναι ἐπὶ ἐρυμῶν βράχων τὸ φρούριον αὐτῆς Μεσοχάλδιον ἔχον πρὸ αὐτοῦ τὸν τε ποταμὸν τὴν ὁδὸν, καὶ τὰς ὡραίας κοιλάδας καταφύτους ὑπὸ τῶν καλητέρων ὀπωροφόρων δένδρων. Τοιαῦτα δὲ φρούρια ἀπ' ἀλλήλων μικρὸν ἀπέχοντα εὕρισκονται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀποτελοῦντα τὴν γραμμὴν τῶν Μεσοχάλδιων φρουριῶν· σχεδὸν δὲ ἅπαντα ἢ περίεξ χώρα εἶναι συριγγώδης ὄρεινῆ καὶ λεπτόγευς, ἐνθα καὶ μικρὰ τις καὶ ἀσήμαντος γεωργία ἀναφαίνεται· ὅθεν ἀνέκαθεν οἱ κάτοικοι κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων γεωγράφων κύριον αὐτῶν ἐπιτηδεῦμα εἶχον, ὡς καὶ νῦν, τὴν μετταλλουργίαν· ἐπειδὴ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας, ἂν κατὰ ἄλλα σκληρὰ καὶ ἄγο-

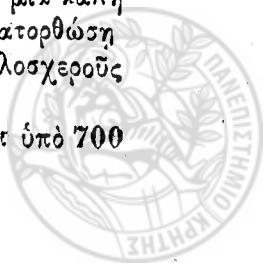
νος, εἶναι ὁμως πλουσίαι εἰς μέταλλα πρὸ πάντων τοῦ ἀργύρου διὰ τοῦτο καὶ Κιουμουσχανάς ἐκλήθη, ἢ Ἀργυρεῖον, οἱ δὲ νῦν Ἕλληνες κάτοικοι Ἀργυρούπολιν κακῶς ἐκάλεσαν, ἐνῶ ἦτον ὠραιότερον καὶ φυσικώτερον νὰ ὀνομάσωσιν αὐτὴν Ζάγγχαν ἀπὸ τῆς παρκειμένης ἀρχαίας Ζάγγχης τῆς πατρίδος τῶν περιφήμων Ζαηχιτῶν. Ἡ ἐπαρχία δὲ αὕτη τῆς Χαλδίας, μετὰ ταῦτα ἠλλάξεν ὀνομασίαν περὶ τὰ τέλη τοῦ Μεσαιῶνος μετονομασθεῖσα ἢ τοῦ Κάνεως, ὡς καὶ ὁ κάτοικος Κανίτης καὶ μέχρι τοῦ νῦν λέγεται καὶ ἡ χώρα Κάν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Κάνεως. ἦτο δὲ ὑποκειμένη εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, νῦν δὲ ἔχει Μητροπολίτην ἀνεξάρτητον γενόμενον καὶ Χαλδίας προσαγορευθέντα.

Αὕτη δὲ πολυειδῶς κακωθεῖσα ὑπὸ τῶν Τουρκομάνων, ἐπειδὴ ὑπῆρξε πολὺν καιρὸν τὸ θέατρον τῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν πολέμων, καὶ τέλος περιπεσοῦσα εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Τούρκων ἔπαθε πολλὰ τῶν Χριστιανῶν πολυειδῶς τυραννουμένων· μόλις δὲ πρὸ δύο αἰῶνων οἱ κάτοικοι γενόμενοι χρήσιμοι εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν μεταλλουργίαν, ἔλαβον πολλὰς ἀσίδουσιαι, καὶ θεωρούμενοι ὡς ἄνθρωποι τῆς κυβερνήσεως (Πεγλιτζίδες), ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπιρροήν, καὶ τὰ διάφορα μεταλλεῖα ἐγένοντο ἄλλαι πόλεις, ἰδίως δὲ τὸ τοῦ Κιουμουσχανά ἀριθμοῦν τότε ὑπὲρ τὰς 5,000 οἰκογενειῶν· τότε δὲ ἤκμαζον καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ πολλοὶ ἔξοχοι ἐπὶ παιδείᾳ ἄνδρες καὶ ἀρχιερεῖς ἀνεφάνησαν, μάλιστα οἱ ἀπὸ τοῦ χωρίου Φυτιάνου ἀποικίας Ὀφεως φημιζομένου μέχρι καὶ νῦν ἐπὶ τῇ φιλομαθείᾳ τῶν κατοίκων του· οἱ δὲ ἐπιστάται τῶν μεταλλείων τούτων εὐστάτασιδες καλούμενοι, χαίροντες τὴν εὐνοίαν τῶν κρητῶντων μεγίστην εἶχον ἐπιρροήν, ὥστε οἱ ὑπ' αὐτοὺς μεταλλουργοὶ μακρὰν τοῦ φόβου τῶν Τούρκων συνεσωρεύοντο ἐνταῦθα, καὶ κατέστησαν τὴν χώραν καὶ πλουσίαν καὶ πολυάνθρωπον· ἀλλ' ἀφότου ἔπαυσεν ἡ καλλιέργεια τῶν μετάλλων, καὶ ἡ κυβέρνησις ἀφήρεσε τὰ προνόμια αὐτῶν, ἤρχισαν τὰς μεταναστεύσεις εἰς διάφορα μέρη, ὅπου εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσι τὴν μεταλλουργίαν, καὶ οὕτως ἡ χώρα καὶ κυρίως ὁ Κιουμουσχανάς ἐρημώθη ὅλως· ὥστε ἐκ τῶν 5 χιλ. ἑλλ. οἰκογ. μόλις νῦν μένουσι ἐναὐτῷ τριακόσιοι.

Οἱ οὕτω λοιποὶ μεταναστεύσαντες ἐκ τῆς Χαλδίας, καὶ χάριν τῆς μεταλλουργίας διασκεδασθέντες εἰς διάφορα μέρη τοῦ κέντρου τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἐσχημάτισαν ἀποικίας πολυπληθεῖς γενησομένας ἀληθῶς φυτώρια τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔθνους, συνεπαγόμενοι καὶ τὴν πατρῶαν γλῶσσαν πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ ὁμοφύλους τῶν· τὸ δυστύχημα ὅμως εἶναι ὅτι πολλοὶ τούτων δὲν ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τῶν ἀνωτέρω, ἀλλὰ κατὰ ἑκατοντάδες μεταναστεύοντες εἰς Ῥωσίαν ἀναπληροῦσι ξένον ἔδαφος, ὅπου ἐκρωσισθέντες πλέον οὐδὲν συνεισφέρουσιν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Πρώτη δὲ ἀποικία μετανάστευσις εἰς Ῥωσίαν ἐγένετο κατὰ τὸ 1829, ὅτε ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς ἀφήσας τὴν Χαλδίαν ἀπεσύρθη εἰς τὰ Ῥωσικὰ ὄρια, οἱ δὲ χριστιανοὶ δελεασθέντες ὑπ' αὐτῶν, ἤ καὶ φοβηθέντες τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων κατὰ χιλιάδας οἰκογένειαι καὶ ἐκ Χαλδίας καὶ ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἀρσίγγην καὶ Θεοδοσιούπολιν χώρας ἀνεπιστρεπτί μετηνάστευσαν. Ἐκτοτε δὲ ἐκ διαλειμμάτων γίνονται τοιαῦται μεταναστεύσεις, καὶ τὸ χερίστον ὅτι ἐνεργοῦνται ὑπὸ ἀνοήτων ἱερέων, ἐνῶ δύνανται ἐπωφελέστερον νὰ τοὺς φέρωσιν εἰς τὰς πλουσίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας χώρας εἰς μεταλλουργίαν καὶ τὴν γεωργίαν.

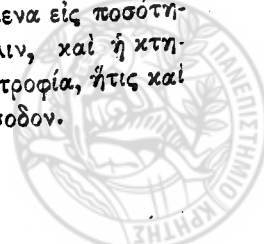
Σχεδὸν δὲ ἐκ τῶν πλησίον μεταλλείων τῆς Χαλδίας οὐδὲν εἶναι ἐνεργόν, ἐπειδὴ οὔτε οἱ κάτοικοι εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐκμεταλλεύωνται αὐτὰ, οὔτε ἡ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὴν ἐκμετάλλευσιν τούτων· καὶ πολλοὶ θησαυροὶ ἰδίῳ ἐν Κουμουσχανά καλύπτονται τεθαμμένοι, καὶ βλέπουσιν αὐτοὺς μακρόθεν οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ὥσπερ ὁ Ἀδάμ ποτὲ τὸν πειράδειον μακρόθεν· πόσον δὲ καλὸν καὶ δι' αὐτοῦ· καὶ διὰ τοὺς ἀποραζίσοντας νὰ ἀρχίσωσι τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν, ἐπειδὴ καὶ οἱ κάτοικοι ἔμπειροι ὄντες τῆς τέχνης θὰ εὐρωσιν ἐργασίαν ἐπωφελῆ, καὶ οἱ δεῦτεροι μεγάλην τύχην, καθόσον μάλιστα νῦν ἡ κυβέρνησις μὲ μικρὰ παρὰ χωρεὶ τὸ δικαίωμα τοῦ μεταλλεύεσθαι· μόνη δὲ μίχ καλὴ ἐταίρια, ἢ τῶν κητοίκων, ἢ ἄλλωι, δύναται νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, καὶ τὴν χώραν νὰ ἀπικλάξῃ ἀπὸ τῆς ὀλοσχεροῦς ἐρημώσεως.

Ὁ Κουμουσχανάς ἢ Ἀργυρούπολις κατοικεῖται ὑπὸ 700

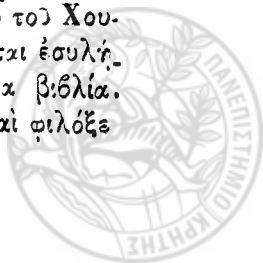
οικογενειῶν, ὧν 300 ἑλληνικαὶ, 200 μωαμεθανικαὶ, καὶ 200 Ἀρμενίων ἀπὸ 150 ἐτῶν ἐνταῦθα ἀποκαταστηθέντων ἐκ τῆς Ἀρμενίας βαθμηδόν. Κατὰ τὴν περιφέρειαν δὲ αὐτῆς μέχρι 2 ἡμερῶν δρόμου, οὐδαμοῦ ἀπντῶνται Ἀρμενίων χωρία, εἰμὴ μόνον ἑλληνικὰ καὶ μωαμεθανικὰ. Ἐν τούτοις ὁμως ἐνετύχομεν Γάλλον περιηγητὴν, ὅστις ἐν Ἀργυρουπόλει ὧν, ὠνειρεύετο αὐτὴν μέρος τῆς Ἀρμενίας καὶ τοὺς κατοίκους ἀπαντας ἀνεξιρέτως Ἀρμενίους· τοιαῦτα δὲ πολλὰ πάσχουσι καὶ ἄλλοι τῶν περιηγητῶν, οἵτινες οὐδὲ τὴν γλῶσσαν ἐννοοῦντες, οὔτε ἀπὸ τῶν ἐβίμων καὶ τῆς φυσιογνωμίας δυνάμενοι νὰ κρίνωσιν, ἀλλὰ πιστεύοντες εἰς τὰς πληροφορίες ἀμχθῶν διερμηνείων γράφουσι, καὶ οὕτω πωλοῦσι εἰς τὴν Εὐρώπην οὐχὶ εὖωνα ψεύδη. Οἱ δ' ἀπομείναντες οὗτοι κάτοικοι τῆς Ἀργυρουπόλεως ἀποζῶσιν ἀπὸ τοῦ μικροῦ τοπικοῦ ἐμπορίου καὶ ἀπὸ τῆς καλλιέργειας τῶν ὀπωροφόρων δένδρων· εἶναι δὲ φιλόξενοι καὶ εὐπροσήγοροι, κληρονομήσαντες ὅχι τὴν εὐτυχίαν τῶν πατέρων τῶν ἀλλὰ πολιτισμὸν τινὰ καὶ συμπεριφορὰν· ἂν δὲ αἱ πάλαι ποτε ἀκμάζουσαι οἰκογένεια παρήκμασαν τελείως, φαίνεται ὁμως ἐξωγραφισμένη ἢ πρὶν εὐγένεια καὶ εὐτυχία αὐτῶν. Διατηροῦσι δὲ ἀλληλοδιδασκτικὴν καὶ ἑλληνικὴν σχολὴν, καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῶν εἶναι αἱ πλουσιώτεροι πασῶν τῶν ἐν τῷ Πόντῳ διὰ τὰ πλούσια αὐτῶν εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον κειμήλια, καὶ τὰ κατὰ καιρὸν πολυτάλαντα ἀναθήματα τῶν ποτὲ πλουσίων Χριστιανῶν· οὔσα δὲ ἔδρα διοικητοῦ καὶ τοῦ Μητροπολίτου Χαλδίας ἔχει ἐπισημότητά τινα, ἂν καὶ ἀπώλεσε τὴν πλαιάν τῆς εὐτυχίαν· οὐδὲν δὲ ἄξιον σημειώσεως ἀρχαιότητος ἢ λείψανά τινα φρουρίων· τὰ ἀξιοθέατα δὲ τῆς χώρας εἶναι τὰ μεγάλα σπήλαια τῶν μεταλλείων, τὰ ὁποῖα κατέστησαν τὰ ὄρη ἐκεῖνα ὡς μεγάλους θηλάμους, ἐν οἷς δύναται τις προερχόμενος νὰ περιηγητῆται ἐντὸς αὐτῶν μὲ λαμπάδας ἐπὶ 20 λεπτά.

Τὰ μόνα δὲ προϊόντα τῆς χώρας εἶναι αἱ ὠραῖαι ὀπῶραι πρὸ πάντων τὰ μῆλα καὶ τὰ ἄπια ἐξαγόμενα εἰς ποσότητας διὰ Τραπεζοῦντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ ἤδη ἀρχαίμενη μεταξοσκωλητροτροφία, ἥτις καὶ μόνη ὑπόσχεται εἰς τὸν τόπον μέλλον εὐπρόσδοτον.

Πρὸς Ἀν. τῆς Ἀργυρουπόλεως 4 ὥρας μακρὰν εἶναι τὸ Λέριον (Κουάσιον), ὅπερ ἦτο ἄλλοτε ἐπίσκοπὴ νῦν δὲ Ἐκκλησιαστικῶς ὑπόκειται τῷ Ἀρχιερεὶ Θεοδοσοπούλεως· καὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ 1829 γενόμεναί πολλαὶ μεταναστεύσεις· ἐκ τῶν 2000 οἰκ. ἀφῆκαν μόνον περὶ τὰς 400· περὶ δὲ τὸ Λέριον ὑπάρχουν εἰσέτι καὶ τινα Ἑλληνικὰ χωρία μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ Μουρουζάντον, ἐξ οὗ κατήγοντο οἱ πρῶτοι ἐπὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν τοῦ οἴκου τῶν Μουρουζῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μείναντες διχνοῦνται νὰ μεταναστεύσωσιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτῶν ἡ χώρα καὶ τὰ προϊόντα εἶναι ἀνεπαρκῆ, πρὸς δὲ καὶ πιέζονται ὑπὸ τῶν περιοίκων. Πόσον δὲ τῶντι λυπηρὸν εἶναι ἀφοῦ ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας ἐν πολλαῖς ἀνυποφόροις δοκιμασίαις ἐνεκαρτέρησαν εἰς τὰς ἐστίαις τῶν πατέρων, νῦν ἐπὶ μικροτέρας προφάσεσιν ἐγκαταλείπουσιν αὐτάς· πολλὰ μὲν πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους περιερχόμενοι εἶπομεν, ἀλλὰ πρέπει οἱ Ἱερεῖς καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ ὅσοι ἐκεῖ συναισθάνονται τὸ ἀληθές συμφέρον τοῦ ἔθνους, νὰ κινῶσι πάντα λίθον, ὅπως ἀποτρέπωσιν αὐτοὺς τῆς ἀντεθνικῆς ταύτης μεταναστεύσεως.

Περὶ δὲ τὴν Ἀργυρούπολιν εἶναι τέσσαρα Μοναστήρια, ἐν πρὸς Ἀν. μίαν ὥραν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ Χουτουρᾶ ἀρχαῖον μὲν, νῦν δὲ ἀνακαινισθὲν καὶ ἔχον περὶ τοὺς 10 μοναχοὺς· τοῦτο πρῶτον ἐχτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. ὡς καὶ τὸ ἀντίγραφον χρυσοβολόν του δηλεῖ· ἀλλ' ὁ ἀντιγραφεὺς ἀμαθῆς ὧν ἔδωκε ξένους τίτλους τῷ Ἀλεξίῳ προσπιλέγων αὐτὸν Γοτθικὸν Ἀλαμανικὸν καὶ λοιπὰ, ἅτινα ἦσαν τίτλοι τῶν πρώτων ἐν Κωνσταντινουπόλει Αυτοκρατόρων· κεῖται δὲ εἰς ὠρῆαν θέσιν ἔχουσα ἰκανὴν περιοχὴν, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ μοναχοὶ ἀποζῶσιν ἀπὸ τῆς γεωργίας καὶ ἀπὸ εἰσοδημάτων χωρίων τινων, ἅτινα νέμονται ἀδεία σιγγιλίου Πατριαρχικοῦ· ἀντικρὺ δ' αὐτοῦ οὗ μακρὰν καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Χουτηρᾶ εἶναι καὶ ἕτερον γυναικῶν περιέχον 6 κηλοργίας· ὀπισθεν δ' αὐτῶν καὶ πρὸς Βορ. εἶναι τὸ μοναστήριον Χάρσερα τοῦ Ἀγ. Γεωργίου ἀρχαῖον καὶ αὐτὸ, ἀλλὰ μικρότερον τοῦ Χουτηρᾶ· εἶχον καὶ αὐτὰ βιβλιοθήκας, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἐσυλήθησαν· καὶ μόνον διατηροῦνται Ἑκκλησιαστικὰ τινα βιβλία· ἐν γένει δὲ οἱ ἐνταῦθα μοναχοὶ εἶναι σεβάσμιοι καὶ φιλόξε

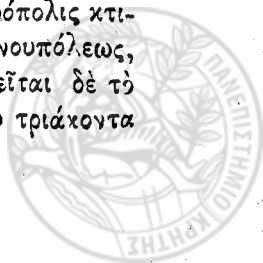
νοι, καὶ ἡ μονὴ τοῦ Χουτηρᾶ ἀνέδειξεν ἄνδρας οὐκ εὐκαταφρονήτους ἐν ἐκείνῃ τῇ ζοφερᾷ ἐποχῇ, ἡ δὲ βιβλιοθήκη αὐτοῦ εἶναι ἱκανῶς μεγάλη ἔχουσα καὶ τινα ἀρχαῖα χειρόγραφα Ἐκκλησιαστικά. Πρὸς Δυσμᾶς δὲ τῆς Ἀργυρ. ἐπὶ 8 ὥρας εἶναι τὸ Μοναστήριον τῆς Γομουράς, τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅποθεν ὁ Μ. Μηνωίδης ἐσύλησεν ἐν ἀρχαίῳ χειρόγραφον τοῦ Ἀριστοτέλους· πρότερον μὲν ὄν μικρὸν, ὕστερον δὲ αὐξυνθὲν, ἔχει 15 Μοναχοὺς ἀποζῶντας ἀπὸ τῆς γεωργίας καὶ ἀπὸ ζητείας ἐκ τῶν παρακειμένων χωρίων. Τρεῖς δ' ὥρας πρὸς δυσμᾶς αὐτοῦ εἶναι τὸ Φιτιάνον χωρίον ἀποικισθὲν πρὸ 180 ἐτῶν ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ Ὀφews φυγόντων Χριστιανῶν, οἱ οἱ κάτοικοι ἦσαν πάλαι διαβόητοι ἐπὶ φιλομαθείᾳ, ἐξ ὧν πολλοὶ καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας ἐγένοντο, ὧν ὀνομαστοὶ ἀναφέρονται ὁ Χαλδίας Ἰγνάτιος ὁ Φυτιάνος, καὶ ὁ Γεράσιμος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, διαπρέψαντες ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ πολὺ συντελέσαντες εἰς τὴν τότε στήριξιν τῶν ἐνταῦθα Χριστιανῶν· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν Τρίπολιν ἄρχεται ἡ σειρά τοῦ Καπανίου καὶ καταφθάνει μέχρι τοῦ Καρὰ Καπὸν καὶ Κολατίου ὑπὲρ τὴν Κρώμην· ἐνταῦθα δὲ εἶναι ἱκανὴ πληθὺς Ἑλληνικῶν χωρίων πτωχῶν μὲν, ἀλλὰ φιλοξένων, ἐχόντων καὶ ἀπὸ ἐν Ἀλλήλ. σχολεῖον· σημειώσεως δὲ ἀξιον, εἶναι, ὅτι ὅσον καὶ ἂν ὦσι τὰ χωρία πτωχὰ καὶ μικρά, ἔχουσι τοῦλάχιστον μίαν Ἐκκλησίαν καὶ ἐν σχολεῖον, ἐνῶ οἱ γείτονές των Ὀθωμανοὶ σπανίως ἔχουσι ναοὺς ἤκιστα δὲ σχολεῖα.

Ὅπισθεν δ' αὐτῶν πρὸς μὲν Δυσμᾶς ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα χωρία μέχρι τῆς ἐπαρχίας τῆς Νικοπόλεως τῆς αὐτῆς κατηγορίας, πρὸς Μεσημ. δὲ εἶναι ἡ Κελκινὴ 10 ὥρας μακρὰν καὶ πρὸς Μ. τῆς Ἀργυρουπόλεως ἔδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ συγκειμένη ὑπὸ πολλῶν Ἑλληνικῶν χωρίων διεσπαρμένων ἐπὶ Παριάδρου καὶ ἐκείθεν αὐτοῦ εἰς τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Ἀντιταύρου πεδιάδα ὀνομαζομένην κοινῶς Ὀβάδες, ἀνηκόντων τῶν μὲν εἰς τὸν Χαλδίας Μητροπολίτην, τῶν δὲ εἰς τὸν τῆς Νικοπόλεως. Ἡ χώρα δὲ αὕτη λέγεται Χερίαίνα ἔχουσα καὶ μέχρι τῶν ὑπορειῶν τοῦ Ἀντιταύρου (τοιμὲν τάγ) ἱκανὰ Ἑλλην. χωρία, ὄν τινα Τουκόφωνα. Μεταξὺ δὲ τῶν χωρίων τούτων τῶν πρὸς τὸν Ἀντίταυρον ὁ νῦν Νεκοπόλεως

Ἰερεμίας ἔκτισε Μοναστήριον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κάστρου τοῦ περιφήμου Ἀκρίτου (Λευκόπετρα), τὸ ὁποῖον προώρισε νὰ καταστήσῃ κεντρικὸν σχολεῖον διὰ τὰ πέριξ χωρία, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἀγώνων ἠδυνήθη νὰ τὸ καταρθῶσιν ἀντιπολιτευομένους ἔχων τοὺς περιοίκους Μωαμεθανοὺς μὲν Καρδούχους δὲ τὸ γένος· πόσον δὲ ἐθνωφελὲς εἶναι νὰ ὑποβοηθοῦνται οἱ τοιοῦτοι θεάρεστοι σκοποὶ, οἵτινες ἄνευ ἐξωτερικῆς βοηθείας μένουσι ἀτελέσφοροι· ἡ χώρα δ' αὕτη δίδει τὰς πλείστας πηγὰς τῶν διαφόρων μεγάλων πρὸς τὸν Εὐξείνιον ποταμῶν τοῦ Ἄλυος, τοῦ Ἰριδος, καὶ Λύκου, καὶ τοῦ Εὐφράτου Εὐφράτ καλουμένου καὶ νῦν.

Καὶ ἐνταῦθα δὲ οἱ Ἕλληνες πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν περιστοιχούτων Τουργομάνων καὶ τῶν ἀγρίων Καρδούχων καὶ πολυειδῶς ὑποφέροντες πολλὰς κατὰ καιρὸν ἔκαμαν εἰς Ῥωσσίαν μεταναστεύσεις, ἐπειδὴ εὐτε οἱ ἴδιοι δύνανται νὰ ἀμύνωσι ἑαυτοὺς κατὰ τούτων, οὔτε ἡ τῆς κυβερνήσεως δύναμις καὶ ὑπὲρ τῶν λαῶν τῆς πρόνοια ἰσχύει ἀπέναντι τοιούτων βαρβάρων λαῶν, ὅθεν μόνην σωτηρίαν τῶν εὐρον τὴν μετανάστευσιν· ἐν δὲ ταῖς ἐγκαταλειφθήσασιν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν χώραις ἐσχάτως κατοικήσθησαν οἱ ἐκ Ῥωσσίας μεταναστεύσαντες Κιρκάσιοι, οἵτινες καὶ αὐτοὶ οὐ μικρὰν ζημίαν ἐπιφέρουσι τοῖς τε Χριστιανοῖς καὶ Μωαμεθανοῖς κλέπτοντες καὶ ληίζοντες. Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν κατάστασιν πάλιν πολλοὶ ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν εἰς τὴν μετανάστευσιν, ἀλλ' ἔσπευσεν ὁ Γενικὸς Διοικητὴς μετὰ τοῦ βοηθοῦ του Γενίδου, καὶ τοὺς μὲν Κιρκασίους διαιρέσαντες εἰς πολλὰ μέρη, καὶ ἀπειλήσαντες, τοὺς δὲ αὐτόθι τυραννίσκους Μωαμεθανοὺς ποικίλῳ ὁτρόπως περιορίσαντες ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνοχλῶσι τοὺς Χριστιανούς, ἢ καὶ τοὺς φιλησούχους Μωαμεθανοὺς, κατέπεισαν τοὺς τελευταίους νὰ ἡσυχάσωσιν εἰς τὰς ἐστίας των.

Ἀπὸ δὲ τῆς Κελκίτ εἰς δεκάωρον ἀπόστασιν εἶναι ἡ Ἀρσίγγη (Ἐρζιγκιάν) πόλις ἀποτελοῦσα μέρος τῆς τῶν Μεγ. Κομνηνῶν ἀρχῆς, πρότερον ὀνομαζομένη Ῥωμανόπολις κτισθεῖσα ὑπὸ Ῥωμανοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἔχουσα λείψανα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· κατοικεῖται δὲ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Μωαμεθανῶν, Ἀρμενίων καὶ ὑπὸ τριάκοντα

έλλ. οίκογενειῶν, οὔσα καὶ κέντρον τοῦ πρὸς ταῦτα τὰ μέ-
ρη στρατοπέδου συγχειμένου ἐξ 8—10 χιλ. στρατιωτῶν με-
μοιρασμένων εἰς Ἐρζερούμ, Βεγιαζίτ καὶ Κάρ:· κειμένη δὲ
οὐ μακρὰν τοῦ Εὐφράτου εἶναι μᾶλλον στρατιωτικὴ πόλις, ἢ
ἐμπορικὴ ἔχουσα κατοίκους περὶ τὰς 10 χιλ. Ἐντεῦθεν δὲ
πρὸς Μ. ἐπὶ 18 ὥρας εἶναι καὶ ἡ Ἐγιν πολίχνη ἐπὶ τοῦ Εὐ-
φράτου ποταμοῦ κατέχουσα τῆς κλεισοῦρας τὰς φερούσας
εἰς Ἀρμενίαν, Μεσοποταμίαν καὶ Καππαδοκίαν, ἔχουσα ὡς
ἐκ τῆς θέσεώς της ἰκανὸν ἐμπόριον καὶ κατοικουμένη ὑπὸ
10 χιλ. κατοίκων ὧν 1400 ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ὁμιλοῦν-
τες τὴν ἀρμενικὴν ὡς καὶ τὴν περὶ ταύτην χωρία. Ὅθεν τι-
νὲς ὑπέθεσαν, ὅτι εἶναι οὗτοι Ἀρμένιοι ὀρθόδοξοι, ἀλλ' ἐκ
τοῦ χαρακτῆρος των φαίνεται ὅτι εἶναι ἐλ. ηνικῆς καταγω-
γῆς, λείψανα τῶν πάλαι ποτὲ κατοίκων τῆς χώρας Ἑλλή-
νων, οἵτινες πικτοειδῶς ἠφρανίσθησαν. ὧν οἱ μείναντες ὑπὸ
τὴν ἐπιβρόχην τῶν περιοίκων Χριστιανῶν Ἀρμενίων μεμονω-
μένοι τῶν ὁμοφύλων ἀπέμαθον τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ πρέ-
λαβον τὴν τῶν Ἀρμενίων. Ἀπὸ δὲ τῆς Ἐρσιγκάνης μέχρι
τῆς Ἐγιν ὀλίγοι μὲν ἕνεκα τῶν μεταναστεύσεων ἔμειναν
Ἑλληνες, τὸ πλεῖστον δὲ εἶναι Μωαμεθανοὶ διαδόρου γένους
καὶ ἰκανὰ χωρία Ἀρμενίων. ἅπανσα δὲ ἡ χώρα αὐτῶν τὸ
πλεῖστον συγχειμένη ὑπὸ εὐφώρων πεδιδάων εἶναι σιτοφόρος.

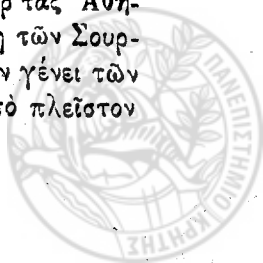
Πρὸς Ἀνατ. δὲ τοῦ Κελκίτ ἐπὶ 12 ὥρας εἶναι καὶ ἡ Βαρ-
βέτη (Βαϊδούτ) οὔτω καὶ νῦν ὑπὸ τῶν περιοίκων Ἑλλήνων
καλουμένη. Ἡ πόλις αὕτη ἐμεγύνθη καὶ ἐτειχίσθη ὡς ἔχει
νῦν ὑπὸ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, καὶ ἰδίως Ἀλεξίου τοῦ Γ',
κεῖται δὲ ἐπὶ λόφῶν ἐχόντων πρὸ αὐτῶν ἰκανὴν πεδιάδα καὶ
ἐπὶ τῆς μεταξύ Τραπεζοῦντος καὶ Ἐρζερούμ ὁδοῦ· σήμερον
δὲ κατοικεῖται τὸ πλεῖστον ὑπὸ Μωαμεθανῶν καὶ ὀλίγων
Χριστιανῶν ἔχουσα καὶ μικρὸν τοπικὸν ἐμπόριον, προϊόντα
δὲ δημητριακοὺς τινὰς καρποὺς καὶ βούτυρον· ὑπόκειται δὲ
διοικητικῶς εἰς τὸ Ἐρζερούμ. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ Χριστια-
νῶν οὓς εἶχεν ὡς καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ἐρεπίων τῶν Ἐκκλη-
σιῶν, φαίνονται μόνοι ὀλίγοι, καὶ βεθμηδὸν ἐλαττοῦνται διὰ
τὰς ἀνωτέρω αἰτίας.

Διερχόμενος δὲ τις ὑπὸ τὸ ὑψηλότερον τῆς χώρας ὄρος
τοῦ Ἀντιταύρου ἀμέσως μετὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἐπὶ

28 ὥρας ἐκ Βαρβέτης καταφθάνει εἰς Ἐρζεροῦμ (Θεοδοσιούπολιν) ἥτις τανῦν εἶναι ἔδρα Γενικοῦ Διοικητοῦ (Βιλαέτ) καὶ ἐπίσημος διὰ τὸ ἐντεῦθεν διαβατικὸν ἐμπόριον τῆς Περσίας, κεῖται δὲ ἐπὶ ὄροπεδίου. Αἱ ἐπιτόπια ἰδίως τέχνη καὶ βιομηχανία οὐδενὸς λόγου εἶναι ἄξια, καὶ μόνον εἰς χρῆσιν ἐπιτόπιον, τὸ πλεῖστον δὲ τῶν κατοίκων καταγίνεται εἰς τὴν κηπουρίαν καὶ τὴν γεωργίαν· ἀριθμεῖ δὲ ὡς ἐγγίστα κατοίκους 30,000, ὧν 500 Ἑλληνας τὸ πλεῖστον ἔμποροι, ἔχουσα καὶ Μητροπολίτην Θεοδοσιουπόλεως ὑπάγομενον εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας, καὶ ἐν Ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. Περιέχει δὲ ἐκτεταμένα κτίρια οἶον ξενώνας, ἀποθήκας καὶ τζαμιά, ὧν τὸ μέγιστον εἶναι τὸ Οὐλουτζαμί, ὧν πλεῖστα ἐπισκευασθέντα φέρουσιν Ἀραβικὴν ἀρχιτεκτονικὴν· εἶναι δὲ καὶ τὸ ἀρχαῖον μοναστήριον, ὅπερ οἱ Τοῦρκοι μετέβαλον εἰς ὄπλοθήκην, ἐν ἧ κατὰ τὸ 1828 οἱ Ῥῶσοι κυριεύσαντες τὴν πόλιν εὔρον πολλὰ ἐν αὐτῇ ἀρχαῖα ὄπλα, οἶον ἀσπίδας, τόξα καὶ λαιπά. Ὑπάρχουσι δὲ τὸ πλεῖστον λείψανα καὶ ἐπιγραφαὶ Ῥωμαιοβυζαντινῆς ἐποχῆς, οἵτινες ὅμως, νῦν κοτεδαφισθέντων τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, αἱ πλεῖστα καταστράφησαν· πλησίον δὲ τῆς Ἐρζεροῦμ ὑπάρχουσι καὶ θερμαὶ πηγαί, ὧν ἕνεκα συχνάκις ἡ πόλις ὑποφέρει ὑπὸ σεισμῶν ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐνταῦθα ἰκανὸς πληθυσμὸς Ἑλλήνων, ἀλλὰ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν μετηνάστευσαν εἰς τὰς πλησίον Ῥωσικὰς χώρας, ὥστε σήμερον ὀλίγα καὶ μικρὰ χωρία ἐνθα κάκεισε εὐρίσκονται.

Ἀπὸ δὲ τῶν πρὸς βορ. τοῦ ἐνταῦθα Ἀντιταύρου μέχρι τοῦ Καροίου εἶναι καὶ ἡ παλαιὰ Σκυθίνη, ἧς κάτοικοι Σκυθινοὶ καὶ Ταόχοι, διὰ τῶν ὁποίων διαβαίνων ὁ Ξενοφῶν, καὶ διελθὼν τὸν Ἀξάρην ποταμὸν, τὸν ἀποκαλεῖ Φάσιν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν Φασιανούς· ἐπιστρέφων δὲ ἐκείθεν βορ. Ἄν. ἤλθεν εἰς τὸν Λίβανον τῆς Κολχίδος ὑπεράνω τοῦ σημερινοῦ Ἀρτφίν· ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας δ' ἐνταῦθα κορυφῆς ἐξ ἧς πρῶτον γίνεσθαι ὄρατὴ ἡ θάλασσα διαδάντες οἱ Ἑλληνας εἶδον τὴν θάλασσαν, καὶ ἐντεῦθεν κατελθόντες τὰ ὑπὲρ τὰς Ἀθήνας τοῦ Εὐξείνου ὄροπέδιον διὰ τῶν Μακρῶνων ἢ τῶν Σουρμένων ἤλθον εἰς Τραπεζοῦντα. Οἱ δὲ κάτοικοι ἐν γένει τῶν περὶ τὸ Κὰρς μέχρι Ἰσπίρ καὶ Βαρβέτης εἶναι τὸ πλεῖστον

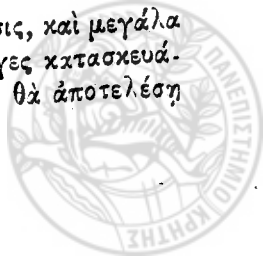

Πρωμεθανοὶ ἄμοιροι ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀγριώτατοι· μεταξύ δὲ τῆς περιοχῆς τοῦ Λιβάνου καὶ ὑπὲρ τὸ Ἴσπὶρ εἶναι καὶ οἱ Ἑπτακωμήται τῶν ἀρχαίων, οἱ ὅλους λεγεῶνας τοῦ Πομπύου καταστρέψαντες σήμερον Γετιπαραχιόγ καλούμενοι, οἱ ἀγριώτεροι καὶ νῦν ἀπάντων τῶν ἐνταῦθα, καὶ ληστρικὸν βίον βιοῦντες.

Ὑπὲρ δὲ τὰ Λίβανα πρὸς Ἀνατολὰς εἶναι ὁ Ἀχαμφίς ποταμὸς, ὃς λαμβάνων τὰς πηγὰς του ἀπὸ Βαρβαίτης καὶ βρέχων τὴν ἐπαρχίαν Ἀρτφίν ἐκβάλλει δυσμικώτερον τοῦ Βαθέως Τσοροχ καλούμενος, πλευστὸς ἐπὶ πολλῆς ὥρας. Εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτον εἶναι ὁ ποταμὸς Βαθύς ἢ Βατοῦμ καὶ ἡ ὁμώνυμος πολίχνη ἔδρα διοικητοῦ ἔχων τὸν ἀσφαλέστερον τῶν ἐνταῦθα λιμένων καὶ ἐμπόριον ἰκανόν. Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ ποταμὸς Ἀκίνοσις (Γσοουοκ-σοῦ) ἀποτελῶν τὸ ὄριον τῆς ῥωσικῆς καὶ τουρκικῆς ἐπικρατείας· ὑπὲρ δὲ τοῦτον οἱ ποταμοὶ Ἴσις καὶ Μῶγγρος, εἶτα δὲ ὁ Φάσις πόλις καὶ ποταμὸς ἀποικία μὲν Μιλιησιῶν, ἐμπόριον δὲ σημαντικὸν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐπὶ δὲ Βυζαντινῶν μητρόπολις τῆν πέραν χωρῶν τῆς Κολχίδος· εἶτα δὲ ἐπισκοπὴ γενομένη Τραπεζοῦντος, ἀπὸ δύο αἰώνων ἀπώλεσε τοὺς Χριστιανούς τουρκίσαντας, ἢ μετοικίσαντας, εἶχεν ὅμως πάντοτε τὸ ὄνομα Φάσιν· νῦν δὲ συνοικισθεῖσα πάλιν ἀπὸ 10 ἐτῶν ἔχει μὲν πληθυσμὸν 10 χιλ. ψυχῶν καὶ ἐμπόριον σημαντικὸν ἀπώλεσε τὸ ὄνομα ἀντικατασταθὲν μὲ τὸ βερβαρικὸν Πότι.

Ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις κτίσασα νῦν ἐνταῦθα λιμένα, ἐπομένως συνδέσασα τὸν Φάσιν διὰ σιδηροδρόμου μὲ τὴν Κασπίαν θάλασσαν, θὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἐμπορικωτάτην πασῶν τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόλεων, ἀφαιροῦσα βαθμηδὸν ἀπὸ Τραπεζοῦντος τὸ ἐμπόριον καὶ τῶν ἄλλων Τουρκικῶν πόλεων· τὰ μέρη δὲ ταῦτα εὐφώρα ὄντα καὶ ὄλως ἐμπορικὰ εἵλκυσαν, καὶ ἐλκύουσι πολλοὺς ἀποίκους Χριστιανούς ἀπὸ τῆς Τουρκίας· καὶ οὕτως ἀποχωροῦντες ἀπὸ ταύτης πληροῦσι τὰς χώρας τῆς Ῥωσσίας, ἐκκενοῦντες τὰς πατρικὰς τῶν χώρας, καὶ καταλείποντες τὰ ἐδάφη τῶν προγόνων τῶν.

Πολυειδῶς δὲ σήμερον διακοσμεῖται ὁ Φάσις, καὶ μεγάλα κτίρια δημόσια καὶ ὁδοὶ καὶ κήποι, καὶ διώρυγες κτασκειάζονται, καὶ ἢ πρὶν ὄλως ἀκατοίκητος χώρα, θὰ ἀποτελέσῃ

μίαν ὠραιοτάτην πόλιν τὸ πλεῖστον συνοικιζομένην ὑπὸ Ἑλλήνων Χριστιανῶν. Μετὰ τοῦ Φάσιδος δὲ συγκοινωνεῖ ἡ Μαραῶν διὰ ἀτμοπλοίων τοῦ ποταμοῦ ἀπέχουσαν ὀκτῶ ὥρας, ὡς καὶ ἡ Κοταῖς, ἡ Κότυον, ἐντεῦθεν δι' ἀμαξωτῆς ὁδοῦ, ὅπου καὶ ἡ ἔδρα τοῦ διοικητοῦ τῶν κατὰ ταύτην τὴν χώραν ῥωσσικῶν κτήσεων. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τῆς Ἀρτριν εἶναι καὶ ἡ Ἀχίσκα ἐπαρχία, ἡ ἀποτελοῦσα τοὺς ἄλλοτε Κόλχους τοῦ Φάσιδος, ἢ τοὺς πεινῶντας τοῦ Φάσιδος κατὰ τοὺς ἱστορικούς· καὶ τοιοῦτοι σχεδὸν εἶναι καὶ μέχρι σήμερον.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Βατούμ καὶ τοῦ Τσορὸχ ποταμοῦ πρὸς Δυμάς ἔπονται οἱ ποταμοὶ Ἀψαρος Ἀρχαβος, (Ἀρχαβα σήμ.) ὁ Πυξίτης καὶ μετὰ τούτου ὁ Πρύτανις, καὶ ὁ Ζάγατις (Φουρτούνα) παρὰ τῶ ὁποίῳ αἱ Ἀθῆναι (Ἀθίνα) τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ ἡ Τραπεζοῦς (Ἐσκή Τραπεζάν) πιθανῶς ἀποκταί τῶν Τραπεζουντίων. Μετὰ δὲ τούτους ἀκολουθοῦν οἱ ποταμοὶ Ἀδιηρός, ὁ Ἀσκουρος, καὶ ὁ Ρίζιος ἢ Ρίσσιος παρὰ τῶ ὁποίῳ καὶ ἡ πόλις Ρίζιον.

Τὸ Ρίζιον (ὅπερ καὶ Ριζαῖον καὶ Ριζοῦς) ἐν τῇ ἀρχαιότητι μικρὰ πολίχνη, ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐγένετο μεγάλη πόλις καὶ ἡ ὀχυροτέρα, κτισθεῖσα ὡς ἀμυντήριον κατὰ τῶν τότε Περσῶν· λείψανα δὲ αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σώζονται αὐτῶν πολὺ μέρος τοῦ τείχους καὶ τινες τῶν πύργων, καὶ ἡ Ἀκρόπολις αὐτῆς Ἡλίου κάστρον προσαγυρευομένη· νῦν δὲ καταστᾶσα ἀσήμαντος ἔχει περὶ τὰς 300 οἰκ. Ὀθωμ. καὶ καὶ 60 Χριστιανῶν, τὸ πλεῖστον ναυτικῶν, ὑπάρχουσι δὲ περίεξ καὶ τινα χριστιανικὰ χωρία μικρὰ καὶ πτωχὰ ἀποζῶντα ἀπὸ μόνης τῆς μικρᾶς τῶν γεωργίας. Ἡ δὲ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ριζαίου παραλία εὐκρτος καὶ εὐφορος οὔσα παράγει διαφόρων εἶδους προϊόντα προπάντων πορτοκάλια ἄφθονα, τὸ κάρναβι, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ὑφάσματα περίφημα διὰ τὴν λεπτότητα αὐτῶν, καὶ τὰ νήματα αὐτῶν ἀποτελοῦντα οὐ μικρὸν ἐμπόριον, ἐπίσης καὶ τὸ ψαρέλαιον τὸ ἐκ δελφίνων.

Μετὰ δὲ τὸ Ρίζιον ἔπεται ὁ Ψυχρός ποταμὸς, εἶτα δὲ ὁ Ὀφίς, ἐξ οὗ καὶ ἅπαντα ἡ περὶ αὐτὸν χώρα ἔτι καὶ νῦν Ὀφίς καλεῖται· τούτου δὲ οἱ κάτοικοι οἰκόμεν πρὸς δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ ὀμιλοῦσι τὴν Τουρκικὴν, πιθανὸν ἐξομόσαντες ἐπὶ

τῆς ἀλώσεως· οἱ δ' ἀριστερὰ ἅπαντες ὀμιλοῦντες τὴν Ἑλληνικὴν καὶ καθαρώτεραν πάντων τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὴν Τραπεζοῦντα, εἶναι οἱ ἐξομόσαντες πρὸ 185 ἐτῶν ὡς εἶδομεν εἶναι δὲ πάντων τῶν ἄλλων ἠπιώτεροι καὶ φιλομαθέστεροι, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλεῖστοι τῶν κατὰ ταῦτα τὰ μέρη Χότζαδων εἶναι ἐκ τοῦ Ὁφews· διατηροῦσι δὲ οὐ μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἤθη καὶ ἔθιμα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῶν χωρίων τῶν· λείψανα δὲ Χριστιανῶν εὐρίσκονται ὀλίγα τινὰ ἀποτελούντων μικρὰ χωρία. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὐρίσκεται καὶ λευκόφαιος ἄφθονος πέτρα εἰς βράχους ὀλοκλήρους, οἵτινες εἰς τεμάχια τεμνόμενοι καὶ διασπειρόμενοι εἰς τοὺς ἀγροὺς πιαίνουσιν αὐτοὺς, καὶ ἡ πῖανσις ἐπὶ πολλὰ ἔτη διαρκεῖ· διὰ δὲ τοῦ μικροσκοπίου παρατηρούμεναι αἱ πέτραι φαίνονται ὅτι σύγκειται ἀπὸ θαλάσσια ὄστρακοδέρματα, καὶ ὅτι ἡ τοῦ Ὁφews γῆ οὕσα πυθμὴν θαλάσσης δι' ἐξάρσεως ὑψώθη ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Ἦπερ δὲ τὴν ἀπὸ Βατοῦμ χώραν μέχρι τῆς τοῦ Ὁφews κυρίως ἐπικρατοῦσιν οἱ Λαζοὶ, οἵτινες, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας μεγάλην ἀνησυχίαν παρεῖχον μέχρι τινὸς εἰς τὰ περίξ μέρη ληΐζοντες, καὶ πολυειδῶς κακοῦντες τοὺς γείτονάς των. Καὶ οἱ μὲν ὄρεινοὶ αὐτῶν φημίζοντι διὰ τὸ ληστρικὸν καὶ ἄγριον ἦθος των, οἱ δὲ τὴν παραλίαν οἰκοῦντες εἶναι οἱ δοκιμώτεροι τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Μωαμεθανῶν ναυτικοί, καὶ φίλοι τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἧς τὸ πλεῖστον ὁ προορισμὸς αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τὸν Ὁφιν ἔρχονται τὰ ὄρη τῶν Σουρμένων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα κεῖται ἡ σειρὰ τῶν χωρίων Σούρμενα καλουμένη Σουσάρμενα κατὰ τὸν Ἀρειανόν, ὀνομασθέντα οὕτω κατὰ τινὰς ἐκ τῆς Ὑσσοῦς πόλεως καὶ λιμένος, ἐνταῦθα ποτε καὶ ὄρμου. Καὶ τὰ ὑπερκεείμενα ὄρη τὰ κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ὄρη τῶν Μακρῶνων, οἰκοῦνται καὶ νῦν ὑπὸ ἀγρίων Μωαμεθανῶν, αἱ δὲ ὑπῶρειαι καὶ τὰ παράλια καὶ ὑπὸ Χριστιανῶν συγχειμένων εἰς 1600 οἰκογενείας. Οἱ ἐνταῦθα Χριστιανοὶ διακρίνονται ἐπὶ πιλομαθεία καὶ φιλεργία, καὶ εἰς τὰ πλεῖστα αὐτῶν χωρία διατηροῦσι σχολεῖα, καὶ τῶν κατοίκων οἱ πλεῖστοι εἶναι ἐκδοτοὶ εἰς τὸ ἐμπόριον.

Μετὰ δὲ τὰ Σούρμενα εἶναι τὸ Ἡράκλειον φρούριον νῦν

δὲ κατεστραμμένον, καὶ ἐφεξῆς τὰ Κόβιτα, ἢ τὰ ἀρχαῖα Δό-
ρανα ἢ πατρίς τῶν Δορανιτῶν, χώρα εὐφοροτάτη καὶ πάλαι
καὶ νῦν, ἀλλὰ παρημελημένη· ἐνταῦθα εἶναι καὶ ἡ Σάνα πρὸς
τὴν Τραπεζοῦντα, ἔχουσα πηγὰς ἰαματικῶν ὑδάτων ὀξυαν-
θρακούχων· ἔπεται δὲ ἡ μέχρι Τραπεζοῦντος τετράωρος πα-
ραλία ὠραία καὶ εὐφορος, ἀλλὰ νοσώδης διὰ τὰ ἐκεῖ πλή-
θοντα ἔλη.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ.

ΚΕΦ ΙΑ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ.

Πολλοὶ μὲν τῶν ξένων, ὅσοι ἀνέφερον περὶ τῆς ἐνταῦθα γλώσσης μὴ ἐννόησαντες, ἢ μὴ θελήσαντες ἀκριβῶς νὰ ἐξετάσωσι περὶ αὐτῆς γενικῶς παριστάνουσιν αὐτὴν μίγματι τουρκικῶν, περσικῶν καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν λέξεων, μετὰ τινων παρεφθαρμένων ἑλληνικῶν λέξεων. Τοιαύτη δὲ ἐν γένει ἐπικρατεῖ ἰδέα καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀπανταχοῦ ὁμογενέσι παραχθεῖσα ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβόντων Χριστιανῶν τῆς χώρας ταύτης· ἐπειδὴ μὴ ἐννοοῦντες αὐτοὺς νομίζουσιν ὅτι ἡ διάλεκτος αὕτη πολὺ ἀπέχει νὰ ἦ ἑλληνικὴ· ἠδύνατό τις νὰ εἶπη πολλὰ καὶ περὶ τῆς προφορᾶς καὶ τῆς γνησιότητος τῆς διαλέκτου, ἑλληνίζουσης ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην δημῶδη τῶν ἀλλαχοῦ Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ ὁμως θὰ ἐθεωροῦντο μᾶλλον ἐγκώμια αὐτῆς καὶ θεωρίαι, μόνον ἀρκεῖτω νὰ παραθέσω μικρὰν αὐτῆς γραμματικὴν, διηγήματα δημῶδη καὶ μύθους, παροιμίας καὶ τινὰ αἰνίγματα κατὰ τὴν ἐπιτόπιον, ὅσον ἐνεστι, προφορὰν, καὶ κατόπιν δημωτικὰ τινὰ ἄσματα, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις λεξικὸν τῶν ὅσας ἔτυχον λέξεις, αἵτινες ἑλληνικώταται μὲν καὶ ἀρχαῖαι, παντελῶς δὲ, ἢ σπανίως εἶναι ἐν χρήσει νῦν πρὸς τοῖς λοιποῖς Ἑλλησιν. Πιστεύω δὲ οὕτως, ὅτι θὰ προσγεῖνη καλητέρα γνῶσις τῆς διαλέκτου ταύτης, ἐπειδὴ ὅταν εἰς τὸν ἀναγνώστην προ-

τεθῶσι ταῦτα πάντα, θά κρίνη ἀσφαλέστερον περὶ αὐτῆς. Καὶ πρῶτον περὶ τῆς γραμματικῆς αὐτῆς.

Δέον δὲ εἰς τὸ γραμματικὸν νὰ σημειώσωμεν πρῶτον ὅσα παραλλάσουσιν ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὴν προφορὰν τῶν γραμμάτων. Ἄπαντα μὲν τὰ στοιχεῖα ἔχει ἡ ἐνταῦθα διάλεκτος ἀλλὰ μὲ διαφορὰν τινα εἰς τινα αὐτῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν γ προφέρει πολὺ ἐλαφρῶς καὶ ὡς τὸ ι· τὸ δὲ η ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ ἐν ταῖς λέξεσι καὶ ταῖς κλίσεσι καὶ ταῖς ἐγκλίσεσιν ὡς ε μακρὸν, οἶον κέπος=κῆπος, νύφε=νύφη, ἐστέθεν ἀντὶ ἐστήθην· τὸ δὲ υ πάντοτε ὡς ιου· τὸ δὲ χ πρὸ τοῦ α, ο, ω, καὶ τῶν διφθόγγων τῶν ἐχόντων ἀρκτικὸν τὸ α ἢ τὸ ο, ὡς χ· πρὸ δὲ τῶν λοιπῶν φωνηέντων ὡς σ δασύ· σέρι=χέρι, σειμῶν=χειμῶν καὶ τὰ λοιπά.

Ἡ δὲ προφορὰ τῶν διφθόγγων εἶναι ὁμοία τῇ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐξαιρεῖται δὲ ἡ λέξις οἶνάρι=οἶνος, ἥς μόνον ἀπαντᾶται ἡ διάζευξις αὕτη τῶν δύο φωνηέντων εἰς ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων δημοτικῶν ἀσμάτων, λέγον γλυκὺν οἶνάρι ἀντὶ γλυκὺν οἶνον. Ἡ χρῆσις δὲ ἐν πολλαῖς λέξεσι τοῦ διγάματος καὶ κατὰ μέρη τῆς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὰ περὶ τὴν Νεοκαισαρείαν καθιστᾷ τὴν προφορὰν παχείαν καὶ τὰς λέξεις δυσδιακρίτους· ἡ δὲ ἀμάθεια καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀγροικία πολλαχοῦ κατέστρεψαν εἰς τινας λέξεις τὴν φυσικὴν τῶν καλλιφωνίαν, οὐχὶ ὁμῶς πανταχοῦ τῆς χώρας· σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ προφορὰ εἰς τινα μέρη μάλιστα παρὰ ταῖς γυναίξιν, εἶναι πολὺ γλυκυτέρα καὶ εὐφωνότερα, ἢ εἰς τοὺς ἀλλαχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ χρωμένους τῇ δημώδει γλώσσῃ.

Α'. ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤ. ΟΝΟΜΑΤΩΝ.

Ἄρσ. Ὁ κλέφτες τοῦ κλέφτε τῷ κλέφτε τὸν κλέφτεν.

Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς Ἑλλησιν.

Θηλ. Ἡ καὶ ἐ νύφε τές καὶ τσέ νύφες τέ νύφε τέν νύφεν καὶ τὰ λοιπὰ ὡς τὰ ἀρσενικά.

Β'. ΚΛΙΣΙΣ.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ὄν. τῆς β' κλ. λήγει εἰς ὄν, ὡς ὁ

Γεώργιον, ὁ Σταυρον κτλ. ἢ δὲ κλίσις ὁμοία τῇ δημῶδει τῶν ἄλλων Ἑλλήνων.

ΕΠΙΘΕΤΑ.

Τὰ ἐπίθετα εἶναι τριγενῆ, συνηθίζεται ὅμως ἐνίοτε τὸ οὐδέτερον ὡς τὸ καλὸν ἄνθρωπον τὸ καλὸν γυναῖκα· συνήθως ἢ κατάληξις εἶναι τριγενῆς, καλὸς καλέσσα καλὸν, προκομμένος προκομμένησα κτλ.

Τὰ παραθετικά εἶναι πλεόν ὁμοιόμορφα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ἰδίως εἰς τὰ ἀνώμαλα, ὡς μέγας μειζότερος πολλά μέγας, καλὸς καλλίων πολλά καλός.

Τὸ δὲ ἀριθμητικὸν εἰς καὶ ἕνας ἐπὶ ἀρσενικῶν, καὶ ἕνας ἢ ἕνας ἐπὶ θηλυκῶν, ὡς ἕνας γυναῖκα.

ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΙ.

Ἄξιον δὲ σημειώσεως ἐν ταύτῃ τῇ διαλέκτῳ εἶναι αἱ Ἄντωνυμιαί, ἐπεὶδὴ σχεδὸν αἱ πλείσται τῆς ἀρχαίας Ἑλλ. εἶναι ἐν χρήσει.

Καὶ αἱ μὲν προσωπικαὶ εἶναι ἐγὼ, σὺ, αὐτός, αἱ δὲ κτητικαὶ δι' ἐν πρόσωπον ἐμὸς καὶ τ' ἐμὸν καθ' ὅλα τὰ γένη, τὸ σὸν ἢ τεσὸν, καὶ τοῦ γ'. προσ. τ' ἐκείνου· διὰ πολλά δὲ ἀ. προσώπου ἐμέτερος καὶ μέτερος α ον β'. πρόσ. σέτερος α ον καὶ τοῦ Γ'. κεινέτερος α ον.

Ἡ δεικτικὴ μετὰ τοῦ ἄ ἐπιτακτικοῦ, αὐτός, καὶ παρά τισιν ἀβούτος—τη—το· ἐκείνος—η—ον. Αἱ δὲ μεριστικαὶ καθεὶς καὶ καθένας, ἕτερος ἄλλος—Αἱ δὲ Ἀναφορικαὶ ἦν—σαν—(ὅς τις ἦτις ἄν) καὶ τὸ οὐδ. εἰντεν. Αἱ δὲ ἀόρισται τίς καὶ τίς· καὶ ποῖος ἐπὶ ἐρωτήσεων. Αἱ δὲ ἀλληλοπαθεῖς κατὰ τὸν Ὅφιν ἀλλήλων καὶ τλ. Αἱ ἀρνητικαὶ κανεῖς καὶ τὸ οὐδέτερον τιδέν—οὐδέν—ἀντί δὲ τῶν ἀνταποδοτικῶν τοιοῦτος—η—ον μεταχειρίζονται τὸ ἀεῖκος—κη,—κον.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ.

Αἱ ἐν χρήσει προθέσεις εἶναι ὅσαι καὶ παρά τοῖς λοιποῖς Ἑλλήσιν καὶ ἐν συντάξει καὶ ἐν συνθέσει· πλείονα ὅμως τὰ

ἐπιρρήματα καὶ ποιήματα ὡς καὶ οἱ Σύνδεσμοι, ἄτινα ἐν τῷ ὀπισθεν λεξιῶ ἀναφέρονται.

ΡΗΜΑΤΑ.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν ῥημάτων καὶ τοι κατὰ διάφορον τρόπον, πλησιάζει ὅμως πολὺ τὸν τῶν ἄλλων ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι: ὁ ἀόριστος τῆς προστακτικῆς διατηρήσας ἐνταῦθα τὴν κατάληξιν τὴν ἀρχαίαν ὡς γράψον, ποῖσον, ἀκουσον κτλ. εἶναι δὲ ἐν χρήσει καὶ ἡ εὐκτική μὲ τὸ λάχ= εἶθε, ὡς λάχ ἔχω—γράφω=ἔχοιμι, καὶ γράφοιμι. Τὸ δὲ ἀπαρέμφατον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταχειρίζονται περὶ τὰ Σούρμενα καὶ τοῦ Ὄφιν τὴν δὲ μετοχὴν καθὼς καὶ ἄλλαχού, ὡς λέγοντας κτλ. Τὰ δὲ περισπώμενα μεταχειρίζονται ἀσυναιρέτως, τὴν δὲ εἰς ὠ συζυγίαν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ εἰς ὄνω, ὡς φανερόνω, ἀλλὰ τὸ παθητικὸν εἰς οὔμαι ὡς φανεροῦμαι κτλ.

ΜΥΘΟΙ ΔΗΜΩΔΕΙΣ.

Χωρέτας (1) ἔστειτεν παδίγαν καὶ ἐρροῦξεν (2) ἀπὲς (3) ἀλεπόσ· ἐγύρσεν ἀπ' ἀδά, ἐζούλιγεν ἀπ' ἀκεί, κ' (4) ἐπόρσεε νὰ ἐβγαίν' αἱ, πῶς, νὰ φτάη; ἄρ ἐποίκειν ὅτι ἐπέθανεν, καὶ ἐξεπλώθεν. Ὁ Χωρέτας, ἄμμον τὸ (5) ἔρθεν εἶδεν αὐτον, ἐκομπῶθεν (6) καὶ ἔξέγκεν (7) καὶ ἔθεκεν αὐτος σιμά τ' (8) καὶ ἐκεῖνος ἔρθωνεν ξάν τὴν παγίδαν· Σ' τὸ μίαν ἄμα ντὸ τερεῖς; φεύει ὁ ἀλεπόν. σὸν δρόμον ἐπῆγγεν ἀπεντέθεν λύκον, ἄλλο κίντυνον. ξάν πῶς νὰ ποίη; (10).

— Καλ' ἡμέρα σ', λύκουδε (εἶπεν αὐτον).

— καλή σ' ἡμέρα, καὶ ποῦ πᾶς;

— κρέατα, ἄειτε, κρέατα σ' ἕναν παγίδαν.

— παγίδαν; (εἶπεν ὁ λύκον) καὶ ὄντας πιάσκουμες;

— Μίετα, (εἶπεν καὶ ἀλεπόν) ἐγὼ πᾶλ ἐπιάστα· ἄμα ξάν ἐγλύτωσα.

— αἱ, ἄρ ἄειτε (εἶπεν ὁ λύκον)

Ἄρ ἐπῆγγαν, ἐροῦξεν καὶ ὁ λύκον ἀπὲς.

— Ἀτῶρα πῶς θὰ ἐβγαίνω;

— Ποῖσον ἀέτς (λέει ὁ ἀλεπόν).

— Ἐποῖκα· ἄλλο πῶς νὰ ποίγω;

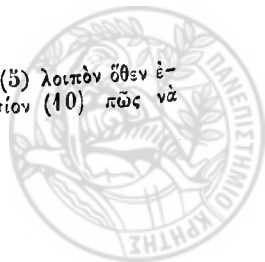
— Ἀέτς παλ' ποῖσον.

— Ἄρ ἀέτς παλ' ἐποῖκα ὅλον τῦστέρ' ντ' ἐποίκες πέ, ὅλον τῦστέρων.

— Ἐκεῖνο ἐγὼ ἐξέρ' (1) ἄτο.

Ἄλεπὸς ἐρροῦξεν σ' ἕναν πολιτείαν ἀπὲς, καὶ τὰ παιδία ἄμον τὸ εἶδάν αὐτον, ἔτρεξαν ἀποῦ ἴπισ ἀτ. Φυγὴν ἀδά, καὶ φυγὴν ἀκεί,

(1) Χωρικὸς (2) ἔπεσεν (3) ἐντὸς (4) κ' = οὐκ—δὲν (5) λοιπὸν ὄθεν ἐκαμῶθη (6) ὅτε (7) ἠπατήθη (8) τὴν ἐβγαλε (9) πλησίον (10) πῶς νὰ κίμη (11) τὸ γνωρίζω.

ελάγκρευθεν (1) σ' ἐνός βαφέα βαρέλ' γομάτον και ἐλλάγεν ὄλον τὸ χρωμάν' τ'· ἀτώρα ἔλεπán áτον τὰ λεοντάρια, ἐγροῦνταν (2)· ἔλεπán áτον τᾶλλα τὰ ζᾶ και ἄφευαν και 'κεινα. Ἄλλος ἀλεπό; καθώς ἐγνώρσέν áτον, ἐθάρρσεν πῶς αὐτός, νά ἐγένετον βασιλέας. ὠφέλανεν τ' ἀδέλφατ', κατὰ ποῦ ἀτόσον τᾶλλα τὰ θερία ἐτρόμαξάν áτον· ἄρ εἶπέν áτος· ἄλλς τᾶλεπούς, και ἐκεῖν' παλ' ἐκάννεψαν (3): ἐποϊκάν áτον βασιλέαν. Ἐναν ἡμέραν ἅμα ἐποϊκάν πόλεμον, και σείτ' ἐτέροναν ὄλ'· ἀλεπόν νά πολεμᾶ, ' ἀλεπόν φεύσι· ἐτιμίετον οὐς ὁ· ὅτε; ἀλεπόν μὲ τὸ χρωμαν, (4) οὔσπουτα ἔμαθεν πῶς ἀτὸ 'κι (5) τιμᾶ τὸν ἀνθρωπον, ' ἀνθρωπον τιμᾶ και τὸ χῶμαν.

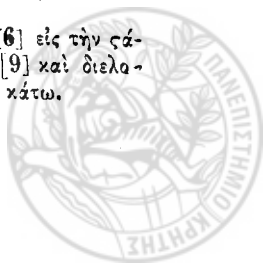
Κάττα, θώπεκας, (1) ἀλεπός, και ἄρκος συνεφώνεσαν τέναν τὴν ἡμέραν εἰς νά φέρ' κενὴν (2) και τρών'ν και οἱ ἄλλ' και τᾶλλο· ἔτερον· καθεἰς ἐπήγαν, ἔφεραν και ἔρθεν ἡ σειρὰ και σ' σὴν κάτταν· σείτ' (3) ἐπαῖγνεν ἡ κάτα και 'κεινε (ἐκεῖν' παλ' τεροῦν áτεν) σ' σὸν ἄερον οὐλὴν ἐπίασεν. — Παιδία, σ' σὸν ἀέραν πουλὴν ἐπίασεν· ἐμᾶς ἔρται (4) τρώει· φοβοῦμαι, ἄ; σεύουμε (εἶπεν ὁ Θώπεκας). — Ἐγὼ (εἶπεν ' ἀλεπόν) 'κι' (5) φεύω· ἀδακᾶ σὰ σαχτάρια (6) θά κρύκρῶφουμαι. ' ἄρκον παλ' ἐξεῖβεν σὸ δεντρόν· ὁ θώπεκας ἀφῆκεν και φνεκαὶ ἀποῦ μακρᾶς τηρεῖ· ἀλλομίαν ἐγύρσεν και ἡ κάττα και σῶς (7) εἶχεν και ἔρτου, και σείτ'· ἐνούνιζεν. (9) Διὰ τί κἀνέναν 'κ ἔλεπ'· σὰ σαχτάρια κε κᾶ ἐφτέρθεν ἀφώραχτα (10). τέρ' εἰς ὁ· ὅτε; ἀχπάραει· (11) ἀλεπόν και δοῖ ἄτα δρόμον· τρομάζ'· ἡ κάττα και λαγκεῦει σ' σὸ δεντρόν· ξαφνίσκετ' ἄρκον, και ρούζ' ἀγκᾶ. (12) ὠχ (ἐκούτιζεν ἀποῦ μακρᾶ· και ὁ θώπεκας)· ἐγὼ 'κ εἶπά σας παιδία, ἄς φεύουμεν;

Εἰς μάννα ἐφτά παιδία κατὰ πῶς εἶπεν, ἔψεσεν ἐφτά ὠδὰ και ἴδωκεν ἀπὸ ἕναν σ' σὸ καθένα. — Μάννα (εἶχέν áτην ὁ· ὅτε; τὸ ἕναν τὸ παιδίον) και ἄμμ'· ἰὰ τῆσέναν 'κ ἔψεσε; Οὐ· ρίζα μ', φαρμάκι νά τρώη ἡ μάννα 'σου (1) ἀπ' ἐμσόν νά δοῖτ' ἐμέ, ἐφτάν' με. (2)

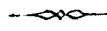
[1] ἐπήδησεν [2] ἡγριεύοντο [3] τουρκ. ἐπίσθησαν [4] τὸ φόρεμα [5] δὲν τιμᾶ.

[1] Τσάκαλος [2] κυνόγιον [3] ἐνώ [4] ἔρχεται; [5] δὲν [6] εἰς τὴν κάκην [7] ἐν τούτοις [8] φράσις· ἦτον ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαι· [9] και διελαγίζετο [10] ἐτινάχθη δυνατὰ [11] ξαφνίζεται [12] πίπτει κάτω.

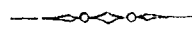
[1] σας [2] μὲ ἄρκει.

Ἐκάθουν ἐντάμαν σ' σὴν αἶθριαν (1) κωτσός, κωφός, τυφλός και ξερόχερος. — Λαχουσήν (2) ἀκούγω (εἶπεν ὁ κωφός). — Ἄ, ἀτοί, ἄ, ἀπ' ἀκός ἔρχουν (λέει και ὁ τυφλός). — Παιδία, τηρητῆδες (3) εἰν' ἄς φεύουμε (ἐκούτζεν και ὁ ξεροπόδαρον). — Δελεύω τάν τσόπο σ' (4) πέτρας 'κι λές ἄς σύρουμε (ὠνούδσεν και εἶπεν και ἕτερον, ποιός ἔσαν βλαμμένα τὰ 'χέρια 'τ') πέτρας ἄς σύρουμε.

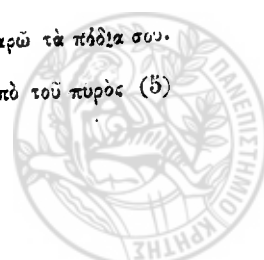

Ἐρθεν ἄγγελος νά παίρ' ἐνός τήν ψήν παρεκάλεσέν ατον και 'κεινος: ἄρ ἄρσε με οὐ;(1) νά λέγω τό — Πάτερ ἡμῶν — οὐς τό τέλος και 'π' ἐκεί. — Ἄ, καλόν' ἀμα ρυτά(2) πέ ατο' διά τί ἐλιγωρῶ(3). — Ἄρ στά: Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ... ἄλλο 'κι(4) λέγω. — Τελείωσον εἶπεν θυμωμένος ὁ ἄγγελον. — Ντό εἶπεν; κι' ἄρ ἄν θέλω' ἐσύ ὄντας τελειών' ατο, ἔπαρ' τήν ψήμ.

Χωρέτες σείτ' ἐπαίεινεν τὸ πέραν ἄν(1), ἔξαφνα ἀκούει μέγαν βρκισμὸν(2) και ὄντας γυρίζ' ὀλόγερα τερῆ σ' ἕναν δάσος ἀπές σ' σὴμ μέσση φωτιάν' πάει ἐκεῖ και τερεῖ: ἕναν ὀφίδ', δράκος ἀληθινός(2), καιετ' ἀπές σὴν κόλασιν. — Ντό δούς με (εἶπέν ατο) και ἐγλυττώων σε. — Ἐσύ ἐξέρς (εἶπεν τῶφιδ') πρόφτασον. — Ἐμπ' ἀδ' ἀπές σ' σὸ δισακκον και παίρω σε και φεύω. Ἄετς ἐποῖκεν και ἐγλύττωσέν ατο' ἀλλομίαν πάεινε πλάν κε λά(3) και σκοῦται τῶφιδ' θά τρώγω σε, λέει ατον. — Και ἄμμ' ἐγὼ ἐγλύττωσά σε ἄς τ' ἄψιμον(4) και 'σὺ ἐμὲν θά κουρτάς με; ατό ἔτον ντό θά ἐπλέρωνές μετὸ ἀντίκαλον; — 'κι γίνεται: θά τρώγω σε. — Ἄ' ἔλ' ἄς πάμε συγγνωμιάσκουμες(5) με δύους νομάτς; — Ἄ τὸ ἄς ἐν' ἄειτ' ἄς πάμε. — Πῆγαν κατεῖδαν σ' σὴν ἡαλόν(6) και εὔραν ἐκεῖ ἕναν βουδίν. — Ἐλέπς (λέει ὁ ἄνθρωπον), ναι βουδιάνε μ'; ἐγὼ ἀγοῦτον ἄς σὸ θάνατον ἔσωσά ατον, και ατός πάρεξ τάντίκαλον θέλ' και νά τρώγω με, πῶς κίνς ατο; δίκαιος ἐν; — Ἐτέρσεν ατον τὸ βουδ'. — Ντό λές (λέει ατον τῶφιδ') ναι βουδ'; — Μάρε και 'σὺ πά' (εἶπεν τὸ βουδ')

(1) Εἰς τὸ ὑπαιθρον (2) φωνήν (3) λησται (4) νά χαρῶ τὰ πόδια σου.
 (1) Ἔως (2) ταχέως (3) βιάζομαι (4) δέν.
 (1) Ἄνω κραυγήν (2) μέγας (3) θλίβον κάτω (4) ἀπὸ τοῦ πυρός (5) συμβουλευόμεθα (6) εἰς τὸν ἡίμαλόν.

ἐμὲν παλ' αὐφέντης μ' ἐκαμάτῃσεν, ἐκαμάτῃσέ με, ὀμεσοκώρασέ με,
καὶ ἀτώρα ἐφῆκέ με ἀδᾶ κες'(7) νὰ χάμαι· ἀτώρα γίνεται καλὸν σ'
σὸν κόσμον; θὰ τρώς ἀτον, δράκε μου, θὰ τρώς ἀτον καὶ ἀμμ' ντὸ
θὰ ποιῆς. — 'Οσι, ὄι (ὀτότες ἐκούϊζεν ἄνθρωπον) ἄ; πάμε συγγνωμιά-
σκοιμες καὶ ἄλλ' ἕναν δύως νομάτους. — 'Επῆγαν εὐραν καὶ ἕναν ἄ-
λογον καὶ παρεπονέθεν καὶ σ' ἐκεῖνο πάλ'. — Πόσα κορόσα(8) (ἐστέ-
ναξεν καὶ εἶπεν ὀτότες τᾶλογον πάλ') καὶ τέμδον αὐφέντης κατεγλου-
πουν καὶ ἔξγκεν ἄς σὴν ῥάσαμ μ', καὶ ἔμὲν ἀτώρα ἔφῆκε με σ' σοῦ
κάμπου τὰ κλαδιά· ἐσά ὤρας, ντ' ἔρθαμ', οἱ ἀθρώπ' ποιῶν καλὸν
γνώριζι; θὰ τρώς ἀτον καὶ φά' τον. — 'Ἐνα ζᾶϊ καὶ ἄλλο πλάν κε
κᾶ, λελεύω σε, ἄς πᾶμε πάλιν παρεκάλεσεν ὁ ἄνθρωπον, καὶ ἐκεῖ τέ-
λος αἰπαινιέθην καὶ εἶναν ἀλεπόν. — 'Ἐλέπς, κύρ ἀλεπέ, ἐλέπς; (ξᾶν
λέει ἄνθρωπν) ἐγὼ ἄς σὸν κίντυνον ἐξέγκ' ἀτον καὶ ἀτός γυρῶζ' νὰ
τρώῃ με. — 'Απὸ τιλογον κίντυνον; (ῥωτᾶ ἀλεπόν). — 'Απὸ τρανὲν
φωτίαν ἀκόμαν τέρ' πῶς πιάνει; — Καὶ πῶς ἐπόρσεες; — 'Ἐσυρ' ἀ-
τον στὸ σακὶν αὐτό, καὶ ἔσειβεν ἀπές, καὶ ἔσειρα καὶ πῆρά ἀτον. —
Καὶ ἐχώρσεν ἀτοῦ ἀπές; — ἐχώρσεν. — τὰ ψέματα; — 'Ἐχώρσα,
ἐχώρσα (εἶπεν καὶ τῶφιδ'). — 'Ατόσης δράκος (ἐγύρσεν εἶπεν με
θαμαγμὸν ὁ ἀλεπόν)· κὶ πιστεῖ' ἀτο. — Ναὶ ἐχώρσα λέγω σε. —
Αἶ κεᾶρ εἶπ', ἔμπα καὶ ἀτώρα ἄς ἐλέπω: ἐχωρεῖς; — 'Ἐσειβεν ὀλος ὁ
δρόκων ἀπές, καὶ τουράδ' ἄμδον ἐπόμεικεν ἐξωκᾶ. — Καὶ ἀμμῆ τού-
ράδς σ' κ' ἐχώρσεν (λέει ἀλεπόν)· ἐσέγκεν ὀτότες καὶ τούράδου ἀτ'
ἀπές, καὶ ἀλεπόν ἐτσάξεν: τὸ στόμαν ἄθε δέσον· ἐδεσάν ἀτο ἀπές
σ' σὸ σακκὶν, καὶ ἐσκότωσαν ἀτο.

'Αλεπός ἐσειβεν σ' σὴν ἐγκλησίαν καὶ ἔφαγεν τὰ χαρτία· ἄλλο-
μίαν σείτ' εἶχεν καὶ παίεινεν(1) ἐδεβαῖνεν, αἰπαινιέθεν τὸν παππᾶν:
— παππᾶ, ποῦ εἶς καὶ πᾶς; — Πάγω δεβάζω στὴν ἐγκλησίαν. —
καὶ ντὸ θὰ πᾶς δεβάεις; — 'Ατώρα ντὸ θὰ λέγω καὶ ντὸ φτάγω ἐ-
σὲν μὴ θὰ λέγ' ἄτα; — 'Αρ δέβα(2) (εἶπεν ἡ ἀλεπόν)· ἐπὺ ντ' ἐξέ-
ρεις, ἐγὼ σ' σὴν κοιλίαμ μ' ἀπές ἔχ' ἄτα.

(7) ἐδῶ διὰ νὰ χαθῶ (8) τσαρούγια.

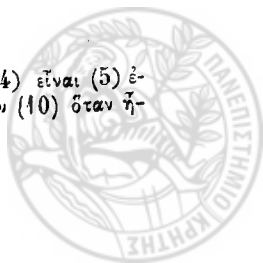
(1) ἐνῶ ἐξακολουθεῖ νὰ πηγαίνει (2) πῆγαίνε.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

"Αβουλα(1) τοῦ Θεοῦ φύλλον 'κὶ λαίτνιαται
 ἄλλο τῶματ τοῦ κουκουδά(3) καὶ ἄλλο τῆς κορώνας.
 ἀπέξ ὁ χορὸς γαιτάν ἐν(4).
 ἄρκου μαλλὴν μετὰξ' 'κὶ γίνεται.
 ἄρκον σ' σὰ ξύλα ἐστειλαν, καὶ γρίγεψεν(5) τὸ δίσος.
 ἄς λείπη ὁ καλλόγερον, ἄς λείπ' καὶ ἡ εὐχή αὐτ'.
 ἄς σὸ μέγαν τὸ ποτάμ' ἔπαρ' νερόν.
 Βοήθα μ', ἐφτωχὲ, μὴ γίνουμαι ἄμμον(6) ἐσέν.
 Γαγγλάζ(7) ὁ κλέφτες καὶ τσαύζ', φοβέθητι π' ἐχάσασα
 Δὸς καματερόν(7) καὶ 'παρ' διαταγωγόν(9).
 'Εγύρεψεν ὁ ἐφτωχὸν, καὶ δῶκεν διὰ τὴν ψῆν αὐτ'.
 ἐκυλιεν τὸ πιθάρ, κ' εὔρεν τὸ πῶμαν.
 εἰλάδ' ἂν ἐν(10) ἀνοίγεται' νερόν ἂν ἐν, τσουροῦται(11).
 ἐσέν κορσόπον λέγτο, καὶ 'σὺ νυφίτσα ἄκσον.
 'Εφτωχία δείχνει τέγλας, καὶ ἀρχοντία δείχνει τσέγκλας (12).
 'Εφτωχὸν πονεῖ ντὸ 'κ ἔχ(13), καὶ ἀρχοντας πονεῖ ντὸ θέλ'.
 'Η βουκα, ντὸ κὶ θᾶν' τεμόν, ἄς τρώη αὐτο ὁ σκύλλος.
 'Η γλῶσσα δὲν κλαδία 'κ ἔχ.
 'Η θάλασσα 'γομῶθεν γάλαν, κ' ὁ ἐφτωχὸν 'κ εἶχεν χουλάρ.
 'Η κάττα ντὸ γενεᾶ, ποντ.κὸν πιάν'.
 'Η μερμύκα 'ντας θὲ χᾶται, φέρ' φτερᾶ καὶ ἀναπετᾶ.
 "Ηντ' ἂν ἐφτάς, ἐκεῖν' εὐρίκς.
 "Ηντι' ἂν θρύφτης σ' σὸ πινάκς σ', ἔρται 'κεῖ ο' σὸ χουλάρς σ'.
 "Ηντι' ἂν στένε τὰ τεμέλια προσκυνοῦν τὰ κεραμίδια.
 "Ην τς ἐβγαίν' καὶ πορπατῆ, εἰά κατ' εὐρίκ' καὶ τρώει ἄτον, εἰά
 κάτ' εὐρίκ' καὶ τρώει.
 "Ην τς ἂν τρέχ σ' σὴν ἀρχοντίαν, συγκυρᾶ τὴν ἐφτωσίαν.
 'Η πσὴ τὴν πσὴν ὄντας 'κὶ θέλ', πακπᾶ, πῶς στεφανῶν.
 'Η πολλοὶ μαμίδες τὸ παιδὶ κοιτῶν ἐφτάγεν.
 'Η φτείραις αἰρμαθάγονταν, καὶ παῖγναν σ' σοῦ σουρβόγλη.

(1) Χωρὶς θέλητιν (2) δὲν κινεῖται (3) τῆς γλαυκὸς (4) εἶναι (5) ἐ-
 ξερρίζωσε (6) ὡς ἐσὲ (7) κραυγάζει (8) μισθὸν (9) αὐθέντην (10) ὅταν ἦ-
 ναι (11) δὲν χύνεται (12) ἡδονὰς (13) εἰς ὅτι δὲν ἔχει.

Τὰ περφανεμένα τὰ χωρία βασιλεύουσιν.
 Τ' ἀψύ- τοξυδ' τὸ σκευὸς ἄθε χαλάν'.
 Τέξ τὸ μῆλον κόκκινον καὶ τάπες σαπυμένον.
 Τέρ τῆμ μάνναν καὶ 'παρ' τὸ παιδίον.
 Τέρ τὴν εὐταν καὶ 'παρ' τὸ πανίν.
 Τὴ αἰτίαν ποθ' κὶ 'ξέρ', τὸν χορὸν ἀλλέως παίρ'.
 Τὸ γλυκὺν ἢ γλώσσα 'εἰγάλ' τώριδ' ἄς σὸ τρυπίν.
 Τὸ μωρὸν ἂν κὶ κλαίη, τσιτσιίν' κὶ δοῖγν' ἀτο.
 Τὸ πολλὰ ἢ φῶς ὀμμάτια 'κ' ἐβγάλ'.
 Τὸ πουλὶν τὸ καλὸν ἄς τ' ὠδὸν κεἶν(23) κελαῖδει.
 Τὸ τσιβαλτουζ (24), κἂν ῥύεται βολύνην κατασταίνει.
 Τὸ σύκον τὸ σύκον τερεὶ καὶ γίνεται.
 Τοῦ ἀργάτε ἢ γυναῖκα οὐ; τὸ μεσημέρ' πεινᾷ.
 Τοῦ γάμου ἔλα δύσκολα, καὶ ἡ νύφη βαρυσμένησα.
 Τοῦ γειτόν' σ' ἢ κοιλία ντας πονῆ, τέσον τρίψον.
 Τοῦ μοναστηρί' τὰ καμώματα οἱ καλογέρ' ἐξέρνε.
 Τοῦ 'φτωχοῦ τὸ εὐρεμαν εἰὰ καρφίν, εἰὰ πέταλον.
 Τρανὸν βοῦκκν φᾶ, καὶ τρανὸν λόγον μὴ λές.
 Τῆ γῶρας ἔμπρας σ' φίντανε, τεσά ὅπως 'κ' ἐλέπεις.
 Χρωστῶ καὶ 'κὶ χρωστοῦνέ με, καὶ ἂν θέλω παίρω καὶ ἄλλα.

(23) Ἐνδοθεν. [24] ἢ σκορδάρη.

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.

Θεός 'κ εἶμαι, καὶ ἄϊος 'κ εἶμαι, καὶ ὄλ' ἐμὲν πιστεῦνε(=τὸ ζυγίον.
Τέσσερ ἀδελφόπα εἶναι.

Τρέχνε, τρέχνε ὄλον ἕναν
καὶ κἀνὲν κἀνὲν 'κ ἐφτάν' (=ἡ ἀνειμίδα).

'Ολημέρα φουσκωμένον καὶ τὴν νύχταν ἀχαστὸν (=ἡσκέπη)
'Εχω ἕναν γεργανόπουον (1) καὶ σκεπάζ' ὄλην τὴν γῆν (=τὸ ὠόν).

Σείσται ἡ 'Εγκλησία τάγεβῆμαν πορπατεῖ
καὶ ὁ παπᾶς καταρωτᾶται, ποθ' ἐν ἡ' Ἀνατολή; (τὸ καράβ).

'Εγκλησία μαρμαρωμένον καὶ ἀπ' οὐδέν πα τρυπίν' κ' ἐχ' (=τὸ ὠόν).

'Εχω ἕναν βαρελόπουον καὶ 'χ' δύο λοῖῶν κρασόπουον (=ὠόν).

Μακρὺς μακρὺς καλόγηρος ὁ στοῦ οὐρανὸν ἐβγαίνει (=ὁ καπνός).

'Ολημέρα τύλει τύλει καὶ τὴν νύχταν ἀποτύλει (=τὸ στρώμαν).
Σειρᾶ σειρᾶ παιδόπουλα φοροῦνε καλπακόπουλα (οὔβαι).

'Ανηθαίνει ἡ κοντιτοῦλα, κατθβαίνει ἡ κοντιτοῦλα
τὴν ἄχαρον τὴν κοντιτοῦλαν, ντὸ πολλὰ κοιλοπονᾶ (=τὰδράτ.)

Τὸ κακίον, τὸ κυπαρέσσιον ντὸ 'κί' κεῖται σ' σὸ τραπέζιον
ντὸ 'κί' κόφτει τὸ μασαῖριον καὶ τὸν κόσμον ντ' ἀνασταίνει (μαστός).

'Ασπροκάτσον ἀγελάδ' σκιζ' τώρμᾶν καὶ κατθβαίν' (=τὸ ξυράφ.)

'Ασπρον ἕν, καὶ τυρὲν κ' ἕν'
φύλλα ἐς καὶ δέντρον 'κ ἕν'
οὐράδ' ἐς'χ', ποντικὸς κ' ἕν' (=τὸ ῥέφανον)

'Εναν ἕν καὶ σόλα μπαίν' (=τᾶνεμον).

'Απίς σ' σῆμ' μαύρην θάλασσαν ὀφείδιον ἐκαγκέλιζεν (2) καὶ ὀφίδιον
καγκελίζει καὶ σ' σωφιδί' τὴν κεφαλὴν ὁ ἥλιον μαρμαρίζει (=τὸ
λιχουάρ).

Κουλάρεα βούτυρον καιεῖτ' ὄλον τὸν κόσμον(=ὁ ἥλιον).

Δαχτυλίδην πυργωτὸν, πυργωτὸν καμαρωτὸν
βρέσεται, 'κί βρέσεται, κάμμιαν κί' στεγννοῦται (=ὁ λουτρός).

'Αρκος λύκος μουχτέρος καὶ τὴν νύχταν γυρευός·

Χαλκοποῦλ (3) χαλκεμένον, τὰ τσηλῖδα (4) φορτωμένον (=ὁ
οὐρανόν).

(1) σκέπασμα (2) περιστρέφεται (3) λέθης (4) σπινθηρες.

Ντό ἔν, καί σ' σὴν βούραν ἔχωρεῖ
 καὶ σ' σὸ σαρπὶν 'κ ἔχωρεῖ.
 Ἄκει πέραν σ' σὸ ῥασὶν στέκει καντύλα καὶ λαλεῖ
 καὶ λαλεῖ, καὶ ἀντιλαλεῖ.
 ντ' ἔς καντύλα καὶ λαλεῖς, καὶ ἀντιλαλεῖς;
 ἔρω πόνον σὸ τσιτσὶν, καὶ λαλῶ καὶ ἀντιλαλῶ. (= τὸ κωδόν.)
 Ἄδακὰ κολοπονεῖ, καὶ ἄκει πέραν πάει γεννα. (σφαῖρα μολίβδου.)

ΑΣΜΑΤΑ.

Τὰ ἄσματα τῆς χώρας ταύτης διὰ πολλοὺς λόγους εἶναι ὄξια ἐνταῦθα σημειώσεως, ἐπειδὴ καὶ ἀρχαῖα εἶναι καὶ τὸ πλεῖστον ἰσορικὰ τῆς ἐποχῆς τῆς πρὸ 5 καὶ 10 αἰώνων· καὶ διὰ τὸ πάθος καὶ τοὺς ἀγῶνας οὓς ἐξιστοροῦσιν Ἑλλήνων, καὶ Ἑλληνίδων, καὶ διὰ τὴν γλῶσσάν των, δύνανται νὰ συγκαταριθμηθῶσι μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν προϊόντων τῆς πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τραπεζοῦντος.

Ἐκτὸς τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ ἐν αὐτοῖς ἀπαντᾶται καὶ τοῦ ποιητικοῦ ὕφους, περίεργόν τι ἐν αὐτοῖς ἐμφαίνεται ὡς πρὸς τὴν συχνὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικλήσεως ἡμεῖς Ἑλλενοὶ ἕμεσ, Ἑλλεσι (Ἑλληνίς) ἐμαί, λέγει ἢ γυνή, Ἑλλενικὸν σπαθὶ ἢ κοντάρι, Ἑλληνικά παληκάρια ἢ κάστρα, καὶ Ἑλλενικὸν λαλόπον Ἑλληνη. φωνὴν λαλιὰν κτλ. Τὰ τοιαῦτα ὀνόματα ἀπαντῶμενα εἰς δημοτικὰ ἄσματα καὶ ὑπὸ ὀρεινῶν καὶ ἀμαθῶν ἀδδόμενα μέχρι τοῦ νῦν, ἀποδεικνύουσι λίαν ἠπατημένους καὶ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἡμετέρους, οἵτινες διίσχυρίζονται, ὅτι ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος εἰ Ἑλληγες δὲν εἶχον καμμίαν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος, ἢ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης, ὅλως λησμονηθείσης, καὶ ὅτι χαῦνοι καὶ δειλόκαρδοι εὐθύς καὶ παρεδίδοντο εἰς τοὺς ἐπερχόμενους ἐχθροὺς των. Τὰ ἐφεξῆς ὁμῶς ἄσματα παριστάνοντα ἥρωας καὶ ἥρωίδας πολεμοῦντας ὑπὲρ τῶν ὄλων, δύνανται

καὶ νὰ διδάξωσι τοὺς ἱστορικοὺς τούτους, ὅτι πολὺ ἄδικον ἔχουσιν ἀμαυρίζοντες τὴν τιμὴν τῶν πολλὰ ποιησάντων καὶ ἐνδόξως παθόντων Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας.

Τὰ ἄσματα ταῦτα τῆς χώρας εἶναι μὲν πολλὰ καὶ τὰ πλεῖστα ἀρχαῖα, δυσκόλως ὅμως δύναται τις νὰ συναθροίσῃ ταῦτα, ἐπειδὴ ὀλίγοι εἶναι οἱ εἰδότες αὐτὰ τέλεια· εὐρίσκονται ὅμως ἐνταῦθα αἰδοὶ, οἵτινες γνωρίζουσι τοσαῦτα ἄσματα, καὶ ἀπὸ μνήμης καὶ εὐχερῶς ἄδουσιν αὐτὰ, ὥστε γραφόμενα δύνανται νὰ σχηματίζωσι τόμον μείζονα ἢ ἐκείνον τῆς Ἰλιάδος· ὥστε δὲν θὰ φανῆ πολὺ δύσκολον πῶς διεσώθησαν ἐπὶ 4 αἰῶνας τὰ τοῦ Ὀμήρου ἔπη, ἀφοῦ ταῦτα μετὰ τὰ ἀμαθῶν διεσώθησαν ἐπὶ 4 καὶ 6 αἰῶνας.

Ταῦτα δὲ ἄπικτα ἄδονται καὶ ἐν πανηγύρεσι γάμοις, καὶ χοροῖς, ἔχοντα κατὰ διαφόρους χρήσεις καὶ διάφορον τὸ μέλος· τοῦτο δὲ πολὺ μὲν ὁμοιάζει μὲ τὸ τῶν κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, εἶναι ὅμως γοργότερον καὶ παθητικώτερον· ποκλάκις δὲ οἱ γέροντες καὶ αἱ γράϊαι ἐπαγορεύουσι ταῦτα ἄνευ μέλους, ὡς ἄλλοι ῥαψῶδοι, εἰς τοὺς παρακαθημένους καὶ μετὰ προθυμίας ἀκρωμένους αὐτῶν.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἄσμάτων, ἅπερ συνέλεξα, μόνον τινὰ δημοσιεῦω συγκαίμενα περὶ τοῦ 800 στίχους τὸ λυπηρὸν δὲ εἶναι ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐλλειπῆ ἢ καὶ ἀσυνεπῆ ἕνεκα τῆς πολυκαιρίας. Ἀρκοῦμαι δὲ μόνον εἰς τὴν ἐξήγησιν ὀλίγων λέξεων, ἀρίνων ἕκαστον νὰ κρίνῃ ὅπως θέλῃ, ἐπειδὴ ἢ περὶ τούτων πραγμχτεία δύναται νὰ γείνη ἴδιον ἀντικείμενον· διήρεσα δὲ ταῦτα κατὰ τὴν ὕλην των εἰς βουκολικά, ἐλεγειακά, ἐρωτικά, ἥρωϊκά, καὶ πανηγυρικά.

ΒΟΥΚΟΛΙΚΩΤΕΡΑ.

1.

Ἐνεὰ βουκόλ' ὠρίαζαν(1) ἔνεα σιλιάδες πρόβτα,
οἱ πέντ' ἔδειδαν σὴν φιλήν(2) καὶ οἱ τρεῖσι σ' σὴν αἰαγάπην(3),

(1) Ἐφύλαττον. (2) Ἐπῆγαν εἰς τὴν φιλήν, — φιλότητα τοῦ Ὀμήρου, εἰς τὰς συζύγους των. (3) Ἴσως μνηστὰς των, ἢ ἀγαπητικὰς.

καὶ ὁ Ἰάννης ὁ μονεΐαννης, αἶ, μοναχὸς ἐπέμμεν·
 ἐνεάημερα καὶ ἐνεάνυχτους ὁ Ἰάννης ἔκοιμέθεν·
 σένεά ἡμέραις καὶ ἀλλ' ἀπάν' ἔπεσεν, καὶ ἔκοιμέθεν·
 σὴ ράβδον ἀτ' ἐκούμπιξεν, ἴλιγον ὕπνον ἐπαῖρεν
 καὶ ὄντας ἐγένεφιξεν(4), τερεῖ πουδὲν πρόβατα ἔειναι·
 ἐποίηεν σίδερον στουράκ(5) καὶ χάλιενα τσαρούσια,
 ἐπαῖρεν τὰ βουνά, βουνά, καὶ τὰ παρχαρομύτια(6),
 μονόλλυκον ἐπέντεσεν ἀπάν' στὸ σταυροδρόμιν
 σὸν θεόν σ' σὸν θεόν σ', ναὶ λυκουδά, πουδὲν πρόβατα εἶδες;
 Σὸν θεὸν σὰν κατορκίζης με, λέγω τὴν ἀληθειαν·
 σίλια ἔφαγα τὸν πουρνὸν, σίλια τὸ μεσημέρι
 τᾶλλα τάπομενάρια ἔφαγ' ἀπάν' σὸ βράδι·
 καὶ ἄμμ', σὰν παραχολάσκουμαι, ἐσέν παλ' τρώγω, Ἰάννε;

2.

Τὸν Μάραντον χαρτὶν ἐβθεν, θὰ πάγη σὴν στρατείαν·
 τὴν νύχταν πάει σὸν μάστοραν, τὴν νύχταν μαστορεύει·
 κόφτ' ἄς τάσῃμιν πέταλα, ἄς τὸ μάλαμαν καρφία·
 τὸν μαῦρον ἐκαλλίβωνεν κατάντικρυ σὸν φέγγον(1)
 καὶ ἡ κάλη ἀτ' παρεστέκαιεν μὲ τὸ μαντήλ' καὶ τὰ
 καὶ τὰ δάκρυ' αἱς κατεΐβαιναν ἄμμον μαργαροπέρινα.
 Που πᾶς, που πᾶς, ναὶ Μάραντσε, καὶ μὲν τίναν ἀφίνεις;
 Ἄφίνω σε τὸν κύρημ μου, τὸν ἄιον Κωσταντίνον.
 Χάρος νὰ τρώῃ τὸν κύρη σου τὸν ἄιον Κωσταντίνον
 που πᾶς, που πᾶς, ναὶ Μάραντε, καὶ μὲν τίναν ἀφίνεις;
 Ἄφίνω σε τὴμ μάνναμ μου, τὴν ἄϊαν Θεοτόκον.
 Χάρος νὰ τρώῃ τὴμ μάννα σου, τὴν ἄϊαν Θεοτόκον
 που πᾶς, που πᾶς, ναὶ Μάραντε, καὶ μὲν τίναν ἀφίνεις;
 Ἄφίνω σε τὰδέλφια μου τοὺς δώδεκ' Ἀποστόλους.
 Χάρος νὰ παίρ' τὰδέλφα σου, τοὺς δώδεκ' Ἀποστόλους
 που πᾶς, που πᾶς, ναὶ Μάραντε, καὶ μὲν τίναν ἀφίνεις;
 Ἄφίνω σε τὸν κρίαρον, τὸν χρυσοκωδωνιάτεν·
 ἀφίνω σε χρυσὸν σταυρὸν καὶ ἀργύρο δαχτυλίδιν·
 τὸ δακτυλίδιν πούλ' καὶ φᾶ (2) καὶ τὸν σταυρὸν προσκύνα.
 Ἄκομαν ἔξεγκοπάτεσεν, ἄκομαν ἔξεελλοκάτεσεν.

(4) Νήφω, ἐξύπνησεν. (5) Στύρακα ράβδον. (6) Ὁροπέδιον.

(1) Σελήνη. (2) Πώλησον καὶ φάγε το.

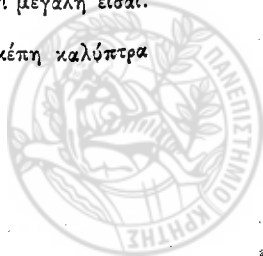
πῆγεν ἐκεῖ καὶ ἡ Ῥουδιανὴ νὰ 'λέπ' καὶ νὰ μαθάνῃ·
 Ἰ'Ελέπ' ἄτεν ὁ Διονῦς, λιγοθυμᾷ καὶ πέφτει·
 καὶ ἐφτὰ σταμνιά ῥοδόσταμαν καὶ ἕξῃντα ξαῖα μουσκον
 ἕκσαν(1) ἀπάν' ἀτ', καὶ ἕρσεν, καὶ ἀποιλογᾷ καὶ λέγει·
 — Πῶς νὰ φτάγω, πῶς νὰ ποίγω, τὴν Ῥουδιανὴν νὰ παίρω ;
 — Ἐλα, υἱέ μ', ἄς λέγω σε μεγάλον διαρμενεῖαν·
 ἔλα φέρε γυναῖκικα, σκεπάσου Τραπεζουνταῖικα
 τὴν ῥόκκν ἀναμάσκαλα καὶ τὸ πλουμίν(2) σὸ χέρι σ'
 δέβα μαθέτριά χτύπεσον σὴ Ῥουδιανῆς τὴν πόρταν,
 καὶ ἀποῦ βραδῆς μὴ κάθεσαι καὶ ἀποῦ πουρνὸν μὴ σκοῦσαι.
 Ἐπῆγεν καὶ πακούμπιξεν σ' τῇ Ῥουδιανῆς τὴν πόρταν.
 — Ἄνοιξ' ἀνοιξον, Ῥουδιανὴ, ἐγὼ 'ρθ' ἀδᾷ μαθέτριά.
 — Καλῶς 'τεν τὴν μαθέτριά μου, καὶ ντὸ μεγάλισσα(3) εἶσαι.
 — Ἐμὲν ἡ μάννα μ' εἶπέ με μεγάλον διαφῆκην·(4)
 ἀποῦ βραδῆς μὴ κάθεσαι καὶ ἀποῦ πουρνὸν μὴ σκοῦσαι.
 Ἐπῆγεν τότε ἡ κόρ' ἀπὲς, καταρῶτωτᾷ τὴν μάνναν·
 — Μάννα μου, τὴν μαθέτριά μου σ' ποῖον κρεβάτ' νὰ θέκω ;
 — Κορίτς ἐσὺ κορίτς καὶ ἀτέ, σ' ἕναν κρεβάτ' πλαϊάστειν.
 Ἐστρωσεν καὶ ἐπλάισαν οἱ δύο σ' ἕναν κρεβάτιν
 καὶ ἀπάνου σὰ μεσάνυχτα μεγάλ' φωνὴ φωνάζει·
 — Μάννα μ', σκοῦ, ἄψον τὸ κερὶν, τὸ μέγαν τὴν λαμπάδαν
 καὶ αὐτε(5) ἡ μαθέτριά μου πρωτομαστόρσσα ἕξειθεν·
 ἐκόμπωσεν καὶ φίλεσεν καὶ ζεῖθεν κὶ καυκέθεν.

4.

Ἐταιρον καὶ ἡ λιγεργὴ(1) πάγν' ὄλον τὸν πόταμον·
 ἕτερον ἐπέρνεζεν, ἡ κόρη 'κ ἐπόρσεσεν.
 — Πέρνεζον 'μεν, ἔταιρε· τὸ σταρκούλιμ(2) μ' δοίγω σε.
 — Νὲ τσαρκούλιν παίρω σε, νὲ περνήν περνίζω σε.
 — Πέρνεζον 'μεν, ἔταιρε, τὸ τσαρκούλιμ μ' δοίγω σε.
 — Ἄλλο τάγμαν τάξον με καὶ γὼ 'σὲν περνίζω σε.
 — Πέρνεζομ μεν, ἔταιρε, τὸ βραχιόλι μ' δσίγω σε.
 — Ντ' ἔφταγ' ἄτο, τᾶκλερον, τᾶψιμοκαφώτατον(3)·

(1) Ἐχυσαν ἐπάνω του. (2) Τὸ ἐργόχειρον. (3) Καὶ τί μεγάλη εἶσαι.
 (4) διαθήκην. (2) αὕτη.

(4) Ὁ ἐραστὴς μετὰ τῆς ἐρωμένης. (2) Νυμφικὴ σκέπη καλύπτρα
 χρυσῆ. (3) Τὸ πυρόκαυστον.

ἄλλο τάγμαν τάξον με καὶ 'π ἐκεῖ περνίζω σε.

— "Ἐταίρε, περνίζου με· τὸ ζωνάριμ μ' δοίγω σε.

— Τὸ ζωνάρις σ' τέστην ἄς ἐν' ἄλλο τάγμαν τάξον με.

— Περνίζον 'μεν, ἔταίρε, τὸ ζωνάριμ μ' δοίγω,

ἄς σὴμ ποτήμ μ' καὶ ἀνώτερον, τᾶλλα ὄλα δοίγω σε.

ἄς σὸ χερ ἐπέρπαξεν καὶ ἄτεν πέραν ἔσυρεν·

— Δὸς μα, κόρη, ντ' ἔταξες, τὴν φιλήν, ντ' ἐτάγαμες·

ἔρθαμε καὶ ἔξέρθαμε καὶ ἔξεκαμπανίσταμες.

— "Ἐμπρα μουν λειβάδια εἶν', πάγω 'κεῖ καὶ δοίγω σε.

— "Ἐρθαμε καὶ ἔξέρθαμε καὶ ἔξεκαμπανίσταμε·

δὸς με, κόρη, ντὸ ἔταξες καὶ ντ' ἐσυνετάγαμες (4).

— Τῆμπρα μουν (5) κοιλάδα εἶν', πᾶμε 'κεῖ δοίγω σε.

— "Ἐρθαμε καὶ ἔξέρθαμε καὶ ἔξεκαμπανίσταμε·

δὸς μα, κόρη, ντ' ἔταξες, τὴν φιλήν, ντ' ἐτάγαμες.

— Τῆμπρα μουνε κώμια εἶν' πᾶμε 'κεῖ καὶ δοίγω σε.

— "Ἀρ δὸς, κόρη, ντὸ ἔταξες καὶ ντ' ἐσυνετάγαμες·

ἔρθαμε καὶ ἔξέρθαμε καὶ ἔξεκαμπανίσταμες.

5.

Τρίσι ἀετοὶ, τρίσι ἀετὸς, τρίσι καῖτεανωμένοι,

"Ἐγκαν φαγίν, ἔγκαν (1) ποτίν, κάθουν καὶ τρώγουν καὶ πίννε.

Ἄς εἰς ἔπιεν πολλὰ κρασίν καὶ ἔμέθυσεν καὶ ἔρῳξεν. (2)

"Ἄλλως ἐπαραιμέθυξεν καὶ ἔλάθεψεν τὴ στράταν.

"Ἄλλως ἐπαρεγέρασεν καὶ ἔτσακοφτερίεν.

Μὴ κλαῖτ' ἀτόν, π' ἐμέθυσεν ἀπομεθύ καὶ σκουῦται·

μὴ κλαῖτ' ἀτόν, π' ἐλάθεψεν καταρρωτᾶ καὶ πάγει·

κλαψεῖτ' ἀτόν, π' ἐγέρασεν καὶ ἄλλο φτερά 'κὶ φέρει. (3)

6.

Ντὸ ἔπαθες χαμούηλον (1) καὶ στέκεις μονχλωμένοι; (2)

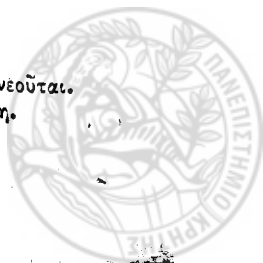
ἢ μ' ἢ ῥίψα σ' ἐδίψασεν, ἢ μ' ὁ καρπὸς ἐλλάγεν;

οὔτ' ἢ ῥίψα μ' ἐδίψασεν, οὔτ' ὁ καρπὸς μ' ἀλλάγεν (3).

(4) Συνθεμέθα. (5) Ἐμπρὸς ἡμῶν.

(1) Ἐφεραν. (2) Ἐπεσεν. (3) Ἐπειδὴ πλέον δὲν ἀνανεοῦται.

(1) Εἶδος χαμηλῆς μηλέας, (2) μαραμένον. (3) Ἐφθάρη.

ἔναν κοριτς καὶ ἄν παιδὶν σ' σὴρ ρίζα μ' ἐφιλέθαν·
 ἐποῖκαν ὄρκον καὶ ὄμοσμαν χωρισιὰν νὰ μὴ ἔχνε,
 σειτὰ(4) φιλεῖ, σειτὰ ῥωτᾶ τὴν κόρην τοὺς γονεὺς αὐτς·
 ἀπὸ πόθ' ἔν ὁ κύρης σου, ἀπὸ ποῦ ἔν ἡ μάννα σ';
 ἡ μάννα μ' ἔν ἄς οὐρανοὺς, καὶ ὁ κύρης μ' ἄς σὰ νέφεα·
 καὶ ἄμμον τὸ λὲς (5) ναὶ κόρασον, ἐμεῖς ἀδελφία εἴμες·
 ἐσὺ ἔπαρ τὰ ἐγκλησίαις καὶ ἄγ' τὰ μοναστήρια,
 ἐσὺ κάψον θυμίαμαν, ἐγ' ἄς καίγ' αἰοκέρια,
 λὰς (6) λύουντ' τὰμαρτίας μου, ντὸ ποίκαμε σὸν κόσμον.

7.

Ἄδᾶ πέραν, κάθεν πέρην, πέραν σ' σὰ κυπαρέσσια,
 στέκ' Ἐκκλησία μάρμαρον μολύβιν στεγασμένον·
 τὸ πάτομαν μὲ τὴν λουκὴν (1) καὶ ὁ πύργος μὲ τὰ σῆμιν,
 τὰ παραστάρια Ἰόχρυσσα, ἡ πόρτα κρυὸν (;) λιθάριν·
 ἀπὲς ἡ κόρη κἀθεταὶ· λίμπει ἄπως λάμπ' ὁ ἥλιος·
 κρατεῖ καὶ χαταῖν (;) μαντῆλ' καὶ σουρμελὶν μετάξιν,
 κρατεῖ καὶ χρυσοδέλονον, κἀθεταὶ καὶ ξομπλιάζει·
 ῥάφτει τὸν οὐρανὸν καμὶς (2) καὶ τὰστρ' ἀπὲς πλουμόπα· (3)
 ῥάφτει ἄκεί καὶ τὸν ἔταιρον χρυσὸν καβελαραῖον.
 Σ' τὸν οὐρανὸν ἐτέρεσα μετὰ θλιμμένα ἄματα,
 καὶ ἔντας ἐκαλλοτέρητα μὲ τὰ καλὰ ὀμμάτια,
 μάννα ἐῤῥάγην ἄ οὐρανὸν καὶ προσμοιράγαν (4) τ' ἄστρα.
 καὶ ἄς οὐρανοῦ τὸ ῥάγισμαν λιθάρ' ἐπεκρεμάγην·
 λιθαρίμ μ' μαυρολλίθαρων, μὴ κατηθαίνης καὶ κροῦς με,
 καὶ ἀτὸ κατεῖβεν, καὶ εὐρέ με ἀπάν' σ' ὄλα τὰ πόνια.
 Σεράντα χρόνια ἄδούλευα τοῦ λιθαρί' μ' τὸν πόνον
 καὶ ἄλλα σεράντα ἄδούλευα τῆς κόρης τὴν ἀγάπην.

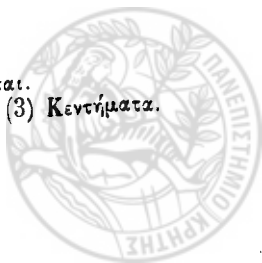
8.

Ἐγὼ ἄντας ἔμνε πκλληκάρ καὶ εἶχα καὶ τὴν σαῖτα μ'
 σὰ σέρια ἄπαίρνα τᾶρματα. ἐζώσκουμ' τὰ λωρία,

(4) Ἐνῶ. (5) Ἀλλὰ καθὼς λίγεις. (6) Εἴθε νὰ λύωνται.

(1) Μίγμα ἀπὸ ἔλαιον καὶ ἄτρεστον. (2) Φόρμα. (3) Κεντήματα.

(4) Διεμοιράθησαν.

καὶ ἀς ὄρη ἐβγάλνα τοὺς λεοντάρη, καὶ ἀς σὰ βουνὰ τάλάρια,
καὶ ἀς τὰ κατζιπετρώματα ἐβγάλνα τὰ περδίκας,
καὶ ἵνα νυφίτσα κόκκινος πέρδικα πλουμισμένσσα,
ἐκόνεψεν καὶ ἔκατσεν ἀπὲς σὲ δύο πέτρας·
ἐκόνεψα νὰ παίρ' ἀτεν, ἐβλάβεν τὸ φτερόν ἀτῆς,
καὶ ὄντας ἐκαλοκόνεψεν, ἐβλάβεν καὶ τὸ ἄλλο·
'θέλεσ' ἀσῆμιν ἄδολον, χρυσάφιν ἀκαμάτων,
νὰ χτιζῶ τὰ φτεροῦλα μου ξάν, ἄμμον καὶ πῶς ἔσαν·
'σ τὸν κόσμον ὅλον ἴγυριζα, τὴν γῆν διχὸν (1) ἐποῖκα
'κ εὔρα ἀσῆμιν ἄδολον, χρυσάφιν ἀκαμάτων
νὰ χτιζῶ τὰ φτεροῦλα μου, νὰ λάμπ' ἄμμον τὸ πρῶτον.
ἐλάλεσα, ἐρώτησα, κἀνεὶς 'κ ἀπολογέθεν,
'βασίλοπούλα ἴλάλεσεν, μόνε καὶ ἀπολογᾶ με·
ἐγὼ 'χ ἀσῆμιν ἄδολον χρυσάφιν ἀκαμάτων,
ἄειτ' ἔπαρ χτίσον τὰ φτερά σ', ἄμμον τὸ ἔσαν πρῶτα;

9.

Νὰ 'σάν ἐκεῖνο τὸ πουλὶν, ντὸ 'κ ἔχτισεν φωλέαν·
οὐδ' ἔχτσεν οὐδ' ἐχάλασεν οὐδ' ἐκαρδοπονέθεν.
'Εγὼ 'χτσα καὶ ἐχάλασα καὶ ἐκαρδοπονέθα,
ἄρ' ἔχτσα τὴ φωλέαν μου σῆ γέφυρας τὸ σκοῦλος· (1)
ἐθύμωσεν ὁ ποταμὸν, ἐπῆρην τὴ φωλέαν μ'·
σ' μέρος πάει ὁ ποταμὸν, σ' μέρος πάει ἡ φωλέα μ'·
ὄθεν πάγει ὁ ποταμὸν, ἀχάντα (2) καὶ τριβόλια,
ὄθεν πάει ἡ φωλέα μου ὀμάλια καὶ λειβάδια.
'Ο ποταμὸν, ὁ ποταμὸν, ὅλον ὁ Χαρσεριώτης,
ὁ ποταμὸν σύρει κλαδιὰ καὶ ἡ ἀγάπ' τὰ παλληκάρια.

10.

'Απόψ' ἡ νύχτα δ'ίπλασεν καὶ ὁ φέγγον ἐπιάσταν (1)
καὶ τὸ δίκῶ μου τὸ πουλὶν ἐξεπαράβραδιάσταν·
'κι' ξέρω σ' πέτραν κάθετα, 'κι' ξέρω σ' περιβόλιν,

(1) Γῦρον.

(1) Σκέλος. (2) Ἀκανθαί.

(4) Ἡ Σελήνη.

'κι' ξέρω σ' πέραν ποταμὸν σύρει τὴν μονασίαν. (2)
 Κάπου σ' σὴν Ἄσπρην θάλασσαν καράβ' ἀρματωμένον,
 καράβιν χιλιαρμάτων αιχπάσθη σὴν φραγκίαν·
 εἶχεν ἀπὲς ἄς Ἑλληνας Ῥωμαίϊκα παλληκάρια·
 'λιγύσκουνται, 'συγκλίσκουνται καὶ 'σύρναι τὰ κωπία·
 σείττα ἐσύρναι τὸ κωπίν, καμάρ' ἐφανερῶθεν,
 καὶ σ' σὴν καμάραν καὶ ἄλλ' ἅπαν' χρυσὲ κόρη ἐκοίτου·
 ἐσειζεν τὸ μαντήλιον ἀτς καὶ στάθεν τὸ καράβιν.
 Καραβοκώρη μ' ἀδελφε, καραβοκώρ' ὀμμά-α μ'
 ἔπαρ καὶ 'μὲν σ' σὴν τέντας σου, ἔπαρ με σ' σὸ καράβις σ'.
 Ἄδᾶ, κόρη, 'κὶ γίνεσαι ἐσὺ καὶ 'κὶ 'ταιριάζεις·
 ἐγὼ θελω 'σ τοῦ; Ἑλληνοὺς Ῥωμαίϊκα παλληκάρια
 καὶ 'κείν' σ' ἐσέν 'κὶ γίντανε (4) καὶ τὸ καράβι βαλίζνε.

11.

Τῆς Δεσποινῆς τὰ πρόβατα, τῆς Δεσποινῆς τάρνια,
 τῆς Δεσποινῆς ὁ κρίαρον ὁ χρυσοκωδωνάτος·
 σ' σῆς Δεσποινίτσας τὴν αὐλιὰν ζεστον ἤλιος ἐπαῖρην·
 ἦν τις ἂν ἐπαρρίγασεν (1) ἄς πάη ἐκεῖ χουλιηῦται
 σ' σῆ Δεσποινίτσας τὴν αὐλιὰν πασὺν χλοή στρωμένον·
 ἦν τις ἂν ἐπαρνούσταζεν, ἄς πάη ἐκεῖ κοιμάται·
 σ' σῆ Δεσποινίτσας τὴν αὐλιὰν κρύον πεγαδομμάδην
 ἦν τις ἂν ἐπαρὰδίψασεν, ἄς πάη ἐκεῖ καὶ πίνη.

12.

ΕΛΕΓΕΙΑ ΚΑΙ ΗΡΩΙΚΑ.

Τὸ κόρα'σον ἐπέντεσαν σ' σὸν Ἄδ' εἶχεν καὶ 'παίγενεν.
 ἐπαρκαλίανεν καὶ λεγεν Θεοῦ παρκαλίης·
 — πέτε τοῖς ἑτέρας τὸν υἱόν· σ' σὸν Ἄδ' ἄς ἔστ' εὐρίσκ' με·
 ἄς παίρ' τὸ γριζομόκελον (2) βῆθ' ἄς γριζεύη (3) καὶ εὐρίσ' με·

(2) Τὴν μοναξίαν. (3) Ἄφροσιούνται, ἐρωτεύονται.

(1) Πολὺ ἐκρώσε. (2) Θερμαίνεται.

(1) Φράσις=ἐνῶ ἐπήγαιναν εἰς τὸν ἄδην. (2) Τὴν δίκελαν. (3) Ἄς σκάπτῃ.

ἐπαῖρα γριζομάκελον, ἐχπάστα σὴν γριζέαν (4)
 ἐχτάλεψα (5) καὶ ἔζηησα καὶ τὴν ἀγάπην μ' ἢ εὖρα.
 Καὶ μῆνυσεν ὁ βασιλεῆς ἀνοίξτεν ταφρία·
 κ' ἐμεῖς τὸν ἐπαράκασαμε καὶ νοίξαμε ταφρία·
 ἀνοίξε τέναν τὸ ταφιν ἀπὲς στοῦδα (6) γομάτον·
 ἀνοίξα ἕτερον ταφιν αἶμαν ἀπὲς γεμάτον·
 τὸ τρίτον ἀνοίξα ταφιν· χρυσὲ κόρη κοιμάται·
 λαλῶ ἀτεν καὶ κ' λαλεῖ· συριζ' ἀτεν ἢ ἀκούει·
 παίρω νερόν. τσαντιγ' ἀτεν (7) ἀτὲ ξαν ἢ ἐγενεφίζει·
 κλίτκουμαι καὶ φιλῶ ἀτεν ἀνάμεσα σ' ὄρφύδια·
 τόμμάτι ἀτς φῶς ἐγόμωσα, τὸ στόμαν ἀτς λαλίαν,
 τὰ γόναντ' ἀτς δύναμι καὶ ἡ κόρ' λαγκεύει (8) καὶ σκοῦτας.
 — Ὅπισ, ὄπισ, καὶ παλληκάρ. ὄπισ ἀπ' ὄθεν ἔρθες·
 ἀδᾶ (9) γάμος κ' γίνεται, νυρίτσα κ' στολοῦται,
 τραπέζιν κ' τορνεύκεται, καυκίν κ' ποτισκοῦται.

13.

Τὸ πέραν καὶ κατέβαιναν τοῦ Κωνσταντῆ τὰ ποίκια (1)·
 εἶχεν σεράντα φλάμπουρα, πενήντα παιγιτιόρια.
 — Σταθῆ σταθῆτεν, φλάμπουρα, εἰς σῶτεν (2) πκιγιτιόργια·
 ἀκεῖ σ' τὸ πέραν τὸ ράσιν, 'στ ἄλλο τ' ἀπεκεμῆραν,
 σ' τοῦ πεθεροῦ μου, τὴν αὐλιάν μίγας κλαυμῆς ἐξέβεν·
 ἦ κ' πεθερόμ μ' ἀπέθανεν, ἦ κ' πεθερά μ' ἐθάφεν,
 ἦ κ' τὰ γυναικαδέλφια μου κἀέναν ἐξαλίγων.
 Ἔρθεν πουλιν καὶ κόνεψεν σὲ χρυτάρι ἀστάσιν·
 σκῶθεν, καὶ καλλοκόνεψεν σοῦ Κωνσταντῆ Τιωμα
 κελᾶίδσεν, ἀποιλόγησεν ἀνθρωπίνην λαλίαν.
 νὲ ὁ πεθερός σ' ἀπέθανεν, νὲ ἡ πεθερά σ' ἐθάφεν
 νὲ ἄς τὰ γυναικαδέλφια σου κἀέναν ἐτραλίγεν·
 τὴν κόρ' τινὰν αἰγάπικες, κρατοῦν καὶ πᾶγνε, θάρνε.
 Ἐγώ. . . τινὴν αἰγάπικα ἐπῆραν, πᾶγνε, θάρνε;
 ἀτεν ἐγὼ κ' θάφτ' ἀτεν, νὰ τρώη ἀτεν τὸ γῶμαν.
 μηδ' ἀπὸν γῆς ἀπίν' ἀτεν, νὰ καίη ἀτεν ὁ ἦλαν. . .
 κλωστὲ — κλωσττέστεν φλάμπουρα, κλωσττέστεν παιγιτιόρια·

(4) Ἐδόθη εἰς τὴν σκαρῆν (5) Ἐξέχωσα. (6) Ὅστία. (7) Παντίζω.
 (8) Πηδᾶ (9) Ἐν τῷ ᾄδῃ δηλ.
 (1) Τὸ κατὰ τὸν γάμον ἔψιμον κηρίων. (2) Σιωπάτε.

Θὰ ἔβγαινω καὶ πορπατῶ σ' ὅλα τὰ πολιτείας·
 θεὰ γυρεύω μάστοραν, θεὰ ζητῶ ἐργάτην. . .
 πάρ' ἄς τὴν Πόλιν μάστοραν, ἄς τὸ Μισιρ' ἀργάτην,
 ἄς τὴν Κωνσταντινούπολιν πέτραν πελεκεμένον. . . .
 Θὰ χιτίζ' ἀτεν τὸν τάφον ἄς με τρία παραθύρια,
 σ' ἕναν νὰ κάμν' Ἀ'νατολή, ὁ σᾶλλο' ἥλιος καὶ ἡμέρα,
 σ' σὸ τρίτον τὸ μικρότερον ν' ἐμπαίν' καὶ βγαίν' ἀγάπη.

14.

Ἄκους, ἀκούς, Ἀκρίτα μου (1), ντὸ λέγνε τὰ πουλόπα ;
 πάντα κελαιῖδιαν καὶ λέγαν πολλὰ θὰ ζῆ' Ἀκρίτας
 καὶ ἀτῶρα κελαιῖδοῦν καὶ λέγν' θεν' ἀποθάν' Ἀκρίτας.
 Ἄκούγ' ἀτο (καὶ Ἀκρίτας χαμογελᾷ καὶ λέγει)
 ἀτὰ μικρὰ καὶ παλαλὰ νὰ κελαιῖδοῦν 'κ ἐξερνε·
 ἀφείστε ἀτὰ τὰ μωρὰ, ἄς κελαιῖδοῦν καὶ χαίρουν
 καὶ φέρτε μ' τὴν σαῖτα μου ντὸ σὺρ' τρακόσα πήχαις,
 φέρτε τὰ κυνηγόσκυλα μ', τὰ ἀλυσοδεμένα
 καὶ γῶ ἄς πάω σ' σὸ κυνηϊ' καὶ σ' σὸ κυνηϊοτόπια,
 καὶ ἂν 'κ ἔν πευλιν νὰ κυνηγῶ, ἀλήθεα θ' ἀποθάνω.
 Ἀκρίτας πάει σ' σὸ κυνηϊ' καὶ σ' σὰ κυνηϊοτόπια
 καὶ οὐδὲ μικρὸν νὰ κυνηγᾷ, πουθεν πουλόπον εὔρεν·
 ὁτότες ἄς σὴ λύπην ἀτ' ἐγύρσεν, καὶ εἶχεν κ' ἔρτεν·
 Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς ναι χάρε μου καὶ εἶσαι χαρεμένος ;
 ἐγὼ σ' ἐσέναν ἔρχουμαι καὶ εἶμαι χαρεμένος.
 ἐμέν' Ἀκρίτα λέγνε με, ἀνίκητον Ἀκρίτα.
 εἰά σοῦς, εἰά σοῦς Ἀκρίτα μου, βαρέα μὴ καυκάσαι·
 ἐμέν' σ' ἐσέν ποιὸς ἔστειλεν, ἀπ' ἐσέν παλληκάρ' ἐν.
 Καὶ ἄρ' ἔλα ἄς παλαίβουμε σ' σὸ χάλκενον τ' ἀλῶνιν
 καὶ ἂν ἐν καὶ τὸ νικᾶς μ' ἐσὺ, ἔπαρ' τὴν π'σὴμ μ' καὶ δέβα
 καὶ ἂν ἐν καὶ τὸ νικᾷ σ' ἐγὼ, θὰ παίρω καὶ τὸν μαῦρος σ'.
 Ἐξέβαν καὶ ἐπάλεψιν καὶ νίκησεν ὁ Χάρον.
 Χάρε μ' ἔπαρ' ἀσημικά, μαλάματ' ὅσα θέλεις. . .
 ἂν θέλεις καὶ τὸ ἀλγομ μ', ντὸ 'κ ἔχ' ὁ βασιλέας. . .
 ἔπαρεν τὴν σαῖταμ μου ντὸ σὺρ' τρακόσα πήχαις. . .

(1) Ὁ Ἀκρίτας ὁ κατὰ τὴν 10ην ἑκατονταετηρίδα, οὐ πολλὰ καὶ διάφορα ἄσματα.

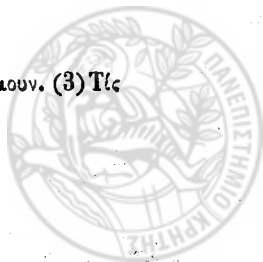
ἔπαρ τὰ κυνηγόσκυλα μ' ἔπαρην ἦν τ' ἀνθέλης. . .
 ἔμην σ' ἐσὲν ποιὸς ἔστειλεν ἀοῖκα 'κ ἐθυμέθεν·
 μόνον (ἐμέναν εἰπέ με) τὴμ πό' ἦν ἀτ' ἔπαρ κά'λα.
 Ἀλλ' οἱ ἔμεν τὸν ἀκλερον· ἐγὼ θὲ νάποθάνω ;
 ἄς χαίρουν τάψηλά ῥοσ'ιά καὶ τὰ παρχαρομύτια. . .
 Ἔμπα καλή μ' καὶ στρώσον μ' θανατικὸν κρεββάτιν
 θέκον ἴα, σὸ κεφάλι μου καὶ παρχαριοῦ λουλοῦδια. . .
 Ἐεῖβεν ἡ κάλη καὶ ἴστρωσεν ἄνθα καὶ μανουσσάκαα.

15.

Βάϊ τὴν μάνναν, βάϊ τὴν μάνναν, βάϊ τὴν καλὴν τὴν μάνναν,
 ποι' ἔχ'σεν τοὶ ὀκτώ τοὶ υἱοὺς καὶ τὴν Ἑρὴν, τὴν κόρην.
 Τὴν κυρ' Ἑρὴν (1) προζέναναν βαρεῖά μακρά 'σ σά ξένα,
 σ' σά ξένα σ' σάνεγνώριμα 'σ σὸ μγάλ' τὴ Ῥωμανίαν·
 καὶ οἱ ἑπτὰ 'κ ἐθέλεσαν καὶ ὁ Κωνσταντῖνον θέλει.

— Ἄγωμ', ἀδέλφη μ' ἄγωμεν σὴν καλλορριζικίαν.—
 Ἑρὴν κλαίει καὶ θλίφκεται: ἐγὼ μακρά 'κί πάγω:
 —ναὶ πσὴ μ', ἔμμορφε μ' Κωσταντῆ, ἀσκειμα συντυχαίνεις
 ἄν ποῖγν' (2) τὰδέλφα μου χαρὰν ἐμέν τοὶ στιχαριάζ' (3) με;
 καὶ ἄν ἀποθάν' ἡ μάννα μου, ἐμέν ποῖος καλεῖ με;
 Ὁ Κωσταντῖνον ὤμοσεν σ' σ'ά'τα καὶ σ' σά Βαγγέλιχ:
 ἄν κάμ' τὰδέλφικ' μουν χαρὰ, ἐγὼ 'σεν στιχαριάζω.
 ἄν ἀποθάν' ἡ μάννα μουν, ἐγὼ ἐσὲν λαλῶ σε.—
 Ἐρθεν ὁ χρόνος δίσεχτον, τὰ μῆνας ὠργισμένα·
 ὄλ' ἔνταμαν ἐπέθαναν, ὄλ' ἔνταμαν ἐθάφαν.
 κλαίει ἡ μάννα τοὺς ἐπτὰ, κλαίει καὶ τὸν Κωσταντῖνον.
 π' ἐπαῖρεν ὄρκον καὶ δημοσμαν καὶ πῆγεν ὠμνυσμένος·
 Ὁ Κωσταντῖνος ὁ καλὸν ἀφκᾶ γῆς 'κ ἐνεπέμεν.
 αὐτὸν ἡ γῆ 'κ ἐδέχτηκεν [οὐδὲ καὶ τὰ θεριά.]
 Ἄγῶρς (4) δοῖ' αὐτον ἄλογον, καὶ ἡ Παναγία σέλαν,
 ὁ Ποιητὴς δοῖ' ἀπνοήν, καὶ ἀτός λαγκεύ' καὶ σκοῦται.
 ἐπῆγεν καὶ πεκουμπιξε σ' σῆ κυρ' Ἑρῆνης τὴν πόρταν
 καὶ ἀτ' ἔλουζεν τὸ νήπιον, καὶ σ' σὴν κλίνην ἐβάλνεν.
 Καλῶς, καλῶς τὸν ἀδελφὸ μ', καλῶς καὶ ἀπ' ὄθεν ἔρθε;

(1) Φαίνεται νὰ ἦτον βασιλόπαις Τραπεζοῦντος. (2) Ἄν κάμουν. (3) Τίς
 θὰ μὲ εἰδοποιήσῃ. (4) Ὁ Ἄγ. Γεώργιος.

ἂν ἔν καὶ ἔρθες ἰὰ χαρὰν, χρυσὰ ἄς ἀνελλαζῶ
 καὶ ἂν καὶ ῥθες ἰὰ πίκρεμαν, ἄς ἔμπαινω σὲ μαῦρα.
 εἰὰ ἄφς, εἰὰ ἄφς, κάλε ἀδελφε μ', σείτ' στέκεις ἄγτ' ἄς πάμε.
 καὶ ντ' ἔπαθες, ναὶ ἀδελφε μ', καὶ 'κούφταναν τέρματα σ';
 τώματα μου ἐκούφταναν ἀπὲ τὴν ἀγρυπνίαν.
 καὶ ντ' ἔπαθες, ναὶ ἀδελφε μ', καὶ ζάγκωσαν τὰ δόντιχ σ';
 τὰ δόντιχ μου ἐζάγκωσαν ἄς τὴν ἀνοφαγίαν.
 καὶ ντ' ἔπαθες ἔξαν, ἀδελφε μ' καὶ νέλλαξεν τὸ χρώμα σ';
 ἀτὸ 'δὲν 'κ ἔν' ἐλέρωσα ἄς σὴν ἀναπλυσάδαν.
 ἄς τρώγουμεν καὶ ἄς πίνουμε, ἄς κείμες καὶ κοιμοῦμες.
 ἄς πλύσκουμε καὶ ἀθήϊσκουμε (5) καὶ ἀέτι, σκούμες καὶ πάμε.
 εἰὰ σοῦς, εἰὰ σοῦς, καλε' ἀδελφὴ μ', σείτ' εἴμες ἀεῖτε ἄς πάμε.
 Ἄπ' ἔμπρου πάει τὸ κόρασ'ον καὶ ἀποῦ 'πίς τὸ βλεμύριν. (6)
 ἀκούς, ἀκούς, ναὶ ἀδελφε μ', ντὸ λέγνε τὰ πουλόπινα;
 ἀπ' ἔμπρου πάει τὸ κόρασ'ον, καὶ ἀποῦ ν' πῖς τὸ βλεμύριν.
 εἰὰ ἄφες, σοῦς, καλ' ἀδελφὴ μ', ἀτ', ἦν τ' αν θέλνε, λέγνε.
 εἶναι μικρὰ καὶ παλαλά' πορπάτ' καὶ ἄει τ' ἄς πάμε.
 Ἐπῆγαν καὶ ἔνταμώθανε σ' σοῦ ἀγ'ωργῆ τὴν πόρταν.
 δοῖ τὸν ἀγ'ὼρ τ'ἀλογον, τὴν Παναϊάν τὴν σέλαν
 καὶ τὸν ποιητὴν τὸ πνοή, καὶ 'κείνος ἐξυπνοῖσεν.

16.

Ἄν ἀποθάνω θάψον με σ' ἕναν ἕψηλὸν ράσ'όπον,
 ν'ἀκούγω θάλασσας φωνὴν καὶ καρabi' λαλόπον,
 ν'ἀκούγω βουκόλ' σούριγμαν καὶ καθαλλ' νηχόπον, (1).
 ὄντας φουσᾶ 'πὸ θάλασσας, μυρίζει θαλασσίαν.
 ὄντας φουσᾶ 'πὸ παρχαρί, μυρίζ' μανουτ'ακέαν.

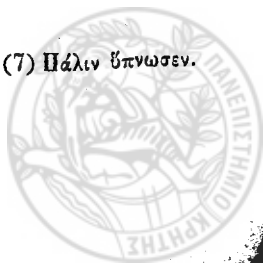
17.

Πουλόπομ' μ', ἔρθεν ἄ.οιζι καὶ 'σὺ 'κὶ κελαϊθίζεις,
 πουλόπομ' μ', ντ' ἔπαθες ἐσὺ καὶ 'φινς τὴν τραγῳδίχ;
 Μὲ τοὺς πολλοὺς ἔφυγα ἄγὼ σ' ἕναν ἀνοικον ὄρος·
 αἰετόν (1) ἔρθεν, καὶ πέρασεν σιμὰ ἄς τὴν φωλέαν μ',

(5) Νὰ κηθαιοθῶμεν ὡς ἄνθη. (6) Τὸ λείψανον. (7) Πάλιν ὑπνωσεν.

(1) Ἦχον, ἄρμονίαν.

(1) Ἄετός.

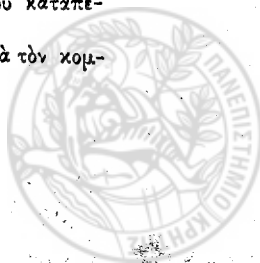
ἐκράνεν καὶ σ' τὰ χέρια του παλλικαρί' ἔβρασ'όναν.
 ἀτὸν ἐγὼ ἐρώτεσα : ποῦ εὔρες τὴν βρασ'όναν;
 Ἄπες σ' τοῦ κάστρου σ' τὴν αὐλάν με σπαθοκονταρέας (2).
 ἐκεῖ κεῖται ὁ Γιώργης σου σπαθοκονταρισμένος.
 Στὸ πέραν τὸ ἀντίπεραν εἰς τὸ κρυὸν πεγάδιν,
 κατέβαν δράκοι Ἑλλενοὶ καὶ δέκ' ἑπτὰ ποππάδες,
 καὶ εἶχαν τὸν μέγαν ἄρχονταν τὸν δράκον Ἰωάννην,
 Κ' ἄς τὴν λαλιάν τῆς σπάθης ἀτ' ἐσεῖετον ὁ κάστρον.
 Σαρακενοὺς ἐπέντεσαν σ' σοῦ Ῥωμανοῦ τὸν κάμπου
 σοῦ ἤλιου τὸ βασιλεμαν σ' σὴμ παραποταμέαν.
 χίλιοι μύροὶ πολέμεσαν σ' σὸ δεξιὸν τοῦ Ἰάννε·
 καὶ ἡ μάνν' ἀτ' ἐκατεῖβαινε ἄς σὸ ἕψηλὸν τὸ ὄρος·
 εἶχεν γούρους (3) τοὺς στρατηγούς φίλους τοὺς λευτάρους
 εἰσ' ἐν καὶ τὸν μικρὸν τὸν υἱόν, τὸν υἱόν ἀτς Κωσταντῖνον.
 καθάλλεψεν καὶ ἔσυρεν ἔς σὴν ἄκραν Οὐγι τοῦ κάμπου
 καὶ ὄντας ἐκαλλοτέρεσαν, ἀπές σ' σὴν μέσ' εὔρεθεν.
 ἄλλους τρώει ὁ μαῦρος ἀτς καὶ ἄλλους τὸ σπαθὶν ἀτς:
 Ἐγὼ καὶ ἂν ἐπολέμεσα πᾶς' ἔν (4) καὶ ἀπὸ καρδίας;
 ἂν ἀποθάνω μύρεσσα (5) πάγω ἐντροπιασμένισσα.
 ἂν ἀποθάνω κόκκινος (6) πάγω με τὴν χαράν μου.

18.

Ἡ Μέρμυκα, ἡ Μέρμυκα, ἡ ἰλιγομαγεμένη, (1)
 ἐφόρεσεν καὶ νέλλαξεν, καὶ ξέβεν σ' σὰ ῥασ'ία.
 ἐπαῖρεν καὶ τὴ σπάθην ἀτς εἰς τὸ δεξιὸν τὸ ἑσέρι ἀτς·
 ἐπαῖρεν τὰ βουνα, βουνα, καὶ τὰ παρχαρομύτλια
 καὶ ἔσυρεν τὴν σπάθην ἀτς, Σαρακενὸν ἐντῶκεν (2).
 — Θεέ μου, καὶ ἂν θυμῶνς ἐσὺ, ἐγὼ ταῖμαν ἀτ' πίνω·
 σὴν Πόλιν τρώγον Χριστιανοὺς καὶ σ' τὸ Μουσιρ Ῥωμαίους·
 Ἐγὼ ἀτὸν θάλιζω (3) ἄτον, καὶ σὸν Μεχμέτ θὰ στείλω.
 πέντε υἱούς μ' ἐσκότωσαν καὶ τὸν μικρὸν μ' ἐφέκαν.
 ἐμέν μάννα ἐλάλανε δεμένοι καὶ φλυγμένοι (4) . . .

(2) Κεκομμένην ὑπὸ σπάθης. (2) Ἐπικούρους. (4) Μήπω: δὲν εἶναι ἀπὸ καρδίας (5) Ἄδοξος. (6) Πολεμοῦσα. Ἴδου Ἑλληνὶς τοῦ καταπεφρονημένου ἐκείνου αἰῶνος.

(1) Ἡ δεινὴ, ἡ τρομερὰ ἄλλη ἡρώς. (2) Ἐκτόπησε. (3) Θὰ τὸν κομματιαζω. (4) Ὡς ἀίχμαλωτισθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων.

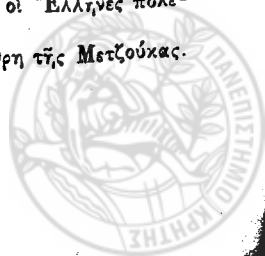
Ἐνεὰ χρόνους ἑποπάτεσεν καὶ ὁ μικρὸν σ' ἀνοικ' ὄρη,
καὶ ἐστειχοῦνανε (5) ἀτὸν δράκοι (6) καὶ λεοντάρια·
τοῦς λεβέντους ἑπαιτέθανε σ' σοῦ Ἡλίου τὰ παρχάρια·
καὶ ὄντας ἑπῆγαν σ' σὰ φράχταινα τρεῖς μονοὶ ἐπέμναν.
Ἐκεῖ ἀκούγουν ἑναν φωνὴν Ἑλληνικὴν λαλίαν,
ἐκεῖ ἀκούγουν ἑναν φωνὴν ἄλλ' οἱ ἐμένα, μάνα.
ἐκεῖ εὔρανε τὸν υἱόν μου τουρκοκονταρισμένον...
Πολλὰ φορὰς ἑπεθάνα ἑγὼ σ' σοῦ υἱου μ' τὴν ὠλέναν (7)
ἄς ἑσκότεναν ἀντίς ἐσὲν τὴν ἄχαρον τὴν μάνα σ'.

19.

Ἄς σὸν (1) βροσιλιᾶν χαρτὴν ἔρθεν Δράκοι, δρακοντοπούλα,
δράκοι καὶ δρακοντόπουλα, Ῥωμαϊκά παλληκάρια,
ζωστέστεν τὰ λωρίτσα σου, κρεμάστε τὰ σπαθία,
δράκοι καὶ παλληκάρια μου, καὶ ἑπάρτε τὰ ῥασία,
περᾶτε σ' σὰ παρχάρια σ' σὰ διὸ κρυὰ πεγάδια.
Δράκοι μ' ἀκούγω ἑναν λαλίαν, Ἑλληνικὴν λαλίαν·
σὸν Ταῦρον καὶ ἑσὸν Κάσκαμον (2) λεβέντοι ἐκατέθαν,
καὶ σ' τ' ἄγε Παύλου τὸ ῥασὶν μεγάλ' φωνὴν ἐξέθεβεν.
Ἐλεῖς ἔμες ἔφτ' ἀδελφοὶ καὶ οἱ πέντ' ἔμες κουρσάντοι,
ἔμεις τρώγαμε λέσοντας, σκοτώναμε ἐλάφια·
ζώσκονμες τὰ λωρία ἑμουν κρεμάνου με τὴν σπάθαν·
πελῖνονμες τὰ ῥάσᾶ, ῥάσᾶ, καὶ τὰ παρχαρουμύτια·
σ' τὸ μεσημέρ' ἐπρόφτασαμ' σ' σοῦ Ἡλίου τὰ παρχάρια·
οἱ μαῦροι ἐχλμῖτιζαν τ' ἐσειουν ἑς τὰ ῥάσᾶ·
εἶγαμε νέους Ἑλλενους, Ῥωμαϊκά παλληκάρια·
ἐτῆγαμ' ἐνταμώθημε, ἕσα σ' τὰ πέντε Πέτρας
ἐεῖ εὔραμε τὸν Ἀλῆν με τὸν Ἐμίρ (3) ἐντάμαν·
— Ἀλῆ ντὸ στέκεις ἀντικρὺ σ' Ἑλλενικὸν κοντάριν;
Ἐσκοτώσαμε τὸν Ἐμίρ καὶ τὸν Ἀλῆν ἐπίασαμ'·
— Ἀλῆ, ἐσὺ ἑγνώριζες τ' Ἑλλέγκα παλληκάρια,
Ἀλῆ, τὰ τοξοσάττα, τ' Ἑλλένικον τὸ κοντάριν;
οἱ δύο ἄν ἐσκοτώθαμε, οἱ τρεῖς ξὰν στέκουμ κάστρον.

(5) Ἀπήνησαν. (6) Δράκοι ἐν τοῖς ἄσμασιν εἶναι οἱ Ἑλληνες πολεμισταί, λεβέντες δὲ οἱ Τούρκοι. (7) Εἰς τὰς ἀγκάλας.

(1) Ἀπὸ τὸν Βασιλέα (τῆς Τραπεζοῦντος.) (2) Ὁρη τῆς Μετζούκας.
(3) Ἡγεμόνες τῆς Βαρβαίτης.

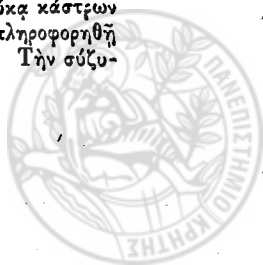
20.

Καλοὶ γειτόνοι (1) ἔλεγαν· καταιβα 'οὐ σ' σὴν Πόλιν·
 τὸν ἄρχονταν ἀπαίντεσα ἀπάν' σ' σὸ μεσοστράτον
 ἀτὸν ἐγὼ ἐρώτεσα καὶ ἀπολοῖτ' κ' ἐδῶκεν·
 τὸν μαῦρον ἀτ' ἐγύρισεν μαῦρος ἐρημωμένος,
 τὴν γῆν δάκρυα ἐγόμωσεν· ἀπολοῖτ' κ' ἐδῶκεν.
 'Ερώτεσα τὸν θεραποῦς, ἀπολοῖτ' κ' ἐδῶκαν·
 καὶ πάλιν 'ξάν ἐρώτεσα Θεοῦ παρακαλλίας·
 καὶ 'κεῖν' ἀπελογέθανε, ποῦ εἶναι τὰ γενητά σου;
 'Εγὼ ἔμουνε μάστορας (2) σ' σ' 'Ελληνικά τὰ κάστρα·
 καὶ οἱ 'Ελλεν' ἐμὲν ὤρισαν καταιβα 'σὺ σ' σὴμ Πόλιν.
 — Ντὸ νὰ λέγοιμε, παλληκάρ; ντὸ νὰ λέγοιμε, νέε μ'.
 Τούρκικα εἶν' τὰ κάτεργα, Τούρκικα τὰ φουσατό. (3)
 Κακὸν χαπὲρ ἐπαῖρα 'γὼ, καὶ πάγω πῆς 'σὸν κύρη μ'.
 'σοῦ ἤλιου το βασόλεμαν 'σὸ παραθύρ εὐρέθα·
 ἔρται καὶ ἡ μάννα μ' ἐρωτᾶ με τὴν καλὴν (4) μ' ἐντάμαν·
 ἡ μάννα μ' 'ξάν ἐρώτεσεν, καὶ ἡ καλ' φωνὴν κ' ἐδῶκεν
 καὶ οἱ καλοὶ μ' οἱ γειτόνεσ σείτ' (5) ἐρωτᾶνε καὶ κλαίγνε·
 ἀλλ' οἱ ἐμᾶς καὶ βότ' ἐμᾶς· 'πάρθεν ἡ 'Ρωμανία.
 — 'Επαρ, υἱέ μ' τὴν σπάθην σου τ' 'Ελληνικὸν κοντάρης σ'
 δέβ' ἀτουνοῦς σκόρπισον ἀτς 'σὶν ἄνεμος τὰ φύλλα·
 Χίλιους ἔκοψα τὴν πορνήν, χίλιους τὸ μεσημέριν,
 ὁ Θεὸν ἔστεσεν τὴν βροχὴν, καὶ βρέχει τουρκοπούλια·
 ὁ Θεὸν ἔστεσεν τὴν βροντὴν· βροντοῦν τὰ 'Εγκλησίας.
 Ντ' ἐποικαμε σε, ναὶ θεέ μ', στὰ αἵματα βαμμένοι·
 Σερᾶντα χρόνια 'χτέσκουντου τὸ ξένου μου ὁ κάστρον
 καὶ ἀτώρα να χαλάγεται με τὸ βαρὺν τὴν σπάθην;
 'Εκεῖ πουλιά κελαῖδουὺν με φλιβερόν λαλίαν·
 ἐκεῖ 'Ελλενοὶ ἐπέθαναν μύριοι παλληκάρια.

21.

Χίλιοι ἀρχόντη χίλιοι, χίλιοι προσκυνητάδες

(1) Τοῦτο τὸ ἄσμα εἶναι ἐπὶ τῆς ἀλώσεως Τραπεζούντος· τὰ δὲ προη-
 γούμενα εἶναι πρὸ τῆς ἀλώσεως. (2) Ἀρχηγὸς τῶν ἐν Ματζούκα κάστρων
 σταλλεῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του καὶ τῶν ἐκεῖ γειτόνων διὰ νὰ πληροφορηθῇ
 τὰ περὶ Τραπεζούντος. (3) Δηλ. ἐκυριεύθη ἡ Τραπεζοῦς. (4) Τὴν σύζυ-
 γον. (5) Ἐνῶ ἠρώτων.

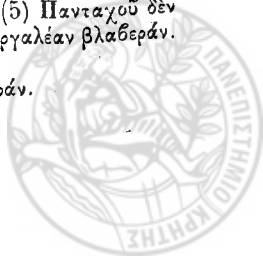
α' χπάστταν(1) καὶ θά πάγυνε, θά πάγν νά προσκυνούνε(2)·
 αὐχπάστταν καὶ ὁ Κωνσταντῆς ὁ μικροκωνσταντίνος·
 χρυσόγερον(3) ἐπέντεσαν ἀπάν' σὸ σταυροδρόμιον·
 κἀνεὶς μετόνιον 'κ ἐποίηεν, κἀνεὶς δὲν(4) 'κ ἐρωτοῦνε,
 ὁ Κωνσταντῖνον ὁ μικρὸν ἀτόναν ἐρωτάει·
 ἐποίηεν τὴν μετόνιον ἀτ', ἐδῶκεν κάλ' ἡμέραν.
 — Καλῶς, καλῶς τὸ παλληκάρ, τὸν Ἑλλεον(5) τὸν νέον.
 — Σ' σὸν θεός σ', σ' σὸν θεόν, χρυσόγερε, ἐγὼ κάθ' ἐρωτῶ σε·
 ἀπ' ὅθεν θά περάνομε ἀπ' ὅθεν θενά πάμε ;
 — Ὁ Κάσκαμον ἐλίθωσεν(6) καὶ ὁ Ταῦρον ἐχουνίεν
 καὶ τ' ἄγεμ. Παῦλε τὰ ῥασά μέγαν ἀντάραν ἔχνε·
 ὁμέτε ἀς τῆς Ζύγανας, σῆς Ζύγανας τὸν δρόμον·
 ἡ Ζύγανα ψηλὸν ῥασίν καὶ ὁ δρόμος χαμελία.
 — Κλωντέστεν σίλοι ἄρχοντοι, μικροὶ ὑπερετίδες·
 ὁ Κάσκαμον ἐλίθωσεν καὶ ὁ Ταῦρον ἐσονίεν
 καὶ τᾶγεμ Παῦλε τὰ ῥασά μέγαν φουρτοῦνας ἔχνε·
 ἀς πάμε ἀς σὰ Ζύγανα σῆς Ζύγανας τὸ δρόμον.
 ἡ Ζύγανα ψηλὸν ῥασίν καὶ ἡ στράτα χαμελία.
 Εἶς μάνναχος καλόγερος ῥασίκα ἀποιδιαβαίνει
 καὶ μεῖς εἰ σίλοι ἄρχοντες ἰά τί 'κ ἀποιδιαβαίνουμ ;
 Σὸ μεσοστράτ' κ' ἐπρόφταται, σ' σὸ μεσοστράτ' κ' ἐπίηεν·
 ἐσθεν ἀντάρα καὶ χεμιός, συναργασίν(7) χαλάζιν·
 ἄλλους ψηλά ἐκρέμιξεν, ἄλλους σ' σὰ χαμελίας,
 ἄλλους ἐπενταβίασεν ἔπες σὰ τεβοροζία.(8)

22.

Νά σὰν τὴμ μάνναν πού γενᾶ τὰ τράντα χρόνια μίαν·
 καὶ φτάει υἱὸν τραντέλλεον(1) καὶ υἱὸν γαλαφόρον·
 κἀνεὶς υἱὸν κὶ γένεσεν, κἀνεὶς υἱὸν 'κ ἐποίηεν,
 καλόγρηκα υἱὸν ἐγένεσεν ἀπάου σ' τὸ Πορφύρου(2).
 — Ἀτόναν πῶς θά λέγουμε, ἀτόν πῶς θά καλοῦμε ;
 — Ἀτόν Πορφύρου ἔπετε ἀτόν, ἀτόν Πορφύρ καλέσταν·

(1) Ἐσηκώθησαν. (2) Ἴσως νέον τινὰ γενόμενον Αὐτοκράτορα Τρα-
 πεζοῦντος. (3) Καλόγηρον. (4) Οὐδὲν νὰ ἐρωτῶσι. (5) Πανταχοῦ δὲν
 λέγει τὸ Ἑλλην. (6) Κατελήφθη ὑπὸ ὀμίχλης. (7) Ἀργαλέαν βλαβεράν.
 (8) Μεταξὺ τῶν θάμνων τῶν τεβόρων (δένδρων).

(1) Τριακοντάκις Ἑλληνα. (2) Χωρίον ὑπὸ τὴν Λιθεράν.

μονοήμερος ἔτονε καὶ ἴφαγεν παζματίην·
 διήμερος ἐγένετονε, ἔφαγ' ἕναν φουντάρην(3),
 πεντεήμερος ἐγένετονε, ἔφαγεν τὴν φουρνέαν,
 τραντάήμερος ἐγένετονε, ἐξέβεν καὶ ἄουκέθεν·
 — Ἐγὼ κόρην ἐγάπησα καὶ ἐν τοῦ βασιλέα(4).
 — Ναὶ Πόρφυρα, ναὶ Πόρφυρα, βαρέα μὴ καυκάσαι·
 ὁ βασιλεὺς ἑγεράκια ἔχει, στείλει καὶ κυνηγᾷ σε·
 — Οὐδὲ τὸν Βάριαν φοβοῦμαι, οὐδὲ τὸν Νικεφόρον,
 οὐδὲ τὸν Βαρυτράχλον(5), ντὸ τὸ σπαθὶν κόφτ' ἔμπρου καὶ ὀπίσω.
 Μαθάν' ἀτο ὁ βασιλεὺς ὁ πολυχρονεμένος·
 — Ἀπ' ὅθεν ἐν ὁ Πόρφυρας, ἐμέν πού 'κὶ φοβάται;
 ἔχω ἀπάν' ἀτ' πόλεμον ἔχ' ἀπάν' ἀτ' στρατείαν.
 αἰρμάτωσεν τοὺς στρατηγούς καὶ ὄλον τὸ φουσάτον.
 Ἀχπάσκειται ὁ στρατηγὸν καὶ πάγει σ' τὸ σεφῆριν(6).
 σ' σὴμ μέσην ἐν ὁ σερασκέρς, σ' ἄκρας ἐν τάσκεριν.
 σείτ' ἐπαιγνεν, σείτ' ἐκλαιγεν, σείτ' χαμελά ἄτραφῶδιεν·
 — Θέ μ', νὰ πάμε νὰ βρῖκουμε τὸν Πόρφυραν σὸν ὕπνον,
 νὰν' τὸ σπαθὶν ἀτ' σ' σὸ θεκάρ, τᾶλογον ἀτ' σὸν κάμπον,
 νὰ δένω νὰ ξεδεν ἀτον(,) νὰ διπλοσιδεράζω,
 νὰ δένω καὶ τῶμμάτια 'του μ' ἐννεὰ λοῖῶν μετᾶξιν·
 καὶ ἄρ αἰπ' ἐκεὶ νὰ ἐγνεφίζ' ἀς σὸ γλυκὺν τὸν ὕπνον.
 Ἄρ παίξεν ἀτον ὁ διάβολον, καὶ βρύεται σὸν ὕπνον·
 δέν ν' ἀτον καὶ ξεδεν ἀτον, καὶ διπλοσιδεράζει
 καὶ δέννε καὶ τῶμμάτι' ἀτου μ' ἐννεὰ λοῖῶν μετᾶξιν.
 Ἐγνεφίξεν ὁ Πόρφυρας ἀς σὸ γλυκὺν τὸν ὕπνον·
 — Παρακαλῶ σε, σερασκέρ' θεοῦ παρακαλίας·
 σοῦλα τὰ κάστρα φέρε με δεμένον καὶ φλιγμένον
 καὶ σὴν Κωσταντινούπολιν λυτὸν καὶ χαρεμένον·
 ἐκεὶ κόρασον ἀγαπῶ, ἐλέπ' καὶ περγελᾷ με·
 σῶλα τὰ κάστρα φέρν ἀτον· τὰ δάκρυα τ' 'κ ἐκατεῖθαν
 καὶ σ' σὴν Κωσταντινούπολιν τὰ δάκρυα τ' ἐκατεῖθαν·
 τὰ δάκρυ ἀτ', ντ' ἐκατεῖβαινε, ἐσέψαν τὸ μετᾶξιν·
 Βασιλοπούλα ἄλασεν ἀπὸ ψηλὸν παλάτιν·
 — Οὐκ εἰπά σε, ναὶ κύρ Πόρφυρα, βαρέα μὴ καυκάσαι·

(3) Ὁλόκληρον ἄρτον. (4) Τοῦ Αὐτοκ. Ῥωμανοῦ. (5) Ἄγνωστος εἶναι ὁ στρατηγὸς ὁ Βυζαντινὸς οὗτος, ὡς ἐκ τοῦ Βάρνα δὲ καὶ τοῦ Νικηφόρου τὸ ἄσμα τοῦτο εἶναι δέκα αἰῶνων. (6) Τὸ ἄσμα τοῦτο πολυειδῶς ἄδεται· παρεῖσθυσαν δὲ μεταγενεστέρως καὶ τινες λέξεις Τουρκικαί.

ὁ βασιλιάς ἑγέρθη καὶ ἔχει στείλει καὶ κυνηγᾷ σε;
καὶ σ' ἐπαίξεις τὸν βασιλεῦν καὶ αὐτὸν τὸν στρασκέρην·
εἰὰ σείξον τὰ ποδάρια σου, ἄς σείγουν τὰ λωρία·
εἰὰ σείξον καὶ τῶμία σου, ἄς σείγουν τὰ ρασία·
εἰὰ λαίξον(7) τὰ σέρια σου, ἄς κόφκουν ταλυσίδια.
Ἔσειξεν τὰ ποδάρια αὐτοῦ, ἐσειγαν τὰ λωρία·
ἔσειξεν τὰ ὠμί αὐτοῦ, ἐσειγαν τὰ ρασία·
ἐλαίξεν τὰ χέρι αὐτοῦ, ἐκόφταν τάλυσίδια.
Ἄς τάλυσιδοκόμματα ἕναν σὸ χερ ἐπαίρην.
χίλιους ἀπ' ἔμπρου ἔσκότῳσεν καὶ μύριους ἀπὸ πίσω.
ἐνεὰ κοφίνια ἔφῳρῳσεν ὠτία καὶ μυτία
καὶ ἄλλα ἐνεὰ ἐφῳρῳσεν καὶ χέρια καὶ κειφάλια,
καὶ στείλει ἀτα τὸν βασιλιᾶν μεγάλον ἀρμαγαδίν (8):
Ἰίξ καὶ ἴσαιρετίγματα πέτε τὸν βασιλεῦν.
αἰρμάτῳσεν καὶ ἐστειλεν σ' ἐμέν ἀπάν φουσάτον.
θίχα σπαθίν, θίχα κοντάρ, ἐγ' αὐτουνοῦς ἐντῶκα.
ἀτῳρα ἔζῳστα τὸ σπαθίν, σὸν πόλεμον ἐξέβα.
ἄν ἐχῆς ἀσκέρ ἀρμάτῳσον σὸμ πόλεμον καὶ στείλον·
ἔσειρην τὸ σταθίτζιν ἀτ, σ' σὸμ πόλεμον ἐξέβεν
ἐπαίρην καὶ τὸ κόρα'σῳν

23.

Ὁ Κωσταντῖνον ὁ καλόν, ὁ καλο-Κωσταντῖνος,
ἀτὸς ἐχῳσεν χρυσὸν λουτρὸν, μαλαματῳζένον κοῦρναν.
καὶ ἔμπαίν' καὶ ἔγαίν' καὶ λούσκειται μὲ τὴν βασιλοπούλαν
καὶ ὅσα φιλήματα φιλεῖ, γράφτει ἀτα σὴν καμάραν.
καὶ ὁ βασιλεὺς δαβιούμενος μὲ τὸβ βεζιρ-ἄζέμην (1)
στοχά'σκειται, λυπά'σκειται τὸ γράμμιν τῆς καμάρας·
Ποῖος ἔτον, π' ἐφίλεσεν τοῦ βασιλιᾶ μ' τὴ κόρην;
κάνεις κάνεις ἔτόλμεσεν καὶ ἀπολοῖάν ἔκ ἐδῳκεν
καὶ ὁ Κωσταντῆς παλλήκαρος τολμαᾷ καὶ ἀπολογάται.
Ἐγῳ ἐμον π' ἐφίλεσα τοῦ βασιλιᾶ μ' τὴν κόρην
καὶ ὅσα φιλήματα φιλῳ, γράφτ' ἀτα σὴν καμάραν.
καὶ ὁ βασιλεὺς δαβούμενος, στέκει καὶ ἀναγνώθει.

(7) Κίνησον. (8) προσφοράν.

(1) Παραμορφῳθή ἐκ τῆς πολυκαιρίας τὸ ὄνομα.

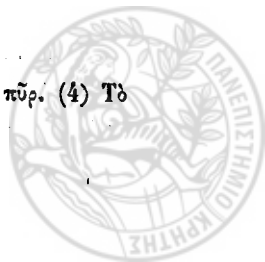

εἶα' ῥάψετε τάμμάτ' αὐτοῦ μ' ἑπτὰ λοῦϊῶν μετάξια.
καὶ δέσσετε τὰ ἑστῆ' αὐτοῦ μ' ἑπτὰ κάττια ἀλυσίδια,
καὶ θέσετε σ' ὠμί αὐτοῦ τοῦ μήλι' μ' τὸ λιθάριον.
ὁ βασιλεὺς ντ' ἐπρόσταξεν οἱ δοῦλ' εὐτὺς ἐποῖκαν·
ἐτσάμλυξεν τῶμμάτ' αὐτ', ἐκόπαν τάλυσίδια·
τῶμί' αὐτοῦ ἐλάϊξεν, ἐρροῦξαν τὰ λιθάρια.

24.

Ὁ Ἰάννης ὁ μονόϊαννης = ὁ μάναχον ὁ Ἰάννης,
ὁ Ἰάννης ἀπεπύρτισεν καὶ σ' σὸ πεγαδ' ἐπῆγεν·
ἐχτύπησεν τὴν μαστραπὴν (2), ἐγένεφισεν ὁ ῥδάκων (2).
ἐξέβεν ῥδάκος ἄγγελος (3) καὶ θέλ' νὰ τρώῃ τὸν Ἰάννην.
Καλῶς, καλῶς τὸ πρόγεμα μ', καλῶς τὸ δελινάριμ μ'
καλῶς τὸ τρώγω καὶ ἀγρυπνῶ, καὶ κεῖμαι καὶ κοιμούμαι.
Ἄφεις με, ῥδάκε μ', ἄφεις με, ἄφεις με κἀν πέντ' ἡμέραις.
ἄς πάγω ἰδῶ τὸν κύρημ μου, ἔρχομαι, ῥδάκε μ', φάμε.
Ἦῃγεν ὁ Ἰάννης καὶ ἔργεψεν ὁ ῥδάκων ἐθερῶθεν·
καὶ ὄντας τερῆ τὸ πέραν, καὶ ὁ Ἰάννης κατηβαίνει.
Ἄφεις με, δράκε, ἄφσον με θερίον, πέντε' ἡμέραις·
ἄς πάγω ἴλεψω τὴν μάναμ μ' ἔρχομαι, δράκε, τρῶς με·
Ἦῃγεν ὁ Ἰάννης ἔργεψεν ὁ ῥδάκων ἐθερῶθεν
καὶ ὄντας τερῆ τὸ πέραν καὶ, ὁ Ἰάννης καταβαίνει.
Καλῶς, καλῶς τὸ πρόγεμά μ', καλῶς τὸ δελινάριμ μ'.
καλῶς τὸ τρώγω καὶ ἀγρυπνῶ, καὶ κεῖμαι καὶ κοιμούμαι·
Παρακαλῶ, δράκε μου, ἄφς με κἀν πέντ' ἡμέραις·
ἄς πάγω ἰδῶ τὰ δέλφια μου, ἔρχομ' ὑστέρ' καὶ τρῶς με.
Ἦῃγεν ὁ Ἰάννης ἔργεψεν, καὶ κίζεψεν τῶφιδιν
καὶ ὄντας τερῆ τὰντικρυνά, ὁ Ἰάννης ἐχ' ξὰν καὶ ῥται.
Ἄφεις με, δράκε μ', ἄφσε με, θερίον πέντε' ἡμέραις·
παρακαλῶ, δράκε μου, Θεοῦ παρακαλίας·
θέλω νὰ ἰδῶ τὰ χάταλαμ', (5) διατᾶχμομαι τὴν ἑσέραν
ἄς πάγω, ξαῖ' κ' ἀργεύω, ξαῖ' ῥυτὰ ἔρχομαι, φᾶ με.
Ἦῃγεν ὁ Ἰάννης καὶ ἔργεψεν ὁ ῥδάκων ἐθερῶθεν.
καὶ ὄντας τερῆ τὸ πέραν καὶ, ὁ Ἰάννης κατηβαίνει

(1) Χαλκοῦν ποτήριον. (2) Ρδάκων καὶ δράκων. (3) Ὡς πῦρ. (4) Τὸ δελινόν του γεῦμα. (5) Τὰ ἀταλὰ τὰ μωρὰ μου παιδία.

(εἶσεν τὰ σέριζα πίσταυρα, τὴν γούλαν κρεμασμένον)
 καὶ ἄλλ' ἀποῦ πῖς ὁ κύρης ἀτ' φτουλιζ' (6) τὰ γένει ἀτ καὶ ῥται'
 καὶ ἄλλ' ἀποῦ πῖς ἡ μάννα του καταματοῦται καὶ ῥται'
 σ' ὄλς ἀποῦ πῖς ἡ κάλη (7) του, χρυσῆ καβελάρεα,
 χρυσὸν μῆλον σ' ἐρί' ἀτης παίζει, καὶ κατηβαίνει,
 κατακαρδῶ ν' τὸν Ἰάννεν ἀτς καὶ φοβεριζ' τὸ ρδάκον.
 Καλῶς, καλῶς τὸ πρόγεμα μ' καλῶς τὸ δελινάριμ μ'
 καλῶς τὸ τρώγω καὶ πινῶ καὶ κεῖμαι καὶ κοιμοῦμαι.
 Ῥδάκον τοξάρ' τὸ πρόγεμα σ', μάσαιρ' τὸ δελινάρις σ',
 κρᾶξ' σὴν κορφή σ' πέτραν ντὸ τρῶς, θάνατος τὸ κοιμοῦσαι.
 σὸν Θεός, σὸν Θεός, ναὶ κόρασον, τὰ γονικά σ' ἀπ' ὄθεν;
 Ὁ κύρημ μ' ἄς τοὺς οὐρανοὺς, ἡ μάννα μ' ἄς τὰ νέφια.
 τὰδέλφια μ' στράσνε καὶ βροντοῦν, ἐγὼ κουρτῶ (8) τοὺς δράκους.
 Καθὼς ποῦ λές, ναὶ κόρασον, χάρισμα σ' ἐν ὁ Ἰάννης'
 ἄρ ἄμ', ἄρ ἄμε, κόρασον, ἄμε ἀπ' ὄθεν ἔρθεσ'
 ἄς ἐν ὁ Ἰάννης ἀδελφός μ', ἡ καλ' ἀτου ἡ νύφε μ',
 τοῦ Ἰάννε μ' τὰ μικρότερα ἄς εἶν' γυναικαδέλφια μ'.

25.

Τὴν Πόλιν ὄντας ὠρίζεν ὁ Ἑλλεν Κωνσταντῖνον
 μὲ δέκα πέντε σήμαντρα μὲ δεκοκτῶ καμπάνας
 μὲ δώδεκα Ἀρχιερεῖς, παππάδας τετρακόσιους,
 διάκονους εικοστέσσερα, ψολτάδες ἐβδομηντα,
 σείτ (1) ἔψαλλαν, σείτ ὠρίζεν τὴν Πόλ' τὴν Ῥωμανίαν,
 σημαίνει καὶ ἡ αἰτὰ Σοφιά, τὸ μέγα Μοναστήριν'
 ζευρά κάθετ' ὁ βασιλιάς δεκ'σὰ ὁ Πατριάρχης,
 ὁ βασιλιάς ὁ βασιλιάς ὁ Ἑλλεν Κωνσταντῖνον
 ψάλλουν τὸ αἶος ὁ Θεός, καὶ τὴν τιμωτέραν.
 Ἔρθεν πουλιν καὶ κόνεψεν σ' αἰῆς Σοφιάς τὴν πόρταν.
 τὸ ἔναν τὸ φτεροῦλ ἄθε σ' τὸ αἶμαν ἐν βχμμένον,
 σ' τὸ ἄλλο τὸ φτεροῦλ' ἄθε χαρτῖν κρατεῖ γραμμένον·
 ἀτὸ κανεῖς κ' ἐνέγωνσεν, οὐδ' ὁ Μητροπολίτες'
 ἔναν παιδῖν, καλὸν παιδῖν ἔρχεται καὶ ἀναγνώθει,

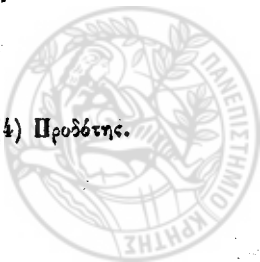
(6) Τῶλων. (7) Ἡ σύζυγός του. (8) Καταπίνω.

(4) Οὕτω τὸ παρὸν ὄσμα εἶναι θρήνος τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντι-
 νουπόλεως ἐκ Τραπεζοῦντος μήπω ἀλωθείσης.

ν' αἶλλ' οἱ ἑμᾶς σείτ' ἀναγνώθ' καὶ δεριοκοπισκᾶται·
 — ἀλλ' οἱ ἑμᾶς καὶ βᾶί ἑμᾶς οἱ Τούρκ' τὴν Πόλ' ἐπαῖραν,
 ἐπαῖραν τὸ βασιλοσκᾶμν' ἀλλάγε ' σὺφεντία·
 μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιαῖς κλαῖγνε τὰ μοναστήρα,
 μοιρολογοῦ καὶ ' αἰᾶ Σοφία, κλαίει καὶ ὁ Θεολόγον.
 Ὅλοι καὶ ἄν παργορεύκευταν, ὅλοι καὶ γαλενίζνε, (2)
 σ' 'σαι Ἰωάννην τὸν Θεολόγον γαλένιον 'κ ἐπέμνεν
 ' Διάκος ἀτ' παῖρεν τὸ σπαθίν, τέλληνικὸν κοντάρην,
 τοὺς Τούρκους κρούει, ε' τὸ σπαθίν, τοὺς Τούρκους 'σ τὸ κοντάρην,
 τριακότους Τούρκους ἔκοφεν, δεκατρίους πασάδες·
 τσακῶθεν τὸ σπαθίτζιν ἀτ', τσακῶθεν τὸ κοντάρη ἀτ'
 καὶ ὄντας τερῆ 'λομόναχος ἀπέσ σὺ Τούρκους ἀπέμνεν.
 πιάνουν ἀτον τριοὶ λεβέντ' καὶ τέσσερα πα'σάδες
 καὶ φέρν ἀτονε σ' ὄν Πασιᾶν καὶ σ' ὄν Τουρκοπολίτην.
 — Διάκε 'σὺ ἄν ἐπίανες με, ἐμὲν ντὸ θενά 'ποινες;
 θ' ἐβάλλνες με σ' τὴν φυλακὴν, σ' τὸ χλοερὸν του'σέκιν (;)
 τώρα ἐγὼ ἐπίσσα σε, καὶ ντὸ νὰ φτάγω 'σέναν;
 θὰ βάλλω σε σ' σὴ φυλακὴν, 'σὸ χλοερὸν του'σέκιν.
 — Παρακαλῶ σε, ναὶ πασᾶ καὶ ναὶ Τουρκοπολίτα,
 ἐγὼ 'χω χίλια φούλυρα, χίλια ἑκατοντάρια·
 ἐπαρ' τὰ χίλια φούλυρα, τὰ χίλ' ἑκατοντάρια
 καὶ 'μὲν ζῶν ἐὶά χάρισον κᾶν πέντε ἐξ ἡμέραις.
 'Κὶ παῖρ' τὰ χίλια φούλυρα, 'κὶ παῖρ' τέκατοντάρια,
 οὐδὲ ζῶν χαρίζε: ἀτον κᾶν πέντε ἐξ ἡμέραις.
 — Διάκε μ' Τούρκος θὰ γίνεσαι καὶ 'σὲν ζῶν χαρίζω...
 — Ὅπισ, ὅπισ, μαῦρε Πασᾶ, μαῦρε Τουρκοπολίτα,
 ἐγὼ διάκος π' ἐγενόμην, διάκος θὲν' ἀποθάνω.
 Ἄτος ἀτόναν ἔκοφεν τὸν μέγαν σερασκέρην. (3)
 Τὴν Πόλιν ὄντας ὠρίζεν ὁ Ἑλλεν ὁ Κωνσταντῖνον,
 εἶχεν πορτάρους δικλοπους (4) αὐφένταις φοβετσάρους·
 ἐκεῖνος εἶχεν σύνοδον Ῥωμαίους δωδεκάρην,
 ἐλεῖνος εἶχεν σύνοδον Ῥωμαίους αὐφεντάδες.
 'Εκεῖν' 'κ ἐπρίναν δίκαια, ἐδῶκαν τὰ κλειδιά·
 ἐκλειδῶσαν τὰ ἐγκλησία, ὅλα τὰ μοναστήρα
 ἐκλειδῶσαν τὴν αἰᾶν Σοφίαν, τὸ μέγα μοναστήρη.
 'Ἀπ' οὐρανοῦ κλειδὶν ἐρθεν σ' σοῖᾶς Σοφιάς τὴν Πόρταν·

(2) Καταπραΰνονται. (3) Στρατηγὸν λέγει τὸν διάκονον. (4) Προδότης.

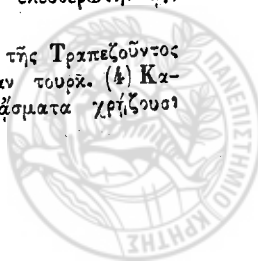
χρόνους ἔρθαν καὶ πέρασαν, καιροὶ ἔρθαν καὶ 'δέβαν'
 νεσπάλθεν (5) τὸ κλειδίον ἄθες, καὶ 'πέμνεν κλειδομένον.'
 θέλ' ἀπ' οὐρανοῦ μάσ-τοραν καὶ ἀπὸ τὴν γῆν ἀργάτεν. (6)

26.

'Εγὼ 'ντας ἔμ' μικρὸν παιδίν, ὠρίαζα (1) τάρνια·
 ὁ βασιλιάς ἔτον παιδίν, ἐποίεν βασιλείαν·
 ἐγὼ ἔμνε παλλήκορος ὠρίαζα τάρνια
 καὶ σ' τὰψηλά ὠρίαζα, σ' τὰ χαμελά ἐμέννα·
 ὁ βασιλιάς 'πκεν πόλεμον, ἐποίκενε 'σεφρίν.
 ἀρματωσεν τὸ στράτεμαν' ἔστειλεν 'σὸ σεφρίν·
 'Εγὼ παλ' ἔμνε 'σὸν παρχαρ', ὠρίαζα τάρνεα·
 ἀρ ἔρχεται ὁ σερασκέρς νὰ πάγη 'σ τὸ σεφρίν·
 ἐπαῖρεν καὶ τὰ πρόβατα μ' ἐπαῖρεν καὶ τ' ἀρνιά μ'·
 ἄχ, ἔσφαζεν τὰ πρόβατά μ', ἐμέν ἀνοικον (2) ἐποίκεν.
 Νὰ καίη ὁ Θεὸν τὸν σερασκέρ' καὶ ἀτόν τὸν βασιλέαν·
 τόσον ζουλοῦμ' (3) ἐποπικέ με καὶ τόσον ἀδικίαν·
 ἄμμοι τό πᾶγν' τὰ δάκρυα μ', νὰ πᾶη καὶ ὁ βασιλέας·
 'Επῆγαν καὶ ταγιάνεψανε (4) σ' τοῦ καστρου' τὴν ἄκραν
 ἔστειλαν καὶ ψάλαφεσαν τοῦ κάστρου τὰ κλειδιά·
 ἀν δοῖτε, δοῖτε τὰ κλειδιά, καὶ ἀν 'χι δοῖτε σεφρίν·
 'κ ἐδῶκεν τὰ κλειδί' ἄθες, 'κ ἐδῶκεν τάνοιγάρια·
 αἰρχίνεσαν τὸν πόλεμον, αἰρχίνεσαν νὰ κροῦγνε·
 'σάν ἔσφαζαν τὰ πρόβατα μ', πάγει καὶ ὁ σερασκέρς.
 Μαθάνει ἀτο καὶ ὁ βασιλᾶς, πτεῖλει καὶ ψαλαφᾶ με.
 Πόσα ἔσαν τὰ πρόβατα σ' πόσα ἔσαν τὰ νῆα σ' ;
 θὰ δοίγω τὴν παρὰν ἀτου, καὶ ἄλλο μὴ κχταρᾶσαι.
 'Ας ἦν' κουρπᾶν (5) τὰ πρόβατα μ' σέσόν τὴν βασιλείαν.
 'Δρ θὰ φτάγω σε σερασκέρ' καὶ θὰ πᾶς σ' τὸ σεφρίν.
 'Επῆγα καὶ ταϊνεψα σ' τ' ἑλληνικὸν τὸ κάστρον.
 ὁ κάστρος ἔτον σίδερον, μὲ σίδερα δέμένον,

(5) Ἐλησμονήθη. (6) Τὸν σωτήρα καὶ μέλλοντα ἐλευθερωτὴν τῆς πόλεως.

(1) Ἐφύλαττον· τὸ παρὸν ἐγένετο πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι δὲ πολὺ συγκεχυμένον. (2) Ἐρημον. (3) Φθορὰν τουρκ. (4) Κατήντησα καταδιωχθέντες. (5) Θυσία· τὰ δύο ταῦτα ἄσματα χερίζουσι διορθώσεως.

τὰ παραστάρια τόντζενα, τὰ πόρτας σιδερένια,
τάνοιγαρίτσ'α ἴλοχρυσα, τὰ κλειδία ἀσημένια.
Ἰκλιμίτιζεν ὁ μαῦρον καὶ τὰ πόρτας ὅλα ἄνοιγαν·
ἀπὲς ποῦ ἔτον σερασκέρς ἄς σὸν ὕπνου ἐσκῶθεν.
Παρακαλῶ, παρακαλῶ Θεοῦ παρακαλιαν·
ἀπ' ὅθεν εἶν τὰ γενικά σ', ἀπ' ὅθεν ἡ πατρίδα σ';
Ἐμεῖς ἐννεὰ ἀδέλφα μες καὶ γῶ ὁ δρᾶνων δέκα·
ἐγὼ ἐζῶστα τὸ σπασθίν, σ' σὸν πόλεμον ἐξέβα.
Παρακαλῶ σε, σερασκέρ', Θεοῦ παρακαλιάν.
ἔπαρ' τάνοιγαρίτσ'σ' ἄθε, ἔπαρ' καὶ τὰ κλειδιά·
ἐμὲν ζωὴν εἰς χάρισον ἰὰ τοῦ σπαθί' σ' τὴν ἀφναν.
Ἐσὺ τέμδον εἰς ἄριμαγὰν θὰ πᾶς σ' σὸν βασιλέαν.
φέρ' ἄτονε τὸν βασιλιάν δεμένον καὶ φλεγμένον.
Σερασκέρ', μέγα σερασκέρ, μέγα ἀρματωμένε,
εἰσὲν νισάν θὰ δοίγω σε, τὸ 'κ ἐς ἡ δωδεκάρα.
Κακόφανθεν τὴ σύνοδον, ὅλην τὴν δωδεκάραν.
Ἄς τὸ ρά'σιν ὁ τσόπανον σ' σὴμ πόλιν ἐς παλάτια.
Ἵς τὸ ρά'σιν εἶγα πρόβατα, σ' σὴμ πόλιν εὐγε εἶαν.
σ' σὴμ πόλιν ζῶστέ με σπαθίν, σ' σὴμ πόλιν ἀρματοῦμαι.
Βασιλέα πολύχρονη καὶ πολυχρονεμένε·
πόσα κάστρα ἐπέρανε τέσδν οἱ τουσιμᾶνοι;
ἐκεῖνα περιδοίγω σε, ντ' εἶχες τὰ ἐπαρχίας.
φέρω σε καὶ τὸν τουσουμᾶνς δεμένους καὶ φλιγμένους.
Σεράσκε', μέγα σερασκέρ', μέγα ἀρματωμένε·
θάλλάζω τὰ νισάνια σου, ντὸ κρατοῦν σ' σὴν καρδιάς σ'.
θάλλάζω τὸ σπαθίτισι σου, νέα θεν' ἀρματώνω σ'.
θὰ στείλω σε σ' σὸν πόλεμον, σ' σὸ φοβερόν τὸ κάστρου.
Ἐσυρα τὸ σπαθίτσιμ μου, τὰ τόπια ἐξουλώθαν·
νὰ μὴ τὰ τόπια μοναχόν, καὶ ὄλον ὁ φουσάτος·
ἐπίασα τὸν σερασκέρ' τοῦ φοβεροῦ κάστρου.
Παρακαλῶ, παρακαλῶ, Θεοῦ παρακαλιᾶς.
ἔπαρ' τάνοιγαρίτσα του, ἔπαρ' καὶ τὰ κλειδιά,
ἔπαρ' καὶ τὰ νισάνα μου· ἐμὲν ζωὴν εἰς χάρισον,
Θέλω καὶ τὸν ἀφέντη σου, καὶ ἔσδν ζωὴν χαρίζω.
καὶ θλιβεται ὁ σερασκέρς τοῦ φοβεροῦ τοῦ κάστρου.
ἔστειλ' ἄτὸν τὸν βασιλιάν δεμένον καὶ φλιγμένον.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΑ

ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΠΟΝΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΔΕΚΤΟΥ.

Α΄.

- Ἄβουλα, ἐπίρρ.—ἀνεω τῆς βουλῆς τινος· ἄβουλα τ' ἐμὸν ἢ τοῦ κυροῦ ἀτ', χωρὶς τὴν θέλησιν ἐμοῦ ἢ τοῦ πατρὸς του.
- Ἄβρωτον (τὸ), ἀηδές· ἄβρωτος ἐπὶ ἀνθρώπου, λέγεται ὁ ἀχαρις, ἀτερπής.
- Ἄβυζοῦ (ἡ), [ἄβυσσος], καταχθόνιον πνεῦμα, μάγισσα.
- Ἄγαλλία, (ἡ), ἀγαλλίασις.
- Ἄγαπέσιμος, ἀγαπητός, ἀξιαγάπητος.
- Ἄγκώνα, ἡ, ἀγκῶν, καὶ ὄφις ὁ ὁμώνυμος.
- Ἄγλαφιᾶζω καὶ ἀγλαθιάζω, αὐλακιάζω, διοχετεύω, ἀνοίγει αὐλακας τὸ ὕδωρ.
- Ἄγκαλῶ καὶ ἐγκαλῶ· τὸ ἐγκαλεῖν δὲ (ἐνάγειν) λέγεται ἐγκαλετός, ἀγκάλεμαν.
- Ἄγνέστικα, ἐπίρρ. νηστικῶς· καὶ τὸ ἐπίθετο ἀγνέστικος, ἀγνέστικη καὶ γνέστικέσσα.
- Ἄγνός, ἀγνέσσα, ἀγνὸν, παράξενος (σύνηθες ἐν ἀποδοκιμασίᾳ ἢ εἰρωνείᾳ).
- Ἄγουρος, ὁ, ἀνὴρ, καὶ ἀγουρακός καὶ ἀγουρωμένος = ἀνδρείος, τὸ δ' ἀφηρημένον.
- Ἄγουριάτε, ἡ, τὸ ἰδίωμα τοῦ ἀνδρός, ὁ χαρακτήρ.
- Ἄγρόκατα καὶ ἀγρόκαπος καὶ ἀγροκάτουδον, ὁ ἄγριος αἴλουρος.
- Ἄγροῦμαι, ἀγριοῦμαι, φοβοῦμαι δαιμόνια φανταζόμενος ὑπέρχοντα.
- Ἄγρῦπνια, ἡ, ἀγρυπνία· λέγεται καὶ ἀγρυπνία.
- Ἄγρυπνος, ὁ, ἡ, τό· τὸ δὲ ῥῆμα—
- Ἄγρυπνῶ, παραττ. ἐγρύπνανα, ἀόρ. ἐγρύπνησα.
- Ἄγρωμαν, τὸ, τὸ ἀγρίωμα.

- Ἄ γ ω μ α ν, τὸ, τελείωσις, 2) ἀπαγωγή.
 Ἄ γ ω μ ε, ἄγωμεν.
 Ἄ δ ᾱ, ἐδῶ, καὶ ἔτι δεικτικώτερον ἐπὶ ἐγγυτέρου, ἀδακᾶ=(ἐδῶ
 κάτω.)
 Ἄ δ ρ ε ῦ ω, παρατατ. ἔρδευνα καὶ ἐρδεῦνα, ἀόρ. ἔρδεψα.
 Ἄ δ ρ ι ς καὶ ἀρδις καὶ ἀρδιν (ἐπὶ τῆς γεύσεως) ἐπὶ τοῦ βουτύρου ἢ
 τοῦ ἐλαίου, ὅταν πικρίζῃ.
 Ἄ ε λ ο υ τ ρ ο υ π ῆ, ἐπίθ. τῆς ἐστῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς τὴν
 24 Ἰουνίου ἐρχομένης· διότι τὸ ἑσπέρας τῆς 23 πρὸς τὴν 24
 θεωρεῖται ὡς ἑναρξίς τῶν θερινῶν τρηπῶν τοῦ Ἥλιου.
 Ἄ ε τ ὸ ς καὶ ἀειτόνος, ὁ, ἀετός.
 Ἄ ε τ ς, οὕτωςί.
 Ἄ η τ ὸ ν, τὸ, ἀνδών.
 Ἄ θ ᾱ λ α, ἡ, αἰθάλη.
 Ἄ θ θ ῖ ζ ω καὶ ἀνθίζω, καθαρίζω καὶ πλύνω.
 Ἄ θ ῶ γ α λ α ν, τὸ, πῖαρ καὶ μᾶκι.
 Ἄ θ ρ ω π ῖ ζ ω, περιποιῶ τινι μορφήν ἀνθρώπου.
 Ἄ (ν) θ ρ ω π ὴ τ η, ἡ, ἀνθρωπότης.
 Ἄ ῖ, αἶ, ἐπιφών. ὀδύνης· (αἶ ἐμέν καὶ βᾶί ἐμέν).
 Ἄ (γ) ἔ ρ α κ α ς, ὁ, ἰέραξ.
 Ἄ ῦ λ ο ῖ, ἀλλ' οἶ, αῦλοι ἐμέν).
 Ἀ ἱ μ α τ ο π ὴ τ : σ τ ο ς καὶ αἱματοπότυχος καὶ αἱματοπόχτες
 καὶ αἱματοπότης, φονεύς.
 Ἀ κ έ φ α λ ο ς, ἀναρχος, ἀχαλίνωτος.
 Ἀ κ ῖ δ α, ἡ, ἀκίς, τοῦ ἄρτου τοῦ κατὰ τὴν περιφέρειαν. (Κερασ.)
 Ἀ κ λ ε ρ ο ς, ἀκληρονόμητος, (ἐνίοτε εἰρωνικῶς), δυστυχής.
 Ἀ κ λ ο υ θ ῶ, ἀκολουθῶ.
 Ἀ κ ρ ᾱ ν α λ ο ς, ὁ, ὀλίγον ἀναλος ἢ ἀνάλατος.
 Ἀ κ υ ρ ι ᾱ τ ε υ τ ο ν, τὸ, τὸ ἄνευ κυρίου, ἀδέσποτον, ἀκέφαλον,
 (συνήθως ἢ λέξις ἐπὶ κατάραις).
 Ἀ λ ᾱ τ, τὸ, ἐλάτη, ἧς ἢ πίσσα ἀλατόπισσα. | Ἀ λ α τ ο θ ῆ κ α =
 ἀλατοθήκη.
 Ἀ λ α χ τ ὸ ρ ν, τὸ, ἀλέκτωρ. (Οἰνοεῖς)
 Ἀ λ ε υ ρ ο κ ᾱ δ, τὸ, ἀλεύρου κάδος.
 Ἀ λ ι κ ὸ ς, ἀλμυρός.
 Ἀ λ λ ὶ ξ ε ν ο ς· ὁ, ξενότατος, ἀλλοδαπός· τὸ θηλ. ἀλλόξενη ση-
 μαίνει τὴν ἀλλοδαπήν.
 Ἀ λ λ ο ς, ἀλλεσσα, ἄλλο.
 Ἀ λ λ ο ῦ, ἀλλαχοῦ.
 Ἀ λ ῶ ν, ἄλως· τὸ δὲ ῥῆμα—

Ἄλωνίζω.

Ἄμαρτάνω καὶ ἀμαρτάνομαι — ἀμαρτία—ἀμαρτωλός, ἀμαρτωλέσσα.

Ἄμε, ἄπελθε, ἄγε, ὕπαγε· ἄμε δέβα,=διαβάς ἄπελθε.

Ἄμμον, ὁμοίως, ὅπως.

Ἄμνός, [ἀμάω=θερίζω], ὅσον μεταξὺ δύο αὐλάκων σπείρεται ἢ θερίζεται. (Κορσ.)

Ἄμολόγητος καὶ ἀνομολόγητος.

Ἄμπέλ, τὸ, ἄμπελος.

Ἄμπελίτζα, ἡ, εἶδος χόρτου κλιματοειδοῦς.

Ἄναθυμοῦμαι, ἀνεθυμοῦμαι, (Κοτυωρίται).

Ἄνάβασμαν, ἀνάβασις.

Ἄνακαινίζω, ἀνανεώνω, ἐπαναλαμβάνω· τὸ παθ. ἀνακαινίσουμαι, ἀόρ. παθ. ἐνεκαινίστα.

Ἄνανάμενον, τὸ, τὸ ἀπροσδόκητον.

Ἄναρχῆς καὶ ἀρχῆθεν, ἐξ ἀρχῆς.

Ἄνασκελίζω καὶ ἀνασκελόνω, ῥίπτω τινὰ ἐπὶ νώτων. Ἄνασκελίουμαι καὶ ἀνασκελοῦμαι τὸ παθ.

Ἄνάσμα, ἡ καὶ τὸ, ἀναπνοή. [ἀνά, ἄσθμα].

Ἄνασπάλλω, λησμονῶ - ἀνάσπαλμαν, τὸ, ἐστάθη - ἀνασπαλτέας,=ἐπιλήσμων.

Ἄνασταίνω, ἀνατρέφω· ἀόρ. ἀνέσταται· τὸ παθ. Ἄνασταίσκουμαι, ἀόρ. παθ. ἐνεστάθα.

Ἄνατριχῶ, ἀνατριχῶ, φρίσσω.

Ἐναύγαρος, ὁ, ὁ μονογενὴς θαλλός, ὡς μόνος αὐγάσας ἐν τῷ οἴκῳ.

Ἄνεγροίκιστος, τὸ θηλ. ἀνεγροίκιστος καὶ ἀνεγροικίστεσσα, ἀ-ἀγροίκος, ἀνόητος.

Ἄνειμίδα; ἡ, ἐργαλεῖον τῶν νηματοκλωστῶν.

Ἄνερεύνε(η)τα, τὰ ἀνευ ἐρεύνης καὶ ἐρωτήσεως γιγνόμενα.

Ἄνωφέλειος, ἀνωφελής· τὸ οὐδέτερον σχηματίζεται καὶ ἀνωφέλ παρὰ Κωτυωρίταις.

Ἄνωθεν, ἀνωθεν, ἄνω.

Ἄνόμματος, ἀόμματος.

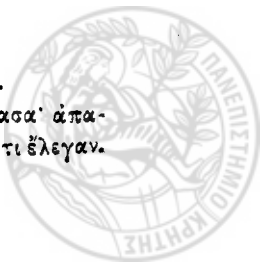
Ἄντράχνα, ἡ, ἀνδράχνη, καὶ ἀντράκλι.

Ἄντρίζω, ὑπανδρεῖομαι ἐπὶ γυναικός.

Ἄξιναρ, τὸ, ἀξίνη.

Ἄουρνοῦμαι καὶ γουρνοῦμαι καὶ γουρνῶμαι, ὀρούμαι.

Ἄπακουστική, (Κερασ.) ἡ ἐξ ἀκοῆς μαθοῦσα ἢ ἀκούσασα· ἀπακουστική εἶμαι (ἐνν. ὅτι ἔλεγαν=ἀκούσασα τυγχάνω ὅτι ἔλεγαν.

- Ἄπ ακουστὸν, τὸ, τὸ ἐξ ἀκοῆς μεμαθημένον.
 Ἄπαλάμα, ἡ παλάμη.
 Ἄπαναρύνω, ἀπαραιῶνω.
 Ἄπανωθύρ, ἐπανωθύριον.
 Ἄπαργῶς, ἐξ ἀργῶν, ἀργά.
 Ἄπαρπάζω, διακόπτω τινὰ θρασέως τῆς ὀμιλίας, αὐθαδιάζω, θρασύνομαι.
 Ἄπες, [ἀπό, ἐς=ἔσω] ἔσω, ἔνδον.
 Ἄπιόκισάσκουμαι, ὡς ἀπὸ σκιάς εικάζω, νομίζω ὅτι βλέπω τινὸς τὴν σκιάν.
 Ἄπλωταρέα καὶ ἀπλωταρεῖος, ἀνεφωγμένος τόπος ὑπαιθρος κατ' εὐήλιος, ἐν ᾧ ἀπλώνουσι πράγματα εἰς στέγνωσιν.
 Ἄπεβρετίζω καὶ ἀπεβροτίζω καὶ ἀποβροτίζω, μαιίνω, ποιῶ τι βδελυρόν.
 Ἄποβρακοῦμαι, ἀπεκδύομα τὴν βράκα.
 Ἄπογλάρ [ἀπογουλάριον], τὸ ἀπὸ τῆς γούλας ἦτοι τῆς τροφῆς περιλειπόμενον μετὰ τὸ φαγεῖν.
 Ἄποδελεάζω, ἀποδελεάζω· τὸ πθτ. ἀποδελεάζομαι· ἐπὶ τῶν πλοκάμων ὅταν ἀποπλέκεται, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων.
 Ἄποδουλίζω, ἀπαλλάττομαι τῶν ἐργασιῶν.
 Ἄπογριζεύω, ἀπεκριζῶ, κατασκάπτων (ἀγρούς).
 Ἄποστάζω, προστάττω.
 Ἄπουταχτέρ καὶ ἀπαταγούμενος, ὁ πληρῶν, οἷός τε ὢν πληρῶν ἐπιταγᾶς.
 Ἄποκαρφόνω, ξεκαρφόνω.
 Ἄποκῶλ, τὸ νήπιον, ὅταν παύσωσιν αὐτὸ τοῦ γάλακτος τῆς μητρὸς· καὶ τὸ ῥῆμα—
 Ἄποκωλύζω, ἀποκωλύω τοῦ μαστοῦ τὸ νήπιον, ἀπογαλακτίζω.
 Ἄποκουμπίζω, ἐπακουμβῶ.
 Ἄποκρεμάνω, ἀποκρεμῶ, ἐξαρτῶ τι ἀπὸ τινος· τὸ παθητ. ἀποκρεμάγομαι=κρεμῶ ἑμαυτὸν ἀπὸ τινος.
 Ἄποκρύνω, ἀποκρύνω· τὸ δὲ παθ. ἀποκροῦμαι.
 Ἄπολάδ, τὸ, [ἀπαλός] ἀπαλόν, τοῦ ἄρτου τὸ μαλακὸν τὸ ἐντός, τοῦ δὲ κρέατος τὸ ψαχνόν.
 Ἄπολέκω, ἀφίνω. Ἄπομεινάρ
 Ἄπονοίγουμαι καὶ ἀπανοίγομαι καὶ ἀποξαμοῦμαι, ἀνοίγω ἐκτείνων κατὰ δύναμιν τὴν χεῖρα, συνήθως ὅπως καταφέρω κτύπον.
 Ἄπόποπας, ὁ τῆς ἰερωσύνης ἐξαχθεῖς.

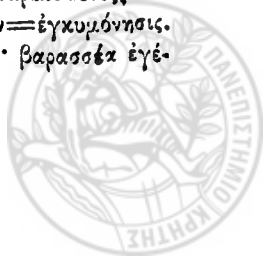
- Ἄποπότη, τὸ, τὸ μετὰ τὸν πότον καὶ πιεῖν ἐναπομένον ἐν τῷ ποτηρίῳ νερόν.
- Ἀποδρανίζω, σαρώνω τὸ δρανίσι ἤτοι τὰς δοκοὺς τῆς στέγης καὶ τοὺς φεγγίτας, ἐν γένει δὲ ἀπλῶς καθαρίζω σαρόνων καὶ πλύνων.
- Ἀποχαλακόνω ἀποναρκοῦμαι, ἀποχαυνοῦμαι, παραλύομαι ὑπὸ νωθρότητος.
- Ἀποσκευαρίζω, συνάγω ἐπὶ ταυτὸ ὅλα τὰ τῆς οἰκίας σκευὴ καὶ ἀπάγω, ἢ καθαρίζω αὐτὰ καὶ τοποθετῶν τὸ μέσον ἀποσκευαρίουμαι.
- Ἀποσπούγγ, τὸ, τὸ ἀπὸ τοῦ προγγίμματος ἀπολειπόμενον.
- Ἀποσυνάγωμαν, τὸ ποιεῖν ἢ γενέσθαι τινὰ ἀποσυνάγωγον.
- Ἀποτρομαγμένος, ὁ μονογενὴς υἱός, περὶ οὗ διηνεκεῖ φόβοι κατέχουσι τοὺς γονεῖς μὴ τι πάθῃ.
- Ἀποτσετσεκόνω, ἐκ τῆς πολυφαγίας ἐξοιδαίνομαι τὴν γαστέρα.
- Ἀποτσιγκοῦμαι, ἀποταυρίζομαι.
- Ἀποτσιχάλ, τὸ, σχίζα.
- Ἀποφάγ, τὸ, τὸ ἐκ τῆς τροφῆς καταλειπόμενον, τὸ αὐτὸ καὶ ἀπογλάρ καὶ ἀπομεινάρ· τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο λέγεται καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος ἐναπεμένοντος.
- Ἀποφορ, τὸ, ἐνδύματα, ἅτινα ἢ ὅλως ἢ ἡμιτριβέντα διὰ παντὸς ἀπεδυσάμεθα.
- Ἀπραγία, ὀκνηρία, ἀργία. Ἀπραγία μ' ἀπάνι σ', κατὰρα τῶν γυναικῶν.
- Ἀπραγος, ὀκνηρός, ἀνωφελὴς πρὸς ἑαυτὸν· τὸ αὐτὸ καὶ ἀπραγεμένος.
- Ἀπράναν καὶ ἀπράνας, πρῶην, πρὸ ὀλίγου.
- Ἄρ = ἄρ τῷ παρ' Ὀμήρῳ λοιπόν.
- Ἄρζούβαλος, χονδρός, ἀλύγιστος, ἀγροῖκος.
- Ἄρκουδεύω, ἐπὶ τῶν νηπίων βαινόντων τετραποδιστί.
- Ἄρναχεύω [ἐναρχεύω] ἐνάρχομαι· τὸ δ' ἀφηρημένον ἀρναχεία καὶ ἀρναχεμαν = ἐναρξίς.
- Ἄρνικός, ἀρσενικός· τὸ θηλ. ἀρνικέσσα = ἀρρένόφρων· τὸ δὲ ῥῆμα —
- Ἄρνικεύω, ἐπὶ τῶν παιδαρίων, ἅτινα καταντῶσι τυραννικὰ καὶ ἄτακτα ἀνησυχούντα τοὺς οἰκείους.
- Ἄρτύζω καὶ ἀρτύω, ἐπὶ τοῦ φαγητοῦ ἀλατίζω.
- Ἄρύνω ἀραιόνω· τὸ δ' ἐπίθετον ἀρὺς καὶ ἀραιός.
- Ἄσα, (ἄω) ἀναπνοή.
- Ἄσαλγος [ἀσελγής], ἄτακτος, ἀναιδής.
- Ἄχερῶν = ἀχυρῶν.

- Ἄσκεμος, ἄσκημος.
 Ἄσπαλῶ, σφαλλῶ.
 Ἀσπίδα, ἡ ἄσπις, τὸ γνωστὸν τῶν ἀρχαίων ὄπλον, καὶ ὁ κερκυνὸς, καὶ μετρ. ὁ ταχύς ἐπιδέξιος.
 Ἀστὰχ=στάχυς.
 Ἀστὸχ, τὸ, ἄστοιχον, ἀκλινονόμητον.
 Ἀστοχεύω, εὐχομαι κατὰ τινος ἵνα μείνη ἀκλινονόμητος λέγων, Ἄστοχὴ νὰ γίνεται. 2) φέρομαι ὡς πρωτόπειρος πρὸς τι ἔργον.
 Ἀτσαλα ἐπίρρ. [παρ' Ὀμήρῳ ἀτασθάλως] ἀνοήτως, ἀφρόνως, πολυτελῶς καὶ χυδῆν, ἀκοινονομήτως.
 Ἀτώρα, νυνί, τώρα.
 Αὐτεξούσιον μετὰ τοῦ: τὸ: κεῖται ἐν τόπῳ ἀφηρημένου τοῦ Αὐτεξούσιος.
 Ἀφκά, [ἀπό, κα(τω) κάτω.
 Ἀφταστος, [α, φθάνω], ὁ μὴ φθάνομενος, ὁ ὠκύπους. 2] ὁ ἀνυπόμονος, ὀλιγόψυχος.
 Ἀφτω, ἄπτω, ἀνάπτω.
 Ἀχάντ, τὸ, ἄκανθα — Ἀχαντίτσα, εἶδος χέρου.
 Ἀχάνω, χαίνω· ἔχασεν τὸ στόμαν καὶ περμέν, λέγεται ἐπὶ τῶν ζῶων καὶ ἐπὶ τῶν βραθυμούντων.
 Ἀχνίδ, τὸ, ἡ παρ' Ὀμήρῳ ἄκνιστις, τὸ βραχοκόκαλον.
 Ἀχπαράζω, ἐκπλήττω. *προβιάζω, ἐκπλήττω*.
 Ἀχράδ, τὸ, ἄγριον δένδρον κατὰ τὴν Κρώμνην καὶ Χαλδίαν, φέρων καρπὸν ὡς τ' ἄγρια ἀπίδια, ἀλλ' ἄλλοιον.
 Ἀψηλασέα, πᾶς τόπος ὑψαλός.
 Ἀψιμον. πῦρ ἀναμμένον.
 Ἀφέα, τὸ παρ' Ὀμήρῳ αἶψα, εὐθύς, δυνατὰ, ταχέως, δρομαίως: τὸ δ' ἐπίθετον—
 Ἀψύς, δριμύς, σκληρός, ταχύς.

B'

- Βαυλίζω, νανουρίζω.
 Βαριάζω, βρύνω, ἐνοχλῶ, παρέχω βάρος, τὸ παθητ. βριάσκουμαι βρύνομαι, συλλαμβάνω ἐπὶ ἐγκύου· βαριασιμένος, τὸ θηλ. βαρασμένον = ἔγκυος· τὸ ῥιμτ. βάριασμα = ἐγκυμότησις.
 Βραχέα, ἐπιβάρυνσις, βάρος, ἐνοχλησις, ἄχθος· βαρασέα ἐγένουμου = ἐπαχθεὶς ἐγεῖνα.

- Βά ρ σ α ν ο ν και βάσανον, τό.
 Βέ σ α λ ο υ, τό, οί Οίνοεις τήν πλίνθον κατ' ἐξοχὴν, δι' ἧς τρίβοντες πλύνουσι τὰ πατώματα.
 Βί ο ς, τὰ κτήματα και χρήματα και ὁ πόρος τῆς ζωῆς· τὰ βίους και τὰ βίετα.
 Βι ω σ μ έ ν ο ς, ὁ, κτηματία³, ἡ βιωμένησσα.
 Β λ α σ τ ι μ ῶ, φλασφηβῶ, ὑβρίζω· τό δὲ ἐπίθ. βλαστιμέας [βλάπτω τήν τιμήν τινος].
 Β λ ο χ ῶ ν, τό, βλυχώνιον, ὁ ἄγριος ἠδύοσμος.
 Β λ ο χ ῶ ν ω και γλοφόνω, [γλοφέω, γλύπτω], ποιῶ τι κοῦφον διά γλυφῆς.
 Β ο ἴ ε τ ὅ ς, ὁ, βοή συναθουμένου λαοῦ, λέγεται βόεμα και βοή.
 Β ο σ κ ε ἴ ο ς, ὁ, βοσκειον, βοσκή, νομή· βοσκειος τόπος = ἐν ᾧ ὑπάρχει βοτόνη εἰς νομήν.
 Β ο σ κ ί ζ ω, βόσκω· ἐνεργητικὸν μεταβ.
 Β ὀ ρ β ο ρ ο ς, ὁ, χάος, ἀνακάτωσις πραγμάτων, ἀταξία, κυκεών 2) ὁ πελώριος.
 Β ο τ ἄ ν, τό, φάρμακον, ἱατρικόν.
 Β ο τ α ν ί ζ ω, [ἐπιτίθημι φάρμακον], κυρίως λέξις γεωργική = ἀραιώνω τὰ φυτὰ και καλλιεργῶ.
 Β ο τ ρ ῦ θ, τό, βότρυς.
 Β ο υ κ ο λ ε ἴ ο ν και βουκαλείος παρὰ Σουρμενίταις ἡ νομή, παρ' οἷς και βουκόλος.
 Β ο υ λ ῆ, ἡ βούλησις, γνώμη, συμφωνία, συγκανάνευσις.
 Β ο υ κ ἔ ν τ ρ και βουρκών, τό, βούκεντρον.
 Β ρ α β ο υ λ ί τ σ α, εἶδος βερυκόκκου.
 Β ρ ἄ σ σ α, εὐφλογία.
 Β ρ ο θ ἄ κ α, ἡ, βάτραχος.
 Β ρ ῦ α, και βρύετα, τά·
 Β ρ ο ῦ λ α, ἡ, φλόξ, [ἔρω, ὄρνυμι].
 Β ρ ο υ λ α κ ί ζ ω, και βρουλίζω, φλογίζω, φλέγω· 2) μεναινω.
 Β υ ζ α λ ί σ τ ρ α και βυζάστρα και βυζάχτρα, ἡ τιτθή.
 Β υ ζ α λ ί ζ ω, παρέχω τοὺς μαστοὺς τῶ νηπίῳ ἵνα βυζάνωσειν.
 Β ῶ κ ο ς, ὁ εὐήθης, ἐλαφρόνους.
 Β ῶ λ, τό, βῶλαξ, και ὁ κόκκος τοῦ ὄσπριου.
 Β ω λ ἰ ἄ ζ ω, ποιῶ τι ἢ ἐξάγω βῶλους.
 Β ω λ ἄ ρ, τό, βῶλος γῆς.

Γ'.

Γαλακτίτσα, είδος χόρτου.

Γαλατόνω, πληροῦμαι γάλακτος.

Γαλενίζω, γαληνίζω, εἶμαι ἐν γαλήνῃ ἡσυχάζω.

Γαλοφάγ, τὸ, τροφή ἐκ κολοκύνθης καὶ γάλακτος.

Γαμπόνω, [καμπόνω, κάμπτω], συναρμύζω διερρώγμενον.

Γαναχτῶ παρὰ Σουρμενίταις καὶ ἀγανακτῶ παρ' Ἀμισινοῖς, κουράζομαι ἀποκάμνω, ἀπαυδῶ.

Γαρκόν, τὸ, ἡ γαρκοῦδα (=δάμαλις), ταῦρος, μόσχος.

Γαστρίν, τὸ, γαστρίον.

Γενάμι(ε)νος, ὁ, ὠριμος ἐπὶ καρπῶν.

Γεναμόνω, γίγνομαι, ὠριμάζω· τὸ ῥημτ. γενάμωμαν = ὠρίμανσι.

Γοίτονος καὶ οἴτονος, [οὔτινος], ὁ, =δεῖνα.

Γέραμαν, γήραμα, γῆρας.

Γεροπάλαλος, ὁ παλιμπαις σωροδαίμων γέρων ἄφρων.

Γίγαντας, γίγας, πέλωρ.

Γλαστέραι καὶ γλαστέρα, ἡ, γλοιώδης, ὀλισθηρὸς, τόπος.

Γλοιάζω, ἀόρ. ἀ. ἐγλίαξα, ὀλισθαίνω κυρ. περιπατῶν ἐπὶ πάγου.

Γλυκέα, ἡ, είδος πληγῶν φυομένων περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ μάστα περὶ τὸ στόμα.

Γλυκέρ, τὸ, (Οἶνοεῖς) γλυκέριον, γλεῦκος μοῦστος.

Γλυκίζω, ποιῶ τι γλυκὺ, καθίσταμαι γλυκὺς, βαπτίζω τι ἐν γλυκείῳ ὕδατι.

Γλύμμαν καὶ γλύσμαν, τὸ [γλύπτω] σάπυνος θρύμμα· ὁμοίως λέγεται καὶ ἀπογλῶμ καὶ σαπονογλῶμ.

Γλύνω, καταθλίβω, πιέζων καὶ ἐλαττῶν τινος τὸν ὄγκον φθείρω αὐτό.

Γονέϊος, γονεύς· πληθ. γονεῖ=γονεῖς.

Γοχία . . , ἡ, Καλδαῖοι τὴν δράκα· [ἔχω].

Γοῦλα, λαίμδος, λαίμαργία.

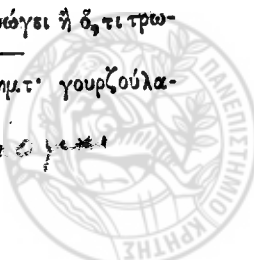
Γουλέας, ὁ, λαίμιας, μεγάλαμιος, λαίμαργος, κηλιόδουλος, ἐπιτεταμένη σημασία: γουλαρέας, θηλ. = ἡ γουλαροῦ.

Γουτσαφ, τὸ γαμψός ὄνυξ· ἐεκόπαν τὰ γουντσαφι' αἰτ' ἐκόπαν τὰ φτέρ' ἐπὶ ἠττωμένου.

Γουρζούλ, τὸ, (ἐπ. φαγεῖν) ὁ, τι ὁ γουρζουλας τρώγει ἢ ὁ, τι τρωγόμενον ἐπιφέρει τὸν γουρζουλᾶν ἐξ οὗ τὸ ῥῆμα. —

Γουρζουλάουμαι, ἐσθίω μετὰ πικρίας· τὸ ῥημτ. γουρζούλαμαν· τὸ ἐνεργ. γουρζουλιάζω καὶ γουρζουλόνω.

καὶ Γουρτσούλ } Γουρτζουλάουμαι

Γουρζουλαῖς, ὁ, λοιμική πανώλης.

Γουρζουλοφαῖς, τὸ, τὸ τοῦ γουρζουλαῖ θύμα.

Γριζένω, [ἐκριζόω] ἀνοίγω γριζέαν, ἀνοαύσσω, ἀνασκάπτω τοὺς ἀγρούς βαθέως πρὸς πίανσιν.

Γρυντσαφίζω καὶ γρυντσαφόνω καὶ γριντσεύω· τὰ 2 πρῶτα καὶ ἐπὶ γαλῆς σημαίνουνσι τὸ διὰ τῶν ὀνύχων σπαράσσειν καὶ ἀνέρπειν.

Γυναικίζω=νυμφεύομαι

Γυναικολογία καὶ γυναικολόγ, ὅμιλος γυναικῶν.

Γυναικότε, ἡ τὸ ἦθος, ὁ χαρακτήρ τῆς γυναικός.

Γυναικωτός, ὁ, θηληπρεπής.

Γυναικοῦ, κατὰ μόνην τὴν γενικὴν μετὰ τῆς· κατὰ=κατὰ γυναικοῦ· ἐπῆγαν κατὰ γυναικοῦ=ἐπορεύθησαν μόναι γυναῖκες, ἄνευ ἀνδρός· κατὰ γυναικοῦ ἔχτσεν (=ἔκτισεν) ὀλόϊον ὅσπιτ = μόνη γυνὴ ἄνευ τῆς βοηθείας ἀ.δρός.

Γωνάτ, τὸ, τὸ ὄργανον τῶν τεκτόνων, δι' οὗ παρατηρεῖται ἡ ὀρθή γωνία. [γωνία].

Δ'.

Διαβολεύω καὶ διαβολίζω καὶ διαβγατίζω καὶ διαβάζω καὶ καὶ διαβάλλω, διαβάλλω, ἐσπείρω διαβολήν.

Διαβολεμένος, διαβολεμέν(τ)σα καὶ διαβολκέσσα, ὁ πνευματώδης, κεκτημένος σατανικὴν εὐφυΐαν.

Διαβολίνα, ἡ, διαβολή.

Διακλύζω καὶ διακλύζω, διακλύζων· ἡ δὲ πράξις καλεῖται. —

Διάκλυμαν, τὸ δὲ ὄργανον, δι' οὗ διακλύζομεν, διακλύστερ = διακλυστόριον.

Δαπάνα, ἡ, ἐφόδιον, ζωοτροφία.

Δάρκουμα, δεύρομαι· ἀόρ. παθ. ἀ. ἐδάρθα.

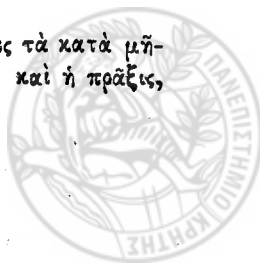
Δαρμός καὶ δάρσιμος; τό.

Δάρτ καὶ Δάρτι (Οἰνοεῖς), ἄρτι, πρὸ ὀλίγου. [ἄρτι].

Διασκελίζω, ἴδε Συμποδίζω.

Διάσιμον, τὸ, ἡ πράξις καὶ —

Διάσμαν, τὸ, ἡ ὕλη, ἐξ ἧς συντάσσουσιν ἐντείνοντες τὰ κατὰ μῆκος νήματα τῶν ὑφασμάτων· λέγεται δὲ διάσμαν καὶ ἡ πράξις, ἥτοι τὸ διάσιμον.

Διαστέρ και διαστήρα και διαστοῦρα, ἡ δι' ἧς διάζουσι τὸ ὕρα-
σμα μηχανή.

Δαυκεῖον, τὸ, εἶδ. φυτοῦ, δαῦκος. Τουρκιστί χαβοῦτζι.

Δασύμαλλος, ὁ δασὺς τὰς τρίχας.

Δαχτερόν, τὸ, κοφίνιον [ἴσως ἐκ τοῦ δέχομαι].

Δέβα(σ.ς) = διάβασις· δέβα = β'. τῆς προστακτικῆς πρόσωπον,
διάβηθι, τοῦ ῥήματος διαβαίνω.

Δεβάζω, διαβάζω, ἀναγινώσκω. 2) διαβιβάζω, διαπερῶν τινα.

Διαβατικόν, τὸ, περαστικόν, εὐδιάβατον, (σύνηθης ἐπὶ εὐχῆς πρὸς
ἄρρωστον α Χριστοῦ πόνον και διαβατικόν ».

Δειλαίουμαι, δειλιῶ.

Δελεάζω και δελιάζω, συμπεριπλέκω, φυλιάζω, ἥτοι ποιῶ φίρ-
δην μίγδην, ἐπὶ κλωστῆς.

Δέν και τηδέν, οὐδέν· δέν πα' κ ἐποίειεν και τηδέν πα' και ἐποί-
κεν=οὐδέν ἐποίησεν, οὐδὲ τί ἔπραξε.

Δεντρολίβανον, δενδρολίβανον.

Δεξάμενος, ὁ, ἡ δεξαμένη, ὁ ἀνάδοχος.

Δέσμη, ἡ, και δέσμιν, τὸ, ἡδύοσμον.

Δέργος, τὸ ὀπισθεν ἢ ῥάχη τῆς οἰκίας, ὁ ὀπίσω τῆς οἰκίας τόπος.

Διθέργ, τὸ, διθεργον, [τὸ ἐκ δύο βεργῶ = ῥάβδων] ἐργαλεῖον
γεωργικόν.

Διβωλίζω και διαβωλίζω, κατακόπτω τὴν γῆν εἰς βώλους,
λισγώνω.

Διδυμάρ, τὸ, δίδυμος.

Δίκλοπος, ὁ διχάζων τὴν γνώμην, κόθορον, ὑπουλος, μερολή-
πτης· τὸ δ' ἀφῆμ. δικλοπία.

Δίκοντα, τὰ, τὰ στενά, ὁ κίνδυνος ὁ ἔσχατος· ἐρθαμε 'ς (τ)ὰ
δίκοντα=ἐπὶ ξηροῦ ἀκμῆς βεβήκαμεν.

Δίκοτα και δίκωτα, τὰ, ἀμφιῤῥεπῆ· 'ς τὰ δίκωτα εἶμαι=μεταξὺ
δύο γνωμῶν εὐρισκόμενος, δέν ἤξεύρω νὰ προκρίνω τὴν μίαν, τὴν
ἑτέραν καταλιπών.

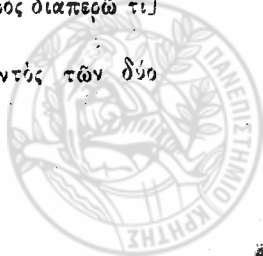
Δίκρανον και δικρόν, τὸ, τὸ γεωργικόν ἐργαλεῖον.

Διλαβίτσα, διλάβις, ἀμφοροεύς.

Διπλάζω, ποιῶ τι διπλοῦν. 2) ἐπαναλαμβάνω ἐκ δευτέρου 3)
διπλ. τινά=ὑπερβαίνω τινά κατὰ τὸ διπλάσιον.

Διπυρίζω, [διαπυρίζω, διὰ, πυρίζω, διὰ τοῦ πυρὸς διαπερῶ τι]
καὶ ἔπμ. κατακαίω.

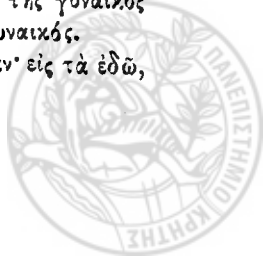
Διχερέα και διχρηρη, ἡ, δρᾶξ ὅσον ἐγκλείεται ἐντός τῶν δύο
χειρῶν.

- Δίγω και ένίοτε δούγω, δείξ, δει, και δοίς, δοί· δούγοιμε και δί-
γοιμε, δίγετε και δείτε, δείνε, δίδωμι.
Δουλερός, ό, ή δουλερή και δουλερέσσα.
Δόλος και δόλωμαν, τό.
Δολόνω, δολώω.
Δονίζω, δονώ, άντηχώ.
Δόντ, τό, όδούς.
Δουκάλ, τό, χαλινός.
Δουκαλίζω, μεταχειρίζομαι τον ίππον διά του χαλινού.
Δουλεία, εργασία, και ρήμα δουλεύω=εργάζομαι.
Δουρβανίζω, άνακυκώ έντός σκεύους τό γάλα, όπως διεξάξω
τό βούτυρον.
Δρανίν και ρδανίν, τό κορ. οί δοκοί της στέγης. σπανίως δέ
παρά Κρωμαναίοις ό φεγγίτης.
Δρομάουμαι, έμβαίνω, εις τίν δρόμον, άρχομαι της όδοιπρίας.
Δυσάχθεια και δυσωδία, δυσωδία.
Δώμαν, ή στέγη ή κατασκευασμ. εκ πληού.

Ε΄.

- Έγδύζω, εκδύω· έγδύζω και έγδύω· τό μέσον έγδύομαι εκ-
δύομαι.
Έγδίν, τό. ιδίον· τό δέ δι' υβ κοσανίζουν έν τω ιδίω έγδοκού-
σαλον.
Έγκαλώ, τό αυτό τω των Έλλ. έγκαλώ.
Έγλιζω και έγλιτίζω, έλισσω περι ράβδον.
Έγλυτρα, ή, [έλυκτρον] έλυκτήρ.
Έγενεφος, ένκηφος, έξυπνος, τό θηλ. ένγενεσσα, τ' ουδ. τ' ένγερον.
Έγενεφότε, έξυπνότης, ένκηφότης.
Έγενεφώ, ένκήφω έξυπνών άόρ. ένγεφσα.
Έγροικώ, τό παρά τοις λοιποίς άγροικώ και γροικώ.
Έΐδωλον, τό ό ώρατος· μάλιστα κατ' εύφημισμόν ό δυσειδής ει-
δεχθής, μουσαρός.
Είρηνεύω, ζώ έν ειρήνη, όμοιοία, ήσύχως.
Είς και ένας και ένας· τό μέν πρώτον δέν λέγεται επί της γυναικός
τά δέ άλλα δύο και επί του άνδρός και επί της γυναικός.
Είταδα, είττακει, είτταδαμέρ, είττακώς, είττακιά· εις τά έδω,
έκει, κτλ.

- Ἐλάδ, τὸ, ἔλαιον, τὸ δὲ σκευὸς τοῦ ἐλαίου ἐ)λαδερὸν, τὸ τοῦ ἐ-
λαίου δοχεῖον.
- Ἐλέϊμος, ὁ, ἐλέημαν, τὸ, ἄξιος ἐλέους οἴκτου.
- Ἐλέπω, βλέπω, παρατ. ἔλεπνα καὶ ἐλέπνα, ἀόρ. εἶδα.
- Ἐλυμ, τὸ, ἔλυμος κέγχρος.
- Ἐλῶ, φείδομαι, παρατ. ἐλίανε, ἀόρ. ἄ. ἐλίασα καὶ ἐλείασα.
- Ἐμοβότανον, [έμετοῦ βοτάνη] ἐμετικόν.
- Ἐμπερολή καὶ ἐμπροβολή καὶ ἐμπροβόλεμαν, προκοπή.
- Ἐμπροπίσ', ἐπίρρ. καὶ ὡς πτωτικὸν τέμπροπή καὶ τεμπροπῆς.
- Ἐξωκᾶ, [ἔξω, κᾶ] ἔξω.
- Ἐξοίδημαν, τὸ, ἐξοίδημα.
- Ἐντρανώ καὶ παρὰ Κερασειντοῖς ἀπλοῦν τρανώ, ἐντηρῶ, κυτ-
τάζω, παρατηρῶ.
- Ἐντώκα καὶ ἐχτύπεσα, ἀόριστοι τοῦ χτυπῶ· προστατ. ἀόρ. β'.
πρ. τοῦ Ἐντώκα, ντὸς, τοῦ δὲ ἐχτύπεσα, χτύπεσον.
- Ἐξ, ἔξω.
- Ἐξαπὲς, [ἔξ, ἀπό, ἔσω] τά τε ἐντὸς καὶ τὰ ἔξω.
- Ἐξάκουστος καὶ ἐξακουσμένος, περιπυστος.
- Ἐξακούσκουμαί, κλειζομαι, φημιζομαι.
- Ἐξαμος, ὁ, τὸ μέτρον, ἡ καταμέτρησις, καὶ τὸ πρὸς τῆς κατα-
μετρήσεως.
- Ἐξαμόνω, καταμετρῶ.
- Ἐξαργος καὶ ἔξεργος, ἡμέρα ἑορτῆς καὶ ἀργίας.
- Ἐξέρω, ἠξεύρω.
- Ἐξέτον, ὑπερῆν, ἱκανότατον ἦν.
- Ἐξοδος καὶ ἐξοδον, διαχείρισις, δαπάνη, κατανάλωσις.
- Ἐξὸν, μετχ. τοῦ Ἐξείμι, ἐκτός· ἐξὸν ἀτά=ἐκτός τούτων.
- Ἐξωστέγία, τὰ, τὸ γεῖτον.
- Ἐσακουστάραινα, (Τριπολιταί) ἡ ἐξ ἀκοῆς μαθοῦσα.
- Ἐπαργος καὶ ἔπεργος, ἐργάσιμος ἡμέρα, ἀντίθετον τοῦ Ἐξαργος.
- Ἐπιθήκω, ἐπιθέτω ἔριον (καννάβιον) ἐπὶ τῆς ἠλακάτης.
- Ἐπιλιτον, (Κερασ.) ἐπικλινές.
- Ἐπιταγούμενον (παιδίον), τὸ, (Τριπολιταί), τὸ ἱκανὸν καὶ
πρόθυμον, εἰς ἐπιταγὴν τέλειον.
- Ἐργον καὶ ἔργος, τὸ, ἔργον, ἐργασία καὶ κόπος.
- Ἐργῶ, ἴδε Ἐργῶ.
- Ἐρωξίς, ἴδε ὄρεξις.
- Ἐρευνῶ.
- Ἐρκος, ἡ λευκὴ ὕλη ἡ ἐκκρινόμενη ἐκ. . . .
- Ἐταίρος, σύντροφος, ἐταῖρος, συνοδοιπόρος, ἐραστής.

- Ἐτερος, ὁ, ἡ ἕτερος ἕτερε και ἕτερεσσα, ἕτερον' τ.
 Εὐρακός, ὁ [εὐρος] ἄνεμος
 Εὐτρεπίζω.
 Εὐώρα, σκιά, ἀνάπαυσις.
 Ἐφτάγλωσσοσ, ὁ και ἡ, τὸ θηλ. κάμνει και Ἐφτάγλωσσου,
 λάλος, αὐθάθης, ἀναιδής.
 Ἐφτάνω, φθάνω, ἀρκῶ.
 Ἐχτέθα, ἀόρ. πθ. ἀ. τοῦ Χτέσκουμαι.
 Ἐχτῆθα, ἐπίρρ. ἐκ στήθους.
 Ἐχτυθίζω, ἐκστηθίζω, ἀποστηθίζω.

Z.

- Zά και Zάτ, ἐπίρρ. οὐδαμῶς.
 Zαντέας, ὁ, μεγεθυντικὸν τοῦ Zαντός, ὁ, ἄνους, ἄφρων, παράφρων,
 τὸ δὲ ῥῆμα Zαντεύω=παραφρονῶ, ἀόρ. ἐζάντεψα.
 Zαρά και Zαρωτά, ἐπίρρ. στραβῶ.
 Zαρόνω, ποιῶ τι Zαρόν, στραβόν.
 Zαρωτός και Zαρός, στραβός. Zαρωτός, Zαρωτῆ και Zαρωτέσσα,
 Zαρωτόν· Zαρός, Zαρή και Zαρέσσα, Zαρόν.
 Zεμία=ζημία.
 Zε(η)μιοῦμαι και ζημιώνω, ζημιόνω ἀμεταβάτως· τὸ δὲ δεύ-
 τερον σημ. και ζημιώνω τινά, ἐνεργητικῶς.
 Zεβροκόνταστος, ὁ, ἡ, ὁ τῆ ἀριστερᾶ εἰωθῶς χρῆσθαι· ὁ αὐ-
 τός και
 Zερβός και Zωβρός και Zεβρός, ὁ ἐπαριστερός.
 Zαγάρ, τὸ, ζεῦγος.
 Zευλίν, τὸ, ζεύγη, τὸ μέρος τοῦ ζυγοῦ, ὅπου ἐμβαίνει ὁ τοῦ βοός
 λαιμός.
 Zοῦλια, ἀντιζηλία, φθόνος· τὸ δὲ ῥῆμα ζελεύω=ζαλεύω· τὸ ἀ-
 φημ. ζέλεμαν.
 Zουλιζω, περιελίσσω, εὐνουχίζω βοῦν· καταπονῶ, λιγύζω.
 Zουρκάδ, τὸ [δορκάδιον] δορκάς.
 Zοῦρτα, τὰ, οἱ Νεοκ. Καισαρεῖς τὰ ξυνά.
 Zυγόν, τὸ, ζυγός.
 Zογοῦρα και ζυγογύρα, τὸ μέρος τοῦ ζυγοῦ τὸ ἐπικείμενον ἐπὶ
 τοῦ τραχήλου τοῦ βοός.

ιδ'.

Ζυγιστῆρ, τὸ, ζυγιστήριον, τὸ δι' οὗ ζυγίζουσι.

Ζωγραφία, ζωγράφημα, εἰκὼν.

Ζωγρὸς, ἔνυγρος, χλυρὸς.

Ζωγοτροφία, ἡ, ζωοτροφία, τὰ πρὸς τὴν ζωὴν.

Ζωνάρ, τὸ, ζώνη· ατῆς Παναγίας τὸ ζωνάρ = τὸ οὐράνιον τόξον.

Ζώσκεινιν, σχοινίον ζώου, δι' οὗ δένουσι τὰ ζῶα.

Η'.

Ἡλιάζω, ἐκθέτω εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἡλίου· τὸ παθητ. ἠλιάσκουμαι.

Ἡλιακὸς, ὁ, καὶ τὸ ἠλιακόν, τὸ ἐπίτηδες μέρος οἰκοδομῆς, ὅπερ ἀεὶποτε ἠλιάζεται.

Ἡμαρτα καὶ ἡμαρτον καὶ ἡμάρτητα, ὡς ἐπιφώνημα, ἔτω Ζεὺς, Κύριος ἐλέησον.

Ἡν, ὑποτακτ. σύνδ. εὐρισκόμενος πάντοτε μετὰ τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας: Ἡν τις ἄν, ἦν τ' ἄν· ἦν τι ἄν = ὅς τις ἄν, ὅ, τι ἄν.

Ἡνίον, τὸ, ἡνίον, χαλινός.

Θ'.

Θάκ, τὸ, τὸ παρ' Ὀμήρῳ Θῦατα = μαστὸς ζώου.

Θαλασσέα (ν), ἐπίρρ. μετὰ τοῦ μυρίζειν: θαλασσέα μυρίζειν = ἐχει ἀποφορὰν, οἷον ἀναδίδωσι τὸ θαλάσσιον ὕδωρ.

Θνατέα (ν), ἐπίρρ. συντασσόμενον μετὰ τοῦ μυρίζω σπανίως σπανίως δὲ καὶ τοῦ λαλῶ· θνατέα ἐμύριζεν ἢ θνατέα ἐλάλησεν, μᾶλλον δὲ χωματέαν ἐμύριζεν· λέγεται ἐπὶ ἐτοιμοθανοῦς γέροντος.

Θνατικὸν, σύμπτωσις, καθ' ἣν συμβαίνουσι πολλοὶ θάνατοι.

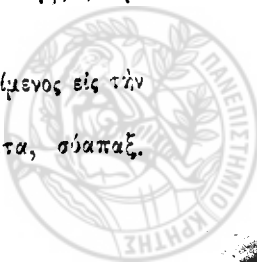
Θάρρῳ, ἔχω θάρρος, ἐλπίζω, ἐπιστηρίζομαι.

Θφτάλ, τὸ, (παιδίον) ὃ μετὰ θάνατον ἀξίζει νὰ ταφῆ, ὃ ἀρμόζει τάφος θανόντι.

Θέκω καὶ θήκω τίθημι.

Θεληματοπλέρωτος, ὁ, ἰσχυρογνώμων, ὁ ἐπικείμενος εἰς τὴν πληρῶσιν τῆς θρησκείας αὐτοῦ.

Θελόνκ, τὸ, θηλυκίον, δι' οὗ θηλυκόνουσι τὰ ἐνδύματα, σίαπαξ.

- ⊕ εοξούριστος, ὁ, (ἀνὴρ), ὁ θεόθεν ξυριστός, φύσει ἐξυρισμένος, ἀγένειος· λέγεται δὲ οὕτω εἰρωνικῶς.
- ⊕ ἐπεκας καὶ θώπεκας, ὁ, θῶς.
- ⊕ ἐπέκ, τὸ, ὁ θῶς καὶ ἡ ἀλώπηξ· τὰ θεπέκια=κερτομῖαι λόγοι, σκώματα δι' ὑπαινιγμῶν.
- ⊕ ἐριακοῦμαι, ἀποκτῶ ζηρότητα, εὐρωστίαν, ῥώμην, ἀλκὴν, Θεριακωμένος=ἄλκιμος.
- ⊕ ἐρίον, θηρίον.
- ⊕ ἐρμῆα, θερμῆ, ζέστη.
- ⊕ ἐρμῆάσκημα, θερμαίνομαι.
- ⊕ ἐρμῆς, ζεστός.
- ⊕ ἐροῦμαι, θηριούμαι, ὑπὸ ἰσχυρᾶς ἀγανακτήσεως· ἀόρ. πθ. ἐθερέθα.
- ⊕ ἔσα, σής.
- ⊕ ἠκάρ καὶ θεκάρ, τὸ, θηκάριον, θήκη.
- ⊕ ἠσαρίζω, τὸ δὲ οὐσιαστ. θησαυρός.
- ⊕ ἰμπουρον, εἶδος μικροῦ φυτοῦ ἔχον φύλλα παρεμφερῆ πρὸς τὰ τοῦ δεινδρολιβάνου· ἐκ τοῦ φυτοῦ δὲ τούτου κατασκευάζεται καὶ οἰνόπνευμα.
- ⊕ ολὸς καὶ — ⊕ ολάνω.
- ⊕ ομάρ καὶ θυμάρ ἐνίστε, τὸ, θυμάριον.
- ⊕ ρακάλ, τὸ, πτυάριον ἀνθράκων.
- ⊕ ρακόνω, ἐπὶ τῶν ἀνθράκων, ὅταν καιόμενοι φέσωσι χροῶμα ἐρυθροῦν· [ἀνθρακόνω].
- ⊕ ρασκέας, ὁ, (Οἶνοεῖς) δυτικὸς ἄνεμος· [θρασκίας].
- ⊕ ρίον, εἶδος φυτοῦ παρεμφεροῦς πρὸς τὸ μακεδονῆσι, καὶ ὄν πολ-
λάκις εἰς χρῆσιν ἀντ' ἐκείνου.
- ⊕ ρυσσίν, τὸ, θρυσσίον, θρύσσα.
- ⊕ υλάκ, τὸ, (Κετυωρεῖς) τὸν ἄσκον, οἱ δὲ Τραπεζούντιοι τὸν πολύσαρκον.
- ⊕ υμιστής, ὁ, ⊕ υμιστῆδες, οἱ, οἱ κατὰ τὰ Χριστούγεννα μετ' ὀργάνων περιερχόμενοι τὰς οἰκίας.
- ⊕ ὕριν, τὸ, θύρα.
- ⊕ ωκάρ καὶ θεκάρ καὶ θηκάρ, τὸ, θηκάριον, θήκη.
- ⊕ ὠπεκας, ἴδε θέπεκας.
- ⊕ ωρέα, ἡ, θεωρία, μορφῆ, μεγαλειῶν.

I'.

Ἰδρωσ, ιδρώς.

Ἰδρωμαν, τὸ ιδρόνειν.

Ἰδρωτῆρα, ἡ, ιδρωτῆρ, αἱ ἐκ τοῦ ιδρώτος περὶ τὸ σῶμα ἀκαθαρσίαι καὶ ὕδρωψ.

Ἰσμῆλα, ἡ Σμίλαξ δένδρον.

Ἰστορία, διήγησις, ἔκθεσις, εἰκονογραφία.

Ἰστορίζω καὶ ἱστορῶ, εἰκονίζω, ζωγραφίζω· καὶ διηγοῦμαι, ἐκθέτω.

Ἰχνάρ, τὸ ἴχνος.

K'.

Κᾶ καὶ ἧᾶτ, κάτω· θές ἄ κᾶ=θές αὐτὸ κάτω.

Καγκέλ, ἐλικσιδές, ἐλικοδρομοῦν, καμπύλον.

Κάθεν, κάτωσε.

Καθέτερος καὶ καθώτερος, κατώτερος, προτιυχέτερος.

Καθήφτρα, καθρέπτῃς.

Καινουγαία, γῆ νεωστὶ καλλιεργηθεῖσα.

Καινοῦργος, καινός.

Κα(ι)ω, ἐκάθηνα ἔκαψα, πθ. καίουμαι καὶ κάουμαι, ἀόρ. πθ-ά. ἐκάψτω, ἑ'. ἐκάα.

Κάκια, μνησικακία, ἐθελοκακία.

Κακόνω, μνησικακῶ, ἐθελοκακῶ, βαρυκαρδίζω.

Κακορεξῶ, ἀπολαμβάνω κακὴν τὴν δρεξιν.

Κακορρίζικία, δυστυχία, κακοπραγία.

Κακορρίζικος, οὗ τις τὸ ρίζικὸν ἐνὶ κακόν.

Κακοτυχιά, ἡ, κακὴ τύχη, τὸ εἶθ. κακότυχος, ᾧ ἀντίθετον καλότυχος καὶ καλοτυχία.

Καλάθ, τὸ, καλαθος, κοφίνιον.

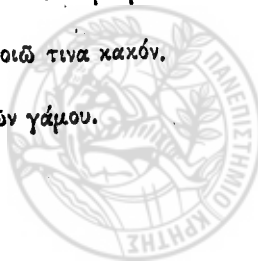
Καλατσέω, ὀμιλῶ, διαλέγομαι· καλάτσεμαν, τὸ, καὶ καλατση. καὶ καλατσία, ὀμιλία.

Καλοθρωπίσκουμαι, προσπαθῶ ἵνα φανῶ καλὸς ἄνθρωπος, πράττω πρὸς χάριν τινός, ὅπως ἀνακτήσω αὐτοῦ τὴν περὶ ἐμοῦ ὑπόληψιν.

Καλοθρωπέω, ποιῶ τι ὡς καλὸς ἄνθρωπος· ποιῶ τινα κακόν.

Καλιβόνω, πεταλόνω.

Καλετάνος, κλητῆρ, ὁ προσκαλῶν καὶ ἐπιστατῶν γάμου.

Καλετάτκα, προσκλητικὰ, τὰ τῶ καλετάνω ὡς μισθὸς διδόμενα.

Κάλλος, τὰ κάλλια, ὠραιότης, ἀγαθόν· τὰ κάλλιους τοῦ Θεοῦ = τὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ.

Καλοῤῥίζικία, ἐναντ. τοῦ κακοῤῥίζ., εὐδαιμονία.

Καλοῤῥίζικος, ἀντίθ. τοῦ κακοῤῥίζικος, εὐδαίμων.

Καλοτερῶ, καλῶς, προσεκτικὰ ἐκ νέου παρατηρῶ.

Καλιωσύνια, καλωσύνη, ἀγαθοεργία.

Καλύβ, τὸ, καλύβη.

Καλῶ, προσκαλῶ δι' ἀνθρώπου.

Καμάκ, τὸ, (Τριπολίται) τὸ δι' οὗ συνάγουσι τοὺς ἐν τῷ κλιβάνω πυρῶσσοντας ἀνθρακας· καὶ καμαί· οἱ δὲ Σανταῖοι τούτῳ κατὰ λανθάνοντα ὑπαινιγμὸν χρῶνται ἴσῳ τῶ: σίγα.

Κάμαν, τὸ, καῦμα.

Καμονή, ἡ, [καίω] ζέστη· ἀχθηδών.

Καταματερός, ὁ ἐργάτης ὁ φιλόπονος, ὁ φερέπονος, ὁ διὰ τῆς ἐργασίας διατηρῶν τὸν οἶκον.

Καμινώνω, ἐνεργ. καὶ μεταβ. καὶ ἀμετάβ. κατακαίων τι διάπυρον καθιστῶ· καὶ ἐπὶ τῆς κμίνου ὅταν ἐξαφθῇ παραπολύ.

Κάμνω καὶ κάμω, ἐργάζομαι· ἐπὶ πληγῆς φλέγει.

Κανακεμένος, ὁ πάσης περιποιήσεως τυγχάνων, τεθωπευμένος, ὠραῖος.

Κανακεύω, θωπεύω, περιποιῶμαι πᾶν τὸ δυνατόν, ἀπελαύνω πᾶν τὸ ἐνοχλοῦν.

Κανεῖμαι, ἱκανοῦμαι· γ' ἐν. πρ. κανεῖται καὶ κανεῖ = ἔστιν ἱκανόν.

Καντσολογῶ, ἐν πρὸς ἐν ἅπαντα συνάγω, ἀνασυνάγω τὰ μετὰ τὴν τῶν πολλῶν σύναξιν μετεσκορπισμένα.

Καπίτς, τὸ, τὸ ὄγδρον, ὅπερ δίδεται τῶ ἀλέθοντι τὰ ἄλευρα. [κα-Κάρα, (Οἰνοεῖς), ἡ, ἐν τῇ φράσει ἀέθαλεν ἀτὸ ἡ κάρ' ἀτ'ν = . . . κεφαλή, ἐγκέφαλος, νῆς.

Καρακίδ καὶ κορακίδ. . . κορακῖνος.

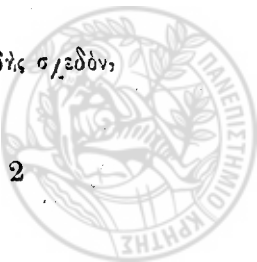
Καρακόνω καὶ κορακόνω, χαρακόνω, κλειῶ, μαλαδῶ.

Καρακετέρ καὶ κορακωτέρ, τὸ, χαρακωτήριον.

Κάρδαμον καὶ κάρδαμαν, τὸ,

Καρνάλ καὶ γαρνάλ, κόφινος τὸ σχῆμα ἡμισφαιροειδῆς σ/εδόν, ἐνθα βάλλουσι ψωμια.

Καραδίτσα, ζωύφιον θαλάσσιον.

Καρφίν, τὸ, κάρφος, καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου δηκτικῷ, προσκόμματα παρεμβάλλοντος, ἐμποδιζοντος, τὸ ῥῆμα Καρφώνω.

Κᾶτ, κατιτι, ἀπλῶς.

Καταθάρρῶ, ἐμπιστεύομαι, ἔχω θάρρῶς ὅτι δύναται νὰ τὸ κάμη· καὶ τὸ ἐπίθ. καταθάρρέμενος, ἀξίόπιστος, τοιοῦτος, πρὸς ὃν δύναται τις θάρρεῖν.

Καταλύω, κατατρώγω καταδαπανῶ.

Καταίφορος καὶ κατήφορος, ὁ, τόπος κατωφερής.

Καταρράκτης, ὁ, καταρράκτης.

Κατενίζω, καθαρίζω πλύνων.

Κατεβαίνω, καταβαίνω.

Κατουδιάζω, εὐρωτιῶ.

Κατσανίζω, ἐπισύρω διὰ τῶν βοῶν ἐπὶ τῶν βολάκων καὶ καθρματίζω αἰτία, ἀπλῶς δὲ ἔλκω.

Κατώγειν, κατώγειον.

Κατωθύρ, οὐδός.

Καυκίον, τὸ, ποτήριον.

Κε καὶ οὐκ, οὐχὶ παρὰ Σουρμίνταις, ἀρν. οὐ, οὐκ.

Κελέκιν, τὸ (Τριπολίται), κελήτιον, πλοιάριον.

Καλετώνω, κηλιδώνω.

Κελεύω, ἐν Ὄρει προστάζω, παρὰ δὲ Τραπεζουνοῖς χειροτονῶ.

Κελεφός ἢ κελαιφός, κελαινός, σκοτεινός.

Κενόνω, κενώω.

Κεπίν, τὸ, κῆπος.

Κεραμιδ, τὸ, κεραμιδίον, κέραμος.

Κεραμιδένεϊος, κεράμιος.

Κεράς, τὸ, κεράσιον.

Κι, οὐχὶ πρὸ συμφώνου καὶ πρὸ φωνήεντος, δὲ κ': οἶον, 'κι θέλω κ' ἔρχομαι.

Κισσᾶδ', τὸ, κισσός. **Κισσοδόφυλλον**—τὸ τοῦ κισσοῦ φύλλον.

Κιτάρ, τὸ, [λ. Περσικὴ, κίδαρις], τῶν ἀλεκτρυόνων ἢ κορυφῇ ἢ οἰ πώγονες.

Κλεθρίν, τὸ, κλέθρος.

Κλιβιάν, τὸ, κλιβανός.

Κλιμοκαίρτες, φθινόπωρον, ὁ τοῦ τρυγετῶν κλιμάτων καιρὸς, ἥτοι τῆς σταφυλῆς.

Κλίνω, κλισκόμεαι, ὑποκλίνω, ὑποχωρῶ.

Κλώθω, τὸ μέσον κλώσκουμαι—ἐπιστρέφω, ἐπανακάμπτω· κλώθω—ἄλλον ἐπαναφέρω· στρέφω νῆμα.

Κλωθωγυρίζω,

- Κλωστήρι, τὸ, κλωστήρ· (Οἰνοεῖς).
 Κλωστός, ὁ κεκλωσμένος· κλωστοὶ οἱ νεωστὶ ἀποκαλυφθέντες
 Χριστιανοὶ Κρωμναῖοι.
 Κνήθω, κνήθη· κνέσκουμαι=κνήθομαι.
 Κνίσμαν καὶ κνεσμάρα, κνοσμός.
 Κνιπὰ, τὰ, ὀλιγοστὰ, λιτὰ, ὀλιγαρκέσιατα, φειδωλὰ, εὐτελῆ.
 Κλέφτας καὶ κλέφτες, ὁ, κλέφτης.
 Κλέφτω, κλέπτω· τὸ ῥηματικ. κλέμμαν· τὸ παθ. κλέφκουμαι.
 Κλεψιμάτ, τὸ, τὸ κλαπέν.
 Κοβὼρ (τὸ) σκῶρ.
 Κοδέσπενα, οἰκοδέσποινα.
 Κοδεσπενεύκωμα, ποιῶ τὰ τῆς οἰκοδεσποίνης καὶ κοδοσπε-
 νέσω.
 Κολλησάντρα, ἡ, σαῦρα.
 Κοιλορφάνιστος η.
 Κοιλόρφανος, ἡ, ὁ ἐκ κοιλίας ὄρφανός.
 Κόμμαν, τὸ, κόμμα.
 Κομμενόχρονος ὁ, ἡ κομμενόχρονη καὶ κομμενοχρόνεσσα, ἐπὶ
 κατάρας.
 Κομπόνω =ἀπατῶ.
 Κοπίδ, τὸ, =κοπίδιον, κόμμα.
 Κοπιδάζω =κομματίζω.
 Κορδυλάζω =δένω κόμβους, κορδολιῶ μ:φρᾶ=λάθρα.
 Κορδύλ, τὸ, =κορδύλιον.
 Κόσμος, ὁ, =τὸ σύμπαν, λαός, πλῆθος.
 Κοσάρα, ἡ, κόττα κοσσοῦ, ἡ, ὄρνις ἡ, κλωσθήσασα.
 Κόσφα, ἡ, κόσυφος.
 Κοτύλα (ἡ) =κοτύλη, αὐχὴν.
 Κουτζω =κοίζω, φωνάζω.
 Κουκουβάκα, =μύκης.
 Κουπάλ, τὸ, (κοπτω)· τὸ, δ' οὐ κόπτωσιν ἦτοι κουπάνζ κό-
 πανος.
 Κουράζω =λιγύζω, καταπονῶ κυρά(σω)ομαι.
 Κουρεάζω =κουρεύω, κείρω.
 Κουτάφαλον, τὸ, κοῦφον, μωράλλημα· ὁ κουτάφαλος =μω-
 ρολόγος.
 Κουφόξυλον, τὸ, κοῦφον ἐξηραμμένον ξύλον.
 Κραμπί, τὸ, κραμγίον, κράμβη.
 Κράντας καὶ σπανιώτερον κράντορας κράντωρ, γίγας, ὀγκώδης,
 μεγαπρεπής.

κ'.

Κριθαρίτσα, ἡ, ἐξοίδημα συμβαῖνον κατὰ τὰ βλέφαρα.

Κρουνὶν, τὸ, = κρουνός.

Κρούω = κτυπῶ, πλήττω κυρίως διὰ τῆς χειρὸς ἢ τοῦ γρόνθου· παρατ. ἔκραγνα, ἀβριστος ἐντῶκα, προστακτ. ἐνεστῶς καὶ ἀβριστος ντὸς, ἄς κρούη, ντὸστων, ἄς κρούγη· ἀπαρέμ. ἐντὰς ντοσάναι.

Κσύνω = ἐκχύνω· ἐκσύνα, ἔκσуса· κύσομαι, ἐκσύν.

Κσωγύρ (τὸ) = ἐξωγύριον, τὸ ἐπὶ τῆς μανδροθύρας ἐξώστης, σοφᾶς,

Κυλιβαρίουμαι καὶ κυλιούμαι = κατακυλιόμαι· τὸ ἐνεργ. κυλιβαοῖζω καὶ κυλιζω.

Κυλίνδρα, ἡ, = κύλινδρος.

Κυρώνω, ἐκυρώθεν, κυροῦται = τελειώνω, τελειοῦμαι.

Κῶν, τὰ κῶνα τὸ κώνειον.

Λ'.

Λὰβ, τὸ, λαβίς.

Λαβὰς, τὸ, = πίττα.

Λαβδτ, τὸ, τὸ ξύλον δι' οὗ ράνουσι· ἀπὸ θαλάσσης ὕδωρ τὰ ὑφάσματα αἰγυναῖκες.

Λαγκευω = πηδῶ, χοροπηδῶ, ἄλλομαι.

Λαζοῦδ, τὸ, ἀραβόσιτος, καλαμπούκιον ἀρχαία Κολχικὴ λέξις.

Λατζω = κινῶ, κραδαίνω, πάλλω (παρὰ Κωτυορίταις = καὶ λεύζω.

Λακάνα, ἡ = λεκάνη.

Λάκτα, λάκτισμα.

Λακάτ, τὸ, ἡλακᾶτη.

Λαλάτς, τὸ, πέτρα λᾶς.

Λάμνω = ἐλαύνω, ἀροτριῶ.

Λαμπροβρεσὴ καὶ λαμπροβροσὴ = ἡ σὺν τῷ ἡλίῳ βροχὴ, ὅθεν τὸ ῥῆμα,

Λαμπροβρέχω, λαμπροβρέσ' (ὁ Θεός).

Λαπαζόφυλλον, τὸ, φύλλον λαπαζοῦ, λάπατον.

Λαρώνω = ἰλαρώνω, θεραπεύω, ἰῶμαι· τὸ παθητικ. λαροῦμαι· λάρωμα, λάρωμαν καὶ λάρωσις = θεραπεία· ἴασις.

Λάχ = εἶθε· ἐκ τοῦ

Λαχεύω = λαγχάνω, συναντῶ.

Λαχίδα, ἡ, λάχος, σειρὰ, κληρουχία.

Λάσκομαι (ἀλάσκω) ἀλάλημαι περιφέρομαι.

Λαχοῦ ἔλλειπτικῶς κατὰ γενικὴν μετὰ τῆς κατὰ· ἢ κατὰ λαχοῦ
=κατὰ τύχην.

Λαχοῦχη, ἡ, =ψίθυρος, θόρυβος ὑπόκωφος.

Λαχτόριν (;) οἱ Καισαρεῖς τὴν κλεῖδα (;)

Λεαχτοῦρ (το) οἱ Ἀναιφορῖται τὸν πετεινόν.

Λεβόρ, τὸ, ἡ χαμακταία, ἔλλέβορος.

Λεγμετέρ, τὸ, λαιμητήριον, θρίναξ.

Λελαίβω (=λελαίωμα) =ἔραμαι.

Λεμόν, τὸ, λεμόνιον.

Λενοπατῶ =ληνοπατῶ.

Λενόν, τὸ, καὶ λενός ὁ, ληνός.

Λέπ, τὸ, λεπίς, φλοιός.

Λειφτάζω καὶ λειψάζω.

Λεῖς τὸν =ἔλλειπές.

Λίγδα (ἡ) παρὰ Κωττωρίταις τόπος ὀλισθηρός, ἰλὺς λοιῶδες.

Λιγοῦμα =καταπονύμαι ὑπὸ ὑπερβολικῆς ἐπιθυμίας.

Λιθάρ, τὸ, λιθάριον.

Λιμάζω =λιμώσσω.

Λιμανερὸν, τὸ, μέρος ἢ ἄνθρωπος λιπαρὸς καὶ λαίμαργος καὶ ρυπαρὸς.

Λιμοκουράγομα =κάμπτομαι ὑπὸ λιμοῦ.

Λιμός, ὁ, λιμός, πείνα.

Λιμοκάττουδον, λιμώττουσα γαλῆ· ἐπὶ λαίμαργου.

Λουτοῦδ, τὸ, δένδρον καὶ ὁ καρπός· λουτός, κάκαβα ἄλλοῦ.

Λοχοῦσα, ἡ, λεχώ. Λοχοῦσεύω, =κατάκειμαι λεχώ.

Λυκοχάντς, τὸ ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἀρχίζει νὰ νεφελώσῃ ὁ οὐρανός.

Λυκοχάστιν, τό, τὸ μεταξὺ τοῦ μεγάλου δακτύλου καὶ τοῦ λιχανοῦ διάστημα.

Λῶμαν, καὶ πληθ. ἀλλώματα τὸ, ἔνδυμα· φόρεμα.

M.

Μαγδαρόν τὸ =μεμαδημένον.

Μαγουλίστρα, ἡ προσκεφαλίδιον.

Μακέλ, τὸ, μάκελλα, δίκελλα.

Μακελλίζω διὰ τῆς μακέλλου κατασυντρίβω τὰς βώλους.

Μάλεα ἡ καὶ μάλεασμαν (το) =ψώρα.

Μαλεάζω καὶ μαλεῶ, ἐμαλέασεν, =ψωριῶ.

- Μαλάματα και μαλαματικά (τά) = σκεύη χρυσά.
 Μαμέλα, ή, ράβδος, κυρίως ή τῶν γερόντων βακτηρία.
 Μαναχία (ή) = μοναξία· (και μοναχία).
 Μανάζω και μονάζω = παρέχω κατάλυμα νυκτός.
 Μαξύλα, ή ρόπαλον, χονδρὸν ξύλον.
 Μαρμαρίζω = μαρμαίρω, λάμπω.
 Μαρτυρεακόν, τὸ, ἔγγραφον· μαρτυρεακά, τὰ κατὰ τὴν βάρπτισιν.
 Μάρτυρας και μάρτυς = μάρτυς.
 Μασσωτέρ, τὸ, μασσωτήρ ὁδός.
 Μαστή, ή, τὸ μαστοφόρον θηρίον, ἀλλὰ μάλιστα τὸ θηλυκὸν τοῦ κυνὸς ἢ τοῦ λύκου.
 Μασχαρέας (ο) ἀστεῖος· και μασχαράνος και ή μασχαράνεσσα και μασχαράναινα και τὸ ῥήμα, μασχαρεύω = ἀστεύομαι.
 Μειζότερος, ὁ, περσύτερος· ή μειζότερη και μειζότερεσσα.
 Μελαχρεανός, ὁ, ή μελαχρεανή και μελαχρανέσσα = μελαχρῆνος.
 Μενύζω και μενῶ = μηνύω.
 Μερὶν, τὸ, μῆριον.
 Μερμυκῶ και μερμυκάζω = μερμυκῶ.
 Μεσημεριανόγουμααι (ἀργοπορῶν συνήθως) καταλαμβάνομαι ὑπὸ τῆς μεσημβρίας·
 Μεσουράν, τὸ, τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, = μεσουρανίζω = μεσουράνιον.
 Μεταγγίζω = ἀγγίζω, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἀγγείου μετακενῶ εἰς τὸ ἕτερον.
 Μεταθήκω = μεταθέτω.
 Μετέ = ποιῶμαι λόγου, ἐννοιάζομαι, ἐμμελῶς ἔχω· κί μετεπεῖς με — δὲν με λογαριάζει.
 Μετροῦγα, ή, μητροιά.
 Μήλιτσεν και μῆλα, τὸ, δένδρον κ' ὁ καρπός.
 Μικρόθεν, ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας·
 Μιμισμολάγκ και σμιλάγκ, τὸ, = σμιλαγξ.
 Μονός = ἀπλοῦς, μονέσσα, μονήν· μονά = ἀπλῶς, μοναχά.
 Μοῦστα, ή, γρόνθος.
 Μουστεάζω = γρονθοκοπῶ.
 Μοχλώνω, διὰ τοῦ μοχλοῦ κλείω τὴν θύραν.
 Μαχοῦρτ, τὸ, μουχράτον, ποτηριὸν χάλκινον, παρ' ἄλλοις δὲ πῆλινον.
 Μουχτερός ὁ (μοχθηρός) χοῖρος.

Μύρια· χιλιάδες μυριάδες.

Μώγαρος, ὁ κακὴν κακῶς παρερχόμενος ἀνωλήτως·

Μωμόγερος, καὶ μορμόγερος, ὁ, μορμῶ, μασκαρᾶς.

Μώπνος, ὁ, κωλυθεὶς τὰ ὕπνου.

Ν'.

Νεάζω=λευκαίνω ὑφάσματα, νεάζω.

Νεασεῖος, ὁ, τὸ λευκαίνειν ὑφάσματα κατὰ τὴν ἡῖνα καὶ ὁ τόπος.

Νεάστρεα, ἡ,= γναφεύς.

Νεατὸν (τὸ) = νεατῆ, γῆ καλλιεργημένη.

Νεγιάσκουμαί=κουράζομαι, νεοπιθ. τὸ ἐνεργητικὸν νεγυάζω.

Νεκρίφ, τὸ, ὁ νεκρίφος, ὁ τοιοῦτος ὃν βδελύσσονται ὡς νεκρὸν

Νέπεισσα καὶ νέπρεια, ἡ, (νηπίσσα) = ὠσὺ, ἡ δεινά (θω-
πευτικὸν καὶ ὑποκοριστικόν.

Νεράϊδα, ἡ, (Νηρηΐς) = μάγισσα, δαιμόνιον τῶν δασῶν περι-
καλλῆς ἅμα φημιζόμενον.

Νεραξία, ἡ νερασία, ἡ=βδέλυγμα, ὅ,τι τις βδελύσσεται.

Νεράσκουμαί=βδελύττομαι· νῆ ἀρέσκω.

Νεσὶν καὶ νησὶν, τὸ, χωράφιον.

Νηχὸς=ἤχος· ἀρμονία μουσική.

Νοῦνζω=έννοῶ, συλλογίζομαι «νοῦνος καὶ εὐρ' ἄτο».

Νουσάκα—νοσσίον μικρὸν πουλίον·

Νοῦφε καὶ νύφε=νύμφη.

Ντέ (τέ=τί, τό· (ἐκ τοῦ τί ὅ)· τί; ἢ τί.

Ντέσιμον=δαρμός, πληγή.

Νυλῆ=ῦλη, ἐπιπλα, σκεύη.

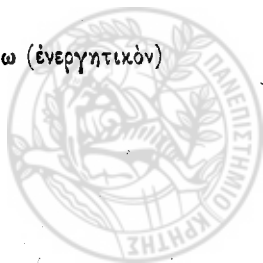
Νύσ τὸ, δνύχιον.

Νυσάζω = χαράτσω τι, κόπτω, διὰ τοῦ ὄνουχος.

Ξ'.

Ξαγορευτῆς=ἐξομολογητῆς, πνευματικός.

Ξαγορεύομαι = ἐξομολογοῦμαι· τὸ ξαγορεύω (ἐνεργητικόν)
ἐπὶ τοῦ δεχομένου τὴν ἐξομολόγησιν.

Ξαίνω=γνέθω, λαναρίζω.

Ξαπλώμααι=ἐξαπλοῦμαι· τὸ ἐνεργητικόν· ἐξαπλώνω.

Ξάφυμααι=ἐξάπτομαι, θερμαίνομαι, πυροῦμαι (σπανίως=ἐρεθίζομαι· τὸ ἐνεργητικὸν ξάφτω (=θερμαίνω)

Ξειχωρί(γ)μαι καὶ ξεχωρίζομαι· τὸ ἐνεργητικὸν ξειχωρίζω.

Ξενιτεαρέας, ὁ, ἀλλοδαπὸς ἀποδημῶν.

Ξενίτεια, ἡ, ἀλλοδαπή, ἀποδημία.

Ξενοῦμααι=ἀπαλλοτριῶμαι (πθτικόν)· τὸ ἐνθρηνητικόν· Ξενώνω =ἀποξενῶ.

Ξεραντέρ, τὸ, ξηραντήριον· ἀπυθκῶν εὐάερος ἡρισμένη ἐπὶ 4 στυγαρίων.

Ξεραχᾶμαι=ἀπεστερωῦμαι ἢς τινος δήποτε ὑγρότητος ἐξ αὐχμῆς, καταπονοῦμαι ἐξ ὑπερβολικοῦ ἔρωτος·

Ξερέας, ὁ, ἰσχνός, πελιδνός· τιτλοφορεῖται καὶ σκωπτικῶς ἐπὶ ἰταμοῦ καὶ ἀθλίου.

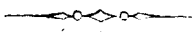
Ξολοθρεύω=ἐξολοθρεύω.

Ξύγαλαν, τὸ ὄξυ γάλα ξυρόν.

Ξυλοκάρφ, τὸ, ξύλινον κάρφος.

Ξυλοκόσκινον, τὸ, ξύλινον κόσκινον.

Ξυλόχτιστος, ὁ, ὁ ἐκ ξύλου δημηθείς.

Θ.

Ἵθγώνω καὶ ὀγθαίνω=ἐκθαίνω, ἀναθαίνω.

Ἵικροτροφία, ἡ, τροφή καὶ κατανάλωσις οἰκογενείας.

Ἵοκνέας, ὁ, ἡ ὀκνοῦς, ὀκνεαρέας, ὀκνηρὸς σφόδρα.

Ἵολιγοῦτσκος, ὁ, ἡ ὀλιγούτσκεστια, τῶλιγοῦτσκον καὶ τὸ ὀλικόπον καὶ τὸ ὀλιγόπον=ὀλιγοστόν.

Ἵολόϊος, ὁ, ὀλόϊεσσα,=ὀλόκληρος.

Ἵομάλ, τὸ, ὀμαλὸς τόπος, δάπεδον.

Ἵομνύγω, ὀμνύσκομαι καὶ ὀμνῶ καὶ ὀμαμαι, ὀμνυμι, ὄ· ὀμοσμῶν.

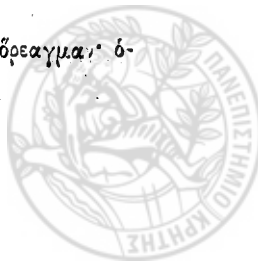
Ἵομπως=ὀπως.

Ἵοξ, ὄξ, ἔξω.

Ἵοξοπίς καὶ ἔξοπίς, ἔξοπίσω.

Ἵοπέρις, πέρυσιν.

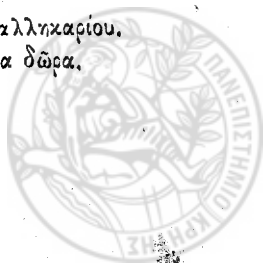
Ἵορεάζω, ὀριάζω, φυλάσσω, παρατηρῶ· τὸ ῥηματικὸν ὀρεαγμα· ὀρία, πρόσεχε, ὄρα.

- Ὁ ρ γ ή, ή, θεομηνία εὐργή θεοῦ, κατάρα Κυρίου ἀφόρητος ἀνέλπιστος δυστυχία.
- Ὁ ρ κ ί σ κ ο υ μ α ι καὶ ὀρκίζουμαι, ὀρκοῦμαι· ὀρκίζω (τὸ ἐνεργτικὸν ποιῶ τινα ὀρκίζεσθαι).
- Ὁ ρ μ ῖ ν, τὸ ὀρμίον, ῥυάκιον).
- Ὁ ρ τ ᾶ ρ, τὸ, ἐριοῦχον πέδιλον, περικνημίδιον μάλλινον.
- Ὁ ρ τ ῦ κ α ς, ὄρτυξ.
- Ὁ ρ τ υ κ ο μ ᾶ ν ν α, ή, ὄρτυγομήτρα.
- Ὁ ρ φ α ν ν ῖ ζ ω=ποιῶ τινα ὀρφανόν, ἀποστερωῶ τινος τῶν γονέων. ἡ οὐ ο ῖ α (Σαρμῶνται) οὐ οἶα νά φτάγω χαιετς κ = οὐ γε ποιήσω οὕτως.
- Ο ὕ κ ρ α, ή, ἥτοι ἀγλκόν, καὶ διίλισμένον· ὄθεν καὶ τὸ ῥήμα
- Ο ὕ κ ρ ῖ ζ ω, κατασταλάζω διίλιζω.
- Ο ὕ μ π ο υ, ὄπου.
- Ο ὕ ρ α ν ῖ σ κ ο υ μ α ι, ἀνατείνων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἥτοι τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπικαλοῦμαι, ἀμύων, ἡ ἀτάρα οὐρανίσκουμαι καὶ καταρῶμαι σε.
- Ο ὕ ρ α ν ῖ σ τ ρ α, ή, οὐρανίσκος.
- Ο ὕ τ σ ἔ. οὐχί (Σορμενίται).
- Ὁ φ ε τ ο ς, ἐφέτος.
- Ὁ χ λ ε ῦ ω, ἐπιπλήττω.
- Ὁ χ τ ἔ ς, χθές:
- Ὁ χ τ ῖ σ ι ν ὸ ς καὶ χ τ ε σ ν ὸ ς (ὁ) χ θ ε σ ι ν ὸ ς.
- Ὁ ψ ἔ = χθές, τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν.

Π.

- Π ᾶ θ ο ς, τὸ, πάθημα, ἐμφωλεύσασα χρόνιος νόσος·
- Π α ι γ ν ο υ δ ῖ α, ή, ἐπὶ τοῦ ἀξίου ἐμπαιγμῶν, ἡ τοῦ ἐμπαιζομένου.
- Π α ἰ δ ε ᾶ ζ ω σ π α ν ῖ ω ς καὶ συνηθέστερα: παιδαίνω σπανιώτατα δὲ παιδῶ,=παιδοποιῶ.
- Π α ἰ δ ᾶ ς, ὁ, παῖς θεράπων· λέγεται παι ἐπὶ παντός νέου.
- Π α ἰ δ ε μ α ν, τὸ, καὶ παιδεμονή καὶ παιδείεις (ἡ)—παίδευτις, ἀνατροφή ἠθικὴ, τιμωρία.
- Π α λ λ η κ α ρ ῖ τ ε, ή, ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ιδιότης τοῦ παλληκαρίου.
- Π ᾶ ρ ε α, τὰ, Οἱ Οἰνοεῖς τὰ εἰς τοὺς νεονύμφους ἐρχόμενα δῶρα.
- Π α ρ α δ ε λ φ ῆ, ή, θετὴ ἀδελφή, ἡ ἑτερογενής.

- Παρακαμίν, τὸ, ὁ περὶ τὴν ἐστίαν τόπος.
 Παρακοιμίζω, εἰσάγω τὴν νύμφην εἰς τὸν τοῦ γαμβροῦ κοιτῶνα· τὸ ῥηματικὸν παρακίμισμα.
 Παρανύς (τὸ), τὰ παρανύσα· παρονυχίς, ὄνυχες.
 Παραπαίρω, παραπαίρνω, προσπαθῶ τινα ἵνα εἰς τὰς λέξεις δελεάσω.
 Παραπιάνω, πρόσκειμαι ἐκλιπαρῶν τινα μεσιτεύων.
 Παραπλάντασμα καὶ παράπλασμα, τὸ, ἔκτρωμα, οἰκτρὸν ἐξάμβλωμα φύσεως.
 Παραποταμέα, ἡ, παραποτάμειος (ὄχθη) τόπος.
 Παραστᾶρ, τὸ, τῆς θύρας τὰ περιστύλια.
 Παραστράγγαλος, ὁ, παραστράγγαλα, τὰ, στραγγαλιώδης, ἀλλόκοτος.
 Παρατρομαγμένον, τὸ, τὸ φίλτατον μονογενές, ὑπὲρ οὗ παρατρομάζουσιν οἱ γονεῖς μὴ τι πάθῃ.
 Παραφαντάγμα, τὸ, ἀνοησία, οἴησις, μονομανία, πρόληψις, δεισιδαιμονία.
 Παραφαντάσκουμα, παραφαντάζομαι, οἴομαι, πάσχω μονομανίαν, ἔχω πρόληψιν, ἀνοησίαν.
 Παραφέρω, παρορμῶ, εἰκάζω, παρμειάζω.
 Παραφλοῖς, τὸ, τὸ φρύγανον μεταξύ τῶν ἄλλων φύλλων.
 Παράφτες (ὁ) λυχναρστάτης.
 Παραχτυπῶ, ὑποσημαίνω.
 Παργορεύω καὶ παργορῶ.
 Παργορία, ἡ, παρηγορία, συμβουλή.
 Πάρδος, ὁ, αἴλουρος.
 Παρουσία, ἡ, =παρουσίασις, ἀστασις, ἀνάθεσις καὶ ὡς ἐπίρριμμα παρουσία.
 Παρχᾶρ, τὸ, καὶ ὀπαρχᾶρ (λέξις οὐχὶ νεοσυνήθιτος) ὄροπέδιον, λειβάς, λέξις κατὰ τινὰς ἰνδικὴ εἰς σειρὰν ὀρέων.
 Πασσάλ, τὸ, πάσσαλος.
 Πασσαλίνα, ἡ, μοχλός, πάσσαλος δι' οὗ κινουσι βάρη.
 Πατάλ, τὸ, νιφάς, ἢ ὡς πεταλοῦδαι πίπτουσα χιών.
 Πάτος, ὁ, =ἔδαφος, βάσις.
 Πεγάδ, τὸ, πηγῆδιον, βρύσις.
 Πεγαδίστρα, ἡ, ζωῦφιον τῶν πηγαδίων.
 Πελώρ· κωτυωρεῖται, τὰ πελώρια.
 Πεντικὸς καὶ ποντικὸς, ὁ μῦς.
 Περδὸλ, τὸ, περιβόλιον, τείχος.
 Περιβαρασέα, ἡ, ὅτι περιβαρύνει, πανταχοῦ βάρος προξενεῖ.

- Περίκαλοι, ὁ, = περικαλλής.
 Περφάζω καὶ περφανῶ = καταφρονῶ, περιγελῶ, περιπαίζω.
 Πετάλιτρα ἢ καὶ πεταλίχτρα, = πεταλοῦδα (εἶδος ἐντόμου πε-
 τομένου), ὄστρακον θαλασσοδάτον.
 Πετρένα, ἡ, πετρώδης τόπος, πέτρωμα.
 Πηδῶνω (= πηδῶ) ἢ πιδῶνω (ἐπιδίδω) = πλημμυρῶ παρ' Ὀφ-
 κουντιάν' κ' ἐπίδωσεν ὁ ποταμόν.
 Πῆμαν (τό) = πῆμα, κακόν, ἀφόρητον.
 Πιθαμή, ἡ, σπιθαμή.
 Πιθήκω = ἐπιτίθημι.
 Πλάκα, ἡ, πλάξ, βάσις.
 Πλακοῦτσα (ἴ) (Κωτυωρίται) πλακούντιον.
 Πλακάνω, περιπτυῶ τινι πλάκα, βάσιν, ποιῶ τι ὡς πλάκα ὀ-
 μαλόν, ἰσοπεδῶ.
 Πλάν (πλήν) = μακράν εἰς τὰ ὀπίσω.
 Πλέϊον καὶ πλείον.
 Πλεροῦμαι = φθινύθω.
 Πλερώνω = ἐκπληρῶ.
 Πιβόλισμαν, τό, = ἐμβολίασμα τῶ τουρκ. ἀσπλημαί.
 Ποδονάρ, τό, (Μαζουκάται) τὸ βρακίον.
 Πόκαλη, ἡ, (πόκη) ἔριον Οἰνοῦται.
 Πόλ, ἡ, Κωνσταντινούπολις.
 Πόμαν, τό, ἐπίπομα.
 Πόνα (τά) = ὀδύνη αἰ τοῦ τοκετοῦ.
 Πονολύτρεα, ἡ, ἡ ὡς τῶν λαχουομένων γυναικῶν προστάτρια
 Παναγία ἐν παλαιῷ μονιδρίῳ τῆς Ματσούκας.
 Πορφυρίζω = πορφύρω, κοκκινίζω.
 Ποταμέα, ἡ, τόπος παραπόταμος.
 Πουρτή, ἡ, (πόρθησις) λέξις τῶν Οἰνοέων· πορθῶ.
 Πουταγωγῆ, ἡ, = ὑποταγή.
 Πορνεύω = ποιῶ ἀτιμίας.
 Πόρνος, ὁ, μοιχός, ἄτιμος, καὶ πορνεία.
 Πρεποῦσα, ἡ, δέουσα τιμωρία ἢ ἀπόκρισις ἢ ἐξέλεξις.
 Προσωρεύω = πρὸς τὸ μέρος σωρεύω· τὸ παθ. προσωρεύομαι.
 Προσωνύμ, ἄσμα ἤτοι παρώνυμον.
 Προσωπίδ, τό, = κλειδαριά.

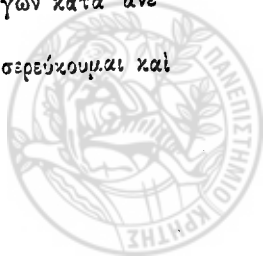

Ρ.

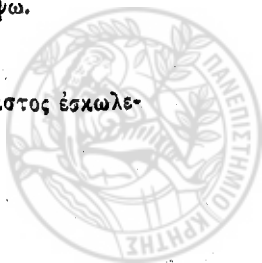
- Ῥαβδίν, τὸ, καὶ δαβρῖν, ῤαβδίν.
 Ῥάμμαν, τὸ, κλωστή δι' ἧς ῤάπτουσιν.
 Ῥαχίνα καὶ ῤαχόπον (ὑποκοροστικία) (-ῤάχη) = βουόνν.
 Ῥαφίδ τὸ, ἡ ῤαφίς, λεπτά σχοινία.
 Ῥάφτης, ὁ, ῤάπτης.
 Ῥάφτω = ῤάπτω, καὶ ῤάφω.
 Ῥδεπὰν καὶ δερπὰν καὶ δρεπὰν, τὸ, δρέπανον.
 Ῥέφανον, τὸ, ῤεφανίς.
 Ῥέχκουμαι, ἀόριστος ἐῤρέχτα, = ὀρέγομαι σημαῖνον δ' ἐρεύγεσθαι.
 Ῥημάδ, τὸ, ἐρημία, ἐρημον.
 Ῥημάζω καὶ ῤημώνω καὶ ἐρημάζω καὶ ἐρημώνω.
 Ῥιγῶ καὶ ἐργῶ = κρυώνω.
 Ῥοδάφινον καὶ ῤουδάφινον, τὸ, = δαφνοκερασειά.
 Ῥουδάκ, τὸ, ῤοδάκινον.
 Ῥούζω, πίπτω, ξεπέφτω.
 Ῥυτὰ (ῤύω, ῤέω) = ὀλίγωρα, δρομαίως, ταχέως.
 Ῥωγμῶ = περιπορεύομαι ζητῶν καὶ ἐρωτῶν, πυθάνομαι.
 Ῥωθὸν, τὸ, ὁ ῤώθων καὶ ὁ ῤογγαλισμός.
 Ῥωμάνα (ἡ) = ποιμενίς, (ἡ ἐρωτόληπτος ἦτοι ἐπέραστος).

Σ.

- Σάβρουμαι = χαίρω, ἀόριστος ἐχάρα. — χαρμένος.
 Σάχλα (ἡ) = σίελος, φλέγμα.
 Σαχπάκζω = κατασυντρίβω συνθλιβῶν ἢ συγκρούων, συνθλῶ.
 Σαχτάρ, τὸ, στάκτη.
 Σαχταροῦμαι = ἀλείφωμαι ἢ τοι κατασκονίζομαι ὑπὸ στάκτης.
 Σέθα καὶ θέσα, ἡ, σῆς.
 Σείλουρ, τὸ, (χειλεύλιον) αὐλὸς διὰ χειλέων ἠχιζόμενος, σύριγξ.
 Σεῖτ καὶ σεῖτέα (εἰς τὰς εἰς ἄ, = ἐνφ.)
 Σέλιδὸν, τὸ, γελιδίων.
 Σέλωντρα, ἡ, (γελώνδρα), τῶν καραβίδων αἱ προβοσκίδες.
 Σερεμάτ καὶ σωρεμάτ, τὸ, σωρευτά, τὸ ἐξ ὀλίγων κατὰ ἀνέ-
 χειαν συναχθέν.
 Σερεύω καὶ σωρεύω τὸ ῤημκτ. σώρεμαν' παθητ. σερεύομαι καὶ
 σωρεύομαι.

- Σεροβόλον και χειρόβολον, τὸ, δρᾶξ σταχύων.
 Σερομούλ, τὸ, χειρόμυλος.
 Σευτελίτσα, ἡ, ὑποκοριστικὴ τοῦ: σεύτλου, καὶ σεύτελος.
 Σεύτελον, τὸ, τεῦτλον.
 Σεύτελος, ὁ, πᾶς ἀνθρώπος, ἀλλὰ λεπτός κκι ισχύος.
 Σημάδ, τὸ, ἀρραβῶν, καὶ σημάδεμαν.
 Σημαδάταιον, ὅ,τι εἰς ἀρραβῶνα δίδοται ἢ γίνεται ἢ δαπανᾶται, τὸ τοῦ ἀρραβῶνος.
 Σημαδεύκωμαι=ἀρραβωνίζομαι· τὸ ἐνεργ. σημαδεύω.
 Σιγερὸς, ὁ, σιγηρὸς, μετριόφρων, κόσμιος·— ἡ σιγερῆσσα.
 Σίδερον, τὸ, σίδηρον, σιδηροῦν καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ.
 Σιλιάκλερος, ὁ χιλιάκας=λίαν ἄκληρος=δυστυχῆς, ἀπηλπισμένος.
 Σιλεοτόρνευτος, ὁ, ὁ πολυποίκιλος, ὁ τεταρνευμένος ποικίλως.
 Σιμά και σουμά=σιμά, ἐγγύς.
 Σιμόνω και σουμόνω=πλησιάζω, ἐγγίζω.
 Σκαλοκέφαλον, τὸ, ἡ κεφαλὴ τῆς σκάλας.
 Σκαλώνω=κατάρχομαι.
 Σκανταλίζω=σκανδαλίζω, σκανταλιούμαι· σκανταλισμένος· σκαντάλισμαν.
 Σκανταλιστέος, ὁ, καὶ σκανταλιστερόν, πᾶς ὁ σκανδαλιστῆς καὶ πᾶν σκανδαλῶδες.
 Σκάνταλον, τὸ, σκάνδαλον.
 Σκασμονή, ἡ, καὶ σκασμός=ἐρεθισμός.
 Σκεντράζω=κεντρίζω, τῷ κέντρῳ παῖω, οὐκίῳ τινι τραχέως καὶ δριμέως.
 Σκεντρόν, τὸ, κέντρον τὸ τῆς μελίσεως ἢ τοῦ σκορπιοῦ, καὶ τὸ κέντρισμα αὐτῆς.
 Σκέπα, ἡ, σκέπη, κάλλυμα, (Σουρμενίται).
 Σκλέπα, ἡ, ἡ τῆς κεφαλῆς ψωρίασις.
 Σκορπὸς, ὁ, τὸ γνωστὸν δηλητηριῶδες ἔντομον, ὁ σκορπίος καὶ ὁ ὀμώνυμος ἰχθύς.
 Σκοῦλος, τὸ, ὁ, γλουτός τὸ μέρος καθ' ὃ ὁ κορμὸς στερεοῦται ἐπὶ τῶν σκελῶν, ἢ ἡ ἄκρα τῆς βάσεως ἥτοι τὰ περὶ τὴν βάσιν πλευρὰ οὐτινος δῆποτε ὄγκου.
 Σκουνταλίψω=εὐδῶ, ὀσφραίνομαι καὶ σκουταλίψω.
 Σκυλάζω, ὠζω ὡς ὁ κύων, ἥτοι κυνάβραν.
 Σκυλεάζω=χολοῦμαι ὡς ὁ κύων.
 Σκωλεκάζω καὶ σκωλεκῶ=βρίθω σκωλήκων· ἀόριστος ἐσκωλεκίασα καὶ ἐσκωλεκέασα.

- Σουρσοῦρα, ἡ, εἶδος πτηνοῦ, σείσουρος, σεισοπυγίς.
 Σπαταλεάσκωμαι (Οἰνοεῖς) κατασπαταλώμαι.
 Σπέλεος, ὁ ἢ τὸ, σπήλαιον, ἄντρον.
 Σπεντάμ, τὸ, σφένδαμνος· ὁ μακρὺς, ἐπιμήκυς.
 Σπηχτὸς ἢ σπιχτὸς, πηκτὸς, σφικτὸς, φιλάργυρος, ἐξηνταβελό-
 νης, φειδωλός.
 Σπλαχνία, ἡ, = εὐσπλαγγνία καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν.
 Σπληνε(σκ)οῦμαι = προσβάλλομαι τὴν σπλῆνα· τὸ ἐνεργητικὸν
 σπληνεάζω, ποιῶ τινα πάσχειν κατὰ τὴν σπλῆνα.
 Σταλίζω = ποιῶ τινα σταματᾶ· σταλίγομαι = σταματῶμαι.
 Σταρχήοῦμαι = προμηθεύομαι τὰ εἰς τὸ μέλλον ἐπιτήδεια καὶ
 τρῶφιμα.
 Στάχτη, ἡ στάκτη.
 Σταχώνω, ἐστάχωσα βιβλεοδετῶ· περιποιοῦμαι ἀστάχυν ἐντελῆ·
 ἐπὶ τῶν λαχανικῶν ἐστάχωσαν, ἔδωκαν τὸν στάχυν, δι' οὗ ἐκ-
 φυητεται ὁ σπόρος, ἢ παλαιωθέντα κατήνησαν σκληρὰ κατὰ τὰ
 στελέχη, ὡς κάλαμος.
 Στέας, τὸ, στέαρ.
 Στέβος, τὸ, στέβους καὶ τὰ στέβουτα, στέγη.
 Στεγνασέα, ἡ, στεγνότης, τόπος στεγνός· τὸ ῥῆμα στεγνώνω,
 τὸ παθητικὸν στεγνοῦμαι.
 Στέθος, τὸ, στῆθος.
 Στερέα, ἡ, στερεά (γῆ).
 Στιβαρόν, τὸ, βαρὺ, ἐπίμοχθον, δύσκολον.
 Στιχαρεάζω, (συγχαίρω), εὐαγγελίζω, προειδοποιῶ τινι τὴν
 ἔλευσιν συγγεναῦς ἵνα χαρῆ· (σχαρεάζω).
 Στιχάρατον, τὸ διδόμενον δῶρημα τῷ στιχαράζοντι ὅστις
 καλεῖται στιχαρέατος καὶ σχαράτος.
 Στέβα, ἡ, στιβάς, (σωρός).
 Στιβάζω, ἐπισωρεύω, ἐπιθέτω.
 Στομόπονος (ὁ) καὶ στομοπονίης, στομαλγία (μετφρῶς φλυα-
 ρία ἐναχλοῦσα τὸν ἀκροατήν).
 Στορία (ἱστορία) ἢ εἰκῶν, ἀφομεῖωσις.
 'Στοῦδ, τὸ, ὄστουν.
 Στουλάρ καὶ στυλάρ, στόλος.
 Στουπήτὸ, στυπίον.
 Στουράκτὸ, (στεῖραξ) ῥαβδίον
 Σουράχαντος, ὁ, χοιράκανθος (ἢ ταχαντόουρος). ὁ ἀκανθόχοιρος.
 Στόχαση ἢ στοχάσις.
 Στοχάσκομαι = στοχάζομαι.

Στράτα ή, ὄδος. — στρατῶν (τῷ νηπίῳ) = πορεύου. — στρατῆ πεζοπορία ἀβίαστος.

Στρυγλα ή, ἐπί γυναικὸς εἰδεχθοῦς, μυσερᾶς, καταχθονίου.

Στομνοπατερεάζω = τοβαρεύομαι, οὐδένα λόγον ἐκβάλλω τοῦ στόματος.

Στόμνος, ὁ, στομνή και στομένεσσα, ὁ σωβαρευόμενος και ἀναυδος,

Στοπίτσα (και ἀμπέλιτσα) εἶδος βοτάνης τριφυλλίδος ἐχούσης γεῦσιν φύλλου ἀμπέλου.

Στυπὸς (στυφὸς) ὁ, στύπουσας ξυνὸς, βαρύτιμος.

Σύγκουνα (ἐπίρρημα) = πανοικοί, και με τὸ αὐτὸ τὸ κουνί.

Συγκρύβω και συγκρύφω και συγκρυφτω, ἐπί πυρός, συσσωρεύω κρύπτω ὑπὸ στάκτην.

Συλλίγη ή συλλίγη, ή, κόσκινονον ἔχον λεπτοτάτους πόρους, δι' οὗ κοσκινίζουσιν ἄλευρα.

Σύναυγα, ἅμα τῆ αὐγῆ.

Συνεικάζω, εικάζω, κρίνω, ὑποθέτω.

Συνέλικον, τὸ συνηλικιώτης.

Συμπαῖδ, τὸ παῖς ὁμηλιζ και σύντροφος.

Συμποδίζω και διασκελίζω, ὑποσκελίζω.

Συναχοῦμαι, καταλαμβάνομαι ὑπὸ συνάγχης.

Συννυφᾶδ, τὸ, τὰ συναφάδεα, νύμφαι αἱ ἀδελφῶν γυναῖκες ή ἐξαδελφῶν.

Συντρευτὰ (ἐπίρρημα) = μετὰ προσοχῆς.

Συντσαίνω (συντυχαίνω) ὁμιλῶ, διαλέγομαι.

Συντσία, ή, ὁμιλία ή συντσία ἐγένεμαν ἀπὸν τοῦ κόσμου = περιλάλημα, κωμωδία ἐγενόμην παρὰ τοῖς ἀνθρώποις.

Σύσκοτα (ἐπίρρημα) = μετὰ τῆς σκοτίας, νυκτὸς ἔτι.

Συστέχω = παραστατῶ, βοηθῶ, ἐπικαρῶ.

Σύστυπα, τὰ, ὄξυνότατα.

Συφφαίζω = συμμειράζω.

Σύφφωνος και σύμφωνος (ὁ) ή συφφώνεσσα.

Σχώρηση (:) συγχώρησις ἐκ τοῦ

Σχωρῶ = συχωρῶ.

Σωνωτὸς, ὁ, τὸ χιωνωτὸν, νιφετὸς, νεφετώδης καιρός.

Σωτηρεάζω = σώζω, περιποιῶ σωτηρίαν.

T.

Τα γὰν καὶ ταγάνη οἱ Νσοκαισαρεῖς, ἐν ᾧ τηγὰν οἱ Τραπεζούντιοι,
τὸ τηγάνιον.

Ταραγὰ=ἠνακατωμένα, μίγδην.

Τάραγμα (τὸ) καὶ παραγμονή (ἡ) παραχή, διαβολή.

Τεατᾶς, ὁ, (τέτας) πατήρ ('Αναιφορίται).

Ταφὶν (τὸ) τάφος.

Ταρχὰν (Τριπολίται καὶ Κερασούντιοι)=δαφνοκερασεά.

Τελεμονή καὶ τελείωσις (ἡ) καὶ τέλεμαν.

Τελεπορῶ καὶ τελεσπορίγουμει=ταλαιπορούμαι.

Τηθὶν, ἴδε δέν.

Τηγανίζω=ψήνω ἐν τηγάνῳ.

Τίς καὶ συνηθέστερον τσί=τίς.

Τοξάρ, τὸ, τόξον, τοξάριον τὸ τῶν λυρικῶν, τὸ δοξαροειδὲς ὄργανον τῶν τεχνητῶν, δι' οὗ διαλύουσι καὶ ἐξεγκοῦσι τὸν βάμβακα.

Τοῦφα, ἡ, ἀτμός (τύφος). Τουφίζω=ἐξάγω ἀτμόν, ἐξατμίζομαι, καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀναθημιάσεων συμπεπυκνωμένων.

Ταχυγὰδ, τὸ, καὶ τολιγὰδ (-τυλίσω)=ἄρμαθός χόρτων πλεκομένων ὡς τὰ σχοινία (παρὰ Κερασούντιοις· οἱ δὲ Τραπεζούντιοι) πᾶν ὅτι κυλινδροειδὲς, ἢ ἀλλεῖον ἐφ' οὗ τυλίσσοι κλωστήν· τρά (ἡ) νῆμα, μῦθος.

Τρανός, ὁ, τρανή καὶ τρανέσσα, τρανότερος καὶ τρανώτερος,=μέγας, ἐπιτρανὴς καὶ πρεσβύτερος. Τρανῶνα=μεγαλώνω.

Τρανῶ (Κερασούντια) τηρῶ.

Τραπεζοῦντα, ἡ, Τραπεζοῦς.

Τραπεζονταίικον, τὸ ἀνήκον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα.

Τρ'σὺς, ὁ, τραχύς.

Τρεγὰλ (τὸ) τρωγάλιον (Κωτυορεῖς).

Τριβὸλ (τὸ) τριβόλος.

Τρίπολη, ἡ, Τρίπολις παράλις τοῦ Εὐξείνου πόλις.

Τριγιμηνᾶς ὁ μὴν τοῦ τρυγατεῦ.

Τροπάδ καὶ τροπάδ, τὸ,=τροπάριον, μάθημα ὠρισμένον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. **τροπάριον**

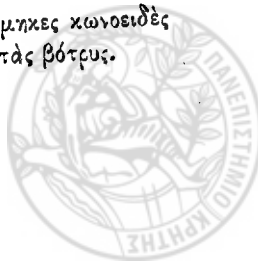
Τρυπὰν καὶ τουρπὰν, τὸ,=τρυπάνιον.

Τρυγῶν (τὸ) καὶ ἡ τρυγῶνα=τρυγῶν.

Τρυοτέρ καὶ τρυϊοτέρ (τὸ) (=τρυγητήριον) ἐπίμηκες κωνοειδὲς κάλαθον, μεθ' οὗ ἀθροίζουσιν ἀπὸ τῆς ἀμπέλου τὰς βότρυς.

Τρυπαίνω=τρυπῶ.

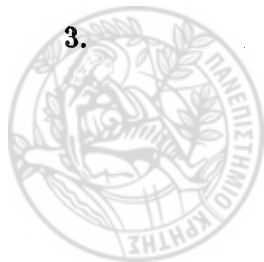
Τσαράπ' οὐλα, ἡ,=πυγολαμπίς.

- Τσαρ α μ π ο υ λ ί ζ ω = αμυδρῶς πως λάμπω.
 Τσαρ α φ ί ζ ω καὶ τσαρφουλίζω = σπαράσσω διὰ τῶν ὀνύχων.
 Τσαρ μ ο υ λ ί ζ ω καὶ τσιρμκλίζω (ἐπὶ ἀνθρώπου) = διὰ τῶν ὀνύχων συνθλίβω.
 Τσά τ σα λ α καὶ τσάτσαλον καὶ τσήτσηδον = γυμνά.
 Τσα τ σ ι ν (τὸ) φρίγανον.
 Τσα τ σο φ ω τ ί ζ ω = ὑποφώσκω.
 Τσα ὅ ζ ω (ζα ἄνω) = φωνάζω.
 Τσα φ ί ζ ω = ξέω διὰ τοῦ ὄνυχος.
 Τσά χ ν ε α, ἦ, = πάχνη.
 Τσέ π λ ι ν (τὸ) καὶ τσέπλ (τὸ) = φλοιός.
 Τσέ π ρ α (ἦ) = λέπρα, καὶ
 Τσε π ρ έ α ς (ὀ) λεπρός.
 Τσε ρ ί ζ ω = ξεσχίζω.
 Τσ ί α (ἦ) = σπινθήρ.
 Τσι μ ᾶ δ (τὸ) μυαλός.
 Τσι ν α κ ί ζ ω = σπινθηρίζω.
 Τσι τ σ ι ν (τὸ) μαστός.
 Τσι φ ι ν (τὸ) = εἶδος καμάρας.
 Τσι χ λ ι μ ῶ (τὸ) κατασυντεθλασμένον.
 Τσι χ λ έ ν ω = κατασυνθλῶ.
 Τσι χ ρ ί τ ε ς (ὀ) τέττιξ, ἀκρίς.
 Τσου μ ί ζ ω (—ἐκζωμίζω) θλίβω ἐξάγω τινὸς τὰ ζωμά.
 Τσοῦ χ ν α (ἦ) ὀμίχλη μετὰ πάχνης.
 Τσου χ ν έ α ς, ὀ, = ὀ διαβλητικός.
 Τσου χ ν ά ζ ω (ἐκχνοιάζω) φλέγων ἀφαιρῶ ὅ,τι δήποτε χνούδια ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ προσώτου.
 Τύ ρ α ν ν α (τά) = βάσανα.
 Τυ ρ α ν ν η σ ί α (ῖ) ἢ τυραννία.
 Τυ ρ α ν ν ί ζ ω = βχσανίζω.
 Τύ ρ α ν ν ο ς (ὀ) δυνάστης.

γ.

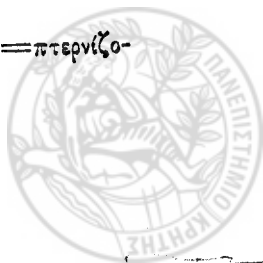
- Ὑ α λ ί ζ ω = λάμπω ὡς ὕελος.
 Ὑ α λ ί ν (τὸ) ὕελος.
 Ὑ α λ ι κ ὸ ν (τὸ) πᾶν ὕελιον σκεῦος.

- Ἰαλιστερός (ὁ) ἡ ἰαλιστερέσσα, στίλπνός.
 Ἰπερασία (ἡ) = ὑπερησία.
 Ἰπόμενος (ὁ) ἡ ὑπομενέσσα = ὑπομονητικός.
 Ἰποτροφία (ἡ) ζωτροφία.
 Ἰφάδ' (τὸ) τὸ δι' ὕφανσιν νῆμα.
 Ἰφτεάρ (τὸ) = πτυάριον, ὠμοπλάτη.

Φ.

- Φαγαπότ (τὸ) φαγοπότιον.
 Φαγουρία (ἡ) τὰ πρὸς το φαγεῖν χρήσιμα.
 Φάκ (τὸ) = φακή.
 Φαλοκάφτω = ὀμφαλοκοπῶ.
 Φανταγμα (τὸ) πρόληψις.
 Φάντασμα (τὸ) φαντασία οἴησις, ὑπερηφάνεια.
 Φαράγγια (τὰ) = φάραγγες.
 Φαρσώνω = κατατάσσω τὰ σκευὴ ἐν τῷ ἀρμαρίῳ.
 Φεγγεά(ου)ρουμαί = τεληνιάζομαι.
 Φεγγίτες (ὁ) (φεγγίτης) ὅπῃ κατὰ τὴν στέγην δι' ἧς καταλάμ-
 πεται ἡ οἰκία.
 Φέγγος (ὁ) = σελήνη.
 Φελεγκάζω = ὑποβάλλω ὑπὸ τὰ πλοῖα φελέγκια.
 Φεύω = φεύγω.
 Φουμάλ (τὸ) τὸ πῦρ ὅπερ προσανάπτουσιν ἐν φούρνῳ.
 Φουμίζω = κακίωνω περὶ τινος (φουμίζω).
 Φουμιξέας, ὁ φουμίζων πολὺ ἤτοι κακίωνων.
 Φοῦσκα (ἡ) πᾶς καρπός.
 Φράζω = περιφράζω διὰ φράκτω, φιμώνω.
 Φρακτῆ (ἡ), φράκτης, περίφραγμα.
 Φρακαλίζω, παρέργως σαρώνω. *φρακίαι, σιανίαι*
 Φρυγανίζω, καταλυπῶ, καίω.
 Φτάν = φθάνω· ἔτι ὠριμάζω καὶ μάλιστα τὸ πθηκὸν φτά-
 σκουμαι ὅθεν φτασμένος = ὠριμος.
 Φτεῖρα (ἡ) φθειρά. ψεῖρα.
 Φτελιδ (τὸ) πετελέα.
 Φτερνίζω καὶ φτερνί(σ)κουμαι καὶ φτεῖραμαι = πτερνίζο-
 μαι.

Φτερόν (τὸ) πτερός, εἶδος χάρτου.
 Φυσετός (ὁ) ρεῦμα ἀέρος σφοδρόν.

X.

- Χαβσάλ (τὸ) ἀσβόλη, ἡ σκόνη τῶν ἀνθράκων.
 Χαλασμονή (ἡ) χαλασμός, καταστροφή.
 Χαλέκεια (Χαλδαϊκὴ καὶ Κερασσυντικὴ) (τὰ) χάλυκες.
 Χαλεπός, ὁ, χαλεπέσσα, δύσκολος, δυσχερής, δύστροπος, δυσ-
 πάμφος καὶ κατηφής.
 Χαλετιμία (ἡ) μικροπρέπεια, ἐξευτελισμός, ἐκφαύλις, τιμῆς
 χαλκός.
 Χαλετιμί(σκ)οῦμαι ἐξευτελιζομαι, χαλετιμίζω, χαλετιμι-
 σμένος.
 Χάμαι, ἀπόλλυμαι, χάνομαι, χάνω, χαμένος, ἄθλιος, χάθητι
 καὶ χάθετι.
 Χαμελετάος (ὁ) μυλωνᾶς.
 Χαμαιλέτα (ἡ) μύλος.
 Χαμελασέα καὶ χαμελέα (ἡ) χαμαιτοπία, τὰ χαμηλά.
 Χαμνία (ἡ) = νόσος θανατηφόρος, τύφος.
 Χαμνίζω = χαμνώνω. (παθητ. χαμηήσκουμαι = ναρκοῦμαι, νο-
 θροῦμαι.
 Χαμόμηλον (τὸ)
 Χαμοῦφτα (ἡ) εἶδος ἀνδράχης μαλακωτέρας, (λεπτοτέρας, ἐπι-
 μηκεστέρως, γλυκυτέρας) φράγουλον.
 Χανταρεύω, διὰ τῶν ὀνύχων ἀνέρπω (σπαράσσω).
 Χαντσεύω, φλογίζω.
 Χάρ (τὸ) = χάρισμα, δῶρον· τὰ χάρεα.
 Χάρᾶ (ἡ) ἡ ἐν γάμῳ εὐωχία.
 Χάρη (ἡ) χάρις, εὐεργεσία, προτέρημα.
 Χαρίζω = δωρῶ· τὸ ῥηματ. χάρισμαν.
 Χῆρος (ὁ) (= χάρων), θάνατος.
 Χαρχαντέρα (ἡ) = φάρυγξ, οἰσοφάγος.
 Χαρχαρίζω = σφαδάζω, ἐκβάλλω χαρχαρίζοντα ἦχον ἀπὸ τοῦ
 φάριγγος.
 Χάσεύω = θερμαινῶ τι ἐν ζέοντι ὕδατι.
 Χασούρα (ἡ) σύγκαμα.
 Χασορευέω = φέρω συγκαμάτα.
 Χασόφυλλον (τὸ) = μαραμμένον (ὑπὸ τοῦ ἡλίου) φύλλον.

- Χαταλέας** (ὁ) νήπιος.
Χάταλον (ἀταλόν) (τὸ), νήπιον, παιδίον.
Χαχαυλεκέας (ὁ) καὶ χαχαυλέκος, ἡ χαχαυλεκοῦ, =χαῦνος,
 νωθρός, νεναρκωμένος.
Χειρόβολον (τὸ) καὶ σερόβολον, δράξ.
Χλανταρίζω=ζεσταίνω.
Χλοασέα (ἡ) καὶ γλοή=χλόη.
Χοινίκον (τὸ) μέτρον χωρητικότητος.
Χολεάζω=ποιῶ τινα χολοῦσθαι.
Χολή (ἡ) χόλη, κότος καὶ ὄργη.
Χοντρογούλς (ὁ) ἡ χοντρογουλῶ, ὁ ἀδνηφάγος.
Χοντρόλαλος (ὁ) ἡ χοντρολαλοῦσα καὶ χοντρολαλοῦ.
Χόρ (τὸ) τοῦ αὐγοῦ ὁ κρόκος.
Χορολαγκεύω=χοροπηδῶ.
Χουλιάρ (τὸ) κόχλος, κουταλάκιον· τὸ ὑποκοριστικὸν χουλιάρι-
 τσα καὶ χουλαρόπον.
Χουλεῶς, χουλέσσα, χουλεόν, =θερμός.
Χουλώνω=θερμαίνω.
Χουρτᾶδα (ἡ)=οἰσοφάγος.
Χόχορος (ὁ) χόρχορος=ἀγγελίς, γλαύξ.
Χτηνον (τὸ) ἡ ἀγελᾶς, ἡ βοῦς.
Χτίζω=τιζῶ, οἰκοδομῶ.
Χτισόνα (ἡ)=οἰκοδομή.
Χώρετας (ὁ) χωρέτης=χωρικῆς
Χωραίζαλον (τὸ) ὄρια ἢ ὑψηλοτέρα ἀκρῶρεια χωρίου.

Ψ.

- Ψαλαφῶ**=ζητῶ, ἐπαιτῶ.
Ψαρδάλ (τὸ) καὶ ψαρδάλ=ὀψαρέλαιον· (ἡ ψαρέλαδον).
Ψαρλαδερὸν (τὸ)=δοχεῖον ὀψαρελαίου.
Ψίλκιος (ὁ) ἡ ψίλκεσσα, τὸ ψίλκιον καὶ τὸ ψιλὸν=μικρός, ψίλος.
Ψιρολέα (ἡ) ποῦ ψιλὸν πράγμα.
Ψύχος (ὁ)=πυρετός.
Ψωμῖν (τὸ) ἄρτος τὸ ὑπηρετικὸν ψωμόπον.
Ψωμεζήτω=ἐπαιτῶ δι' ἄρτον.

Ὦβὸν καὶ ὠβγὸν = ὠὸν αὐγόν.

Ὦμιν (τὸ) ὠμος.

Ὦμοπλάτεα (ἡ) ὠμοπλάτη.

Ὦριμος (ὁ) ἐνῆλιξ.

Ὦτίον (τὸ) οὔς.

Ὦύγὸν καὶ ὠβὸν = ὠόν.

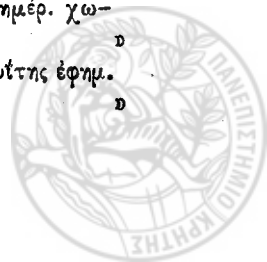
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

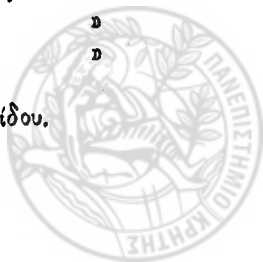

ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ.

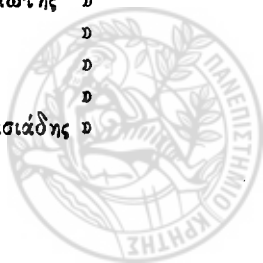
Ἡ Α. Ἐξ. Σουὰδ Μουχλῖς		Ἡ Ὁ Παν. Τραπεζοῦντος Κύρ	
Πατσᾶς	Σώμ 10	Κωνσταντῖος	Σώμ. 10
Ἡ Α. Ἐκλ. Δ. Γενίδου-		Γὸ Σεβαστ. Συμβούλιον τῶν	
νιας Μοαβίνης	» 4	Σχολείων	» 125
Ἄλ. Μασινὶν πρόξενος τῆς		Ἡ ἐπὶ τῶν σχολείων ἐξωτε-	
Ῥωσσίας.	» 6	ρικῆ ἐπιτροπῆ.	» 40
Γ. Μάρτυρ πρόξ. τῆς Αὐστρ.	» 4	Παπᾶ Ἐλευθ. Ευφιλίνος	» 2
Ι. Μεταξᾶς ἰατρός	» 10	Ὁ τοῦ Ἁγ. Τραπεζοῦτος	
Ι. Νικολαΐδης	» 3	οἰκονόμος Π. Ι. Λευτῆς	» 4
Ι. Μασκούτης	» 12	Παπ. Δημ. Ν. Λευτῆς	» 1
Θ. Σπαθάρος πρόξενος Ὀλ-		Ὁ Πρωτοσύγγ. Γεράσιμος	» 2
λανδίας	» 6	Παπ. Γεώργ. Λευτῆς	» 1
Γ. Καρβουνίδης	» 5	Πρωτοτερεῦς Δ. Τζακρίδης	» 2
Π. Κακουλίδης	» 5	Παπ. Κυριάκ. Πνευματικὸς	» 1
Ν. Σιργιαννίδης.	» 5	Παπ. Γεώργης τῆς Ἀγίας	
Α. Πατρώνης	» 5	Μαρίνης ἐφημ.	»
Πλ. Ν. Παρασκευᾶς	» 4	Παπ. Κωνστ. Φωτιχίδης	»
Π. Α. Λουτράρης	» 4	Παπ. Ἰωάννης Κορίδης	»
Ι. Ἀντωνιάδης	» 4	Παπ. Γεώργ. ἐφημ. τῆς Μο-	
Γ. Κακουλίδης	» 3	νῆς Θεοσκεπέτου	»
Γ. Ξενοφωντίδης	» 3	Παπ. Ἐλευθ. Ζωγράφος	
Γ. Χ. Κ. Εὐφραιμίδης	» 6	Παπ. Ἄν. ἐφημ. Ἐξωτειχῶν	»
Κ. Α. Θεοφύλακτος	» 2	Παπ. Βασ. ἐφημ. Ἁγ. Γε-	
Ἁγ. Πυργιώτης	» 2	ωργίου	»
Σ. Ν. Σιργιαννίδης	» 2	Παπ. Βασ. ἐφημ. Κογκᾶ	»
Χρῆστος Σεράσης	» 2	Παπ. Θεόδ. ἐφ. Ἀργαλιού.	
Θωμᾶς Η. Θωμαΐδης	» 1	Παπ. Γεώργ. ἐφημ. Ἰω-	
Π. Π. Αὐγερινός	»	ρίου Χότζης	»
Γ. Γιαννηκαπάνης	»	Παπ. Γεώργ. Λευτῆς ἐφημ.	
Γ. Παππαδόπουλος	»	Κογκᾶ	»

Γ. Δ. Κοκκινίδης	Σώμ. 1	Παπ. Εύσ. έφημ. χωρίου Σώμ.	1
Σ. Γ. Πακαλόπουλος	»	Γεμουλά	»
Θεμ. Εύφραιμίδης	»	'Απόστολος 'Ιεροδιάκων 'Υ-	»
Π. Καλλιφατίδης	»	παπαντῆς	»
'Αθ. Ι. 'Αθανασιάδης	»	'Η 'Ιερατική αδελφότης Μέ-	»
Χ. Παν. Τερζώπουλος	»	ριμνα	3
Γ. Σειρινόπουλος	» 3	Τὸ ἀναγνωστῆρ. 'Εξωτειχων	» 1
Ι. Π. Κανδύλης	» 2	Κ. Γ. Παππαδόπουλος	»
Δ. Κωνσταντινώφ	» 3	Χ. Ι. 'Βενιπέκολου	» 2
Α. Γ. Κυτρίδης	» 3	Σταύρος Κουκουλίδης	» 1
Β. Φυλλίτζης	» 3	Π. Παυλίδης	»
Αν. Φυλλίτζης	» 2	Θεόδ. Παπαδόπουλος	»
Θ. Σ. Θεοφύλακτος	» 1	'Αδελφοί Ζιζανέτζου	»
Εὐανθ. Θ. Σ. Θεοφύλακτου	»	Θεμ. Αὐγερινός	» 3
Π. Α. Θεοφύλακτος	»	Γ. Ζαϋφίδης	» 3
Π. Α. Τεζαπίδης	» 2	Π. 'Ακρίτας	» 2
Χ. Π. Σουλιάδης	» 2	'Αναστ. 'Αλβανός	» 1
Π. Δυμνηνός	» 2	Τριαντ. Τριανταφυλλίδης	»
Ε. Δυμνηνός	» 2	Α. Τριανταφυλλίδης	» 5
Α. Ζανιχίτης	» 2	Μάβης Παφουζίνης	» 2
Χ. Κ. Γαληνός	» 1	Ι. Ξυθόπουλος	» 1
Χ. Κωνσ. Κυτρίδης	»	Ι. Πικετρόπουλος	»
Κυργιάκης Μαυρίδης	» 2	Ανας. 'Αλχαζή εκ Ζησινά	»
Αν. Μ. Μαυρίδης	» 2	Σάββης Γεωργίου εκ του	»
Π. Ξυθόπουλος	» 2	αὐτου μέρους	»
Α. Εὐσταθιάδης	» 4	Πέτρος Πετρόπουλος	» 2
Π. Καλλιφατίδης	»	Κωνσ. 'Ορφανίδης	» 5
Π. Δ. Ζαροκόλης	»	Χ. Δ. Κυτρόπουλος	» 1
Γρ. Καρπόζης	» 1	Στέφ. Τριανταφυλλίδης	»
Π. Παρηγόρης	» 2	Παναγ. Βακαλόκουλος	» 2
Θ. Κ. Παρηγόρης	» 5	Δημ. Κασφίκης	» 4
Η. Ν. Κανδύλης	» 1	Γ. Δομνηκός	» 2
'Η 'Ιερά μονή του 'Αγ. Γε-	»	Ι. Μαρέγκος	» 2
ωργίου Περιστερᾶ	» 5	Π. Μπογιατζίδης	» 4
'Η του 'Αγ. 'Ιωάν. Βαζελών	» 5	Α. Ι. Μίλεσσις	»
'Αδελφοί Α. Λεοντίδαι	» 1	Πέτρος Σιδηρόπουλος	»
Μιχ. Έλευθ. Μουσαβίδης	»	Γ. Ρικάδος	»
Χ. Σάββας Μακρόπουλος	»	'Ιωάν. 'Ανδρεάδης	»
'Ασλανήδης	»	Νικόλαος Πετρίδης	»
'Ανδ. Η. Πουρσανίδης	»	Σπυρίδων Σ. Λαζαρίδου.	»

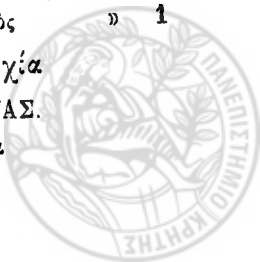

Παρασκευᾶς Ἡλ. Παυλίδης Σώμ. 1	Χρ. Ἐλευθ. Σαλωνεικίδης Σώμ. 1
Γ. Παλασιδης Κερασσοῦντ. »	Κ. Χ. Ἀντωνιάδης. »
Παν. Χ. Μεταξόπουλος »	Π. Α. Παππαδόπουλος »
Ν. Β. Τριανταφυλλίδης »	Παντελεήμων Λαμπριανίδης »
Χ. Γ. Παππαδόπουλος »	Ἰωσήφ Χαραλάμπους »
Σρηστ. Γ. Παππαδόπουλ. »	Ἰσαάκ Πασαλίδης »
Χριστόφ. Π. Ἀσλανίδης »	Γεώργιος Γαράλης. »
Δ. Κ. Λεοντίδης »	Κ. Ἰωακειμίδης. »
Κ. Γ. Παππαδόπουλος »	Στυλιανός Β. Περσίδης »
Δ. Στεφ. Μεταξόπουλος »	Παῦλος Παυλίδης »
Ἀδελφοὶ Καπαγιανίδαι »	Σάββας Νικ. Παναγιωτίδης »
Π. Κογκαλίδης »	Γεώργ. Θ. Κεφαλίδης »
Ἀδελφοὶ Ι. Μεταξᾶ »	Χρῆστος Δ. Χρυσοστομίδ. »
Ν. Τερζόπουλος »	Δ. Ψιμπλινίδης »
Γ. Ν. Ξενίδης »	Ἀδελφοὶ Ἀμοιριδαι »
Α. Μάνσων »	Π. Ἰωάννου »
Μ. Ρῆγας »	Ι. Ι. Τζαρμουρτζόγλου » 2
Μ. Ἰορδανόπουλος. »	Σ. Τσαρμουρτζόγλου » 1
Καπιτάν Μ. Γεωργιάδης »	Φίλιππος Γεροντίδης »
Ἄμαλ. Α. Καταρτζίδου »	Μεγμεταλ. Χισεὺν ρεϊ. »
Εὐαnthία Α. Τερζοπούλου »	Ὁ Ἐλλογ. Κ. Αεβίτης »
Λάζαρος Ἀμύρογλου »	Παπ. Παντελε. Παπ. Γεωργ.
Γ. Γουλωνίτης »	ἐφημ. τῆς ἐν Σαντᾶ ἐνορ.
Ι. Π. Λογγινίδης. »	ἀγ. Χριστοφόρου. » 2
Παρ. Ζζανισίτης »	Ἠλίας Παπ. Χριστοφόρου » 1
Ἀχιλλεὺς Ἀσλανίδης »	Εὐστάθ. Ἰορδάνου »
Π. Δημ. Πιπερόπουλος. »	Λαμπριανίδης Πατρώνης »
Ἀριστομ. Γραμματικὸπουλ. »	Χρῆστ. Ἀνδρέα Πουργάνωφ »
Χρῆστος Ἀλεξιάδης »	Γ. Χ. Σινδόνης »
Σ. Κ. Πουπουλίδης »	Β. Χ. Γ. Κυργιακίδης »
Ν. Γ. Περσόπουλος Κρωμν. »	Ι. Η. Φρανκουλάτης »
Χ. Πρόδρομος Γούναρης »	Χ. Α. Ἰωακειμίδης »
Μ. Γ. Μιχαηλίδης »	Ι. Γ. Ἀργυρόπουλος »
Ν. Γ. Ἀμοιρίδης »	Γ. Π. Χιονάκης »
Ι. Α. Μαννίδης »	Δανιὴλ Ξεφιλῆνος »
Μ. Α. Αὐξεντίδης. »	Ν. Παππαδ. Κρωμνιώτης »
Ἐλευθ. Α. Σαλωνεικίδης »	Γ. Π. Φιλιππίδης »
Κ. Χ. Ι. Τριπολίτωφ. »	Ι. Δ. Μάβογλους »
Π. Α. Αὐξεντίδης »	Γ. Μιλωνίδης »
Π. Χ. Ἐλ. Μεταλλεΐδης »	Α. Χ. Κ. Παπανασασιάδης »

μβ'.

Δ. Ἀργυρόπουλος	Σώμ. 1	1. Γ. Κλάδος	Σώμ. 1
Κ. Περσιδης	»	Δ. Π. Λαμπριδης	»
Ἀδελφοὶ Βελισσαριδῆ	»	Πολυχρ. Α. Τζαγαριδης	»
Ι. Σαραντιδης	»	Α. Γδ. Γραμματικόπουλος	»
Α. Μουρατιδης	»	Γ. Ἀσβεστόπουλος	»
Ν. Δ. Ἀλεξιάδης	»	Ι. Ν. Κτενίδης Βιβλογραφ	»
Ἐπ. Π. Αὐγερινός	»	Κ. Ι. Καππίδ. Σουρμενίτης	»
Βλ. Γ. Κακουλίδης	»	Παντ. Κωνσ. Φωκαίδης	»
Ν. Δ. Τζαρτζίδης	»	Μ. Παππαδόπουλος	»
Π. Βακαλόπουλος	»	Παπ. Ι. ἐφημέριος Μετοχείου	»
Μ. Δ. Αὐγερινός	»	Παναγίας	»
Γ. Δ. Γανυμίδης	»	Σταῦρος ὄπλοποιός	»
Δ. Μ Σαρασίτης	»	Κ. Ι. Νάβασας	»
Χ. Χαγιάλας πὸς Χ. Κ. Μου-	»	Ἡ ἀδελφότης Κρωμαναίων	»
γενῶφ	»	Θεόδωρος Γ. Τυκτόπουλος	»
Συμεῶν Σ. Πουρσανίδης	»	Ι. Ε. Εὐμπριδης	»
Γ. Χ. Γρηγοριάδης	»	Ἀριστοκλῆς Γ. Σουλιάδης.	»
Ι. Κολάσης	»	Ἐρμόφιλος Π. Σουλιάδης	»
Χ. Ι. Ἀποστολίδης	»	Μιλτ. Π. Παππαδόπουλ.	»
Ι. Λαγινόπουλος	»	Τιμόθεος Κτενίδης	»
Γ. Παππαδόπ. Ζουντουριδης	»	Ι. Χ. Παππαδόπουλος	»
Ν. Δ. Καρσοφύλλης	»	Ἄθαν. Π. Τριφτανίδης	»
Ἰορδ. Πασσαγιάνωφ	»	Π. Κ. Καλτζῆ	»
Πέτ. Μιχαηλίδης	»	Χ. Κ. Κυτρίδης	»
Παρ. Ν. Καλλιβάζης	»	Α. Μακρίδης	» 2
Ἰωάνν. Ἡλιοῦ	»	Α. Χ. Μ. Μελίδης	» 2
Α. Σ. Κυτριάδης	»	Ἡ Μονὴ Σουμελαῖ	» 3
Ματθ. Παθ. Ἰωάννου	»	Ὁ ἡγούμενος	» 2
Διαμαντ. Α. Εὐφραμιδης	»	Ὁ προϊγούμενος	» 1
Ἀγαθ. Π. Ξυνθόπουλος	»	Ὁ σκευοφύλαξ Νικόδημος	» 2
Νικόλαος Θεοδώρου	»	Ὁ ἐπίτροπος Ἰωαννίκιος	» 2
Ἄνας. Ι. Ἀδαμίδης	»	Γρηγόρ. Ἱερομόναχος	» 1
Χ. Γ. Μακρύδης	»	Παῖτος Ἱερομόναχος	»
Χ. Γ. Λευίτης	»	Οἱ ἐφημέρ. τῆς αὐτῆς Μονῆς	»
Γ. Ι. Αεοντιδης	»	Γρηγόριος καὶ Τιμόθεος	» 2
Εὐγένιος Κυρίλλου	»	Γεράσιμος Μοναχός	» 1
Χαράλ. Ι. Ζαζειριδης	»		
Δ. Κ. Λιπριδης	»	Ἐξαρχία	
Ψ. Γ. Σερινοπούλου	»	ΣΑΝΤΑΣ.	
Ἀγαμέμνων Ε. Κανδύλλης	»	Οἱ αἰδεσιμώτατοι	

Κοσμάς Ιερέυς σώμ. 1
 Χατζι Χαράλαμ. Ιερέυς »
 Α. Ιερέυς Χατζι Λαμπρινού »
 Κ. Ιερέυς Λαμπριανίδης »
 Παππα Παντελής Ιερέυς »
 Κ. Ιερέυς Ίσπέρ »
 Γ. Ιερέυς Μωϋσιάδης »
 Παύλ. Ιερέυς Χριστοφόρου »
 Δ. Ιερέυς Καϊταλίδης »
 Πατπαδ. Παντελής Ιερέυς »
 Οί Κύριοι
 Σπυρίδων Ἀλληλοδιδάκτης »
 Χαράλαμ. Τζαντεκίδης »
 Ἡλίας Παππαδόπουλος »
 Ἰσαὰκ Ἀβραάμ »
 Χαράλαμ. Παρμαζουζίδης »
 Χαράλαμ. Γιαμὰκ »
 Ἡ Ἐξαρχία τῆς Ἱερᾶς
 Μονῆς Χωρίου Δουβερᾶ.
 Σάββας Ιερέυς »
 Πάπ. Ἰωάν. Παππαδόπουλ. »
 Εὐθύμ. Γ. Ἀλληλοδιδ. »
 Νικόλαος Ταλέζ »
 Γεώργιος Ταλέζ »
 Κωνσταντ. Σαβουλίδης »

ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΟΣ.

Ἀδελφοί Κωνσταντινίδαι »
 Κωνσ. Χ. Πισσάνης »
 Ἰωάννης Δ. Νεόφυτος. »
 Ι. Γ. Βλαβάνης »
 Ἐλευθέριος Τ. Κούσης »
 Ἀζάκρος Μωσαϊδης »
 Ἐλευθ. Ν. Ἐλευθεριάδης. »
 Γρηγόριος Δ. Παπαδόπουλ. »
 Χ. Θ. Ἑρμείδης »
 Μιλτιάδης Κ. Παυλίδης »
 Γ. Π. Παλασσίδης »

1 Ἀλέξ. Κ. Κυπριώτης Σώμ. 1
 Κυριάκ. Ἀντ. Κυφίδης »
 Χαράλαμπ. Κ. Καπνᾶς »
 Γ. Β. Ἀργυρόπουλος »
 Πολυχρ. Ι. Εὐκαρπίδης »
 Ν. Ι. Σανταλίδης »

ΟΡΘΟΥΣ

Ο Ἑλληνοδ. Κωνσταντ. Ι.
 Σαβλίδης »
 Χαράλαμ. Κανεύς »
 Κυριάκος Βαλαβάνης »
 Ν. Ἰωσηφ. Τυπ. ἄρχι-
 τέκτων »
 Σάββας Σ. Ψωμάδης »
 Πέτρος Ὀθανὲς Ἐριάσογλο
 Ν. Α. Παλιάδης
 Παύλ. Παντελ. Ρεζῆ Ἐ-
 θνάρχης »
 Κ. Κοσμίδης Ἐξαρχος »
 Παναγ. Χ. Γρηγορ. Ἐθνάρχ. »
 Ν. Δ. Ἀμούτσιας »
 Ὁ τοῦ Ἀγ. Νεοκαϊστ. Πρω-
 τούγγελλος καὶ Ἀρχι-
 μανδρίτης Δωροθεος »
 Παύλ. Χρυσόχοος »
 Ἰωάνν. Κοσμά »
 Σάββας Κανταρτσῆς »
 Γεώργ. Ἀλεξανδρείδης »
 Παναγ. Πολυχροσιάδης »
 Εὐτυχία ἐργοστάσιον οἰνο-
 πνευμάτων »
 Παντελεῆμ. Σ. Ψωμάδης »
 Θεόδωρος Ζαζόπουλος »
 Ὁ Αἰδεσιμώτατος πατᾶ Νι-
 κήδημος »
 ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ.
 Ἰωάν. Ἐλευθεριάδης. »
 Ἀζάκρος Κ. Μ. Λεύς. »

μδ'.

Γεώργιος Ι. Σαράφης Σώμ. 1
Ἐπαμινώδας Μαυρίδης »
Σόλων Μαυρίδης »
Παναγιώτης Κυριακίδης. »
Ἰω. Γ. Ἐξάρχος. »
Θεόδωρος Κυριακίδης »
Κωνστ. Παπαδόπουλος »
Ελ. Ἀντωνιάδης. »
Κωνστ. Δημητρίου »
Λάμπρος Λαμπριανίδης »
Ἡλίας Χ. Κυριάκου. »

ΑΡΓΥΡΟΠΟΛΕΩΣ.

Ὁ Ἰαν. Ἀγ. Παλιδίας » 4
Χ. Κ. Χ. Ἰωανίδης »
Α. Ἰ. Χαριάδης »
Θ. Ἀκροτόπουλος »
Κακίμ. Ὀνουφρίου »
Μουράτ Κζριακίδης »
Νικόλαος Χ. Σ. Ζωγράφος. »
Ἡ ἑλλ. Σχολ. Ἀργυρουπόλ. »
Π. Χ. Θεοδ. Θωτίδης »
Γεώργ. Χ. Ἰφραντόπουλος »
Χαρ. Γρ. Τουμιζί. »

ΚΡΩΜΝΗΣ.

Τῆς Ἱερ. Μονῆς Χουτουρά »
Ὁ Καθηγούμενος τῆς αὐτῆς
μονῆς Κ. Κύριλλος. »
Ὁ Πανος. Ἀμβρόσ. Ἱερομόν. »
Ὁ » Λεόντιος Ἱερομόναχος »
Παν. Ι. Κοντοζῆς »
Δημ. Κ. Κιδωνίδης »
Ἄνδ. Ι. Γουρίδης »
Παν. Κ. Βιόπουλος »
Εὐστ. Μ. Λύκονος »
Χρῆστος Ι. Δαμιανού »
Ἄθρασμ. Ἀθ. Τσιρίδης »
Ἰωαννης Κ. Μουρατίδης »

Μιχαήλ Π. Καρτσαλίδης »
Νικόλαος Χ. Μουρατίδης »
Κωνστ. Ἰορδανου. »
Γεώργιος Π. Ἀηδονίδης »
Εὐστ. Κωνσταντίνου. »
Στυλιανὸς Γ. Μασκαλίδης »

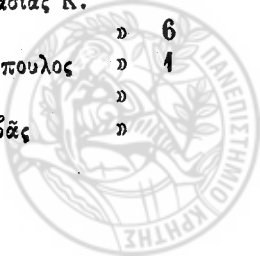
ΟΙΝΟΗΣ.

Ὁ Νεοκαισαρ. Μελέτιος » 4
Ἰωάνν. Ἐμμ. Λαμπαδίνος » 1
Παρσκ. Στεφ. Γραγιδης »
Ε. Γ. Λαμπρίδης »
Ι. Κ. Γιάντσος »
Ι. Β. Γρεγγίδης »
Γ. Ε. Μεϊμαρίδης » 2
Γ. Ε. Γιάβρης » 1
Κ. Χ. Κασανούδης »
Χατ. Ἀθανασ. Κυριάκου
Συναπλίγλου »
Γεώργ. Ἰζήμος »
Χατζι Γεώργ. Φιλιππίδης »
Ἄνές. Ἰωάν. Εὐγενειδης »
Χατζι Κωνσ. Παπαδόπουλ. »
Ἀλέξ. Συνέβουικς »
Χαράλαμ. Ἐλευθεριάδης »
Κυριάκος Μεϊμαρίδης »

Σταῦρος Χ. Π. Λαμπρίδης »
Ἰωάνν. Λαζαρίδης »
Γ. Δ. Κομνηνὸς Τραπεζούν-
τιος Νεοκαισαρείας »
Ἄρ. Α. Δαμασκινὸς » 2

ΑΜΙΣΟΥ.

Ὁ Σεβ. Ἀγ. Ἀμασίας Κ.
Σωφρόνιος » 6
Δημοσθ. Παπαδόπουλος » 1
Ν. Σισμάνης »
Χαράλαμ. Δ. Ζιβάς »

Κωνσταντ. Πορτοκαλίδης Σώμ. 1 | Δημ. 'Ελ. Κανδηλίδης Σώμ. 1

ΠΛΑΤΑΝΩΝ.

Γεώργ. 'Ηλ. 'Ιωακειμίδης » 2
 'Ιωάνν. 'Ιωακειμίδης » 3

Παναγ. 'Ιωακειμίδης » 1

Γ. 'Ιωακειμίδης »

Χρῆς. 'Ιωάν. 'Ιωακειμίδης »

Κ. Γρ. 'Ανθόπουλος »

Ι. Γ. Ποστανίδης »

Γ. Σάββογλις Μαυρογένης »

Γ. Δ. Γιαχνικαπάνης »

Γ. Δ. 'Αντωνιάδης »

Νικόλαος 'Εμμανουηλίδης »

Α. Γ. Στεφανίδης »

Δημοσθ. Δημ. 'Αδελφίδης »

Γ. Ι. Μαυρόπουλος »

Ι. Π. Παπαδόπουλος »

Γ. Σπ. Κυπριανίδης »

Κ. Γ. Κονταλίδης »

Γ. Ε. Κουσόγλους »

Χρηστ. Γ. 'Αντωνιάδης »

Παναγ. Χρ. Φούλογλις »

Ι. Φραγγουλάνδης »

Γ. Χ. Παπαδόπουλος »

Στυλιαν. παπ. 'Ελευθέριου »

Σολομών 'Υψηλάντης »

'Αδάμ 'Αλβανός »

Στέφ. Κωνσταντινίδης »

Οί ἐν τῷ χωρίῳ 'Ατακο-
 σμίῳ τῆς Καυκασίας φυ-
 λῆς παρεπιδημ. φιλόμ.
 Ἕλληνες.

Α. 'Ιωακειμίδης »

Α. Μ. 'Ιωακειμίδης »

Α. 'Αλ. Μαυροειδῆς »

Παρασχ. 'Ιωάν. 'Αβραμίδης »

'Αγγελ. Γ. Καλλιανίδης »

Λουκάς Πασχαλίδης »
 Α. Ι. Κοκκῶνης »

ΡΙΖΑΙΟΥ.

Ι. Γ, Καλλαντίδης »

Π. Κ. Σαλβαρίδης »

'Ιωάννης Ν. Καλλαντίδης »

Καραφου. Ι. Καλλαντίδης »

Θ. Γ. 'Αφουξενίδης »

'Ιωάννης Ε. 'Ελευθεριάδης »

Αάζαρος Γ. Συρανίδης. »

Νικόλαος Ι. Χαμουσῆς »

Παπ. Παναγιώτ. ἐξ τοῦ Ἀρ-
 χιστρατήγου. »

Δημ. Παναγιώτου »

ΣΟΥΡΜΕΝΩΝ.

Χαραλάμπ. Ι. Δημητριάδης »

Παντελεήμ. Δημητριάδης »

Παῦλ. Ν. Δημητριάδης »

Παπ. Γεώργιος ἐφημέριος τῆς

Μονῆς τοῦ ἁγ. Γεωργίου »

'Η σχολή τοῦ ἁγ. Γεωργίου »

1 Ἰορδάν. Παντελεήμ. Χ. Κων-
 σταντινίδης »

Ν. Χ. Γ. Χ. Κωνσταντινίδης »

Η. Χ. Κωνσταντινίδης »

Ι. Χ. Παπαδόπουλος »

Παναγ. Χ. Παπαδόπουλος »

Ι. Ν. Χαρτόπουλος »

Γ. Α. Καπασακῆ' ἴδης »

Χ. Π. Σταυριανίδης »

Κ' Χ. Θεοδώρου »

Γ. Κ. Ξανθόπουλος »

Χρηστοφ. Ι. Χ. Κωνσ

Προθισοεύς Σουμένω

Πα. Ἡλίας π

Παπ

Κωνστ. Ν. Πίσσας Σώμ. 1 | Χ. Σ. Χριστοδουλίδης Σώμ. 1
 Χρ. Παπαδόπουλος »
 Άγαθ. ΄Ρετζιπέρης »
 Νικόλ. Βασιλειάδης »

ΤΑΙΓΑΝΙΟΥ.

Α. Βλαχάρης »
 Σάββ. Γρηγόρεγγλους »
 Ι. Θ. Κολλιασιόης »
 Ι. Α. Ξανθόπουλος »
 Τριαντάφ. Θ. Καλλιανίδης »
 Κ. Περασόπουλος »
 Γ. Σ. Πολάσωφ »
 Μ. Μακρότης »
 Θ. Δαλλαπρότης »
 Α. Ν. Αύγερινός »
 Έμμαν. ΄Ρεκλίδης »
 Μ. Β. Κούμπας »
 Γοργάϊ Τισόβ. »
 Μ. Καλθοκορέσης »
 Συνόδης Πυκνός »
 Ν. Γρ Μπακαλός »
 Εύστ. Οικονομόπουλος »
 Κ. Βελισάριος »
 Ζ. ΄Εξάκουστος »
 Ν. Κωνσταντινίδης »

ΡΑΣΤΟΒΙΟΥ.

Δούνας »
 Άλν. Κ. Τεζαψίδης »
 Χαρίκλ. Τεζαψίδου »
 Γεώργ. Χρυσόχος »

ΠΡΟΥΣΗΣ.

Α. Οικονομίδης »
 Χ. Ν. Βορίδης »
 Π. Άργαλίδης. »
 Δ. Ν. Κοσμέτος. »

ΔΕΜΙΡΑΕΣΙΟΥ.

Γ. Μαριέλης »
 ΄Ιορδάνης ΄Ιερεύς. »
 Κ. Α. Τσινινής »
 Θεμ. Μασότης. »
 ΄Ιωσήφ Καψίδας »
 Χαράλ. Π. ΄Ροδοκάλλης »
 Μιχαήλ Σπέχης. »
 ΄Ιάκωβος Βεργίδης »
 2 ΄Απόστολος Χριστοδούλου »
 1 Χ. Π. Μιριγγλους. »
 2 Σάββ. Βεργαρίδης »
 1 Π. Δ. ΄Ρεντζιπέρης »
 Βασίλειος Οικονομίδης »
 Χρυσόστ. ΄Αηθονίδης »
 Περικλής ΄Αριστόβουκας. »
 Νικόλαος Νικολαίδης »

ΤΡΙΓΑΙΑΣ.

Γ. Πολυχρονιάδης »
 Ι. Παπαδόπουλος »
 Χριστόφορος Χριστοδούλου »
 Άγγελής Χ. Λεμονίδης. »
 Ματθ. Δεμερτζής »
 Άπόστ Γεωργιάδης. »
 Τ. Φωτιάδης »
 Δ. Γ. Μποςάκη »
 ΄Ιορδ. Ζαφειριάδης. »
 Δημ. Γιορκάγγλους »
 Βασ. Ζ. Πετραγγλους »
 Νικ. Πανεπότου »

ΣΥΓΗΣ

Ευάγγελος Δημητρίου
 Δημ. Γ. Άεφ
 Ν. Π. ΄Εα

μ.π'.

ΣΜΥΡΝΗΣ.

Κωνσ. Ξανθόπουλος γυμνα- Σώμ. 7
σίρχης Σμύρνης » 6
Κωνστ. Χ. Φραγκίδης. » 4

ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Ο φιλόπατρις Κ. Γ. Συμ-
βουλίδης » 15

ΜΑΣΣΑΔΙΑΣ.

Π. Δουκαρίδης. » 10
Α... » 20

ΑΝΑΠΑΣ.

Κωνστ. Δευτίης »
Θεοδοσίου »
Ι. Γ. Παστιάδης »
Παν. Χ. Ήλευθεριάδης »
Σπυρ. Κ. Σαμουριδης »
Κωνσ. Ξανθόπουλος »
Μαυροειδής »
Σπυρ. Α. Τσακάλωφ »
Ι. Ευσταθιάδης »
Ι. Ταράσανλος »
Κ. Π. Ξανθόπουλος »

Παναγ. Ι. Παπαδόπουλος Σώμ. 1
Γρ. Γ. Παπαδόπουλος »
Χαραλ. Μεταξόπουλος »
Ι. Μελίσωφ »
Ν. Σαμουριδης »
Α. Ε. Καλιφατίδης »
Ι. Χ. Πασιάνωφ »
Αχιλλεύς Α. Ήσλανίδης »
Πέτρος Πετρόσωφ »
Γ. Β. Ήκερμάν Σιν. » 2
Κωνστ. Καρυοφίλλης » 1

ΝΟΒΑ ΡΟΥΣΣΙΑΣ.

Γεώργιος Ήλεξάνδρου »
Θεόδ. Δ. Μεβγόπουλος »
Ζαχαρίας Χρ. Πασιάνης »
Γεώργ. Ή. Μαυροειδής »
Μιχ. Γ. Καρμεφίλης »
Σπυρ. Ήθ. Κοτσάνος »
Κωνστ. Κουρτουάνος »
Ήωάννης Κάρκαλις »
Π. Γεζουρίας »
Ήωάνν. Σ. Γλωσιδης »
Γεώργ. Βασιλείου »
Χρήστ. Ήωάν. Κουγγετζώφ »
Γεώργ. Βλασιδης »

